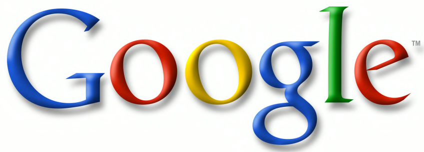

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

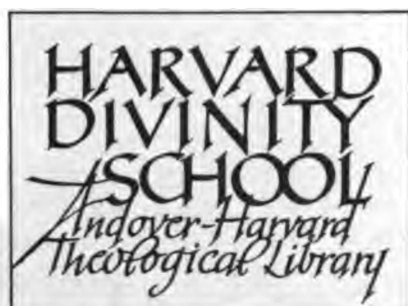
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

GYAKORLATI

EV. REF. PAPI LEXIKON

ELSŐ KÖTET.

SZERKESZTETTE:

S. SZABÓ JÓZSEF.

*

DEBRECZEN, 1902.

TELEGDI K. LAJOS UTÓDA: EPERJESSY ISTVÁN KIADÁSA.

Szekeres Mihály ref. lelkész könyve

DEBRECZENI

LELKÉSZI TÁR

*

SZERKESZTETTE:

S. SZABÓ JÓZSEF,

FÖLSZENTELT LELKÉSZ, DEBRECZENI KOLLÉGIUMI TANÁR.

I.

ÁRA FŰZVE 6 KORONA, KÖTVE 7 KORONA.

László Albert és társa
a tiszántuli ev. ref. egyházkerület
kizárólagos bizományosa
protestáns irodalmi könyvkereskedése
Debreczenben.

DEBRECZEN, 1902.

KIADJA TELEGDI K. LAJOS UTÓDA KÖNYVKERESKEDÉSE.

PX
9441
.D43
V.1

MINDEN JOG FENNTARTVA.

Debreczen. Nyomatott a város könyvnyomdájában. 1892 15.

Előszó.

Több mint száz esztendeje, hogy az első magyar prot. lelkészi tár megjelent: a *Szentmiklósi Timotheus Kathedrai Gyűjteménye* 1790-ben. Azóta szép számú gyűjteményes vállalatok jöttek létre hazánkban a gyakorló prot. papság szolgálatára. Legtöbb Erdélyben és a Dunamellékén. A Tiszántúl eleddig egyetlen nagyobb gyűjteményes vállalat sem keletkezett. Im ez az első, mely a magyar kálvinista Rómából indúl pályafutására. Sorrendben az eddigiek után a harmincharmadik.

A gyűjtemények összeállítása, mely hiszem, nem lesz haszon nélkűli, a következő:

1. *Kathedrai Gyűjtemény*. 1790. Szentmiklósi Timótheus.

2. *Alkalmi és halotti beszédek gyűjteménye*. 1799—1832 (Erdély).

3. *Prédikátori Tárház*. 1805—1808. Fábián József.

4. *Egy esztendőre való prédikációs könyv*. 1807. Kis János és többen.

5. *Lelkipásztori Tárház*. 1818. 4 füzet. Fábián József és Láczai Szabó József.

6. *Erdélyi Prédikátori Tár*. 1833—1839. 4 kötet. Salamon József.

7. *Prot. egyházi beszédek gyűjteménye*. 1837. Kolozsvár. Barra Gábor.

8. *Egyházi beszédek*. 1841. 2 kötet. Török Pál és többen.

9. *Egyházi beszédek gyűjteménye*. 1844—45. Török Pál és Székács József.

10. *Különféle viszonyokra vonatkozó papi dolgozatok*. 1849—58. 12 kötet. Fördős Lajos.

11. *Papi dolgozatok gyászesetekre*. 1850—71. 14 kötet. Fördős Lajos.

12. *Prot. Lelkészi Tár.* 1854. Török Pál és Székács József.
13. *Isten igéje.* 1856. Herepei Gergely és társai.
14. *Erdélyi prot. egyh. tár.* 1857—58. 2 kötet. Szász Károly és Demeter Sámuel.
15. *Különféle papi dolgozatok.* (Új folyam.) 1859—60. 3 köt. Szász Károly.
16. *Erdélyi prot. beszédek tára.* I. kötet. 1847. Vadas József és többen.
17. *Imák és egyházi beszédek tára.* 1862. 1 füz.
18. *Alkalmi beszédek gyűjteménye.* Bodola S., Tompa, Herepei G. és K. Medgyes stb.
19. *Papi dolgozatok különféle esetekre.* 1864—69. 3. kötet. Fördős Lajos.
20. *Szertartási beszédek és imák.* 1866. Vadas József és Nagy Péter.
21. *Kecskeméti Lelkészi Tár.* 1870—71. 3 kötet. Fördős Lajos. Ilyen cím alatt is *Prot. egyházi beszédek gyűjteménye.*
22. *Prot. egyházi beszédtár.* 1870. 4 köt. Margócsy József.
23. *Prot. alkalmi beszédtár.* 1871. 2 köt. Margócsy József.
24. *Erdélyi Prédikátori Tár.* 1871—73. Szász Gerő és Szász Domokos.
25. *Gyakorlati lelkészet.* 1874—1875. Vasadi Balogh Lajos és Öreg János.
26. *Prot. Pap.* 1879-től máig. Kálmán Dezső és Lágler Sándor.
27. *Gyakorlati bibliamagyarázatok.* 1871—1896. Garzó Gyula.
28. *Közönséges egyházi beszédek.* 1 kötet. Nagy László, Kiss Albert és Viski Pál.
29. *Egyházi beszédek ünnepkövetek részére.* 1 köt. Gergely Károly és társai.
30. *Evang. Lelkészi Tár.* 1884—89. Czelder Márton.
31. *Erdélyi Préd. Tár.* (Új folyam.) 1887—91. 3 kötet. Szász Gerő.
32. *Kalászok az életnek kenyeréhez.* 1892—94. 3 kötet. Pap Károly és K. Tóth Kálmán.

E gyűjtemények leginkább homiletikai és liturgikai beszédeket közöltek, de a kor előrehaladtával folyvást több-több ágára terjeszkedtek ki a lelkészi ügykörnek. Általában egyszerre hozták mindenféle papi dolgozatokat, legfölebb az alkalmi és halotti beszédeket s bibliamagyarázatokat próbálták külön gyűjteménybe foglalni egyes buzgó szerkesztők. Azonban minden alkalomnak megfelelően más-más kötetben adni ki a beszédeket, mint teszik azt például a német nagy gyűjteményes vállalatok: az *Ohly Ad.*-féle *Pniel* (Kasualreden-Bibliothek), melyből 32 kötet és az *Ohly E.*-féle *Pfarr-Bibliothek*, melyből 44 kötet jelent meg, mindmegannyi külön esetre, — mondom így elkülönözni az egyházi dolgozatokat magyar gyűjteményes vállalatok még nem kísérlették meg. De nálunk, az aránylag csekély számú vevőkre tekintettel, ha szinte szellemi munkásokban nem is volna hiány, ma még efféle vállalatot létesíteni és fenntartani nem is lehetne.

A régiek nyomán van szerkesztve tehát ez a tár is, csak terjedelmére és a felölelt anyag teljességére nézve üt el társaitól. A gyakorlati lelkészet körébe tartozó művekből tárunkhoz hasonló terjedelemben és teljességben még egyetlen magyar gyűjtemény sem jelent meg s ezért is bátorkodtunk neki adni a „*Gyakorlati Papi Lexikon*“ címet.

Azonban a tár összeállítása közben vettem észre, hogy azt a nagy feladatot, mely szerint a gyűjtemény a lelkészi pálya összes phásisára vonatkozó dolgozatokat foglaljon magában, egy kötetben a maga egészében megvalósítani nem lehet; egyfelől, mert annyi különféle, irodalmi szinvonalon álló dolgozatot egyszerre beszerezni s a kiváló írói erőket egyesíteni rendkivűl bajos, főleg egy olyan új vállalatnak, melynek célját, irányát és szintáját a megjelenendő első kötet van hivatva feltüntetni, másfelől külső, technikai okok, a kötetnek óriásilag megnövekedő s használatot megnehezítő terjedelme is visszatartottak attól,

hogy a vállalatnak már első kötetében a gyakorlati lelkészet minden ágára vonatkozó dolgozatokat közöljek. Így a kért, beküldött s nagy köszönettel vett művekből is többet kénytelen voltam hátrahagyni a következő kötetek számára, melyeket, ha vállalatunk szükségesnek és életrevalónak bizonyul, a közönség pártfogása mellett, Isten segítségével az ezután jövő években is összeállítunk. E végből kérem továbbra is protestáns egyházi iróinknak azt a nagybecsű, szíves szellemi támogatását, melyet ím ez első kötet szerkesztésénél is szinte várakozásomat meghaladólag, hálás örömmel tapasztaltam. Ez tette lehetővé, hogy oly nagyszámú és díszes írói gárdával álljak elő, mely már magában hordja a siker biztosítékát.

Tárunk ezen első kötete hiven feltünteti célunkat s tükrözi törekvéseinknek hű képét. Jeles példaképen állott előttünk a *Török Pál* és *Székács József* szerkesztette, fájdalom négy füzettel megszünt, kitünő *Prot. Lelkészi Tár*. melynek előszavát mindenkor követendő mintául fogadhatja el bármely szerkesztő, aki gyakorló prot. lelkészek számára gyűjteményt állít össze. A prot. lelkész a szentírás magyarázója; a hivek tanítója gyermekkoruktól kezdve haláluk órájáig az élet minden viszonyaiban, nemcsak a templomi szószéken pedig, hanem azonkivül is ahol és amikor a tanításra hely, idő és alkalom kinálkozik; továbbá az egyházi szertartások végzője; a gyülekezet lelki atyja; az egyház kormányzója s mindezek mellett ihletett pillanatokban és kiválóbb alkalmakkor a nemzeti közérzület tolmácsolója és az igaz hazafiság ápolója. A lelkipásztor ilyen ügykörére és hivatására tekintettel szerkesztettem e tárt. Munkás lelkészeink s tanáraink asztalfiókjaiban — e tár anyagának beszerzésénél tapasztaltam különösen — nagy mennyiségben vannak a legtöbb előforduló alkalomra érdemes és értékes dolgozatok. — Irodalmilag a legkevésbé művelt mezőnek találtam a *katechesist*. *cura pastoralist*

és az *egyházkormányzatot.* E három téren még sok vár papjaink buzgóságára s a hogy az idők jelei mutatják, most épen ezekre kell az eddigieknél nagyobb gondot fordítaniok, *mert a mi ellenségünk, az ördög, mint ordító oroszlán széjjel jár s keresi, akit elnyelhessen.*

A lelki gondozás és egyházkormányzás terén fölmerűlő egy-egy fontosabb és fogósabb eset csattanós, eszméltető előadása, bonyolúlt kérdések okos s eredményes megoldásának leírása, ha nem is olyan nagyobb szabású irodalmi mű, mint pl. a prédikáció, de épen olyan hasznos és szükséges.

A tárunkban foglalt dolgozatok tárgya, tartalma és kidolgozása csaknem egyénenként különbözik. E részben merev követelményt felállítani és ahoz szigorúan ragaszkodni épen a gyüjtemény, a tárház jellegével ellenkezett volna. Sőt igenis azt óhajtottam, hogy a tár mai papságunk gondolat- és érzésvilágát tükrözze vissza s azt az irányt mutassa, mely felé kinek-kinek lelke hajtatik. Ezért adtam helyet benne a szigorúan dogmatikus műnek úgy, mint a józan rationalisnak, a hittaninak úgy, mint az erkölcstaninak, a régi iskola modorában írottaknak úgy, mint az új iskola termékeinek; csak azt a mértéket tartottam szem előtt, hogy mindeniket a reformált, evangyéliomi *keresztyénség tiszta szelleme hassa át.* Szellemet mondok, mert *a betű megöl. lélek az, amely megelevenít.* Mennyiben helyes fölállított elvem s mennyiben tudtam azt a szerkesztésnél keresztülvinni, az elfogúlatlan, hivatott kritika fogja megitélni.

A dolgozatok, kettő kivételével, mind eredetiek, de az a kettő is egész szabadon átdolgozott mű; egyik a még mindig kedvelt német *Gerock*, másik a nem rég elhúnyt, nagyhírű francia ref. szónok, *Bersier* után. Akik e két beszédet olvassák és tanúlmányozzák, észre fogják venni, milyen belső gyönyörűséggel és haszonnal van összekötve a külföldi széles látkörű és mély gondol-

kozású szónokok műveinek nyelvünkre áttétele. Valóban egyhamar alig gondolnék valamit nyereségesebbnek, igazi szellemi kincses bányának a prédikáló magyar prot. papság számára, mint a *Bersier* beszédeit, különösen a műveiből egy Anthologiában összeállított remekeket nemzeti nyelvünkön, melyekre különben már *Balogh Ferencz* is kiváltképen fölhívta a figyelmet. Eddig *Hetesy Viktor* átdolgozásában jelent meg egy szép beszéde. (Kain felelete.)

Gyűjteményünk, főleg a benne foglalt szertartási beszédek, a napirenden lévő és a legközelebbi zsinat tárgyai közé fölveendő *cultus reform* szükségességének feltüntetésére is számbavehető, érdekes adalékot szolgáltatnak. Kétségtelen, hogy a merev uniformitas nem protestáns elv, de az is bizonyos, hogy a szükséges egyházi jórend nélkül, melyre már az apostolok adtak példát, a Krisztusban egybekötött tagok is meglazulnak. Ezért törekednünk kell a liturgiában lehető egyöntetűségre.

Ezek után útnak eresztjük vállalatunk első kötetét. A kiadó, ismervén egyházi irodalmunk pártolását, nem táplál a tár kelendőségére nézve vérmes reményeket. De ha e kötet olyanköztetszésben és anyagi pártolásban részesül, hogy tiszta jövedelem marad fenn, kötelességének ismeri, mint aki önzetlenül kíván szolgálni egyházának, valamely közhasznú, jótékony célra áldozni a jövedelemből. Azt hiszem egyébként, hogy a mi viszonyaink között, már egy ilyen nagyobb szabású, egyházirodalmi gyűjtemény kiadására való vállalkozás is kész áldozat számba megy.

Ezek után békességet és üdvöt kivánok az olvasóknak.

Debreczen, 1901. dec. 20.

S. Szabó József.

TARTALOM.

G) *Úrvacsorai beszédek és imák.*

H) *Esketési beszédek és imák.*

I) *Gyászbeszédek és imák.*

III.

A lelki gondozás (Cura pastoralis) körébe tarto dolgozatok.

1. Lelkészi szolgálatom, a halálra ítélt szatmári testvérgyilkos Pap Béla mellett. *Rácz István* . . .
2. Egy szabadon bocsátott fegyenc lelki gondozása. *Csiki Lajos* . . . .
3. Beteg ágya mellett úrvacsora osztáskor. *Andrásy Kálmán* . . . .

IV.

Imádságok.

A) *Alkalmiak.*

1. Presbyter választáskor. *Kiss Áron* . . . .
2. Templom s toronyszenteléskor. *Kiss Áron* . . .
3. Templom szenteléskor. *Mitrovics Gyula* . . . .
4. Reformáció emlékünnepén *Mitrovics Gyula* . .
5. Reformáció emléknapján. *Biki Károly* . . . .
6. Reformáció ünnepén. *Czinke István* . . . . .
7. A dobosi ref. templom 100éves emlékünnepén. *Dombi Lajos* . . . .
8. Márcins 15-én. *Dombi Lajos* . . . .
9. „ „ *Török Imre* . . . .
10. „ „ *Rácz István* . . . .
11. Október 6-án. *Biki Károly* . . . .
12. „ „ *Dombi Lajos* . . . .
13. Egyházmegyei gyűléstartás napján, tavaszszal, Tisza-Roffon. *Török Imre* . . . .

B) *Halottiak.*

1. Orbán József nyugalmazott sárospataki akadémiai tanár felett. *Mitrovics Gyula* . . . .
2. Az apagyilkos Móricz József koporsójánál. *Mitrovics Gyula* . . . .
3. Boránd Györgyné felett. *Mitrovics Gyula* . . .
4. Kiválóan jeles ember felett. *Hetesy Viktor* . . .
5. Cserna Vincze, kir. főügyész koporsójánál. *Orosz István* . . . .

V.

Különfélék.

I.

BIBLIAMAGYARÁZATOK.

1.

Szöveg: II. Krón. XXXVI. 11—21.

K. Gyülekezet! Az egész ó-testamentomban
gha van gyászosabb levél, mint amelyen a
olvasott történet van megírva. Olyan ez, mint
y sötét, ködös, siket éjszaka; sehol egy biztató
gár, egy életjelző hang, — csak a süppedékes
)csár, a fojtogató gőz, a titokzatos ijesztő, hang-
an neszelés, amely a képzeletet a halál alak-
val népesíti meg s szinte remeg a bolyongó
ıber saját szíve dobogásától.

Egy ország sülyed a bűn ösvényébe, mindig
élyebbre, menthetetlenül s aztán egy végső,
'igható kétségbeeséssel elmerűl és elhallgat.

Ez a megható, de mindig tanúságos látvány
rúl föl lelkünk előtt, - feltámadva mintegy
'kszázados sírjából.

Figyeljetek ker. gyülekezet!

*
* *

Mindenekelőtt világosan látjuk, hogy a rom-
ltság oly *általános* volt egész Zsidóországban,
iszerint a királytól le az utólsó napszámosig
m volt kivétel. Amint a 14-ik zsoltárban írva
n: *mindnyájan az emberek elhajlottak, istente-*
ıekké lettek: nincsen ki jót cselekedjék, nincsen
ık egy is!

Az országban legelső a király, mindenütt, de
ként Izráelben. A zsidó királyok Jehova föl-
ntjei voltak, Jehova képében ítéltek; Jehova
:almát, Jehova igazságát látta, nézte bennök,
tok a nép.

Áldás a királyra, ki az úr felkentje! Nyomábannépének üdve kél, míg Jehova vezérli. Lelkének bölcsesége népének lelke felett, mint a nap tiszta fénye hona határai felett! A király szíve, Istennel együtt, ereje, előhaladása, boldogúlása egész országának. A nép szeme a trónra néz; a nép lelke a trón után alakul. És a nemes, nagy királyok nemes nagy nemzetet formálnak lassan, észrevétlenül, akaratlanul is; mintha nagy lelkök millió részre oszolva, éltetné, irányítaná a milliókat.

De fájdalom, a hitvány király hitvány lelke is, formál és munkál népe millióiban. Mint láthatlan férgek a legáldásosabb növények gyökerein.

Ily hitvány király volt Zedékiás. Elődei is azok voltak, de ő betöltötte a mértéket. A szent történet *két főbünéről* emlékezik: *kevélység és hálátlanság. „Gonoszul cselekvék az ő Ura Istene előtt és nem alázta meg magát Jerémiás próféta előtt, a ki az Úr képében szól vala neki.“*

Mint említém, a zsidó király Isten megbizotta volt, a Jehova törvényeinek végrehajtója, a Jehova szolgája. Kevélysége lázadás volt az ő Ura ellen s nem érdemes tovább, hogy Ura képét viselje.

A királyok is emberek; testökben, lelkökben gyarlóság alá vannak vetve. Sőt minél magasabban áll valaki, egy király, annál inkább ki van téve a szédülésnek s nagy szüksége van a megtartó erőre, a ki tarthatja egyenesen, biztosan őt, a királyt? Ki ő nála nagyobb és erősebb? Csak a királyok királya, a Jehova, ki felemeli a gyengét is és akinek nincsen ereje, annál erőt növel.

Zedékiásnak némi mentségűl szolgálhat az ő ifjúsága. „21 esztendős korában kezdett uralkodni“ — mondja a szentíró. Az ifjú ember szíve, mint a könnyen mozgó víztükör; a vágyak szellője, az indúlatok vihara, könnyen megzavarja. Mentő gátakkal kell körülvenni az ily hullámzó folyót. S jaj a királynak, még népének is, ha önmaga rombolja szét zajgó szíve áradatja elől a mentő partokat: Istennek szent törvényeit! S jaj az országnak,

melyet a király bűnös hatalmának iszapos árja elborít! Ezért kéri Salamon király a Jehová hogy neki csak bölcs szívet adjon s erre oktatja inti fiát is ekképen: *„édes fiam, az Istent féljed, az ő parancsolatait megtartsad, mert ez az embernek fődolga!"*

*
* *

A megromlott királyság mellett a papság romlottságáról szól a szentíró.

A zsidó papság kiválasztott szent rend volt a nép között, egyedűl az Úr szolgálatára. A nép és Jehova közt közbenjáró. Nekik jelentette ki akaratát az Úr élő beszéddel, vagy álomlátások, szent titkok útján. S hogy a papságnak még alkalma se legyen a földi javakra gondolni, az ország felosztásánál a papok nemzetségének nem adtak osztályrészt. *„Az Úr, izráelnek Istene, a te örökséged!"* — így rendelkezik maga Jehova Mózes által. Kell-e ennél nagyobb örökség? maga az ég és föld ura, pártfogása, ereje, életben és halálban boldogító szerelme! A papság kezében volt az Isten ujjával kőtáblákra írt szent törvény, az egész nép akaratának irányítója, az egész nép lelkének üdve ezeríziglen. Egyik kezökkel mintegy a Jehova kezét, másik kezökkel a nemzet kezét fogták, hogy így vezessék a népet a megígért boldogító nyugalomba.

S ez a papság elhagyta, kigúnyolta, megútálta a Jehova szent nevét és szent törvényeit. A szentíró, kevés szóval, oly tenger romlottságát írja le a papságnak, hogy szinte hinni se merjük: *„Még a papok fejedelmei is szaporították a bűnt, a pogányok minden undokságai szerint megfertőztették az Úr házát, melyet megszentelt vala Jeruzsálemben."*

A pogányok minden undoksága volt a bálványképek, bálványtuskók imádása dobzódásokban, undok táncokban; részeges eszem-iszom az oltár körül. Olvassuk egy másik helyen, hogy a papok az áldozatra vitt ajándékok legjavát erőszakkal

elfoglalták, azokkal undok kereskedést űztek, az áldozni menő asszonyokat, lányokat megbecstelenítették s mint Krisztus Urunk mondá: *latrok barlangjává tették az imádság házát!*

S ha már a királyság is, a papság is, így elmerűlt a bűnbe, vajjon a nép számára maradt-e szabadúlásra való erő? maradt-e kegyelem?

„Az ő atyáik Ura Istene elküldé hozzájok követeit jó idején, mert kedvez vala az ő népének; de ők az Isten követeit kigúnyolták, az ő beszédeit megvetették, prófétáival gúnyt űztek.“

E szavakban jelzi a szentíró a Jehova kegyelmét, hosszú tűrését, várakozását az ő népe iránt. Ha a fölkent királyok vak vezérek voltak a nép előtt, ha a szent törvény sáfárai undok bálványozásukkal csak a haragot gyűjtötték: *még jó idején* elküldé az Úr követeit, prófétáit, kik útat mutattak a szabadúlásra. *A nagy Ézsaiás, a nagy panaszkodó Jeremiás, a nagy látások látója: Ezékiel, — mind az égi hangok harsonái a nép között.*

Valóban sz. Gyül., e próféták szava minden időkön át a legmélyebb emberszeretettől és igazságtól áthatott szív tolmácsa, a rossz úton tévedezők megállítására, megtérítésére, valóban Isten szava földi lelkekhez. S ha e kiáltó szókra gúny és megvetés volt a viszhang, nem csoda, hogy *„az Úrnak haragja felgerjede az ő népe ellen s többé nem vala segítség.“*

Többé nem vala segítség!

Ezt véssük jól szívünkbe és elménkbe. Ez azt teszi sz. gyül., hogy egy nép, ha bajba jut, mindig remélhet szabadúlást, ha istenétől el nem fordúl, ha benne vetett bizalma megmarad. Mert az Isten lelke összeköti az emberek lelkeit, hogy közös akarattal, Isten segítségével birkozzanak a földi bajokkal és azokat le is győzzék. *„Az Úr neve erős torony!“* A vallásos lelkek egymáson segítenek. És csakis a vallásos lelkek segítik egymást. A bűn hálójába jutott ember magán se tud segíteni, hanem segítséget keres. A bűnös emberek önző,

kevély, másokat lenéző, csak maguk hasznát kereső emberek. S ha egy ország népe mind ilyenné válik, egymást emészti föl, még ha külső ellenség nem tör is rá.

Bizony gyönyörű igazság, lélekreható igazság, örök igazság a szentíró elkeseredett fölkiáltása: *többé nem vala segítség!*...

Az országon végig zúgott az átok, aztán égig hatott a síró siralom, lángba csapott, romba dőlt palota, kunyhó, istenháza, bálványtuskó s eltemettek egy országot.

Sírját ásta a bűn, behantolta a bűn, a megmaradottakat hontalan rabságba taszította a bűn!

Olvassátok el gyakran e régi történetet, szeretett gyülekezet. Képzeljétek magatok elé azt a rossz népet, királyostól, papostól, amint az Úr ítéletet tart fölöttök; megérdemelt rettentő ítéletet. S el ne felejtsétek, hogy az Úr ma is úgy ítél, jutalmaz vagy büntet.

Amint a költő mondja szépen:

„Nyomja szívébe, aki hallja:
Egyik bűn a másiknak anyja,
A vétek kárhozatba von,
Éljetek tisztán, józanon."

Ámen.

2.

Szöveg: CXXXVII. Zsolt.

K. Gyülekezet! Ebben a felolvasott 137-ik zsoltárban a zsidó nemzet visszaemlékezik a 70 éves babiloni fogságra. Mint midőn valamely gyötrő álomból ébred az ember s még szinte remeg az álomképek miatt s attól tart, hogy nem is álom volt az, hanem visszatérő valóság.

Bizony nagy oka volt a zsoltárírónak félő borzalommal emlékezni arra a babiloni fogságra; de másrészről maga is elismeri, hogy méltó volt a büntetés a nép romlottsága miatt s a nemzet lelkének megtisztítása végett szükség volt arra a pusztító, de egyuttal tisztító tűzre.

Mi is tanúlhatunk sokat, nagyon sokat e viszszaemlékezésből s én kérem is méltó figyelmeteket, míg megmagyarázom a zsoltárban élő és éltető igazságokat.

*
* *

Három nagy lelki jelenség tűnik ki világosan a 137-ik zsoltárból, u. m.: az *emlékezés*, a *magábaszállás* és *fogadástétel*. Egy szóval is kifejezhetnénk így: *újjászületés*.

Emlékezzünk mi is vissza a Krónika 2-ik könyve 36-ik rész 17—20. verseiben leírt gyilkolásra és pusztításra, midőn a megmaradt néptöredéket rabságra hurczolta Káldea királya, fővárosába, Babilonba. Erre emlékezve zajdúl fel az ének: *Babilon folyóvizeinél ott ültünk és sírtunk, mikor a Sionról megemlékezénk!...*

A rabság mellett nehéz munka várt a foglyokra. A király nagy építkezéseket folytatott s mert Babilon sík földön feküdt, az építkezésekhez kő helyett téglát, cserepet kellett égetni és szállítani a raboknak. Babilon igen nagy város volt, ma már csak romjait ássák ki a föld alól, de maradványai is bizonyságot tesznek hajdani hiréről. Az égetett cserepeket nemcsak épületekhez használták, hanem a királyok viselt dolgait is ilyen cseréplapokra karcolták föl és úgy égették ki. aztán mint drága könyveket helyezték szép sorjába a király kincses házába s ilyen kiásott cseréplapokról olvassák ma a tudósok a régi világ históriáját, melyek szintén bizonyságot tesznek a biblia történeteiről s a régi zsidók szenvedéséről, midőn Babilon folyóvizeinél ültek és sírtak, megemlékezvén hazájok pusztúlásáról.

Mert úgy van az szer. Gyül., hogy ha nyomorúságban él az ember, akkor vagy a múlt jobb idők emlékezetéhez, vagy a jövendő reményeihez menekül, hogy valamit könnyítsen siralmas sorsán. S ha a múlt időben szép emlékeket talál, ez nagy megnyugvására szolgál az embernek. Ezért mondja a költő is:

„Szép emlékkel még nem szegény a szív,
Bár a jelen keservet nyújt talán.
A gyémánt a nappal magába szitt
Fénytől világol a vak éjszakán".

De ha a múlt idők emléke is terhes a fájdalomtól vagy romlottságtól, akkor a jövő vigasztalása is ködös, borongós és könnyeket szűlő. Hanem e könnyeken keresztül mégis feltűnik a remény szivárványa a bánatos szív erősítésére, midőn nemcsak visszaemlékezik, hanem vizsgálva a múltat és jelent, keresi a kettő közötti összeköttetést és rájön arra, hogy az Úr bölcsesége a fájdalmakat is javunkra rendeli. Így, ismeri be Dávid király is megaláztatásában az Úr kezét, midőn felsóhajt: *javamra lőn Uram, hogy engem megaláztál!* Ezért mondja bölcs Salamon is: *jobb a siralmas házhoz*

menni, mint a lakodalmas házhoz, mert az orcának szomorúsága által jobbá válik az embernek szíve.

Azt az örökigazságot mutatja a zsidók babiloni fogsága is, midőn a szenvedő nép könnyes szemekkel néz elpusztult hazája felé s emlékezetében felidézi azon dolgokat, melyek szemei előtt történtek. Az élet futásában mintegy megáll. Hátra és előre néz és gondolkodik. Honnan jöttünk? Hova jutottunk? Ők, az Istennek választott népe, kiknek ígérte Jehova az egész földet és hogy uralkodni fognak minden népeken és a szent Sion hegyéről súgárzik a hatalom és dicsőség a pogányok fölé s oda gyűlnek minden népek, Jehova oltalma alá! S íme mégis ők a nyomorúlt szolgák s a megvetett, lenézett pogányok taposnak rajtok s a szent nép görnyed a pogány templomok, paloták építésénél s még ráadásúl szidalommal, gunynyal illeték őket és Jehovát.

*
* *

A visszaemlékezés szűli a magábaszállást, a léleknek eme kívánatos szent békességét, midőn mintegy elzárkózik a külvilágtól s magába vonúl, hogy számadást tartson cselekedetei fölött. Akár egyes embernek, akár egész nemzetnek, nagy szüksége van ilyen számadásra. S minél ritkábban teszi, annál rosszabb. Ha pedig egészen elfeledkezik róla, előáll a lelki vakság s ki nem kerűlheti veszedelmét. Igy járt a zsidó nép, midőn királyostól, papostól futott a kevély bűn széles útján s lerázta magáról az Isten törvényének mérséklő zaboláját. Most Babilon folyóvizénél vergődik a verembεn a szabadúlás felé.

A fűzfákra függesztett hegedűk, az énekszóra nógatás, a víg dalra ösztönzés, gúnyolódás — mind megannyi hatalmas ösztönök a foglyok lelkiismeretének feltámasztásában bűnös voltuk beismerésére. Elhagyták az ő Urok, Istenök szent szövetségét, kigúnyolták szent prófétáit, ők maguk gyalázták meg az Úr házát, melyet megszentelt Jeruzsálem-

ben! A Babilonbeliek gúnyolódása most saját lelkök igaz tükrét mutatja fel előttök, hogy a bűnbánat tiszta vizében mosódjanak meg, térjenek meg. Óh hányszor elgondolták, lelkökbe vésték a Jehovával kötött szövetség igéit: az áldást vagy átkot; s be kellett látniok, hogy önmagok készítették maguknak a megemésztő átkot, mely mint sötét felleg azóta fejök felett lebeg s ontja rájok földigverő villámait. A néma hegedűk tépett húrokkal zokogják a bűnbánatot: „*nagy vétke volt Jeruzsálemnek, azért lett csúffá! Bizony, az Úr vert meg minket a mi bűneinkért! Igaz az Úr, mert az ő szava ellen rugódoztunk!*" (Jerémiás Siralmai.)

Így bánja meg bűnét Izrael, így fogadja azt az erős fogadást, mely a zsoltárban ekként hangzik: „*Ha elfelejtkezem rólad Jeruzsálem, felejtkezzék meg rólam az én jobb kezem! Nyelvem ragadjon az ínyemhez, ha nem Jeruzsálemet tartom az én vigasságom fejének.*"

*
* *

Megindító szépség és erő van e fogadástételben sz. Gy! Figyeljétek csak!

A kéz, s még itt is a jobb kéz, keresi meg az élet fenntartására szolgáló mindennapi kenyeret, öltözetet. Minél gyorsabb, ügyesebb a kéz munkája, annál bővebb a táplálék. S mintha valamely láthatatlan erő ösztönözné a kezeket, hogy dolgozzanak, fáradjanak, hogy ne éhezzék a test. De ha a kéz aláhanyatlik, akár betegség, akár restség miatt, megfogyatkozik a test tápláléka. De mire való e test? Mire valók a kezek? e lábak, e fő, e szív, e csontok, e velők?... Mi dolgom van nekem e földön? — hogy tápláljam e tagokat? Vajjon a gonoszok útát kell-e futnom, vesztemre, vagy az Úr azért adá e tagokat, hogy keressem az ő törvényének igaz gyönyörűségét.

Óh, százszor inkább a halál nyugalma, mint a gonosz élet zajongása! Ne dolgozzatok ti kezek, ne mozdúljatok kenyérszerző szorgalomra, felejt-

kezzetek örökre el én rólam, ha én elfelejtkezem az Úrról, s az én magas emberi rendeltetésemről!

Íme Krisztus Urunk is azt mondja, más szavakkal ugyan, de ugyanazt: *ha megbotránkoztat téged a te jobb kezed, vágd el azt, mert jobb neked csonkán Isten országába jutni, mint két kézzel a kárhozat tüzében égni!*

Aztán nézzük a fogadás másik részét.

A nyelv, a beszéd, a legdrágább adománya Istennek. A lélek szárnya, a szív nemes érzelmeinek Noé-galambja. De lehet tűz is, pusztító tűz, a pokol tüze, a romlottság fészke, terjesztője, minden gonosznak gyökere. Jakab apostol írja le szépen, az ő közönséges levele 3-ik részében. Olvassátok el sokszor sz. Gy.! Oh bizony a zsoltáríró is érezte, mily sokat vétkezett Izráel nyelvével az Úr ellen s mint ásta a maga sírját undok és gonosz beszédeivel. Ezért fogadja most égigható nagy fogadással, mint egy átokkal kötelezi magát: *nyelvem ragadjon az én inyemhez, ha nem Jeruzsálemet tekintem az én vígasságom kútfejének!*

Más szavakkal így mondhatjuk: a nyelv, a beszéd arra való, hogy első sorban Isten dicsőségét hírdesse, a Jehova nevét áldja, az ő szent törvényét szólja, hangoztassa. Mindig csak az Úr törvényét, az ő nagyságos dolgait, — a gyülekezetben, a házban, az utcán, a mezőn, testi munkában vagy lelki munkában, nappal vagy éjjel. Így lesz a beszéd, a szó, a nyelv: örömnek kútfeje. Csak így és nem másképen. Ha égfelé zendűl az ének, az imádság; ha embertársainkkal beszélünk, bárminről, bármikor, *„beszédünk kedvességgel, mint fűszerrel fűszerezett legyen"*.

S ha nem így? Ha káromlásra, gonoszságra, istentelenségre fordúlna a nyelv?... inkább száradjon inyemhez, inkább némúljon meg örökre, mert jobb nekem némán nyugalomba lenni, mint szózatos gonoszsággal a kárhozat tüzében égni!..

Szeretett Gyülekezet! Ezek az örök igazságok, melyek az elmúlt századok sírjából is kikelnek és

éltetik a mai embereket. *Csak egy tiszta forrása van az örömnek: az Úr, a lelkek-lelke, a világosságnak atyja, kitől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék.* Ezt ismerték be a fogoly zsidók Babilon folyóvizei mellett, midőn a visszaemlékezés tüzében, megtisztúlt szivöknek indúlata, mint az olvasztó kemence tüzében megtisztúl az arany. Megbünhödték a múltat, reméltek egy jobb jövőt, mert *nem haragszik mindörökké az Úr!* Sőt már látták a visszatorlás nagy napját ellenségeik fölött. A zsoltár utolsó két verse már szinte örömben kiált fel: *Babilon leánya, te pusztára vált!! Áldott legyen, aki megragadja és sziklához paskolja kisdedeidet!*

El is következett, — a foglyokra szabadúlás, Babilonra pusztúlás. Amint rendelte az Úr, ki sem nem siet, sem nem késik, hanem megfizet kinek-kinek cselekedetei szerint.

Most és mindörökké! Ámen.

3.

Szöveg: Nehémiás, IV.

Szeretett Gyülekezet! Jerémiás próféta könyve XXXI-ik rész 2-ik versétől következő prófécia olvasható: *„Ezt mondja az Úr: kegyelmet talált a pusztában a fegyvertől megmenekedett nép. Újra felépítlek téged és felépűlsz óh Izráel leánya! Újra felékesíted magadat, dobokkal és vígadók seregében jössz ki. Íme, én elhozom őket észak földéből és összegyűjtöm őket a földnek széleiről: közöttük lesz vak, sánta, viselős és gyermekszűlő is lesz velök, mint nagy sereg jőnek ide vissza. Siralommal jőnek és imádkozva hozom őket, vezetem őket a vizek folyása mellett egyenes úton, hol el nem esnek, mert Atyja leszek az Izráelnek. Halljátok meg az Úrnak szavát ti pogányok és hirdessétek a messzevaló szigeteknek és ezt mondjátok: aki elszórta az Izráelt, az gyűjti össze, mint a pásztor a maga nyáját! Mert megváltotta az Úr Jákóbot és kimentette az erősebbnek kezéből!“*

E megható és reményteljes prófécia teljesült, midőn a megszabadult és visszatért zsidók, Nehémiás vezetése alatt, megépítik a szétdúlt Jeruzsálemet s Istenben bízó erős lélekkel, mintegy új fundamentumot vetnek az országnak.

Erről az építésről olvastam fel azon régi történetet, melynek minden része örök időkre szóló élő igazságokkal és tanúságokkal teljes.

Figyeljetek csak sz. Gy.!

*
* * *

A történetből mindenekelőtt az tűnik ki, hogy az építkező zsidók nagyon szegény és gyenge állapotban voltak. A hosszú fogság s annak testi-lelki nyomorúságai nemcsak szám szerint fogyasztották el a népet, hanem tehetségök is megfogyatkozott. Ezt világosan mutatja azon kicsinylő, gúnyoló hang, melylyel szól Szanballát rólok, ezt mondván: *mit művelnek e nyomorúlt zsidók? Hát ennyire vetemednek? Talán áldozni fognak? Hát bevégzik ma? Avagy megelevenítik a köveket a porhalmazból, holott azok régen elégtek? Az ammonita Tóbiás pedig mellette állván, mondá: bármit építsenek, ha egy róka lép fel reá, összezúzza köveiknek falát!*

Bizony nem sokra becsülték magukat sem, munkájokat sem azon ellenséges népek, kik Jeruzsálem körül ácsorogva kíváncsian lesték, mi lészen abból?

De épen e tényből tűnik ki világosan, hogy az Úr a maga erejét a gyengékben szokta megmutatni. Mert csodálatos erőt kölcsönzött az Úr lelke az ember lelkének. Ilyenkor tűnik ki az ember nagysága, midőn mintegy Istennel kezet fogva cselekszik. Sok szép példát olvashatunk erről az emberiség történetének könyvéből is, de még inkább a bibliából. Sőt tapasztalhatjuk magunk is, hogy erőnk megsokszorozódik, csüggedésünk elszáll, ha magunkat teljes hittel Istenre bízzuk. Hogy is zengi szép énekünk? *Az Isten a mi reménységünk, midőn reánk tör ellenségünk!... Azért a mi szívünk nem félne, ha az egész föld megrendűlne!*

Így buzdítja Nehémiás népét a küzdelemre, a kitartásra, a hősies ellenállásra: *Ne féljetek! a nagy és rettenetes Urra emlékezzetek és harczoljatok testvéreitekért, fiaitokért, leányaitokért, feleségeitekért, házaitokért!*

A rettenetes Úr... csak az ellenségre rettenetes! Övéire bátorító, segítő! A szív és lélek csak ráfigyeljen, onnan várjon intést, útbaigazítást s

mikor az egész nép *egy intésre* hallgat, *egy cél felé* tör, akkor ellenállhatlan. Itt van nyitja a vallásos erőnek. Minden szív egyszerre dobban, minden lélek egyet és egyre gondol, minden kar egyszerre emelkedik, minden láb egyirányba mozdúl. S midőn egy nép Istene után megy, nem valamely erőszakos parancsolónak hódol csak félelemből s nem immel-ámmal végzi a parancsot, hanem szívét a bizalom és lelkesedés szent lángja hevíti s öröm támad a kebelben s nem félelem. Mindent felejt, ami csüggesztené: ellenséget, fegyvert, éhséget, ruházatlanságot, álmosságot, még a mindennapi mosdást is! Most csak egy vágy hevíti: építeni a szent város falait, hogy biztosságban lobogjon az áldozati láng Sion oltárán s ennek örűljön a föld és az ég.

Így teljesíti a nép szent fogadását: *nyelvem ragadjon az inyemhez, ha nem Jeruzsálemet tekintem az én vigasságom fejének!*

Valóban k. Gy.! Izráel történetének egyik legszebb és örökre buzdító lapja van megírva Nehémiás könyve 4-ik részében. Ama *nyomorúlt zsidók* elszegényedve, elcsigázva a hosszú fogság alatt, minden segítség nélkűl, egyedűl a Jehova nevével fognak a nagy munkához, *megeleveníteni a köveket, holott azok régen elégtek*, — körűlvéve alattomos, irígykedő, bosszúálló ellenségekkel, kik *összeesküvének mindnyájan egyenlő akarattal, hogy eljőnek Jeruzsálemet megostromolni és népét megrémíteni. De ők imádkoznak* s imádsággal szívökben s egyik kezökben védő fegyver, másikban vakoló kanál, éjjel-nappal dolgoznak, építenek s bevégzik a szent munkát. Amint leirja Nehémiás ezen építkezést, az olyan megható és lelkesítő, hogy szinte magunk előtt látjuk a nyüzsgő népet, szinte halljuk a kalapácsütéseket és magunk is oda szeretnénk állani az építők közé dárdával, paizszsal, vakoló kanállal, vagy egy lelkesítő szóval legalább, hogy részünk legyen a dicsőségben, mely az ily építőket, ezredek mulva is körülsugározza.

Az ellenség mit sem árthat nekik, még fokozza kitartásukat, ami szinte csodával határos, amint leírja Nehémiás: *és sem én, sem az én atyámfiai, sem legényeim, sem az őrizők, akik én utánam valának, nem vetjük vala le ruháinkat; még mosakodásra sem gondolt senki sem!*

Bizony ama kövek, beszélő kövek, kiáltó kövek, a vallásos lélek erejéről. Egy égig érő emlékoszlop az, rajta e lángoló fölírás: *ha Isten velünk, ki ellenünk?!*

Emlékezzünk sz. Gy.! a mi falakat védő, templomépítő őseinkre is az elmúlt zivataros időkből. Tatár ellen, török ellen, számanélküli ellenség ellen hogyan védekeztek apáink is! kezökben kard, dárda, paizs és — vakoló kanál. Midőn gyenge nők is, gyenge gyermekek is a falakon állottak s egy-egy lánglelkű Nehémiás csodákat tett az Úr nevével. Igen, csak az Úr nevével. *„Mert az Úr neve erős torony, ahoz folyamodik az igaz és bátorságos lészen!“* Ehez folyamodtak hitünknek, szent vallásunknak követői is, midőn templomaikért bilincset, börtönt, számkivetést, gyalázatos és kínos halált is szenvedtek! Figyeljetek csak sz. Gy.! Nekünk, magyar református keresztyéneknek, azt is szemünkre hányják némely rosszakaróink, hogy szent templomaink nagyon közönséges és minden ékesség nélkűl való, sőt ízléstelen épületek. Hát bizony ez így van .. De ne feledkezzünk meg azon keserves időkről, midőn építettünk volna, de nem engedték a mi *keresztény* atyánkfiai! Sok helyen még egyszerű *sárkunyhót se!* Még magánházaknál sem engedtek imádkozni, Istent dícsérni s ha nagyritka helyen, kénytelen-kelletlen eltűrték a templomépítést, addig mérsegélték annak fundamentomát, falait, tetőit, míg egy kis egyszerű hajlékká zsugorodott a fagyos szeretetlenség miatt! S ennek építése is: *egyik kézbe kard, másikba vakoló kanál!*

Emlékezzünk ezekre sz. Gy.! S adjunk hálát Istenünknek, hogy hazatérhettünk mi is a hosszú babiloni fogságból s most már szabad, most már

dicsőség építgetni, szépítgetni az Úr imádságának szent hajlékait!

A régi idők történetei, mint egy tágas mezőség, hol a gondolkodó lélek szorgalmas méhként röpdes eseményről-eseményre, gyűjtögetve az örök-igazság édes mézét!

Krisztusunk szavaival zárom: *tudakozzátok az írásokat, mert ebben örökélet vagyon!* Ámen.

Andrásy Kálmán,
búji ev. ref. lelkész.

II.

EGYHÁZI ÉS SZERTARTÁSI BESZÉDEK.

A) BESZÉDEK IFJÚSÁGI ISTENITISZTELETEKRE.

I.

Az okos és szelíd nő.

Egyházi beszéd év végén felsőbb leányiskolában, főleg tanítónőképző intézetben.

Alapíge: Máté X. 16: Legyetek okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok.

Kedves növendékek! Idvezítőnk, mikor elérkezettnek látta az időt arra, hogy 12 tanítványát elbocsássà a nehéz apostoli pályára: mély komolysággal, megrázó őszinteséggel s óh! a jövőben mennyire beteljesült igazsággal tárja elibök tenni valójukat, sorsukat... Az Idvezítő e fenkölt beszédében a keresztyén ember élete, hívatása, a Krisztussal való legbensőbb egysége, lelkünket emelő s büszkeséggel eltöltő méltósága ékes szavakkal van rajzolva. A többek közt a 16-ik versben ezeket mondja az Úr: *„Ime én elbocsátlak titeket, mint a juhokat a farkasok közébe; legyetek azért okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok.“* S hogy épen e tételt választottam előttetek tartandó beszédem alapígéjéül: ezt azért tettem, mert e szavak olvasásakor valami belső lelki kapcsolat előállása folytán ti jelentetek meg lelki szemeim előtt. Az a kép merült fel előttem, amit mi mindnyájan itt e falak között naponként látunk s átélünk, hogy mi, a ti tanítóitok, a Megváltó által szívünk falára írott megbízó levél pa-

rancsa folytán, kezünkben az evangyéliom magasraemelt lobogójával, a tudományok által hírdetett hamisítatlan igazságok szövétnekével, lelkünk melegével vezetünk, tanítunk, nevelünk titeket, hogy kiki érezze és lássa rajtatok az Idvezítő igéjének melegét és világosságát, áradjon egész lényetekről a tudományok által teremtett müveltség lehellete, szóval, hogy legyetek okos, jellemes keresztyén nők. — És valamint a méhkas nyüzsgő, munkás világából időnként egy-egy raj kiszáll: úgy közületek is egy-egy kis csapatot évenként kibocsát ez anyaiskola, ki az életbe, amely — meglássátok — milyen más, de milyen egészen más, mint az iskola világa...

És most ismét a bibliai kép merűl fel lelkem előtt... Az Idvezítő tanítványait késziti az életre; megrajzolja az élet képének vázlatát s a kép egyes részeihez oktatásokat fűz.

Ez órában az Idvezítő nevében állok e szent helyen előttetek s azt hiszem, hogy csak jót mívelek, a ti lelketek üdvének érdekében cselekszem, ha az Idvezítő és a ti tanítóitok nevében mindnyájatokhoz, de különösen azokhoz, kik ez iskolát immár nem sokára elhagyják, e szavakat intézem: Imé mi elbocsátunk titeket, mint a juhokat a farkasok közibe; legyetek azért okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok! Kérlek titeket, hallgassátok figyelmes lélekkel az én tanításomat. Tanuljátok meg, hogy milyen nagy erő a nő lelkében az *okosság* és *szelídség*, hogy e két fegyver milyen erővel övezi fel a gyönge bárányt az erős farkassal, az élettel szemben.

I.

Legyetek *okosak*, mint a kígyók!

Hogy az Idvezítő épen a kígyót veszi fel hasonlatába az okosság érzékeltetése végett: annak nem az az oka, mintha a mezei vadak e legalacsonyabbikát tekintené valami különös okossággal megáldott lénynek; hanem az, hogy tanítványai és kora

felfogásához alkalmazkodni akar, mely a kígyót az okosság képviselőjének tekinté.

Úgy látom az Idvezítő beszédéből, hogy a tanítványokat a körülmények okos belátására inti első sorban s az én legelső intésem is ez tihozzátok: Legyetek okosak a *belátásban*, az emberek jellemének és az élet körülményeinek helyes átlátásában, megítélésében.

Nektek, akiket még a családi kör áldott melege, az iskola tiszta levegője vesz körül; akiknek lelki erejét csak az elétek adott ismeretek feldolgozása, a felmutatott tisztes példákon való lelkesülés veszi igénybe; akiket a veletek egykorú és hasonló szellemű tanulótársaknak az ellentéteket csak kis mértékben feltüntető vídám serege környez — mondom, nektek még helyes fogalmatok alig lehet arról, hogy abban az életben, amelynek hullámaira majdan kiszálltok: az emberi jellemeknek és körülményeknek mily merőben áthídalhatatlan ellentéteivel fogtok találkozni. De jó előre intelek benneteket, hogy a *látszat* meg ne csaljon! Mert aki csak a látszat szerint ítélkezik lelkében az emberi jellemekről, az élet körülményeiről: az csak a lényeghez, a dolgok mivoltához nem tartozó külsőt nézte. Itt kell az okosságnak résen lenni! Sokszor látjátok majd, hogy az *alacsonyság*, *nemtelenség* is szép ruhába öltöztetve *jót* mutat; a *jellemtelenséget* a jól megválasztott szavak sokszor eltakarják a felületes szemlélő elől. Másfelől azt is tapasztaljátok, hogy a szegényes külső miatt a *nemes* szív melegét csak kevesen érzik meg s a nagy *jellem*, nem járván hangos szavakkal az utcán, a tömeg előtt rejtve marad; mert a szerénység köntösén csak kevesek szeme tud áthatolni s tudja meglátni a mögött a drága gyöngyöt. Mindazáltal az okosság ellen való volna azt hinni, hogy akár a jó, akár a rossz a külszín alatt örökké rejtve marad. Nincsen az életben semmi jó, amely jutalmát ne venné s nincsen semmi rossz, mely meg ne bünhődnék. A jutalom is, a bünhődés

is elrejtőzhetik szemeink elől, de az csak a mi látásunk gyarlóságát bizonyítja. Óh higyjetek különösen a jó diadalában s abban, ki e diadalt kivívja: az isteni Gondviselésben! Ha a kételkedéstől akartok szabadúlni, nézzétek a világot szíveteken keresztül s jónak látjátok; az *ész*, az okosság pedig tanítson meg benneteket arra, hogy különbséget tegyetek a jó és rossz között.

Legyetek okosok *beszédetekben* is!

„A te beszédidből ismertetel igaznak és a te beszédidből ismertetel hamisnak“ — mondja az evangelista (Máté 12, 37.)

Ítéleteinknek, érzelmeinknek, gondolatainknak legvilágosabb kifejezője a *beszéd*. Óh a beszéd, a szó! A szív mozdúlásának, a lélek szárnyalásának, magasztos gondolatoknak szívekhez férkőző zenéje... Hatalom, mely országokat állít talpra a szabadság nevében! De romboló démon is, mely az álnokság, a rágalom szolgálatába szegődve, becsületet, tisztességet gázol, hurcol a sárba... mely háztetőről háztetőre repülve szítja a viszályt, az ellenségeskedést, tépi el a szíveket összekapcsoló láncot.

Óh az *igazság* nyelvén mindig van a napsúgár üde színeiből, a *hamisságén* pedig a fekete koromból, amit embertársára reá kenjen.

Ha okosok akartok lenni beszédeitekben, itt is, mint a belátásnál, a szíveteket kell először elővenni s embertársaitoknak jó tulajdonságairól ítéletet mondani. Mert azt higyjétek el, hogy nagyobb igaztalanságot és oktalanságot alig követhetünk el annál, mintha embertársaink gyengéit ítélgetjük; mert abban nagyon hasonlítunk ám egymáshoz mindnyájan, hogy csak egy nap sem áldozik le anélkűl, hogy egy vagy más hibáink megnyilatkozását ne látná s így gyengeségeinket más is naponkint meg ne ítélhetné, meg ne szólhatná. Azonban a beszédben is meg kell a *szívnek* az *észszel* alkudnia s e megalkuvásnak eredménye a tapintatos *őszinteség*, amely nyiltan mondja az igazat, de úgy,

hogy az még sem bántó vagy sértő. És erre egy müvelt nőnek nagy szüksége van ám! Ezt sajátítsátok el, így lesztek a ti beszédetekben is okosak.

De legyetek okosak *tetteitekben* is!

A belátásbeli és beszédben való okosságból szinte önként következik a tettekben való okosság. A nő cselekvési körét a Gondviselés nem szabta olyan tágra, mint a férfiét. Egész lényével ellentmondásban állana, ha a nagy tettek porondjára állana ki küzdeni; kinos látvány volna, ha izmait feszülni látnók. Előttem nem rokonszenves a bibliai *Jáhel* alakja, ki az ellenséges vezért *Siserát* rajongó hazafiasságában a vendégjog megsértésével orozva meggyilkolja; de annál rokonszenvesebb a kalászt szedegető *Ruth*, a szorgalmas *Mártha*, a jótékony *Tábita* és megannyi más, kik hívatásuk körét át nem lépték. A nő a maga kis körében is lehet tettekben nagy, dicső. S a tettekben való okossága szerintem épen az ő működési körének megválasztásában áll, amire útalja a természet által kijelölt munkafelosztás is. Csak kis körét rendezze be okosan, munkálja annak javát, ott terem a nő számára a babér!

Sok mondani valóm volna még az okosságról, de Krisztus második intése tovább hív.

II.

Legyetek *szelídek*, mint a galambok!

Egy nő egyéniségében az okosságból feltétlenűl következni kell a szelídségnek, amit e helyen reátok alkalmazva, szívesebben nevezek *nőiességnek*, amelyben egy nő összes jó tulajdonságai bennfoglaltatnak. Ennél, hogy nőies, szebb czímet egy nő sem kaphat s reá nézve felér a világ minden megtiszteltetésével, a világ minden kincsével.

Mikor a Gondviselés által lényébe elhelyezett finomságokat, menten a világ ezerféle hóbortjától, félszegségétől, szabadon engedi kifejleni; amikor lelkének hófehérségét az élet szennyes hullámainak verésétől megóva, épen ez egyszerű tisztaság tisz-

teletet gerjeszt, habár azt egy szóval sem követeli: óh milyen szép látvány! Óh ez az igazi nőiesség!

Hogy világosabban álljon előttetek a nőiesség fogalma: egynéhány tulajdonságra, mint annak alkotórészére, hívom fel figyelmeteket.

Ilyen a *szerénység*. A szerénység oly fontos alkotó eleme a nőiességnek, hogy hiányzása esetén a női lélek lényegesen veszít fajsúlyából. De félre ne értsetek! Nem azt értem szerénység alatt, amely az utczán szemlesütve jár s az *emberekre* testi szemeivel a világért sem nézne, de igenis lelki szemeivel a szemébe néz bátran az olyan *gondolatoknak*, amelyek merőben ellenkeznek a nőiességgel; — hanem értem a női léleknek azt a finom *hajlamát*, mely természetes ösztönének segítségével kerüli mindazt, ami alacsony, s keresi zaj nélkül mindazt, ami magasztos, s lelkének e természetes egyensúlyát sem a nagyravágyás, sem a feltűnés keresése, szóval a *hiuság* meg nem zavarja s női méltóságának tudatában nem követeli az elismerést, a tiszteletet, melyet a jók részéről úgyis megnyer követelés nélkül is. Mert a szerénység már magában is nagy hatalom, mely más, esetleges hiányokat, gyengeségeket is eltakar, magában is rokonszenvet kelt, hódít.

A szerénységgel édes testvér a *szeretet*. Ha a nő az emberiség áldása akar lenni, élni kell lelkében a mindent átfogó, szent, magasztos szeretetnek. Meglátjátok majd az életben, hogy az emberi gyarlóságok, gyengeségek oly tömege nyomúl elénk, hogy ha mindenikkel szemben a szoros igazságot alkalmaznánk, még legközelebbi hozzánktartozóink felett is minden lépten-nyomon ítéletet kellene tartanunk. De épen e gyengeségek által és gyengeségekben ismerjük fel a testvéri viszonyt köztünk és embertársaink között s e viszony felismerése kelti fel bennünk a *megbocsátó szeretet* keresztyéni érzelmét. Óh a vett sérelemnek feledni nem tudása talán magunknak okozza a legtöbb bánatot!

Látjátok majd azt is, hogy az emberek egy részének nincsen sem vetése, sem aratása; a gyöngénél még gyöngébbek vannak, akik lehet, hogy önhibájukból lettek gyöngékké. De a nő a gyöngeség okát soha ne kérdezze, hanem keltse fel szívében a részvétet, keltse fel a *könyörülő szeretet* érzelmét. Gyámolítsa a nyomorgókat, enyhítse a szenvedők fájdalmait. Mert a költő szerint: *míg résztvevőn forog nyomor s inség körűl, a másnak szánt öröm saját keblébe gyűl.*

Végre a nőiesség bekoronázója; a *vallásosság*! Oh a vallás, e szelíd angyal, a nő gyöngeségének legerősebb támasza, az élet viharaiban erős árboca, lelkének bája, zománca. Nincsen az életnek olyan körűlménye, melyhez Idvezítőnknek szava ne volna. A csüggedőknek vígaszt ád, a repűlőnek szárnyait feszíti. S óh e szárnyak szét nem húllanak, mint az Ikarus szárnyai, mert a vallás biztos vezető még a magasban is. Óh míly szép képet nyújtanak a Krisztus lábainál űlő Máriák, kik lelkök őszinteségével merülnek bele a bölcseség, jóság, szeretet örök forrásába: az Isten igéjébe, melyet hírdet a világ formája, a bámúlatos rend, mely, ha az erők összetétele is, de az erők forrása a nagy Isten! Óh meg ne csúfoljátok ti, kik ez anyaiskolának vagytok gyermekei, a vallás által telepített eme veteményes kertnek vagytok plántái, óh meg ne csúfoljátok a vallást. „Jó napjaitokban tiszteljétek az Istent, hogy a szükségben bátran folyamodhassatok hozzá.“ „Az imádság nyomában lépdel a béke, előtte megy a szeretet, vele egy sorban a biztosság és megnyugvás.“

* * *

Mi elbocsátunk titeket, mint a juhokat a farkasok közibe; legyetek azért okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok. Ez legyen a ti útravalótok. Az élet ezerféle talányai közepett az okosság biztosan eligazít benneteket; a nőiesség pedig biztos paizs lesz minden ellen. Mert azt

jegyezzétek meg, hogy az élet arra nézve fenyegető farkas, aki magát annak labyrintjében ki nem ösmeri, akinek kezében nincs az *okosság* Ariadne fonala s aki föl nem vértezi magát nőiességgel az éhes Minotaurus ellen. Óhajtom, hogy a most elhintett magvak ne estek, légyen a „figyelmetlenség köves“ földjére. Óh vajha lelketekben találnának termő talajra, óh vajha az Isten kegyelme növelné terebélyes fává! Ámen.

Sáfrány Lajos,
tanár a debreczeni ev. ref. tanítónőképző intézetben.

2.

A tékozló fiú.

Homilia.

Alapige: Lukács XV. 11—32.

Az új-szövetségben az apostoli levelek az Idvezítő tudományának, a keresztyén vallás alapigazságainak előadására szoritkoznak; az evangyéliomok az Idvezítő élettörténetét adják elő, az Ő tanításai, a példázatok nyomán tárgyalnak egy-egy evangyéliomi igazságot.

Lukács evangyélioma 15-ik részében három példázatra találunk. Midőn a farizeusok és írástudók zúgolódtak a miatt, hogy Jézus *„a bünösöket magához fogadja és velök együtt eszik,"* míg ők magokat igazaknak tartva, megvetették a szegényeket, mint bünösöket: Jézus az elveszett juhról szóló példázatot mondja el előttök. *„Ha valakinek ti közületek száz juha vagyon és egyet azok közül elvesztend: avagy nem hagyja-e el a kilenczvenkilenczet a pusztában és nem megyen-e annak megkeresésére, amely elveszett?"* Távollétével pedig veszély érheti a nyájat! Jöhetnek rablók, előtörhetnek ólálkodó farkasok! A pásztor azonban a fenyegető veszélyekkel nem törődik. Hiába inti óvatosságra a bekövetkezhető csapás, hiába tornyosúlnak lelkében aggodalmak, nem nyugoszik addig, míg fel nem találja az elveszett juhot és ha megtalálta, nagyobb örömmel nyugoszik meg tekintete azon, mint a többi meglevőn. Így van ez a mennyben Istennél is! Istenünk atyai jósága

nem vet el szemei elől, bár mi mindnyájan bünösök vagyunk, vétket-vétekre halmozunk.

„Avagy ha valamely asszonynak tíz drachmája vagyon és egy drachmát elvesztend, avagy nem gyújt-e gyertyát és nem sepri-e meg a házat, nem keresi-e nagy szorgalmatossággal, mignem megtalálja?" Így szól a második példázat.

A harmadik a tékozló fiú esetét adja elő. Egy apának vala két fia, a kisebbik kiveszi apjától örökségét, messze idegenbe indúl. A szerencse azonban ellene fordul, eltékozolja mindenét, távol a szülei háztól ismeretlen emberek könyöradományain tengődik; majd oly nyomorúságra jut, hogy kénytelen éhségét moslékkal csillapítani, melyet esznek vala a disznók. A keserves megpróbáltatás közepett magába száll s így gondolkozik: *„Az én atyámnak mely sok béresei bővölködnek kenyerekkel, én pedig éhen halok meg! Elmegyek az én atyámhoz és ezt mondom néki: Atyám! vétkeztem az ég ellen és te ellened! És nem vagyok immár méltó arra, hogy fiadnak hivattassam, tégy engemet olyanná, mint a te béreseid közül egy!"* Szavának áll, útra indúl, megérkezik a szülői házhoz. Az atya örömmel fogadja gyermekét, mikor még távol van, hozzá fut, megöleli s megcsókolja őtet, megbocsát neki, örömre fakadva fia megérkezésén így beszél szolgáihoz: *„Hozzátok elő amaz én fő öltöző ruhámat és öltöztessétek fel őtet! Adjatok gyűrűt az ő kezébe és sarút az ő lábaira! Előhozván ama meghizlalt tulkot, öljétek meg és lakozzunk vigán! Mert az én fiam meghalt vala és feltámadott, elveszett vala és megtaláltatott."*

Az atya öröme azonban nem tarthat soká. Miként mindnyájunk öröme csak mulékony, pillanatnyi. Az atyai szív örömének útját állja a másik testvér zúgolódása, aki midőn értesül, hogy a tékozló megérkezett, be sem akar menni a házba, atyjának pedig ki őt kérvekéri, hogy vígadna velök, így beszél: *„Ime ennyi esztendőtől fogva szolgálok néked és soha parancsolatodat meg nem*

rontottam, mégis nem adtál nekem csak egy kecskefiat is, hogy az én barátimmal vígan lakjam. Minekutána pedig a te fiad megjött, ki minden marháját a paráznákkal költötte el, megöletted neki ama hizlalt tulkot." Mire az apa így felel: „*Fiam! te mindenkor én velem vagy és minden marhám tiéd! Víg kedvvel kell lenned és örvendezned, hogy a te atyádfia megholt vala és megelevenedett, elveszett vala és megtaláltatott.*"

Első tekintetre látható Szeretteim! hogy a tékozló fiúról szóló példázat amaz első kettőnél tartalmasabb, mert míg azok csak arról az örömről szólanak, melylyel Isten a mennyek országában a megtérő bünöst fogadja, emebben híven látjuk a vétkezés, a bűnbánat és megtérés fokozatait rajzolva; a testvérben pedig emberi gyöngeséggel telt természetünk hasonmására ismerünk. Jertek azért vizsgáljuk közelebbről a tékozló fiúról szóló példázat tartalmát!

* * *

„*Atyám! add ki nékem az örökségből az én részemet!*" — szólott az ifjabbik fiú atyjához és az apa megosztá közöttük az örökséget; mire a fiú megvál a szülői háztól, messze, idegen földre távozik.

A szülői ház az a hely, hova bennünket édes örömök emlékezete, őszinte szeretet érzete kapcsol. E hely volt gyermek-boldogságunk szinhelye, itt ringott gyermek-álmaink bölcsője, itt hangzott fejünk felett az altató dajka dal; szüleink gondoskodó szeretete, a testvéreknek egymás közötti vidám lakozása mind felejthetetlen emlékek.

A szülői ház a szülők iránti szeretetet és engedelmességet szabja a gyermek elé legfőbb követendő törvényül. „*Tiszteld apádat és anyádat*" — mondja a tízparancsolat és az ó-testamentom a földi jutalmazás első fokozatát, a hosszú életet ígéri érette. Hallgassuk meg tehát a szülők intését, gyermeki szeretettel csüngjünk szavokon, meghagyásaikat jó szívvel teljesítsük! Hiszen ők

úgyis mindenkor javunkat munkálják, boldogságunkért dobog szívök, előhaladásunk szívök titkos óhajai.

Íme a tékozló fiú nem akar tovább maradni az apai háznál, megunta ott a függésérzetét, nem kedves előtte az apa beszéde: kiveszi örökségét, távozik, — ezzel kivonja magát az engedelmesség törvénye alól.

Szeretteim! amilyen benső, szeretetteljes a viszony a szülők és gyermekek között, oly benső és szeretetteljes viszony Isten és közöttünk, földi gyermekei között. Istenünk atyai jósága nem vet el bennünket szemei elől; miként a földi szülők őszinte szeretettel munkálják gyermekeik javát, úgy Ő is bölcsen javunkra intéz mindeneket. Még ha a sors csapásainak járása nehezül is életünkre, ha viharok borítják be életünknek egét, akkor is javunkra intéz mindeneket atyai gondviselő keze; hiszen mi nem látjuk csupán, hogy a szenvedések a megpróbálás eszközei mi rajtunk.

Miként a tékozló elhagyja az apai házat, gyarlóságunk minket is sokszor ösztökél Isten parancsolatinak meg nem tartására. Ha szigorúak, önmegtartóztatásunkat célozzák meghagyásai, ha önjavunk lerontásával kell felépítenünk embertársaink boldogságát, ha törekvéseinknek nem kedveznek, törvényei: nem teljesítjük azokat, elszakadunk Ő tőle. Igen, lelkünknek nyugodalma egyedűl az Istenben való békességben van, a bűn pedig nem egyéb, mint a léleknek Tőle elszakadása, számkivettetése! Az első szülők is csak addig érezik a vele való szeretetteljes összeköttetést, míg tiszták lelkökben; a bűn elkövetése után nem mernek Isten szemei elé kerűlni, elrejtőznek tekintete elől.

A tékozló elhagyván az apai hajlékot, szabadnak, függetlennek érezi magát. Nem köti már a szülői ház törvénye. Nem inti, nem kérleli már atyja: azt teheti, amit akar. Nem tudván azonban bölcs tapasztaltsággal mérlegelni helyzetét: eltékozolja mindenét: nyomorra jut. A vallásosságnak

és erénynek, ezzel együtt a földi boldogúlás alapja az Istentől való függés érzete. Míg e viszonyt fentartjuk és szívünk mélyén ápoljuk: az erény és kegyesség életünk útja, melyen nincs elbukás, sőt biztos az előrehaladás. Mihelyt ez érzetet kivetjük szívünkből, életünk hajója nélkülözi az iránytűt, törekvéseinkkel nem jutunk biztos révpartra. Tekintsetek csak szét ismerőseitek között! Ha közületek egy-egy megtéved, kicsinyli az iskola törvényét, mely őt leköti; a függést, melylyel lépten-nyomon találkozik, felülemelkedni kívánván azon, tapasztalatlan járatlansággal a maga útját követi: felleget gyűjt feje fölé, vihart fog aratni. A szülők kérlelik ugyan a jóra, intik, nógatják engedelmességre: mind hasztalan! az ifjú öneszét követi, botlást-botlásra, bünt-bünre halmoz, testi és erkölcsi romlása bizonyos. Hány tékozló fiút ismerünk, kik könnyelműen pazarolják el a reájok halmozott atyai kegyet, kik visszaélnek a szülői szeretettel, melynél igazabbra pedig az életben soha nem találnak.

A bűn nyomában pedig ott a büntetés. A tékozló is, midőn mindenéből kifosztja magát, nyomorúságba jut, „*kívánja vala megtölteni gyomrát a moslékkal, melyet esznek a disznók, de azt is senki nem adja neki*". Mennyire más volt sorsa a szülői háznál! Ott az apa szerető tekintete nyugodott meg rajta, bőségben úsztak napjai, nem hordozta a gond keresztjét! Most mindezt elvesztette, sőt előtte az éhhalál a maga rettentéseivel! Ekkor magábaszáll s így gondolkozik: „*Az én atyámnak mely sok béresei bővölködnek kenyerekkel, én pedig éhen halok meg. Felkelvén elmegyek az én atyámhoz és ezt mondom neki: Atyám! vétkeztem az ég ellen és te ellened! És nem vagyok immár méltó arra, hogy a te fiadnak hívattassam, tégy engemet olyanná, mint a te béreseid közül egy!*"

A magunkbaszállás, bűnös voltunk elismerése kezdete a megjobbúlásnak. Az elkövetkezett szenvedések alatt megtörik az emberi szív; belátja hal-

gatagságát; fogadást tesz, hogy teljes erővel igyekszik megjobbúlni, öregbedni a jóban: megtér. Megtérése szíve nyugodalmát szűli. Újúlt erő frissíti tagjait; szinte szokatlan életelevensége, melylyel szolgálatába szegődik a jónak. Ez az erkölcsi megjobbúlás, erre vonatkozólag mondá az Idvezítő: „*Boldogok akik sírnak, mert ők megvígasztaltatnak.*"

A megtévedt gyermek is romlottsága gyászos következményeiben látja be botlását. Felülhelyezkedett a szülei ház és az iskola törvényein, öneszét követte: eljárása a romlás útvesztőjébe sodorta. Érzi, hogy szíve üres, lelke sivár, eljátszotta a szülői és rokoni kegyet. Magába száll, fogadást tesz a jóra. Erős elhatározás tölti be lelkét, acélozza meg életerejét, szívvel-lélekkel igyekszik a jóra. Most már állandóan a jót munkálja; igyekszik pótolni, amit elhanyagolt; szíve-lelke gyarapodik a jóban: megtér egész valójában.

Csakhogy a megjobbúlást ne halasszuk ám későre! Hány tékozló zörget kegyelemért akkor, midőn már elkésett, meghallgattatást nem találhat. Hány igyekszik megjobbúlni, midőn már végkép elmerűlt a bűnök fertőjében.

De ne így ti szeretteim! Amíg nem késő, addig igyekezzetek a jóra. Vértezzétek fel magatokat az állhatatosság lelkével, hogy a kísértések között szilárdan megálljatok!

* * *

A példázat második feléhez jutottunk. Az elsőben láttuk az apa és fiú közötti benső szeretetteljes viszonyt, ebből kifolyólag a megbocsátás tényét, emebben látni fogjuk a testvér magatartását.

Az idősebbik fiú, amidőn értesűl, hogy a tékozló megérkezett, be sem akar a házba menni, atyjának pedig, ki őt kérve-kéri, hogy jönne be, vígadna ő velök, így beszél: „*Íme ennyi esztendőtől fogva szolgálok néked, és soha parancsolatodat meg nem rontottam, mégis nem adtál nekem csak egy kecskefiat is, hogy az én barátaimmal vígan*

laknám. Minekutána pedig a te fiad megjött. ki minden marhádat a paráznákkal költötte el, megölletted neki ama hízlalt tulkot".

A testvér alakjában hiven van megrajzolva bűnös természetünk. Ime a tékozló az őszinte bünbánat könnyüit hullatta, megbánta tettét, töredelemmel szívében közelitett az apai házhoz, hol bebocsáttatást, bünbocsánatot talált: a testvér azonban nem tud megbocsátani.

Valóban mindnyájan bünösök, szeretetlenek vagyunk! Jézus parancsolatai között ugyan a legelső a szeretet törvénye, a lelkiismeret felebarátaink iránti kötelességeink megvalósítására int, mégis embertársainknak meg nem bocsátunk, sőt ellenök törekszünk. Ám hiába beszéljük aztán, hogy szeretjük Istent, sietünk törvényeinek megtartására, „*mert aki nem szereti az ő atyjafiát, akit látott, mi módon szeretheti az Istent, akit nem látott?*"

Mi a testvéri szív rideg, szeretetlen eljárásának szűlő oka?... A kapzsiság, pénzvágy!... Örökségét félti a testvértől, ki elfecsérelte mindenét. Hogyan is osztozkodhatna a vagyonban a testvér, ki már kivette abból részét? Nem, ez valóban igazságtalan volna!

Miként a testben a betegségnek szűlő oka, a fertőző anyag, úgy búrjánzik fel a lélekben s megrontja a kapzsiság, a pénzvágy. A vagyonra - melynek birtoklása fényt, ragyogást nyújt, hatalmat kölcsönöz - sóvárgó szemekkel tekintünk, sietve törekszünk megszerzésére. Ha kérdeznők, mi csábít a rosszra, mi szűl lépten-nyomon bűnt? .. feleletűl adhatnánk: a pénz. Mi ösztökél népeket egymás ellen, nemzetekkel ontat testvér és hitsorsos vért... a pénzvágy, kapzsiság. Oh a pénz, ez az átkos jószág, annyi panasznak, jajnak szűlő oka e földön. Igen, mert nem tudjuk helyesen mérlegelni értékét. Okosan használva kincs, melynek bölcs használatával nemesíthetjük lelkünket; oktalanul a megrontás eszköze.

Az apa azonban megnyugtatja zúgolódó fiát, így beszél hozzá: „*Fiam, te mindenkor velem vagy!*“ Vagyis miért örvendjek a te jelenlétednek, hiszen te mellettem vagy, osztozkodol e ház bőségében, örömeiben! Szerencsétlen testvérednek azonban csak küzdelemben, szenvedésben volt eddig osztályrésze! Ő ki gyötrettetett, most vigasztaltatik. Majd így folytatja: „*Minden marhám a tiéd!*“ Ne félj tehát, minden amit látsz, ami e házhoz tartozik: a tiéd. Szülői szívem hogy lenne könyörtelen irántad, ki eddig csak a terhet hordoztad, szenvedted a nap hőségét, munkáddal gyarapítottad a ház vagyonát.

Mint a földi atya, oly kifogyhatatlan jóvoltában Isten mi hozzánk, gyarló bűnösökhöz. A testvér testvér ellen támad, a barát megtagadja a barátság érzetét, gyűlölet és harag ízzó tűze tölti be a levegőeget: ha Istenhez fordulunk, jósága nem vet el szine elől. Ime a testvér is megtagadja a legszentebb emberi érzelmet, atyjánál mégis szeretetre talál.

Emberi természetünkhöz hozzá tartozik, első szüleinktől reánk maradt örökség, a bűnös természet. Ha az erkölcsi érzület visszatart is a cselekedetbeli bűnöktől, nem nyulunk a máséhoz, nem bántunk mást: szívünk mélyére lopódzott, ott honol abban a gonosz indúlat. Irigység ördöge lepi meg szívünket, káröröm tart fogva. Az apostol szerint pedig: „*ahol írigység vagyon és a bosszankodás, ott háborúság és minden gonosz cselekedet vagyon.*“ Harag és gyülölet rabolja meg szivünk nyugodalmát, úgy hogy mig mi naponkint bűneink bocsánatáért imádkozunk, felebarátainknak nem tudunk megbocsátani. Pedig a harag sohasem jó tanácsadó. „*A harag az Isten igazságát nem cselekszi.*“ Oh szeretteim, ha ily indulatok búrjánoznának szívetekben, tövestül gyomláljátok ki azokat; ezek fertőztetik meg bensőtöket, ezek ösztökélnek a roszra. Sokszor olyan kicsinynek látszó a botlás, mely nyomukon fakad, de következ-

ményeiben oly rút és átkos. Most még a szeretet törvényére hallgatunk, szívünkben azonban észrevétlenül támad erőre az írigység, érzéseink kajánsága, beszédeink bűnössége, tetteinkben a gonoszság jut felszinre, összetépjük a szeretet láncát, mely szorosan fűzött össze. *„Imádkozzatok azért, hogy kisértetbe ne essetek!“* Ha elkövettétek a bűnt, kérjétek Isten bűnbocsátó kegyelmét! *„Atyám! nem vagyok immár méltó, hogy a te fiadnak hivattassam, tégy engemet olyanná, mint a te béreseid közül egy!“* Ha Istenhez bűnbánólag fordultok, bizonyára meghallgattatást talál kérésetek!

* * *

Szeretteim! ez evangyéliomi példázat az életből van véve, cselekvései ide alant játszódnak, alakjai mi magunk vagyunk! Tékozlók vagyunk mindnyájan, mint a példázatbeli gyermek, Isten atyai kegyelmének elfecsérlői! Oh ha bennünket is erősítene, vigasztalna Isten bűnbocsátó kegyelme; szívünkben is kifejezésre jutna a megbánás, hogy erőtelen bűnös voltunk közepett egyedül Istenhez fordulnánk kegyelemért, erőért! Ámen.

Barla Jenő,
kisújszállási ev. ref. főgymn. vallástanár

B) KÖZÖNSÉGES EGYHÁZI BESZÉDEK.

1.

Kicsoda Ő?

Alapige: Máté XVI. 13–18.

A felolvasott evangyéliumi történet K. H. híven tükrözi vissza azon véleménykülönbséget, mely Krisztus személyisége felől az emberek között kezdettől fogva mind e mai napig uralkodik.

Ugyanis, alig hogy megzendült az isten-ige az Üdvözítőnek ajkairól; alig hogy magasztos megjelenésével, isteni tudományával bámúlatba ejté a világot, azonnal kezdtek az emberek az ő eredetével s személyiségével foglalkozni, azonnal felmerült a kérdés, hogy kicsoda Ő s mit kelljen a világnak Ő róla hinnie? — A hirteleni s épen ezért meglepő fordúlat, mit Jézus az Istenről való eszmék s az erkölcsi elvek világába behozott; a természet feletti erő és bátorság, melylyel a régi kor balhiedelme s tévelygései ellen nyílt harcra kelt; a csodálatos hang, mely egymagában elég erős volt a régi világ hitét és intézményeit alapjaikban megrendíteni: mindezek bámúlatba ejték a világot, az embereket, akik mind forróbb vágygyal óhajtották tudni, hogy kicsoda a Mester?

A tudomány bármily magasztos volt is, háttérbe látszott mintegy vonúlni annak személye előtt, ki azt oly meghatóan, oly isteni módon hirdeté s a meglepetésnek, a csodálkozásnak legelső kérdése ez vala: „*Kicsoda Ő?*“

Ezen kérdésre már akkor, a Jézus korában, kétféle egymástól lényegesen különböző felelet hangozott; egyfelől Jézus ellenségeinek, másfelől az Ő híveinek, barátainak felelete.

És vajjon nem így van-e ez ma is K. H! midőn pedig Jézus már nincs testiképen e földön közöttünk? Nem két tábor áll-e ma is a Krisztus körül, — egyfelől az Ő ellenségeinek, másfelől az Ő híveinek, barátainak tábora? Az isteni tudományt, melyet Ő e világ üdvére hirdetett, nem szorítják-e ma is gyakran háttérbe az Ő személyisége előtt s a helyett, hogy — mint Ő maga kivánta — tudományából s tetteiből ismernők s ítélnők meg az Ő kilétét, nem úgy van-e, hogy sokszor cél nélkül, sőt a közerkölcsiség és vallásosság rovására vitatkoznak ama kérdés felett: *kicsoda Ő?*

Ez újra meg újra, tudatlanok és tudósok ajakán felmerült kérdés indít bennünket ez alkalommal arra, hogy felmutassuk a *Krisztus személyisége feletti vitát.*

I-ször *eredetében s okaiban,*

II-szor *eredményében.*

I.

Miként a felolvasott evangyéliumi történetből láthatjuk, már a hajdankorban, midőn még az üdvözítő a földön vala, kétféle vélemény uralkodott az Ő kilétéről, — *egyik az Ő ellenségeinek*, — másik *az Ő barátainak, követőinek hite és véleménye.* Nem tagadták ugyan Jézustól még az ő ellenségei sem az érdemet és dicsőséget, sőt sokszor tiszteletre, bámúlatra ragadtatva iránta, némelyek Őt Ilyésnek, mások Keresztelő Jánosnak, némelyek Jerémiásnak, mások a próféták másikának tartották; de ha Jézus magát Isten fiának mondotta, azonnal felzúdultak ellene azt mondván: hogy Ő *„káromlást szól.“* Hiába mondotta nekik Jézus, hogy Ő az istenfiúságot nem testi, hanem lelki értelemben veszi; hiába útalta

őket az Ő tudományára s tetteire, hogy azokból ismerjék s ítéljék meg az Ő kilétét; hiába nevezte az embereket is oly sokszor Isten „fiainak, ha az erényt s igazságot követik: az Ő ellenségei nem értették Őt. „*a test és vér*" vastag fogalma a fiúságról nem engedte nekik, hogy Jézust lelkiképen rokonságban higyjék az Istenséggel s épen azért, mert magát Isten fiának állítá: halálra üldözék!

Mily másképen gondolkoztak felőle ***az Ő követői és barátai!*** Ezek látva azon végtelen különbséget, mely Mózes és a próféták és a Jézus tudománya között létezik; látva, hogy azon tudományban, melyet Jézus hírdetett,„ minden szó Isten szava, szóval látva, hogy az Ő tudománya a józan okosságnak és tiszta erkölcsiségnek legmagasabb fokán áll: bűnnek tartották Őt a prófétákkal egy sorba helyezni, hanem meggyőződve arról, mit maga Jézus mondott, hogy t. i. „*Ő egy az Atyával*", hogy „*Ő az Atyában és az Atya Ő benne van*"; meggyőződvén arról, hogy *Istennek és Krisztusnak akaratja egy*", Őt nyilván Isten fiának vallották.

És ez így van ma is K. H! — Miként hajdan, úgy„ ma is két tábor áll a Krisztus körül, egyfelől az Ő ellenségeinek, másfelől az Ő barátainak, követőinek tábora. Egyik azon tudományt vallja, melyet a „*test és vér*" sugall s tagad mindent, ami a korlátolt emberi ész határán felül esik, a másik pedig azon tudományt hírdeti, melyre Jézus szavai szerint maga „*a mennyei Atya*", vagyis az *isten-ige*, a *kijelentés* tanította az embereket. — Amazok nem ismerik el a Krisztus istenfiúságát s miként hajdani ellenségei, bár önkénytelenül is, tisztelik őt, de csak a nagy emberek, a próféták egyikének tartják; ezek pedig nem követelnek az emberi okosságnak föltétlen csalhatatlanságot, hanem megnyúgosznak az írás. a kijelentés szavain s miként hajdan a hű tanítványok, a Mestert saját tudományából s tetteiből ismerve és ítélve meg, Őt nyilván *Isten fiának* nevezik.

S vajjon melyik táborban van az igazság K. H!? Abban-e, mely a Jézust nem saját tudományából s tetteiből ismeri fel s ítéli meg, vagy pedig abban, mely a Krisztus *istenfiúságát* épen az Ő tudományán alapítja? Azok mondanak-e igazat, akik elismerik ugyan, hogy a Jézus tana felséges és isteni, de Őt magát csak gyarló embernek tartják, vagy pedig azok, kik azt állítják, hogy isteni tudomány csak isteni lélekből származhatott? Nem azoknak kell-e inkább hinnünk, kik a Mestert saját művéből szokták felismerni és megítélni, mint azoknak, kiknek bölcselkedésökben nincsen helyes ok és következtetés, kik egyik állításukat a másikkal megcáfolják? Nem azoknak kell-e inkább hinnünk, kik azt mondják, hogy Jézus Isten fia *s Ő általa mi is Isten fiaivá lettünk*, mert emberi méltóságunk, Istennel való rokonságunk öntudatára Ő emelt fel bennünket, — mint azon álprófétáknak, kik az égbetörekvő szellemnek mintegy szárnyát szegve s a lélek gondolatait magasztos röptükben meggátolni akarva, az embert testestől lelkestől e földhöz láncolni s az oktalan állatok körébe lealjasítani akarják?

Hiszen a Jézus vallásának minden más vallások feletti elsősége és méltósága épen abban áll, hogy az embert szellemi és erkölcsi becsének tudatára, érzetére ébresztette, hogy behozta e világba az *„istenfiúság“* eszméjét, melynél fogva az erkölcsi törvényeket nem félelemből, Istentől való rettegésből, hanem gyermeki szeretetből, hálából és ragaszkodásból, engedelmességből kell teljesítenünk Isten iránt. Hiszen, akik Jézus istenfiúságát s azzal együtt az istenfiúság eszméjét tagadják ,a helyett, hogy — mint ők akarnák — a világosságot terjesztenék, sokkal inkább csak a sötétséget és erkölcstelenséget terjesztik, mert végkép el akarják szakasztani az embert Istenétől s kiakarják vonni a keresztyén vallás alól azon alapot, melyen az a hívő lelkek javára felépült!

Igen K. H! azok akarnak e földön az igazság és világosság terjesztői lenni, kik minduntalan szembeszökő ellentmondásba jönnek önmagukkal, kik nem az isteni lélek, hanem *„a test és vér“* sugallata után idulva, minden megfoghatatlant egyszersmint lehetetlennek tartanak; azok akarják napjainkban az igaz vallásosságot és erkölcsiséget terjeszteni, kik bár elismerik, hogy a Jézus erkölcstudományánál tökéletesebbet alkotni nem tudnak, mégis le akarják azt vonni azon égi fénykörből, mely oly jóltevőleg hat a hívők szemeire s mely nélkül a vallás csak gyarló emberi művé alacsonyúl le.

De nem! ez nem fog megtörténni soha, hiszen maga mondá Idvezítőnk, hogy *ezen a hiten. mint kősziklán építi fel az Ő anyaszentegyházát és a pokolnak kapui nem vehetnek azon diadalmat.*

II.

És épen ezen szavakban van már letéve, valamint a múltra, úgy a jövőre nézve is a *Krisztus személyisége feletti vitának eredménye*, mely elmélkedésünk második részét képezi.

A kezünk alatti evangyéliomi történetből láthatjuk K. H.! hogy a Krisztus személyisége feletti különböző s gyakran ellentétes nézetek már kezdetben sem változtathatták meg az ő hozzá ragaszkodó hű tanítványok szilárd hitét s nem gátolhatták meg a keresztyén vallás és egyház terjedését.

Századok jöttek majd és századok haladtak el. a Krisztus személyisége feletti vita koronként megújúlt a keresztyén egyházban a nélkűl, hogy azt megrendíthette volna alapjában s elszakaszthatta volna Jézustól azon hű tanítványokat, kik az ő tudományának isteni voltát, szavainak magasztos értelmét felfogva, őt nyíltan *Isten fiának vallották.*

És ha a múltból szabad következtetést vonni a jövőre: így fog az lenni ezután is K. H.! Ezután

is gyakran meg fog újulni a Krisztus személyisége feletti vita a ker. egyházban; de támadjon bár ezer kételkedés és hitetlenség Jézus ellen; hangozzanak bár el az egész föld kerekségén az emberi bölcselkedésnek erre irányuló szavai, a keresztyén egyház, mely az *istenfiúság* hitén, mint sziklaalapon épűlt fel, meg is fog ezen alapon állani mindvégig, úgy hogy a kételkedők, a hitetlenek *s a pokolnak minden kapui sem vehetnek rajta diadalmat!*

Ti világámító bölcsei az újabb időknek, kik ha Jézus e földön ismét megjelenne s magát Isten fiának mondaná, káromlónak neveznétek őt s miként hajdani ellenségei, köveket ragadnátok ellene, a ti tudományotok, ne gondoljátok hogy új volna, ti hasonlók vagytok azon üstökösökhöz, melyek néha évek, sokszor századok múlva ismét megjelennek a láthatáron, melyeket a világ egy ideig megbámúl, de amelyek ismét elenyésznek, letünnek a láthatárról anélkűl, hogy a természet rendét megzavarnák! A ti tudományotok hasonló a bolygó tűzhöz, mely néha a tisztátalan helyek romlott légkörében származik, mely a szemet ugyan egy perczre elvakítja, de amelynek tartóssága s melegsége nincs! Ne gondoljátok, mintha ti a keresztyén egyháznak, a Krisztus híveinek igaz hitét ki tudnátok forgatni sarkaiból; mert ha lesznek is olyanok, kik az álvilágosság által megcsalatva, vakon követnek titeket; de a nagyobb rész mindig megmarad a régi tanítványok hiténél s a Krisztust Isten fiának fogja vallani úgy és azon értelemben, amint arra minket a mennyei Atya, az Isten lelke s maga Jézus is tanított!...

Maradjunk meg azért szilárdúl ezen hit mellett K. H.! *Mielőtt e világ lett volna, már meg volt Jézus,* meg volt Istenben a szeretet és igazság, de azt az emberek nem ismerék; óh mért ne hinnők tehát Isten fiának, az istenség részesének azt, kiben a legtökéletesebb szeretet és igazság e földön megjelent, ki minket Istennel s önmagunkkal meg-

ismertetett s erkölcsileg minden szépre és jóra megtanított?! Mért dobnók el magunktól azon hitet, mely szívünkre oly jóltevőleg hat, mely a Krisztussal bennünket testvéresít s minket is rokonságba hoz Istenünkkel? Ne hallgassunk K. H. mi a „*test és vér*" szavára, ne hallgassunk azokra, kik a lelki rokonságot felfogni nem bírják s az embert végkép el akarják szakítani Istentől; hanem hallgassunk a lélekre, mely a mennybe vágy, — hallgassunk az igazság lelkére, melyet nekünk Jézus hagyott tudományában, mely minden igazságra megtanít bennünket. Ámen!

Segesváry József,
kántorjánosii ev. ref. lelkész
s a nagykárolyi egyházmegye esperese.

2.

Korunk hite, erkölcsisége és lelkesedése.

Alapige: Ján. II. 43. „Lázár jöjj ki."

Én vagyok a feltámadás és az élet, aki én bennem hiszen, ha meghal is él az s valaki él és hiszen én bennem, soha meg nem hal. Ez életreköltő hatalmas szózat zengett Jézus ajkairól, midőn Mártha a szeretett Lázár halálát panaszlá el. Azután a legnagyobb emberbarát közeledett a szelíd halott koporsójához, baráti könyeket hullatott felette; *ha hiszesz, meglátod az Isten dicsőségét,* e szavakkal görgettette el zárókövét s mint minden munkája előtt szokott, fölemelte szemeit az égre és fohásza után hangoztatta csodát mivelő igéjét: *Lázár jőjj ki!* S íme a koporsó zárai fölszakadoznak — a négy napos halott életre kel -- s a jelenlevők hivének Jézusban.

Ha a vizsgáló elme egyházi életünk jelenére tekint s korunk fölvilágosodással dicsekvő fényét nézdeli -- fájdalmas hasonlatosságot lát a Lázár koporsójához. A hitben való ingadozás, álerkölcsiség és szinlett lelkesedés homályába kénytelen tévedni, pedig *aki éjjel jár, megütközik.*

Világosság fiai volnánk, de lettünk a homály fiaivá, mert a hit fényét földerítő váltságtant nem tesszük mindennapi lelki kenyerünkké, nem követjük az Isten dicsőségébe sas szemmel betekintő evangyelista szavait: *Tudakozzátok az írásokat, mert nektek úgy tetszik, hogy* azokban

örök éltetek vagyon. Igen, valljuk meg, korunk fiaiban őseink sziklahite ingó nádszállá silányúlt.

Élőkövei volnánk az üdvtemplomának, Isten országának, de lettünk az erényt elérhetlen eszménynek tekintő világfiak, szeretetlenség holt kövei: mert felebarátunkért, hazai és egyházi nemesebb célokra vagy semmit vagy keveset áldozunk; pedig csak *töredelmes lélek kedves áldozat;* pedig ha szeretet nincsen én bennem, *olylyá lettem, mint a zengő érc és pengő cimbalom.* Valljuk meg, hogy az erkölcsiségről ferde fogalmaink vannak.

A *Szent Lélek templomai volnánk*, de lettünk a lelketlen testiség hideg szobrai, mert az anyagiság múlandó kincsei után fáradoznak a mi tagjaink *éjjel és nappal*, feledni kezdvén az igazság szózatát: *Lélek az, amely megelevenít, a test nem használ semmit. Kiben Krisztus lelke nincs, az nem övé. Ha test szerint éltek, meghaltok.* Valljuk meg, a hajdankor nagyszerű, szent lelkesedése csak történelmi avúlt emlék immár.

E tapasztalatok szemléleténél lehetetlen föl nem kiáltani a bús prófétával: *Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való.* Bizony, ha ama legjobb szívű emberbarát test szerint megjelenne e dermesztő korszakban, mint tevé azt Lázár koporsójánál, lehetetlen lenne, hogy ránk is bánat könyjeit ne hullatná.

Jelenünk gyászos helyzete indította meg lelkemet is, hogy fölmutassam hibáinkat s annak orvosságát; hogy fölmutassam, *mennyiben halt meg a hit, az erkölcsiség s a lelkesedés.*

I.

Koporsóban szendereg a hit. Elfelejtettük, mi jóltevő a hit! Ezer éveken át tántorgott az emberiség vezér- és vígaszfény nélkül s az isteni kijelentés hiányában lőn a magára hagyatott ész a *Krisztus* előtti korban a bálványimádás éjjele.

Mózes lehozta ugyan az emberi kötelességek örök törvényét, de a törvénytáblák összetörettek a hittévelygés miatt. A bús próféták villámlottak, dörögtek jóslataikkal, de nyomdokaik az áldozatok vérével lőn befertőztetve. Voltak fölemelkedett elmék, élt a fenkölt gondolkozású *Sokrates*, óh de a kor nem érté őket s méregpohár némítá el ajkaikat. De eljött az idő teljessége – születik jászolban az egyszerűség fejedelme: Jézus – a véres trónok, melyeken szabad népek vére párolgott, leomlanak, a testiség önmagát öli le, a lélek lerázván bilincseit, szárnyra kel. Kimondja az Üdvözítő: — kinek tanára a világ ábrázatja megváltozott — *Akik Istent imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják* – és az áldozatok tüze elalszik, füstje elszáll, a képek, istenszobrok romban hevernek. Kimondja: *Ha valaki újonnan nem születendik víztől és lélektől, nem láthatja Isten országát* és ezrenkint tódúlnak a maguk bemerítésére s újonnan születik a hólt világ. Ki mondja: *Ne féljetek azoktól, kik a testet megölik, de a lelket meg nem ölhetik. Aki én bennem hiszen, örök élete vagyon annak*, s a halhatatlanság fényben ragyog fel a sirok éje után, a koporsó zárai lepattannak s az emberiség jövő élete, üdve biztosítva van. Így lett az emberiség jóltevőjévé a hit.

És épen ez az égi hit, a menny e szelid ajándoka, melynek vértanúk hullái lettek előalapjai, most, pár évezred után, az álfelvilágosodás kárhozatos tana következtében koporsóba jutott: igen, mert e kor istentisztelete kétkedő, hite ingatag, vallásossága közönyös. – Hol vagyon a mi hitünk? szívünkben? – ott kételkedés uralg. Életünkben? – ott közönyösség mutatkozik. Pedig: *Hit nélkül lehetetlen dolog, hogy valaki kedves legyen Isten előtt, mert aki Istenhez akar járúlni, annak hinni kell. Ne félj, csak higyj!* Vakmerő ember! háládatlan lettél teremtőd s megváltód iránt, mert felejtni kezded kegyelmöket. Eszed vitt félre, melylyel egekig

hatolsz. Ki adta azt neked, ki ereje az? S mily parányi az Isten világokat forgató bölcseségéhez? Bízva evangyéliomunk szavában, hogy halhatlan vagy — kevélykedel — és elfelejtetted mi által lettél azzá. Hisz testedben, kincsedben, hiába bízol, mert temető határa az anyagnak.

Oh jövel Üdvözítő mi orvosunk! zengd el gyógyító igéid: *Ha csak annyi hitetek volna, mint a mustármag, azt mondanátok imez hegynek: menjen el innen és elmenne és semmi lehetetlen nem volna ti nektek.* Oh jövel élet fejedelme! állj meg szendergő hitünk felett s dörögd el: *Lázár*, azaz koporsóba jutott hit — *jőjj ki!*

II.

A koporsóban szendereg az erkölcsiség is. E kincsesel csak a halhatatlan ember bír. S volt-e kor, melyben több gyilkolás, rablás, vesztegetés, jogtalanság, önhaszonlesés, embertársmegvetés, kéjekbe merűlés, ártatlanság gúnyolás, pénzszeretet, világimádás, fényűzés uralkodtak volna inkább, mint ma; amikor a jámbor és szelíd gyávának, a kegyes esztelennek, az igaz szegénynek, a becsületes tapasztalatlannak, az áldozatkész nagyravágyónak, a könyörűletes képmutatónak, az alázatos müveletlennek, a szerény avatatlannak, az egyházához hű álszentnek mondatik. A tisztes öreget a járatlan fiatalok elmaradottnak tartják, a jó lelket félreértik. Mit mondjak a divat elharapózása s az üres világfiak szaporodásáról? Hova tüntek el ama kegyes elődök, kiknek tettei úgy fénylettek, hogy sugaraikkal ékeskedünk jelenleg is? Hova tünt el ama patriarchalis kor, amikor egy buzgó térítő: Sztáray énekére százan tértek meg? Az erkölcsiség szende ibolyáját az álmiveltség tövisei nyomták el. Ha ezekre vetem szemeimet, azt kell mondanom a siránkozó látnokkal: *Éjjel-nappal folyjanak a te könyhullatásaid, mint a folyó víz.*

Óh jövel váltságtan tüzes szózata, taníts meg a keresztyén erkölcsiség örök tanaira, melyek Isten ajkairól folytak: *Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes. Áldjátok azokat, akik titeket átkoznak. Ha igazságért szenvedtek, boldogok lesztek. Boldogok, akiknek szívök tiszta, mert ők az Istent meglátják. Ne ítéljetek, hogy ti is ne ítéltessetek! Aki téged kővel hajít, hajítsd te azt kenyérrel. Ne győzettessél meg a gonosztól, hanem inkább a gonoszt jóval győzd meg!* Ezek s többek az erkölcsiség örökszép elvei, a keresztyénség isteni bélyegei, melyeket semmi zivatar el nem töröl.

Óh jövel szeretet hatalmas fejedelme, mi orvosunk Jézus! állj meg a minden ember, ország legszentebb alapköve, az embert Istenhez csatoló lánc, az erkölcsiség felett s zengd el életre költő hatalmas szózatodat: *Lázár!* — azaz koporsóba jutott erkölcsiség — *jőjj ki!* Hisz *„minden ország támasza s talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől s rabigába görbed.“*

III.

Koporsóban szendereg a lelkesedés. Léleknélkűli vastól vagy fától mit várhatunk! Tudjátok-e mi a lelkesedés? Ama régi láng, melynek egy szikrácskája életet fuval a holt tetembe! Láttatok-e parányi sereget százezrek ellenében győzelmet aratni? Lelkesedés tevé azt. Tudjátok-e, hogy a vértanúk százezre halált szenvedett vallásunkért, lelkesűltségök bámúlatra ragadta az ellent, mert mosolygva fogadták a halált s vérökkel megtermékenyíték a keresztyénség földét. Bizony, ha lelkesedés nem vezette volna a buzgó reformatorokat, az üdv-hozó reformatio nem diadalmaskodhatott volna a félvilágon s az evangyéliom világoskodó napja még hajnalában elfojtatott volna. Az evangyéliom lángszívű vértanúja *Huss,* zsoltárokat énekelve lépett a lángok közé. És tudjátok-e, hogy a magyar ős ref. lelkészek míly számosan

fűzettek lánczra s vitettek gályarabságra, nyugat tengerére, míg özvegyeik s a magyar Sion gyászt öltének? — óh de ők törhetlenek maradának, lelkesedésök még *tüzesebben égett a bilincsek között, mint hajdan a fogoly nagy apostolé* — és a szent ügy diadalt nyere. Óh volna-e képes ma valaki ilyenekre?! Dicső elődeink eme nagy lelkesedése aluszik. A köztevékenység az egyház minél virágzóbb állásra emelésében szunnyadozik, egyházaink boltozatai a hajdani emelkedett szellemnek, lelkesedésnek csak hamvait takarják. Hol a melegség, buzgalom, áldozati-hév, alapítói, vagy csak fentartói erély, mikor a fillérek megszámlálvák? Bizony a lelkesültek kevesek s a hidegek nagy többsége ezekben is csökkenti a lánghevet. Mikor jő el azon boldog idő, midőn a buzgó Nehemiások és Esdrások, ha kard övedzi is derekaikat, olthatlan lelkesedéssel kiküzdik, hogy a szent Jeruzsálem újra épűl s a magyar Sion ormai újra örvendeznek?!

Ha ki akar utánam jőni, tagadja meg magát. mondá Üdvözítőnk, ki erre nem képes, abban a lelkesedés aluszik. Meg kell tudni halni is az igazságért, példányképünk — Jézus — nyomdokán így járhatunk méltóan. Oh evangyéliom, zengd el gyógyító igéid: *Aki a léleknek vet, a lélekből arat örök életet.* Harsogd el Jézusunk: *Lázár!* azaz szent lelkesedés — koporsódból *jöjj ki!*

Hit nélkül az élet reménytelen puszta, erkölcsiség nélkül szín- és illatvesztett virág, lelkesedés lángja nélkül ködcsillag: vedd fel hát óh ember az élet örök igazságait tartalmazó tant, a szentírást tanúld és a szerint cselekedj! Így újra születendik hited, megerősödik erkölcsiséged s lelkesedésed őseinkével vetekedik s nagygyá leend az egyház, a mennyei Jeruzsálem előképe, nagygyá és boldoggá lesznek az egyház tagjai mind az életben, mind a síron túl. Ámen.

Debreczen, 1858.

Balogh Ferencz,
ev. ref. theol. tanár.

3.

Tabitha, kelj fel!

Alapige: Csel. IX. 36—42.

A szentírás ker. gyülekezet! kegyes alakok és nemes mintaképek fönséges csarnokából áll. Az istenfélő patriárchák idejétől kezdve egész addig a jószívű Tabitháig, kiről a felolvasott alapigében van emlékezet, egy képtárlaton megyünk át, mely élőképekben szemlélteti velünk mindazt, ami nagy, dicső és nemes.

Találkozhatunk itt épen úgy vallásos lelkületű férfiak, mint kegyes, szent asszonyokkal. Minden kornak meg van itt a maga *előképe*, Sámuel gyermekségétől kezdve le egészen az agg Simeonig. Minden *állású* embernek meg van a maga *mintaképe*. Dávid királytól le egész a szegény alamizsnáért esdő Lázárig. Minden *erényes* ember feltalálhatja a becsületes élet *tiszta*, vonzó képét: Ábrahám hithűségét, Mózes csodálatosan kitartó türelmét, Jób szenvedő képét, Mártha szorgalmát, Mária lángoló buzgalmát, Pál küzdelmeit, István vértanúnak örömét.... mind.... mind nagy és dicső alakokat, melyeket külön-külön jellemezni maga egy-egy egyházi beszédet tenne ki.

A jelenlegi alapige is, az őselőidőkből, egy kedves alakot állít elénk e nagy képcsarnokból. Egy különben egyszerűnek látszó alakot, mindössze alig pár rövid vonással lefestve; egy kevéssé ismert nevet, mely csakis itt e helyen *egyetlenegyszer* jön elő a szentírásban s a kivel

— fájdalom! — csakis igen rövid ismeretséget köthetünk, még pedig épen a legszomorúbb helyen: a ravatalon. És mégis ez a halott *Tabitha* csakhamar foglyul ejti a mi szíveinket; ez az egyszerű, igénytelen tanítványa az Urnak sok üdvös dologra taníthat meg minket. Valóban úgy van ez! Mert, ha korunkat nézzük, melyben annyi inség és nyomor kiált mindenfelől hozzánk; ha figyelemmel kisérjük az emberiség jelen aggasztó helyzetét, akkor mindnyájunknak ajkáról akaratlanul is elhangzik a kiáltó szó: „*Tabitha, kelj fel!*“ Édes magyar hazánk határain belől minden város, minden község lakosaihoz, minden lakosnak szívéhez kiáltani szeretnénk ma Péter apostollal: „*Tabitha, kelj fel!*“ *Könyörülő szeretetnek lelke közöttünk is ébredezz...!*

Ez lesz kedveseim az a jelszó, melyet mi Péternek a meghalt nőhöz intézett ébresztő szavaiból meríthetünk.

Oh jertek azért s figyelmezzünk mi is ez ébresztőszóra. Lássuk meg:

I-ször. *Kikhez van intézve az?*

II-szor. *Miért hangzott el az?*

I.

„*Tabitha, kelj fel!*“ Ébresztőszó ez Ker. Gyülekezet még ma is, mely megérdemli, hogy bővebben foglalkozzunk ama kérdéssel: Kikhez van intézve az?

Vajjon mit is kell tulajdonképen érteni e kérdés alatt? Hiszen ama melegszívű, jótékonykeblű joppei tanítványát az Urnak természetesen nem tudjuk ma már a halál síri, csendes álmából többé felébreszteni; de még ha ő megjelennék is mi közöttünk, azzal ugyan a mi sívár és önös korunkban úgy sem sokat lehetne az emberiség szomorú helyzetén segíteni. Nem kedveseim! Mi Tabithát nem testileg szeretnénk feltámasztani, hanem az ő nemes lelkét óhajtanók a keresztyéni

szívekbe átültetni. Tabitha, kelj azért fel! Azaz könyörülő szeretetnek lelke ébredezz!

„Ez gazdag vala jó cselekedetekkel és alamizsnákkal, melyeket osztogatott vala.“ Ez a legszebb dicséret, mely a mi Tabithánk nemes gondolkodását nekünk is hangosan hírdeti. Úgy látszik, hogy az ő jelszava az Úrnak eme mondása volt: *„A mit cselekedtek egygyel is az én kicsiny atyámfiai közül, én magammal cselekedtétek.“* (Máté XXV. 40.) Az ő isteni szolgálata abban állott, hogy az özvegyeket és árvákat szomorú helyzetökben felkeresse; napi foglalkozása az volt, hogy az éhezőket megelégítse, a mezíteleneket felruházza; az ő családját a szegények, elhagyatottak és a nyomor szánalomra méltó alakjai képezték. Azért aztán a halotti kiséret nagy száma is az ilyen szerencsétlen és boldogtalan lelkek sokaságából tellett ki. Mert, mihelyt Péter odaméne, ezt mondja alapígénk: *„elibe állanak neki minden özvegy asszonyok, sírván és mutogatván a ruhákat és öltözeteket, melyeket Dorkas csinált, mig velök együtt volt“.* (39. v.)

Az özvegyek és árvák eme halotti kisérete kedveseim! kik ott az ő jótevőjöket siratták, vajjon nem meghatóbb-e, mint ma bármilyen *előre* megrendelt fényes temetés, melylyel némely főrangút közöttünk kikisérnek, a ki pedig — meglehet — életében soha egy éhezőt ki nem elégített és egyetlenegy özvegynek, vagy árvának a szeméből egy könnycseppet sem törölt le?! Azok a ruhák és öltözetek, melyeket e szegények számára Tabitha *saját* kezeivel varrogatott, vajjon nem szebben vették-e ki a halotti kíséretben magokat, mint ma a legértékesebb koszorúk is, melyek némely gazdagnak koporsójára rá sem férnek, hanem egész külön kocsirakományt képeznek?! Vajjon mi is lehetne annál ékesebben beszélő halotti elmélkedés, vagy szebb sírírat, mintha majd a mi koporsóinknál is mutogathatnák egykoron az özvegyek és árvák az öltözeteket, melyekkel életünkben e boldogtalan *lelkeket felruháztuk*?!

Tabitha, kelj azért fel! Könyörülő szeretetnek lelke a mi szíveinkben is ébredezz! Ez a kiáltás hangzik ma az egész keresztyén világon mindenkihez, aki magát a Krisztus tanítványának nevezi. Mindenkinek szól az íge: *„Arról ismernek meg mindenek, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.“* Szól ez az íge nemcsak a nőknek, kiket az isteni bölcs Gondviselés melegebb szívvel áldott meg, hanem szól ez a férfiaknak is. S ha azt vélitek, hogy Tabitha nem tartozik reátok, vegyétek csak mintaképül a könyörülő samaritánust. Kezdjétek el a szeretet munkáját gyorsan s mielőbb. Szorgos kezekkel rakjátok le egy jobb jövő épületének alapját e téren is. Puszta szó, hangzatos ígéret nem ér itt semmit. Telve lehet szád óh nagy népbarát a legfenségesebb elvekkel, ha szívedet megkeményíted, ha markodat összeszorítod! Minden ékesszólásnál szebben beszél a tett ... itt áll ám igazán már a magyar példaszó!

Óh könyörülő szeretetnek lelke közöttünk is ébredezz! Érintsd meg isteni erőddel a nagyoknak, a hatalmasoknak szívét, hogy a nép boldogságát igazán szívökön viseljék. Irányozd az államok, a kormányok szívét, figyelmét az alattvalók nyomorára, hogy a legszegényebb ember is hálatelt szívvel áldja azokat a gondos kezeket, melyek azt megszüntetni törekedtek. Óh könyörülő szeretetnek lelke, olvaszd fel melegeddel az érzésben megfagyott emberi lelket, hogy a szegény emberiség számára a megkeményedett szívtalajból a könyörület reményvirága fakadjon fel, hogy az üdvnek egy boldogítóbb melegítő nyara támadjon fel ebben az önző, sivár és rideg korban is!

És ha a férfiaknak nincsen fülök a nyomor kiáltásának szavára s nincsen kezük annak megsegítésére, akkor ti *nők* menjetek jó példával elől a könyörülő szeretetnek ápolásában. Hiszen ez már épen a ti küzdő- és munkateretek; itt nyilnak, fakadnak a ti legszebb örömvirágaitok!

A paradicsomi boldog időszaktól kezdve, a hol a nő férjének segítőtársául volt rendelve, le egészen a jelen korig, a nőnek legszebb hívatása, legszentebb öröksége, s mintegy kiváltságos előjoga volt mindég a könyörülő szeretet gyakorlása. S Tabithának korától kezdve főként keresztyén nők voltak azok, akik a szeretet zászlóját mindenkor legelől lobogtatták az emberiség nyomorának megszüntetésére. Amitől sok férfi undorral fordulna el, ott is a nők azok, akik nagy lelki bátorsággal behatolnak a nyomornak, a bűnnek legelrejtettebb zugaiba is, hogy ott a sötétben a szeretet fényével világoljanak. A nők voltak azok, akik bámulatos és hősies dolgokat vittek véghez: ragályos betegágyaknál, kórházakban, fegyházakban egyaránt; csendes, alig látható hősi tetteit az önfeláldozásnak és bámulatos türelemnek, -- melyekről a világtörténelem könyvei nem emlékeznek ugyan meg, de aranybetükkel vannak mindezek felírva Annak könyvében, aki azt mondá egykoron: „*Amit cselekedtetek egygyel is az én kicsiny atyámfiai közül, én magammal cselekedtétek.*" Az emberiség történelme ezrét és ezrét mutatja fel az ilyen nemes és nagylelkű nőknek a keresztyén világ bármely tájairól. De miért mennénk mi messze *kimagasló* példákért, mikor a közelben is megtalálhatjuk azt?! Ott van a magyar népnek még csak nem régen elsiratott őrangyala, a mi jóságos szívű *Erzsébet* királynénk, akiről emlékezetben maradt, hogy a karácsonyi szent ünnepekre maga is segített varrni ruhadarabokat, hogy azokkal a szegények örömét fűszerezze. Említsem-e, hogy ugyancsak ő volt az, aki a fátvívő szegény öreg embernek leesett kalapját saját királynői kezeivel tette fel fejére?! Ime tehát még ma is vannak Tabithák. Ma is él és működik a nemesebb szívekben a könyörülő szeretet. Mert ahol csak valamelyik fényesrangú nő a maga igazi örömét a jó cselekedetekben, a nyomornak enyhítésében találja fel: ott van Ta-

bitha. Ahol az Úr szerelmétől fellángolt keresztyéni szív behatol a szegények nyomorúlt viskóiba, hogy ott vígaszszal, tanácscsal, lelki és testi eledellel segítsen: ott van Tabitha. Ahol csak egy nehányan is összeállanak, hogy a szegény árvák rongyát ujakkal cseréljék fel: ott van Tabitha. Ahol a nyomorúlt szenvedők számára kórházak, a hajléktalanok részére menházak, az éhezők számára pedig népkonyhák állíttatnak fel: ott van Tabitha. Oh Tabitha, kelj azért *ma is* fel, ezerszer kelj fel a mi édes hazánk földjén is, mert nálunk is sok a szegény éhező, akiknek helyzete szomorúan aggasztó és akik a könyörülő szeretet melegét, főként most a téli hideg időben, nagyon nélkülözik.

Tabitha, kelj fel! Különös nyomatékkal hangsúlyozzuk mi ezt ker. Gyülekezet, főként jelen korunkban, midőn megvizsgáljuk.

II.

Hogy miért hangzott el s hangzik el ma is ez ébresztő szózat?

Mindenekelőtt a világnak, az emberiségnek inséges helyzete az, amely e kérdést önkéntelenűl is ajkainkra csalja.

Tabithának koporsójánál ott állottak a síró özvegyek és Joppe városának elárvúlt szegényei, akik az ő jóltevőjük, édes anyjok és segítő angyalok után sírtak. Ezek a fájdalmas hangok elhatottak az apostol füléhez is és megrezegtették szívének érzékeny húrjait. A szegény özvegyeknek eme zokogó panasza áthatotta Péternek nemes lelkét, ki a holt testhez fordúlva, mondá: „*Tabitha, kelj fel!*"

Az a sok testi és lelki nyomor, melyet mi is szemeink előtt láthatunk, ma is méltán ajkainkra csalja ama szívből jövő kiáltást: „*Tabitha, kelj fel!*" Könyörűlő szeretetnek megszabadító lelke ébredezz! Ez a kiáltás azonban kedveseim ma már nemcsak egy nehány boldogtalan özvegy ajkáról

hangzik el, mint hajdan Joppéban, hanem millió és millió szegény ember szívéből tör elő az, akik nagy nyomorban élnek és akik segítségért fenszóval kiáltanak. Halljátok-e ti is...? Meghallgatjátok-e szívetek szerint e hangokat..? Fájdalom! igen, igen sokan vannak, akik nem akarják meghallani ezt, akik legkevésbé sem törődnek ama sok testi és lelki nyomorral, amely számanélküli áldozatait naponként szedi az emberiség soraiból, még pedig nemcsak *természetes* halál nemével, hanem erőszakos útakon is, a temérdek öngyilkosságok különféle borzalmas nemeivel. Úgy, hogy ma már nem vehetünk *csak egy lapot sem* kezünkbe, hogy annak száma ilyen szomorú hírről ne emlékeznék meg. A segélyre szorúltak, a munkanélküliek száma is óriási. Mert kedveseim, vannak ám nemcsak utcai koldusok, akik a boldogan menőkhöz a szánalom alamizsnájáért esdenek, de vannak szemérmetes, elöregedett szegények is, akik szégyenelnek, de nem is képesek saját meggörnyedt tagjaikkal ajtóinknál bekopogtatni. Oh Tabitha, kelj azért csak ma is fel, és keresd fel hajlékaiknál e boldogtalan lelkeket! Ébreszd fel a dús gazdagok szívét könyörűletre, hogy ne legyen közöttünk szegény, aki a könyörűlet alamizsnájából mindennapi eledelét meg ne nyerje.

De meg azt se feledjük el Ker. Gyülekezet! hogy azért a sok testi és lelki nyomorért, mely közöttünk is dúl és pusztít, minket is terhel *némi* felelősség. Hiába is tagadnók, mert tények beszélnek ellenünk, hogy a keresztyénségnek is van egy kis része ebben a nyomorban. A világban, a századok folyamán, — mondhatni — hogy a mi közönyös elnézésünkkel húllott annyi könny alá. Úgy hogy azt is elmondhatjuk, hogy Tabitha halálával a keresztyéni könyörületnek lelke is kihalt az emberiség szívéből.

Hát vajjon a mi szíveinket áthatja-e egész valójában a keresztyéni szeretetnek az az igazi melege, amely nemcsak meglátja a nyomort, de

azonnal is kész segíteni azon. Óh hányszor meg is történik, hogy a sok testi és lelki nyomor láttára megszólal ugyan nemesebb érzésünk, de csak szalmaláng minden lelkesedésünk és lidércfény minden buzgóságunk. Egy pillanatra fellobban, egy-egy röpke percre felcsillan, de aztán menten el is alszik és gyorsan eltűnik. Azért méltán szól ma is e gyülekezetben minden emberi szívhez a felrázó szózat: „*Tabitha, kelj fel!*“ Könyörülő szeretetnek lelke a mi sorainkban is ébredezz! Ámen.

Gerock után egész szabadon.

dr. Márk Ferencz,
okányi ev. ref. lelkész.

4.

Bálványozás, — hit.

Jón. II. 9., 10.

Csodálatos történet az, melyből alapígémet merítettem, csodálatos a benne rejlő tanúságok miatt. Az Úr elküldi Jónást, hogy Ninivéht megtérésre hívja. És ő nem megy, mert fél, hogy a bűneiből megtért Ninivéhnek az Úr megkegyelmezne (4., 2.); ő pedig nem akarja ezt, inkább akar hajón a tenger tulsó partjára, Tarsusba vitorlázni, hol — azt reméli — az Izraelben lakozó Isten szolgálatától szabaddá lehet, pedig maga is tudja, hogy Jehova, ha a tenger túlsó határánál laknék is, jobb kezével fogva tartaná őt (Zsolt. 139., 9. stb.). Ámde hajtja féltékeny szerelme, hogy talán mások is részesei lesznek a Jehova kegyelmének, nemcsak Izrael és ezért akar futni Isten elől. Nemde csodálatos gondolat egy prófétától? Oh pedig hányan vannak manapság is, kik futnak a helytől, hol Isten különösképen jelen van híveinek seregében, kik hallják lelkökben az Úr szózatát, de ahelyett, hogy az Úr parancsát követnék, önnön fejük után haladnak, mint Jónás, azt hivén, hogy az Úr nélkül is vihetnek majd ki valamit.

Balgatag emberek, íme halljátok meg, hogy az Úr ama Jónást is megbünteté: szélvészt támaszt a tengeren (1., 4.), ellene indítja a hajósokat, hogy azok őt, mint saját vesztök okát, a tengerbe dobják (1., 15.). Hát ti nem féltek-é, hogy a ti hijába-

valóságaitokra is elkövetkezik a romlásnak vihara? nem ismeritek-é be, hogy egyedűl Isten az, ki az elkezdett munkának sikert adhat, sőt előre meghatározza az eredményeket?

Tegyetek hát ti is úgy, mint ama gáth-chépher (II. Kir. XIV. 25.) próféta, mert romlás pusztúlás van körültetek, a pokolnak torkában vagytok mindannyian, kik az Úrtól elfordúlva, saját igazságtok útját keresitek, ahelyett, hogy Isten parancsát követnétek; alázzátok meg magatokat, mert higyjétek el, eljő az Úrnak látogatása nagy hírtelenséggel, megaláztatás vár reátok, mint Jónásra, ki a hal gyomrából kiáltott segítség után (II., 1.) beismerve: akik hijábavaló hazugságok után indúlnak, az ő boldogságoktól elrekesztik magokat.

De jertek Sz. H.! tanúljunk mi is, ismerjük meg az Úr prófétájának sorsából saját sorsunkat, a gyöngeségeket, melyek bennünk lakoznak s melyek folytán kell, hogy sokszor megpróbáltassunk; ismerjük meg ami egyedűli erősségünket, az imát meghallgató gondviselő Istent, hogy fenszóval mi is hírdethessük Jónással: *az Úré a szabadítás!*

Két része leend ezek szerint elmélkedésünknek:

I. *Beszélek előttetek arról, hogy a saját erejében elbizakodott, boldogságát Istenen kivül kereső embert Isten a legmélyebben megalázza;*

II. *arról. hogy a megalázkodás Isten előtt a hívők számára az ő szabadítását biztosítja.*

I.

Akik hijábavaló hazugságok után indúlnak, az ő boldogságoktól elrekesztik magokat — szól a szent lecke. — A hijábavaló hazugságok nem jelent egyebet, mint azokat a bálványképeket (V. Móz. 32: 31.), melyeket az ember magának a tisztelet tárgyaiúl választ s melyek ezt a tiszteletet egyáltalán meg nem érdemlik; vagy átvitt értelemben jelenti mindazt a hijábavalóságot, ami az embert cselekvésre ösztönzi, amiért hevűl,

pedig végeredményében nem egyéb, mint füst és pára,[1] Ilyen hijábavalóság után indúltak pl. a hajósok, mikor a veszély idején az ő bálványaiktól kérték a segélyt (1., 5.), sőt bár természetszerűleg ismerték, hogy az emberi vér Isten előtt drága (Cálv.) s magokat mentegették, mégis a Jehovát Jónás feláldozásával akarták kiengesztelni (1., 15.). Ezek tehát azok, kik az ő boldogságuktól elrekesztik magukat. Ez a boldogság pedig nem más, mint Istennek kegyelme, irgalma, vagy a 144. Zsolt. 2-ik verse szerint, hol ugyanezen szóval van jelölve a Jehova, maga az Isten, ki mindenkit, a hajósokat is kegyelmébe akarja fogadni.[2] Ha ők ahelyett, hogy e kegyelmet megragadnák, csak földi kincsszerzésre gondolnak s hogy útjokat folytathassák, emberáldozattól sem riadnak vissza, jó, az Úr megteszi kedvöket, a vihar lecsillapúl. Ezzel azonban az ő tettük koránt sincs igazolva, sőt épen, mivel a világ szeretete, az önzés vezette őket s kaptak hijábavaló hazugság után, megnyerték ugyan kincseiket, a világot, de elrekesztették magokat a kegyelem forrásától, Istentől.

De kérdem, Sz. H.! azt hiszitek-é, hogy manapság a bálványozás megszünt, mert hiszen mi mindannyian keresztyének, Isten Krisztusban közlött kijelentésének vallói vagyunk? hogy nincsenek, kik a füst és pára után futkosnak?

Nézzétek ott ama pénzsovárt, bálványa a mammon, abban bízik, hogy őt boldoggá teszi. Nem azért megyen be nehezen Isten országába (Mát. 19: 23. kv.), mert többje van, mint másnak, hanem azért, mert gazdagsága birtokához odatapad az önzés, a pénz bálványozása. Rongyokba burkolt koldus áll meg előtte, talán rideg gőggel dob annak leemelt kalapjába pár ércdarabot. Oh! de ő nem ismeri s így nem is érzi, mit tesz az:

[1] v. ö. Kohlbrügge Sieben Pred. über den Proph. Jona 40. kv.
[2] v. ö. Keil-Delitzsch Bibl. Comm. III. 4 : 286.

nyomorúltnak lenni; nem ismeri a szeretetet, azt, melyért Krisztus emberré tudott lenni s átszenvedni az emberi szenvedések, megpróbáltatások minden nemét, hogy ismerve a mi gyöngéinket, együtt tudjon velünk érezni. És ha a közjó érdeke kívánja tőle az áldozatot, ha nemes, emberbaráti intézmények érdekében zörgetnek ajtaján, zsebébe rejti ládája kulcsát, melynek tartalmáról azt hiszi, hogy neki mindennek megszerzésére elég. Tekintsétek ott amaz erejében elbizakodott hatalmast! Bizony mit használ neki az ő ereje, hatalma, ha azzal csak lelkének elbizakodottságát növeli, ha azt a szegénynek elnyomására használja fel, ha abban veti bizodalmát s épít csak a földön, fundamentom nélkül, melybe megütközzék a folyóvíz és légyen annak a háznak nagy romlása. (Luk. 6., 49.) Bálványozó mindaz, ki saját magát imádja, tetteiben keresi a dicsőséget, melyeket hirdettet világgá és aztán tömjéneztet magának; bálványozó mindaz, aki önző érdekekből teszen jót valakivel, hogy aztán haszna legyen belőle vagy épen önző tettei jutalmazó bíráját Istenben keresi és bálvány mindaz, ami körülöttünk hívságos dolog: a világ és annak dicsősége, fénye, hatalma; füst és pára mindaz, mit az önzés, önszeretet sugall, hogy tegyünk. Halljátok a próféta szavát, hogy akik ilyet tesznek, boldogságuktól s így Istentől rekesztik el magukat.

Avagy mit tesz a gazdag, ha vagyonát a természeti csapások tönkre tették s mint ő egykor a nyomorulttól, úgy most az emberek szívtelenűl fordúlnak el tőle, mit a hatalmas, ha boldogságának alapjait a sors változása megingatta, mit az önerejében elbizakodott önigaz, ha a jóllét multával eltűnik a hízelgők csoportja körűle? Avagy maradjanak meg mindezek, ámde eljőnek a betegségek, eljő a halál s ők lesujtva, megtörve ismerendik be, mily füst és pára volt, amire építettek; bálványaik tehetetlenűl ott vannak körülöttük s gúnyosan kérdezhetnők: bízott bennük, hát szabadítsák meg őt! De elrekesztették

magukat a nyomorúltak és szenvedők egyedüli vígasztalójától, elrekesztették a Krisztustól, mert nem az ő lelke, az ő alázatossága és szeretete volt bennük. A legszegényebb embernek is vigaszt nyújt az örök Gondviselés, de ő nekik nincs, akihez imádkozhatnának nyomorukban, egyedűl állanak, őket az emberek, ők pedig Istent hagyván el. Óh! mily kétségbeejtő lehet a hit nélküli életre való visszaemlékezés! Óh! mily borzasztó az ember helyzete, kit cserben hagytak földi bálványai s kinek szívében nem lakik Isten!

II.

A hitetlen ember abban különbözik a *hívőtől*, hogy mialatt amaz előbb-utóbb a kétségbeesés martalékává lesz, emennek hite épen veszélyekben tündöklik a legfényesebben. Nem ismerünk mi tökéletes embert. A bibliának igaz volta épen abban páratlan, hogy úgy rajzolja az embereket, mint amilyenek. Ádám, Seht, Énok, Noé, Sem, Ábrahám, Mózes, Dávid, Salamon és a többiek mind egyformán bűnösök, mégis mindnyájan kiválasztottak, örökösök. Az ő gyöngeségükben csodálatos isteni erő dicsőűl meg. Vagy itt van Jónás példája. Eltévedt, ellene szegezte magát az Úr akaratának, tehát ő sem volt erősebb, mint más, de ímé, mikor a veszély elkövetkezett, a vad, dúrva lelkű hajósok előtt bátran tett vallást az Úrról, nem félt önakaratából magát a tengerbe dobatni, mert tudta, hogy az Úr vele leszen s a legnagyobb veszély közepette az Úrhoz esedezik szabadúlásért.

De mily különbség ezen Jónás, meg az Úrral dacoló Jónás között. Íme a megalázott ember. „Én“, vallja be saját semmiségének érzetében, „hálaadó szóval“, azaz fenhangon, nyíltan mutatom be „Néked“, Istennek, akin kivűl nincs más név sem égen, sem földön, áldozatomat. Nem bizakodom többé a magam erejében, nem kívánok saját

bálványaim segélyével boldoggá lenni, hanem Neked áldozom... Áldozom hálaadó szóval, úgy, hogy önmagamat megtagadom, a világ minden dicsőségét, büszkeségét megvetem, elismerem, hogy mindez csak füst és pára, hiábavaló hazugság, mert egyedűl az Úré a szabadítás. Ha eljő a megpróbáltatás ideje, ama bálványok nem használnak semmit, az Úr az, kinek kezében és pedig jó kezekben van sorsunk.

És Isten nem a bakok vérében gyönyörködik, hanem a dicséretnek áldozatjában (Zsolt. 50. 13. kv.), az igazi keresztyéni alázatosságban. Ő neki kell növekedni, minekünk pedig Ő előtte folyton fogyni. Így könyörög Jónás s így jő el szabadítása.

Szabadítás! Halljátok ezt ti, a szenvedések, testi fájdalmak nehéz kinjai alatt nyögők? Oh imádkozzatok, buzgón, lelki alázattal imádkozzatok, talán reá tekint az Úr a ti nyomorotokra, meghallgatja kéréseteket s elhozza a szabadítást. És ti, kiket rossz sorsotok üldözni látszik, kiknek az már-már a fejetek fölé emelkedett, elnyeléssel fenyegetve benneteket, kik sehonnan sem reméltek szabadítást bajaitokból, nyomorotokból, kiáltsatok ti is az Úrhoz segélyért, mert övé a szabadítás. — Nyom valakit bűneinek nehéz terhe, a halált, az örök megsemmisülést érzi magára nehezülni, pedig lelke úgy vágynék bünökből szabadúlásra, új életre? — lelkének kinzó gondolatai eltünnek, ha a szeretetnek, könyörületnek, Istenébe veti bizodalmát, reményét, ha megragadja a bocsánatot, melyet a golgothai szenvedő, a keresztfán elvérzett Krisztus kivétel nélkül ad a hozzájárúlóknak; menjetek Ő hozzá, ha emberi önzés, szeretetlenség, rút hálátlanság beteggé sebezte lelketeket s az ártatlanul szenvedőnek aláhulló vére gyógyír lesz a ti sebeitekre is, mert abban Istennek ti hozzátok való szeretetét látjátok.

Ámde a mi Istenünk féltékeny szerelmű, ki a maga dicsőségét másnak nem adja, sem az Ő tisztességét a bálványoknak (És. 42. 8.). Egyedül

Őt illeti hát meg a hálaadó ének, ha bajainkból, szenvedéseinkből megszabadúlunk, ha a földi terhek könnyebbé lesznek vállainkon s lelkünk megnyugvást, békességet talál, minden egyéb pedig üres hiábavalóság, füst és pára Ő előtte. És vajjon nem vígasztalás-é felettünk egy mindenható, örök Hatalmasságot tudni, *aki a mi könyörűlő Istenünk, erősségünk, szabadítónk és paizsunk.* (Zsolt. 144. 2.)?

* * *

Az Úr rendeletéből egy nagy hal elnyeli Jónást és az Úr parancsára ismét kiveti a szárazra. Az Úr parancsol és akkor kicsoda állhatna ellent. Az Ő akaratának engedelmeskedik az embervilág épen úgy, mint az oktalan állatok világa, sőt az egész öntudatlan természet. (Zsolt. 148. 8. kv.).

Hitt Jónás az Úr szabadításában s imé hite meg nem szégyenült. Hitt a mi üdvezítő Krisztusunk is, hogy bár rontassék is el testének temploma (Ján. 2. 21.) s mint Jónás a halnak, úgy ő a földnek gyomrába rejtessék (Máté 12. 40.), de Isten diadalmat ad neki a halálban.

Óh! a mi életünkben is sokszor tapasztaljuk, hogy a legmélyebb megaláztatás következik el reánk, mint Jónásra dacossága méltó büntetéséül, vagy Krisztusra, ki a mi büneink büntetését hordozta. — De valamint bajainkból egyedül Istennél találhatjuk meg a szabadítást, ha erős hittel bízunk Ő benne, úgy, ha majd egykor földi részünkre a legmélyebb megaláztatás, a föld gyomrába elrejtetés elkövetkezik, az Úr lesz az, ki amaz utolsó napon parancsol a földnek és az kivet bennünket magából. Ámen.

Lencz Géza,
tépei ev. ref. lelkész.

5.

A megkisértés.

Alapige: Máté VI. 13. Ne vigy minket kisértetbe!

Ha a világon hatalma van a bűnnek, sokkal inkább a kisértésnek az embereken. Ami a bűné, az mind a kisértésé volt előbb; mint ahogy alkonyra jő az éjszaka; ahogy gondolatra cselekedet következik; ahogy a vihart jelzi a vészmadár és ahogy a halál előtt jár az erőnek megromlása. A kisértés a próba, a bűn a siker. Ami a szemet gyönyörködteti, kellemesen hangzik a füleknek, ami felé a vágyakozás nyújtja ezer kezét, ami a lábak járását könnyebbé teszi, ami a testnek puha párna, a léleknek játszi kedvtelés, ami szép, édes, zengő és hangzatos: abba mindbe a kisértés kisebb-nagyobb mértékű mérget vegyít.

A test fájdalma: szükség, nyomorúság, szenvedés; a lélek háborgása: bánat, gyász, keserüség; mind eszköz, a kisértő sátánnak kezében, melyekkel húzza a gyenge embert amaz örvény felé, minek alján semmivé válnak Isten képére teremtett mivoltunk összes ékességei.

A megváltó Ur Jézus Krisztus át tudta látni, meg tudta mérni a maguk legigazibb fokán a kisértés veszedelmeit, melyekkel tusakodnia kell az ember fiának: ezért vette be a mindennapi imádságba ezt a könyörgést: „*ne vigy minket kisértetbe!*“ Ismerte Ő is, látta szemtől-szembe a kisértetet. Az a hely, melyen Jézus megkisértésének története lefolyt, legyen szent előttetek ker. hívek!

hova ne az vezesse lépteiteket, hogy a káröröm szemeivel lássátok a legtökéletesebbet is vergődni a sátán tőrében, tusakodni a kisértő hálójában; hanem az áhítat és hála görnyessze térdeiteket porba, kúlcsolja össze kezeteket; mert Isten végtelen jósága tükröződik itt, ki valóságos emberpéldányképet adott elébetek, hogy az éhező éhségében, a szomjuhozó epedésében, a megkisértett gyötrelmeiben, a szenvedő kinlódásában, a haló halálában, a feltámadott újra kelésében megváltassatok. Megváltattok pedig a Jézus Krisztusban, kiről tudjuk, hogy *„nem olyan főpapunk nekünk, ki a mi erőtlenségeinken meg ne indulhatna, hanem aki megpróbált, mint mi, mindeneket, a bűntől megválva.“* (Zsid. IV. 15.)

Mert vajjon mondhatja-e a színarany a pornak: légy olyan tiszta, mint én vagyok!? mondhatja-e a lélek a testnek: ne legyen vágyódásod a világ után!? Lehetne-é az erény a bűnnek, a napvilág a sötétségnek, az élet a halálnak, idvesség a kárhozatnak ösztöne, hogy ha nem volna közöttük közöltetés. Ez a közöltetés, az idvesség háztartásának soha meg nem ízetlenülő sava ott áll előttetek a kisértés pusztájában, az *„egy közbenjáró Isten és ember között: az ember Jézus Krisztus.“* (I. Tim. II. 5.)

Megnyugtató bizonyság ker. testvéreim, látni azt, hogy valóságos ember is volt, akit Isten a maga hatalmával és dicsőségével felövezve érettünk a földre elbocsátott; mert az ember bűnéért embernek kell szenvedni és adni elégtételt. Már pedig ez a bizonyosság a megkisértés történetéből megolthatatlan fénynyel világlik elő, mert a megkisértetés az, ami az emberekben legemberibb. Ez törölte le Isten képét és hasonlatosságát az első emberpárról; ehez kellett isteni tökéletességeknek járulni az Úr Jézusban, hogy visszaszármazzék reánk, ami elveszett. Ez a próba állott előtte minden szövetségnek, melyet Isten szerzett az emberekkel; ennek megállása vagy az abban

*5

való elbukás a mérték az érdem és a bűn, a jutalom és büntetés között.

Olyan régi és ismerős, mégis olyan uj és a példának kiapadás nélküli forrása az a történet, melynek szerzője a tőrt vető sátán, szenvedője az ember Jézus ott a kietlen pusztaságban, hol szomjuságot oltó vizkútfő, éhséget csilapító kenyér, fedező árnyék, oltalom és tanács nincs a mindenütt jelenvaló Istenen kivül. Olyan régi és olyan uj! Évezredek és egy óra; nemzetek és az egyes ember, nagy történetek és kicsiny cselekedet beszélnek róla szüntelen.

Isten bölcsessége és irgalmassága szerint lett, hogy Idvezítőnk élettörténetének egy kicsiny lapja tárja elénk, ami minden emberrel olyan vértörvénye szerint közös; de elénk tárja a példát és diadalmat is, melyet követhetni és megnyerni az ember Jézus megtanít.

Olvassuk végig e lapot, vegyünk belőle haszonnal tanúlságot és okulást, kivezető útat és irányt a szolgaságból a szabadságra, melylyel az Úr Jézus szabaddá teszi azokat, akik az ő nevében hisznek. Csak ha végig megfigyeljük Jézus megkisértésének történetét s egybevetjük az embernek mindennapi állapotával, akkor érthetjük meg igazán, miért taníttatunk így könyörögni: *„ne vígy minket kisértetbe!“*

*
* *

Amint János keresztségét felvette Jézus és felette megzendült a megengesztelt Isten békehangja, elérkezettnek látta az időt tanítani, csodákat tenni és megváltani. De mielőtt reá lépett volna a tövises útra, elvonult az emberek elől a pusztaságba, hogy az egyedülvalóság csendességében még egyszer összeszedje, átgondolja világmegváltó nagy tervének összes szálait. Már ekkor Judeának pusztaságait átalzengette a hír s átlépett a határon is szerte Izrael között, hogy íme eljött, aki még a hatalmas Keresztelő Jánosnál is

ıgyobb, kinek tisztességet tőn még ez is; pedig ás embert ostoroz s a fejszét a bűnös nemzet 'ökerére mondja vettetni. A méh virággal, a ıdár szabad levegővel, az éhező kenyérrel, a olganép szabadítóval álmodik. Amin a válaszlt nép színe-virága elvérzett, amit a hős Makkausok fegyvere sem tudott állandóan összezuzni, .nak megrontója, leküzdője íme itt van: a nemzet ófétái által jövendőlt messiás, király; mondá zusra a nép.

A pusztában töprengő és éhező Jézus előtt int egy délibáb, mint kecsegtető mosoly derűlt . a népnek eme hite. Végig nézett a pályán, ͽlyet a nép hozsánnával kínál neki s végig a ısikon, melyre Istentől küldetett. Egyiken szadságért villogó fegyverek, a hadvezér ékességei, ıstettei a szabadság küzdelmeinek, királyi bíbor, ıgasztaltatás; másikon éhség, szomjúság, gyűlö-., megcsúfoltatás, szenvedés, Golgotha. A lélek ɔrenkedéseinek ezen a pontján lép eléje a sátán ɔselkedéseivel: „*változtasd a követ kenyérré.*" nde Jézusban felülkerekedett a világmegváltó ıgas hívatás, mely leküzdi a test vágyait: „*nem ık kenyérrel él az ember, hanem Istennek minden ̧jével.*" (Máté IV. 4.)

Keresztyén hívek! Vajjon nem az a kísértő ó suttog, csábít, kiált, fenyeget és viharzik-é át ı az egész társadalmon? Aki nem az Urnak ját járja, minden lépten-nyomon kövekbe közik. Ilyen kövek a szegény származás, mások deke, joga, nagyobb ereje, a korlát, mit a törvény, ztesség és vallás az ingyen kenyér elé emel. ı mond a kísértő: „*változtasd a követ kenyérré,*" eg van hozzá hatalmad és az alkalom, hiszen: *lopott vizek édesek és a titkon való étel gyönyö-séges.*" (Péld. IX. 17.) És az ember kinyújtja ɛzét a tiltott után s mire visszavonja, mások ıhaja, könyje, vére és a bűnnek szennyje, a ɔkol pecsétje van reá tapadva. Ha a test kivánozik, ha a vágyakozás mámora elborítja a szemet,

ha a bűn útja könnyebb, mint a becsületé, nincsen fül az Isten igéjének hallására, hanem engedelmesség a sátán hatalma iránt. Pedig ez az íge életnek kenyere, melyből aki eszik, nem lesz éhsége a világ, hanem lesz éhsége Istennek beszéde után: de ez az éhség nem epeszt, hanem gyönyörűséges, nem sorvaszt el, hanem örökéletre táplál. Adjatok ebből azoknak, akik a szükségben békétlenkednek; vegyetek abból békétlenkedők! Isten készítette ezt nektek, ki a mező liliomait ruházza s táplálékot ad az ég madarainak; a türelem és a bizodalom, mely az ige nyomán jár, bizonyára már legalább is fél megelégíttetés. Lássátok, az ember Jézus negyven napi éhség után a pokol kapui ellen legyőzhetetlenül megerősbödik; a megtagadott földi kenyér helyett örök élet mannáját, a bezárt emberi hajlék helyett a mennyországot nyerte.

Keresztyén hívek! Olyan nagy ereje van manapság annak a pénzre váltott kenyérnek, hogy ennek mennyisége szerint becsülik az embert. Nem látjátok-é naponként, mint nézi le a gazdag a szegényt, mert neki többje van; mint teszi panaszossá az alamizsnát az, aki adja; mint vesz uralmat a pénz tehetség, tudomány, erény és becsület felett; árát szabja mindennek, aminek pedig szentségtörés a vásár, mint Jeruzsálem templomának volt az, hogy kalmárságnak házává tétetett. De jaj ti nektek, kik a pénzre és kenyérre esküsztök, mert majd ottan az utolsó ítéletnél, hol csak a léleknek lesz becse, az fog kiverni az Úr színe elől lángostorával, aki a pusztában így felelt a kísértőnek: *nem csak kenyérrel él az ember, hanem Istennek minden igéjével.*" „És ezt tenni Ő neki van legerősebb joga, mert Ő „*bűnös testnek hasonlatosságában*" (Róm, VIII. 3.) mutatta meg a példát, miképen kell „*megfordúlni a setétségből a világosságra és a sátánnak hatalmától az Istenhez.* (Csel. XXVI. 18.)

* *

Majd „*vivé Jézust az ördög a szent városba helyezé a templom tetejére és monda neki: Istennek fia vagy, bocsátkozzál alá innét, mert gvagyon írva: az Ő angyalainak parancsol te ŏled és ők kezeken hordoznak téged, hogy meg üssed lábadat a kőbe.*“ (Máté IV. 5., 6.) Mikor ta a sátán, hogy a testnek kenyerénél a lélekk táplálékа felettébb való az ember fia előtt, a ək szomjúságát: a büszkeséget, az erőben, ɔmányban való vakmerő bizakodást próbálta lóra keríteni az áldozat körül. Milyen büszke, lyen vakmerő is az ember, tudatában annak, gy minden maghozó fű, gyümölcstermő fa, nden valóság, amiben élőlélek vagyon, hatalma . rekesztetett és hogy neki jót és gonoszt egyınt tudó lelke van; nem átalja belőle kizárni ənnek hitét. Szállj le a templomról, taszítsd el ənnek karját, mely mint a gyámoltalan gyerket vezet, légy magad magadnak erő, siker, vény és tanács! — mondja a kisértő — És az ber leszáll a templomról, elhajol Istentől, nem rén észre, hogy lakadalmi ruhát vetett le és ŏltözött hitvány rongyokba; mert az úgy megy an észrevétlenűl, mint ahogy a víz alámossa kősziklát, míg végre az áradatba dől. Elébb a ıplomtól maradozik el lassanként az ember, n vágyakozik Isten igéjének hallása után, ıtán kihal ajkaiból a mindennapi imádság; solyog, ha az Isten szent nevét vagy a vallást nnyes szájjal gúnyolják; nem botránkozik g, ha káromolni hallja Istent; ha szenved, ənnel perbe száll; ha előmenetelt nyer, öngában büszkélkedik; nem imádkozik, ha ıksége van: hiszen ő ember, felettébb való ıden teremtett valóságnál, az angyalok kezeiı hordozzák, hogy meg ne üsse lábait a kőbe.

Titeket hívlak fel tanúbizonyságúl istenfélő ık és anyák, minő állapot az, mikor a gyermek száll a templomról s büszke biztonsággal, könyəlműen átadja magát a világnak s abban minden

bűnnek, hiábavalóságnak: nem jobban elsiratjátok-é, mint azt, ki eltemettetett; nem könyörögtök-é érette a kétségbeesés könyjeivel szemeitekben; nem rettegitek, nem átkozzátok-é azt a láthatatlan hatalmat, melyet magatok sem tudjátok, hogy nevezzetek, amely őtet az igazságtól elragadta? Jaj is ti nektek, kik megkeményedett szívvel kísértitek Istennek haragját, mert abban szégyenűltök meg, amiben dicsekvéstek vagyon, előbb-utóbb így átkozzátok meg születéstek napját: *„azt a napot homályosság fogja be; ne örűljön az esztendőnek napjai között.“* (Jób III. 6.) Olyanok lesztek, mint a megfehéredett csontok, élet nélkűl, melyek a lábak taposása alatt összetörnek és porrá válnak nyom nélkűl.

Ti azért ker. hívek tekintsetek Jézusra, ki tökéletes tulajdonainak birtokában sem kísértette Istent, hanem nyomorúlt ember lett, szegény lett, mikor gazdag lehetett, megalázta magát, mert tudta, hogy *aki megalázza magát, felmagasztaltatik.*

* * *

Megszégyenűlvén a sátán eme második törvetésével is, megkísérlette a harmadikat: *„vivé Jézust egy nagy magas hegyre és megmutatta neki a világnak minden országait és azoknak dicsőségeit és monda neki: mindezeket neked adom, ha leborúlva tisztelendesz engem.“* (Máté IV. 8: 9.) Leborúlva tisztelni a sátánt a hatalomért! Mennyi embernek hitvallása ez! Mennyi embernek szívét lakja ez a titkos sötét szövetség! A sok jeles és jeltelen sírhalom, halomra hányott embercsontok, a sok koldusbot, árvák könyje, özvegyek gyásza, a tenger átok, mely egy-egy hatalmas névre száll, borzasztó igazsággal hirdeti, hogy azon magas hegyen, melyről a hatalom vágya betekinti az országokat, nemzeteket, ritkán hangzott el Jézusnak ama visszaútasító szava: *„eredj el sátán, mert megvagyon írva: a te Uradat Istenedet imádjad és csak őtet szolgáld.“* (Máté IV. 10.)

Inkább akar az ember a sátánnak szolgálva ezreket szolgaságba sülyeszteni, sem mint Istent imádva egynek-kettőnek a szegénységből, nyomorból, megaláztatásból megváltója lenni. Milyen más is volna ennek a világnak képe, mennyivel több arcon derülne az igaz mosoly, mennyivel felette állana az áldás az átkozódásnak, ha az ember meg tudná tagadni szíve ördögét s a világ hívságát fel tudná áldozni a szeretetért. Pedig a világi hívságnak csalódás, átok, a feláldozó szeretetnek teljesült reménység és áldás a jutalma.

Ezerszer jaj volna ennek a világnak, ha akkor a megkísértett Jézus lelkében a mérleg a sátán biztatása felé hajol; vele együtt elbukott volna az embernek boldogsága, üdve, megváltatása s egész fényes jövendője a földön túl ígért életnek; lelki sötétségben járna a föld népe ma is; csak egy nemzet siratná Jézusban a szabadsághőst, ki a karhatalom alatt elbukott s nem állanának itt a templomok, hírdetve a kiengesztelt Isten örök szerelmét s a pokol kapuin, a halál hatalmán diadalmat vett Úr Jézus Krisztust, aki nekünk örök élet és váltság.

Megértitek-é már ker. hívek, miért taníttatunk így imádkozni: „ne vígy minket kísértetbe.“? Hogy még jobban megértsétek, mindezekhez hozzáadom azt a sok kárvallást, alávettetést, gyötrelmet, csalódást, szenvedést egész a vértanúságig, melyeknek epesztő hevében megkísértetünk, megpróbáltatunk, hogy megálljuk-é szilárdan a hitet, a szent szerződést, mely Isten által adatott nekünk a Jézus Krisztusban; hozzáadom a gyarlóságot, gyengeséget az ingadozó nádszál hajlásáig, mely vérünkben van, mint irthatatlan betegség csirája, hogy önerőnkben bizakodásunk nem lehet. Megértitek-é már, hogy a ti erőtök egyedűl az Isten, aki nélkül a kísértés belépés a bűnbe, kárhozatba; de ő vele erőpróba, melyet sem a sötét mélység, sem a fényes magasság meg nem tántorít?

Annakokáért gyarlóságunk tudatában szüntelen imádkozzunk: *„ne vigy minket kísértetbe!"* Ha pedig még is belevitetünk, kövessük példáját az Úr Jézus Krisztusnak, kivel diadalomra jut bennünk a hit, miért *„által vitetünk a setétség hatalmasságától az Isten fiának országába."* (Kol. I. 13.) Ámen.

dr. Baltazár Dezső,
h.-szoboszlói ev. ref. lelkész.

C) ÜNNEPI EGYHÁZI BESZÉDEK.

1.

A nagy megujhodás.

Karácsonyi.

Előimádság.

Itt van tehát a várva-várt dicső nap, melyet minékünk rendeltél, Atyánk, hogy a keresztyén népek milliói, mint óriás, örvendező család, ama jászol körébe gyűljenek, melyben nyugodtan szendereg az Úr, a te örök, te egyszülött fiad. Hálát adunk neked, hogy életünket megőrizéd e szent, e nagy napig, amely a hű emlékezet varázshatalma által, szemünk elébe tárja mindazt a csodát, mi történt egykoron kis Bethlehemnek boldog éjjelében. Imé a csillag ujra fölragyog, mely napkeletnek bölcseit vezette. Megnyilik a mennyország és örök fény súgárain a földre szállanak örvendetes hírt mondó angyalok. Megszületett az igért Idvezitő, ki az Úr Krisztus, Dávid városában. És zeng az égi seregek dala: Dicsőség a magasságban az Istennek s a földön békesség az örök isteni jóakarat embereiben és emberei között! Dicsőség a magas ég Istenének, akinek szíve megesett az emberiség nyomorán és a világba küldé szent fiát, hogy bűnbocsánat által a kebel-

nek, szeretet által az egész világnak nyugalmat, békességet, boldogságot adjon.

Szentséges Isten, tisztíts meg bűneinkből, hogy amire vágyunk, azt megtehessük: beállhassunk az angyalok közé elzengeni Karácsony énekét. Lelkünket a porból emeld magadhoz. Adj szárnyakat szívünknek és szavunknak, adj tiszta, fényes angyalszárnyakat, hogy e dicső nap nagyságát fölérjük. Mióta ember él e csillagon, minden nap annyi áldást adsz nekünk, amennyi csillag lángol fent az égen; de annyi áldást együtt sem hozának történetünknek összes napjai, mint Bethlehemnek áldott éjszakája, mely a világ megujhodása volt. Áldott ez éj! Áldott, ki ezt adá! Áldott örökre ami jó Atyánk. Ámen.

*
* *

Alapige: II. Kor. V. 17.

Hideg tél tartja kivül a kihalt mezőkön diadalünnepét. Úgy látszik, hogy az enyészet szétrombolá az életet. Ám a barázdákon, a szántóföldeken ott zöldel már az új tavasz, amely a tél bilincsét összezuzza. És a szívünk, örvendező szívünk mit tud az elmulásról, a halálról? Tele van élettel, zsongó, meleg örömmel. A tavasz és a nyár káprázatos ragyogása, bűvös-bájos madárdala, gyönyörüséges virágpompája mind itt van a keblünkben. Lelkesedéssel, áhitattal, testvéri szeretettel ünnepeljük a kedves Karácsonyt, a lelki élet ama dicsőséges tavaszának emlékünnepét. Ma *született nekünk a Megváltó, ki az Úr Krisztus, a Dávid városában: Bethlehemben.* Az egyszerű jászolbölcső, melyben ama názárethi ácsmester fia szendereg, elhomályosítja, megszégyeniti a királyi gyermekek aranyos, biboros pihenő helyét. Mert abban a jászolbölcsőben az emberiség egyetlenegy Idvezítője fekszik; a názárethi ács fia. Isten

fia, ki az Uraknak Ura, Királyok Királya. Annál a bölcsőnél megáll az ó-világ és új-világ veszi kezdetét. Nemcsak új időszámítás kezdődik e születéssel, hanem új idő is, az emberiség újjászületése. Az első Karácsony a legnevezetesebb forduló pont az emberiség történelmében. Jól mondja Pál apostol: *a régiek elmultak, mindenek megujultak.*

* * *

A Karácsonyünnep maga is egy régi pogányünnep helyét foglalta el. Ez az ünnep az u. n. *Saturnalia* volt, az egyenlőségnek és szabadságnak ünnepe, de csak külsőleg, névszerint.

Az első keresztyének közül némelyek, valamint Korinthusban részt vettek a bálványáldozati lakomákban, úgy Rómában és Itáliában együtt ünnepelték a pogányokkal a Saturnáliát. Ezért ennek a pogány ünnepnek a kiszorítása végett lőn szükségessé egy ker. ünnepnek a behozatala. Krisztus után a negyedik században így jött szokásba Krisztus születésének az emlékezetére a Karácsony ünnep, december 25-ik és 26-ik napján, amely napra esik a hagyomány szerint az Úr születése. Ez az ünnep is a testvériség ünnepe lőn. A Saturnálián úrrá lett a szolga és szolgává az úr. A Karácsony pedig annak a Király Krisztusnak a születése napja, ki szolgának alakjában született, hogy a bűn rabszolgáit urakká és királyokká, a bűntől szabadokká és a maga örökös társaivá tegye. De míg a Saturnália egyenlősége és szabadsága csak játék volt és előtte és utána teljes durvaságában és embertelenségében uralkodott a zsarnoki önkény és a rabszolgaság: addig a Karácsony igazi, teljes és örök szabadság ünnepe lőn.

Íme, Ker. T., a Karácsony ünnep a pogány istenség ünnepéhez való viszonyában már maga is azt hirdeti: *a régiek elmúltak, mindenek megújúltak.* És amint a régi ünnep helyett új és mélyebb jelentőségű, valóban fölséges ünnep jött

szokásba: úgy állott a régi világ helyére újabb, dicsőbb világ minden tekintetben, de különösen *vallás-erkölcsi téren.*

A ker. *vallásnak* vannak túlbuzgó barátai. Ezek a túlbuzgók azt hirdetik, hogy a pogány vallások mind hamis vallások, téves tudományok, annyira, hogy nincsen bennük egy igaz, egy helyes gondolat sem. Ám a dolog nem így áll. A vallás legfölségesebb gondolata, legtisztább igazsága az, hogy az Isten atyai szeretet. És ez a gondolat nem csupán a ker. vallás tulajdona. Indiának őslakója már úgy imádkozott az ég istenéhez, mint Atyához. A görögök, a rómaiak a legfőbb Istent Atyának nevezték. Az ó-testamentomban pedig több ízben nevezik Atyának az Istent az egyes szentírók. Mit mondunk azért? Miben áll a ker. vallásnak e nagy igazság tekintetében a többi vallások felett való előnye? Abban ker. t., hogy míg a többi vallásokban, még Izrael népének vallásában is, nem ez a gondolat viszi a vezérszerepet: addig a ker. vallás minden tanításának az a gondolat a középpontja, hogy az Isten szeretet, minden ebből indúl ki és minden ehez tér vissza.

Ezen kivűl más előnye is van a ker. vallásnak a többi vallások felett, noha már ez az előny magában véve is elég arra, hogy a ker. vallásnak örök időkre biztosítsa az utólérhetetlen elsőséget, a megdönthetetlen világuralmat. Az istenséget p. u. Izrael vallását kivéve, a többi vallások a múlandó lét korlátaival veszik körül, emberi gyarlóságokkal ruházzák föl. A görög és római nép istenei nem egyebek, mint örök ifjú, rendkivűli, de nem korlátlan hatalmú, isteni rangra emelt emberek. A másíthatatlan végzet mindnyájuknak felette áll. Olyanok, mint a földi királyok, nem az a törvény, amit akarnak, hanem azt kell akarniok, amit a felettük álló végzet örök törvénye parancsol. Nem mondom azt, hogy minden pogány ekképen gondolkozott. Egyes nagy bölcsek olykor a gondol-

kozás kellő magaslatára emelkednek és a téves nézetek között helyes ítéleteket is mondanak Isten mivoltáról. A nagy görög bölcs, *Sokrates* egy alkalommal egyenesen azt mondja, hogy az Isten lélek. A római bölcs, *Seneca* így nyilatkozik: Az Isten a mindenség őrízője és igazgatója, lélek és szellem, ennek a világműnek ura és alkotó mestere. (Quaest — nat. II. 45.) De a nagy tömeg máskép gondolkozott. Krisztus pedig nem csupán kimondta, hanem a maga minden tekintetben igazán szellemi tanaival a világ közkincsévé tette a nagy igazságot, hogy az *Isten lélek.* (Ján. 4., 24.)

Az istenitiszteletben is új világot teremtett a keresztyénség. A pogányok között is voltak egyes nagyeszű férfiak, akik erről a dologról igazán helyesen gondolkoztak. Egy jeles költő, *(Ovid)* p. u. a próféták magaslatáig emelkedik, amikor ezt mondja:

„Ökrök vérének nem örülnek az égi hatalmak,
A titkon mutatott hit becsesebb nekiek".

Nemde a *Hóseás* szavait véljük hallani: *az Isten irgalmasságot akar és nem áldozatot* (6., 6.)!? A nagy szónok és bölcselő, *Cicero*, ezt mondja egy helyen: Az istenek legjobb, legtisztább és legszentebb, valamint kegyelettel legteljesebb tisztelete az, ha őket tiszta, romlatlan elmével és szóval tiszteljük. (De nat. deor. II. 28.) Ám ezek csupán kivételek és akik így nyilatkoztak, azok nem éltek úgy, ahogy beszéltek. A nagy tömegre nézve pedig *Pál* apostolnak van igaza: *Noha ismerték az Istent, nem úgy dicsőítették, mint Istent. A halhatatlan Istennek dicsőségét elváltoztatták a halandó embernek, madaraknak, négylábú és csúszó-mászó állatoknak kifaragott ábrázatára.* (Róm. 1., 21., 23.) Ezzel szemben az Úr Jézus Krisztus nemcsak kimondta, hogy azt az Istent, aki lélek, lélekben és igazságban kell imádni (Ján. 4., 24.), hanem minden ide vonatkozó tanításán ez a gondolat vonúl keresztűl, egész életéből ez a gondolat

ragyog ki. Egyszer sem olvassuk, hogy áldozott, de százszor is olvassuk, hogy imádkozott. Sőt azt is hirdette szóval és tettel, hogy a legtökéletesebb isteni tisztelet, a tiszta, szeretettől áthatott erkölcsi élet. *Nem mindenki, aki ezt mondja: Uram! Uram! megyen bé a mennyországba, hanem, aki cselekszi az én mennyei Atyámnak akaratját.* (Máté 7., 21.) Hogyne mondhatnók el hát a vallásra nézve, hogy Krisztus születése által a *régiek elmúltak, mindenek megújúltak!*

Ugyanezt mondhatjuk az *erkölcsiségről.* Voltak és vannak tévelygő, balgatak emberek, akik az erkölcsiség gyökereit ki akarják tépni a vallás talajából, mondván, hogy az erkölcsiség a vallás nélkül is fent állhat. Mesebeszéd! Szakítsák ki az emberből a szívet és meghal az ember. A vallás az erkölcs szíve, éltető forrása, talaja, középpontja. Ezt bizonyítja az egész történelem, amelyen át a vallás és erkölcs karöltve halad. A vallás bukása az erkölcs bukása.

Vallás és erkölcs: fa és gyümölcs. Amilyen a fa, olyan a gyümölcs. Jó fának jó gyümölcse, rossz fának rossz gyümölcse. A pogányok lelkében a vallás legfőbb igazságait vastag és durva tévedések borították el. És a vallással együtt megromlott az erkölcs is. Egyes nagy emberek életük tisztaságával, lelkük nemességével kiemelkedtek a tömeg közül; de a nagy sokaság erkölcsi állapota igazat ád a Pál apostol bírálatának: *teljesek voltak minden hamissággal, gonoszsággal, rosszasággal, irigységgel, gyilkossággal, versengéssel, álnoksággal, rossz erkölcsesel.* (Róm. 1., 29.) És ennél sokkal jobban Izrael népe sem állott az erkölcs dolgában. Vallása rideg tan, isteni tisztelete lélektelen külsőség volt, az Istent nem a szívével, hanem csak a szájával dícsérte. Zsidó történetíró teszen róla bizonyságot, ki a Krisztus korabeli Jéruzsálemről azt írja, hogy, ha a rómaiak el nem pusztították volna, vagy a földrengés döntötte volna romba, vagy árvíz borította volna el, vagy

pedig tűzeső pusztította volna el az égből, mint Sodomát; mert „sokkal istentelenebb nemzetséget hordozott kebelén, mint akik úgy elvesztek“. (Josephus: Bell. Jud.) Tehát a szent város, Jeruzsálem, rosszabb vala Sodománál!

És jött, mint hajnali súgár az éjszakában, jött az Úr Jézus Krisztus a maga tanainak, tetteinek isteni tisztaságával. Fehér volt, mint az Isten legszentebb gondolatja. Amilyen vallást, olyan erkölcsöt hozott a világra. Igazi tanítványai egytől-egyig nagyok, nemesek, tiszták. A keresztyénség nagy ellensége, a hitehagyott Julián császár, a Krisztus utáni negyedik században, csodálkozással beszél a keresztyének szent életéről és atyafiúi szeretetéről. (Luthardt: A ker.-ség védelme. I.) A hittagadók is, még az istentagadók is (Büchner: Am Sterbelager des Jahrhundertes.) leborúlnak a Jézus erkölcsi nagysága előtt. Oh bizony elmondhatjuk erre is: *a régiek elmúltak, mindenek megújúltak!*

*
* *

Keresztyén testvéreim! Annak a Julian császárnak, kiről épen most emlékeztem meg, volt egy tanító mestere (Libanius), ki a keresztyén vallásnak épen olyan gyűlölője volt, mint az ő császári tanítványa. Ez az ember egy alkalommal gúnyolódva kérdezte a ker. egyház egy tagjától: Mit csinál a názárethi ács? A keresztyén komoly arccal ezt felelte: Koporsót, a te tanítványodnak. És csakhamar megérkezett a hír, hogy a császár a persák elleni hadjáratban elesett. Tudjátok-é, mi volt a haldokló végső szava? Ez volt: Győztél Galileabeli! Győzött, igen, győzött ama Názárethi. Legyőzte minden ellenségét: a régi sötétség barátait, az új világosság gyűlölőit. Koporsót ácsolt a világ fejedelmének: az ördögnek, a tévelygő hitnek és a rossz erkölcsnek. Az ó világot romba dönté, az új világot megteremté. Az ő születése új égnek, új földnek születése. Oh

a Karácsony a keresztyénség, az örök világosság diadalának, Husvétjának kezdete. Ünnepeljük hát e napot lobogó lelkesedéssel, Isten dícséretével, a bünbánó szív megtisztúlásával, testvéri szeretettel. Dicsőség a magasságban az Istennek és békesség e földön a megváltott emberek szívében és emberek közt! Ámen.

Jánosi Zoltán,
sámsoni ev. ref. lelkész.

2.

Krisztust látni boldogság.

Karácsonyi.

Alapige: Luk. X. 23. Boldog szemek, amelyek látják azokat, melyeket ti láttok.

Megjöttél tehát, itt vagy ismét, te nagy, te szent ünnep, Karácsony ünnepe! Örömmel eltelve várt a gyermeksereg, a felnőttek boldogan üdvözölnek, édes vigasztalást hoztál a véneknek. — Szent békességet áraszt megérkezésed az egész keresztyén világra. Mert annak születését hírdeted te nekünk, ki Isten lévén emberi alakban jelent meg a bűnös emberiség megváltására; aki szenvedett érettünk, hogy minket boldogságra vezéreljen, aki meghalt, hogy mi éljünk s feltámadott, hogy minékünk halhatatlanságot biztosítson. — Hogyne üdvözölne hát tégedet igaz lelkesedéssel a mi szívünk, hogyne várt volna hát téged repeső örömmel minden boldog ember, — édes reménynyel a boldogtalan!

Igen, K. T.! Jézus születésének emlékünnepét, a Karácsonyt méltán tartja a keresztyén világ egyik legnagyobb ünnepének; mert avagy lehetne-é szó husvéti örömről, pünkösti csodáról, hogyha a Megváltó nem született volna? Legyen áldott a mennyei felséges Isten, aki megelégelvén népe szenvedését, tévelygő küzdelmeit, elküldötte a békesség Fejedelmét s Ő általa fiaivá fogadta az emberiséget!

Kiről elmélkednénk másról e nagy ünnepen, hanemha Ő róla; kinek zengene szánk dicsé-

retet, hanemha Ő neki, kinek születésével a menny szállott alá e földre, kiben bételjesedett minden idők kegyeseinek hívő reménysége?! — Hiszen kedves dolog nekünk Ő róla beszélni; úgy tetszik ilyenkor, mintha látnók Őt, ha lélekben megjelenítjük dicsőségtől körülsúgárzott alakját. Oh boldog időkben élt boldog emberek! kik szemtől szembe láthattak Tégedet, imádott Idvezitőnk! Vajjon éreztétek-é ti, hű tanítványok, azt a mennyei örömet, melyet a Mester látása nyujt? Mert képzelhető-é ennél nagyobb boldogság, mint látni az Istennek egyszülött Fiát, az emberi alakot öltött Messiást?

Bizonyára, érezték e boldogságot a tanítványok; érezniök kellett, hiszen maga az Úr mondja nekik egy alkalommal: *„Boldog szemek, amelyek látják azokat, melyeket ti láttok.“* Mintha mondta volna: boldogok vagytok ti, hogy láthattok engemet! Jertek, K. T.! tegyük ünnepi elmélkedésünk tárgyává e szavakat és fejtegessük ez órában, hogy

I-ször *kik látták igazán a Krisztust és*

II-szor *miért boldogság a Krisztusnak látása?*

I.

Volt tehát oly idő a földön, midőn a bűnös ember szinről-szinre láthatta az Isten képmását, az ő egyszülött Fiát. De vajjon megismerte-é Őt eljövetelekor az emberiség? Hiszen magát az egy igaz Istent is csak egy kicsiny, űldözött és lenézett nép vallotta Urának évszázadok óta. Ámde e nép Isten választott népe volt, kegyelmének birtokosa, ígéreteinek örököse. Izrael népe volt az, melynek kebelében soha végképen el nem homályosúlt a Jehova képe s az a bizonyos reménység, hogy Izrael őríző pásztora elküldi egyszer az ő Felkentjét bűn testének hasonlatosságában, aki eredeti tisztaságába visszahelyezi az elesett embervilágot.

Hosszú évszázadokon át várta e nép a Messiást s ha olykor-olykor a szenvedések, nyomorúságok sötét napjaiban, vagy a jólét és bőség karjain megfeledkezni látszott Istenéről s várakozása tárgyáról: mindig akadtak nagy szellemek, Istennek választott eszközei, kik most vígasztalva, bátorítva, majd feddőzve és fenyegetve visszatérítették a Jehovához s jövendőbe látó lelkökkel elővarázsolták az ígért és várt Szabadító személyét. Íme, K. T. első sorban ezek az ó-testamentomi kegyesek és próféták azok, kik látták a Krisztust; látták, mielőtt eljött volna; oly igazán látták, mintha közöttük élne; olyannak látták, mint amilyen valósággal lett.

Midőn pedig eljött az idők teljessége és a szentek reménységének bételjesedéséűl az örök irgalmú Atya elküldötte Fiát: azt lehetne gondolni, hogy az a nép, mely évszázadokon, sőt évezredek hosszú során, élő reménységgel várta az eljövendőt, szent lelkesedéssel fogadja a született Messiást, kinek eljövetele üdvöt, boldogságot jelentett neki. És íme, míly kevesen vannak, kik Őt megösmerik. Tulajdon népe elfordúl tőle; akiknek megváltására jött, azok vetik meg Őt, úgy, hogy az ember fiának nincs annyi helye, ahol fejét lehajthassa. De mit mondok? nemcsak megvetik Őt, hanem halálra keresik, meggyílkolják az Istennek Szentjét!

A legszörnyűbb tévedés ez K. T., mely valaha e világon megtörténhetett. És lám, e tévedés büntetését máig is szenvedi az a bolyongó nép, amelynek azóta nincs a kerek földön, nincs sehol hazája...

Ám a kárhozatra méltó tömegből kiválik egy kisded sereg, a tanítványok egyszerű csoportja. Nekiek jutott osztályrészül a Gondviselés ama kiváló kegyelme, melynél fogva a Megváltót megösmervén láthatták Őt, hallhatták méznél édesebb beszédét, követőivé lehettek s Ő érette, tanításaiért, áldozatul adhatták magukat. Íme, K. T! a tanítványok azok, akik igazán látták Őt, akit *„sok próféták és királyok kivántak látni, de nem láthattak.“*

Évszázadok tüntek el ujra a semmiség örvényébe és bár a Krisztus világa elterjedett a földnek minden részein, de idvezitő tudománya az idővel együtt mindinkább feledésbe ment. Világi hatalmat várt egykor Ő tőle a zsidóság és ezt az eszmét testesítették meg azok a papi fejedelmek, kik nem átallották magukat Krisztus földi helytartóinak nevezni és ezen a czímen testi, lelki rabság igájába akarták görnyeszteni az egész keresztyén világot. Nem látták már ezek a Krisztust, csak önnöndicsőségöket; nem a Krisztus tudománya, hanem a világ feletti hatalom után való vágyakozás töltötte be keblöket.

S most az örök Gondviselés ismét elküldötte az Ő prófétáit, kik megvetvén a sötétség fejedelmét, a világosság örök forrását, Krisztust akarták látni, egyedül Ő neki szolgálni; akik a megtévedt juhokat vissza akarták téríteni az egyedüli jó Pásztorhoz. Igen, K. T! a reformáció dicső bajnokai azok, akik oly tiszta fényben látták a Megváltót, mint egykor a tanítványok; övék a hála, az elismerés, hogy most ímé, mi is látjuk az Urat, mintha közöttünk élne s halljuk idvezítő tudományát, mely nincs többé elzárva az azt szomjazók elől. Oh járuljunk e kútfőhöz, az evangyéliomhoz minél gyakrabban, mert a szent könyv az, mely leghívebben mutatja meg nekünk a Megváltót; ebből tanúljuk meg, hogy senkiben másban nincsen idvesség Ő rajta kivül, kinek születése ünnepén legyen örök magasztalás!

II.

De lássuk már, hogy *miért főboldogságunk nekünk az, ha látjuk a Krisztust?* Azt hiszem, senki nincsen közöttetek, K. T! ki ez egyszerű kérdésre azonnal felelni nem tudna, mert lehetetlen, hogy keresztyén ember ne értse, hogy míly boldogító reá nézve: ösmerni a Krisztust és lehetetlen, hogy e boldogító érzelmeinek okát ne tudja

adni. Mégis, úgy vélem K. T!, legegyszerübb szavakkal és legrövidebben ezzel felelhetünk a feltett kérdésre: Azért főboldogságunk a Krisztus látása, mert a Krisztus az, akiért és aki által Isten atyánkká lett. Míly mélységes értelme van e néhány szónak; míly sokat fejez ki e boldogító igazság: Isten Atyánkká lett!

De hát — kérded talán — volt olyan idő, olyan kor, midőn Isten nem volt Atyja az emberiségnek, midőn eltaszította magától teremtményeit? Nem, K. T.! ilyen kor soha nem volt s nem is lesz e földön. Ámde, ha Isten nem fordult el az emberiségtől, miért nem nevezhette az ember Atyjának az Istent, Jézus születése előtt? Azért, mert az Úr születése előtti gyászos korban az emberiség fordúlt volt el az ő Teremtőjétől, nem akarván ösmerni azt, kinek lételét, mindenét köszönhette. Igen, K. T.! az igaz Isten ösmerete évezredeken át kialudt volt az emberiség nagy részének lelkében; a pogány népek fogalommal sem bírtak az ég és föld mindenható Uráról; faragott képeknek, tehetetlen bálványoknak hajtottak térdet, fejet s még az olyan művelt népek is, mint a görögök és rómaiak, idegen isteneknek hódoltak; benépesítették a természetet ezer meg ezer istenséggel melyek soha nem léteztek s tévelygő képzeletük — mely minden fába, barlangba, napba, holdba, csillagokba megannyi magasabb erőt, istenséget helyezett — nem bírt fölemelkedni a minden látható teremtett dolgok Teremtőjéhez, a menny egyetlen, láthatatlan Királyához.

Sötét, rideg kor volt ez, K. T.! Csoda-é hát, ha a bálványimádás rabságában nyögő nyomorúlt emberviláq öntudatlanúl is epekedett valamely szabadító lény után? Hiszen az egész teremtett mindenség vágyakozva tekintett az égre; a hideg bölcsészet okoskodásai által ki nem elégített lélek látható bizonyság után sóhajtott. És ez a bizonyság emberi formában megjelent a földön. Oh, véghe-

tetlen Irgalom, mely örök váltsággal és idvességgel bünteted a tőled elfordúlt por fiát!

De a gyarló emberi természet hirtelen átalakúlásra nem képes. Itt volt tehát a várt Szabadító, de nem ösmerték meg s azok is, akik látták Öt, mily kevesen követték nyomdokait! Azonban másfelől lehetetlen volt az isteni kegyelmes végzésnek megtörni az emberek makacsságán. Alig tért vissza mennybe a Fiú, mennyből hozott tudománya lassankint bár, de folyton-folyvást hódított a művelt világon és épen ebből tetszik meg az Ö látásának boldogító volta, hogy oly tüneményszerű, lángoló lelkesedést volt képes követőibe önteni, miszerint azokat *sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, hatalmasságok, sem jelenvalók, sem következendők, sem magasság, sem mélység el nem szakaszthatták az Istennek szerelmétől, mely vagyon az Úr Jézus Krisztusban.*

És a Krisztus által alapított ország ma is és minden nappal terjed; a Megváltó látása ezreket és milliókat tesz ezután is boldoggá, mígnem mindenek megtérnek Ö hozzá és Ö általa az Atyához.

Mi, K. T.! akik a Megváltó szent tudományában neveltettünk, talán fel sem tudjuk fogni azt a hatást, melyet Ö a világra kezdetben gyakorolt; amely hatást érzik ma is a hozzá megtérő pogány népek. Valami csodálatos, új volt mindaz, amit Ö hirdetett.... Hogy egy Urunk van, aki nekünk nem kegyetlen zsarnokunk, hanem szeret minket, mint az atya gyermekeit; aki elől nem kell rettegéssel menekülnünk, sőt inkább vidám szívvel, nyugodt öntudattal kereshetjük fel Öt; aki elnéző fogyatkozásaink iránt és bőséges az Ö jutalma az Öt kedvelőkhöz; akinek jóindulatát nem áldozatokkal, magunk sanyargatásával, hanem szilárd hittel, hívő reménységgel nyerhetjük meg.... S mindezen felséges igazságokkal Ö táplál minket, kinek teljes hatalom adatott mennyen és földön,

kinek látása nemcsak főboldogság, de *életszükség* reánk nézve.

* * *

K. T.! Rég elmult az idő, midőn Krisztus Urunk a vezérígékben foglalt szavakat mondá tanítványainak. Nekünk nem adatott, hogy Őt testben lássuk itt e földi életben s azokat, amelyeket Ő cselekedett. De vajjon boldogtalanabbak vagyunk-é mi azért ama boldogoknál? Semmiképen nem. Amit ők még csak sejtettek — hogy az Úr evangyélioma elterjed széles e földön — az mi előttünk már teljes bizonyosság. Ők még gyötrelmes szenvedéseken mentek keresztül, hogy diadalra juttassák annak tudományát, kiben egyedül van idvesség s íme, mi háboritatlanul élvezzük e tudomány áldásait. Ámde azért ne gondoljuk K. T., hogy mi reánk nem vár kötelesség, hiszen „*az Úrnak az ő házában minden kőre, minden oszlopra egyaránt szüksége van*". Keresztyéni kötelességeit — melyek kinek-kinek szíve táblájára vésvék — teljesíteni tartozik, aki méltó tagja akar lenni Isten anyaszentegyházának. Különösen szorgalmatosaknak kell lennünk a hálaadásban az Átya iránt, ki az ő szent Fiát adá érettünk és a Fiú iránt, ki az Atyához vezérelt bennünket; engednünk kell a Szentlélek jóra buzdító erejének. Igy érdemeljük meg azt a boldogságot, melyet a Fiú látása nyújt, kinek az Atyával és a Szentlélekkel egyetemben legyen dícséret, dicsőség, tisztesség és hálaadás, örökkön-örökké. Ámen.

Soltész Elemér,
nagybányai ev. ref. lelkész.

3.

A múlt a jövő tükre.

Század elején, ujévi népszámláláskor.

Alapige: Préd. I. 9.

Eltemettük... Meg is sirattuk... de ma még feledni nem tudjuk. Itt állunk a nagy halott, az elhanyatlott esztendő frissen hantolt sirhalma felett s kötözgetjük, bogozgatjuk az emlékezet szálait, hogy reményeink horgonyát ezekre függesztve, mérni próbáljuk a mérhetetlent s azurkék vizét áthídaljuk az örökkévalóságig. Mert az ujesztendő az idő és az örökkévalóság ünnepe! Felfogni tulajdonképpen sem az egyiket, sem a másikat nem tudjuk. Roskadozunk már ha pusztán rájok gondolunk s mint a végetlen tengeren átrepülni törekvő vándormadarak a sziklacsúcsokat, a nyugvó pontokat, úgy keressük lelkünkben azt az Ararát hegyét, melyen ha csak néhány pillanatra is kiköthessünk, megpihenhessünk. Mert vészben, viharban útazánk s ma különösen — mint a költő mondja — „belefújtak képzeletünk százrétű vitorláiba az elragadó szelek“ s bölcsőről sirhalomra dobatva, borongó lelkünkben a múlttal és jövővel birkózva titkos és megmagyarázhatatlan gondolatok súlya alatt vergődünk, melyekről sokszor azt sem tudjuk honnan jönnek s merre mennek!? De a tétovázó és félelmetes bizonytalanság felett, mint egykor Saul előtt a Sámuel szelleme, megjelen előttünk Salamon, a Bölcs s megzendül fü-

lünkben ajakáról az Úr igéje: *„Ami volt ugyanazon, ami ezután is lészen és ami most lészen ugyanazon, ami ennek utána is lészen; és semmi nincsen uj dolog a nap alatt.“*

Valóban ker. ünneplő gyülekezet! reánk nézve, kik nem vagyunk immár gyermekek, alig lehet ennél alkalmasabb, természetesebb s megnyugtatóbb ujévi gondolat. A gyermek maga körül mindenütt uj dolgokat lát s meg is csodálja azokat. De az ember, ki felett sok esztendők futottak már el s megtanúlta az életben, a hiábavalóságok eme nagy vásárjában ismerni mindazt, ami emberi; aki látta a változások körforgását, megfigyelte az eseményeket, melyek gyakran úgy tolulnak itt egymásra, mint a habra hab, hullámra hullám... és ismét hab... ismét hullám; s aki tudja, hiszi, hogy e változások felett a változhatatlan áll, *„ki előtt 1000 esztendő annyi, mint a tegnapi nap, vagy az éjszakának egy negyedrésze, mely elmúlt:“* az mint vén hajós az árboc mellett, nyugodtan áll a viharban is; mert jól ismeri azokat s sokszor tapasztalta már, hogy *„ami volt ugyanazon, ami ezután is lészen és ami most lészen, ugyanazon ami ennekutána is lészen, és semmi nincsen uj dolog a nap alatt.“*

Nagy igazság ez ker. ünneplő gyülekezet, amit egyformán igazol a természeti és erkölcsi világ. Lássátok, a természetnek meg vannak a maga örök törvényei. A nyár és a tél, a hideg és a meleg, a nappal és az éjszaka, az eső, a napfény, vihar és szélcsend, vetés és aratás, az óesztendő szintúgy mint az ujesztendő mindig ugyanazon törvények szerint jönnek elő s mindig ugyanazon isteni hatalom szavára hallgatnak. S így van az emberviIágban is. Birodalmak épülnek meg s birodalmak enyésznek el; trónok emelkednek fel s viszont omlanak össze; most háborúk dulnak, majd a béke galambjai repkednek világszerte; törvények hozatnak és tétetnek félre; nemzetek nőnek nagyokra s országok taszíttatnak a feledés

porába. Elvek, jelszavak támadnak s tünnek el ismét csakhamar; egyes családok felszinre jutnak, mások homályba merülnek. Itt a születés, amott a halál, bölcső és koporsó; a szerető szívek egyesülése s az elválás bús keserüsége. Itt az erény, kötelesség, érdem, amott a bűn, szédelgés, hazugság; munkások, munkaadók, keresők, fogyasztók, öröm és bánat, nyomor és fényüzés,*) mindezek örök törvények szerint vannak, lesznek, sőt voltak is mindig, mert *„semmi nincs uj dolog a nap alatt.“*

És a tudósok azt tanítják, hogy ugyanezen törvények az irányadók a szellemerkölcsi világban is. S ha így van, akkor a múlt a jövő tükre; akkor a máról vagy tegnapról következtethetünk a holnapra s tapasztalatainkból tanúságot meríthetünk éltünk további folyamára.

Ez az, mit ma vezérgondolatommá tettem. *Foglalkozni akarok a múlt év eseményeivel*, hogy mint Mózes a Nébó hegyéről az igéret földjére, úgy pillanthassunk be mi is ez események csúcsáról az előttünk álló jövendőbe. Ebből a szempontból *kivánok előttetek ez órában, ennek a városnak múlt évi történetéről szólani; de csak annyiban, amennyiben az események egyházi, vallásos életünkkel összefüggenek s mint ilyenek, anyakönyveinkben feljegyezve vannak.*

Ah! Szenteljétek a megujult időnek nehány percét a lefolyt esztendőnek; hogy tanúságot merítvén a múltból, Isten, hazánk, egyházunk, magunk mint mások iránti kötelességünknek annyival inkább eleget tehessünk.

I.

Az egyházak által vezetett anyakönyvek között, már pusztán a történelmi eredetet tekintve is, első helyen kell felvennünk és megtekintenünk

*) Dräseke P. I., 6.

a *keresztelési, jobban mondva születési anyakönyvet.* És ha ezt felütjük, azt látjuk, hogy a debreceni evangyélium szerint reformált egyházban az 1900-ik esztendőben született összesen *** gyermek. És ezek a gyermekek ***-nek a kivételével életben maradtak. Nem szólva most az elhaltak százalékát feltüntető szám nagyságáról, egyszerűen csak azt jelentem ki, hogy a szülöttek számát tekintve, a szaporodás elég kielégítőnek mondható.

Azonban jegyezzük meg jól, hogy ez a szaporodás egyházunknak külső gyarapodását mutatja csak s magában véve az ujévi örömre okul alig szolgálhat. Mert a vallásra, egyházra és az emberiség igaz fejlődésére nem mindig nyereség az, ha szaporodik azoknak száma, kik névvel a Krisztusról neveztetnek. Íme lássátok, megszaporodtak egykor Ákháb alatt az izraeliták is, mint az égnek csillagai s nagyobb veszedelem ezt a népet soha nem fenyegette, mint épen ebben az időben, midőn a tyrusi Báálnak az oltára ott állott a királyi palotában. Sokan voltak a pogányok is, mikor a Krisztus s apostolai felléptek s mégis bebizonyosodott, hogy élet nem a numerusban, hanem az Istennek erejében van s amit a Cicerók ékesszólása, a Senecák bölcsesége. a római légiók rettegett vitézsége el nem érhetett, ez az erő, az Istennek ereje néhány halász s vámszedő által foglyaivá tette az egész emberiséget. Erkölcsi és szellemi kifejlődésre van szüksége annak az egyháznak, mely fényleni akar, mint hegyen épített város. Csak ott, hol a Krisztus szelleme él, s mint mennyei szövétnek vezérli a lelkeket; csak ott, hol a hit tetteket szül s az ember tud lángolni, lelkesedni s ami fő: áldozni is mindenért, ami a társadalomnak megadja a keresztyén jelleget; csak ott, hol nem a múltak dicsőségén merengünk, hanem rendeltetésünkhöz híven évről-évre haladunk: ott... ott van igaz gyarapodás, előmenetel, növekedés mindazokban, melyek boldoggá tehetik az ujesztendőt.

És hogy mindezek a feltételek a mi egyházunkban is meglegyenek, arra nézve legelső kötelességünk azokról gondoskodni, kik a múlt esztendőben születtek.

Ker. ünneplő gyülekezet! Egy régi napkeleti bölcs vallásos kötelességévé teszi a szülőknek, hogy gyermekeiknek az azokat megillető örökséget kiadják. *Malakiás* meg az igazság napjának feltámadásáról jövendőlvén, úgy jellemzi azt, hogy akkor *az atyáknak szívek a fiakhoz hajlik.* (Mal. 4. 6.) Édes apák, édes anyák! Akkor adjátok ki gyermekeiteknek az örökséget; akkor hajlik feléjök a ti szívetek, ha azokat gondosan nevelitek; magokviseletére felügyeltek; szívöknek, lelköknek nemesítésére minden áldozatot meghoztok és saját példátok által oda hattok, hogy azok a gyermekek ne csak külső, hanem benső, igaz nyereség legyenek a kereszstyénségre s közelebbről erre ami református debreczeni egyházunkra nézve.

De egyházunknak ezen múlt esztendőben született uj tagjaival szemben mindnyájunknak vannak kötelességeink; még azoknak is, akik azokkal semmi közelebbi viszonyban nem állanak. Az Úr az Ő kicsinyeit reánk bizta; reánk száll a felelősség, ha azok közül ami hibánk, múlasztásunk vagy szeretetnélküliségünk miatt csak egy is elveszend.

Én e helyről nem sorolhatom fel előttetek mindazon veszedelmeket, melyek az életben épen a gyermekek után leselkednek. Azoknak a neve légió. De ki kell jelentenem, hogy mindaddig, mig körünkben iskolázatlan gyermekeket látok; mindaddig, mig az árvák éheznek, fáznak, rongyoskodnak s e drága örökségek elzüllenek, mint a falevél, melyet az ágakról letépve, útszélre, szemétdombra sodor a téli szél: mindaddig ezen a napon, az ujév első napján sem tudok zavartalanul örvendezni azon, ha azt látom, hogy szaporodtak hivő társaink a lefolyt esztendőben. Nem, mert e jelenségben csak a természet törvényére ismerek, mely híven megőrzi a protoplazmákat, a csir-

magvakat, a tengerek sötét mélységeiben szintúgy, mint a havasok jégmezői alatt. E törvénybe lehelljen lelket a Krisztus evangyéliuma, csak akkor lesz élő tűz örömünk ujévi fellángolása. Ezt a múltak nagy históriájából tanúltam, pedig *„semmi nincsen uj dolog a nap alatt.“*

II.

Ha egyházunk múlt évi történetére visszatekintünk, fel kell ütni másodszor *esketési anyakönyvünket*, mely ujabb tárgyát képezi tanúságos gondolatainknak, s e könyvbe tekintve azt látjuk, hogy egyházunkban a lefolyt esztendőben |egybekelt összesen *** pár.

Ai! Nem szükség nekem azt szapora szavakkal bizonyítanom, hogy társadalmi életünk sokféle összeköttetései között egy sincs oly tiszteletreméltó s következményeit tekintve. úgy magunkra, mint az egyházra, államra annyira jelentőségteljes, mint a házasságkötés.

Jól tudták ezt már a régi világban is s ismerünk pogány vallásokat, melyek az embernek e tekintetben való kötelességeit egyenesen odaállítják az istenek iránt való szent kötelességek mellé. A mi vallásunk is ebben a szellemben tanít, mit a többek közt az is bizonyít, hogy azt a viszonyt, melyben Krisztus az Ő egyházával van, szent könyvünk a házastársak között levő viszony hasonlatosságában tünteti fel.

S vajjon ti, akik közöttünk az elmúlt esztendő folyamán léptetek be a házasélet édenkertjébe, tudjátok-é, hogy mit vállaltatok magatokra!? S ha igen, vajjon ezen a napon, mikor minden valamirevaló ember számot ád magának és Istenének múlt évi sáfárkodásáról, el meritek-é mondani, hogy nem maradtatok semmiben adósok egymásnak, mit az Isten színe előtt esküvel igértetek!?

Mert sokat, nagyon sokat igértetek! Egymásnak minden lenni mindenekben! Ez az, amire a

házasfelek magukat kölcsönösen elkötelezik. Egymást szeretni s ezt a szeretetet, „öröm ha jő, ha szenvedés“ mindennemű viszonyok és körülmények között, itt a gyöngéd részvét, amott a szíves segédkezés, most a vígasz, majd a türelmes magaviselet által és mindig szelíd békességben kimutatni; az élet viharaiban, melyek bennünket körül zúgnak, meg is tépdesnek, bebizonyítani; ebben a szeretetben soha nem ingadozni, sőt azt a gyermekekre is kölcsönösen átvinni; ezeket óvni, ápolni, dajkálni, nevelni, Istenhez vezetni: ezek azok a szent feladatok, melyeket a házasságban egyesült szívek Isten előtt magukra vállalnak. És hogy vajjon eleget tesznek-é e feladatuknak, vagy megoldják-é azokat? ettől függ az előhaladás, a siker, a földi boldogság mind magokra, mind gyermekeikre, elégedettségökre, erkölcsi jellemökre, a társadalomra, a házára és az egyházra nézve.

Én ker. ünneplő gyülekezet, nem akarok bíró lenni s mikor most a múlt évben kötött házasságok számadatain végig tekintek, nem fogok a ház szentélyébe kiméletlenül betörni. Az Úr legyen a titkoknak vizsgálója! E helyet kérlek benneteket házastársak, kik a lefolyt évben levétek azokká: ma vessetek számot magatokkal s imádkozzatok a kegyelemért, hogy fogadásotokban hüségesen megállhassatok. De ne maradjatok hátra ti sem, kik régebb idő óta éltek házassági szövetségben. Ti se boldogtalanok, kiket megvert a haragvó Isten, s poklot találtatok ott, hol mennyországról álmodoztatok. Ma emlékezzetek az emberi gyöngeségre, gyarlóságra s feledvén mindazt, mi a lefolyt évben keserű volt, bocsássatok meg egymásnak; kezdjetek az ujévvel uj életet csak azokra tekintvén, melyek előttetek vagynak. Így lesz ez a beállott ujév az Isten jó kedvének éve reátok nézve is… ezt is a múltak nagy históriájából tanúltam, pedig *„semmi nincs uj dolog a nap alatt.“*

III.

Harmadik könyv, melyet e napon fel kell ütnöm előttetek, az a könyv, mely arról tesz bizonyságot, hogy a lefolyt évben *hányan hagyták el egyházunkat* s hányan lettek hütlenekké az őket fölnevelt édes anyához? S itt azt látom, hogy ezeknek száma ***.

Ker. ai! A debreczeni református egyház fényes múltját mindnyájan ismerjük; tudjuk, hogy ez is, mint nővérei, sok és nehéz megpróltatásokon ment át, mig a magyar kálvinismusnak szemefénye leve. De azt talán nem mindnyájan tudjátok, hogy az a könyv, melyből most e szomorú adatokat kiirtam, nagy időkön át üres volt a mi egyházunkban. Mikor ez az ősi város a reformáció tüzében ujjászületett s ennek falai közzé az evangyélium beköltözött, mint a kovász az egész tésztát, rövid idő alatt erjedésbe hozta e városnak miden atomját s őseink nem igen ismerték a hitehagyottak ily nagy táborát.

És ez csak természetes volt. Mondják, hogy mielőtt a sziklafajok a természetben kialakultak volna, egy sötétszínű s rémségesen csendes cseppfolyó tenger volt az egész anyag; s amint a tenger felszínét egy porszemnyi kavicstörmelék érintette, abban a pillanatban vakító fény és hő tüneményei között felrohantak, a mélységből kiemelkedtek a kősziklák. Ez volt az úgynevezett kristályképződés pillanata. Így született a gyémánt, a topáz, a smaragd s mindazon drága kövek, melyek ma mesés kincseket érnek. Ilyen tünemények között ment végbe városunk reformációja is. Mint másutt, sötét, kihalt csendes holt tenger volt itt is a vallásos hit s a középkor árnyai lebegtek a mélységek felett. S jött a négy szelek felől a szózat; megérintette a sötét tengert; reá lehellt arra, s lőn egyszerre fény, világosság a

lelkekben s megszületett a magyar kálvinismus drága köve, igaz ékessége, mely az evangyéliomban rejlő isteni erőnek testbeöltözése. S ez a drága kő igaz ékesség Debreczen város vala. — Ha hosszú tél után megmozdul a természet lelke, annak sóhaja belopódzik az erdő fái közzé; megpihen a völgyek ölében; átsuhan a halmokon; szállást kér minden bokorban s a napsugár, mely a földtől az égig ér, elvarázsol s életre kelt minden sejtet, minden porszemet. Így keltett életet e város falai közt az evangyélium; s szállást vett az minden polgár szívében; odaszállott ablakára gazdagnak, szegénynek, oda még a rabnak is; megzörgette azt, fel is ébresztette s csakhamar egy volt a hitben, erkölcseiben, sőt még szokásaiban is ez a nép, melynek öröksége igazán kies helyre esett.

Ezért volt üres nagy időkön át az a könyv, melyből nehány év óta ezen a napon az egyházunkból kitértek számát olvassuk ki.

Ma tehát, sajnos! vannak már ilyenek is. Elszomorító jele az időknek. Hiszen ha valaki a bilincsek közül szabadság után vágyakozik, azt megtudom érteni. Azon nem csodálkozom, ha az ember a sötétségből a világosság és fény után sóvárog. De midőn azt látom, hogy a büszke cédrus csipkebokorrá törpűl s a nap szomszédságában keringő sas romok közzé bocsátkozik alá; midőn azt tapasztalom, hogy a szabadság, világosság, mely szent vallásunknak olyan jellege, mint az ibolyának a kék színe, a tűznek melegsége s az erénynek megnyugvást szűlő édes érzete, hogy — mondom — ez a szabadság és világosság közöttünk immár sokaknak terhére van s futnak előle visszafelé a rabságba és a sötétségbe: ez már bús aggodalommal tölti el lelkemet s eszembe jut, amit az evangyelista mond: *„ez pedig a kárhoztatás, hogy világosság jött a világra, de az emberek inkább szerették a sötétséget, hogy nem a világosságot, mert az ő cselekedeteik gonoszak.“* (Ján. 3. 19.)

Miért van ez így? Tovább nem fejtegetem; de mert meg vagyon írva, hogy nekünk kötelességünk „*a mi atyánkfiait erősíteni*“ (Luk. 22. 32.), buzdúljunk fel az elmúlt év tapasztalatain s azon kivül, hogy a mi saját erősségünk mellől el nem távozunk (II. Pét. 3. 17.) fogjuk fel erőtlen felebarátaink ügyét is. Nincs olyan református ember, ki e dologban valamit ne tehetne s igyekvésünket siker csak akkor koronázza, ha nem aluszunk, hanem mindnyájan ébren leszünk. Így tett Pál apostol is, — mint a korinthusbeliekhez írja — így tanúltam a múltak nagy históriájából én is, pedig „*nincsen semmi új dolog a nap alatt.*“

IV.

Egyházunk mult évi történetét vizsgálván, nem hagyhatjuk figyelmen kivül a *halottak anyakönyvét sem.* S ez a könyv azt mondja, hogy közülünk az elmúlt évben *** szállták koporsóba. Szomorú adatok, melyek e könyvön kivül annyi vérző szívbe vannak bejegyezve a fájdalom aczél hegyű tollával. Szaporodtunk és fogytunk is! Öregek és ifjak vegyesen költöztek el közülünk, hirdetvén a nagy igazságot, hogy minden kezdetnek vége van s a mi az időben született, időben kell annak megavúlnia.

És mi láttunk szívtépő jeleneteket. Hány családapát és családanyát temettünk el a múlt esztendőben!? Ha visszatekintünk erre a nagy sírhalomra, van-e közöttünk, kinek reá könyet hullatni oka ne volna?! Itt is, ott is .. mindenfelé veszteség, köny, bánat, gyász, fájdalom kísérőjéűl a lefolyt esztendőnek, mely ha kedves volt is valamennyire, csakugyan hagyott maga után sokúnknál keserű emlékeket, olyanokat, melyek csak akkor csendesednek el, ha majd bennünket is kivisznek oda, hol elhunyt kedveseink pihennek.

Igen, drága hamvak, kihűlt szívek! Rólatok is megemlékezünk első napján e beállott újesztendőnek és ha ez emlékek szívünket összeszorítják

—

s szemeinkbe könyeket facsarnak is, nem szégyeljük magunkat a fájdalom miatt, melyet visszafojtani nem tudunk és nem is akarunk... hiszen mi szerettünk titeket, szeretünk mostan is, a sírgödörben is s a könyező szeretet legszebb virága a vérző s megtört szíveknek.

De habár fáj is azokra a sirhalmokra tekinteni, melyek könyes szemeink előtt e pillanatban elvonúlnak: ne felejtsük, hogy ez a mai nap reánk, keresztyénekre nézve nemcsak az időnek, hanem az örökkévalóságnak is ünnepe. A sírhalmokon a bú virágai mellett ott nyíllanak a hit és remény virágai is s a sírhalmokra borúlt szomorú fűzek felett ott ragyog a feltámadás hitének arany csillaga, hogy hatalmába az idő csak azt vette, ami kedveseinkben veszendő volt, de nemesebb részök él örökké a tiszta lelkek mennyei sátorában, hol nincsen többé fájdalom, nincsen elválás s ahol találkozunk velök.

Ez a hit teszi az újesztendőt keresztyén ünneppé. Azért ne essünk kétségbe ma sem, *mint akiknek semmi reményök nincsen.* Elmúlunk mi is, ha időnk lejár s eltemetnek bennünket szeretteink, mint eltemettük mi is azokat, akikért most könyjeink omolnak, de fel is támadunk s élünk az Isten országában!

Mikor lesz ez? Azt nem tudhatjuk. De az a gondolat, hogy meglehet ezen a földön több újesztendőt nem érünk, buzdítson bennünket kötelességünk teljesitésére, egymás szeretetére s általában Istennek tetsző életre.

* * *

Íme ker. ai.! ilyen gondolatok ébrednek bennünk, ha az elmúlt esztendőre visszatekintünk. Láthatjátok, hogy mennyi haszna van annak, ha egyházközségünk életének és viszonyainak csak egyetlen egy esztendei számadatairól is komolyan gondolkozunk. Ebből egyszersmind sejthetitek azt is, hogy egy országra, egy államra nézve mennyire

fontos lehet ismerni a közállapotot feltüntető ama számadatokat, melyek bizonyos időközönként, p. o. 10 esztendőkként a nemzet fejlődését, gyarapodását, boldogúlását, az erkölcsök javúlását, vagy tompúlását mutatják s tanúságosak arra nézve, hogy állami közösségben hányan élnek a haza földjén s hogy csoportosúlnak kor, vallás, nyelv, műveltség, családi állapot és foglalkozás szerint? Ezeket megtudandók szokták a műveltebb nemzetek minden 10 évben megtartani az úgynevezett *népszámlálást*, midőn az elébe adott kérdésekre kinek-kinek honfiúi és honleányi kötelessége lelkiismeretesen megfelelni és a valóságnak megfelelő adatokat vagy bediktálni, vagy személyesen beírni. Ebben az esztendőben s épen ma ilyen célból fognak benneteket az arra törvényesen elrendelt közegek felkeresni. Fogadjátok azért azokat szívesen, barátságosan. Nem az adóemelés, vagy más efféle anyagi érdekek képezik célját ennek az összeírásnak, hanem pusztán és kizárólagosan azok a szellemi szempontok, melyekre beszédem folyamán rámutattam. *Ami volt ugyanazon, ami ezután is lészen és ami most lészen, ugyanazon, ami ennekutánna is lészen és semmi nincsen új dolog a nap alatt.* Ebben a bibliai igazságban van alapja a népszámlálásnak. De ebben legyen indoka a mi múltra, közelebb a lefolyt esztendőre való visszatekintésünknek is. Amit eddig jónak, szépnek, hasznosnak ismertünk, azt tenni, követni ezután is kötelességünknek tartsuk. Ami pedig a múltban kárt, romlást okozott, azt kerülni, elhagyni igyekezzünk.

Te pedig örökkévaló! ki a napokat forgatod és az esztendőket újjá szűlöd: szűlj újjá bennünket is s Szent Lelked által mellettünk állván, adj elhatározásainkhoz erőt s adj mindnyájunknak boldog újesztendőt. Ámen.

Erőss Lajos,
debreczeni ev. ref. theol. tanár.

4.

A hetedik angyal trombitája.

Újévi.

Alapige: Jel. X. 7.

K. Gy. Jánosról, az Úrnak eme kedves tanítványáról jegyezte föl a régi hagyomány, hogy amikor Patmósz szigetére számüzetett, nappal a bányákban kellett dolgoznia s késő éjjelen írta látományait. És ez a János, ki már akkor megőszült aggastyán volt, megérhette a keresztyén gyülekezetek fejlődését. Láthatta Jézus jövendöléseinek valósúlását; sőt maga is a jövendőlés lelkével lévén megajándékozva, bepillantott a késő jövőbe. Ama csodás látományokat jegyezte föl a Jelenések rejtélyes könyvében, melyből én is ez ujév első reggelén a felolvasott igéket választottam. Áthatol sasszeme a jövőt elzáró kárpiton s fönséges képeket rajzolva beszél oly eseményekről, melyek századok múltával valósulnak meg. Most hét pecsétet feltörve vonul el képzelete előtt a küzdő anyaszentegyház, majd hét angyal trombitaszavát hallja megzendülni. Mindegyik meg-megannyi titkot fedez föl a merengő bús lélek előtt; de mindezen titkok csak akkor mennek véghez, mikor a hetedik angyal kezd trombitálni, mert akkor megnyittatik ama könyvecske, mely az angyalnak jobb kezében vagyon.

Némelyek a Jelenések könyvét a felhevült képzelet ábrándos rajongásának tartják s az abban előforduló merész képek csakugyan arra látszanak

vallani. Mihelyt azonban élő hittel s komoly figyelemmel tanúlmányozzuk Jánosnak látományait, a titokzatosság sürű fátyola lehull s be kell ösmernünk, hogy azok is, melyek e könyvben megírattak, ami tanúságunkra írattak meg.

Omladék fölött állunk most, még be sincs hantolva a múlt év sirja s íme a hetedik angyal trombitája harsan meg. Megszólal a hetedik mennydörgés s amint azt meg akarom írni: én is, mint hajdan János, hallok az égből szózatot, mely azt mondja nékem: *pecsételd be, amelyeket a hét mennydörgések szólanak és azokat meg ne írjad!* Tehát csak hat mennydörgésről lehet szólanunk, azokról, amelyek már elhangzottak; de ugyanakkor a hetedik angyal kezében látom a megnyittatott könyvecskét, mely a titkos jövőről beszél nekünk nyilvános dolgokat. Sorról-sorra lapozhatjuk képzeletünkben ez év könyvének titkos írással beirt lapjait; látjuk a napokat följegyezve naptárunkban, de hogy az mit tartalmaz, azt mi abból ki nem betüzhetjük. De egyet mégis megtudunk, azt t. i., hogy *mint a múltban, úgy a jövőben is véghez megyen Istennek titka*, amint megmondotta az ő szolgáinak, a prófétáknak. Jöjjetek azért, s mielőtt vándorútunkra elindúlnánk, hallgassuk meg I-ször *ama hat angyalnak trombitaszavát*, hogy így a II., *a hetedik angyal trombitaszava meg ne rémítsen bennünket*, sőt annak hallattára mennyei Atyánkba helyezett bizodalommal, Jézusra támaszkodva, vídám szívvel haladjunk előre a reánk virradt ujesztendőben!

I.

Képzeljük úgy azt a hat angyalt, kikről János emlékezik, mint a múltak személyesítőit. Orcáikat nem borítja fátyol, beszédök előttünk nem érthetetlen, mert azokat megőrízték letünt századok évkönyvei, vagy megőríztük mi magunk rövidre terjedő múltunk emlékei között. Hallgatván őket, mindegyiknek beszédére azt kell válaszolnunk:

„Isten igazgatja az időket és azoknak részeit.“ Ő tartja kezében úgy a nemzeteknek, mint egyes embereknek sorsát. S az Ő szentséges keze elhárítja vagy javunkra fordítja a hetedik angyal szavának idejében ama veszedelmeket, melyeknek bekövetkezését az a másik hat angyal egymásután hozta elő az időnek gyorsan forgó változatos kerekein.

Övezve tűzkoronával, melynek kövei mintha megfagyott vércseppek volnának, jelen meg előttünk az *első angyal.* Kürtje megharsan s halljuk a kőeső zuhogását, látjuk a tűz terjedését vízözönnel vegyest s a hol keresztül vonul, még a zöldelő fű is megszárad. Nemcsak a képzelet látománya ez K. gy., de szomorú valóság úgy a múltban, mint a jelenben. Lapozzátok a történelem könyvét, lehet-e abban oly évre találnunk, hol a háború ádáz angyala tűzostorral és öldöklő karddal ne látta volna el az egymás életére törő nemzeteket. Nincs földünkön egy talpalatnyi hely, melyet elvérzett hősök vére ne áztatott légyen. S bizony! amerre ez öldöklő angyal vezeti seregét, megszárad nyomán a zöldelő fű, elhervad a virág.

Nyisd föl, óh ember! szükkörű múltadnak kicsiny történetét, mely alig-alig terjed csak félszázadra is s nem kell-e borzadva szemlélned a villongást azok között, kik közvetlen közeledbe valának? Nem láthatád-e környezetedben a bánat könnyeit omlani? A fájdalom tüzének terjedését sokszor a saját szívedben is érezheted, amint boldogságodnak, reményeidnek virágai egyenkint hullanak el.

Vészt jósolva hirdeti a Jelenések könyvének *második angyala,* hogy a nagy hegy a tengerbe vettetik s a tengernek harmadrésze lőn vérré. Mikor aztán nemcsak a tengerben élő állatoknak, de a tengeren úszó hajóknak is harmadrészök elveszett. Nem merengő képzelet ez, K. gy., de kétségbevonhatlan igazság! Mint megmegannyi magas hegyek emelkedtek ki egyes hatalmas zsarnokok, hódító nemzetek. Hol van

most a félelmes Babylon, hol a hitehagyott Julián, ki szét akarta tiporni, mint férget, a keresztyén egyházat, hol vannak Rómának amaz uralkodói, kik olajba főzették a vértanúkat? A megsemmisülés tengerébe vettettek hajóikkal egyetemben, mig a vésztengeren sértetlenül úszott át ama kicsiny bárka, melyben Jézus védelmezte az övéit. És, kérdem én, nem lehettünk-e mi is tanúi ily jeleneteknek, mikor a félt és rettegett hatalmasok az önmaguk által árasztott vértengerbe fulnak, mint hajdan a kevély Faraó hadseregével egyetemben?

Égő csillag gyanánt, mint fénylő szövétnek tündököltek az egyház egén egyesek, kik e fényt nem a világosság terjesztésére, de saját hatalmuk öregbítésére s a lelkiismeret leigázására használták fel, kik nem fényleni, de fényök által vakítani akartak. Mihelyt azonban trombitált a *harmadik angyal*, előállottak a nagy reformátorok s az a fénylő csillag leesett az égről, fénye elhalványult, hatalma meglazult. Elkezdődött az óriási küzdelem! Lassankint omladoznak a kőfalak, de hogy mikor jő el a teljes diadal, az a bepecsételt könyvben van megírva, mikor majd a hetedik mennydörgés is megszólal! Ezt pedig ember nem némítja el.

Borúl az ég, meghomályosodnak a csillagok, a nap és a hold nem fénylenek, mikor a *negyedik angyal* trombitája zúg. Azok, kiknek hivatásuk leendett, hogy az igazságot védelmezzék, hogy a nép előtt tündököljenek, magok sötétültek el, s következett oly rémletes sötétség, hogy az *ötödik angyal* szavának idejében az üldözők. mint mérges skorpiók jelentek meg a földnek szinén, s hatalmuk volt, hogy ártsanak az embereknek a jövendőlés szerint öt hónapig. A tiszta evangy. anyaszentegyház üldözésének sötét korszaka ez. S mikor János csak öt hónapot említ látományai között, vegyük figyelembe, hogy az ő lelke előtt az idő úgy lebegett, mint hirtelen eltünt felhő, de valóságban öt nemzedék élete az. S nem úgy

van-e, hogy nem több évig, de több századokon keresztül kellett őseinknek küzdeniök, mig a védelmet biztositó fegyverrel a békeségnek olajágát cserélhették föl.

Öldöklést, pusztítást kiált a *hatodik angyal* trombitája is. Tűz, füst és kénkő jő ki a lovaknak szájából s amerre csak átszáguldoznak, kiséri őket a rettenetes halál. Ámde mindamellett is azok, akik az arany, ezüst, érc, kő és fa bálványokat nem imádták, mind e csapásokat túlélték. Ismétlem újból, hogy mindezen képeket a hit fénye mellett nagy átalánosságban kell szemlélnünk, akkor azoknak alakjai életet nyernek. Látjuk a ker. egyház megrontására törekvő pogány nemzeteket el egészen Buda ősváráig hatolni, látjuk ott ragyogni a félholdat, látjuk későbben is, amint maguk közül a keresztyének közül seregesen gyűlnek össze többen, hogy az emberi s nemzeti jogokat végképen megsemmisítsék. De a hatodik angyal trombitája mégis vígasztal, hogy diadalt nem vívhatnak.

Létezik-e közülünk csak egy is, aki egyik-másik angyalnak vésztjelző szavát ne hallotta volna már életében? Látta előtte vagy mellette elvonúlni a halált s alig-alig virradhat ránk olyan év, melynek első reggelén vissza nem kellene emlékeznünk azokra, kiket a pusztúlás angyala ragadt ki ölelő karjaink közül?! Nemcsak magas hegyek vettettek a tengerbe, nemcsak hatalmas fejedelmek számára ásták a sírgödört! Elvitte magával ama jelentéktelen szereplőket is, akik mi előttünk kedvesek valának. Másfelől azonban annak is gyakran lehettünk tanúi, hogy a bennünket ostromló szenvedések, ha erősen kitartottunk s a hitben nem ingadoztunk, mikor már a hatodik angyal jajt trombitált, csodásan megenyhültek!

II.

Tudjátok meg azért, hogy ezen enyhülést mindannyiszor a *hetedik angyal* szava eszközölte a mi szívünkben. Úgy tetszett ilyenkor, mintha az

ő kezében lévő megnyittatott könyv fölfedezte volna előttünk Istennek ama boldogító titkát, hogy a szenvedés éjszakáját boldogabb derű hajnala követi s a szomorú emlékezetű évek után, melyeket bepecsételt az Úr, olyannak pecsétét törheti fel jóságos keze, mely kedvező híreket hoz a kesergők vígasztalására.

Rémletes látványok lesznek ezután is. A halál és pusztítás hat angyala nem szűnik meg hallatni szavát. A múlt mindig rendszeresen ismétlődik a jövőben. Meglehet, hallani fogjuk véres háborúk híreit. Mig most fényylő szövétnekek alusznak ki, meglehet, látunk mi is, mint a Jelenések írója említi: *lovakat s az azokon űlőknek tüzes, veres és kénkőszínű fegyverök leend*, mikor nyomukban a zöldelő fű megszárad, mert Európa népei égő tűzhányó fölött járnak-kelnek, készítvén az éles fegyvereket. Ámde mindezektől megrémülni nincs okunk, mihelyt a hetedik angyal szavára hallgatunk.

Olvassuk csak, miként rajzolja a képet tovább a Jelenések titokzatos irója s mit igazol a történelem? Öt hónapig adatik azoknak a hatalom, hogy ártsanak az embereknek s azután megszűnik diadaluk. Mi előttünk öt perc is rendkivül hosszú, ha kínok ostromolnak, mig a nemzetek s az emberiség életében öt század ér föl azzal, amit mi életünkben öt napra számítunk. A nagy Isten előtt azonban öt század, öt hónap és öt perc között nincs különbség. Ő csak úgy látja az esztendő kezdetét, mint annak utolsó napjait titkaival egyetemben, a század hajnala és annak végestvéje előtte egygyé olvad, mert nem létezik az idő Ő reá nézve. Krisztus az ma, aki tegnap volt és mindörökké az marad.

Merészelte volna-e bárki is azt jövendőlni annak idejében, hogy Egyptom hatalmas uralkodói, majd későbben a római birodalom rettegett császárai országostól együtt elenyésznek? nem kinevették-e azokat, akik azt a semminek vélt

betlehemi gyermeket üdvözölték a világ királyáúl? Ki hitte volna, hogy ama hat angyal nyomában járó pusztításokat új élet váltsa föl, hiszen oly rettenetes hatalmok volt, hogy már csak lehelletöknek érintésére százezren hullának el. Megteltek a börtönök, elnémúlt a szabadság éneke s csakis a rabok bús sohajtása hallatszott! Egyik jaj után a másik jaj következett.

Idejében megszólalt a *hetedik angyal!* Véghez ment Istennek titka s az a lezárt könyv megnyittatott. A titok az volt: *„e világnak országai lettek a mi Urunkéi.“* A megnyittatott könyvből, bár csak egyetlen egy lapját lássuk is, azt olvashatjuk minden év első reggelén: *„nagyok és csodálatosok a te dolgaid mindenható Úr Isten! igazak és tökéletesek a te útaid, óh szenteknek királya!“* Nem azt mondja tehát, hogy az Úrhoz vezető ösvény könnyű és egyenes, hogy azt hamar meg lehet tenni, sőt ellenkezőleg nagy út az, csodálatos és épen azért nehéz is. De aki aztán ez úton jár, az juthat el az igazsághoz és tökéletességhoz. Golgothai sötétségre következik a feltámadás hajnala!

Többet is hirdet még a hetedik angyal, de ez az ő trombitálásának lényege. Csodás és nehéz útakon keresztűl nyitotta meg a szenteknek királya a Kanaánt az Ő népe előtt. Égyptomi hét sapás előzte meg Izrael népének szabadulását a ettenetes fogságból. És ezen jelenetek azóta öbbször ismétlődtek a népek életében... de aztán hetedik menydörgés szózatára megnyittatott a titkok lezárt könyve... így volt ez régente, bizonynyal így lesz ezután is. A hat angyal jövendőlésének folytatása a hetedik angyalnak jövendőlése, melyet még most nem írhatunk meg, de boldogok azok, kik csendességben várakoznak a mi Urunknak szabadítására!

Aligha nincs közöttünk olyan, ki most ez új-év első reggelén bús fájdalommal tekint vissza múltjára. A megfutott pályán szétdúlt örömeinek

romjait szemléli. Ama hat angyalok egyikének vagy másikának megvalósúlt szomorú jövendőlése keseríti most is szívét. Visszaemlékezik a múlt években elvesztett kedveseire, a közcsapásokra, melyek e hazán s egyházon, mint romboló sereg húzódtak végig... s mindezekre gondolva, alig merészel remélni boldogabb jövőt. Vigyázz! Ne kételkedjél... a hetedik angyal még nem szólalt meg, várd el azt békén és nyugton, mert mikor az trombitálni kezd, véghez megyen Istennek titka s ha szenvedtél méltatlan bántalmat, meggyógyúl a vérző seb, enyhűl a fájdalom, éledez a remény s ha elvesztetted tiéidet, új eget és új földet látsz s esztendeid megújúlásával ismét ölelheted szeretteidet!

Szilárd meggyőződést meríthetünk mi erre nézve Isten véghetetlen jóságából, ha vizsgáljuk gondviselésének bölcs intézkedéseit. Ama hat angyal jövendőléseinek teljesedése is megerősíthet bennünket azon hitben, hogy a reánk mért szenvedések között is jóságos karja őrködik nemzeti, egyházi s családi életünk fölött, mert ha szenvedünk is, mindenestől fogva meg nem emésztetünk s ama hetedik angyal szavának idejében véghez megy Istennek titka.

Óhajtanók előre tudni, mi van megírva sorsunk felől a hetedik esztendő lapjain? Erre választ nem ad a megnyittatott könyv. Ebből csak annyit tudhatunk meg: hogy az Úrnak útai igazak és csodálatosak, tökéletesek. Kell-e többet tudnunk vígasztalásunkra? Ennél erősebb támaszpálcával el nem indulhatnánk. Járjunk bár meredek bércek közt, hányja-vesse hajónkat vésztengeren bősz vihar, ha elhisszük, hogy ez az Istennek tanácsából vagyon így: még ha napjaink megrövidülnének is, ha esztendőnk elfogyatkoznék is, nem félhetünk, mert Krisztussal országolunk, ott, hol *többé idő nem lészen!*

Zendűl a hetedik angyal menydörgése, visszhangzik erre buzgó szent imánk, hogy áldásod

kísérjen minket ez év napjain népek Istene, nekünk is jó Atyánk! Parancsolj ama hat angyalnak, hogy ne hozzanak romlást, háborút, halált hazánkba, de virágozzék itt a béke olajága, gyümölcsözzék az ipar, kereskedelem, igaz tudomány; ragyogjon a tiszta honszerelem, buzgó vallásosság tündöklő napja, hogy ez esztendőben mindnyájan, mint nappal fiai, járjunk világosságban. Ama titkok, melyek ez év haldoklásával a megnyitott könyvből fölfedeztetnek, hirdessék nekünk, hogy beteljesedtek a hetedik angyal jövendőlései, amint azt megmondottad szolgáid által: „*Íme az Istennek hajléka az emberekkel vagyon és ő velök lakozik, és ők Ő népei lesznek: és az ő Istenök ő velök lészen!*" Jövel Uram! légy is velünk, hadd halljuk ezen ígédet: „*íme mindeneket megújítok.*" Ámen.

Könyves Tóth Kálmán,
debreczeni ev. ref. lelkész.

5.

Jézus könyjei.

Virágvasárnapi.

Alapige: Lukács XIX. 41.

Indúl már Jézus az utolsó útra, ott megy tanítványaitól kísérve Jéruzsálem felé a Golgothára vezető úton, hogy bételnének rajta az írások: *„mint a bárány, a mészárszékre viteti k"* . . .

De hol a jel, hol az előkészület a halálra, hol a vért szomjazó szenvedély, mely gyilkos haraggal tör elé, ítéletet mondani az ártatlan felett; hol a kibérelt lelkiismeret, mely vakmerően felemelt fővel halált kér és kiált a védtelen utasra?... Ott bujkál még, mintegy önmagától is szégyenkezve, a zsinagóga és a szinédrium homályában. Ahelyett örvendő sokaság tolong az úton, lelkes arcok ragyognak fel a nagy király láttára; a fák zöld lombjai lekívánkoznak a porba, hogy nyomait viselhessék az áldott istenembernek; Jéruzsálem népe öröm, lelkesedés árjától megkapva, tárt karral, nyílt szívvel fogadja őt; a nekiáradt érzelem széttöri a kedélyre erőszakolt bilincseket s fölzeng az üdvözlő ének: *„Hozsánna! Hozsánna! Áldott aki jött az Úrnak nevében!"* . . . És Jézus, *mikor elközelgett volna, a várost látván, síra azon.* Hogyan? Hát Jézusra ily hatással van a lelkes fogadtatás? Míg a város népének szemei örömtől csillognak fel, addig az ő szemeiben könyek, a fájdalom könyei gyülekeznek?

Igen! Az ő jós szemei nem a lobbanékony nép felett pihennek meg, hanem a közel jövő

eseményein révedeznek. Lelki szemei előtt ott gyülekeznek már a kertben a bosszút szomjazó bérencek, ott emelkedik már a Golgothán a véres kereszt .., de ő nem ezért sír, mit félne a haláltól ő, az élet fejedelme? Hanem prófétai lelke látja a szerencsétlen népet, melynek ajkain néhány nap múlva a „Hozsánna“ „feszítsd meg“-re változik, mely bűnei miatt a várossal együtt elpusztúl. *Jéruzsálem! Jéruzsálem! ki megölöd a prófétákat és megkövezed azokat, kik te hozzád bocsáttatnak, mennyiszer akartam egybegyüjteni a te fiaidat, miképen a tyúk az ő fiait egybegyüjti szárnyai alá: és nem akarjátok!... Jéruzsálemnek leányai! ne sirjatok én rajtam, hanem timagatokon sirjatok és a ti magzatitokon!*

S miért Jézus e könyjei, Jézus e felhívása? Mert *a város nem vette eszébe azokat, amelyek az ő békességére valók.*

Hát mi eszünkbe vesszük-é azokat? Velünk találkozva, nem tolúlnának-e újra még keserűbb könyek Jézusunk szemébe? *Van-é nekünk békességünk?*

Nincs!

I. *Örömeinkben nincs béke, mert érzékiek;*

II. *Szeretetünkben nincs béke, mert önző;*

III. *Hitünkben nincs béke, mert kételkedő;*

IV. *Reményünkben nincs béke, mert ingadozó!*

Hadd ujjongjon a virágvasárnapi tömeg; ti jertek, tudakoljuk a mi békességünkre valókat!

I.

Örömeinkben nincs béke, mert érzékiek.

Nem az eledelektől való tartózkodást, a világ, a természet s a társas élet nyújtotta szelíd örömök száműzését, a test durva sanyargatását, hogy ne mondjam, meggyilkolását akarom én prédikálni, mikor örömeinkről azt állítom, hogy nincs azokban béke, mert érzékiek. Hiszen ki tagadhatná meg a testtől, ami a testé; ki akarhatná pusztán igével táplálni azt, ami kenyér nélkül elvész; ki-

merészelné dobzódónak állítani Jézust, mert a Máté házánál tartott lakodalomban részt vesz s a kánai mennyegzőbe elmegy? Hanem igenis a mi örömeinkben azért nincs béke, mert azok *mind* érzékiek. Az emberben feltámad s felülkerül az állat; más, mint érzéki gyönyör, vágyát nem ingerli, küzdelmét nem vezeti, akaratát nem irányítja. A világ fia nem ismer örömöt, mely nem testi, nem élvezetet, mely nem érzéki, nem vágyat, mit nem a vér táplál s célt, mely ne világi gyönyörrel kecsegtesse. Lóth leányai megrészegítik atyjukat, Sámson önfeledten dől Delila csábos karjaiba, Dávid a biztos halálba állítja az útjában levő férjet, hogy akadálytalan élvezze gyilkos szerelme gyönyöreit; Salamon király vénségére *megszerete sok idegen asszonyokat,* kiknek számától megborzad az olvasó; Jéruzsálem népe így kiált a prófétánál: „*együnk, igyunk, mert holnap meghalunk;* az evangyéliomi gazdag így biztatja magát: *Én lelkem, egyél, igyál, gyönyörködjél...!*

Lehet-é az ilyen örömökben békesség...?

Nem méltán fakad-é köny ilyenek láttára a Jézus szemében..?

Óh Ai. a mi örömeink ne ilyenek legyenek, hanem megadván a testnek, ami a testé Pál ama mondása szerint: *Istennek minden teremtett állatjai jó, ha hálaadással élnek azzal,* keressük a mi boldogságunkat a szellemi magasabb, állandó örömökben. Zavaros forrásból tiszta víz nem buzog, szennyes indúlatok, tisztátalan érzűlet zavartalan örömöt nem adhatnak.

Örűljünk azért az Úrban, gyönyörködjünk az ő beszédében; örűljünk, ha a Krisztus prédikáltatik, örűljünk, ha a Krisztus szenvedéseinek társai vagyunk, így szólván Pál apostollal: ***felette igen bővölködöm örömmel minden mi háborúságinkban,*** mert mint ugyancsak ő mondja: ***az Isten országa nem ételben, nem italban áll, hanem igazságban, békességben és a Szentlélek által való örömben!***

II.

Szeretetünkben sincs béke, mert önző.

Nem tanítja a keresztyén vallás, hogy magunkat ne szeressük, (hogy az utolsó személy, ki iránt szeretettel viseltetünk, kinek javát munkáljuk, magunk legyünk) mert ez ellenkeznék a természet által belénk oltott önszeretettel; sőt inkább Krisztus Urunk a mások iránti szeretet zsinórmértékévé épen a magunk szeretetét tette s megkivánja tőlünk, hogy gondot viseljünk magunkra. Az okos önszeretet nemcsak megegyezik Isten és felebarátaink szeretetével, sőt határozottan alapja ez utóbbiaknak. Hogy szerethetne másokat, ki magát sem szereti, hogy szerethetné Istent, ki legdrágább adományát: a saját életét sem szereti?

Hanem akinek szeretete saját magán nem terjed túl; ki előtt más cél, más eszmény nem lebeg, mint saját haszna s előmenetele; ki embertársait csak eszköznek tekinti boldogúlása szolgálatában; ki, mint a hegyről megindult hógörgeteg, vakon rohan pályáján, nem nézve útjában sem jobbra, sem balra, tisztes szorgalom s munkás szeretet békés irányira, csak azon törekedve, hogy maga hovatovább gyarapodjék, növekedjék: az ily ember szeretete a bűnös, a Krisztus-ellenes, az önző szeretet. Az ily önszeretet a Molok, mely áldozatúl kivánja saját gyermekeit, melyre odahordja az elvakúlt szenvedély mások vagyonát, becsületét, életét, végre saját testét, vérét, lelkét, ideig- és örökkétartó üdvét. Önző szeretet ez, soh'se' vihet jóra. Absolon önszeretete fegyvert ragad atyja ellen, Judás haszonlesése elárúlja isteni mesterét, a farizeus hatalomféltés bőszülten gázol az ártatlan vérben..

Lehet-e az ilyen szeretetben békesség?...

Nem méltán fakad-é köny ilyenek láttára a Jézus szemében..?

Oh Ai. ami szeretetünk ne ilyen legyen! Az irgalmas samaritánus lélekemelő példája álljon előt-

tünk. Krisztusunk önfeláldozó szeretete legyen követendő példányképünk. Hiszen *arról ismernek meg mindenek, hogy az Ő tanítványai vagyunk, ha egymást szeretjük.* Azért *ne nézze kiki mind az ő hasznait, hanem minden az egyebek hasznokat is nézze*, mert csak az önzetlen, önfeláldozó, örökkétartó szeretetben van igazi békesség.

III.

Hitünkben sincs béke, mert kételkedő.

Ami a madárnak a levegő, halnak a viz, virágnak a napsúgár, repkénynek az erős törzs: az az emberi léleknek a hit, mely nélkül, mint támaszát vesztett szőlővessző, erőtlenül borul a szennyes rögökre. S valóban nem volt, nincs ma sem, s nem lehet soha örökké nép, kor, vagy egyén, mely valamiben ne hitt volna. A hit egy idős az emberiséggel s együtt költözik majd el az utolsó lélekkel a földről. De milyen ez a mi hitünk? Ingadozó nádszál a pusztában, mit az emberi változó vélemények, okoskodások, ábrándok, téveszmék szele hajtogat ide s tova. Miben hiszünk mi igazán, rendületlenül, mozdíthatatlanul, kételkedés nélkül életünk feláldozásáig, vérünk utolsó cseppjének meghűléséig?

Istenben? Mit keresnek akkor köztünk a gyáván kétségbeesett, örökösen csak panaszló, zúgolódó emberek ezrei? Krisztusban, az evangyéliumban? Hisz a kores ivadék az első fenyegető arcra, vagy gúnyos szóra léhán megtagadja a mestert s ha nem szól is az ingadozó Péterrel: *Bizony nem esmérem az embert*, de mindenesetre mondja Tamással: *Hanem ha látandom az Ő kezein a szegeknek helyeit, és bocsátandom az én ujjomat a szegek helyébe, másküllönben nem hiszem.* Jobb jövőben, embersorsot vezérlő égi gondviselésben, halhatatlanságban, örök életben hiszünk? Oh a hitükben megtört, maguktól minden mennyei segítséget mereven eldobott öngyilkosok sötét serege egészen mást bizonyít. Úgy látszik, „oda

van már a hit a lélek *halhatatlanságában*, s a lélek *élhetetlensége* lesz a vallás!" (Jókai) Ha dereng is bennünk a hitnek egy-egy súgára, mint sötét felhőn átszürődő halvány csillagfény, minő hit ez?

Lehet-e az ilyen hitben békesség...?

Nem méltán fakad-é köny ilyenek láttára a Jézus szemében ..?

Óh ami hitünk ne ilyen legyen! Tekintsünk fel a Pál ragyogó alakjára, ki ezer veszély, ezer baj után is nyugodtan mondhatá el: *hitemet megtartottam. Ábrahám hitt az Istennek s az tulajdoníttatott neki igazságára.* A kereszten elhaló gonosztévő igaz hittel sóhajt a haldokló Mesterhez: *Uram! emlékezzél meg én rólam, mikor menéndesz a te országodba!* Ez a hegyeket megmozdító, a világon győzedelmeskedő, az üdvösséget meghódító, tántoríthatatlan igaz hit, melynek jutalma az a béke, *melyet e világ nem adhat*, mely a Krisztus jobbján virúl egyedül.

IV.

Reményünkben sincs béke, mert ingadozó!

Láttatok-e tavaszt virág, madarat dal, emberéltet remény nélkül? Hol a szerencsétlen, ki nem tud már semmiben remélni? Óh van nekünk mindnyájunknak reménységünk, de mibe helyeztetjük azt? Legtöbbnyire múló földi örömökbe, javakba, amelyek valamint maguk romlandók, romolhatatlan reményt adni képtelenek. Futó homokon biztos ház nem épűl, tűnő súgár világosságot nem adhat. Kinek reménye ingadozó talajon áll, békeséget vajh' találhat-é?

Nézd, *Ákhitófel* látván, hogy tanácsa véghez nem ment volna: *elmenvén, megfojtá magát;* nézd, *Jób* földi boldogságának romjain *átkozza születése óráját;* nézd, *Judás* földi és mennyei reménye vesztén *félremenvén, felakasztá magát;* halld a földiekbe bizakodott Izráel mint sír fel a prófétánál: *elveszett a mi reménységünk, kivágattatunk mi magunkban.*

Óh ember, ki csak a földiekben reménykedel, miben reménykedel? Örömöd, mint a tavasz virága, elhull, életkedved vándor madárként elrepül; javaidnak birtokosa csak ideig-óráig vagy, *esztendeidet megemészted, mint a beszédet,* barátod megcsal, a kedves lehet hűtlen, s reményed szárnyaszegett madárként kóvályg az élet sivatagán, de olajágat többé nem talál.

Lehet-e az ilyen reményben békesség...?

Nem méltán fakad-e köny ilyenek láttára a Jézus szemében...?

Óh Ai. a mi reményünk ne ilyen legyen! Mit bíznánk a világban, mely minden örömeivel, reményeivel elmúlik; mit az emberekben, kikben *nincsen szabadításra való erő...!!*

Vessük a mi reményünket Istenbe, mert *boldog ember az, ki az Urban vetette az ő reménységét,* Krisztusba, mert *ő mi közöttünk a dicsőségnek ama reménye,* a feltámadásba s akkor *ha szinte a halál árnyékának völgyében járnánk is, nem félünk,* az örökéletbe, hol *elváltozunk dicsőségesebb életre s hasonlatosak lészünk az angyalokhoz,* óh *vessük reménységünket a kegyelembe, amely nékünk megadatik, mikor a Krisztus megjelenik.*

Ilyennek kell lenni Ai. a mi örömünknek, szeretetünknek, hitünknek, reményünknek és akkor *találunk békességet a mi lelkeinknek.*

Óh ne keserítsük tovább édes Idvezítőnket, ne fakasszunk még több könyet szentséges szeméből, hanem inkább mi öntözzük éltünk eddigi folyását könyjeink árjával s megsiratván bűnös örömünket a bünbánat tüzében megtisztúlt lélekkel menjünk szent asztalához ünnepi ruhában, az ártatlanság ünnepi köntösében, zöld ágakkal, a hit, remény, szeretet kivirúlt ágaival, lelkesedéssel, örömmel, a megtalált békesség örömével s ajkainkon dícséret mondással: *Hozsánna! Hozsánna! Áldott aki jött az Urnak nevében!* Ámen.

Kiss Ferencz,
püspökladányi ev. ref. lelkész.

6.

Hosánna.

Virágvasárnapi.

Alapige: János XII. 13. „Hosánna".

Jézus legkedvesebb tanítványa, a szelíd lelkületű János evangyélista előadása szerint Jézus Lázárt, aki meghalt vala, feltámasztotta s Husvét előtt hat nappal bemenvén Béthániába Máriához, a Lázár nővéréhez: ott Lázárral együtt vacsorált.

A Lázár feltámasztásának híre villámgyorsasággal terjedt el nemcsak Béthániában és annak környékén, hanem magában Jéruzsálemben is; s valamint egyfelől a csudatett hallása roppant izgatottságot szűlt, úgy másfelől, maga a csudatevő személye iránti érdekeltség is nőttön-nőtt, fokozódott folyvást mindenfelé. A nép nem egyenként, hanem nagy csoportban, százával sereglett Béthániába, hogy saját szemeivel győződjék meg a csudahír valósága felől, és láthassa azon názáreti férfiút, akinek nagy híre, csudatevő hatalma és ereje, beszárnyalta már az egész országot.

És az izgatottság s a közérdeklődés még inkább nőtt, még inkább fokozódott akkor, amikor megtudták, hogy a csudatevő a názáreti próféta, Jézus a husvéti ünnepekre felmenni készül Jéruzsálembe. Senki sem akart elmaradni ez útról, mindenki kísérője akart lenni Jézusnak, vagy aki Bethániában nem volt, de tudta, hogy jő ama próféta: epedt, égett a vágytól, hogy megláthassa és üdvözölhesse Őt.

És Jézus a pálma vasárnapon, vagyis virágvasárnapján tanítványai kíséretében csakugyan elindúlt Jéruzsálembe. De nemcsak tanítványai

kísérték, hanem kísérte és híven követte őt az az egész nagy sokaság, amely Bethániában összegyűlve volt; s mennél tovább haladtak útjokban s mennél közelebb jutottak a fővároshoz, Jéruzsálemhez: annál inkább nőtt, annál nagyobb számra szaporodott a kíséret s annál jobban, erősebben és gyakrabban hangzott fel az üdvkiáltás: „*Hosánna! Hosánna!*"

De Jéruzsálem is a szó teljes értelmében forrongásban volt. Izgatottan járt-kelt a nagy város népe s aki csak tehette, kor-, nem- és rangkülönbség nélkül sietett kifelé a város kapuján a Béthánia felé vezető útra. Ezerekre gyűlt fel már itt a sokaság, de még mindig jöttek... és a jövők s várakozók, kíváncsiságtól égve, kérdést-kérdésre halmoztak vagy vitatkoztak. Itt egy főpap beszél ingerült hangokon, lázas sebességgel az őt környezőknek; ott egy írástudó magyaráz nagy képpel a körűlállóknak; itt egy farizeus bújtogat a nép közt az érkező ellen; amott a csudáról s a csudatevőről beszélnek egymás közt; ismét más csoportban a mai eseményről s annak következményeiről tanakodnak; itten a kétkedők és az aggályosak töprengenek; amott a hívők és reményteljesek epekednek nagy óhajtozással várva a Szabadítót...

De ím, mi nesz, mi hang hallatszik a messze távolból? mi zaj és hang-moraj keletkezik Béthánia felől?... A nagy tömeg hirtelen elnémúl, síri csend váltja fel az előbb még oly magas hangokat s minden szem, minden arc Béthánia felé irányúl... és hangzik messziről, hangzik szemirányból múlón s elhalóan: „*Hosánna! Hosánna!*" Ismét csend lőn... de újra felhangzik s most már erősebben: „*Hosánna! Hosánna!*" Mindíg erősebben, mindíg közelebbről hallatszik a hang... s csak kevés időköz .. s már egészen közelbe ér a hang, közel a hosánnát kiáltó sokaság... s minő látvány tárúl a szemlélők elé!?

Egy óriási néptömeg közeleg Jéruzsélem felé, örömarccal, zajongva, lelkesülten s e szókkal

ajakin: „*Hosánna!*“ Közepében egy kimagasló alak látszik, körül rajongva kísérőitől s elhalmozva a tisztelet és hódolat számos jeleivel; — a pálmaágakat meghajtják előtte; zöld lombokat szeldelnek útjára; virágokat szórnak ösvényére s felső ruháikat terítik a földre — és kiáltják, hangoztatják folyvást: „*Hosánna! Hosánna!*“ Lassan mozog az óriás tömeg, de mégis halad előbbre s midőn már közel ért Jéruzsálem kapujához annyira, hogy az ott várakozó nagy sokaság is nyilván láthatá az ünnepeltet, láthatá szelíd, méltóságos és fenséges személyét annak, akit a nép ezrei „*Hosánna!*“ kiáltásokkal kísérték: mintegy varázserőtől vontatva, elragadtatva, sietve csatlakozott ez a sokaság is a tisztelgők seregéhez s szinte rajongó lelkesedéssel kiáltá az érkező Jézus elé: „*Hosánna! áldott az Izraelnek ama királya, aki jött az Úrnak nevében!*“

Íme ez és ilyen volt a Jézus virágvasárnapi útja Atyámfiai! „*Hosánna*“ hangzott egész útjában; „*Hosánna*“ fogadta Jéruzsálemben; s „*Hosánnát*“ mondanak néki most is, minden íly ünnepen az Ő hívei. Jertek azért és szóljunk ez alkalommal a „*Hosánna*“ *szó jelentőségéről.* Nézzük meg nevezetesen, hogy: *mit jelentett, mi értelme volt a nép szájában, a Jézus virágvasárnapi útja alkalmával oly sokszor és lelkesülten hangoztatott ezen szónak: „Hosánna?“*

I.

A „*Hosánna*“ szó, Jézus virágvasárnapi útjában, jelentette azon *őszinte örömöt*, melylyel a nép az ember Jézust, vagy mint ők akkor nevezték, a názáretbeli prófétát fogadta, és így a „Hosánna“ szó elsőben is *öröm-üdvözlet* volt a nép szájában.

Csak imént mondám, hogy Jézus, mint názáreti próféta volt ismeretes Izrael népe előtt. Azt pedig tudjuk, hogy a próféták általában rendkivüli tiszteletben részesültek, s olyan nagy tekintélyök volt,

hogy a legtöbb esetben, még a királyok is engedtek szavoknak, meghajlottak akaratuk előtt. A nép, mint Istennek különösen kiválasztott és kegyelt embereit tartotta őket, beszédöket, intelmöket, tanácsukat, mint a Jehova szavát és akaratát vette, s így nem csuda, de sőt igen természetes, hogy prófétát látni, vagy vele épen együtt lehetni, valamint egyrészről nagy öröm volt Izrael népére; úgy másrészről, örömének — valamely üdvözlő szóval — kifejezést adni is önkényt indúlt benne szív és lélek. És ez az öröm-üdvözlet nyilvánítása még sokkal természetesebb vala ott és az esetben, ahol és amikor nemcsak pusztán a prófétai cím, hanem több más okok is indíták arra a népet.

S épen ily eset már a Jézusé is. Ő, rövid földi léte idején nemcsak prófétált, nemcsak intett, tanított, jövendőlt, hanem szegényeket vígasztalt és gyámolított, betegeket, vakokat, bénákat gyógyított, halottakat támasztott, szóval, annyi jót tett, annyi csudás dolgot cselekedett, hogy már csak ezen egyetlen tekintetben is hozzá hasonló próféta nem volt csak egy is.

Íme, virágvasárnapi útja előtt is kevéssel Lázárt, aki meghalt, feltámasztotta. Hát csuda-é aztán hogy ha ennek hírére seregestől tódúl a nép hozzá Béthániába, hogy szinről-szinre láthassa és üdvözölhesse!? Csuda-é, hogy ha mikor már saját szemeivel látja a nép a csudatevő fenséges arcát s az új életre támasztott Lázárt — hangos *„Hosánna“* kiáltásban tör ki öröm üdvözlete!? vagy csuda-é, hogy mikor elindúl Jéruzsálem felé, senki sem akar elmaradni tőle, mindenki vele megy, mindenki kíséri s nem szűnik meg folyvást üdvözölni: *„Hosánna! Hosánna!?“* Mintha csak ezt mondanák: üdv, *„Hosánna!“* a nagy prófétának! üdv, *„Hosánna“*, a betegek vígasztalójának! üdv néked Jézus *„Hosánna, Hosánna!?“* Bizony, bármely különösnek és rendkivűlinek láttassék is az örömüdvözlet ilyetén nyilvánítása, mindazáltal mégis egészen természetesnek mond-

ható az azért, mert bőséggel volt oka a népnek, hogy örűljön a Jézus látásán, hogy őszinte szeretettel és tisztelettel ragaszkodjék hozzá, és ezek alapján: Hosánnával üdvözölje Őt! Ezért azt hiszem, nem tévedek, ha újból állítom, hogy a virágvasárnapi „*Hosánna*“ szó elsőben is örömüdvözlet volt a nép szájában.

II.

A „*Hosánna*“ szó, Jézus virágvasárnapi útjában jelentette továbbá azt a *bizalmat és hitet*, melylyel a nép, az Istenember Jézus iránt viseltetett, és így a „*Hosánna*“ szó másodszor a Jézusban, mint Istenemberben vagy is a Messiásban való hitnek nyilvánúlása volt a nép szájában.

Minden kétségen kivül áll Atyámfiai! hogy valamint az egész Izrael várván-várta a régen megigért Messiást vagy szabadítót: úgy bizonyára voltak olyanok is, akik a Jézust, mint már eljött Messiást tekintették, vagy legalább annak sejtették, annak gondolták Őt. Csakhogy természetesen biztos tudatok erről még egyáltalán nem volt. Hanem mikor aztán hallották a Jézus számos csudatételeit, nemcsak, de személyesen is meggyőződtek azokról, és így önön maguk tapasztalták a Jézusnak isteni erejét és hatalmát; s midőn látták a Jézusnak szelíd, fenséges ábrázatját; látták megtérését és boldogságát azoknak, akik benne hisznek: bennök is, a Jézus Messiásságáról való sejtelem és gondolat valósággá, hitté, meggyőződéssé változott, elannyira, hogy egész e hittől indíttatva, boldogságra vágyó szívök lángérzelmeivel kiálták az ünnepelt Jézusnak: „*Hosánna! Hosánna!!!*

Úgyvan, Atyámfiai! mert — hogy mellékesen megjegyezzem — a „*Hosánna*“ szónak tulajdonképeni értelme nem más, mint ez: *tarts meg, vagy szabadíts meg kérlek.*“ — Vétetett ez a 118. zsoltár 25. verséből, ahol ez mondatik: „*kérlek Uram: tarts meg most! kérlek Uram adj jó előmenetelt*

most." — Ily értelemben használták a *„Hosánna"* szót a zsidók sátoros ünnep alkalmával, midőn a pap zöld galylyal kezében s a megígért Messiás eljövetelére célozva kiáltá az oltár körül: *„Hosánna!"* Mikor tehát a sokaság, virágvasárnapján „Hosánná"-val kisérte és fogadta a Jézust: kétségtelen, hogy az a *„Hosánna"*: a Jézusban, mint Istenemberben, vagy is a Messiásban való hitnek nyilvánúlása volt a nép szájában.

De hát miként is lehetne másként megérteni Atyámfiai! azon egetverő *„Hosánnát"*, mely a Jézus virágvasárnapi diadal útjában elhangzott volt? Miként lehetne érteni az ott jelenlévő gazdagoknak és szegényeknek, tudósoknak és tudatlanoknak, egészségeseknek és betegeknek, épeknek és nyomorúltaknak, vagy a kegyeseknek és bűnösöknek lelkes *„Hosánnáját"*, hanem ha úgy, hogy mindenkinek szüksége van a megtartásra, mindenkinek szüksége van az áldásra és különösen mindenkinek szüksége van — mint bűnösnek — a kegyelemre és bocsánatra, a váltságra és üdvösségre, és így mindenki a legméltóbb okon mondhatá akkor és mondhatja most is hitének alapján, az ünnepelt Jézusnak: *„Hosánna! Hosánna!"* vagy más szavakkal: *„kérlek Uram tarts meg! kérlek Uram adj jó előmenetelt!!!...*

És ez a hit nem csalta meg akkor s nem csalja meg most sem a híveket. Mert a megígért Messiás, várva-várt szabadító, csakugyan a Jézusban, a testté lett Igében jött el; és a virágvasárnapi *„Hosánná"-k*, mint üdvözlő szavak s esdő könyörgések, kedvesen fogadtattak és meghallgattattak, mert csakugyan Ő általa, tudniillik az Ur Jézus Krisztus halála, érdeme és tudománya által váltattunk meg a mi bűneinkből és tartattunk meg az örökéletre...

* * *

Mondjunk azért szeretett Hiveim! mondjunk mi is lelkesült *„Hosánnát!“* a ma ünnepelt s hitünk szerint szellemileg most is velünk levő Jézusnak! s legyen a mi *„Hosánánk“* is ne csak örömüdvözletünknek szava, hanem sokkal inkább legyen az a mi — Jézus Krisztusban, mint Messiásban való — rendithetlen hitünknek nyilvánítása!

Te pedig Jézusunk, isteni tanítónk, Megváltónk, Királyunk! fogadd *„Hosánná“*-nkat kegyelmesen!

Szívünkből száll feléd a *Hosánna!*
Üdvözletűl diadal útadon;
S hitünk is mondja: *„Hosánna“* Néked,
Ki megtartál minket irgalmason...
Üdv neked ég fia, lelkünk királya!
Üdv neked Jézus *„Hosánna! Hosánnna!*

Ámen.

Madarász Imre,
karczagi ev. ref. lelkész.

7.

A szenvedés a tökéletesedés eszköze.

Nagypénteki.

Alapige: Ján. XIX. 15.

Van egy régi népe a világnak, mely ősidőktől fogva fentartója volt a teremtő, egy Isten ismeretének és tiszteletének; mely hősei, királyai s főpapjaival büszkélkedett s aranyszabadságnak örvendett. Történelme szomorúság s türelem tekintetében csaknem páratlanul áll a világesemények szinterén. E nép a zsidóság, mely az Idvezítő korában dicsősége fokáról teljesen lehanyatlott s a világzsarnoka, a római birodalom nyomasztó láncait hordozá. Ha meggondoljuk, hogy jelenkorban is a rabsággal sújtott nemzetek jobb kor, szebb tavasz után esengenek: igen természetesnek fogjuk találni, hogy a zsidó nép is a vérszopó Heródesek korában szabadító után óhajtozott, annyival is inkább, mert bús prófétái századok óta zengették a szabadító eljövetelét.

Eljött a szabadító, de a népek közszerencsétlensége: a tévedés és félreismerés is nyomban követte. Az öröm első mámorában Hosánnával üdvözölték Őt, s a virágok ünnepén kitörő lelkesedéssel kisérték be országa fővárosába. Midőn pedig kinyilatkoztatta, hogy *„az Ő országa nem e világból való"*, elkeseredésbe tört ki a néptömeg s nem fogván fel helyzetét, óriásilag tévedett.

Vannak ugyan is az életben pillanatok, midőn egyeseknek úgy mint népeknek fel kell magukat

áldozni a közjólétért. A zsidóságnak is fel kellett volna emelkedni a belátásnak azon magaslatáig, hogy Jézus a világ nemzeteit megváltó tudomány előharcosa s a lelkiszabadúlás, felvilágosodás, üdv romlatlan kincseinek földre hozója s hogy neki e lelkiszabadító körül kell csoportosulnia. Hivatásában tévedt, Jézust félreismerte.

E mai napot azon szomorú történet emlékének szenteljük, midőn a balga nép megfeszítette a Messiást s a Megváltó a nép háládlansága következtében elvérzik a keresztfán. O kiszenvedett, de a nép szenvedése se szünt meg; sőt 70 év múlva országa szétdúlatott s homokszemekként szóratott szét a világba, ellenben Isten országa a hit és szeretet ereje által létrejött s fennáll mindenapig. Mindezekből nagy tanúságúl következik, hogy:

I. *a népek s megváltók sorsa szenvedés:*

de II. *e szenvedés eszköz az előhaladásra.*

Lássuk e két főtényt egyenként.

I.

A népek s megváltók sorsa szenvedés.

Vessünk egy tekintetet a zsidó nép s a Megváltó közti viszonyra, hogy megláthassuk milyen a nép akkor is, midőn sírja szélén áll. Egy rész hallgatja a Mester szavait, sebei gyógyítására hozzá folyamodik, csodát kér tőle, hisz benne, magasztalja, virágkoszorúkkal hinti be útját, sír és könyez, leveszi válláról a keresztet s a haldoklótól üdvöt kér. Más rész kérdezősködéseivel faggatja, kételkedik istenségében, kisértésnek veti alá, meg akarja kövezni, majd törvényszék elé hurcolja, halálát sürgeti, Pilátus meglágyúlásán feldühösödik, arcul vágja, s gúnyosan üdvözli a keresztfán, dárdát üt testébe, ruháját megosztja, sírját őrízteti, végre találkozik, ki kegyelettel temeti el. E vegyűlékes színezet mind, mind a népé. Hol részvét, örömre kelés; hol pedig elkeseredés és düh vesznek rajta erőt.

Hát a mai nép különb-e? Minek fessem le köztudomású jellemvonásait: ingatagságát, hálátlanságát, szenvedéseit? Igy volt ez eleitől fogva s így lesz tán mind végezetig. Ily körülmények közt aztán ne csodálkozzunk a nép siralmas helyzetén, szenvedésén, ha szinte megesik is szívünk annak nagysága felett.

Meg tudnátok-e mondani, tudnátok-e rá emlékezni, mikor volt boldog a nép? Minden idő, minden életpont meghozza a maga árnyoldalait. Az egyes ha szenved is, a halál megszabadítja attól; de a nép élete folytonos, szenvedése is az. Kiszámíthatlan sokszor jött elő a történelem terén azon eset, hogy a fennálló vallást mással kelle felcserélni. Egy sem történt erőszak nélkül. Csak egy példát hozok fel világosításúl: a pogányság 400 évig tartó kinzó üldözéssel gyötörte a szegény keresztyén népet. Hány ezren vesztek el vértanúi halállal? s hányan bujdostak el a pusztaságok ölébe, hogy megmentsék életöket, nyúgalmokat polgári és családi békességök árán? S e vallási üldözések sora megujúlt, valahányszor csak új vallásfelekezet állott elő, meg a reformációkor, meg egészen napjainkig. Boldog, ki nem ismeri a történet e gyászos lapjait. Volt idő, midőn elégedetlen vándornépek nyomúltak elő s sorra igázták, hódíták a békés országokat s pusztíták el az életet, a jólétet, a nyúgalmat. Ez a népvándorlások kora. A száz közül csak egyre hívatkozom. Nem halt ki emlékezetből az iszonyú tatárdúlás. Ki szenvedett ez időkben? A nép. Hát a számtalan forradalmak, lázadások, belháborúk viharait ki érezte? – A nép. Valahányszor valami új eszme, korszellem előbb akarja vinni a világot: vész, üldözés, erőszak, ütik fel azonnal fejeiket, söprik, írtják a világot s a béke lobogója vérben úszik. Hadak után béke jő, de mely sokszor vészesebb időszak: zsarnokság, vagy elsatnyúlás következik be s lassankint új szenvedések forrását tárja fel.

De hát honnan e sok szenvedés? Természetes következése ez az emberi gyarlóságoknak s azon sajátságos tüneménynek, hogy a népeket *szerencséjök halál szerencsétlenségök boldogság felé vezérli.* Midőn jól van dolguk, megfeledkeznek a felsőbb lelki erők, egység és erkölcsiségről s megoszolva kiteszik magukat a legyőzetésnek; mikor pedig iga alá nyomattak, újra összeforradnak, visszatérnek Istenhez, az erkölcsi világrendhez, diadalt szent lelkesülésre gyúladnak s az egység erejével szereznek; mely újra addig tart, mig a jólét el nem tompítja. Igy kereng folytonosan a népek kockája.

Hasonlólag az egyes népvezérek, újitók is szenvedés alá vetvék: rendesen töviskoszorú jutalmok. Küzdött-e valaha valaki szentebb, nagyobb elvekért, igazságokért, mint Jézus? s végre is a keresztfán áldoztatott föl. Ahogy a költő mondja:

„E föld a vértanúk hazája,
Hol minden eszme áldozatra vár,
Akkor derűl itt lelkünk szivárványa,
Ha mint a napfény, meg van törve már."

Szenvedtek a mi apáink, szenvedünk mi és szenvedni fognak az utánunk jövők is, ez az élethez tartozik. De hát mi célja e szüntelen szenvedéseknek? Megkísértek rá felelni elmélkedésem második részében.

II.

A szenvedés eszköz a tökélyesbülésre vagy előhaladásra.

Nevezzük ujabb nyelven világszellemnek, a történet vezérlelkének, vagy szent nyelven gondviselésnek azon világkormányzó erős és túlvilági hatalmat, mely intézi az eseményeket, de lételét, működését és hatását tagadni nem lehet. Épen azért neveztetik bölcsnek a gondviselés, mert a tényekből eszközt, az eszközökből célt alkot s a mire törekszik, eléri. Mi tűrünk s szenvedünk az

erényért, szabadságért, igazságért s épen e türelem, szenvedés által érjük azokat el s lesznek előttünk, a világ és Isten előtt becsesek. *A legnagyobb áldozat. a legnagyobb eszköz.* Mennyiszer elesik s jajgat a gyermek, míg megtanúl járni s épen e kellemetlenség teszi vigyázóvá, edzetté s képessé a járásra. A legédesb anyai szózat, a legóvatosabb anyai intés hasztalan figyelmezteti fiatal reményét, hogy óvja magát s egészségét a káros hatásoktól. A vigyázatlanság végre megtermi gyümölcsét, rohanó betegség szegzi le a virágzó ifjút .. és a kinok oktatják hathatósban minden ékesszólásnál az élet és egészség becsére. Ki ne ismerné Jób hallatlan szenvedéseit? végre is lelkierejét edzik meg azok.

Maga a természet mutatja, hogy a *tökéletesedés a romlás által vagyon* s ami elveszni látszik is, eszköz uj célra. A gyümölcs ha érve van, beteljesítette rendeltetését, lehull fájáról, hogy a többieket el ne mossa s elsenyvedése által újra termékenynyé teszi a földet. A tél mennyire szükséges, hogy új erőt nyerjen a termő világ, azt a földmivelő nép legjobban tudja; a vidék, mezők, fák e halála eszköz a kikelet céljára. Az első emberekre büntetésül és szenvedésül szabatott, hogy verejtékes munkával keressék eledelöket; bármily keservesen eshetett nekik először, mégis ez eszközlé az előrehaladást. Most már bámúlattal telünk el, látva, hogy a munka szorgalom és ipar minő csodákat mível. Így ami kezdetben büntetésnek látszott, ma valódi áldás.

Mit tanít a történelem? Hány kevély, önző, más jogait lábbal tipró nemzet büszkélkedett a földön? Eljött büntetésűl a szenvedés, az ellenség, a halál s vagy megalázta, vagy mások jogainak tiszteletére tanította, vagy — ha a világ előhaladásának gátul szolgált volna végelfajúltságok — eltörölte őket. Úgy van, mihelyt akár egyes, akár többség akadályozza az emberi nemzet tökélyesbülését: előviharzik a szerencsétlenség, tisztit,

gyomlál és írt, hogy a romokon is új életmagvak sarjadjanak. Így tűnik el a pogány világbirodalom, hogy helyet adjon a keresztyénségnek. Hány életerős nemzet feledkezett meg magáról s vetkezte le önbecsülését, szokásait, intézményeit s készíté magát öntudatlanúl arra, hogy erőtlen, szegény legyen, sőt képtelen elfoglalni társai közt a helyet, melyre hívatva volt. Azonban a legirtóztatóbb zsarnokság vasveszszejével sújtolni kezdi, vérkönnyeket csal ki szeméből s a borzasztó szenvedés felkölti szúnnyadó erőit, szeretni kezdi magát, jogait, mindenét s ifjú erőt nyerve felküzdi magát az igazság és szabadság hirdetői közé. Életigazság rejlik a nép ajkán forgó egyszerű példaszóban: *„ha semmi nem, megtanít a nyomorúság.“* Teljesen igazolt a történelem ama régi közmondása: *„súly alatt nő a pálmafa“*

Nincs mit félni a zápor és villámos felhőktől, igaz, hogy elborúl az ég kék színe, de felzöldül utána mezeink termékeny kebele. Emberi természetünk követelménye, hogy éj nélkül világosság, halál nélkül életről fogalmunk ne legyen; kellenek a szenvedések, hogy el ne aludjunk; hogy ha el aludtunk, felserkenjünk s élni törekedjünk.

Íme Istennek népe a nagypénteki tanúság a Jézus s mindnyájunk szenvedéséből. Mi könyeket húllatunk, mint ama kegyes asszonyok tevék, nemcsak Idvezítőnk, de kedveseink s önmagunk fájó sorsa felett, akaratlanúl történik ez és általa megkönyebbülünk, mint a felhő, ha kisírta magát s e szomorúság résztvevővé, meggondoltabbá s az áldások iránt hálásabbakká tesz bennünket. Ne legyen hát megdöbbentő, ha könyjeink közt is áldanunk kell a gondviselés bölcseségét, mely azon nagyságos dolgokat míveli, hogy ami ellenségünknek látszik és gyötrelmet okoz: az által is előbb vitetünk. Azért hát az Írás szerint: *Semmit se félj azokban, a miket szenvedendő vagy!“* (Jel. II. 10.) *E világon nyomorúságtok lészen, de bízzatok!“* — mondja az Idvezítő. (Ján. XVI. 33.)

Nincs miért kétségbe esnünk; ott áll Jézus felséges példája. Szenvedések ezrei rohanták meg s épen halála által eszközölte a világ üdvét s támasztotta fel az emberi nemzetet a bűnből és tudatlanságból. Magától a haláltól se féljünk, át kell e hídon mennünk, hogy a menny polgárai lehessünk, mint átment e mai napon a mi hitünk fejedelme. Aki igazán él, mint igaz hal meg s a jobb lét örök hazájában tökéletesedve, megigazodva folytatja életét. -- Ámen.

Debreczen, 1862.

Balogh Ferencz.
ev. ref. theol. tanár.

8.

Krisztus győzedelme.

Húsvéti.

Alapige: János XVI. 33.

Virágvasárnap, Nagypéntek, Husvét, — ezek amaz állomások, amelyeken minden igazságnak át kell haladnia ebben a gyarló, bűnös világban, amelynek fejedelme, a Jánosevangyéliuma szerint (14, 30., 16, 11.): a Sátán! Fejedelme, de csak bitorolt hatalommal. Könynek gyöngyeivel, vérnek rózsáival, dicsőségnek aranyszálaival koszorúzvák ez állomások.

Ezeken ment át a Krisztus lelkének legdrágább, legszentebb gondolata: a testvériség is; az a testvériség, amely magába zárja a szabadságot és egyenlőséget. Ennek a testvériségnek, aki nem volt más, mint egyenesen Krisztus, ennek az örömújjongással fogadott, majd keresztre feszített, de feltámadott Messiásnak a Virágvasárnapját, Nagypéntekét és Husvétját ünnepeltük nem rég e szent falak között és odakint a szabad ég alatt, miközben Isten hű szerelme, jó kedve súgárzott le az égről fejünkre.

Emlékezetes dolgok azok, amiket ez ünnepnapokon ünnepelünk, emlékezetes dolgok: magának a világot lassan-lassan, de bizonyosan megváltó, megszabadító Jézus Krisztusnak a dolgai. Virágvasárnap: amikor az Úr a pascha ünnepre útazók hozsánnái között vonúl be Jéruzsálembe, kiveri a kúfárokat Atyjának szent hajlékából és

megsiratja nemzetét, könyeket hullat Jéruzsálem felett Ő, aki egy könycsepp nélkül tudott meghalni a bitón a legkínosabb és leggyalázatosabb halállal; könyeket Ő, aki részvétet mástól nem kért, mert mikor a golgothai rettenetes úton haladt, vállán a kereszttel: akkor is azt mondta az Ő balsorsán zokogó gyönge szívű nőknek: *„Jéruzsálemnek leányai, ne sírjatok én rajtam, hanem ti magatokon sírjatok és a ti magzatitokon!“* (Luk. 23, 28.) Ő is épen ezeket siratta virágvasárnapkor, hiszen ezek voltak a siratni valók, nem Ő.

Pedig Őt ama bús Nagypénteken kegyetlenűl bitóra feszítették, koporsóba tették.

De nem maradt örökre ott. Ezért ülünk ma ünnepet. Ezért zeng ének ajkainkon, örömtől harsogó diadalmi ének: *„Hol vagyon halál a te diadalmad? Hol vagyon koporsó a te fúlánkod?“* (I. Kor. 15, 55.) És, míg kebelünket az emlékezet lángja melegíti, ünnepelő lelkünk előtt szétnyilik a múltak fátyola, mögüle ragyogó kép villan szemünkbe. Azon a helyen, hol Jézus az igazságért meghalt, ama kertben levő új sziklakoporsó, amelyben Krisztus volt az első halott, vakító fényt lövel magából, a sírnak félre gördűlt nagy kövén pedig ott áll az Úr, kezében mennyországi súgarakból szövött lánglobogó, amelynek ragyogó selymébe milliomszoros tündökléssel van beírva ez a szent szó: testvériség! Ez a szent szó! Ezért halt Ő meg és ezért él ma és mindörökké. Íme, mostan a mások bűne áldozatáúl esett, de a halálon is győzedelmeskedő Megváltó ajkain szó zendűl és a messze múltból bátorítólag harsog bele korunk zűrzavarába: *„Bízzatok, én meggyőztem a világot!“* *Krisztus meggyőzte a világot: vagyis meggyőzte a bűnt és a halált.* Erről gondolkozzunk ma, ebből merítsünk erőt, bizodalmat, ker. testvéreim!

*
* *

Annak a lángeszű írónak lelki szemei előtt, aki a János evangéliumát, leveleit és a Jelenések

könyvét szerzé, két hatalmas ország tusakodik. Egyik az Isten országa, az az örök birodalom, amelynek örök királya a legyőzhetetlen, mindenható Isten; amelynek hadserege élén ama Juda nemzetségéből való oroszlán viaskodik. Ennek az országnak termő talaja a szeretet, amelyből az erények gazdag szinpompája virágzik elő. A másik ország a Sátán, e gaz bitorló birodalma, hadserege a pokol, vezére a kísértés, termő talaja a cudar önzés, amelyből a bűnök millió neme bűzlik, burjánozik. Ezt nevezi János „világnak.“ A bűnnek ez a birodalma, ez a világ volt az, amelyik Krisztust nem ösmeré, (Ján. 1, 10.) be nem vevé, mikor ő a világba jöve. (1, 10.)

Ugy-e Ai. most már értjük, hogy mit jelentenek Idvezítőnk ama sokszor emlegetett s mégis balúl értett szavai: *„az én országom nem e világból való“*. (Ján. 18, 36.) Nem azt jelenti ez, mintha Krisztus országa nem volna megvalósítható itt e földön; hanem azt, hogy Krisztus országa minden olyan társasággal, amelyikben a bűn mindennek az alapja, amelyikben a Sátán az úr, alkudozást nem ismerő ellentétben és harcban áll. És bizony ma is arról ismerik föl azokat, akik az Urat komolyan és elszántan követik, hogy e világ, e bűnös kor képmutatásával, hazugságaival, fényes bűneivel merészen, maguk javával, kényelmével mit sem törődve, szembe szállanak. (II. Cor. VI. 14. kk.)

Mert ez a mi korunk, ez a mi világunk csakugyan ama világ, amely az Urat meg nem ösmeré. E világ minden bűne abból származék, hogy az Idvezítőt, vele együtt: Istent, az Atyát és a lélek halhatatlanságát elfeledte, vagy meg is tagadta. A tudósok, előkelők és gazdagok lenézik a „galilaeai ácsot“, vagy ha meghajlanak is tiszteletet parancsoló nagysága előtt, ezt csak szóval teszik, meddő, üres szóval. És a szegények, az elhagyottak, a nyomorúltak, akiket Ő úgy szeretett, hogy meghalt érettük a bitón s akiket Ő ma is úgy

szeret, hogy eszeveszett vakságukért vérkönyeket hullat a mennyei boldogságban -- óh ezek is elhagyták őt! És mennek azok után az álmessiások után, akik a szegények jólétet, kenyeret és gyönyört sóvárgó lelke elé aranyvárakat hazudnak a levegőbe s e csillogó hazugságért cserébe kicsalják az utolsó filléreket, amelyeket otthon halvány, beteg asszony és éhező, nyomorúlt gyermekek sírva, zokogva várnak.

Ai. ne tévelyegjetek! Nincsen senkiben másban idvesség, egyedűl Jézus Krisztusban. Ő a bűnt és önzést meggyőző, önfeláldozó, örök, halhatatlan szeretet. Hangsúlyozva mondom: *örök, halhatatlan szeretet*, mert, akik csak múló földi életet hisznek, akik csak múló földi szeretetet prédikálnak: azoknak fogalmuk sincs arról, mi a szeretet. A szívnek egy perc nem elég, az elcsillanó földi élet nagyon kevés neki, a szívnek maga kell az örökkévalóság és ha örökké nem szerethet: egy pillanatig sem szeret! Ezért nem tudnak szeretni azok, akik Istent és a halhatatlanságot megtagadják. De Jézus tud szeretni, mert Ő maga a megtestesült, örökkévaló szeretet.. Ő tud szeretni és e szerelmében győzni a bűnös világon. A Sátán, aki ezt a mi világunkat lábaihoz igázta, akinek vakon szolgál korunk kicsinyje, nagyja, Őt is megkísértté, de hiába. Ő, noha éhség gyötörte, nem akarta a köveket erőszakos úton kenyerekké változtatni, mint az önző gazdagok szívét kenyérré gyúrni akaró, elvakúlt földosztók. Maga éhezett, nyomorgott, de megvendégelt dúsan ezreket. Ő nem akarta ügyét Istent kísértő vakmerőséggel vinni győzelemre, mint korunk fölizgatott tömegei, akik a szegény, de bizonyos kenyér mellől, szintén nem bizonytalan, sőt -- fájdalom — nagyon is bizonyos pusztúlásba, golyózáporba, szuronyerdőbe ugranak. Ő nem a testvérgyűlölet romboló viharával, hanem a szeretet lassú, szelíd, de előbb vagy utóbb minden bizonynyal célt érő munkájával akarta újjáteremteni a világot. Ő neki nem

kellettek a föld birodalmai és ezek dicsőségei, mint korunk önző hatalmasainak és gazdagjainak. Ő megmaradt az egyszerű galilaeai ácsnak, a vándor tanítónak, a hajléktalan kolduskirálynak, akinek királyi pálcája egy olajág: a szeretet, a béke olajága. Szegény volt a sorsa, de gazdag volt a szíve, mint maga az Isten, akinek fia volt, aki elküldötte. Oh mily végtelenűl szerette ő az embert, kivált a nyomorúltakat: örök halhatatlan, isteníleg erős szeretettel!

Azt mondják, hogy a keresztyénség nem tette jobbá a világot. Ha így volna is, ki volna oka? Bizonynyal nem Jézus; az Ő szívében ég az örök szeretet világtisztító lángja. Mi vagyunk a hibásak, kik csak szájjal dícsérjük ezt az égi lángot, mi, akik azokat, kik az Úr szent nyomán akarnak járni, fellegtaposóknak, rajongóknak mondjuk és didergünk a fagyos világban, pedig fölmelegedhetnénk amaz örök tűznél. Ai., ne szájjal közeledjünk Krisztus szent szívének örök tüzéhez, hanem szívvel. Vigye oda mindenki a maga szívét, hogy ez ottan meggyúladjon! Vigyük oda különösen mi, *magyarok!* Megmaradásunkat ezer év előtt is Jézusnak köszönhetők, mert, ha pogányok maradtunk volna, a szomszéd ker. népek minket is épen úgy elsöpörtek volna, mint a hunokat és avarokat. Most, a *második ezerév kezdetének* társadalmi viharai között sem kereshetjük másban idvességünket, csak Jézusban, aki szeretet. Tanúljunk hát az Ő szívétől szeretni! A hatalmas, a gazdag, aki szeret, nem szívja ki a szegény szíve vérét és a szegény, aki szeret, nem keresi halálra irígyelt vagyonáért a gazdagot. Kövessétek Krisztust! Ahol Őt komolyan követik: ott nincsenek szociális bajok és zavarok. Az istentelen s erkölcstelen pogány Rómában, holott a gyűlölködő, viszálykodó önzés ördöge uralkodék, épen Jézus földön létekor dúlták föl az államot az elnyomó gazdagok és irígykedő szegények ádáz küzdelmei; az első keresztyénekről pedig, akik Jézust igazán követ-

ték, ezt jegyezte föl a szentíró: „*a sokaságnak, amely hitt vala, szívök-lelkök egy vala és senki semmi vagyonát nem mondja vala magáénak, hanem nekik mindenek köz vala*“ (Csel. 4, 32.), ami, amint látjuk, nem jogtalan, erőszakos vagyonfelosztást jelent, hanem a földi javaknak az *örök testvérek* közt való szeretetteljes, önkénytes megosztását. Íme Ai., amire a kiegyenesített kaszák rémülete a szuronyokban bízó, önző gazdagok szívét rávenni képtelen, ráveszi arra a Krisztusi szeretet. Bizzatok és szeressetek: Krisztus szíve meggyőzte a bűnös világot!

* * *

De *nemcsak a bűnt győzte meg az Idvezítő: diadalmat vett a halálon is.*

Mi a halál? Az égnek nyájas, szelíd angyala, ki fölénk hajlik a végórában s lelkünket egy szebb hazába átcsókolja? Vagy a képzelődő rémület ama sötét csontváza, kinek kezében ott az iszonyú, legyőzhetlen, kikerülhetlen kasza, amelylyel ifjúságot, szépséget, erőt, egészséget, életet, szerelmet, gazdagságot, nagyságot, hatalmat, hírnevet lekaszál? Ott lebeg-é hát rémalakja szüntelen a fejünk felett, többször hozzánk suhintva az utolsó csapás előtt? Minden csapása hervadás, betegség, az utolsó pedig kiszenvedés. Kiszenvedés a bizonytalan végzet borzalmával, vagy ami még rettenetesebb, a végmegsemmisűlés eltipró gondolatával? Melyik hát a halál a kettő közzűl? Minden attól függ Ai., hogy melyik ország tagjai közé tartozunk.

Örök, másíthatlan törvények szerint mozog a világ. Meg van a törvénye a csillagtábornak, meg a porszemek kavargó fellegének; meg van a törvénye a földön csúszó-mászó állatseregnek és meg az embervilágnak is. Az ember születik, felnő: kacag és zokog, virúl és hervad, erőt nyer és erőt veszt, utoljára síriálomba szenderűl. És az egész pályafutás dicstelensége vagy dicsősége

attól függ, hogy vajjon a hitetlenség és bűn vagy pedig a hit és erény országának vagyunk-é polgárai? Ezen fordúl meg minden.

Mélységes gondolkozásra vallanak, mélységes igazságot merítenek ki — aranyvedrek módjára — Pál apostolnak eme szavai: *„a halálnak fulánkja a bűn.“* (I. kor. 15., 56.) A halál csak a bűn segítségével üthet fájó sebet. A bűn égeti lelkünket, mint beletört fulánk, midőn a végórában a rettenetes kaszás — a félelmek királya — ágyunkhoz közeledik. A Sátán birodalmában rettenetes a halál. Mert valahányszor csak arra gondol a bűnös hitetlen, hogy hátha van Isten, hátha mégis élünk örökké és túl a síron mindenért megfizetünk az utolsó fillérig (Máté 5., 26.); a halálra ítéltek borzalma fut végig reszkető tagjain. És így a halál csakugyan ott van minden csókjában, minden ölelésében! (Madách) A halálos ágyon pedig révedező szemeinek föllobog a pokol minden gyötrelme. (Goethe: Faust. I. rész.)

Vagy tegyük fel, hogy van olyan ember, aki szívéből ki tudta írtani szentségtörő kézzel az Istenről és a lélek halhatatlanságáról való meggyőződést. Hát vajjon ennek milyen a halála? Testére nézve kétségbeesett általporladás a föld porába, lelkére nézve megdöbbentő, megrázó meglepetés, mert hirtelen, váratlanúl oda kell állania számadásra az elébe, akit e földön észszel, szívvel, szájjal, kézzel megtagadott. Oh mily rettenetes dolog így vándorolni s így jutni a halálos ágyhoz! Igazán mondja a bölcs: „Isten, gondviselés és halhatatlanság nélkül az élet minden javai nyomorúságos hitványságok az én szemeimben, olyannak tűnik föl előttem az élet, mint egy szélben, viharban való vándorlás, anélkűl a vígasz nélkűl, hogy este majd, egy házi tűzhely mellett, oltalmat és födélt találok.“ (Mendelsohn Móses.) Oh milyen szörnyű bolyongás ez! Oh milyen szörnyű alkonyat! Így halni meg talán még annál is rettenetesebb, mikor a bűnös lelke előtt a túl-

világnak keskeny ajtaja körűl a kárhozat előre érzett gyötrelmei lobognak. Ne ily halált adj Istenünk, ne ily halált adj minékünk!

De nem! Ne féljünk! Bízzunk, *mert Krisztus meggyőzte a halált is.* Milyen zordon küzdelem volt az! És milyen ragyogó diadal! Már ott a Gethsemánéban ellene küldötte a halál minden borzalmait. Tudta jól az Idvezítő, hogy irgalmat nem ismerő ellenségei minő halálnemet választanak ki az Ő számára. Pedig Ő úgy szeretett volna még élni! Hiszen még olyan fiatal volt, harminchárom éves. Aztán oly sok vala még a sarlóra érett gabona és az arató olyan kevés. Annyi bűn várt még a bocsánatra, annyi köny a letörlésre, annyi beteg szív a gyógyúlásra. A kiválasztott tanítványok is olyan gyöngék voltak még a hitben. Jó volna még élni, jó volna még munkálkodni tovább! De halálra kell mennie annak az akaratából, aki Őt elbocsátotta. Az Ő szíve vére áldozat lesz egész világ bűneiért és Ő neki, mint jó pásztornak a juhokért, e világért oda kell adni életét. Azzal a szeretettel szereti Ő az embereket, melynél nagyobb szeretet nincsen; annak a szeretetével, aki meghal az Ő barátaiért (Ján. 15., 13.), nemcsak barátaiért, hanem ellenségeiért is. Oh nézzétek Őt az olajfák kertjében! Oh nézzétek abban a rettenetes csatában, melynél borzasztóbbat nem vívott még senki! Oh nézzétek abban a dicső diadalban, melynél ragyogóbbat nem nyert még senki! Háromszor is imádkozik a földre borúlva, hogy, ha lehetséges, múljék el tőle ez a kínos óra, távozzék el tőle a keserű pohár. Halálfélelemből verejték hull róla, épen mint a vérnek földre hulló cseppje! De végre győz, feláll hősi megnyugvással: Atyám, nem az a kérdés, hogy én mit akarok, hanem az, hogy Te mit akarsz! Legyen meg a Te akaratod. Ettől fogva nyugodt fenséggel, valóságos isteni méltósággal tűr mindent.

És mi mindent hordoz el! Keresztre feszítik. Tudjátok-é, mit jelent ez: *keresztre feszítik!?* Tudjátok-é, mi volt az a kereszthalál? Tudjátok-é, mi volt az a kereszt? Oly meggyalázó büntetés, mint napjainkban a bitófa, de kínosabb százszor, ezerszer! A rabszolgákat, az állatokkal egy porba tiport rabszolgákat, a fölkelőket, lázadókat, rablókat és gyilkosokat büntették kereszthalállal. *Cicero*, a híres római szónok azt mondja (In Verrem) erről a kivégzési módról, hogy ez a legborzasztóbb és legkegyetlenebb halálnem, amelynek egy római polgárnak nemcsak testétől, hanem szemétől, sőt gondolatától is távol kell állnia. Óh nem csoda, hogy Krisztus halálakor a föld megindúlt, a kőszikláк megrepedeztek és a templom kárpitja kétfelé szakadt. Iszonyú halál volt az! A keresztre szegezést megostoroztatás előzte meg. Az elítéltet egy oszlophoz kötözték úgy, hogy lemeztelenített háta kidomborodott és ekkor elkezdték verni vasgolyókban végződő korbácscsal. Mondjam-é tovább? Az első csapásra fölszakadt a hús, azután egyre tágabbra foszlottak a sebek, az egész hát merő egy seb volt, patakokban ömlött a vér. Mondjam-é tovább? Az Idvezítő nagy lelke mindezt némán tűrte. Töviskoszorút tettek a fejére. Arcára vércseppek csörgedeztek. És Ő tűrt szótlanúl. Arcúl verték, leköpték hitvány poroszlók. És Ő tűrt szótlanúl. Azután kivitték megfeszíteni. Kezeit kitárva a keresztfára szegezték, lábait is szeggel erősítették oda, sebeiből omlott a vér. Ebben a borzasztó helyzetben sokszor két-három napig is elkinlódott az elítélt, ahoz képest, hogy milyen erős testalkata volt. Nem egyenesen az elvérzés ölte meg, hiszen sebeinek nyílására a vér a levegőn ráaludt és a kifolyást akadályozta, a halál oka igen gyakran az éhség volt; gondoljátok el: éhség, olyan borzasztó kínok között, amelyek sok esetben maguk is előidézték a halált. Ez erőltetett függő helyzetben a kéznek és a felső testnek izmai

megmerevűltek, a vérkeringés megakadt, mind az agyra, vagy a szívre gyűlt a vér, aminek rettenetes nyomás-érzete, bódúltság, iszonyú melegség, elaléltság, olykor agyszélhűdés vagy szívszelhűdés lőn a következménye. Az Úr gyönge testével aránylag rövid idő alatt végeztek a pokolbeli kínok, de mégis hat óra hosszáig tartott a szenvedés és hat hosszú óráig úgy szenvedni — ártatlanúl: fölér az örök pokollal! És az Idvezítő nyugodt fenséggel tűrt, még ellenségeiért is tudott imádkozni, ami azt jelenti, hogy a mennyország minden boldogsága ott volt lelkében, mert — úgy-é Ai. — ezt a boldogságot érezzük, amikor legyőzvén a gyűlöletet — megbocsátunk ellenségünknek? Végre az életet diadalkiáltással hagyja itt: *Elvégeztetett!* Elvégeztetett a váltság munkája!

Ímé, Szerelmeseim, ilyen halálon s így győzött az Úr! A hitetlenek a puha párnák közt is tompa kétségbeeséssel vagy átkozódva, remegve, jajveszékelve halnak meg: az Úr pedig meg tudott halni a bitófán ártatlanúl, jajszó nélkűl, boldogan, diadalmasan. Volt-é, lesz-é nagyobb hős nála a világon?

És mi adott néki ilyen csodás erőt? Isten és a halhatatlanság tudata. Nem is csalódott. Harmadnap múlva megépíté a lerombolt templomot, harmadnap múlva győzelmesen állott sírja kövére, hogy reménysége, vígasztalása legyen minden szenvedőnek, minden haldoklónak.

Ai., vétkezném Krisztus ellen, ha itt rakásra halmoznám a buzdító szavakat. Akit az Ő példájának, hősiességének és diadalának puszta látása föl nem lelkesít, hiába tüzelik azt mindazok a szavak, amelyek kezdettől fogva mind a végig elhangzottak és még elhangzanak.

Csak egy pár szót még.

Vagyont és jólétet, vért és életet kíván tőletek az igazság, a testvérszeretet, a haza? Nézzetek Krisztusra. Fájdalmas a halálos ágynál megválni kedveseitektől? Nézzetek Krisztusra. Akik Ő vele

együtt halnak, azok Ő vele együtt győznek. Akik az Ő nevében búcsúznak, azok találkozni is fognak az Ő nevében. Mert Ő minékünk mind életünkben, mind halálunkban egyetlenegy vigasztalásunk.

Menjetek ki a temetőkertbe! Az a ti kincses házatok. A legegyszerűbb fejfán is ott ragyog a halhatatlanság, a viszontlátás gyémántcsillaga, örök csillaga. Bízzatok! Imé diadalmat vett a Juda nemzetségbeli oroszlán (Jel. 5., 5.) a világon: a bűnön és halálon! Ámen.

Jánosi Zoltán,
sámsoni ev. ref. lelkész.

9.

Jézus elégtétele, az igazság diadala.

Áldozó csütörtöki.

Alapige: Csel. I. 11.

Ünneplő ker. gyülekezet!

A mai nap valódi örömnapja a keresztyénségnek, sőt az egész emberiségnek ha elhisszük, — amit kétségbevonni nem lehet — hogy az egész emberiség küzdelemre, nagy és nemes küzdelmek hordozására rendeltetett és nagy harcai végén, megrázó szenvedései után elégtételre érdemes.

Mert a becsületes harc vége nem ama kétes kimenetel, mit a szerencse forgandósága szerint győzelemnek avagy bukásnak nevezünk, hanem az az örökbecsű jutalom, amit *elegtételnek* mondunk. Igen, azon elégtétel, mely nem eshetik mindenkor a győzedelmesnek hadi zsákmányául, melyet a megközelithetlen bíró, a történelem a legyőzött félnek is, a gonoszság vagy erőszak által letiport, de mindvégig becsülettel küzdött harcosnak is odanyujthat a hűség és bátorság díjául. Ezért mondám, hogy e nap az emberiség örömünnepe. Mert legyen bár sok ezer, avagy sok millió ember, aki tagadja a Krisztust és az ő győzedelmét: csak egy sincs közöttük, aki megtagadhatná az erkölcsi elégtétel és egy magasabb igazságszolgáltatás jogosságát, szükségét és szentségét.

Pedig aki ezt nem tagadhatja: az nem tagadhatja meg a Krisztust sem, sőt szívében hordja őt, habár *bevallani késik.* E nap nagy és kimerithetetlen tartalmához joga lehet hát a hitnek, a történelemnek, az egész tudománynak, de legtöbb joga van hozzá az erkölcsi világnak. Mert az emberiség igazságérzetében gyökerező mély vágyódást, a legjobb és legtisztább lelkekben élő szent sóvárgást az igazság diadaláért, az erkölcsi elégtétel megpecsételteléséért egyedül Jézus vitte teljesedésbe, előbb föltámadásával, aztán mennybemenetele dicsőségével.

A mennybemenetel azért erkölcsi szükségességként, a váltság művének betetőzéseűl áll előttünk, *mert:*

I. Ebben vett *elégtételt Jézus.*

II. Ebben láthat *biztosítékot az igazság.*

I.

Nem követem azon szónokok példáját, kik mindig a jelenlevő alkalmat, az épen szóban levő igazságot állítják legfontosabbnak, sőt a figyelemkeltésnek eme módját nagyon is kezdetleges módszernek tekintem. Az evangyéliomi előadás és eszmeláncolat egyes mozzanatait mindenkor a váltság nagy munkájával való összefüggésükben kivánom tekinteni és méltatni. Midőn tehát a mai napot az egész emberiségre legörömteljesebb napnak — noha jelentőségében nem egyetlennek és nem is legnagyobbnak — mondottam: épen Jézus megváltói működésének és egész földi pályafutásának tekintetbevételével szólottam, azt mondván, amit az igazság megkövetelt. Állításom bebizonyítását megkönnyíti ama nézpontom, mely szerint e nap eseményét nem úgy tekintem, mint egy emlékezetes naphoz fűződő titokzatos tüneményt, hanem úgy, mint Jézus földi pályafutásának utolsó napját, melynek jelleme nem lehetett kevésbé fenséges, mint az ő többi napjainak jelleme. Sőt ha elfogadjuk, — amit korunk

minden tüneménynek elemzésében oly nagy előszeretettel hangoztat, sőt alkalmaz — hogy minden tünemény és esemény a haladás törvényét szolgálja, ha meggondoljuk, hogy Jézus élete és földi munkássága minden isteni törvénynek a legtökéletesebb érvényesűlése vala, sőt a tökéletesedésre haladásnak megvalósúlása, úgy hogy a megvalósult eszméknek és igéreteknek, a *betöltött törvénynek vége a Krisztus*: akkor be kell látnunk, hogy életének utolsó napja sem állhatott ellentétbe a többi napok fenségével, sőt ha a megelőző nagy események magasztos összhangjához az utolsó nap hű akar lenni: úgy a mai nap csodás jellemének vissza kell vala tükrözni Jézus minden napjainak fenséges jellemét, sőt csodás jellemével úgy kell kiemelkednie a történet valamennyi napja közül, mint Jézus életének zárpontja, mely az emberek megváltóját, az Isten fiát az égnek visszaadja. E nap arra rendeltetett, hogy dicsőség palástjába takarja az Urat és ama fényes felhők szárnyán égbe emelje őt.

Igy követelte az erkölcsi elégtétel törvénye.

A mi eddigi ismereteink szerint az erkölcsi nagyságnak két útja van a földön: egyik, a becsületes küzdelem útja az igazi emberszeretet fegyverzetében embertársaink boldogulásáért; a másik: a nemes lélekkel viselt szenvedések útja, amely úton üldözőink, bántalmazó testvéreink számára esdünk bűnbocsánatot. Jézus ez útakat az Atya akarata iránt való nagy engedelmességében mondhatatlan dicsőséggel és megmérhetlen sikerrel futotta meg. A naponként újúló harcokat és kisértéseket nagy megnyugvással hordozza vala, nézvén az Atya örök tanácsát.

Az emberiség megváltásának, ebben az Atya örök tanácsának világos tudata ragyogja be az ő útait minden napon és avatja vala őt a világ világosságává, ki az Atya akaratát ismeri és cselekszi.

Dicsőséges Ő, midőn az istenországának titkait tanítja, dicsőbb, midőn küldetését erőkkel és

jelekkel megbizonyítja; legdicsőbb, mikor hatalmát elrejti, mikor az érettünk fölvett szolgai ábrázatot nagy engedelmességgel és alázatossággal hordozza, mikor az Atya akaratának teljesüléséért imádkozik és bántalmazóinak bűnbocsánatot esd onnan felül."

Ha az Ő nagyságát minden nap így bizonyítja, miképen lehetne kivétel amaz utolsó nap, melynek örömteljes dicsőségét ma ünnepeljük?

De hiszen e földön munka a jutalommal, küzdés a diadalommal igazságos arányban soha sem állott — mondhatja a kétkedés, — hol a kezesség rá, hogy a mennyország igazsága ily erkölcsi egyensúly szükségét ösmerné, sőt számonkérné? Angyalok hozzák felőle a kezességet. Angyalok, akik ezt mondják: „*E Jézus, ki oda felviteték ti tőletek mennyországba, aképen jő el, amiképen láttátok őtet felmenni mennyekbe.*"

Ne tépelődjetek! Amiképen láttátok dicsőségben, engedelmességben töltött földi életét minden napon ég felé irányzott lépéseiben: úgy kellett neki dicsőségben átlépni az ég és föld határait ma is. És ezenképen fog vissza is jőni.

A magasságnál nem nagyobb a mélység: az igéretnél nem lészen kisebb a teljesedés; a mi országunkban nincs hamis arány, nincs vesztett egyensúly, nincs változás vagy változásnak árnyéka. A mennyei mérlegnek két karja van; az egyik ezt mutatja: *amiképen*, a másik: *azonképen*. — Ime a Jézusnak amiképen születését mennyei angyalok adák hírül, amiképen keresztsége fölött mennyei szózat tett róla bizonyságot: azonképen távozásakor is mennyei hírnökök szólnak felőle mennyei igéket mélységes érzelemmel. E Jézus tökéletes engedelmességgel jár vala az Atyának akaratában; azonképen tökéletes dicsőségben kellett ma belépnie az Atyának országába.

Ime ez elégtételt jelenté a két angyal, ezt jelenti Jézus mennybemenetele az időknek végéig.

II.

És a mennybemenetel tényében vett biztosítékot az igazság, az eszményiekért, az odafent valókért viselt küzdelem ügye. Az ember küzdelemre hívatott az ősembertől fogva az utolsó emberig. Küzdenek azok is, akik győznek, de küzdöttek azok is, kik harcaikban, kísértéseikben elbuktanak. A föld röge az északi sarktól a déli sarkig csalódás és keserűség könyjeitől van áztatva és itt minden göröngy egy-egy titkos emlék-oszlopocska rég elfeledett küzdelmek és könyek felett. Az Úr maga rendelte, hogy az ember verejtékezzék és azután meghaljon. A verejtékes munkától a sírhalomig annyi vívódás, annyi tusakodás.

A föld azonban teremhet töviset és bogáncsot, mikor hantjait verejtékezve szántjuk; teremhet csalódást, mikor történetét és fejlődése titkait kutatjuk; teremhet tévelygést, balhitet, ha alkotójának lényegét és nagy céljait keresi rajta a hit és tudomány; teremhet nyavalyákat, porban fetrengő Jóbokat, egyenetlen harcokat; teremhet babért durva jogtapodóknak, megtorlás nélkül kifosztott özvegyeket és árvákat; teremhet hamis bírákat, hazug prófétákat, eldobott, megtapodott elveket és megteremheti mindazon visszás, a mi jobb érzelmeinket zaklató viszonyokat, melyekben az igazság napja felhőkbe, sötétségbe merülni rémlik, míg a szeretet világának omladékain a Kainok kihívó kacagása: – őrizője vagyok-é az én öcsémnek? – jelszó gyanánt hallatszik. De egyet még sem teremhet meg a föld: nem teremhet oly nemzedéket, mely az *erkölcsi egyensúly és elégtétel eszméjét szívéből kitörölhetné;* nem olyan emberi szívet, mely a maga sorsát, földi harcait ez elégtétel eszméje nélkül csak egy napig is hordozhatná; nem olyan gonosztevőt, ki lelkiösmeretét eldobhatta volna; nem olyat, kinek lelkiösmeretében az angyali szózat viszhangja ott ne

zsongana szüntelenül és könyörtelenül: *amiképen... azonképen...*

Az igazságnak e nagy biztosítékát, az erkölcsi egyensúlynak eme valóságát a mennybe ment Jézus szerezte nékünk, ki után az igazság diadalmas angyala az elégtétel nagy vívmányára rámutathatott, mondván: *amiképen* volt, *azonképen* lesz; *amiképen* hittél és éltél, azonképen *ítéltetel*, mikor ez a megdicsőült Jézus visszajő. Neki egy napon a kísértő megmutatá e föld országit és azoknak dicsőségét; mikor e múlandó országok múló dicsőségét visszaútasítá: azon órában megnyittatott neki az örökkévaló világok örök dicsősége, hogy amiképen viaskodott és győzedelmeskedett; azonképen meg is dicsőíttessék. Te is ezenképen viaskodjál és te is azonképen megjutalmaztatol.

Ha volna a földön egy pont, mely fölött megállhatna az istentelen és ezt mondhatná: íme a sirhalom, amelyben a te Megváltód elporladott, melyben ama Szentnek teste rothadást látott: az a pont minden eszmének, minden igazságnak, az egész erkölcsi világnak bukását jelentené. Állhatna fölötte aranyból való emlékoszlop, nagyobb, mint a Libánon hegye: az mégis csak az igazság szégyenköve, a bűn diadaloszlopa maradna, örök csúfsága a hitnek, az istenféleleinnek és minden erénynek. E pontnál kihúllana kezemből a munka, kihúllana a tiedből a zászló és minden kézből az igazság fegyvere. E pontnál elesném én, te és mi mind, kik az odafenn valókban hittünk, kik magasabb jókért harcolánk. Egy ilyen pont azt hirdetné a világnak: embereknek szívei és karjai, kik szépért, jóért küzdétek, kik igazságra, közjóra, boldogságra törekvétek, kik lakoztok a föld színén északon avagy délen, napkeleten avagy napnyugaton: mindnyájan csüggedjetek és lankadjatok el: az igazság fejedelmének nyomai csak eddig vezetnek és elvesznek itt a sirgödörnél azokéival együtt, kik gonoszat cselekedtek.

Akkor meg kellene hallani az igazság gyermekeinek, hogy nincs erkölcsi elégtétel, csak beteg elmék ábrándozása; nincs igazság, nincs jog, csak hatalom és erőszak; nincs hamis tanú és hamis bíró, csak élelmesség, ügyesség és alakosság; nincs hazug próféta, hanem csak korszerű és népszerű szónok; meg kellene látnia, hogy az erény, becsület csupán cégér, a tudomány kenyérkereset. Ím ezt hírdethetné a csúfolódó, az istentelen, ha Jézus megdicsőűlése a jónak és igaznak biztosítékot nem szerez vala. De az Istennek legyen hála, ki adott egy napon Jézusnak elégtételt és adott abban az igazságnak, a hitnek és hűségnek biztosítékot.

Emeld szemeidet a magasságba, hol Jézus átvette székét az Atyának jobbján. Nézd az ő csodálatos fölemeltetését ég felé és meríts erőt küzdelmeidben. Tudd meg, hogy csak harcodat veszítheted, de elégtételed megadatik, miként Jézusnak, a mi fejünknek, azonképen tenéked is. Tudd meg, hogy csak ma győzettethetünk meg, de holnap fölkelünk; mi és a mi maradékaink, a vész közepette föltekinthetünk az olajfák hegyére, mint egy erkölcsi Ararátra, hová az elégtétel horgonyát vethetjük. Jézus onnan mennybe emelkedett, az Atya Isten jobbjára, hogy ítéljen eleveneket és holtakat, hogy ítéljen a gonosznak büntetést, — az igaznak, a hűnek, a benne bízónak, a vele küzdőnek, az ő nevéért szenvedőnek megtartatást, fölemeltetést, örök életet.

Áldott az Úr, ki Jézust mennybe vitte, hogy oda fölvitessenek, oda emeltessenek a mi gondolataink, a mi érzéseink, törekvéseink is Jézussal, akivel kell szenvednünk és megdicsőíttetnünk. Ámen.

Vásárhelyi Zsigmond,
az uj bánovczei ref. misszió lelkipásztora.

10.

A pünkösdi világosság.

— Pünkösdi. —

Alapige: Csel. II: 2., 3.

„Monda az Isten: Legyen világosság!“
„És lőn világosság!“

Csak ennyit mond az Írás Kt! csak ezt a pár szót s mégis ha ezer nyelvek volnának a mi szánkban és száz életünk lenne és soha nem szünnénk meg az Úrnak dicséretét zengeni: micsoda semmi volna az mind ama nagy jósághoz képest, melyben a Mindenható minket s általában a világot részesítette, mikor teremtette a világosságot, mikor egyetlen igéjére *„lőn világosság!“*

Avagy az élet, a boldogság, az öröm nem akkor jött-e létre, mikor az Úr szavára *„lőn világosság!?“* Hiszen amint az első sugár melege általjárta az alakúlóban levő földet: a benne levő tenyészet megmozdult s vágyott élni, a másik sugár már az élő életet tette ékessé. A világosság nyomán minden, ami teremtve lőn, ama nagy cél felé sietett, melyet neki az Úr kimutatott s leírhatatlan pompába öltözött az anyaföldnek minden szülöttje, — pompába, mely megszégyenítette a Salamon gazdagságát.

Valóban Kt! véget nem érő hálával tartozunk az Úrnak, hogy a teremtés kezdetén ezt mondá: *„Legyen világosság! És lőn világosság!“*

Hanem azért mikor az a magára büszke ember, abban az életkedveltető világosságban, sugárban

élvezte azt mind, amit neki a Teremtő élvezetére rendelt: mégse érezte magát tökéletesen boldognak. Valami ott bent, ahol a szív vala, mintha megmozdult volna s mintha valami hiányosságot érzett volna, mikor kijózanodott a mámorból s az éjszaka sötétjében magába szállott, a lelkébe tekintett. Úgy érezte, hogy az a világosság, mely az ő életét nappalra és éjszakára osztotta, hogy az nem elégíti őt ki; kell még lenni más világosságnak, mely az ő örömét, boldogságát teljessé, igazzá teszi.

És az Úr meghallotta a gyarló földi halandó panaszát, megértette a hozzá felszállott sóhajtásokból a szegény szív vágyakozását és ismét mondá: *„Legyen világosság!“*

És lett világosság; ama másik mennyei világosság, az első Pünkösdkor, mikor a várakozó tanítványok s a többiek is *„látának kettős tüzes nyelveket és üle mindenikre azok közűl.“*

Oh Kt! ha véghetetlen hálával tartozik az ember az Isten iránt ama világosságért, mely fényével elárasztja a világot: nem szabad kisebbnek lenni a hálának ama másik világosságért, a *pünkösdi világosságért* sem, mely a lelkekre szórja sugarát; mert ha annál gyönyörködünk a teremtettségben, de ennél meg az ember

I. *megismeri és szereti Istent:*

II. *megismeri és szereti embertársát.*

S ez a kettő már a belső embert teszi boldoggá. Ám lássuk.

I.

Az Írás Kt! emlékezik az emberiségnek egy boldog koráról, mikor a pátriárkák idejében az Úr lejárt az ő híveihez s tanácscsal ellátta, segítő kegyelmének szálaival szorosan magához fűzte őket; a maga áldását, jóságát nem vonta meg tőlök, sőt a pusztai bujdosás idején járt előttük nappal mint felhő, éjjel mint tűzoszlop.

De a választott nép mikor megszabadult a szorongattatások közül, elfeledkezve a szabadítóról, most az aranyborjú, majd a Baál körül hajlongott, azok előtt alázta meg magát. A Jehova pedig elszomorodva ennyi hálátlanságon, keserű érzéssel így szólott: *„Elmegyek, visszatérek az én helyemre!“* s ha néha-néha a nagy szükségben hozzájuk fordult „is, azért úgy lőn, ahogy megmondotta, hogy Ő *lakoznék ködben.*

Ah Kt! szétáradt a napsugár akkor is, a völgyben is, halmon is; a világosság körülölelte az egész látható mindenséget gyönyörködésül; de a lélek vastag sötétségben tévelygett, mert nem ismerte, nem tudta megtalálni az Istent, mivelhogy Ő lakozott ködben.

De mikor azon a nevezetes napon, az első Pünkösdkor, *látának kettős tüzes nyelveket*: akkor lett az a világosság, melynél az az egyszerre megkeresztelkedő 3000 lélek megismerte az Istent, nem a ködben lakozó Istent, hanem azt, aki a mennyben lakozik, az idvezítő Jézus által mindnyájunk édes atyját, ki az ő gyermekeivel mindenütt és mindenkor ott van, azoknak jó és balsorsában egyaránt.

S kinek ne volna szüksége arra az atyai kézre, arra az atyai szeretetre?!

Az élet küzdelmei közt, a kereszt hordozása alatt elfáradsz tán, lelked is már szinte roskadozik s hited közel a ponthoz, hogy megtörjön ... Kt! Vedd elő a bibliát, ezt a szent könyvet, olvasgasd s meglásd: megismered az Istent s ha meglátod hited szemeivel, amint jön hozzád, hogy lelkének erejéből kitöltsön rád, hogy az elcsüggedéstől megmentsen: bizony megszereted és soha el nem hagyod.

S ha talán bűntudat nyomja a lelkedet, mely mint egy nehéz kő fekszik azon, a szabadulás minden reménye nélkül és bűnösségednek az érzése elűzi szemeidről az álmot megrontja kezedben a munkát: vedd elő azt a szent könyvet, a

bibliát s látni fogsz kettős tüzes nyelveket, melynek világánál megtanúlod, hogy nem szükséges az áldozati jószágot oltárról-oltárra hordoznod, mert az a Szent eleget tett éretted is; és ha a megtérésre határozod el magadat, sőt meg is térsz: bizony megkönnyebbül a te lelked, mert megbocsáttatik neked a te sok bűnöd — azért a kereszten kiszenvedettért.

Házad derűjére lecsapott talán a szomorúság bánatfakasztó szárnyával és sötéttel voná be azt szüleid, hitvesed vagy gyermeked elvesztésével? Te csak vedd elő Kt! a szent könyvet s ha talán hull is a te könyed, kesereg is a lelked: te csak olvasgasd azt a könyvet, látni fogsz kettős tüzes nyelveket, melyek leszállanak s az így támadt világosságnál megismered az Istent, azt a mennyei édes Atyát, feléd közelítve, mialatt gyógyító jobbjával fájdalmad égő sebeit símogatja: bizony megszereted és soha el nem hagyod.

Úgy! úgy! Soha el nem hagyod, amint Ő is soha el nem hagy téged, nem az örömben, nem a bánatban; gazdagságodban vagy szegénységedben; magas állást foglalj el bár, vagy alacsony sorsú légy.

Mondd: hát nem boldogság-e ez? Nem ez az igazi boldogság, a belső ember boldogsága?

Oh Kt! ma nem látjuk ugyan testi szemeinkkel leszállani azokat a *„kettős tüzes nyelveket“*, melyek az első Pünkösdkor a tanítványokra ülének; de ha olvassuk azokat az Írásokat, melyeket az akkor reájok szállott Szentlélek megvilágosítása folytán gazdag örökségül ránk hagytak: meglátjuk, megismerjük annak a fényénél a mindenható Istent, mint mennyei édes Atyát és hozzánk való szerelmeért megszeretjük Őt; de

II.

megismerjük és megszeretjük embertársainkat is.

Nagy és nehéz dolog Kt! az embert megismerni és szeretni. Hogy mennyire az: megtetszik

abból, hogy 4000 évig kellett várni az emberiségnek, mig elhangzott ez az életet megédesítő ige: *„Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!“*

Mert oh igen! a Krisztus előtti időkben azt a szeretetet, mely kiterjed mindenekre; mely oly általános, hogy előtte mind egyenlőn kedves, ki a teremtés koronájaul alkottatott a Mindenhatótól; mely az apostol szerint nagyobb a hitnél és a reménynél, — azt a szeretetet nem ismerték.

Hogy ez így volt, arra sok, nagyon sok példát lehetne felhozni az ó-testamentomból, melynek nem egy lapja igazolja, hogy a Krisztus előtti időkben csak a faji szeretet volt a kötelező; mig egyebeknek a megvetése, sőt gyülölete, pusztulásra juttatása volt a kívánatos, kedves dolog. A pogányság egész történetén véres fonalként húzódik végig az önző erőszak, mely óriási világbirodalmakat teremtett, de a szeretetnek áldott melege s világító napja nélkül. Hatalom és érdekközösség volt az összetartó kapocs. Az emberiséget kasztokra és osztályokra tagozták s az erős az erőtlent kinos szolgaságra vetette és embertársának sem tekintette. De jött tűznek gyújtó lángjával a Pünkösd, ama világátalakító nap, midőn a szeretet, az édes, az igaz, a testvéri, a mindeneket szívébe záró szeretet elfoglalta azt a helyet, mely neki az emberiség boldogítása végett kijelölve volt.

Ama napot mondtam Kt! és pedig szándékosan; mert bár a Jézusnak a szeretet hírdetésében tölt el élete s nem is eredmény nélkül, de azért mégis csak akkor ejtette az foglyul általánosabban a szíveket, mikor a tanítványok amaz első Pünkösdkor *„látának kettős tüzes nyelveket és üle mindenikre azok közűl“* s az Irás szerint *„megkeresztelkedének mintegy háromezeren“* és *foglalatosak valának az apostoloknak tudományokban, vagyonuknak egymással közlésében, a kenyérnek megszegésében ... mindenök köz vala.“*

Fájdalommal kell azonban bevallanunk, hogy volt azután idő, midőn nemcsak a pünkösdi vilá-

gosságot nem látták, hanem az a szent könyv is el volt zárva az emberektől, honnan az a világosság árad, melynél megtanúlhatták volna úgy ismerni az embert, mint testvért és mint ilyet szeretettel ölelni. Ismét a Krisztus előtti szeretetlen kor támadt fel s lett uralkodóvá.

Hanem ez is, ha nem egészen is, mégis csak elmúlt. Mióta a biblia a népnek kezébe adatott, az a pünkösdi világosság ismét szétárad a világon s a testvéri szeretet mindjobban áthatja a szíveket. Vannak lelkek, kiket megkapván s égetvén a mennyei láng éltöket is feláldozni készen mennek a vad népek közé, amaz idegen országokba, hol lelki sötétség borul még az emberekre s igyekezvén megnyerni azokat a Krisztus evangyéliumának: boldogokká akarják őket tenni. — Vannak szívek, melyek megindulván az életben dúló nyomor és inség láttára, egymásután állítják fel a szeretet házait, hol enyhülést és gyógyúlást, nyugvást találnak az élet terhe alatt megtörtek, a szenvedő Jóbok, a koldusbotra jutott Lázárok. Hajlékot emelnek a gyermekeknek, kiket a szívtelenség az utcára tesz ki, hogy ott elpusztúljanak; menhelyet azoknak, kik szinte az életnek a Zsoltáríró által megjelölt határpontjához jutottak s magukkal immár jóltehetetlenek; kórházat azoknak, kik szegénységök miatt nem gyógyíttathatják magokat, hogy dicsérnék még tovább az Istent; árvaházat azoknak, kik szüleiket vesztve, szülői szeretet nélkül nőnének fel különben, hogy legyen nekik is édes otthonuk, meleg szeretettel megtoldva. És hány meg hány jótékony egylet alakul a könyek letörlésére, az irgalom gyakorlására!...

Mit gondoltok Kt! honnan veszi ez mind a kiinduló pontját? Ez a nagy, általános emberszeretet honnan kezdte meg útját, által a világon, hogy legyen úgy ismét, mint volt már egyszer, az első Pünkösdkor s az apostoli korban, midőn „*valának egyenlő akarattal s mindenök köz vala?*“

Az evangyéliumból Kt!, a pünkösdi világosság hatása folytán megírt szent könyvből. Mert csakugyan, aki olvassa azt a szent könyvet, a bibliát: világosság árad szívére s annál a világosságnál megismeri és megszereti az embert, mint vele egy Atyának a gyermekét s ha az élet búja, baja, gondja ránehezedik felebarátja vállára: nem tétováz szíve, nem ingadoz lelke, hanem segít elhordozni azt a keresztet, azt a bánatot a szeretet által. — Ha könyre indító nyomor és elhagyatottság zörget szívednek ajtaján és segélyt nyújtó kezedet keresi: olvasván lapjait ama szent könyvnek, világosság ragyogja be a te lelkedet s nem hagyod átokkal menni el küszöbödről a zörgetőt. Az Úr mondta, aki a pünkösdi világosságot leküldte az égből: *„valaki egygyel tesz jót az én kicsinyeim közül, én velem tesz jót“*. Óh mily boldogság testvéreinkkel, embertársainkkal jót cselekedni! Amint a költő énekli:

„Jól tészek s érezem: mi jó, mi isteni
A megsebhedt szívek baját enyhíteni, — —
Mert jótett által a föld a menynyel rokon
S van Istennek képe a halandó poron.“

És honnan árad reánk, honnan ismerjük meg a világot átölelő s minket boldogító csudálatos szeretetnek fényét? A bibliából Kt!

Aki forgatja ama pünkösdi mennyei világosság hatása alatt írott szent könyvet: ha nem látja is már testi szemeivel a *„kettős tüzes nyelveket“*, de azért világosság támad lelkében s annál a fénynél megtanúlja felebarát gyanánt ismerni s mint testvért szeretni halandó embertársát.

Forgassuk hát és olvassuk Kt! azt a drága szent könyvet, hogyha a pünkösdi *„kettős tüzes nyelveket“* nem látjuk is ma reánk ülni, az abból kisúgárzó mennyei világosságnál megismerjük és megszeressük az Istent is, az embert is; hogy így ha örvendezünk egyrészről annak a világosságnak, mely a napból árad e földre, ör-

vendezzünk másrészt a reánk kitöltött mennyei tűznek és szerezzen még nagyobb gyönyört és boldogságot a mi lelkünknek az a világosság, melyet a pünkösdi *„kettős tüzes nyelvek“* s a Szentlélek hatása alatt írt szent könyv, a biblia sugároz ki. S ha e világosság lesz életünk vezérlő fáklyája: akkor újra föltámad a szent hajdankor, az apostolok boldog ideje, amidőn Isten a szeretet által *„egy testbe szerkeszt mindeneket a Krisztusban, mind akik mennyekben vagynak, mind akik e földön vagynak.“* Ámen.

Gulyás Benő,
mező-csáthi ev. ref. lelkész.

11.

A reformáció az evangyéliomi világosság győzelme.

Reformáció emlékünnepén.

Alapige: Máté IV. 16.

Ünneplő ker. gyülekezet!

Közel 400 esztendeje annak, hogy *Luther Márton*, az egyszerű, szegény barát kiszögezte *95 tételét* a wittenbergi vártemplom ajtajára. Isten nevében kezdte meg munkáját, Isten nevében lépett fel *Zwingli* és *Kálvin* is, hogy rendületlen hitökkel és az ige fegyverével Isten dicsőségére mindhalálig híven harcoljanak.

Ki gondolta volna még akkor, hogy a merész föllépés biztosítja az evangyéliomnak, mint örök világosságnak győzelmét? Ki gondolta volna még akkor, hogy a sötétségben helyeztetett nép szeméről egyszere leesik a hályog és lát nagy világosságot? Ki gondolta volna még akkor, hogy évszázadok múltával is megünnepelje az evangyéliomi alapon álló prot. világ azt a napot, melyen a kalapács ütések Isten nevében elhangzottak?

Oh! mennyi zaklatásnak és üldöztetésnek volt kitéve a nagy reformátorok által hirdetett tiszta evangyéliomi hit! Piros vér és omló köny jelöli azt az útat, amelyen haladt évszázadokon keresztül. A nyomában alakult gyülekezetek élete nem volt egyéb, mint szakadatlan harc, örökös küzdelem az evangyéliomi igazságokért. De mert a

ref. egyház Istent mindenkor a hamisitatlan jézusi kijelentés szerint ismerte és tisztelte; mert az erkölcsi élet tisztaságát nemcsak hirdette; de az idők folyamán megvalósitani is igyekezett; mert a bilincsekbe vert emberi szellemnek éltető szabadságot adott: ez a hármas tényező biztosította fennmaradását, sőt diadalát az üldözések között.

Hálával kell azért leborúlnunk a Mindenható előtt, hogy mi ennek a megtisztított vallásnak, ennek az üldözött hitnek, de ennek a diadalommal teljes egyháznak vagyunk a követői. Hálánk ének és imádság alakjában szálljon fel az egek Urához, hogy egyházunk küzdelmeihez mindig adott elegendő erőt, kitartást s nem egyszer vértanuink kiomló vére által pecsételé meg hitvallásunk igazságait. Lelkünk emelkedjék Istenhez, hogy szabad hazában szabadon ünnepelhetjük meg a reformáció emlékét s szivünk oltárán áldozatot gyújthatunk azon dicső férfiak tiszteletére, kik apostoli lelkesedéssel hirdették a romlott világnak a szabadító evangyéliomot. Bizony: *„ez is a seregeknek Urától származott, ki csudálatos az ő tanácsában, méltóságos az ő cselekedeteiben!“* (Ézs. XXVIII. 29.)

És ha nézzük azt a dicső munkát, mit a reformátorok életök kockáztatásával, sőt feláldozásával véghez vittek, úgy tetszik nekünk, mintha beszédeikben megnyilatkoznék az a végetlen isteni szellem, mely a mi Urunk Jézus Krisztusban nyilvánult s melytől ihletve, csodálatos erővel hirdették a sötétségben ülő népeknek a világosságot és Isten országát. Nem új hitvallást, nem új felekezetet akartak tehát ők alapítani, csak evangyélioni alapra akarták visszaállítani azt a keresztyénséget, mely tévelygő vélekedésekkel és emberi találmányokkal toldotta meg a Krisztus tiszta tudományát. Lelkesedésük gyújtott, beszédök csudás erővel hatott. Mintha új élet, új világ tárult volna föl az emberek előtt. *„A setétségben helyeztetett nép láta nagy világosságot és a halál árnyékában és tartományában helyezetteknek világosság támada“.*

Ez a *világosság nem volt egyéb, mint az evangyéliomnak győzelme.* Ez a győzelem pedig abban állott, hogy a reformáció visszaállította

I. *Istennek lélekben és igazságban való imádását.*

II. *A romlásnak indult erkölcsi élet tisztaságát.*

III. *A bilincsekbe vert emberi szellem szabadságát.*

Lássuk ezeket egyenként!

I.

Visszaállította a reformáció először is *Istennek lélekben és igazságban való imádását.*

Igazán csodálkoznunk kell azon, hogy az a Krisztus örökségével dicsekedő róm. kath. egyház miképen térhetett le arról az egyenes útról, melyet számára az evangyéliom örök időkre megjelölt. Csodálkoznunk kell azon, hogy miképen hirdethetett Istenről, Jézusról s az ő imádásukról olyan tanokat, melyek a biblia szellemével merőben ellenkeznek! Elfeledte az Úr Jézus tanítását: *„Az Isten lélek és akik őtet imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják“.* (Ján. IV. 24.) Szemkápráztató, fényes templomokban, üres külsőségekben, haszontalan látványosságokban, hiábavaló bőjtölésekben és az u. n. olvasók gépies lemorzsolásában vélte helyesen imádni Istenét, mely imádásban épen a léleknek és igazságnak volt legkevesebb része. Az a jézusi egyszerűség, melylyel az apostoli korszak ékeskedett, értelmetlen, fényes cerimóniává fajúlt el. Az örökkévaló Isten imádását Máriának és a szenteknek tisztelete háttérbe szorította. Meg van írva, hogy az első keresztyének istenitisztelete nem állott másból, mint hogy énekelték Szt. *Dávid zsoltárait* (Kol. III. 16), egyéb *lelki énekeket* (Ef. V. 19), aztán *foglalatosak valának az apostoloknak tudományokban, marháiknak egymással való közlésekben, a kenyérnek megszegésében és a könyörgésekben* (Csel. II. 42). És mivé tette a róm. kath. egyház ezt a megható, lelki áldozatot? Viszatért

a régi zsidókhoz és pogányokhoz. Oltárokat emelt; füstölőkkel, égő gyertyákkal, örök tüzekkel, festett és faragott képekkel, lengő zászlókkal, szentelt vizekkel rakta tele templomait. A legigazabb belső áldozat, az *imádság* helyébe idegen nyelvű *miseáldozatot* hozott be aranyos, cifra ruhákba öltözött papokkal, tömjénezéssel, csengetyűkkel, keresztvetésekkel, térdeplésekkel. A nép lelkét istenígéjével nem táplálta, sőt a biblia olvasását is eltíltotta; a gyülekezeti, lélekemelő közéneklést megszüntette (I. Gergely pápa) s az elnémitott hívek buzgóságát harsogó hangszerekkel, síppal, fuvolával, trombitával akarta az Örökkévaló zsámolyához emelni. S mindezek fölött még behozta a szentek segítségül hívását; a pápát megtette az egyház fejévé, Krisztus földi helytartójává, közbenjáróvá Isten és az emberek között, a papokat pedig az üdvösség közvetítőivé, valóságos egyedárúsaivá. Ugyan lehetett-e így Istent lélekben és igazságban imádni!?

Mélyen érezték sok százezrekkel együtt a reformátorok, hogy a kath. egyház nem igazán, nem helyesen, nem a Krisztus tanítása szerint tiszteli a Mindenhatót. S a szent ígére hívatkozva alázatosan és szelíden figyelmeztették a hatalmas egyház fejét a tévedésekre, de ő kiátkozással felelt.

Ám az Istentől ihletett új próféták a kiátkozástól nem rettentek meg. Apostoli lelkesedéssel, meggyőző igazsággal ostorozták az evangyéliomellenes visszaéléseket, követelték, hogy a biblia nemzeti nyelvekre lefordítva adassék a nép kezébe, hogy a saját szemeivel győződjék meg arról, mily nagy közbevettetés vagyon az evangyéliomi alap és az egyház tana között. A szent könyvből kiáradó világosság, mint a nap fénye, isteni erejével besugározta a setétségben ülő nép lelkét és láta nagy világosságot, mely eddig el volt rejtve szemei elől. Úgy, hogy mikor Luther a birodalmi gyűlésen megjelent, bízva ügye diadalában, bízva a feje-

delem és a világosság után sóvárgó nép pártfogásában, már rettenthetlen bátorsággal, sőt hősi elszántsággal mondotta ez örökre emlékezetes szavakat: *„Itt állok, másképen nem tehetek, Isten legyen segítségemre!“*

És a reformációnak csakugyan segítségére volt az Isten!

Egyszerre megtisztúlnak a templomok a felesleges cifraságoktól. Fölzendül a hivők ajkán Luther hatalmas nemzeti éneke: *„Erős várunk nekünk az Isten“* — vagy ott Helvéciában ama királyi Zsoltár: *Te benned bíztunk eleitől fogva Uram! Téged tartottunk hajlékunknak!* Prédikálják a szerető Atyát s Krisztust, aki egyedül jár közben Istennél miérettünk, bűnös emberekért. Eltörlik a szent képek és ereklyék tiszteletét. Eltörlik a felesleges szentségeket és kimondják, hogy isteni erővel csak a kijelentett szentírás van felruházva s ha idvezülni akarunk, a szentek segítségül hívása nélkül, a pápai és papi közbenjárás nélkül, egyedül hit által a Krisztus érdemeiért igazúlunk meg Isten előtt. Egyszóval a reformációban győzelemre jutott az evangyéliom, mert: *„Minden plánta, valamelyet nem a mennyei Atya plántált, kiszaggattatott!“* (Máté XV. 13)

Imé ez a reformáció első diadala! Ezért áldjuk a nagy Istent, aki a reformátorokban megdicsőítette magát s megvilágosította a mi szemeinket.

II.

Visszaállította a reformáció másodszor a *romlásnak indult erkölcsi élet tisztaságát.*

Hit és erkölcs az emberi léleknek édes testvérei. Ha rendületlen az Istenben vetett bizalom, boldogító a hit: a legtöbbször megmarad a szívnek erkölcsössége és tisztasága is. Ha pedig Istenről beteges fogalmai vannak az embernek, ingadozó az Ő benne vetett hit: nem őrízheti meg a szív

evangyéliomi tisztaságát s a különben is bűnös ember könnyedén letér az erkölcsiség útáról.

Igy az az egyház is feledvén Jézusnak, mint a szeretet vallása megalapítójának magasztos eszméit, feledvén Istennek lélekben és igazságban való imádását tizenöt századós küzdelemteljes pályát a nélkül futott meg, hogy az igazság és erény országát, az erkölcsi élet tisztaságát e földön megvalósulva láthatta volna. Sőt úgy tetszik, hogy mennél inkább haladt a századokkal: az isteni mester alakja, — az örök erkölcsi elvek annál inkább elhomályosultak előtte. A tiszta erkölcsiség helyébe lépett az erkölcstelenség. Mindazok a bűnök, melyeket gyarló földi ember elkövethet, százával és ezrével mutatkoznak az erkölcsi élet pusztaságain. Felebaráti szeretet helyett elfoglalta a szíveket az önzés. Jézusi szelídség és alázatosság helyett uralkodott a lelkeken a nagyravágyás s a világi hatalomnak elnyerése. A nép tudatlanságánál csak erkölcstelensége volt nagyobb, mely kitűnő példákat talált a papok és egyházi fejedelmek botrányos életében. Mikor pedig bűnbocsátó cédulákkal is eláraszották a leigázott országokat: képzelni lehet, hogy a bűn és erkölcstelenség minő mérveket öltött.

Homlokegyenest ellenkezett tehát a keresztyénségnek akkori élete a Jézus által hirdetett erkölcsi eszmékkel, örök igazságokkal, melyek a hegyi beszédben így hangzanak: „*Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa. Boldogok az alázatosok, mert ők örökség szerint bírják e földet. Boldogok, akiknek szivök tiszta, mert ők az Istent meglátják. Boldogok akik háborúságot szenvednek az igazságért, mert övék a mennyeknek országa*“. (Máté V. 3., 5., 8., 10.)

Ezen erkölcsi elveknek megvalósítását tűzték ki a reformátorok életök feladatává. Visszaborzadva az egyház erkölcstelenségétől, lelkesítve az erkölcsi eszmék tisztasága, boldogítása és diadala által, igaz meggyőződéssel hírdették Pál apostollal:

„Ti nem vagytok a testben, hanem a lélekben, mert az Isten lelke lakik bennetek. Akiben nincsen a Krisztus lelke, az nem az övé. Hogyha pedig a Krisztus tibennetek vagyon, jólehet a test meghal a bűnért, de a lélek élet az igazságért. Mert ha test szerint éltek, meghaltok: de ha a lélekkel a test cselekedeteit megöldöklitek, éltek. Valakik Isten lelkétől vezéreltetnek, azok Istennek fiai, s ha Isten velünk, ki ellenünk!?" (Róm. VIII. 9., 10., 13., 14., 31.)

És a nép, az erkölcsi halál árnyékában helyeztetett nép e szokatlan beszédekre láta nagy világosságot s akik hallották, kezdének gondolkozni, kezdék sokan levetkezni *az „ó" embert és felöltözni az „új"-at.* (Ef. IV. 24.) Elfoglalta a szíveket az egymást boldogító felebaráti szeretet. Megvetik az erkölcstelenséget, hogy a szív tisztasága és boldogító érzése által legyen a hívő igazi követője a Krisztusnak. A valódi bünbánat és töredelem megtisztítja az útat s biztosítja a hívő lélek számára az örök életet. A babonás búcsújárások, a tétlen remeteség és zárdai élet, mint különös érdemszerzés helyett lelkesül a nép a munkás keresztyénségért, az erkölcs és erény diadaláért s azon boldogító tudat hevíti, hogy egyedül a Jézus Krisztusban vetett hit által idvezülhet.

Oh K. H., bár nem mondhatjuk, hogy a reformáció egészen újjá szülte és megtisztította a bűnös emberiséget, nem mondhatjuk, hogy csodával határos tiszta erkölcsi életet teremtett, de annyit Istenre hivatkozással állíthatunk, hogy a reformátorok szeplőtlen, tiszta élete és az egyházi fegyelem szigorú alkalmazása által nagyon megjobbúlt a hívek vallás-erkölcsi élete s még ma is — ebben az anyagiakért lelkesülő világban — bizonyára jó lélekkel várhatjuk az erkölcsiség diadalát.

De hogy ez mielébb megvalósuljon, nekünk mindnyájunknak szent kötelességünk legyen jámborságban, mértékletességben, erkölcsi tisztaságban élni. Hassa át szivünket, éltesse lelkünket

ama fölemelő gondolat: *Nem rendelt minket az Isten haragra, hanem az idvességnek elvételére, a mi Urunk Jézus Krisztus által.* (Gal. V. 9)

Tegyünk szent fogadást, hogy „*megemlékezvén az Úrnak cselekedeteiről*", (Zsolt. 77., 12.) mind életünkben, mind halálunkban hívek maradunk az erkölcsi örök igazságokhoz, melyeket csak úgy valósíthatunk meg, ha idejekorán „*elvetjük a sötétségnek cselekedeteit és fölöltözködünk a világossághoz illendő öltözetbe*". (Róm. XIII. 12.)

III.

Visszaadta a reformáció végezetre a *bilincsekbe vert emberi szellem szabadságát.*

Hogy a reformáció előtti századokban a kath. egyház mennyire ellensége volt az emberi szellem szabadabb nyilvánulásának, ez meglátszik ama határozatokból, melyekkel lenyűgözte, sőt bilincsekbe verte a lelkeket tápláló szabadságot. S ha mégis olykor-olykor megnyilatkozott a középkorban a szabadabb szellem, ha világosság gyúlt a sötétségben, azt idejekorán elfojtani, eloltani az egyház mindenkor legfőbb kötelességének tartotta. És ez a lelkek szolgasága, ez a szellemen való zsarnokoskodás mind csak azért történhetett: nehogy a meggyújtott „*világosság, amely mindeneket megnyilatkoztat*", (Ef. V. 13.) elrettentő módon feltüntesse az egyház visszaéléseit. Pedig a vallás tekintetében ki nem elégített kebel, a zsarnokságot nem szívesen tűrő lélek reformokért sóvárgott. De a pápai és papi uralom a sötétség kárpitját áttörni nem engedte. Úgy, hogy igazán elmondhatjuk a kesergő *Ézsaiás* prófétával: „*Óh szegény nép, akik tégedet vezérlenek, azok csalának meg és a te útaidat, amelyen járnod kellene, elfedezték előled!*" (Ézsaiás III. 13.)

De ha addigi kitűzött célját meg is valósította a hatalmas egyház, ha tömlöcözte, ha üldözte, ha halálra kínozta is *Galileit* igaz tudományáért, ha hálátlansággal és láncokkal fizetett is *Columbus*-

nak Amerika felfedezéseért: többé nem tudott uralkodni a bátrabb lelkeken, mert a reformátorok odaálltak a megsemmisüléssel fenyegető ár elé rendületlen bátorsággal kiáltva: Csak eddig és ne tovább! *„Az Istennek lelkét meg ne oltsátok!* (I. Thes. IV. 19.)

Templomban és templomokon kivül meggyőző igazsággal hírdették a hit és lelkiismereti szabadságot. Összetörték a szellemet lenyűgöző láncokat. A hatalmaskodó egyházra ráolvasták bűneinek lajstromát. Biztatólag, bátorítólag szóltak a kétségeskedőkhöz: *„Ne féljetek azoktól, kik a testet ölik meg, a lelket pedig meg nem ölhetik: hanem inkább féljetek attól, ki mind a lelket, mind a testet elvesztheti.“* (Máté X. 28)

És Isten ígéjének ilyen tiszta, szabad szellemben való hírdetése úgy hatott az emberek millióira, mint mikor a jótékony eső megöntözi a szomjúhozó föld barázdáit. A tudomány egyszerre óriás léptekkel haladt előre. Magok a reformátorok örök becsű művekkel ajándékozták meg az emberiséget.

De ellenfeleink is belátták, hogy az őket elsöpréssel fenyegető szellemi áradat ellen tenniök kell valamit. A reformátorok kipróbált, győztes fegyvereit megtanúlták forgatni. És kitört a szellemi harc nagy erővel mindkét részről s tart mindekkorig és fog is tartani még Isten tudja meddig? Az emberiség szelleme, mint az istenség kipattant szikrája, kezdett behatóan vizsgálni, kutatni mindent. Leszállt a földbe, hogy a különböző korszakokról szerezzen tudomást. Fölszállt a csillagos égig, hogy búvárolja a napot és az égitestek változásait.

Oh igazán örömmel ünnepelheti meg nemcsak a prot. világ, de az egész emberiség azt a napot, melyen a hit és lelkiismereti szabadság kiszivárgott. E győzelem által lett az ember úrrá e földön. E győzelem által ismerte meg az örök igazságokat. E győzelem által haladhat az igazi tökéletesség felé.

* * *

Imé K. H. ilyen áldásokat árasztott reánk a 'ormáció. Visszaállította Istennek lélekben és ızságban való imádását. Visszahozta a romlásk indúlt erkölcsi élet tisztaságát. Visszaadta a inçsekbe vert emberi szellem szabadságát.

. Oh de ha ilyen megbecsülhetlen kincsekkel ındékozta is meg a világot, mi legméltóbban ık akkor ünnepelhetünk, ha magunkba szállva smerjük, hogy nincs meg bennünk mai embekben az a vallásos érzés, mely a reformációt iidézte és csak akkor leszünk annak áldásaira iltók, ha az akkori kor vallásos buzgóságát fel'venítjük magunk között. Ilyen érzésekkel, ilyen ndolatokkal eltelve, bűneinket töredelmesen ›gbánva, részt vehetünk a számunkra megterít szent asztal áldásaiban is. S midőn hittel manhhoz vesszük a kenyeret és a bort: az abból iradó erő és lelki egyesülés a Krisztussal erősítj ;almunkat, táplálja reményünket, hogy az Ö leme által a mi bűneink megbocsáttatnak ;en előtt.

„Kegyelem néktek és békesség Istentől, a mi yánktól és az Úr Jézus Krisztustól.“ (I. Kor. I. 3)

Ámen.

Szuhay Benedek,
kápolnai ev. ref. lelkész.

12.

Kősziklák.

Egyháztörténelmi előadás a reformáció emlékünnepén.

Vezérige: **Mát. XVI. 18. Te Péter vagy stb**

Az Úrnak legelső tanítványa *Péter*, Szikla-hitű, gyújtó beszédű, lelkes apostol. Az ő ajkairól hangzik el először az ihletett kijelentés, melyen a keresztyénség váltsága nyugszik.

— *Ti kinek mondotok engemet?* — kérdezte Jézus tanítványaitól.

— *Te vagy ama Krisztus, az élő Istennek fia,* — felelé Péter.

— *Te pedig* — mondá az Idvezitő — *kőszikla vagy, (görögül Péter): ezen a kősziklán építem fel az én anyaszentegyházamat és a pokol kapui nem vehetnek azon diadalmat.*

S a keresztyén anyaszentegyház csakugyan fölépült örökre ledönthetetlenül.

Csudás véletlennek tarthatnánk, ha keresztyén hitünk szerint Istennek bölcs végzéséből nem történnék minden, hogy a magyar református egyház megalapítása, illetőleg a Péter apostoltól letett hajdani alapra visszahelyezése is a *Péter névhez* fűződik. Mintha a leírt jelenet után másfélezer esztendő mulva, közel négy századdal ezelőtt a magyar földön, *két Péter* lelkében újra kigyúlt volna az az evangyéliomi fény, mely Péter apostol által bizonyságot tett a Krisztusról! Mintha fülökbe csengett volna az égi megbizatás:

— *Te Péter vagy s ezen a kősziklán építem fel az én anyaszentegyházamat.*

Félelem, rettegés nélkül állottak elő Pétereink sorban, egymásután, *felöltözve a világossághoz illendő öltözetbe.* (Róm. XIII. 12.) Előállottak, mint rendithetetlen oszlopok, mikor egy hatalmas lelki, szellemi vihar söprött végig a világon, hogy az emberiség — a költő szerint —

„Annyi bűn, szenny s ábrándok dühétől
Tisztuljon meg a vihar hevében,
És hadd jöjjön el a Nóé bárkája,
Mely egy új világot zár magába.“ (Vörösmarty,)

Ennek a megújhodott világnak s e megújhodott világban a mi magyar református anyaszentegyházunknak két kősziklájáról, *két hatalmas Péteréről,* megalapítóiról szólok ez alkalommal a reformáció ünnepnapján. Nevök, tetteik, emlékök aranybetükkel van beírva a történet lapjaira. Legyen mindnyájunk szívetáblájára is!

* * *

A két Péter közül időrendileg első sorban a *Perényi Péter* sziklaalakja emelkedett ki a vallás-erkölcsiség zürzavarából. Nagy nemzetség ivadéka. Atyja az ország nádora, vicekirály, római birodalmi herceg. Dajkáló, nevelőanyja *Kanizsay Dorottya,* akiről föl van jegyezve, hogy nemes szívétől indíttatva, egymaga temettette el a mohácsi véres, gyászos síkon szerteheverő áldozatokat, a szerencsétlen nemzet halottait. Péter, mint 25 éves ifjú, maga is ott harcolt a rettenetes ütközötben. A magyar sereg jobb szárnyát vezényelte erős akarattal, ifjonti hévvel. Bátyja, *Ferencz,* váradi püspök, csata előtt, ezt az ismert szomorú jóslatot mondta:

— „Ezt a napot húszezer magyar martyr emlékezetére kell szentelni. Menjen Rómába Brodarich kancellár, aki ismerős a pápánál és kanonizáltassa őket!“

Fájdalom, beteljesedett. A húszezer vitéz, 28 zászlós úr és 5 püspök között Perényi Ferenc is

a csatatéren maradt, de Pétert megmentette az isteni gondviselés a haza jobb idejére.

A mohácsi veszedelem után a szegény Magyarország felett viszálykodó két király mindegyike meg akarta nyerni Perényi Pétert a maga részére. A nemzeti királyság eszméjéhez híven *Szapolyay János* mellé állott, aki őt maga helyett erdélyi vajdává tette, s a korona őrizetét is reá bizta. Perényi erős várában, *Siklóson* helyezte el a nemzet féltett, drága kincsét. — Nagybátyja *Perényi Antal* is elesvén Mohácsnál, reászállott a Palóczy-birtok, *Sárospatak* vára és fejedelmi uradalma, melyben János király is megerősítette. — Most már senkisem mérkőzhetett vele gazdagságban. Esze, szíve, karja ereje is az ország első daliájává emelték. Oly nagyra nőtt, hogy a királyokig ért fel. Az igaz hazafiak, akik bánkódtak a hon szomorú sorsa felett s a Ferdinánd és János király közötti vetélkedéstől semmi jót sem vártak, már azon kezdtek gondolkozni: nem jó volna-e mind a két királyon túladni és Perényit tenni meg királynak s az ő hatalmas keze és jogara alatt egyesíteni a szétszakasztott országot. Így gondolkoztak, de Perényi nem áhitozott a földi ország után. Királyi gondolatai égig szárnyaltak, ahol egy sokkal felségesebb birodalom nyilt meg előtte. Az *Ézsaiástól* rajzolt lelki ország, melyben *nem a nap és a hold világit, hanem az Úr az örökkévaló világosság és Isten a dicsőség* (60, 19.). A reformáció világossága töltötte be a lelkét s odahagyta az evangyéliomtól elfordúlt róm. kath. egyházat. Áttérése korszakot jelent a magyar hitújítás történetében. Udvari papja, *Siklósi Mihály* hévvel buzgólkodott körülötte s gyújtó szónoklataival terjeszteni kezdte Sárospatakon és környékén a tiszta tudományt. Csakhamar lelkes apostoltársai akadtak a pataki ferencrendi szerzetesekben: *Kopácsi István*, zárdafőnökben és a gyönyörű hangú *Sztárai Mihályban*. Ezek Perényi oltalma alatt s nagy kiterjedésű birtokain ellen-

állhatlan erővel prédikáltak. Csatlakozott hozzájuk a gálszécsi túdós iskolamester, az énekes *Gálszécsi István* is. Vitték a megújított vallás szózatos igéit Tiszántulra, Dunántulra. Nyelvök igazán *az a kicsiny tűz* volt, *mely* a szent könyv szerint, *nagy erdőt megéget* (Jak. III. 5.).

Perényi 1531-ben a pataki ferencrendi zárdából reformált iskolát alapított. Első tanáráúl, a nagytekintélyű Kopácsit hívta meg, ki őt eleitől kezdve unszolta az iskola fundálására. Ugyanekkor szervezte a pataki reformált egyházat is. Az Úrnak ama lelke működött benne. Szép templomot is akart emelni az új gyülekezet számára. Letette fundamentumát, de neki is szólt az Úr, mint egykor Dávid királynak:

— *A te fiad, kit helyetted ültetek a te székedbe, ő építi meg a házat az én nevemnek.* (I. Kir. V. 5.)

Fia *Gábor* végezte be a templom-építést.

1532-ben nagy fájdalommal látogatta meg az Isten. A török fővezér (Ibrahim), az átkos emlékű *Gritti Alajos* árúlkodó szavaira, rútúl magához csalta és elfogta. Fogságából csak elsőszülött fiának, *Ferencznek* kezesül adása mellett szabadúlhatott meg. Ezt a fiát többé sohasem ölelhette szerető atyai keblére. De a szenvedés még inkább Istenhez vezette s erősítette benne vetett bizalmát.

1534-ben Sárospatakot erős kőfallal vétette körül s kapuja fölé ezeket az aranyszavakat íratta:

— Boldog az a város, amelyben Isten igéjét hírdetik és megtartják. (Felix civitas, in qua Verbum Dei praedicatur et observatur illud.)

Perényi városaiban és falvaiban valóban boldog napok virradtak a reformált vallás folyton szaporodó híveire. Urok, pártfogójuk példaként állott előttük. El nem mozdíthatta őt semmi az *Isten szerelmétől, mely vagyon a mi Urunk Jézus Krisztusban.* (Róm. VIII. 39.) Pedig megpróbálta a kísértő. János király halála után a nagyváradi békekötés értelmében, melynek egyik főszerzője volt, Ferdinándot ismerte el királynak. Magas

méltósággal, dús vagyonnal kinálták meg rögtön. Királyi kancellárá nevezték, az egri érsekség jövedelmeit ruházták reá. De a kitüntetésekben a csábító kígyó képét látta s minden kísértésnek elejét veendő, külön biztosítékot kért Ferdinánd királytól, hogy őt vallásában, mely az evangyéliumon nyugszik (fidem christianam per Christum juxta evangelium), soha nem háborgatja. Így lett a király híve.

Hatalommal, gazdagsággal el nem kábíthatták, hát a szenvedéssel akarták eltéríteni. 1542-ben Ferdinánd elfogatta és Bécsújhelyen tömlöcbe záratta. Nagy vádat koholtak ellene, hogy a királyságra vágyik. Holott a főpapság akarta benne sújtani a magyar reformáció fő-főpártfogóját, első alapkövét. Hiába jártak érte közben: sógora, *Thurzó Elek* országbíró (Perényi első felesége Thurzó nővére volt, második meg a Thurzó feleségének a nővére) és mások, a börtönben senyvedett hat esztendőn keresztül s ott is halt meg mély bánatban 1548-ban. Azonban a börtön sem törte meg szilárd hitét. Fogsága szenvedéseit azzal édesítette, hogy az ó- és újtestamentomi szenttörténeteket összeszedegette s versekbe foglalta. Végrendeletében meghagyta Gábor fiának, hogy az evangyéliomi tudománytól el ne szakadjon s azt minden erejével oltalmazza. Holttestét bús özvegye, *Székely Klára* Patakra vitette s később fia az általa megépített templom kriptájába temettette.

Életében nem tudott erőt venni rajta a pápai erőszak és ármány, — halála után igyekezett hát félelmetes, hatalmas ellenfelét meggyalázni. Több mint egy századdal utóbb (1696-ban). *Berkovich Ágoston*, terebesi pálosrendi főnök, majd nagyváradi püspök egy képtelen mesét koholt róla, mit a jezsuiták aztán világgá kürtöltek. A mese szerint Perényit Tőketerebesen temették el, de mert az egyedül üdvözítő egyháztól elszakadt. hamvainak nem volt nyugodalma. Halála napján évről-évre menykő ütött sírjába szíve irányában

mindaddig, míg hamvait a sírboltból ki nem szórták. Így akarták ellenségei Perényi emlékét meggyalázni, de a sár, a szenny lehull az ő tiszta alakjáról s dicsőséges fényben ragyog előttünk mindenha.

* * *

A híres *Pázmány*, esztergomi primás, gúnyos megjegyzése szerint a magyar református egyházat *két Péter* alapította meg: *Perényi Péter* és *Petrovics Péter*. Célzás ez arra, hogy a hatalmas római egyház csak *egy Péterre*, a nagy apostolra viszi vissza eredetét, kinek utódjaiul vallják magukat a pápák. De ez ellenkezik a történelemmel és a valósággal. Azzal azonban csakugyan valót mondott Pázmány, hogy hazánkban a református egyház alapjainak a lerakását a két hatalmas főúrnak, Perényinek és Petrovicsnak köszönhetjük. A mit Perényi megkezdett, Petrovics folytatta.

Suraklíni gr. Petrovics Péter szerb eredetű, de szívvel-lélekkel magyar. Mint hazánk legnagyobb hadvezére *Hunyadi János*, mint a magyar szabadságharcz legendás alakja: *Damjanich*. Rokona Szapolyai János királynak s katona tetőtől-talpig. Vitézi hírnevét a Dózsa-féle parasztlázadáskor szerezte meg s attól kezdve egész haláláig folyton öregbítette. Abban a korban élt, mikor az Úr zord haragja kiáradt a bűnös nemzetre s melyről elmondhatjuk a költővel:

„Beh szomorú idő fordult a magyarra,
Egyik fél erre húz, a másik meg arra,
Nem érti meg egymást, nem érti meg sehogy
S a húzalkodásban erejéből kifogy." (Tompa.)

Petrovicsot rokoni érzése, meg magyar szíve a nemzeti királyhoz, Jánoshoz vitte. Becsületes, nemes lelke szerint a leghűségesebb, legodaadóbb embere maradt neki s feleségének. *Izabella* királynéasszonynak és fiának János Zsigmondnak. János király halálos ágyán kis fia gyámjául nevezte ki és a temesi bánságot bízta reá. Ekkor gyűlt

föl lelkében teljes fényében és erejében az evangyéliom világossága s láta *megnyilatkozott egeket* (Csel. VII. 56.). Mintha a másik hatalmas Péter, az elhalt Perényi szelleme szállt volna reá. Az evangyéliomban hivő s megfélemlett szívek és üldözött reformátorok előtt új oszlopként emelkedett fel, akit körülfogtak reménységük és bizalmuk repkényindáival. A harchoz szokott kemény, rideg katona előtt, aki eddig csak az öldöklésben a csata izgalmaiban találta gyönyörűségét, egy újabb csatatér nyilt meg, ahol — az apostol szerint — *noha testben járunk, mindazáltal nem test szerint hadakozunk és a mi vitézkedésünknek fegyverei nem testiek, hanem Isten ereje által erősek.* (II. Kor. X. 3—4.)

Épen abban az esztendőben, amikor Perényi kilehelte nemes lelkét (1548), tette Petrovics *Temesvárt* a magyar Alföld reformációjának tűzfészkévé. Reformált egyházat szervezett s felsőbb rendű iskolát állított ott fel, melynek tanáráúl a legtudósabb magyar reformátort, *Szegedi Kis Istvánt* hívta meg. Ő és *Lippai Kristóf* aztán Petrovics védszárnyai alatt messze lobogtatták az evangyéliom fáklyáját. Még nagyobb hódítást tett a kanonokságot odahagyott lángajkú *Kálmáncsehi Sánta Márton*, aki mintegy újjászűlte magát Petrovicsot is. Élte végéig püspökének is tartotta és hívta a nagyhatalmú főúr, kinek hő pártfogása mellett a megtisztított vallás diadalmasan haladt előre a Tisza termékeny síkján és Erdély erdőkoszorúzta bércei közt. Az új vallás híveivel az új papok is szaporodtak. Szükség volt megállapítani teendőiket s ruházatukat. Petrovics evégből hívatta össze 1549-ben a *toronyi zsinatot* (Csanádm.); a következő évben újra ott tartottak a reformáltak Petrovics pártfogása alatt zsinatot, melyen megalapították az első ref. egyházkerűletet s megszabták a püspökök teendőit.

Ily szép kezdet után egyszerre megrendűlt a magyar reformált egyház alapja. Aki, mint kőszikla

tartotta vállain, Petrovics Péter kibújdosott az országból. 1551-ben Izabella a fia nevében is Ferdinánd javára lemondott az erdélyi fejedelemségről. Kapott érte két sléziai hercegséget (Oppeln és Ratibor). Könnyezve írta alá a lemondó okmányt, sírva hagyta el az országot. Vele ment a hű Petrovics. A királyné a Meszes hegyre érve, néma borongással nézett vissza egykori birodalmára s egy hársfába belevéste három betűvel (S. F. V. sic fata volunt): így akarja a végzet. Ezalatt Petrovics megindúltan kűldte vissza a szelek szárnyain bús sóhajtását:

„Óh én édes hazám . . .
Te szép Magyarország . . .
Immár Isten hozzád!
Immár Isten hozzád! (Endrődy.)

Alig hogy eltávozott, az új temesvári kapitány, a hős, de vakbuzgó *Losonczi István* megsemmisítette a temesvári iskolát, elűzte a város papjait, tanárait s mindenütt a legnagyobb kegyetlenséggel lépett föl a reformáció ellen. De nemcsak ő, mások is, főleg Ferdinánd idegen zsoldosai. Az evangyéliom hívei mind jobban-jobban áhítoztak kibújdosott, erős kőszáluk, a hatalmas Petrovics után. Kérésöket meghallgatta a nagy irgalmasságú és igazságú Isten. A hős vezér 1556-ban megjelent győztes seregével, kiverte Erdélyből Ferdinánd katonáit s nagy diadallal visszahozatta Izabella királynét és fiát, János Zsigmondot. Ekkor állott hatalma tetőpontján. Az egész Erdélyország reá nézett és hallgatott.

De e hatalmában sem feledkezett meg az új hit nyomorúlt, szegény követőiről. Kolozsvár főtemplomát átadta nekik, hogy ott szabadon imádják az Istent. A templom oltárát, mely előtt a német tábornokok egykor elvették Izabella koronáját, úgyszintén a képeket és egyéb kath. jelvényeket eltávolította.

Új élet támadt a romok felett. A reformátorok föllélegzettek. Az újításai miatt Debrecenből elűl-

dözött *Kálmáncsehi Sánta Márton* Kolozsvárra sietett s nagy pártfogója, Petrovics oltalma alatt bámúlatos sikerrel hírdette Kálvin tudományát, vagy ahogy akkor Erdélyben elnevezték s máig is hívják: *a magyar vallást.* Rövid idő alatt *a kicsiny ezerre szaporodott és a kevés erős nemzetségre* (Ézs. 60., 22.). Számos reformált gyülekezet állott elő s Nagyvárad vidékén egy egész reformált superintendentia szervezkedett, melynek püspöke a rettenthetetlen Kálmáncsehi volt. Apostoli munkásságára a koronát az 1557-ik évi (jun. 1.) *tordai országgyülésen* tette fel Petrovics, amikor Erdély rendeivel egész Európát, az összes művelt államokat megelőzve, meghozatta a legelső, bölcs vallásszabadsági törvényt:

-- Mindenki azt a hitet követheti, amelyet akar, régi vagy új szertartásokkal. Egyik hit követői se bántalmazzák a másikat!

E fenkölt gondolkozását mutató, dicső tette után nemsokára 1557. okt. 15-én, a Mindenható megkérte lelkét, hogy *elvegye az életnek koronáját, melyet ígért az Úr az őtet szeretőknek.* (Jak. I. 12.) Hetven esztendős korában költözött jobblétre. Magában élt, feleséget nem vett, a Krisztus volt menyasszonya. Vagyonát példányszerü hűséggel János király fiára hagyta. Hű s igaz volt mindhaláláig. Emléke áldott.

* * *

Mi történt Petrovics halála után? Alig hogy kidőlt a kálvinisták emez erős oszlopa, öt hónappal utóbb (1558. márc. 27.) épen ott, ahol az ő hatása alatt az első vallásszabadsági törvényt meghozták, *Tordán* ezt a végzést iktatta törvénybe a zsarnok türelmetlenség:

— A sacramentáriusok felekezete eltiltatik és eltörlendőnek véleményeztetik.

Azok a gyűlölt s űldözött sacramentáriusok a mi eleink voltak, Kálvin követői. Bizony jaj lett volna nekik, ha az Isten nem támaszt újabb

kősziklákat, több Pétereket. De támasztott, akik a Perényi és Petrovics által lerakott alapon az íge hatalmával építették fel evangyéliom szerint reformált anyaszentegyházunk dicsőséges épűletét. A világi nagy méltóságú, nagy tekintélyű, gazdag főurakat szegény predikátorok váltották fel az ostromolt falakon s éj-napi munkájokkal, lelkök törhetlen erejével, Krisztus igaz tudományával lettek egyházunknak diadalmas hőseivé. Mennyi kőszikla, mennyi Péter, akikre örök hálával, szívbeli büszkeséggel tekinthetünk vissza! *Méliusz Péter*, a magyar Kálvin, a tiszántúli reformátusok első püspöke; *Károlyi Péter*, Méliusz bajtársa s utóda a püspöki székben; a Pál apostolhoz hasonló *Bornemisza Péter*, a felső Dunamellék püspöke; a jó *Szenczi Czene Péter*, a Mátyásföldi református gyülekezetek szervezője, akit a nép atyjaként szeretett és tisztelt. Fény nevökre, áldás emlékökre!

Mi pedig ünneplő K., amikor hálát adunk az isteni gondviselésnek, hogy nekünk erős kősziklákat állított egyházunk épűletébe, melynek szegletköve a Krisztus, igyekezzünk a nagyokhoz, a kőszikla hitűekhez hasonlók lenni, pályafutásunkat jól elvégezni s a hitet mindenkor megtartani! A költő szerint

„Legyen villámban, dördűletben
A hit, mint szikla, rendűletlen!" (Tompa.)

Ámen.*

S. Szabó József.

* Azt kérdezhetik: mikor és hol tartson a lelkész ilyen előadást? Lehet-e, szabad-e pl. a szószékről Isten igéje helyett effélét hírdetni? Én azt tartom, hogyha p. o. elhunyt nagyjaink emlékezetét ma már a szószékről is felújíthatjuk, egyh. történetünk példányszerű alakjait fel nem mutatni valóságos kötelességmulasztás részünkről. Sőt a napjainkban sokképpen veszélyeztetett református öntudat ébrentartására és erősbitésére, p. o. a vasárnap délutáni istenitiszteleteken alig találnék hathatósabb eszközt, mint az evangyéliomi szellemben s gondosan elkészített egyháztörténelmi előadást. Igy lehetne feldolgozni s népünkkel megismertetni egész egyháztörténelmünket. Mindenesetre a reformáció emlékünnepi délutáni istenitisztelet, esetleg az itt-ott megtartott vallásos estélyek kiválóan alkalmasak arra, hogy a hívek lelkét olyasforma egyháztörténeti előadásokkal tápláljuk és erősítsük, aminőt ím itt szerény kísérletképen közlök.

S. Sz. J.

13.

Régi út, új ösvény.

Ó-év utolsó estéjén.

Alapige: Jeremiás VI. r. 16 v.

Valahányszor az esztendő utolsó estéjén megkondulni hallom a templomba hívó harangokat és látom a nép nagy sokaságát hévvel tolongani az Úr oltárához: mindannyiszor valami kínos és mégis jól eső érzelem szállja meg szívemet. Megvilágosítja ilyenkor az emlékezet a lefolyt egész esztendő történetét és a most tolongó nagy számú sokaság helyett egy kisded sereget látok csupán a templomban, mely eltelve még a Gondviselés iránt érzett hálával, összetett kezekkel imádkozik s igyekszik felemelkedni Istenhez. Óh, hol voltatok ti akkor és hol volt a ti szívetek, lelketek, kik most mindannyian siettek ide az élő vizek kútfejéhez?!... Ha kérdeznélek benneteket egyenként, bizonyára úgy felelnétek ti is, mint az evangyéliomi lakomáról elmaradt hívatalosak: *„Szántó földet vettem, el kellett mennem, hogy azt megnézzem: öt igavonó barmot vettem, el kellett mennem, hogy azt kipróbáljam: feleséget hoztam, nem mehetek“*, azaz azt mondanátok: a megélhetés, a kenyérszerzés, az élet gondjai elfoglaltak annyira, hogy nincs időnk még csak gondolni sem a lelkiekre, az Istenre.

Hiszen az élet anyagi küzdelmeinek a jogosultságát nem akarom én kétségbevonni T. Gy! És nem is szólok azok ellen, a kiknek a sorsuk az, hogy éjet-napot egygyé téve küzdjenek a min-

dennapi kenyérért, nem szólok mondom ezek ellen, hogy elmaradnak az istenitisztelet külső gyakorlatától, ha különben szívökben él a vallás és a közös istenitisztelet helyett odahaza, titkon ajtójukat behajtva és magánosan sóhajtva imádkoznak, -- csak azok ellen emelem fel szavamat, kiknek módjuk volna, de nem használják fel az alkalmat, kik eljöhetnének, de nem jönnek, mert kevésre becsülik a vallást és annak intézményeit; kik a földi jólétben, vagy talán tudományokban elkevélyedve így kiáltanak fel: *Kicsoda az Úr, hogy engedjek neki?* és hogy a közkifejezést használjam, mintegy rangjukon alulinak tartják, hogy a hívek seregében megjelenve, leboruljanak ama hatalom előtt, akitől száll alá a földre minden jó adomány, akitől nyerték ők is mindazt, amiben boldogok és aminek bírásában elkevélyedtek.

Nem hiszem, nem hihetem K. Gy! hogy ti közöttetek volnának ilyen Istentől elfordult lelkek és épen e hitemben van örömöm is. Ti még — mutatja a mostani itt létetek -- mindannyian hisztek a vallás örök igazságaiban s ha olykor-olykor a világ érdekeinek nem bírtok ellentállani s meghajtjátok fejeteket a földi bálványok előtt, de az élet egy-egy komolyabb pillanatában azonnal magatokba szálltok és Istenhez tértek.

A magunkba szállás pillanatai atyámfiai, a jelen alkalom is. Életünknek egy fontos szakaszát bevégezve, lehetetlen, hogy egy perenyi megállapodásra ne kényszerítene bennünket ama keblünkben székelő bíró: a lelkiismeret, hogy életünk eseményei felett ítéletét hangsúlyozza s kijelölje a jövendőbe követendő útakat. De, ha talán még szunnyadoznék is keblünkben, kell, hogy mi magunk költsük fel s mi hívjuk fel magunk ellen ítéletre.

Szálljunk tehát magunkba atyámfiai és feltéve ama kérdést: *Hogyan töltsük az esztendő utolsó estéjét?* feleljünk meg reá szent leckénk értelme szerint ekképen:

I-ször: *Vizsgálva az útakat, melyeken járunk.*

II-szor: *Keresve a jövendőben követendő igaz ösvényt.*

I.

Vizsgáljuk meg hát elsőben is az útakat, melyeken jártunk.

Jártunk atyámfiai a bűnnek virágokkal behintett útain. Kezeinket szívűnkre téve valljuk be ezt, mert úgy sem használna semmit, ha azt mondanánk is, hogy bűn nincs mi bennünk; ezzel csupán magunkat csalnánk meg s igazság nem volna a mi beszédünkben.

Igen, igen! Jártunk azokon az útakon, melyeken az alacsony örömök, az élvezetek iránt való erős vágyakozás, a jólét, kényelemszeretet és a hiúság vezettek bennünket. Ha két út állott előttünk, melyeknek egyikére tövisek, a másikára pedig virágok hajoltak ki, amelyekről előre tudtuk, hogy az egyik a hamisságnak, a másik pedig az igazságnak útja: mi gondolkodás nélkül léptünk a virágok közzé, miknek illatárja elbódítá szívünket, úgy, hogy észre nem vettük, midőn azok között állottunk már mi is, kik sárral dobálák az erényt s kigúnyolták az igazságot csak azért, mert ők maguk bűnösök és igaztalanok voltak. Ha két út állott előttünk, melyek egyikének kezdetén a Megváltó keresztje állott, jelezve, hogy annak is fel kell venni és hordozni az élet terhes keresztjét, aki ez ösvényen haladni akar, a másikán pedig egy földi bálvány, mely kitárt karjaival földi jutalmakkal kecsegtetett: mi bár tudtuk, hogy ama küzdelmes út végén örök élet és üdvösség várakozik reánk, emezen pedig ítélet és kárhozat, mégis az utóbbit választottuk. Inkább akartuk testünknek, mint lelkünknek javát, inkább szolgáltunk a világnak, mint Istennek.

Valóban atyámfiai, a magunkba szállás emez ünnepélyes órájában, ha csak magunkat megcsalni nem akarjuk, más vallomás alig jöhet aj-

kunkra, mint a zsoltáríró eme felkiáltása: *Ne perelj Uram a te szolgáddal, mert egy igaz sem találtatik Te előtted az élők között.*

Óh pedig voltak a lefolyt esztendő történetében is események, melyek felrázhattak volna bennünket bűneink álmából és meggyőzhettek volna a felől, hogy az emberi élet célja nem csupán a földi javak keresésében áll, mert ezek egy pillanat alatt elszállhatnak tőlünk és hogy az annyira keresett boldogság egyedül Istennél és az Ő útain található fel.

Midőn jöttek a véletlen események, a sorscsapások, melyek megfosztották egy-egy embertársunkat mindama javaktól, melyeket fáradságos munkájával egy életen keresztül gyűjtött és amikben egyedül találta boldogságát, ilyenkor, midőn vigasztalást úgy sem talált már sehol: Istenhez térhetett volna és átok helyett imádság jöhetett volna ajakára, tudván, hogy elveszített földi javaiért égi kincsekkel kárpótolja az Úr. Mikor koporsókra borúlva sírtunk, melyek szívünk legkedvesebbjeit takarták el szemeink elől örökre, atyámfiai ily megrendítő csapás súlya alatt elhagyhattuk volna a bűnnek útját s kezdhettünk volna mindnyájan Istennek tetsző új életet.

Tudom, tudom, hogy a gyásznak, a megpróbáltatásnak napjaiban gyakrabban jött az Isten neve ajkaitokra, csakhogy hit és bizalom helyett kétségbeesve kiáltoztátok azt és állandó megjavulás helyett, midőn elvonult a vész és csapás felettetek ismét a régi ösvényre tértetek vissza.

Nincs semmi más alkalom atyámfiai! mely hathatósabban hívna fel bennünket a magunkbaszállásra és a lelkünkkel való számvetésre, mint az esztendő utolsó estéje. Az emlékezet hívatlanul is megszállja lelkünket és elénk tárja az útakat, melyeken eddig jártunk, melyekre, ha visszatekintünk, megborzadunk önmagunktól. Óh bár lenne ez est ne csupán a magunkbaszállás, hanem az igaz megbánás estvéje is, hogy megútálva az

eddig követett ösvényt, lépnénk s haladnánk életünk további folyamán azon az ösvényen, melyen lelkünk üdve terem.

De ép az a kérdés van még hátra, hogy *melyik az az igaz ösvény, melyen haladva feltalálhatjuk boldogságunkat?*

II.

Íme úgy tetszik nekem, mintha tétovázva emelnétek fel szemeiteket s úgy tetszik, mintha ismételnétek a kérdést. A felelet pedig rá nagyon könnyű, mert *ez az út a Krisztus útja*, melyen a lemondás, önmegtagadás és az Isten akaratán való megnyugvás eme legmagasabb keresztyéni erények folytonos gyakorlata teszik nehézzé a haladást.

Ha ezen az úton akarsz haladni, akkor már előre is le kell mondanod a földi javak és élvezetek tulságos szerelméről. Földi javakban maga a Krisztus is szegény volt és nem kereste a kicsapongó élvezetek tanyáját sem, hogy ezek mámora meg ne szédítse lelkét az égi javak keresésében. Ha tehát az Ő útjára akarsz lépni, akkor le kell néked is mondani a földi élet által kínált sok alacsony örömről. E mellett meg kell tagadni önmagadat. Az emberi szív vágya a nagyság, hírnév, dicsőség és hatalom iránt megmérhetlen és a legtöbbször az eszközökben sem igen válogatós, melyeknek segélyével célját el akarja érni. Meg kell tehát magadat tagadni, ha a Krisztus útjára akarsz rálépni, azaz azt a minden áron való nagygyá, hatalmassá, és dicsővé lenni akarás erős vágyát ki kell írtanod szívedből, miként a Krisztus kioltotta. Íme nézzétek! Midőn a gonosz lélektől megkísértetett, mely a gazdagság, a hatalom és dicsőség koszorúját ígéré neki, ha útjáról letér és céljától elhajlik: a Krisztus megtagadta önmagát, vagyis önmagában az embert és nagy erélylyel útasítá vissza a kisértő szellemet mondván: *Távozz tőlem Sátán, meg vagyon írva:*

A te Uradat Istenedet imádjad és csak őtet szolgáljad. Ha tehát a Krisztus útján akarsz haladni, meg kell neked is önmagadat tagadnod az Ő példája nyomán.

Végre atyámfia, ha a Krisztus útján akarsz haladni, az élet bármely körülményei között is meg kell nyugodnod az Isten akaratán. Ha szenvedsz és szemedből foly a könynek árja, ha elhagyatott vagy és sors üldözött: tudj ekkor is megnyugodni az Úr akaratán és ha szemed könynyezik is rebegje ajakad: Mind jól van ez, mert Te cselekedted ezt; *Atyám legyen meg a Te akaratod.*

Im nézd hitünk fejedelmét, amint nagy kínok között vérzik a keresztfán és halld, ajka mégis ezt suttogja: *Ne úgy legyen Atyám, amint én, hanem amint Te akarod.* Követned kell neked is emez isteni példát, ha az Ő útján akarsz haladni. Pedig más út nincs, csakis ez az egyetlen, melyen haladva elnyerjük lelkünk üdvét és az örök boldogságot.

* * *

Még csak néhány óra van hátra és vége lesz az évnek és egy új esztendő fog reánk derülni, melyről nem tudjuk, jót-e vagy rosszat hozand reánk. De ha felhasználjuk e pillanatokat, ha magunkba szállunk és elítélve eddig folytatott életünket, fogadást teszünk, hogy ezután az igaz emberi élet útján, a Krisztus útján fogunk haladni, akkor mig egyrészt könnyen el fognak símulni kebelünkben a múlt háborgó emlékei, másrészt nyugodt lélekkel fogunk a jövőbe tekinteni, tudván, hogy az idők és életünk eseményei felett Isten atyai tekintete őrködik. Ámen.

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész

D) ALKALMI BESZÉDEK.

1.

Lelkész-avatás.

Jöjjön továbbra is áldás, kegyelem és segedelem a mi szent foglalkozásunkra a világosság Atyjától! Ámen.

Kegyelem néktek, Krisztusnak szolgái, ifjú lelkésztársak és békesség Istentől, ami Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól! Isten kegyelmét és az üdvezítő Krisztus békességét óhajtom ti reátok éltetek e legfontosabb pontján, melyre a mi atyai felhívásunk folytán egybegyülve megjelentetek, hogy itt előttünk a lelkészi szolgálatra egykor tett jóreményű ígéreteteket már most öröklő hűségesküvel, ideiglenes (segédi) kibocsátástokat most már a rendes lelkipásztorságra egész éltetek folyásáig tartó felavatástokkal és kibocsátástokkal váltsátok fel.

A pásztorok fejedelme int felétek! Uratok szólít, hogy jőjjetek, viseljetek gondot magatokról és a nyájról, melyen a Szentlélek titeket felvigyázókká tett az Isten anyaszentegyházának legeltetésére; hogy viseljetek gondot a tudományról, maradjatok meg ezekben, mert ha ezt megcselekeditek, mind ti magatokat megtartjátok, mind azokat, akik titeket hallgatnak. *„Hű az Úr, ki titeket elhívott, ki ezeket véghez is viszi, azért ne háborodjék meg a ti szívetek“.*

Óh azért kérlek és intelek titeket szívemből ifjú lelkésztársaim! Lássátok meg, ha lángol-e kebletekben a hitnek tüze; buzgó-e szívetekben a krisztusi forró szeretet; él-e kebletekben az örök megjutalmaztatásnak reménye; van-é erőtök a Krisztus keresztjének emelésére, hogy ti is az apostolokkal elmondhassátok:

„Sem élet. sem halál, sem magasság. sem mélység, sem angyalok. sem fejedelemségek, sem semmi teremtett állat el nem szakaszthat minket Isten szerelmétől. mely vagyon a Jézus Krisztusban!“

Óh mert ha ez ajándékokkal, e lelki kincsekkel közületek valaki nem birna, ne lépjen a próféták seregébe, inkább válasszon más életpályát; ne árúlja el ismét Júdásként a Krisztust; ne csalja meg egyházát; ne csaljon meg minket, hogy kezeinket fejére méltatlanúl vessük.

Ti pedig mindnyájan, kik belső és külső elhívatással és az elsorolt lelki kincsekkel birtok, halljátok meg ezt az én atyai szívemből fakadó, néhány tanácsot is, melyet hozzátok, mint felavató püspökötök intézek, melyekkel reátok ez órát emlékezetessé s épületessé tenni óhajtom.

Ismeritek már, hallottátok most is, minő tudomány az, melynek hírdetése reátok van bízva. Kérlek azért első sorban is mindnyájatokat ifjú lelkésztársaim! hogy ti *„szóljátok csupán azokat, melyek a tiszta tudományhoz illenek“*, melyeket a Jézus Krisztustól tanultunk mindnyájan, ki megfeszíttetett, kiben vagyon váltságunk az ő vére által.

És hogy az ígét jól tudjátok hasogatni, hogy hivatalotok terheit, mint a Jézus jó vitézei, elbirjátok, elhordozhassátok, hogy a világ rajtatok felülkerekedni akaró tudósaival diadalmasan megharcolhassatok, ne higyjétek, hogy már a döntő ütközetre, a diadalmas csatára készen volnátok, hanem folyvást készűljetek, mert „a jó pap holtig tanúl“.

Nemrég tiszteletes s tudós volt nevetek, most nem névre, de a világi tudományok ismeretére is

szert kell tennetek, mig oda nem juttok, hogy a természeti és isteni tudományokat, mint egyiránt Istentől eredőket és ezért egymással nem is ellenkezőket kiegyeztetni, — igy vallásos ismereteiket mind igazolni nem tudjátok. Csak ezen az úton szerezhettek magatoknak, munkásságtoknak tiszteletet; csak ezen az úton lehettek az apostol nyilatkozata szerint kettős tiszteletre méltók. Igy hírdessétek a tiszta igét lelkesen, feddhetlenűl, hogy „*aki ennek ellenszegűl, megszégyenüljön, nem tudván ti felőletek semmi gonoszt szólni*".

Ezért kérlek titeket ifjú lelkésztársaim! kiválólag erre, „*hogy ti magatokat mindenestül fogva például adjátok a jó cselekedetekben*". Ott van ennek helye a ti pályátokon, a ti életetekben mindenütt a bölcsőtől a koporsóig.

Ott a keresztség vizénél, már oda hívjátok meg az édes atyákat, a keresztszüléket s már ottan tanítsátok meg őket, hogy az üdvezítő kegyelmi tanoktól, melyeket ti elegyítés nélkül hirdettek, ne keresztelje, ne szakítsa el az ő magzataikat semmi csáb, vagy külhatalom.

Ott az iskolában, mely a ti jövő egyházatok vessétek el a hitnék magvait, hogy tőrt ne vessen a hitben jól megerősített ártatlan növendékeiteknek semmi csábitó.

Addig vessétek tele jó maggal azoknak szívöket, míg föl nem burjánzik bennök a gonosz; addig hajlítsátok minden jóra az ifjúság gyenge vesszőit, míg a rosszban meg nem szilárdúltak és a késő idomitásban el nem törnek.

Ott mutassatok jó példát istenes s szerető családi éltetekkel a dobogó szívű esküvő pár előtt, kinek a családi életbe vissza bűvölhető elveszett paradicsomról beszéltek.

Ott lásson benneteket az élet terhei alatt lankadó polgár maga mellett, hű teljesítésében minden polgári kötelességteknek.

Ott hallja vigasztaló szavaitokat a szenvedő, az általatok nemesen hordozott keresztviselések között.

Ott a szegények, az elnyomottak között lássátok meg és bizonyítsátok be testvériségteket, a mikor csak lehet, legalább tanácsotokkal, ott pártfogoljátok azt, kit minden elhagyott.

Ott a kegyelemnek asztalánál, mikor magatok is *„elfáradtatok és meg vagytok bűneitektől terheltetve"*, ott láttassék meg rajtatok félreismerhetlenül gyarlóságtok töredelmes beismerése, valamint a beismert gyarlóság elhagyására tett fogadásaitok után mindinkább-inkább az élő, az üdvezítő hit megkönnyebbítő ereje.

A betegágyon nyögőknek, a halálukhoz közelgőknek hozzátok elhatott kiáltását legelsőbben ti hallgassátok meg, ti vegyétek hívő szivetekre, ti vegyétek hívő lelketekre s úgy emeljétek ahoz, ki mindég közel van hozzánk, a kegyelem Atyjához.

Ne kerűljétek soha a temetőt, az isteni kegyelem e titkos ajtaját, lássák meg rajtatok egész életetekben, hogy ti nem rettegtek oda sem betérni, hogy ti hiszitek, miként azontúl van csak a feltámadás és az örök boldogság.

E helyeken van mindenütt és mindég híveitek körében, mint főmestereteké a Jézusé volt, a ti példaadástok helye, *„ki széjjel járt, hogy mindenekkel jól tegyen."*

Ez ez a lelkipásztori gond, amelyet ti tanultatok, melynek viselésében, hogy meg ne restüljetek, adja reátok Isten a maga kegyelmét!

Im ezek voltak utasító, tanácsló szavaim hozzátok, rendes lelkészszé avatásotokat megnyitólag; e nagyszerű órában, kérlek mindnyájatokat, ne felejtkezzetek meg ezekről!

És most adjatok nekem meggyőződés szerint feleletet, hogy készek vagytok-e a keresztyén vallásnak a szentírásban foglalt tiszta tudományát, úgy amint azt evangyéliomi magyar református egyházunk hiszi és vallja, tanítani, Isten szent igéit hirdetni, követni s minden parancsait hiven megtartani; egyházunk érvényben álló kánonait, törvényeit minden részben megtartani s megtar-

tatni és lelkipásztori szent hivatástokat ez értelemben éltetek fogytáig folytatni, betölteni s mindezekre most itt Isten szine előtt szent esküt tenni? Kérdem, készek vagytok-é Isten segélyével erre?

Felelnek.

Mondjátok el tehát Isten szine és e szent gyülekezet előtt az ezekre kötelező s már előttetek felolvasott esküt.

(Az esküt elmondják.)

Jertek most már Istennek vénei és ifjú szolgái! hivjuk segítségül egyesülten az Isten szent lelkét, hogy szentelje meg lelkipásztori társaságunkat és segélyre hivó énekünk után ti mostan esküttevő ifjú atyánkfiai, itt az Úr asztalának korlátai körül, boruljatok térdeitekre a Mindenható előtt, hogy az apostoloktól vett egyszerű szertartásunk szerint, kezeinknek fejeitekre vetése s buzgó könyörgésünk által teljesíthessük az evangyéliomi szolgálatra való felszentelésteket, lelkészi hivatalra való felavatástokat.

(A lelkészi testület énekli a 44-ik dicséretet.)

A püspök avatási imája.

Nem bocsátunk el óh Atyánk, Istenünk addig tégedet, míg a Te elődbe borult, oltárod zsámolyán térdeplő fiaidat, evangyéliomi szolgáidat is meg nem áldod, meg nem szenteled. Óh add, hogy amint gyarló kezeinket az ő fejükre vetettük, a Te mindenekre elégséges áldó kezeid úgy nyugodjanak meg ő rajtok s szálljon azokból áldás, kegyelem, erő, a hitnek ereje az ő lelkeikre, hogy térithessenek valóban sok lelkeket Te hozzád óh Atyánk s terjeszthessék a Te boldog országodat, a szeretet és világosság országát sokáig sikerrel.

Krisztus ama lelkét az engedelmesség, az alázatosság, a türés lelkét könyörögjük mi reájuk! Hogy ha a nagy természet folyása, ha az elemek csapásai, ha a nyavalyák, keresztviselések, ha az emberi társadalom méltatlan bántalmai, ha az ármány és igazságtalanság keseritenék is pályájok nehéz küzdelmeit, ha töviskoszorút fonnának is ártatlan homlokukra, adjad beléjük ama krisztusi erős lelket, hogy hitöket mindvégig megtarthassák s futásokat hiven bevégezve, harcaikat megharcolva, elvehessék Tőled az öröklét hervadhatatlan koronáját. Ámen.

(Az énekkar énekli a CXXXV. zsoltárt,)

Ez alatt az éneklés alatt a felavatott lelkészek elindulnak és egymásután kezet fognak a püspökkel s ismét visszamennek oda, hol elébb állottak.

Ezt követi a felavatott lelkészek el- és kibocsátása a püspök által.

Ifjú lelkész atyafiak! e perctől fogva az Úr rendelete szerint felavatott rendes lelkipásztor társaim! Kibocsátunk immár titeket hitünk fejedelmének a Jézus Krisztusnak nevében, mint az Urnak állandó munkatársait, szent hivatástok további folytatására. Menjetek el és tanitsátok a népet, mely a ti gondviseléstekre bizatott, hirdessétek annak Jézus evangyéliomát, szolgáltassátok ki vallása 2 szentségét, 2 sákramentomát, terjeszszétek e földön az ő országát, tettel, folyton fénylő világosságtokkal. Ne feledjétek, hogy a rossz pásztoroknak kezéből kikeresi Isten az elveszett juhokat.

„*Meglássátok, azért, hogy amely szolgálatot az Úrtól vettétek, azt betöltsétek.*“ Menjetek el s járjatok úgy, a mint illik a ti hivatalotokhoz, amelylyel hivattatok. „*Én kérem, hogy a ti szerelmetek mindjobban bővölködjék az ismeretben és minden értelemben, hogy megitélhessétek, melyek különböznek az igaztól, hogy legyetek tiszták és*

botlás nélkül való járással siethessetek mind a Krisztusnak napjáig."

„*Teljesítsétek, óh teljesítsétek bé az én örömömet, hogy egyenlő indulattal legyetek, egy értelmetek legyen, egy akarattal legyetek, semmit ne cselekedjetek versengés, avagy hiában való dicsőség által, hanem alázatosság által, minden mást nálánál jobbnak itélvén lenni.*"

Menjetek el békességgel, menjetek el a mi áldáskívánatainkkal és tartsátok meg a mi hitünknek tántorodás nélkül való vallását, hogy mikor megjelenend a pásztorok fejedelme, elvehessétek a dicsőségnek ama fonnyadhatatlan koronáját.

(Erre a lelkészi testület elénekli háladó énekét, a 76-ik dicséretet.)

A püspök záróbeszéde a gyülekezethez.

Immár hozzátok fordulok Istennek itt jelenlevő többi hívei, keresztyén gyülekezet!

E testvér atyafiak, kiket most szertebocsátottunk gyülekezeteikhez, a nagy Isten szolgái, alázatosságban járnak bár, mint az Ő nagymesterök, Jézus, de Istentől hivattak, ő tőle rendeltettek, mert Ő rendelt némelyeket apostolokat, némelyeket evangyélistákat, némelyeket pásztorokat és tanítókat. Ő vele az Örökkévalóval társalognak, a Krisztus képében járnak ők. Krisztus nevében hirdetik az igét, könyörögnek Istenhez, kisérnek végig benneteket az élet útain tanácsaikkal, vigasztalásaikkal. Becsűljétek meg az Isten szolgáit, szeressétek őket, mint testvéreiteket, mint lelki üdvetek gondozóit!

Oly téren járnak ők, ahol több tövis, mint virág terem, hol sok a bántalom, a szenvedés s kevés a jutalom, hol ma is csak az apostol megható szavai illenek szájokba: „*Úgy viseljük magunkat, mint Istennek szolgái, sok tűrésben, nyomorúságokban, szükségben, és szorongatásokban, mint bánkódók, noha mindig örvendezők, mint szegények,*

noha sokakat gazdagítók, mintha semmink sem volna, noha mindennel birunk". Jól értsétek, épen nem a világban és a világ által, de bent szivökben.

Oh itt az élet nekik csak a folytonos nehéz próbák helye s jutalmuk, igaz méltó jutalmuk csak ott leszen, ahol az apostol szavai szerint, akik itt sokakat igazságra tanitottak, fényleni fognak az Isten országában. „*Itt a gabona sok, de* amint már Jézus megmondotta, *az arató kevés*", naponta kevesebb; kérjétek az aratás Urát, hogy küldjön ide több ily hű. munkás aratókat. Ezeket pedig ajánljátok ti is Isten kegyelmébe e szavakkal:

Isten, mennyei Atyánk a Jézus Krisztusban! mindnyájan hálával borúlunk le a Te áldott színed előtt s lelkünk örömével távozunk innét el, mert elismerjük, hogy a Te házadban van egyedül lelkünknek állandó nyugalma, elménk egyetlen világossága, szivünk minden vigasztalása; most is itten épűltünk, itten táplálkozott lelkünk. Elismerjük, hogy mindazok, kik most itt Neked esküdtek, éltöket a Te evangyéliomi szolgálatodra szentelték, azok a lelkipásztorok is, mind a Te gondviselésed eszközei, kiket most is Te rendeltél, mint hajdan az apostolokat, evangyélistákat, pásztorokat, a Te örök anyaszentegyházad gondozására, hogy a tudatlant tanítsák, a bánatos, a megsebhedt szíveket vigasztalják és a Te népedet boldogságra vezéreljék.

Áldunk tégedet ez üdvös intézkedésért óh Uram és mi is mindnyájan egyező szívvel kérjük kegyelmedet, hogy nehéz munkájokban Te segítsd őket és áldd meg, ha hozzád könyörögnek, ha a Te szent igédet hirdetik, „*ne hagyd, hogy népedtől visszatérjen beszédök üresen, sőt add, hogy szíveikbe mélyen meggyökerezhessen*". Ha Te egyházad veteményes kertjében plántálnak, öntöznek, Te adj

munkájoknak előmenetelt, add, hogy vezérelhessenek sok lelket Te hozzád, üdvösségünk Istenéhez!

Anyaszentegyházadat pedig tartsd fenn, hogy rajta a pokol kapui diadalt soha ne nyerjenek, terjeszd és világosítsd azt hű tanítók, pásztorok előállításával a Te szent igédnek elegyítés nélkül való hirdetésével minden hívők idvességére. Amen.

Kiss Áron,
ev. ref. püspök.

2.

Milyen a hív lelkipásztor?

Beköszöntő beszéd.

Alapige: I. Kor. IV. 1—2.

Atyámfiai az Úrban! amaz ó-testamentomi jelenet ötlik most emlékezetembe, midőn Mózes szorongó szívvel, aggódó lélekkel fogadta Istentől nyert nagy megbízatását, hogy lenne Izrael népének az ígéret földjére vezérlője. Mint tusakodik lelke, mint veti ellen erőtlensége érzetének kifogásait s végre mégis Isten akarata győz; támogatásul adja Ő Mózes mellé az ékesen szóló Áront, kettőjök által csodát müvel népe boldogítására.

Mózes elhívatásának legfőbb alapja bizonyára az a nagy szeretet volt, mely őt nemzetéhez fűzte, ez lőn forrása Isten segedelme mellett lankadatlan kitartásának is. Ha nem érdeklődött volna a legmelegebb szeretettel honfitársainak sorsa iránt, mit keresett volna náluk; hiszen az a nép, mely arra volt mintegy rendeltetve, hogy sorsát ő hozzája fűzze, a szeretetben erős lélek vezérlő képessége után óhajtozott.

E jelenet által élénkített érzelmek súlya alatt állok én itt most közöttetek; nem tagadom, a hívó szavatokban nyílvánult isteni akarattal tusára kelt lelkemben az erőtlenség érzete, ez talán elfogulttá teszen még most is, de táplálja szívemet a reménység, hogy az a szeretet, melylyel a kegyelem Istene honfitársaim és az evang. reform. egyház iránt megáldott engemet, az ígéret azon földjére

lesz vezérlője e gyülekezetnek, hol a lelkek föltalálják azt az áldott békességet, mely az élet küzdelmeitől ment ugyan nem lehet, de a melyben a gyönge érezni fogja, hogy a lelkipásztor neki testvére, támogatója; semmi mással nem, de ezzel dicsekedem: *„Isten dicsőségének reménysége alatt.“* (I. Róm. V. 2.)

Ezzel a szeretettel jöttem közétek, fogadjatok engem bizalommal. Csodát ne várjatok tőlem: nem adatott nekem a Mózes hatalma, sem az Áron ékes szólása, az Úr Jézus Krisztusnak olyan egyszerű szolgája vagyok én, ki az evangyéliomhoz hű munkálkodással óhajtom foglyul vinni a lelkeket az Idvesség fejedelmének. Igen! *„Mert nem végeztem volt magamban egyebet, valamit tudni ti köztetek, hanem a Jézus Krisztust, azt pedig a ki megfeszíttetett.“* (I. Kor. II. 2.)

Ez ígérettel kész vagyok elkötelezni magamat. Az a nyolc év, melyet egy másik gyülekezetben töltöttem, e téren az erő próbája volt reám nézve s ez irányban lehet némi bizodalmam, mert úgy tapasztaltam, hogy az isteni kegyelem támogatá az én erőtlenségemet.

Más ígéret elhívatásomhoz nem volna méltó, más ígéretet ti sem várhattok tőlem, hiszen csak őseitek emléke is, kik szent vallásunkért oly áldozatkészen buzogtak, bizonyára bír annyi hatással lelketekre, hogy nem valami mást, hanem főleg a lelkiéletre vonatkozó amaz ígéret beváltását várjátok tőlem.

Higyjétek meg, nem lesz ez kevés, azért a mit ti nyújtotok nekem; mert én a legbecsesebb életműszerrel, agyammal és szívemmel fogok dolgozni értetek, tusakodom, könyörgök, beküzdöm magamat Isten igéje erejének vígasztaló mélységébe, talán e munkában könyjeimet is hullatom, de gyönyörűséges lesz az én igám, ha oda a Szentlélek ereje mellett titeket is besegíthetlek.

Pál apostol ezen szavai után kívánok én azért elmélkedni előttetek: *Úgy ítéljen mi felőlünk az*

nber, mint a Krisztusnak szolgái felől, és az Isten kainak sáfárai felől. Továbbá pedig a sáfárokban kívántatik meg, hogy minden hívnek találtassék.

Isten segedelme mellett közelebbről ezen kér-ést fogom megfejteni:

Milyen a hív lelkipásztor?

* * *

A hív lelkipásztor jellemét megrajzolni sem önnyű, hát még megvalósítani milyen nehéz feladat. Bizonyára tudjátok, mennyi mindent kíván őle a világ s mennyi oldalról teszik őt felelőssé: ines más menedék számára igen gyakran, mintha z öntudat tisztasága mellett a kegyelem Istenére ízza az ő ügyét, vigasztalván magát az apostol zen mondásával: *„Semmivel nem vádol engem az n lelkem: de ez által nem igazúlok meg, hanem z Úr az, a ki engem megítél."* (I. Kor. IV. 4.) 'ajha csak ez történnék vele! Ám a mai életviszonyok közt annyi oldalról igénybe van véve igyelme, hogy igen könnyen az a veszély érheti, niszerint messze eltávozik az ösvénytől, melyen nagasztos hívatását betölthetné s csak későn veszi szre, hogy már belesodortatott a nagyon is köznapi élet ama forgatagába, melyben az egyedül iztos talaj kisiklik alóla s szánandó játéktárgya esz a világi szenvedélyek kavargó hullámainak. rányttűjét, mely a Krisztusba vetett erős hit, elodorják a habok, ott áll ugyan a hajó kormányán, de hiába, nem leli az irányt, mely révpartra vezet.

Hát a világtól elzárkózva s nem gondolva emmit az élet követelményivel, magát egészen a itbeli szemlélődésnek szentelve: megfelelhet-e gy hívatásának? Bizonyára nem! hiszen így sem iheti át az evangyéliom igazságait az életbe; negbámulhatják sokan, mint tiszteletre méltó különcről beszélhetnek róla akárhányan, de nem 'ogja követni senki sem.

A hív lelkipásztornak jelleme egészen másként domborodik ki, az ő páncélja a hit, fegyvere a szeretet s így kell kiállania a közboldogságért küzdők sorába. Reá nézve mindenek felett áll Jézusnak tanítványaihoz intézett mondása: *Bizony mondom nektek, hogy ha annyi hitetek volna, mint a mustármag, azt mondanátok ím ez hegynek: menj el innét amoda, elmenne és semmi lehetetlen nem volna nektek* (Mát. XVII. 20.). Hite a Krisztusban, kinek élete, halála s megdicsőülése a legmagasztosabb erénynek eltapodtatás nyomán támadó diadalát tünteti elő, azzal az álhatatossággal, kitartással, fáradhatatlan buzgalommal ruházza föl a lelkipásztort a szívek békességének munkálásában, melyen sem a kicsinylés, sem a gunyolódás, sem a közönyösség, sem az utcák szegleteiről kiáltó hitetlenség diadalt nem vehet soha. Mert ugyan mondjátok, ha a lelkipásztor beszédével s életével egyaránt arról teszen tanúbizonyságot, hogy ő erősen áll abban a hitben, mely az élet küzdelmei között Istenben bízik, a gyarlóság érzetében az ő atyai kegyelméhez támaszkodik, vajjon félhet-e attól, hogy működése teljesen hatás nélkűl marad, vajjon nem kénytelen lesz-e helyt engedni számára a világ is, hogy minél többeket megnyerhessen Krisztus igaz követésére az újjászűlő hit áldásos ereje által.

Hite a Krisztusban bátorsággal ruházza fel a lelkipásztort, hogyha kell, akként is tegye meg kötelességét, mint Ezékielnek parancsolá az Úr, mondván: „*Embernek fia: őrállóul adtalak én tégedet Izráel házának: halld meg azért az én számból az én beszédemet és intsd meg őket az én nevemben*". (Ezék. III. 17.)

Hitet, mely „*gyomlál, épít és plántál*". (Jer. I. 10.) visz a hív lelkipásztor mindenek felett az élet küzdelmébe, de amellett fegyvere a szeretet, a kettő együtt teszi az ő teljes jellemét s a kettő által lesz ő Krisztusnak olyan hű vitéze, ki nemes törekvéssel igyekszik Pál apostol amaz intésének

megfelelni: *„Vigyázzatok: álljatok meg a hiiben: úgy cselekedjetek, mint férfiak. legyetek erősek. minden dolgaitok atyafiúi szeretettel legyenek.* (I. Kor. XVI. 13., 14.)

Szeretettel int, fedd és dorgál, haragot, gyűlölséget azonban nem táplál; ha ellensége támadt, jóságával igyekszik *„annak fejére eleven szenet gyűjteni* (Róm. XII. 20.). mindenkivel bátran szembe néz, nem fél és nem remeg, de keresztyéni méltóságáról sem feledkezik meg s nem áll ki a versengés piacára, szem előtt tartja: *magatokért bosszút ne álljatok szerelmeseim: hanem adjatok helyt az Isten bosszúállásának: mert megvagyon írva: enyém a bosszúállás, én megfizetek. ezt mondja az Úr.* (Róm. XII. 19.)

A családi. társadalmi és hazafias örömökben, amennyire komoly hívatása engedi, készségesen részt vesz, az élet ezen üdítő forrásait ridegen sem magától, sem másoktól elzárni nem igyekszik, de a pompázó hiúság vásárát nem segíti elő; az ügyefogyottaknak támogatója, a szenvedőknek vigasztalója, *„örül az örülőkkel. sír a sírókkal“*. (Róm. XII. 15.) A megtérőknek bocsánatot hírdet s Jézus nevében fölemeli őket, az eltévelyedetteket még föl is keresi, szóval a Krisztusba vetett hiten alapuló munkás szeretetben fáradhatatlan. Így irányítja a lelkeket amaz áldott békesség Kanaánja felé, mely az Istennel való békesség s melynek koronája az örökélet hervadhatatlan dicsősége.

Ezek után talán mondanom sem kell, hogy a hazaszeretetben elől jár, hiszen ez mindenha egyik legszebb erénye volt hazánkban az evang. reform. egyház lelkészi karának. Különben is oly közvetlenűl érezi a nép szívének dobogását, hogy az elől lehetetlen elzárkóznia.

A gyülekezeti élet felvirágoztatásában az anyaszentegyház veteményes kertjeinek, az iskoláknak gondozásában engedheti-e bárki által is megelőztetni magát: itt még a viharban is épen nekie kell rendületlenül megállani a hajó kormá-

nyán s iránytűje a hit, a szeretet előbb-utóbb elérhetővé teszi reá nézve az enyhet adó révpartot.

Ilyen a hiv lelkipásztor: ily értelemben igyekszik ő szemelőtt tartani Pál apostol mondását *úgy itéljen mi felőlünk az ember. mint Krisztusnak szolgái felől és az Isten titkának sáfárai felől. Továbbá pedig a sáfárokban ez kivántatik meg, hogy minden hivnek találtassék.*

Most, hogy ezt a képet előtökbe tártam, aggodalom támadhat sziveteklben: mert hiszen minél vonzóbbnak találjátok e képet, annál inkább félhettek, hogy talán nem is felelhet meg annak az én életem. Bizony nem tagadom, nagy felelősséget veszek vállaimra, mert éreznem kell, hogy nem adatott nekem a Mózes külső hatalma, sem az Áron ékes szólása; de bizom az isteni kegyelemben, hogy véghez visz általam annyit, amennyit egy gyarló szolga tehet szeretett Uráért a Jézus Krisztusért.

*
* *

Atyámfiai! én azt óhajtom, hogy úgy ítéljetek felőlem, mint aki a hiv lelkipásztornak előtökbe rajzolt képe szerint határoztam el magamat forgolódni közöttetek. Nem akarok hitemmel, avagy szeretetemmel dicsekedni előttetek; hazánk s anyaszentegyházunk boldogságának munkálása tekintetében nem dobom a hangzatos igéretek igen sokszor mulóhatású súlyát a népszerűség gyorsan billenő mérlegébe; nem a magam, hanem az én mesterem a Jézus Krisztus foglyává akarom tenni Isten kegyelmének támogatása mellett a ti lelketeket; ha önző leszek, ebben leszek önző, mert tudom, hogy akiket az én mesteremhez vezethetek, azok nekem hű testvéreimmé. barátaimmá lesznek.

Bizalommal jöttem közzétek, fogadjatok ti is bizalommal engemet, lehetek erőtelen szolgája, de azt is tudom jó akaratú szolgája vagyok az Urnak; hiv lelkipásztorotok óhajtok lenni, erős

a hitben, állhatatos a szeretetben, hazám és egyházam sziveimben emelt oltárán legjobb tehetségemet készséggel áldozom.

És most itt első sorban is legközvetlenebb munkatársaimhoz a tanítótestülethez, egyháztanácshoz fordulok: édes Atyámfiai! én nem kivánok többet tőletek, mint amennyit magamtól s amit az Idvesség fejedelme tanítványainak ekként szabott eléjök: *„Ugy fényljék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiket és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.“* (Mát. V. 16.). Községi érdemes elől járók! a lakosság anyagi s erkölcsi érdekeinek, minden világi hatóságok között ti vagytok legközvetlenebb őrei, a közbizalom által első sorban hivatott munkásai, mint ilyenektől a legjobb reménységgel várom, hogy abban a nemes feladatban, melyet mint lelkipásztornak be kell töltenem, támogatástokat nem vonjátok meg tőlem s hiszem, hogy a közlakosság javának lelkiismeretes munkálásában munkatársak leszünk.

És ti mindnyájan gyülekezeti tagok, kicsinyek és nagyok, ifjak és öregek, kik tőlem lelkipásztori hüséget vártok, nagy elköteleztetésem előleges biztosítékául, vegyétek szívből jövő áldáskivánásomat.

A kegyelem Istene áldja és szentelje meg e gyülekezetet, áldja és szentelje meg e községnek minden rendű-rangú lakosait, árassza véghetetlen jósága reánk testi-lelki áldásait, hogy a szeretet és békésség utján haladhassunk ama lelki Kanaán felé, mely az örök idvesség, ami Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.

Illyés Endre,
balmaz-újvárosi ev. ref. lelkész.

3.

Az evangyéliom hatalma.

Beköszöntő egyházi beszéd.

Alapige: Róm. I. 15. 16.

Édes Atyámfiai! Úgy a Kr. u. első század közepe táján nevezetes vendéget várt *Róma* városa. *Pált*, a Jézus Krisztus apostolát, a pogányok tanítóját. Hirét ismerte rég a római gyülekezet, hiszen a világra szólt az. Óhajtották is látni, készült is hozzájuk, de csak elmaradt az út. A türelmetlen várakozók megnyugtatására írja azután hozzájuk levelét, a Római levelet, melyben már jó előre körvonalozza az őt várók előtt, miért is készül hozzájok, mit is akar náluk. Sokra kellett felelnie, mert sokan várták, nagyon várták, sokféle emberek várták. Egy egész világ várakozott reá. Voltak, akik rajongásaiknak táplálékát remélték benne, talán csodáknak látását, talán nyelveken szólást, talán titkos mysteriumok megjelentetését általa. Akadtak pártok, sajnos, már is a keresztyénségen belül, mindenik a maga igazságaira esküvő s még jó, ha Krisztusról nem teljesen megfeledkező. Ezek is tőle várták a maguk vélt, vagy létező igazának bizonyítását. Ott várta a nagy Rómának csoda gazdagsága s az a nevető, léha, hömpölygő élet, mely a maga szűk emberi eszével arasznyinak látva az életet, minden tehetségét az élvezetek hajhászására fordította. Várta a maga anyagias gyönyöreivel, festett mosolyával.

-- „Ide jöjj csak! könnyü volt eddig alázatosk, önmegtagadónak maradnod, a magad ronaiban, szegénységedben, de lásd meg az én ƺyogásomat, kóstold falernumi kelyhemet; féesebb az a Golgotha glóriájánál, gyönyört ȷbb a názárethi kelyhénél."

Várta még a Görögországból átplántált sápadt, :elkedő tudomány, a skeptikus filosofia.

-- „Mérd csak össze tudásodat a miénkkel, ként fognak elnémulni gyermek meséid s raıgó szived álomlátásai a kereszt bolondságairól."

E tarka tömkelegnek, e sokféle ellenségnek s :átnak írja a nagy apostol, jelezve pár szóban ındékát közöttük, azért készülök hozzátok, mert ész vagyok ti néktek.... hírdetni az evangyénot!"

Ne várjatok tőlem csodákat, sem titkos látoısok fitogtatását; ne higyjétek, hogy a pártok ɾsengésének szolgájául sietek; nem félek a önyörök csábitásaitól, hogy hatalmat vegyenek ǀtam; nem rettent tudomány gúnyja, ellenség lözése: mert én nem rajongani, nem pártosdni, nem gyönyörökbe merülni, nem reszketni ꞏgyek hozzátok, hanem hogy hirdessem ti nék- a Krisztus evangyéliomát!

És hirdette is! Kr. u. 62-ben ért Rómába. A ı Appián vitték egy katonához láncoltan s ő hirtte ennek a katonának Krisztus evangyéliomát.

És hogyan? A praetorianusok palotájának ıló kövei tudnának arról szólani. A mammerıusok sötét börtöne, valamelyik forumán Rómák, hallotta a nagy Pál szavát, nem könyörgés lt, hanem evangyéliomnak hirdetése. Úgy regé-, hogy hallotta volna a fényes császári „aranyz"; egészen biztos dolog, hogy veszekedő pársok, görög bölcsészek egyaránt hallották ajkáról t az evangyéliomot. Oh! bizony hirdette! Hirtte ott a Marsmezőn is, mikor halálra vitték az szerelmes Uráért mert, tudta, hogy az életet neki!

Mikor valahová új ember kerül, természetes várakozással tekint rá az ottani világ. Mik a vágyai; melyek a céljai; ugyan melyik párthoz áll; részt vesz-e küzdelemben, gyönyörüségben; lesz-e szava, vagy némán nézi a dolgok folyását? Úgy érzem én is Atyámfiai, hogy ez órában sok tekintet fordul felém e falakon belül és kivül. A kutató tekintetek tömkelegében látni vélem majd mindazon árnyalatokat, melyek Pált Rómába várták. Tudom, hogy sokan fogadnak szeretettel; sokan a kételkedés mosolyával; sokan pártszempontból; sokak hiszik, hogy mesterségem itt állanom, s ki tudná számba venni az indulatok és vélemények legióját, mely várja ajkamról a szót, követendő irányom, élendő életem kifejezőjét. Engedjétek meg, hogy én is Pál szavával feleljek mindeneknek. Amire én vágyom, amiért jöttem, amiért maradok közöttetek, az én dicsőségem, az én boldogságom az, hogy *„hirdessem tinéktek Krisztus evangyéliomát!“* Nem azért jöttem, hogy rajongással tündököljek a szertelen rajongók között; vagy ellágyulva contemplálgassak szobám négy falán belül; vagy hogy oda vessem magam az élet célját a gyönyörökben keresők közzé. Nem is azért jöttem, hogy egyik vagy másik párt uszályhordozója legyek; sem nem azért, hogy megnémuljak az evangyéliom és egyházunk ellenségei előtt. Hanem egyesegyedül azért jöttem, hogy *„hirdessem ti néktek az evangyéliomot.“*

De melyik evangyéliomot? A Krisztusét! Azt, amelyik ott kezdődik az ember bűnbeesésénél s próféták szólásán, énekmondók dalán át jut el Golgotán keresztül az Olajfák hegyének ormáról az égbe. Azt az evangyéliomot, mely hírdeti, hogy Krisztus leszállt az égből, megjelenteni néküink Istennek hozzánk való szerelmét. Azt az evangyéliomot, hogy a végtelen Isten letette az ő életét értünk, megkóstolva a halált csak azért, hogy mi is részesei lehessünk az Ő örök életének, ami törvényeink szerint. Azt az evangyéliomot, hogy

Jézus nem csak letette, hanem fel is vette ujra életét s az ő halála, élete az a mi idvességünk. Azt az evangyéliomot, hogy Ő most is itt él közöttünk, érezhető örök igazság, szeretet, könyörület, erő képében, bizonyosságul a kételkedőnek, erőül az erőtelennek, vigaszul a gyászolónak, büszkeségül az alázatos szivűeknek, bűnbocsánatul a bűnösöknek, gyógyulására a betegeknek, itéletűl a gonoszoknak, életűl a benne meghalóknak. Ezt az evangyéliomot, az örökkévalóságnak érthető szíve dobbanását, a végtelennek a végeshez szóló érthető beszédét akarom én hirdetni nektek, itt e szent falak között s másik templomunkban, az iskolákban s mindenütt, ahol ketten, avagy hárman egybegyülünk az Ő nevében. Ezért fogom meg majd hajlékotok kilincseit, elmenvén sírni a sírókhoz, örülni az örűlőkkel, hogy ott is hirdessem a Krisztus evangyéliomát.

S miért nem hirdetek mást? Mikor olyan szédületesen szépek a tudomány vívmányai; oly megbűvölően bájosak a művészetek alkotásai; oly égetően sürgősek a socialis kérdések rajai; s reánk magyarokra olyan fontosak épen napjainkban a politikai kérdések. Azért Atyámfiai, mert bámulatos ugyan a tudomány a maga csoda vívmányaival, szívnemesítő az igaz művészet szóban, alakban egyaránt s szép a politikai pártok vetélkedése is a honnak szerelmében, de mindezek véges, változás alá eső eredményeket szűlő földi dolgok. Az evangyéliom pedig *hatalom.* Még pedig Istennek hatalma és mindenek üdvösségére, melynek eredményei túl kisérnek barátok hűségein, ingatag tudomány igazságain, anyád éber gondjain, hitvesed szerelmes karjának ölelésén, túl földi életeden. Olyan hatalom az evangyéliom, mely erő az egyén életében, mikor tusakodunk a test és vér ellen, mikor küzdünk bűn és halál ellen. De hatalom mindenkor és mindenkinek. Hatalom az ifjúság életének szépítésében, hatalom az öregség haláltusájában, hatalom a népek életében, hata-

lom az örökkévalóságban! Ezért nem tudok, ezért nem akarhatok más egyebet hirdetni közöttetek.

Tudom én jól, hogy mikor az ember e szót hallja: hatalom, mindjárt uralkodásra, parancsolásra és szolgaságra gondol. Szabadságot szerető magyar fülnek nehéz beszéd ez. Mégis meg vagyok győződve arról, hogy követni fogjátok. Mert ez nem olyan hatalom, mely követel, szolgaságba dönt; hanem olyan hatalom, amelyik adni akar és megszabadítani. Adni akar boldogságot, nem akar szolgaságot, mert csak annak ád, aki önként elfogadja. Aki pedig elfogadja, annak ád csodálatos szabadságot. Szabadságot a bűntől, kárhozattól, haláltól. Ne áltassa magát senki azzal, hogy de hiszen mi szabadok vagyunk. Szolgák vagyunk bizony édes Atyámfiai, a gyengeség és a test szolgái. E hatalom által pedig fiak és szabadosok. Boldogok itt e földön és idvezűltek a másvilágon.

Ha már most azt kérdezné tőlem valaki, hogy e hatalom által — melyet bizonynyal eddig is hirdettek — boldog lett-e minden szív, mely azt hallotta? mert ez lenne biztos záloga, hogy kövessük szavadat: meg kellene vallanom, hogy nem lett boldog minden szív. De hát ha az evangyéliom, amint mondom, olyan felséges hatalom, mért nem boldog hát minden szív általa? Nem az evangyéliom a hibás Atyámfiai, nem is az erőtelen, hanem a lélek, mely nem tudja elfogadni, holott tudja drága voltát. Istennek hatalma pedig nem emberi hatalom, tehát nem erőszakos. Nem gyönyörködik az Úr a szolgaságban, mely erőszakolt, hanem a szív önkéntes odaadása kell neki. Szabadságot adott nekünk Isten s ezt a szabadságot nem korlátolja még a saját üdvösségünknél se.

Ezt a hatalmat beszélem én meg ti néktek, ennek a számára kérek tőletek hitet, elfogadást.

Hirdetni fogom a bölcsek és tudósok között. Hirdetésében nem akadályoz meg — mint Pált meg nem akadályozá — a kételkedő, kicsinylő tudomány gúnyos tekintete, melylyel a vén evan-

éliom öreg bolondságait nézi, mert *nem szégyen-ı a Krisztus evangyéliomát!* Az a tudomány, ly Pált gúnyolá, régen elavult, igazságai ma ,r ócska holmi csupán, a Pál evangyélioma lig ma is Istennek hatalma és egy betűje is el n avúlt. Az a tudomány is, mely ma mosolyog evangyéliom felett, sírba húll, az enyészeté zen, úgy lehet holnap, saját maga emészti meg ,gát, de a Krisztus evangyélioma túléli a földet eget.

Hirdetni fogom ezt az evangyéliomot, ha lán-, vernétek is reám. Ha hozzám való szerelmetek ıca szorítana is rá, unszolna csörgésével, hogy ;ékenységtek kimélve ne tegyem, akkor is hir-;ném, tudva, hogy úgy jó az tinéktek s nekem is.

Hirdetni fogom testvéreim, ha börtönbe csuk-tok is, ha szívetekbe zárnátok is, nagy, mély-;es szeretettel. Sem barátság, sem testvériség, n atyafiság nem kényszeríthetne engem hallga-ra. Ha fáj, ha megszakad is szívem hozzátok ló szerelmemben, ha csorognak is könyűim dalmatok láttára, akkor is hirdetni fogom. Jaj ıne nékem, jaj lenne tinéktek, ha hallgatnom llene!

Hirdetni fogom akkor is, ha mint a vén Pálnak áncokból és börtönből mennem kellene a ha-ra. Ha a halál madarai: a gyanúsítás, rágalma-;, a gyűlölet, a harag, a hamis vádaskodás, az ,ttomos leselkedés röpködnének is körűl, vagy ragvó pártok fenyegetnék összezúzással a hozzá-: fűző szeretetnek láncait, még akkor is hirdetni ;om, mert tudom, hogy az hatalom és ha ,gölitek lelkesedésemet, ha meggyilkoljátok be-iletemet s ha belém fojtanátok a lehelletet, ez a ;alom mindent visszaád nekem és az én mara-ıaimnak ezerszeresen.

Ezért jöttem, ez szándékom közöttetek. Másra n vagyok képes, sem hajlandó, sem kapható.

Akik annyit adtatok nekem előlegűl szeretet-ı, bizalomban, édes Atyámfiai, Nemes Mezőtúri

Gyülekezet, hadd kérjek még egyet tőletek! Nem magamnak, tinéktek kérem azt. Nyissátok meg szíveteket az evangyéliom előtt, fogadjátok be ezt a hatalmat, hogy megtessék a gyermekeink boldogságán, ifjaink örömein, leányaink tisztaságán, asszonyaink szelídségén, férfiaink erején, öregeink reménységén, iskoláink virágzásán, templomaink gyönyörűségén, szíviink boldogságán, hogy hatalom az Isten evangyélioma minden hívő idvességére s ez a hatalom közöttünk és bennünk lakozik. Ámen.

1901. május 5.

Gergely Antal,
mezőtúri ev. ref. lelkész.

4.

A vezér.

Lelkipásztori programm-beszéd.

Előimádság.

Örök Király, mindenható nagy Isten, nekünk Atyánk az Úr Jézus Krisztusban, im leborúlunk trónod zsámolyára nem rettegéssel, mint kegyetlen zsarnok égő szemétől reszkető rabszolgák, hanem mély tisztelettel és forró szeretettel, mint akik kegyelmedből élünk, vagyunk és mozgunk. Áldunk örök, csodás szerelmedért, amely hiven gondot visel testünkre és lelkünkre egyaránt; áldunk a földi s mennyei kenyérért, áldunk különösen azért, mert úgy szeretted a világot, hogy érte egyszülött Fiad szent vérét adtad gyászos Golgothán; áldunk a bűnbocsánatért, áldunk az örökéletért. Pirulva ismerjük be, hogy nagy szivedre méltók nem vagyunk; de megfogadjuk itt e szent órában, hogy a pokolnak többé nem szolgálunk s csak egy Urat imádunk ezután, csak egy Atyát szeretünk ezután, egyedül Téged, akit nem szeretni csupán az ördög romlott szíve tud. Magasztalunk örök Király, mivel nekünk országot adsz. Benépesíted a föld színét testvéreinkkel és hogy közöttünk viszály ne duljon: északtól délig, kelettől nyugotig ragyogtatod a szeretet evangyéliomát.

Dicsőitünk az igazságért, amelyet őrtorony gyanánt villogtatsz dörgő, vad, hánykódó tengeren, hogy a hajók zátonyra ne kerüljenek és minden lélek igaz uton járjon.

Áldunk, magasztalunk, dicsőitünk örök Fiad örök tudományáért, ragyogó példájáért, mely Téged és testvéreinket és az igazságot szeretni megtanít -- szeretni nemcsak szóval, de szívvel s tettel is, -- szeretni egész életünkkel, szeretni hogyha kell -- még halálunkkal is. Óh tartsd fent köztünk a Te szent Igédnek prédikáltatását! Szentlelked szálljon új szolgád szívébe, kit elkűldöttél örök Fiad nevével, hogy itt e helyen kövesse amaz egyetlen Vezért, hirdesse azt az egyetlen Tanítót, akit szerelmed kűldött e világnak. Tisztítsd meg szolgád ajkát, — hisz' gyarló, bűnös ember ő -- tisztítsd meg ajkát irgalmadnak tüzes szenével, hogy szólhasson a te néped előtt és hirdethesse dicsőségedet. Ámen.

* * *

Alapige: Máté XXIII 10.

Ennek az új templomnak fölavatási ünnepe alkalmával szólottam először e helyről hozzátok ker. Testvéreim! Azt hirdettem akkor, hogy valamint minden vallás szent helyei, úgy a ker. felekezetek templomai is, az illető vallás-erkölcsi gondolatoknak kiábrázolói, egyszersmind kötelezői, mert, aki akarja a külső jelt, annak kötelessége azt is akarnia, amit ez a külső jel ábrázol. Azt mondtam, hogy ezek a mi protestáns templomaink, amelyekben gazdag és szegény, úr és szolga, hatalmas és gyönge, egymás mellett ülnek, amelyekben egyedül Isten igéjét hangoztatjuk és hallgatjuk, ezek a templomok annak a mennyei családnak

földi másai, amelyben majd, mint egymással teljesen egyenlő jogú, egyenlően szeretett és egyenlően szerető testvérek, magát a mindenható Istent, a mi jóságos és bölcs Atyánkat vesszük körül és az ő szájából halljuk a nagy titkok és égi csodák magyarázatait. (Melanchton.) Azt is mondtam, hogy a templom égre nyuló tornya, mint egy kinyujtott mézujj, amaz égi templomra, Isten országára mutat: Keressétek, építsétek mindenek előtt Istennek országát! Hirdettem, hogy a templom köveibe, amelyeket ti hordtatok össze, oda van írva mindnyájatok neve, mint egy erős kötelezőre az iránt, hogy ha már egyszer megépítettétek ezt a látható templomot, szent kötelességeteknek fogjátok tartani ama láthatatlan templom szüntelen való építését is.

Mikor, mint elválasztott lelkészetek, a ti templomavatási örömötekben részt vettem: én is aláírtam azt a kötelezőt. És most azért jöttem hozzátok, azért költöztem ide a ti házaitok közzé, ide a szent kötelességre figyelmeztető torony tövébe, hogy teljesítsem fogadásomat. Eljöttem, hogy véletek együtt építsem azt az örök templomot. Eljöttem, hogy testvéretek legyek; eljöttem, hogy véletek együtt szeressem Istent, az emberiséget, az igazságot, szeressem Krisztust, aki minden nagynak és nemesnek páratlanul álló megtestesülése. Eljöttem, nem kényszerítésből, nem az egyházi felsőség rendeletére, hiszen ezt, ami szabad választáson alapuló, igazán demokratikus, igazán szabad egyházalkotmányunk is kizárja; nem is csupán a ti hivó szavatoknak engedve, hanem önként, az Isten szerint, akinek szolgálatát a legnagyobb gyönyörűségnek tartom. Eljöttem, nem a nyereségnek éktelen kivánságától ösztönöztetve, hogy vagyont szerezzek magamnak; hiszen mindig megelégedtem annyival, amennyi lelkem-testem táplálására elég volt, ezután is megelégszem; azért jöttem, hogy lelki, mennyei kincset gyüjtsek magamnak és különösen néktek.

Eljöttem, nem azért, hogy *uralkodjam az Isten örökségén, hanem, hogy Isten nyájának tüköre legyek.* (I. Pét. 5, 2—3.) Nem parancsoló vezérnek jöttem, hanem közkatonának, akinek azonban mélyen érzett kötelessége, hogy egyebeknek példát mutasson; eljöttem, soraitok között utolsó csepp vérig harcolni a zászló becsületéért, amely zászló: a Krisztus.

Nem én vagyok a ti vezéretek: Krisztus az! Nem én vagyok a ti mesteretek: Krisztus az! Krisztus a mennyei templom alapja. *„Más fundamentomot senki nem vethet azon kivül, amely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus.”* (I. Kor. 3, 11.)

Jézus Krisztus! Óh ha le tudnám őt rajzolni előttetek! Hiszen a művészek-művésze, a teremtő Isten sem alkotott több oly tökéletest, mint ő!

Bizonyosan vannak közöttetek olyanok, akik előtt nem ismeretlen az az egész világon elterjedt festmény, amely az utolsó vacsorának azt a jelenetét ábrázolja, midőn az Úr tanítványai közepett kimondja a végzetes jóslatot: *„Bizony mondom nektek, ti közületek egy elárul engemet”* (Máté 26. 21.) s a tanítványok megdöbbenve néznek egymásra és a Mesterre. E festmény eredetijét egy nagy olasz művész (Lionardo da Vinci) alkotta. Ez a páratlanúl sokoldalu lángész: kitűnő természettudós, költő, zeneszerző, épitő, szobrász és festő, midőn Krisztus képét akarta festeni: kétségbe esve dobta el magától az ecsetet, eltörpült a feladat nagysága előtt. Hiszen ki tudna méltóképen ábrázolni akkora tökéletességet!?

Az Urat egy képbe beleírni — íly feladatra esztelen vakmerőség volna vállalkozni. Óh nem is egyetlen képben akarom őt elébetek állítani, hanem — ha mennyei Atyám erőt ád a hívatás betöltésére, amelybe méltatlan, gyönge voltomat nem tekintve, állított, — a szívem melegétől súgárzó képek hosszú sorozatában. Minden szavamat, minden tettemet, egész életemet arra akarom for-

lítani, hogy az ő képét megírjam, elébetek írjam, zívetekbe írjam: noha tudom, hogy még így is alvány és gyönge lesz a másolat.

Midőn ti lelkipásztori vezérelveim fejtegetését árjátok tőlem: ő rá mutatok, az egyedüli vezérre, mé az Úr Jézus Krisztus, ő az én hitem, meggyőződésem, eszményképem, ő az én lelkipásztori rogrammom. Őt prédikálni szavammal, szívemmel, családi és nyilvános életemmel, – ezt tartom n az én lelkipásztori kötelességemnek. Csak így píthetem méltó alapra amaz örök templomot.

Ebben a rövid órában pedig elégedjetek meg zzal, hogy fölmutatom, vagyis *fölmutatni megísérlem előttetek az Úr Jézus Krisztus szellemi épének három fővonását*, azokat a vonásokat, melyek őt leginkább jellemzik. Három tündöklő úgár ez, egy középpontból villanva szét; egy özéppontból, abból az isteni szívből, amely maga megtestesült mennyei tűz, mennyei szeretet, mennyei lelkesedés. Azok a pontok pedig, amelyek lé a súgarak hullámai rezegnek: *Isten, az emeriség, az igazság.*

I.

Egy törvénytudó, aki a farizeusok felekezetiez tartozott, megkérdezte egy alkalommal az dvezítőt, hogy melyik a legfőbb parancsolat a Mózes törvényében? A zsidók 613 parancsot számláltak a törvényben és pedig 363 tilalmat és 248 övetelést. Ezek között a rendetlenül egymás mellé szórt, egymás fölébe halmozott parancsolaok között bizonyára nehéz dolog volt eligazodni, nehéz dolog a legfőbb parancsolatot kitalálni és kijelölni. A vélemények valósággal különbözők s voltak: némelyek az áldozatokra, mások a körülmetélkedésre, ismét mások a szombatra voatkozó parancsolatot tartották legfontosabbnak.

A farizeusok e fogós kérdéssel zavarba kivánák hozni a Mestert az ő hallgatói, követői előtt. De hiába. Az Úr nem habozik, nem találgat, hanem

határozottan kijelöli azt a parancsolatot, amelynek nagysága előtt minden gúnyolódó szőrszálhasogatásnak el kellett némúlnia. Az ő szíve csupa szeretet volt és azt érezte ki, azt választotta ki a parancsolattömegből, ami szeretet.

Két legnagyobb parancsolatának elseje ez: „*Szeressed a te Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből*". (Mk. 12., 30. Mózes 6. 5.) Ezt hírdette az Úr Jézus Krisztus, ezt követelte az emberiségtől. És hogy nem jogtalan a követelése, azt azzal bizonyította, hogy ez az Isten, akit szeretni kell, maga az a nem személyválogató szeretet, akihez mindenki, mint fiú, imádkozhatik: Mi Atyánk! Soha senki nem tudta olyan gyönyörűen, olyan melegen és meghatóan festeni az Isten atyai szívét, mint Jézus. Gondoljatok csak a tékozló fiú atyjára. (Luk. 15.) És soha senki nem tudta úgy tanítani az embereket az örök Jóság szeretésére, mint ő. Ne boruljatok le a Sátán előtt! Ne bálványozzátok a hatalmat, hírt, dicsőséget! Egyedűl Istent szeressétek, egyedűl őt, az egyedűli jót, imádjátok!

Igy tanított az Úr! De így élt és így halt meg is. Szerette az ő mennyei atyját gyermekkorától fogva lángoló szeretettel, jobban szerette, mint az édes anya kicsiny gyermekét, a gyermek az ő tápláló, nevelő atyját, anyját, jobban, mint a menyasszony rajongásig imádott vőlegényét." Csak azokban akart forgolódni, amelyek az ő atyjának dolgai (Luk. 2. 49.). Atyja akaratának teljesítése volt az ő mindennapi kenyere. (Ján. 4., 34.) Magáról elhárította a jól megérdemelt dicséretet s csak Istent mondta jónak, csak Isten dicsőségét kereste mindenben. Zúgolódás nélkűl, sőt boldogan ment a gyalázat és gyötrelem Golgothájára, mert úgy volt meggyőződve, hogy ez az ő atyjának szent akarata. Szava, szíve, munkálkodása, élete, halála, mind-mind a nagy Isten szerelmét lehelli. Oh mondjátok meg Ai: szerette-e valaki ő nála jobban a mennyei Atyát? Avagy

'sak úgy is, mint ő, szerette-e valaki a mennyei Atyát? *Amilyen nagy az Isten, olyan nagy volt a Jézus szerelme ő iránta.*

Nemcsak a szó, hanem — és első sorban — a szív és tett hőse volt ő. Az ő szolgájának zászlója alatt küzdő vitézének pedig az a feladata, hogy ezt az ő páratlan hősiességét az Istenszeretetben — hírdesse a gyülekezet előtt. Szeressétek, mint Jézus, az Istent!

De hát nem talál-é ez a felhívás siket fülekre? Hiszen korunkban olyan sokan vannak, akik a 14. zsoltár bolondjával így szólanak: *Nincsen Isten?* Lehet-é, okos dolog-é szeretni azt, aki nincs, azt, ami nincsen? Az istentagadóknak hiába beszélünk istenszeretetről. Ők vakok és elfásúltak. Nem látják a napot és nem szeretik.

Egy orosházi szociálistánál találtak egy munkát, amelynek címe: „*Erő és anyag.*“ Immáron a mi egyszerű népünk előtt sem ismeretlen e munka és annak szerzője. Akik megismertették véle, nagyon jól tudták: mit csinálnak. A szociálista izgatók ki akarnak tépni az emberi társadalomból minden nagyot, nemeset és fönségeset, fel akaják dúlni a családot, a hazát, az egyházat: misem természetesebb tehát az ő álláspontjukon, mint az, hogy az Isten lételéről való meggyőződést, minden nagynak, nemesnek és fönségesnek gyökerét akarják első sorban kiírtani a lelkekből. Igen, azért adták a nép kezébe az említettem könyvet, hogy vele szívét megmérgezvén, minden további romboló munkájuknak alapot készítsenek. Ez a könyv azt hirdeti, hogy nincsen Isten! Ennek a könyvnek a szerzője a legelvetemültebb istentagadó, (Büchner) akinél már csak azok a rosszabbak, akik szóval hirdetik az Istent, ám tetteikkel megtagadják. Ez a híres istentagadó azonban csak állítja, hogy nincsen Isten, bebizonyítani képtelen. A folyó esztendőben (1898) jelent meg egy másik munkája, amelynek címe: „*A század halálos ágya mellett.*“ Ebben azt mondja egy helyütt: nem ál-

lítjuk, hogy a mindenség örökkévalóságát és végtelenségét, ami minden világteremtőt feleslegessé tesz, be tudjuk bizonyítani; csak azt mondjuk, hogy ez az egyetlen hit, amelyben az emberi szellem megnyugodhatik. (118 lap.)

Megfigyeltétek az istentagadó szavait? Csak akkor volna bizonyos — úgymond — az, hogy nincsen világteremtő Isten, ha be lehetne bizonyítani, hogy a világ örökkévaló és végtelen; ezt bebizonyítani nem lehet, de mégis hinni kell, mert egyedül ez nyugtathatja meg az emberi szellemet.

Mi erre azt mondjuk: nem irigyeljük annak az embernek igazságszeretetét és erkölcsi tisztaságát, aki be nem bizonyított istentagadásban keres magának nyugodalmat; tűzhányó hegyen pihen az; a pokol tüzére veti az ágyát! Hazugságban keresni vigasztalást: ez méltó a Sátán fiaihoz. Mert az ő hitük hazugság. Az a természettudomány, amelyre ők nagy garral szoktak hívatkozni, egyenesen a megtagadott Istennek az apostola. Az Istenbe vetett hit és a tudás egymással nem harcolnak; aki ilyen harcot emleget, az nem tudja: mit beszél. Az Istenség egyik prédikátora az evangyéliom, a másik pedig a természettudomány. Íme a legnagyobb természettudós, aki a csillagok járásának titkát kifürkészte (Newton), mindég megemelte kalapját Isten nevének hallatára. Mit is mond ez a természettudomány? Ezt: örök törvények szerint mozognak a csillagok; örök törvények szerint mozognak a porszemnél kisebb testrészecskék, az u. n. tömecsek, vagyis: tömegecskék; örök törvények szerint jő létre, mozog és fejlődik e földön is minden; örök törvények szerint alakulnak a csillogó kristályok, bomladoznak a rügyek zöld vagy más színű bársonyai; örök törvények szerint repül a madár, születik, jár-kél, munkálkodik, gondolkozik, fejlődik testben lélekben az ember. Az egész mindenségben egy örök, változhatatlan törvényszerűség uralkodik és egy kitűzött cél felé törekvő

lődés hullámzik. Ahol pedig törvényszerűség
célszerűség van: ott egy mindeneket te-
ntő és kormányzó észnek is kell lennie, még
dig szükségképen öntudatos észnek, mert ön-
latlanul hogyan alkothatna és kormányozhatna
laki olyan tökéletes és nagyszerű egészet, mint
a világ? Ez a világépítő és világkormányzó
tudatos és nem az ember, mert, eltekintve az
iber gondolkozás és cselekvésbeli korlátoltsá-
tól, a világ törvényszerűsége és célszerűsége
egvolt, mielőtt ember lett volna ezen a bolygó
rszemen, melyet földnek mondunk. A világ esze:
en, az örök Isten!

Van hát Isten, ker. testvéreim. És, ha valaki
ajkómódjára utánok beszél azoknak a világ-
rű istentagadóknak, akik semmivel sem tudják
zonyítani tagadásukat: mondjátok meg nekik,
gy nekünk Istenről nem sejtelmünk, nem vak
ünk van, hanem tudásunk, sziklaszilárd meg-
győződésünk; mutassatok nekik egy darab rögöt,
eg egy óraművet; a rögben nem látunk semmi
rvényszerűséget és nem gondolunk szükség-
pen alkotójára, de az óramű kerekei pontosan
ybevágnak, egymást szabályszerűen mozgatják
arra mutatnak, hogy okos lélek munkái. Épen
en tökéletes, sőt még tökéletesebb óramű a
ág, amelynek a legnagyobb pontossággal egy-
vágó kerekei rávallanak a bölcs művészre. Van
en.

És ezt az Istent, aki öröktőlfogva mindörökké
n, lehet szeretni, okos dolog szeretni. De kell
szeretni, mert ő nemcsak a világ esze, hanem
világ szíve is; mert ő szeretett minket előbb
Ján. 4. 19), mert ő nekünk szerető, gondviselő
es Atyánk, ő hozza fel az ő napját mindnyá-
akra, ő ad esőt mindnyájunk földére, ő adja a
ndennapi kenyeret és a mi ennél becsesebb, azt
mennyei kenyeret is ő adja, ő gondoskodik lel-
nk javáról, ő szerette a világot annyira, hogy
ő szerelmes fiát adta érette — gyalázatos, kínos

halálra. Ai.. én csak annyit mondok, csak annyit érzek: *hogy ezt az Istent nem szeretni lehetetlenség! Ezért az Istenért szenvedni, meghalni gyönyörűség!*

II.

Krisztus szent szívének másik fősugara: *az emberszeretet.*

Az istenszeretet nagy parancsolatához fűzte, mint második, de ahoz hasonló nagy parancsolatot „*Szeresd a te felebarátodat, mint magadat.*" (Mk. XII. 31. Móz. XIX. 18.) Az istenszeretet parancsát Mózes 5-ik könyvének parancsolaterdőjéből, az emberszeretetet pedig Móz. 3-ik könyvének parancsolaterdejéből jelölte ki. Az irgalmas samaritánusról szóló példázatban (Luk. X.) a zsidó felfogással szemben azt hirdeti, hogy a felebaráti szeretet nem ismeri a nemzetiségi korlátot, válaszfalakat; az előtt - mint az Úr legnagyobb apostola, *Pál* mondja — nincsen sem zsidó, sem görög, hanem mindenki egyforma, mert mindenki testvér. Szeretni kell még az ellenséget is; nem csak megbocsátani neki, hanem szeretni őt, mint testvért, és szeretni nem viszontszolgálatért, nem jutalomért, hanem tiszta szívből, ingyen: úgy, amint az Isten szeret minden embert, még a hamisat is, még a gonoszat is. (Máté V.) A képmutató, gőgös farizeusokkal szemben, akik csak magukat szerették, a népet pedig lenézték, elnyomták, véle magukat imádtatták: bátran hirdette, hogy csak egy érdemel imádást, az Isten. az emberek pedig valamennyien egyenlő jogú, édes testvérek. Óriási családnak mondta az emberiséget, amelynek tagjai egymást édes testvérekül szeretni tartoznak. Oh utólérhetlenül felséges tanok az emberszeretetről! Felséges tanok, a melyek előtt a Sátán fiai is meghajolnak — legalább szóval. Imé az „Erő és anyag" című könyv istentagadó szerzője is azt mondja — említettem legújabb művében,

hogy az igaz vallásnak Krisztus eredeti tanához kell visszatérnie, aki minden követőinek kölcsönös szeretetét prédikálta. (157 lap.)

Így tanított az Úr. De így élt és így halt meg is. Szerette földi atyját, hiszen, mikor nevet adott annak az Istennek, aki az ő tanításának szelleme szerint egyenesen maga a szeretet (Ján. 4. 8.) nem tudott nagyobb nevet adni ő neki ennél: Atya. Szerette földi anyját, hiszen első csudáját, a kánai menyekzőben, anyja kedvéért cselekedte, holott felszólításra sohasem szokott csudákat tenni. Szerette vérszerint való testvéreit, noha ezek őt meg nem értették, hiszen azt a nagy érzelmet is, amely szívében minden ember iránt oly csudásan lángolt, amelylyel átakarta melegíteni az egész emberiséget, — testvéri szeretetnek mondta. Szerette és pedig különösen szerette a szegényeket, elhagyatottakat, nyomorúltakat, üldözötteket, magához hívogatta őket: *jöjjetek én hozzám mindnyájan, kik elfáradtatok és megterheltettek és én megnyugtatlak titeket:* testükről-lelkükről levette a terhet: a betegséget és a bűnt; éhüket elverte kenyérrel és hallal; lelküket étette mennyei kenyérrel, azután itatta amaz élő vizzel, melyből aki iszik, meg nem szomjuhozik soha, soha többé. Szerette a kicsiny gyermekeket, akik szüleikkel együtt a nyomában jártak, előtte a porban, vagy a bársonygyepen futkostak, játszottak; nem engedte őket eltiltani magától, felvette a földről, keblére ölelte, megcsókolta őket. Szerette az egész emberiséget, még ellenségeit is, — épen úgy, amint tanította s követőitől megkívánta ezt. Nagyon jellemző erre nézve például az, hogy az irgalmas samaritánusról mondott példázatában az Izrael népebeli pappal és lévitával szemben épen egy samáriabelinek a nemeslelküségét emeli ki, holott megelőzőleg — amint Luk. 9-ben írva találjátok — a samariaiak voltak azok, akik — midőn Galileából Samárián keresztül akart menni Judeába: Jéruzsálembe — a zsidókkal ellenséges

viszonyba élvén, őt be nem fogadták. Lássátok az Úr éles tekintetét s nemes szívét! Azokban is tud jó tulajdonságokat fedezni föl, azokat is tudja szeretni, akik vele szemben a vendégszeretet legközönségesebb követelményét is lábbal tiporták. És itt eszembe jut egy persa költőnek (Nisami † 1180) egy sajátságosan megragadó, idegenszerű, de alapjában gyönyörű példázata:

Az Úr Jézus, világot járva,
Egy piacon ment egykor át.
Feküdt az úton egy kimúlt eb,
A ház elébe hurcolák.
Sok nép állt a tetem körül,
Mint keselyük hullára gyülnek,
Az egyik szólt „az agyvelőmet
E bűz kioltja teljesen."
„Egy szó, mint száz" — így szólt a másik —
„A sirsalak hoz balszerencsét."
Nótáját mind eképen fujta,
Hogy a holt eb testét gyalázza.
Midőn a sor került az Úrra,
Nem ócsállt, jó szívvel beszélt,
Jóságos lelkéből beszélt:
„Foga fehér, mikép a gyöngy!"

(Goethe: Westöstlicher Divan.)

Imé az Úr éles szeme, imé az Úr nemes szíve! Meglátja a szépet, a jót, még ott is, ahol más csak rothadást lát, gonoszat sejt. Ezért tudja ő szeretni a megvetett és gyűlölt publikanust, vagyis adószedőt; ezért tudja ő szeretni elvetemült ellenségeit is!

És a szenvedései! És a halála! Óh milyen csodás szeretet bizonyságai ezek! Meg van róla győződve, hogy vére váltságdíj lesz sokakért (Márk X, 45.), természetesen a bűnösökért, ezek között az ő személyes ellenségeiért. És fölmegy a Golgothára meghalni. Föl tudjátok-é fogni az emberszeretetnek ezt a hősies nagyságát? Olyan szépen mondja egy keresztyén író: „Ki az, ki a teljes odaadásig, az áldozat szomjazásáig szeret? Ki az, ki ama Calvariára fölmenve, hol az ember

szeretetből feláldozza magát, onnan ne kivánkozott volna le? Mindnyájunk szivében egy szégyenletes seb ég: képtelenek vagyunk sokat szenvedni, még azokért is, kiket legjobban szeretünk. Egyetlen kivétel van: Jézus Krisztus szíve. Szeret, átadja mindenét." (Bougaud Emil: A kereszténység és korunk. II. 537, 538.) Mi pedig tegyük hozzá: átadja mindenét nemcsak barátaiért, hanem ellenségeiért is. Oh édes Idvezitőnk, olyan nagy volt a te szerelmed irántunk, mint amilyen annak a mennyei Atyának a szerelme, aki csupa szeretet!

Itt is csak azt kell tehát mondanunk, hogy Krisztus nemcsak a szó-, hanem a szív és a tett hőse is volt. És az ő szolgájának, zászlója alatt küzdő vitézének az a feladata, hogy az ő páratlan hősiességét az emberszeretetben hirdesse a gyülekezet előtt. Szeressétek, mint Jézus, az embert!

De hát nem talál-é ez a felhivás is süket fülekre? Hiszen korunk jelszava: küzdelem a létért, önző, kiméletlen, kegyetlen harc a kenyérért! A társadalmat nem a szeretet, hanem az éhség tartja össze: amennyiben összetartásról lehet szó. Egy világhirű amerikai szociálista író (Bellamy) azt mondja, hogy a mai emberi társaság egy nagy, kényelmesen berendezett kocsihoz hasonlit, amelyet az embereknek egy kisebbik része foglalt el, míg a nagyobbik rész, a többség, bele van fogva a kocsiba és azt összes erőinek megfeszítésével bérceken, völgyeken, mocsarakon, posványokon hurcolja keresztül; az éhség ostora kergeti őket, aki, mint kocsis a bakon ül. S ebben az összehasonlításban sok igazság van. Ezen az állapoton segíteni kell. Vannak is, akik segíteni akarnak. Némelyek úgy akarnak változtatni a dolgon, hogy a kocsiban ülőket lerántják a földre, belefojtják a posványba, vagy tulajdon vérükbe; helyükbe akarják ültetni Mammont, a pénz istenét, aki majd a nagy átalakulás után mindenkire egyformán mosolyog. Szerencsétlenek! Ne vágyakozzatok a Mammon mosolyára! Nézzétek meg

azokat, akiket a szünetlenül hajhászott testi élvek összetörtek, mint a fát a férgek; nézzétek meg azokat, akik az egymásra halmozott s féltve őrzött aranyok ládája felett összeszáradtak, mint az asszú nád lelke; nézzétek meg ezeket az elhervadt tagokat, síralmas arcokat. Ezeket a Mammon mosolya ölte meg. Jaj nektek boldogtalanok, hiszen az a kegyetlen ostoros, ha úgy lesz, amint ti akarjátok, csak a bakon marad és veri-vágja hátatokat bérceken, völgyeken, mocsarakon, posványokon, tüskön-bokron keresztül, mignem aléltan összeroskadtok! Mi a Krisztus nevében nem így akarunk segíteni a társadalom baján. Nem gyilkolni akarunk, hanem eleveníteni. Mi legelőször is az anyagi érdeket szállítjuk le a bakról. Szeretettel kérjük aztán a kocsiban ülőket: szálljatok le a szegények közzé, hadd üljön helyetekbe a szeretet örök istensége; mi pedig egy akarattal, egy lelkesedéssel együtt hordozzuk a testvérszeretetnek gyönyörűséges igáját!

Ha nem hallgatnak ránk ezerszer: szólunk százezerszer, szólunk mindaddig, amig nem győzünk. Oh nekünk győzni kell a Krisztus nevében és nevével s ami győzedelmünk megváltása lesz a világnak. Midőn félszázaddal ezelőtt hazánkban a kiváltságosok ezrei helyett a nép milliói léptek az emberi jogok birtokába: megifjodott az ezeréves Magyarország. Így ifjodik meg ez a vén világ: ha majd Krisztus szent szíve győzni fog!

III.

Krisztus jellemének harmadik fővonása: *az igazságszeretet.*

Ő maga mondja Pilátus előtt: „*Én azért születtem és azért jöttem e világra, hogy bizonyságot tegyek az igazságról*". (Ján. XVIII. 37.) És amíg élt, mindíg az igazságot hírdette és követelte. Ezt kereste vallásban és erkölcsben, házas életben és

politikában. A cudar köpenyegforgatást elítéli: „*Senki sem szolgálhat két úrnak!*“ (Máté VI. 24.) Mint egy Illyés harsogja a képmutatókra: „*Meddig sántáltok két fele?*“ (I. Kir. XVIII. 21.) Lemennydörgi a hamis prófétákat, kik juhoknak öltözetében jönnek, de belül ragadozó farkasok. (Máté VII. 15.) Egyenes szó, egyenes szív, egyenes jellem jelszavai ezek. Olyan igazmondást követel mindenkitől, amelynek nincsen szüksége arra, hogy esküvel erősíttessék: „*a ti beszédetek legyen úgy-úgy, nem-nem; ennek felette valami esik, a gonosztól vagyon*“. (Máté V. 37.) Megköveteli az igazságot, az egyenességet az imádkozásban, alamizsnálkodásban, bőjtölésben, száműzi ezekből a kérkedő, hazug képmutatást. (Máté VI. 1—18.) Megtiltja, hogy kisebb bűnösök felett pálcát törjön a képmutató nagyobb bűnös, aki nem akarja kivetni a maga szeméből a gerendát. (Máté VII. 1—5.) Keresztelő Jánosról, aki nem hajolt meg a hazugság, a bűn előtt, akármilyen hatalmas volt is az, — hiszen a fejedelemnek is szemébe dörgötte az igazságot (Márk VI. 18.) — elismeréssel, dicsérettel mondja, hogy egyátalában nem volt hajladozó nád (Máté XI. 7.), hanem valódi vasember volt, az asszonyoktól születettek között legnagyobb. (Máté XI. 11.) Igazságot követel a férfi és nő viszonyában. A zsidók, mint átalában a többi régi népek, sőt — fájdalom — a mai nemzetek: nem becsülték úgy a nőt, amint érdemelte volna. Krisztus épen olyan embernek tekinti a nőt, mint a férfit. A zsidók feleségüknek, ha ráuntak, csak úgy könnyedén adták ki a váló levelet; úgy bocsátották el, mint egy rossz cselédet. Jézus azt mondja, hogy ez nem igazság; a feleség nem játékszer, melyet ha meguntunk, könnyűszerrel porba vethetünk; férj és feleség ketten tesznek egy egészet, amelynek egyik olyan fele, mint a másik. (Máté XIX. 5—6.) Az asszonyt csak akkor szabad elbocsátani, ha házasságtörő (Máté XIX. 9.). De e tekintetben — ugymond Jézus

— épen olyan beszámítás alá esik a férfi, mint a nő. János evangyéliomában meg van írva, a nyolcadik rész elején: a farizeusok és írástudók Krisztus elébe visznek egy házasságtörő asszonyt; ők szívesen megköveznék, pedig a házasságtörés bűnét épen ők gyakorolják a leggyalázatosabb módon. Mit mond nekik az Úr? „*Aki ti közűletek bűn nélkül való, az vessen először követ ő reá*". (Ján. VIII. 7.) Halljátok meg ezt, minden idők férfiai. Nincs semmi kiváltságotok a bűnre. Ha bemocskoljátok a házassági szent szövetséget: nincs jogotok feleségeitektől tisztaságot követelni kegyetlen szigorral. És ha azt akarjátok, hogy a nő hű legyen, ti legyetek hivek először! Ez az igazság!

Igazságot követelt Jézus a politikai életben is. A zsidó nemzet épen úgy, mint sok mai nép, nagy és szabad vágyott lenni, de bűneit nem akarta levetkezni.; hanyatlása, romlása okát a gyűlölt idegen zsarnokban kereste, nem magában. De az Úr nem hizelgett népe bűnének, mint ma is sok hitvány, szájas népámító, aki csak a maga javát keresi e hizelgéssel. Az Úr nem szóval, hanem szívvel szerette nemzetét, szerette a könyhullatásig, könyhullatásig ő, a sziklaszilárd férfi, aki meg nem hátrált semmi veszély előtt; rajongott nemzetéért, hazájáért; épen azért beadta ennek a keserü orvosságot, szemébe dobta erkölcsi romlottságát; megmondta nyiltan, bátran, hogy Jéruzsálem azért fog elpusztulni, mert a megtérésre hívó szózatot meg nem hallotta. (Máté XXIII. 38.) Imé, testvéreim, az igaz hazafi!

Igazságot hirdetett ő mindenütt, mindenkor. És hozzá tette, hogy ezért az igazságért, ha úgy akarja a gondviselés, szenvedni is kell, hogy ezért az igazságért gyönyörűség szenvedni! (Máté V. 10.)

Igy tanított az Úr. De igy élt és igy halt meg is. Épen itt tündöklik legfényesebben az ő jellemének férfias nagysága. Sziklaszilárd jelleme

rászolgált, nagyon is rászolgált a Pilátus ítéletére. (Máté XXVII. 24.) *Igaz ember volt ő mindhalálig. Jobban szerette az igazságot, mint a maga életét.*

A nők társadalmi helyzetéről mondott szavait beigazolta akkor, midőn Sikár város mellett, a Jákób kútjánál nemes gyöngédséggel szóba állott a samáriai nővel, aki Samáriabeli, tehát a zsidók előtt már csak ezért is gyülölt asszony volt, vadházasságban élt, tehát megkövezni való volt. (Ján. IV.) A politikai igazságról mondott szavait beigazolta akkor, amidőn az elnyomókat, a rómaiakat nem gyülölte, sőt szerette, a kapernaumi (római) pogány százados szolgáját meggyógyitotta, őt magát pedig - a hit dolgában — Izrael népének mintaképül állitotta. (Máté VIII. 5 14.)

Valláserkölcsi meggyőződéséhez hű volt mind a véres Golgotháig. A főpap kérdi tőle: „*Te vagy-é ama Krisztus, az áldott Istennek fia?*" (Márk XIV. 61.) Figyeljetek rá, hogyan fog felelni. Ha ezt mondja: „nem" -- akkor mentve van. Ha ezt mondja: „igen" — akkor elveszett. És ime ő ezt mondja: „*Én vagyok!*" (Márk XIV. 62.) Jól tudja pedig, hogy mi vár reá. Imé, testvéreim, a férfiú, aki meg nem rendül, noha rázuhan az összeroskadó világ! A mocsoktalan becsületnek, a hajlithatlan igazságszeretetnek, a rendithetetlen férfibátorságnak örök mintaképe vagy Te, megdicsőült Mesterünk, Vezérünk!

Harmadszor is csak azt kell mondanunk, hogy Krisztus nemcsak a szó, hanem a szív és tett hőse is volt. És az ő szolgájának, zászlója alatt küzdő vitézének az a feladata, hogy az ő páratlan hősiességét az igazságszeretetben hirdesse a gyülekezet előtt. Szeressétek, mint Jézus, az igazságot!

De hát nem talál-é e felhivásunk ismét csak süket fülekre? Hiszen mi nekünk kenyér kell, pénz kell, hir kell, dicsőség kell, rang kell és nem — igazság! Mi nem tudunk megállani, mint az igazság rendületlen szirtjei, a hazug-

ság tengerében s a földi nagyok villámai alatt. Szégyen és gyalázat reánk! Hát keresztyének vagyunk mi?! Hát amaz igaz Ember nagy nevét viseljük mi!?

Tiberius császár után Róma uralkodója, a világ ura: *Caius Caesar* (Caligula Kr. u. 37—41.) lett. Az ő idejében Egyiptom fővárosában: Alexandriában versengés, civakodás támadt a görögök és zsidók között a miatt, hogy ez utóbbiak nem akartak templomot és szobrot állitani a császárnak, nem akarták ezt imádni, amint ez akkor az egész római birodalomban szokás volt. Az ügy a császár elébe került. *Philó* bölcsész, a zsidó küldöttség vezetője nagy bátorsággal készült védeni ügyöket; de az ingerült zsarnok elkergette őt szine elől s kevésbe múlt, hogy dühében erőszakosságot nem követett el. Mert kegyetlen szörnyeteg volt ez a császár: alattvalóit halomra mészároltatta, mint juhokat; azt mondogatta: szeretné, ha a római népnek csak egy feje volna, hogy egy csapásra leüttethetné; vágyott egy olyan rettenetes napra, amelyet az egész világ megemlegetne. És az igaz ügy bátor követe meg nem rémült tőle. Távozás közben igy szólt az őt kisérő zsidókhoz: „Most legyünk csak nyugodt lélekkel, mikor Caesar haragszik, mert Isten most velünk lesz ő ellene". (Jos. Antiqu. 18., 10.)

Ti keresztyének, kik gyávák vagytok az igazság mellett sikra szállani: piruljatok e zsidó előtt. Piruljatok és kövessétek az Urat! Emlékezzetek a vértanúkra, a keresztyén egyház első szerelmének szép korára! Gondoljatok az édes anyára, aki, midőn gyermeke az Úr Jézus Krisztusért, az igazságok igazságáért, vérpadra lépett, így bátorítá azt, hogy el ne csüggedjen: „Emlékezzél meg gyermekem, hogy szívem alatt hordoztalak, tejemmel tápláltalak: szánd meg könyörgő anyádat és ne tagadd meg Krisztust!" (Bougaud: A ker. és korunk. II. 589.) Keresztyének, gyönyörű példák vannak előttetek, a legdicsőbb példa maga a nagy Mester! Ki a

síkra bátran az igazságért! Ha máglyára visznek: még akkor is ti győztök. *Ha Isten velünk: kicsoda ellenünk?* (Róm. VIII. 31.)

Ker. testvéreim ez az én programmom, ez Krisztus, ez a keresztyénség!

Ami aztán az én személyemet illeti: a keresztyénséget ne én rólam ítéljétek meg, hiszen én gyarló, bűnös ember vagyok; sokkal inkább engem ítéljetek meg a keresztyénség szerint. Arra igyekszem, ha Isten megsegít, hogy ez ítélet tulságosan kárhoztató ne legyen. A lelkipásztorra nézve ez a meggyőződésem: „Vagy ne taníts, vagy taníts erkölcseiddel." (Naziánumi Gergely.) Amit másoknak hírdetek, azt magamnak is hírdetem.

Mostan pedig fogadjatok be engem testvéretekül, mert annak jöttem az Úr Jézus Krisztus nevében. Ámen.

Utóimádság.

Atyánk, Te, ki örök fiaddal egy vagy, tedd, hogy Fiad szolgája egy legyen a te népeddel — igaz szeretetben és legyenek mindnyájan Krisztusodban szőlővesszők ama szent szőlőtőben; hogy életük legyen Fiadnak élete s az ő szent lelke hadd lakozzék bennük! Teremjen szívök jó gyümölcsöket. Szeressenek szívükkel, tetteikkel: Téged, testvért és igazságot.

Óh küldd el hozzánk élő Fiadat, fényes felhőnk, tűzoszlopunk ő hadd legyen, mig pusztában bolyongunk. Vezesse küzdő seregünket, midőn a Sátán harcol ellenünk. Kétélű pallosával szent igédnek hadd verjük át az ordító oroszlánt, vagy álljunk bátran ellene, amig el nem fut mi előlünk.

Országod eljövetelét kéri minden nap imádságunk. Óh végre halld meg esdeklő szavunkat. Hozd el, hozd el a jó diadalát. Új szívet adj a

megvénült világnak, hogy lelkesedni tudjon és szeretni, szeretni mindent, a mi nagy s nemes.

Áldd meg hazánkat is, legjobb Atyánk, hogy a tesvér haragvillámai, melyek kelettől nyugatig cikáznak, reá le ne dörögjenek. Adj neki tartós békességet. Barázdáin tenger kalászokat, halmain érlelj szőlőfürtöket. Áldd meg a munkást hittel, türelemmel, takarékosság, józanság lelkével. Áldd meg házánknak mindenik fiát polgárerénynyel, hittel, szeretettel, mocsoktalan becsülettel.

Áldd meg községünk mindenik lakóját, szeresd az árvát, özvegyet és a szegényt és minden nyomorúltat. Lakozzék itt csendesség, jó békesség Ámen.

1898.

Jánosi Zoltán,
sámsoni ev. ref. lelkész.

5.

Isten szeretete az emberekhez.

— Templomszenteléskor. —

Alapige: Ján. IV. 9. 16.

„*Bizony ez a hely Istennek háza, a mennyorág kapuja!*" Így kiáltott fel az ősidők szent emre Jákób amaz örökké emlékezetes álomlátás án, melyben látta Istennek angyalait, égből a ldre szállani.

„*Bizony ez a hely Istennek háza, a menyorág kapuja!*" Így lobban szívünkből is égfelé a lláso s ihletség, ha széttekintünk ez egyszerű, szent falak között.

Jákób csak angyalokat látott és azokat is ak álomlátásban. Mi Istent, a szerető mennyei tyát látjuk lelkünk éberségében e helyen s ha i nem látnánk, e kövek kiáltanának.

És ebben nyer kiváló becset, kiváló szentséget ttünk a mi templomunk, hogy mi ennek minden ivében Istenünk szerelmét látjuk. Egy szent peét ez amaz isteni testamentomon, melyet Kriszsunk égből hozott alá, maga hírdetvén egykoron: *gy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszü-t fiát adá, hogy minden, valaki hiszen ő benne, ne vesszen, hanem örökélete legyen.*"

A mi templomunk egyszerű hajlék, külső tása, ékessége nincs, de Istenhez vágyó lelkünk nálinkább önmagába mélyed, mintegy látja a thatatlant, érzi a végtelenség szent hullámveréit s mi magunk szentelődünk élő templomokká.

„Mert avagy nem tudjátok-e atyámfiai, hogy ti Istennek temploma vagytok s Istennek lelke lakozik ti bennetek?“

Igen, mi Istennek temploma vagyunk, azzá kell szentelődnünk s az ilyen kőből épült templomok, mint Isten szerelmének zálogai, segítenek, emelnek minket ég felé, mintegy lelki szárnyat növelnek, amaz isteni szeretet titkos erejével, melyről a felolvasott szent íge is szól, midőn egyenesen rámutat a nagy Istennek a kicsiny emberek iránt folyvást élő szeretetére, bizonyságára szólván ekképen: *„ebből tetszett meg Istennek hozzánk való szerelme, hogy az ő egyetlenegy szülött fiát elbocsátá Isten e világra, hogy éljünk ő általa.“*

Figyeljetek ünneplő testvérek! Isten szól hozzánk a szent apostol nyelvével, — Isten szól, isteni dolgokról, égi örömre, boldogságra. Tárjuk ki szívünk ajtaját, mint virág kitárja kelyhét az éltető harmat előtt; kezdjük el istenitiszteletünket ez új templomban a legméltóbb elmélkedéssel, melyre a szent íge vezeti figyelmünket, gondolatunkat, *felmutatván Isten szeretetének bizonyságait s ezekből származó megszentelődésünket.*

* * *

Egy igen figyelemre méltó dologra kérem először is szíves figyelmeteket ünneplő testvérek.

Midőn János apostol az Isten szerelmének legvilágosabb bizonyságául, Krisztusunk földi életére mutat, ebből nem következik, hogy egyebütt ne keressük, mert nem találhatjuk meg e bizonyságokat. Hiszen tulajdonképen az egész teremtettség élő és folyton munkáló bizonysága a jó Isten emberekhez való szerelmének. A nagy természet, ez a csodákkal teljes templom, millió alakban hullámzó életfolyamatával, beszélő bizonysága a gondviselő szeretetnek. Ez a föld, mely ápol s eltakar s mely nemcsak testi szükségeink kielégítéséről gondoskodik, hanem összes

zékeink útján, magasabb örömökben is részesít, ez is predikál. Ezért int már a régi bölcs: *„be-ílj a földdel és megtanít!“* Kik lelkök vizsgáló ejével búvárként alámerűlnek az életrejtélyeibe, zsgálván a port s a porból támadt életet; — gy a színek és hangok lélekreható jeleneteit resve, egy elragadó szemléletben hallgatásba erűlnek a nyári mezők hullámzó szintengere, llelulája fölött; — vagy a ragyogó kék nappali , majd a hallgató éj csillagsugaras távolán gyö-örködnek szent áhítattal: az ilyen vizsgáló, el-élkodő lelkek, alant és fent, Isten szerelmét zik maguk körül. Még az egyszerű ember is zreveszi a természeti dolgok magasabb jelen-seit meghatóbb alkalmakkor. Például, ha tiszta ári alkonyatkor megállunk ott az ezeréves föld-r fokán, midőn a nyugati hegyek alá szálló p égi fénybe von síkot, halmot és hegyet s a ıt kanyargó Tisza fodrai visszacsillognak a pi-sló fénybe s így magunkba szállva, mintha az ıntnyugvók szellemei lengenének körül s ize-tet hoznának a lebbenő szellő susogásaiban s intha az anyaföld szíve megdobbanna alattunk: indezekben az örök gondviselés predikál az etnek ama kenyeréről, mely táplálja lelkünket. őt még a vihar orgonája is a téli pusztaság fe-tt egy égbehívó szózat, Isten szava földi szí-khez.

De tudom én azt ünneplő gyülekezet, hogy ten szerelmét észrevenni nem oly könnyű a ldhöz tapadt figyelemnek. *Csak tükör által lá-nk,* mondja az apostol s lelkünknek eme látó krét homályban tartja a föld és testiség. Meg-rengült lelkünk tiszta látásának jellemzésére jezi ki szent igénk a Krisztusban újra feltünt teni szeretetet, így szólván: *„ebből tetszett meg.“*

Mint sötét éjben eltünnek a természeti tárgyak, csak szemünkre nézve tünnek el s azonnal egtetszik az élet, ha kipirul a hajnal: így va-runk a Krisztussal, mint lelkünk fénylő nap-

jával. Nem hiába mondja maga magáról: *Én világosságul jöttem a világra, hogy a ki velem jár, ne járjon sötétben.* Ő a világ világossága! Isten szerelmének a végtelenségben szétszórt sugarait összegyűjté önmagában, hogy belőle, mint központból, övéinek lelkébe sugározva, könnyebben és tisztábban látnánk Istennek hozzánk való szerelmét.

Valóban szeretett Testvérek, a Jézus élete, jászolától keresztfájáig, a legegyszerűbb ember által is megérthető bizonyság. Akinek nincs módjában, hogy gyermekkorától fogva, sok iskolán sok tanúláson képezze lelkét, élesítse eszét, szedegesse a bölcsesség drága kincsét s ez úton keresse s találja meg Isten szerelmét; — akit szegény munkás létére leköt napról-napra a földi kenyér gondja; az ilyen ember is olvasva vagy hallgatva Jézusnak csodálatos tanításait, cselekedeteit, életfolyását kínos haláláig: ezekből megtetszik előtte Istennek hozzánk való szerelme.

Emlékezzetek ker. Testvérek! Úgy is ma advent első vasárnapja van, mintegy első fény a Jézus bölcsőjéhez. Emlékezzetek a mennyei seregek énekére s ettől kezdve amaz utolsó szóra, midőn a megtért gonosztevőt így vígasztalta: *„még ma velem leszesz a paradicsomban!“* Jézus élete teljes egészében az isteni szeretet újra feltetszése Isten országának hajdan ködbeborúlt mennyboltozatán. S aki szándékosan nem hunyja be szemét, lehetetlen meg nem éreznie az isteni szeretet új fuvallatát, ama szent lapokon, hol minden szó, minden betű, mintha mennyei lángot vetne, bevilágítva emberi életünknek magasabb, boldogítóbb céljait, eszközeit s láttatva a földi emberrel Isten szerelmének ezer bizonyságait.

És itt egy komoly szavam van hozzátok ünneplő Testvérek. Arra kérlek, hogy ne a mostani életviszonyokból ítéljétek meg az Istennek hozzánk való szerelmét. — Ne abból a sorsból, melyet mi emberek okozunk egymásnak. Oh én tu-

dom, érzem, hogy tenger köny húll a földre, tenger sóhaj száll az égre, fájó szívekből! Csakhogy e könyeket, e sóhajokat nem Isten fakasztja. Ne okoljátok Istent a földi nyomorokért. Mert a nyomorúságok épen azért szakadnak nyakunkba, mert nem az Isten szerelmét keressük e földön, hanem földi haszon miatt istenfiát is keresztre feszítették.

„Ebből áll a kárhoztatás, hogy világosság jött e világra, de az emberek inkább szerették a sötétséget, mert az ő cselekedeteik gonoszok valának."

S e nyavalyából csak egy mentő gyógyszer van: *„hogy éljünk ő általa."*

Minő mély értelme van e pár szónak!

*
* *

Figyeljetek csak sz. Testvérek! Azért bocsátotta Isten egyszülött fiát a világra, *hogy éljünk ő általa.*

Egy új életről van itt szó, melyhez Krisztus segíti az ő követőit s mely új élet új eget és új földet tár föl a lélek előtt s csak akkor láthatjuk meg Istenünk hozzánk való szerelmét s érezzük az ebből származó mennyei örömet.

Ha a Krisztus követői Krisztusban élnének, Istenországa azonnal felépülne itt e földön, mert *„az Istenországa ti bennetek vagyon"*, mondotta Jézusunk. A keresztyének pedig emez új élet helyett megelégesznek az egyházi szabályok és vallási cerimóniák gyakorlásával s ha ennek kevés, vagy semmi hasznát nem érzik, sőt azt tapasztalják, hogy a Krisztus nevében mennyi lelketlenség, szeretetlenség, gyűlölet, átok és kárhozat terjedt már a földön, — a Krisztusban és az Ő vallásában keresik a hibát. Mintha azt látnánk, hogy a földből kivett fa hervad és nem gyümölcsözik, — a fát vagy földet okolnánk, a helyett, hogy jó földbe ültetve, gondozva, így segítenénk elő a gyümölcsözést.

„Azért bocsátotta Isten egyszülött fiát a világra, hogy éljünk Ő általa.“

Nem azért tehát, hogy megtanúljuk a vallástudományokat, a cerimóniákat, a köszöntéseket, a térdeplést vagy felállást s hogy az ilyen vallásos tudománynyal és vallásos buzgalommal egymást gyűlöljük, gúnyoljuk, háborgassuk, sőt ha lehet kínozzuk és megöljük... Óh, mert mennyi ártatlan vér folyt el a földön a Krisztus nevében, a hazug próféták ösztönzésére!...

„Éljünk ő általa!“

Mint Pál apostol mondja: *„élek többé nem én, hanem él énbennem a Krisztus s amely életet élek, az Isten egyszülött fiában való hit által élem.“*

Ünneplő Testvérek! a ker. ember újjászületésének egyik hatalmas segítő eszköze a templom. Ezért becsűlöm én mindenekfelett. Szeressétek ezt és látogassátok gyakran. *„A hit hallásból vagyon“*, mondja az apostol, tehát hallgassátok e helyen Istennek igéjét, figyelemmel, odaadással, hogy így készítgessétek szíveteket, lelketeket a Krisztusban való új életre s ez új életből származó tiszta boldogságra.

Mert lássátok sz. Testvérek a jó Isten a legszegényebb ember részére is lehetővé tette ezt az újjászületést. Krisztus Urunk először is a szegényekhez fordult, bűnösökhöz, a világ söpredékeihez, a lelki betegekhez, hogy ezeket áldott lelkével újjászülje. Nézzétek az ő egyszerű apostolait, a tudatlanokat, a félénkeket, minő újjáteremtett emberekké váltak a Krisztusban! Hát azok a többi ezerek, milliók, kiket az apostolok segítettek a Krisztusban való újjászületésre, kik örökkön-örökké kiáltó bizonyságai lesznek ama fenséges újjászületésnek, mely mint mennyei tavasz fénysugára kerítő a szíveket!

Ezt érezte János apostol is, erről tesz vallomást a felolvasott szent igében: *„és mi megismertük és elhittük Istennek hozzánk való szerelmét.“*

*
* *

Mikor e szavakat kimondom, úgy érzem, ntha ama nagy szerető szív dobogása 19 százon át ide hallatszanék! Mintha az égi gyönyör, i erő, mint az első pünkösdi tűz zendülne, zúgna e templomon!

Megismertük... elhittük Istennek hozzánk való ›relmét...

Nem érzitek, hogy lángot vetnek e szavak, nt a Mózes csipkebokra.

Óh mily szegény az emberi nyelv, de még az gyalok nyelve is, ama mélység és magasság lemzésére, mely az apostol szavaiban lelkünk ›tt feltárúl. Csak érezzük, mint az Istent magát, ›ől zengi a költő: „léted világít, mint az égő nap, szemünk bele nem tekinthet".

Csak egy pár észrevételt teszek.

Emberi természetünkben fekszik, hogy a náiknál nagyobbak barátságát, pártfogását keresk. Gyenge gyermek anyja keblére húzódik; ›ályok is erősebb szövetségest keresnek. S ha ›gnyertük az erőt, ebben erőnk, megnyugvásunk, ›sekedésünk fokozódik. Száz példa áll mindenp előttünk. Egyet felemlítek. Csak most közölték újságok, hogy egy országosan ünnepelt műsznő arany érdemkeresztet kapott emlékűl jó ›álvunktól, 25 éves művészi pályája emlékezee. Szívéhez szorítá a csillogó ékszert, élte bolgságának, talizmánjának nevezé s örömkönyjei llottak reája. Istenhez mérve a leghatalmasabb ›ály is csak a mának múlandó gyermeke. S ha y király szeretetének bizonysága is így megtölti szívet, hát *aki megismerte és elhitte Istennek, az ik Istennek, az idők és változások felett álló hamas Istennek hozzá való szerelmét!* Óh ne csolkozzunk az apostolok lelkesedése, tűrése fölött: álljunk meg néma bámúlattal a martirok kiomló re mellett, ne kérdezzük kétkedő szánalommal ıazafias és vallásos lelkesedés annyi nagy embeıek, reformátorának megbizonyított erőforrását, dőn *„megköveztettek, kettévágattak, kísértettek,*

fegyverrel levágattatván, meghaltak, bújdostak juhoknak és kecskéknek bőrökben, elhagyattattak, szorongattattak, nyomorgattattak, kikre nem vo méltó e világ; pusztában bújdostak, hegyeken, barlangokban és földnek hasadékaiban!" Ezek mindannyian elhitték és megismerték Istennek szerelmét, szárnyaik megerősödtek s magasan szálltak, mint saskeselyűk. És a te nagy jóltevőd is ünneplő egyház, kinek köszönheted e templomot, ki a testnek és léleknek kenyerével örökösévé fogadott: a haló porában is örökké élő Mudrány András, hol vette nagy lelke drága kincseit? A kövek felelnek néhai lakóházának tornácáról: „*az Úr a mi őrízö pásztorunk!*"... Ő is megismerte, elhitte Istennek hozzánk való szerelmét s e mély tengerből hullott rá a termékenyítő harmat, hogy aztán ő is tovább adja e szerelmet az ő sok és nagy jótéteményeiben! Imádkozzatok Istennek szerelméért, gyönge földi szenvedő emberek, mint a költő imádkozik:

„Mély kútfeje a szeretetnek!
Legyek hasonlatos hozzád!
Te tenger vagy... harmatcsepp legyek én,
Mely tisztán fénylik a falevelén
Enyhülést hoz és áldást ád!" (Tompa.)

„Enyhűlés — áldás": ez a krisztusi szeretet eredménye.

„Enyhűlés — áldás": ezért épült e szent ház. Vajjon mi adhatna a küzdő emberszívnek boldogítóbb enyhűlést, idvezítőbb áldást, mint ama mély meggyőződés az istenszeretetről, melyről János apostol szól a felolvasott szent igékben.

Ápoljuk mindnyájan e hitet ünneplő Gyülekezet! E hittel mindenek lehetségesek a hívőknek.

Ott kint az ezeréves földvár ormán emlékoszlopot állitott a hazafias kegyelet, emlékül, biztatásul. Ez emlékoszlop egyik oldalán e szép fölírás van:

„Hirdesd míg a világ, hirdesd míg napja tart,
Hogy készen találja harc, munka a magyart!"

Harc... munka!...

Harmadiknak megszentelő erőűl üdvös lesz *imádság*. A léleknek ez az Istennel összekapolt szent felhevűlése.

S legyen e torony a lélek imádságos gondolatának emlékoszlopa.

„Az Úr a mi őríző pásztorunk“, azért épült templom és torony, hogy legyen folyvást égbeutató bizonysága az Isten hozzánk való szeretetének.

Óh szenteld meg e házat Istennek szent lelke!... add legyen ez Istennek háza, a mennyország kapuja! S akik ide jönnek, legyenek mind egyenként, Istennek élő templomai. Ámen.

Szabolcs, 1900.

Szikszay András,
ibrányi ev. ref. lelkész.

6.

Isten nevének dicsérete.

Templomszenteléskor.

Előima.

Minden erőnek kiapadhatatlan forrása, örök Isten, kegyelmes Atyánk a Jézusban! Szívünkből kicsordul a mélyen érzett hála; szemünkben örömköny rezeg e dicsőséges órában, melyben ezt a sok testi fáradsággal, nagy lelki tusakodással, a Te tiszteletedre emelt templomot ünnepélyesen felajánljuk Neked. Odaadó fáradozásunk szép sikere fölött érzett igaz örömünket csak az a mélységes tisztelet és hála múlja fölül, mely keblünket irántad eltölti. Ah mert nagy dolgokat cselekedtél velünk. Erőd igazán megdicsőült a mi erőtlenségünkben. „Mert micsodák vagyunk mi, hogy erőnk lehetne a szabad akarat szerint való ajándéknak adására, amint ezt adtuk, Tőled vannak mindenek és amit a te kezedből vettünk, azokat adtuk néked.“

Isten, jó Atyánk! Te nyitottad meg füleinket, Te világosítottad meg értelmünket, hogy meghalljuk és megértsük a szent harcra hívogató szót. Te igazgattad úgy a mi szívünket, hogy apró és nagy bajaink között soha se felejtkeztünk el anyaszentegyházunk iránt tartozó kötelességeinkről. Te állottál őrt mellettünk, hogy szent szándékaink

megvalósításában meg ne akadályozhasson bennünket semmi; se ragályos betegség, se elemi csapások, se kegyetlen ellenség. A Te hatalmas karod emelte fel ottan-ottan csüggedő erőnket. Azért ha ma jóleső örömmel mondogatjuk: íme megújúltak mindenek: nem foglaljuk le magunk részére a dicsőséget, hanem Neked adjuk azt. „Óh Uram, Tied a nagyság, hatalom, dicsőség, örökkévalóság és méltóság; a Te kezedben van mindenek felmagasztaltatása és megerősíttetése.“

Urunk, Istenünk, lehet-e nekünk valami érdemünk, hogy ily kegyelmesen cselekedtél velünk? Hiszen ha mindeneket megcselekedtünk volna is, amiket nekünk megparancsoltál: akkor is csak azt kellene mondanunk: haszontalan szolgák vagyunk, mert semmivel sem tettünk többet, mint amennyit tennünk kellett. Ám de nem cselekedtük meg; orcánk pirúlásával kell megvallanunk, hogy szívünk kegyessége nagyon fogyatékos, mert sokszor nem engedtünk jóra vezérlő Szent-Lelkednek.

Urunk Istenünk! ki minden gyarlóságaink mellett is mindez ideig kegyelmes voltál hozzánk: maradj velünk és *igazgassad a mi szívünket tehozzád.*

Ezt a templomot pedig, mit tiszteleledre emeltünk, vedd tőlünk kedvesen; oltalmazzad, védjed és prédikáltasd benne szentígédet időtlen-időkig, hogy a mennyei vígasztalás után epedő lelkek hadd leljenek itt üdűlést nemzetségről nemzetségre!

Ámen.

* * *

Alapige: I. Krón. XXIX. 10—18.

Adakozásra hívta fel egykoron népét az az áldott lelkű zsoltáros király, *Dávid* „Nagy dolog"-hoz, templomépítéshez készűlt. A templom pedig *„nem ember háza, hanem az Úr Istené.“* Tudta ugyan, hogy nem őt magát, hanem fiát Salamont választotta ki Isten e nagy munkára: de azt is jól tudta, hogy ilyen nagy dologhoz nagy előkészűlet kell. A Krónikák I. könyvének XXIX. része, miből alapígémet vettem, elmondja, hogy mi mindent adott ő a maga gazdagságából a szent célra, és hogy mennyit adott a nép szabad akarat szerint. Az adakozás eredménye rendkivűli örömmel töltötte el a király szívét. A templom ugyan még nincs meg, de már biztosítva van a fölépítése. Az Isten most is megsegítette: úgy igazgatta a nép szívét, hogy örömest ajánlotta fel, a mi tellett tőle. Az adakozás sikere fölött örvendezve a nép és a király is lőn nagy örömben. *„Hálákat ada azért Dávid az Úrnak a község előtt: óh mi Istenünk, vallást teszünk előtted és dicsérjük a te dicsőséges nevedet.“* A történetek ismétlődnek. Nincsen semmi új dolog a nap alatt. Nekem úgy tetszik, hogy ma a ti fáradhatatlan lelkipásztorotok ajakáról, és a ti ajkaitokról hangzik a megszentelt öröm és hála e fenséges megnyilatkozása: *óh mi Istenünk, dicsérjük a te dicsőséges nevedet.“*

Ah mert örömünnepet ültök ma ti is, Istennek e helyen letelepült népe. Örömötök hangja messze elhatott kis falutok határán kivül s ide csalogatta azokat, akiknek szívök szívetekkel rokon. Közelben és távolban hallottuk és megértettük hívogató szavatokat: *„Jertek el és lássátok az Istennek dolgait. Áldjátok velünk a mi Istenünket: zengjen az ő dicséretének szava.“* (66. Zsolt. 5,8. v.) S miért e kitörő öröm? Az Úrnak dicsérete miért hangzik ma lelkesebben, mint máskor? Méltó oka van ennek! Nagy dolgokat cselekedett veletek az Is-

ten! Valóra váltotta azt, amire 30 évvel ezelőtt talán még elöljáróitok se mertek gondolni.

Ugyan hát mi történt veletek? Mindjárt elmondom... Egy régi kép jelenik meg lelkem előtt; oly tiszta, oly élénk; olyan kedves. Egy vonás se mosódott el belőle. Ah ami a gyermeki lélekbe benyomódott, nem törli azt ki onnan a repülő idő! Egy csendes falut mutat ez a kép; a falu távol van a városoktól; még csak országút sem vezet keresztül rajta. Bár egy része dombon van, mégis alázatosságra mutat az elhelyezkedése, mert az idegen, aki alig félóra járásra vonúl el mellette, észre sem veheti, úgy meghúzza magát. Közepén két nagy, gyepes játszótér van, (most már csak volt), melyen vasárnap délutánonként a fiatalság tölti a kedvét. Házai igen egyszerűek; alig van köztük egy-két cserépzsindelyes. Középülete nincs más, csak ami az eklézsiáé. A közel száz esztendős fazsindelyes templom, téglából építve ugyan, de igen alacsony és szűk. A szegényes zsuppos papház, a még szegényebb, fatalpokon nyugvó tanítólakás, a szűk, alacsony földes iskolával, melyben idomtalan tölgyfapadokon lógatja lábait a gyereksereg. Ezek mellé sorakoznak még a szinte példátlanul rossz karban levő, papi és tanítói gazdasági épületek. Jegyzője még nincs e falunak.

Ugyan ráismertek-e e képről a 28 évvel ezelőtti *Hedrahelyre?* Ugy-e nem mindegyitek: hanem csak azok, akik legkésőbb 1869-ben már iskolába jártak közületek. Ettől kezdve aztán annál kevésbé ismerik föl e képen a régi Hedrahelyt, minél fiatalabbak vagytok. Igen mert azóta itt csakugyan „mindenek megújúltak." Megújúlt legelőször az iskola. Az első áldozatot hát gyermekeiért hozta az eklézsia és azoknak őrállója, oktatója és nevelője, a tanítóért. Aztán megújúltak a gazdasági épületek. 1878-ban már a paplak is, és most íme a templom is. Ennek megújítására sokáig kellett készülnötök. A közmondás szerint

„a jó dolog soká érik.“ Ez pedig jó dolog és nagy dolog volt; nem csuda, ha majdnem 20 esztendeig érett. De jól meg is érett. Ez alatt az idő alatt megnagyobbították az eklézsia fundusát is és létesítették a jegyzői hívatalt. Egyenesre húztátok, tetszetőssé, formássá tettétek utcátokat. Csakugyan megújúltak mindenek. Önérzettel, büszkén mondhatjátok: úgy megújúlt minden, hogy még az irígység sem talál rajtuk gáncsolni valót. Kiváltképen nagy örömünkre lehet ez a templom, mely ma adatik át rendeltetésének. Köztéren áll, akár csak egy városi templom; erősen áll, mint az Isten hegye; magas boltívei a mennyboltra, orgonája a szeraphok zenéjere emlékeztet; sugártornya csillagával ama bethlehemi csillagra mutat, órája éberségre int folytonosan...

S mikor ez alkotásokat szemlélitek és elgondoljátok a fáradságot, a sok aggodalmat, melylyel mindezeket létrehoztátok: cseppet se csodálom, ha öröm és hálakönyv szökik a szemetekbe s elmerűlve mintegy az Istenbe több, mint földi boldogság hangján magasztaljátok az Urat, mondván:

Oh mi Istenünk, dicsérjük a te dicsőséges nevedet!

I.

Uram, tiéd a nagyság, hatalom és dicsőség. Az emberek kezei neked nem szolgálhatnak, mintha valami nélkül szűkölködnél. Ég és föld harsányan zengi erődet, dicsőségedet. Mi is szent áhitattal zengjük az ihletett költővel:

Teremtő Isten, hová tekintsek,
Hol ne lássam hatalmadat?
A fényes napban, a porszemben
Te megdicsőitéd magad.
Egen és földön mindenütt,
Dicsőséged lángfénye süt. (Tompa)

Tied Uram az *örökkévalóság;* te vagy a kezdet és a végzet; nálad nincsen változás, vagy a változásnak árnyéka. Te vagy az örökkévaló ki-

y, kinek esztendeid el nem fogynak; mig mi ık jövevények vagyunk előtted; éltünk napjai 'anok, mint az árnyék, melyben állandóság ıcsen.

Uram, a Te kezedben van mindenek felmaisztaltatása és megerősítése. Nálad nélkül semk vagyunk; ellenben mindent cselekedhetünk alad, ki bennünket megerősítesz.

Igen, csakugyan ő erősített, ő magasztalt fel ·ket is. Mert még az is, aki köztetek legtöbbet vezgetett, legtöbbet aggságoskodott, legtöbbet 'adt és anyagi javaiból is legtöbbet áldozott: ·mendy Sándor lelkész, egyházkerületi főjegyző) szíves örömest ɜmeri és kénytelen elismerni: *micsoda vagyok és micsoda az én népem, hogy erőnk lehetne a ıbad akarat szerint való ajándéknak adására, int ezt adtuk? Mert tőled vannak mindenek amit a Te kezedből vettünk, azokat adtuk most ked.*

Igen, amiket az ő kezéből vettetek. Eklézsiá-:nak nincsen földbirtoka, nincsenek alapítváai, tőkepénzei, mik legalább az időnként föl-·rülő építkezési költségeket fedeznék; nincsen zdag pátronusa, mint a római katholikus eklé-áknak, ki egymaga viselné az egyházi épületek esítésének és fenntartásának terheit. Ti egészen saját erőtökre, a saját hitbuzgóságotokra vol-ok és vagytok utalva mindenben. S bizony nagy ınkát végeztetek. Oly nagyot, hogy ugy-e matok is megcsodáljátok?! Nem csak, hanem egy-ɜrre arra gondoltok, hogy a ti erőtlenségetekben Úr maga erejét dicsőítette meg. Ő volt az, aki .séges gonddal megvédte élteteket gyilkos be-ɡségtől, dúló ellenségtől; ő volt az, aki hatalmas .rral távol tartotta határotoktól az elemi csapákat: tűzvészt, jégesőt, aszályt és rothasztó nedsséget. Nem csak, hanem megedzette izmaitokat munkára és *megnyitotta az ő jó kincsét, az eget, gy esőt adjon földeteknek alkalmas időben; meglotta földetek gyümölcsét, barmaitok gyümölcsét,*

teheneitek fajzását. (V. Móz. 28.) Ti pedig az áldásokból időről-időre hűségesen kiszolgáltattátok az áldozatra való részt, soha meg nem restülve a jóban. Nem egyszer azt hittétek már, hogy erőtök kimerült. De bíztatok az Úrban és bebizonyult rajtatok, hogy akik *ő benne bíznak, azoknak erejök megújúl, szárnyukkal magasságra repülnek, mint a saskeselyűk, futnak és nem fáradnak el, járnak és nem lankadnak meg.* (Ésa. XL. 31.)

Az Úr jóvolta nyilvánult hozzátok abban is, hogy olyan pásztort, olyan őrállót támasztott nektek, (Ezék. 34: 23.) aki lankadást nem ismerve, harsányan fújta a szent harcra serkentő trombitát (Ezék. 33.); akinek száján e trombita nem *bizonytalan zengést tett*, de nagyon is biztos hangot adott. Őrállótok nemcsak hogy el nem fedezte az utat, amelyen járnotok kell, de emberektől való félelmet nem ismerve, bátran állt ki a kárhoztatás nyilai elé is; föl se vette azokat, csakhogy betöltesse veletek hívatástokat. Hogy többet ne mondjak, milyen nagy zavar támadt köztetek az új templom helye megállapításánál. Mintha csak a bábeli nyelvzavar ismétlődött volna. Ki ezt, ki azt mondta. S majdnem megszünétek építeni, miként a bábeliek. Egy volt csak köztetek, aki emellett az általa biztos szemmel, finom ízléssel kiszemelt hely mellett rendületlenül kitartott. Úgy állt köztetek a zavarodásban, mint százados tölgy a zivatarban. Tűrte, hogy az értetlenség *megverje nyelvvel* s addig, míg meg nem világosodnak szemeitek, *ne hallgassatok szavaira.* (Jer. 18: 18.) Csüggedéstől megóvta hite, amely azt sugta, hogy a jónak győznie kell. És íme győzött. S ugyan ma van-e valaki köztetek, aki dicsérettel ne emlegetné fáradhatatlan buzgóságát, jól kigondolt tervei kivitelében megmutatott állhatós szivósságát? Van-e köztetek valaki, aki elégedetlen volna az alkotásokkal, miket vezetése alatt létesitettetek? Jól esik tudnom, hogy nincs senki; amint hogy nem is lehet. Ezért hát *vezető* és *vezetettek* a híven teljesített kötelesség

édes nyugalmával, örvendező szívvel ünneplik ma a dicső munka befejezését; jogosult örömmel, dicsekedve mutogatjátok serény munkátok fényes eredményét az összesereglett idegeneknek; de dicsekedéstek nem sérti azt a legfőbb hatalmat, aki által vannak mindenek, mert alázatos szívvel elismeritek, hogy az Isten kegyelme segített csak benneteket ennyire. Isten kegyelmének ez alázatos elismerése nyilatkozik meg e szavakban: *„Óh mi Istenünk, dicsérjük a Te dicsőséges nevedet, mert amiket a Te kezedből vettünk, azokat adtuk most néked“*.

II.

Óh mi Istenünk, dicsérjük a Te dicsőséges nevedet, legyen ez jelszavatok a jövőre. Mint a katonát a zászló: figyelmeztessen ez benneteket mindenkor, hogy bármit cselekesztek, mindent ama mennyei király dicsőségére miveljetek. Hűségesen szolgáltatok eddig. Nagy munkát végeztetek. Csupa gyönyörűség szemlélni az eklézsia környékét, különösen pedig ezt a remek templomot: de azért megállapodnotok nem lehet. Ha talán elhinnétek magatokban, hogy e templom felépítésével teljesen és tökéletesen megtettétek, amivel Istennek tartoztok, ez halálotokat jelentené. Ellenkezőleg kell, hogy ez a szép templom folytonosan figyelmeztessen benneteket arra, hogy nektek is egyenként fel kell épűlnötök az élő Isten ilyen ékes templomaivá. Az Isten u. i. kézzel csinált templomokban nem lakik. Ezeket az emberek inkább maguknak építik, mint az Istennek. Isten az emberek szívében akar lakni.

Kétségtelen, hogy a pompás templomok is ékesen hirdetik a népnek az isteni dolgok iránt való szent buzgólkodását és áldozatkészségét és bizonyos, hogy ilyenek emelése is kedves áldozat az Úr előtt. De szó sincs róla, hogy helyettesíthetnék vagy egyszer s mindenkorra leróhatnák azt a lelki áldozatot, amit a hívők napról-napra tartoznak bemutatni az Istennek. Sőt a pompás

templomok is csak annyiban kedvesek az Úr előtt, amennyiben tiszták és szentek azoknak szívei, akik bennük imádkoznak. Hisz fényes és pompás volt az a jéruzsálemi templom is, mit a Dávid által tett előkészületek után Salamon épített, és mégis mikor romlott nép taposta pitvarát, azt mondta az Úr haragjában Jereiniás által: *„ne bízzatok hazugságban, mondván: az Urnak temploma ez: vajjon mikor loptok is, vagy öltök és paráználkodtok és hamisan esküdtök és áldoztok a Baálnak és idegen istenek után jártok: akkor is eljöttök-é és állotok én előttem e házban, mely neveztetik az én nevemről és ezt mondjátok: megszabadulunk, hogy azután ugyanezen útálatos dolgokat cselekedjétek. . . Mivelhogy mikor kiáltok néktek, nem feleltek: annakokáért úgy cselekszem e házzal, miképen Silóval cselekedtem és elvetlek titeket orcám elől“.* (Jer. VII. 4. s köv.) Ime a pompás templomban se' leli gyönyörüségét az Úr, ha benne a nép csak szájjal imádkozik, ha csupán szokásból zengi a dicséretet. Az Isten nem annyira a templomot, mint inkább a benne imádkozókat nézi; a szívet nézi és az igazságot szereti. Dávid ezt is jól tudta már; ezért esdekel, hogy *„óh atyáinknak Ura Istene, tartsd meg mindörökké a te népednek hozzád való ilyen jó akaratját és az ő szívüket igazgassad te hozzád“.*

Azért hát, amint nagy örömmel, szabad akarat szerint adtátok e templomot az Istennek, a ti hűséges gondviselő atyátoknak: nagy örömmel igyekezzetek kedvét keresni ezentúl is; szent akaratja előtt hajoljatok meg szabad akarattal mindenkor; engedjétek, hogy ő igazgassa sziveteket mindenha. Igy *mint élő kövek fel fogtok épülni lelki házzá.*

Fölépülni *lelki házzá!* Ez ám csak a nehéz munka. Sokat fáradtatok e templom fölépítésénél, de végre egyszer csak bevégeztétek. Ezt a lelki épülést pedig soha se végezhetitek el teljesen; ebben szakadatlanul kell munkálkodnotok; mert nagy akadályokon kell győzedelmeskednetek s alig hogy leküzdöttétek az egyiket, már a másikkal

ll vívnotok. E nagy akadályok a *testiség* és a *dhöz ragadt önzés.*

Ah a testiség, mely az evésben, ivásban és a ráználkodásban leli gyönyörűségét! Küzdjetek ene elszántan, mert sem a részegesek, sem a ráználkodók nem birják örökségül az Isten szágát, mivelhogy megfertőztetik testüket, aminek Szentlélek templomának kellene lenni. (I. Kor. 10.)

A földhöz ragadt önzés .. mint kas a méheket, y önti ez a bűnöket. Ez a földhöz ragadt önzés , ami kinézi házából a megvénhedett becsületes át, anyát, aki gyermekeiért verejtékezett, amióta aládot alapított; ez teszi ellenségévé a testvért testvérnek egy lépés földért; ez akadályozza a pesség természetes szaporodását, divatba hozván egy gyermekrendszert. Ha semmi más istenen következménye nem volna is e rút önzésnek: m volnának-e elégségesek ezek is, sőt csak yetlenegy is ezek közül arra, hogy visszaborljatok tőle s úgy tekintsétek, mint földi békesgtek és mennyei üdvösségtek legkegyetlenebb enségét? De mennyi bűnt szűl még ezeken az bekiáltókon kivűl? És milyen szívósan ragaszdik életéhez, olyan, mint a bodza a szántófölden: százszor kiszántod, százszor kikapálod, ndig újra hajt.

Ugyan gondolod-e, hogy amig a testiség és öldhöz ragadt önzés fogva tartja szívedet: addig föléptílhetsz olyan lelki házzá, amelyben lakik Isten? Ugyan *„micsoda egyezsége vagyon a isztusnak a Béliállal, avagy micsoda egyezése gyon az Isten templomának a bálványokkal?“* . Kor. 6: 15 -16.) Tisztítsátok meg azért magakat a testnek és a léleknek minden tisztátalangától!

Ma, amikor különös mértékben érzitek az ennek jóságát; amikor hálatelt szívetek szinte sordúl: ma tegyetek fogadást, hogy e külső aplom után fel fogjátok építeni magatokban

egyen-egyen az Istennek templomát és hogy meg fogjátok azt őrízni minden tisztátalanságtól. Önmagatoknak ez a felajánlása lesz a legszebb háláldozat Isten előtt s a legüdvösebb rátok nézve. A kegyelem Istene, ki egyházatok külső építésében íly bámúlatosan megsegített benneteket: segéljen meg lelki házaitok felépítésében is. Ámen.

Utóima.

Isten, jó Atyánk! Neved magasztalására nyílnak meg ismét ajkaink. Örvendező szívvel dicsérjük hozzánk való jóvoltodat, melylyel nekünk ezt a mai örömünnepet szerezted. Boldogságtól súgárzó arccal beszéljük el azoknak, kik közelből és távolból körünkbe sereglettek, hogy hűséges fáradozásunk és a Te áldó kegyelmed által hogyan fölemelkedett gyülekezetünk.

Ah de ha igéd világánál megvizsgáljuk belső, lelki életünket, fájdalom fogja el keblünket, mert az még messze van attól a tisztaságtól, amit tőlünk méltán megkivánhatsz. Mi haszna tagadnánk, Te tudod mindentudó Isten, hogy lelki házunkat egyre rombolja a testiség, környékét pusztává és örömtelenné teszi a földhöz ragadt önzés. Oly bűn is találtatik bennünk, mit híréből se kellene ismernünk. Szolgád beszéde által pedig meggyőztél bennünket arról, hogy a pompás templom is csak akkor kedves előtted, ha benne tiszta szívből száll a fohász hozzád; ha igaz érzelem csendül föl az énekben.

Óh mi édes jó Istenünk, ki külső dolgainkban úgy megsegítettél minket, mi mindenképen szeretnénk kedvet találni előtted; kiváltképen ma,

mikor felajánljuk neked ez új templomot: előbb magunkat szeretnénk áldozatul adni neked, amaz apostoli intés szerint: állítsátok a ti testeiteket Istennek tetsző szent és kegyes áldozatul; óh támogass hát bennünket lelked erejével, hogy sikeresen írtogathassuk szívünkből a bűnök mérges dudváit; cselekedjed, hogy azok a jó magvak, melyek ígéd olvasgatása, szent beszéded hallgatása által szívünkbe hullanak, eredjenek meg és növekedjenek fel úgy, hogy végképen nyomják el a bűn csiráit. Ha velünk voltál e templom fölépítésében, óh légy velünk abban az üdvös munkában is, melynek az a végcélja, hogy mi egyenként mindnyájan fölépüljünk lelki házzá, amelyben lakozzál Te, teljes dicsőséggel!

Óh nézzenek e végből a Te szemeid e szentegyházra éjjel és nappal, hallgasd meg a Te szolgádnak és a Te népednek könyörgését, akik imádkoznak e helyen. Ha megtérést fogad néped és vallást tesz a Te nevedről és néked könyörög e házban: hallgasd meg a mennyekből és bocsásd meg vétkeit. Ha kisdedeket mutatnak be s ajánlanak kegyelmedbe, ha házassági szövetségre könyörögnek áldást: óh hallgasd meg a szívből fakadt könyörgést, áraszd rájok áldásodat; ha a halál angyala kegyetlen aratást végez s a súlyos csapás alatt mennyei vigasztalást esdekel a megsebzett szívekre a Te szolgád és a Te néped: óh hallgasd meg a könyörgést és csepegtess gyógyító balzsamot a sajgó keblekre. Ha talán elemi csapások sujtják népedet s a nyomorúság és szegénység hitetlenségre csábitgatnák, óh hallattasd e házban intő és vigasztaló szavadat, hogy akik az Urat félik, azoknak mindenek egyformán

javukra vannak és tarts meg mindeneket az irántad való hűségben. Óh hallgasd meg mindenkor szolgádat és népedet, kik e házban hozzád könyörögnek, légy segítségök, dicső pásztorok mindenha! Ámen.

Hedrahely.

Kis József,
pápai ev. ref. lelkész.

7.

Az igazság vetése.

Egyházmegyei egyházi értekezletkor.

Előimádság.

Szent házadba jöttünk, ennek nyugodalmát s javait keressük vágyakozó szívvel, nagy Isten, jó Atyánk! mert itt lelki jóknak forrása fakad fel s aki abból merít, megelégíttetik az örök életre.

Itt zeng dicsereted, itt lobog a hála hozzád méltó lángja a szívek oltárán, innen száll a hivek buzgó könyörgése égi trónod felé s itt hangzik szent igéd, életünk vezére!

Azért jöttünk most is, azért gyültünk össze, hogy amire hívtál, a miért alkottál, amit bölcsességed célul tűzött elénk: hirdessük, munkáljuk a te szent nevednek örök dicsőségét. Azért gyültünk össze, hogy hálákat adjunk ránk szállott áldásid nagy sokaságáért, főképen hitünkért, s a közös buzgóság tűzénél élesszük és erősítsük azt. Azért jöttünk Uram! hogy gyarlóságunkat érezve, Tetőled kérjünk segedelmet szent szándékainkra s hogy add nekünk a Te igédnek világát, mely után aki megy, *nem jár a sötétben.*

És midőn itt állunk orcádat keresve, egy szózatot hallunk, mely ezt mondja nékünk: *senki nem mehet az Atyámhoz, hanem csak én általam!*

(Ján. XIV. 6.) Jézusnak szava ez, ki neked szent Fiad, nekünk Idvezítőnk, aki Tevéled egy, nekünk pedig fejünk s kinek mi tagjai, megváltotti vagyunk....... Óh bizony ő az út, mely te hozzád vezet, mennyei jó Atyánk! ő az az igazság, kiben Te mindenkor tiszteltetni kivánsz, kihez hasonló nincs sem földön, sem mennyen! .. Őt keressük azért ragaszkodó szívvel, a benne s általa kitünt igazságot szomjazza lelkünk, a midőn Tehozzád vágyunk, óh jó Atyánk! mert tőle tudjuk, hogy *ki a Fiút látja, látja az Atyát is!* (Ján. XIV. 9.) A Jézusban való hitet gerjeszd azért a mi szíveinkben és e hitből folyó életre buzdíts fel ma is szent igédnek hathatós szavával, hogy így megismervén a benne megjelent örök igazságot, ennek jó *magvait* szorgalmasan *vessük s kegyelem mértékét arassuk azokból* mindenkoron. Ámen.

* * *

Alapige: Hós. X. 12.

Nem ünnepet ülni — s azon jó Istenünk valamely mi reánk áradott kegyelmét, avagy Idvezítőnk földi pályájának, megváltói dicső munkálkodásának egyik üdvösséget szerző eseményét buzgó hálával és hittel emlegetni, — nem egyházunk s hazánk sokszor felemelő, sokszor gyászszal sújtó történetének egy kimagasló pontján örömmel örülni, vagy búval bánkódni, — nem is lelkünknek puszta elszóródást, az együttlét rövid óráival múló és mélyebb nyomokat nem hagyó örömet keresni gyültünk most, közel és távolból, össze egyházmegyénk ezen egyházában Ker. Társaim! hanem jöttünk azért, hogy mint a Jézusban testvérek, szenteljünk egy napot e testvéri viszony

nyilyánítására, erősítésére, — hogy miként *egy az Úr*, kinek követői — s *egy a hit*, amelynek mi vallói vagyunk: legyünk egyek mi is most a szeretetben és az arra való nemes törekvésben, hogy egymás hitének és buzgóságának lángjánál élesszük egyéni hitünknek és buzgóságunknak az élet bajai s küzdelmei között már-már ellankadó és hamvadó tüzét, — hogy mint Jézus mondá egykoron Péternek: *erősítsük egymást* ősi egyházunkhoz és ebben követett dicső vallásunkhoz való szeretetben, hű ragaszkodásban és mindezek által elébb menjünk abban, mi egész egyházi életünknek célja: az igaz, a benső vallásosságban és minket boldogító tiszta erkölcsökben.

A cél régi s örök, — az eszköz, amelylyel a felé törekszünk, új s talán szokatlan, de Isten kegyelme által megáldatva, sikerre vezető; új nyomokon járunk s mint szent leckénk mondja: *új ugarat szántunk*, hogy abba elvessük azt a magot, melyből Isten előtt kedves, minket boldogító gyümölcsöket várunk. S e ponton, mint helyes iránynak jelzője, mint szent célunk felé bizton vezérlő fény tűnik fel előttünk a próféta szava: *Vessetek igazságot magatoknak!*

Jertek hát s ez ígék nyomán vizsgáljuk meg: *mit? miért?* s micsoda *reménynyel vessünk el azon új ugarba, melyet e mostani összegyülésünkkel szántottunk magunknak?*

I.

Vessetek igazságot magatoknak! ez a prófétának sürgető intése, jó tanácsa hozzánk; s ha mi tudakozzuk, talán, mint Pilátus, kétkedve kérdezzük, hogy *mi az igazság?*... hangzik felénk egy szó, annak szava, aki mennyből szállott alá és ezt mondja nékünk: *én vagyok az út, az igazság és élet* (Ján. XIV. 6.)... *én azért születtem és azért jöttem e világra, hogy bizonyságot tegyek az igazságról!*.. (Ján. XVIII. 38.)

Sokan, miként akkor, amikor elhangzott először e földön: úgy ma sem hallják meg ez édes, ez igaz, ez örök szózatot, hanem az emberi nyugtalan léleknek igyekezetével keresik, hogy miben áll az az igazság, melyet megismerni s bírni szeretnének, melyben megnyugodni képesek volnának, mely az ezerféle vágyak és remények kikötője lenne! Az emberi véges tudás hatalmában feltétlenül bízva, keresik a földben, annak évezredes rétegein; mint egy óriás könyv avúlt levelein vélve megtalálhatni azt; keresik a földön, az itteni élet tüneményeiben s a társadalmi lét feladatainak, sokszor nagy és nehéz titkainak elmés megfejtéseiben, keresik az égen, a megmérhetetlen világűrt betöltő roppant égi testek nagy forgatagában... és ha felfedeznek, ha lelnek valamit, ami előttök ma igazságnak látszik, mint a kicsiny gyermek új játékszerének, úgy örűlnek annak, hogy sirjanak holnap, az összetört játék, a tévedéssé vált, az eltűnt igazság omladékai felett.

Oh Atyámfiai! ne keressük másutt, hisz' előttünk vagyon; nem más az igazság, az egyetlen, örök, soha nem változó, hanem csak a Krisztus!... Malakiás szerint Ő benne *támadt fel az igazság napja* (Mal. IV. 2.), amelynek világa minden igazságra vezérel bennünket. Általa ismerjük az egy igaz Istent, nemcsak mint teremtőt, egyedűli okát minden létezőnek: hanem úgy, mint aki gyermekinek Atyja, végtelen jóságú, örök szeretetű; ki mint a levegő, úgy vesz körűl minket sok áldásaival, aki számon tartja fejünk hajszálait; aki ha látogat, hitünket próbálja, estünkből felemel, ismét megvigasztal; akit, mivel lélek, *lélekben és igazságban* kell neküuk tisztelnünk!.. Ha kérdezzük, hogy mi, más teremtményeken oly véghetetlenűl felülemelkedő emberek, e földre honnan, miért jöttünk s hová megyünk innen? ki felel meg reá nemcsak az igazság törhetlen szavával, hanem egész dicső életpéldájával, hogy Isten képének viselői vagyunk, hogy rendeltetésünk őt

dicsőíteni s tökéletesedni, míg oda jutunk, hol vár az örökélet a nagy boldogsággal, hol a mi fejünk él, ki a Jézus Krisztus?! És ha e magasztos rendeltetés előtt gyarlóságunk lever, a bűn s halál rettent és ha ezek ellen nyúgalmat, biztatást, reményt, bátorságot hiába keresünk: ki ajándékozza mindezeket nekünk, nemcsak mennyből hozott szent tudományával, de értünk szenvedett nagy áldozatával, véghetlen szerelme bizonyítékával, hanem ha a Krisztus, akit engesztelő áldozatúl rendelt az Isten érettünk?!.. Miért menjünk tovább?!.. igazságok ezek, miket két ezredév hiába ostromol, megdönteni nem bír.. ezért kétségtelen, hogy a Krisztus, aki mindezt tanította, velünk cselekedte, maga az *igazság*, az örök, egyetlen, soha nem változó, akiről írva van: *a Jézus Krisztus tegnap és ma ugyanaz volt és mindörökké ugyanaz lészen.*

Hinni a Krisztusban, az Isten fiában, ki tanítónk, Urunk, Példánk és Megváltónk;.. hinni nemcsak szájjal, hanem a szív igaz, tántoríthatatlan meggyőződésével,.. hinni úgy, hogy e hit az ő boldogító szent parancsainak hű követésében nyerjen bizonyságot.. s engedelmeskedni ő néki mindenben, mint ő engedelmes volt értünk halálig, hogy egész életünk *alázatosság, hit, szeretet és jóság, öröm és békesség s békességes tűrés* legyen, mint volt a mi Megváltónk élete: ez az Keresztyének! amit tennünk szükség jó igyekezettel, híven és igazán, hogy kövessük ama nekünk adott intést: *vessetek igázságot magatoknak!*... hiszen írva vagyon: *aki erősen ragaszkodik az igazsághoz* — aki a Krisztus, — *vet az életre!* (Péld. XI. 19.)

II.

Mikor a nép, melyet magának választott a Jehova Isten, elhajlott ő tőle s *bár elibök írta drága törvényeit, de ők idegen dolognak állították azt* (Hós. VIII. 12.): akkor hívja őket a próféta vissza az igaz Istenhez, akkor mondja nekik: *vessetek*

igazságot magatoknak, mert ideje megkeresnetek az Urat! S ha ma köztünk járna, ha hozzánk szólhatna: ugyanazon szókkal serkenthetne minket, e kornak gyermekeit....

Ki ne ismerné el, ki ne vallaná be, méltó önérzettel, jóleső örömmel, hogy e jelen század, mely a mi századunk, haladásnak kora, fejlődés ideje, sokkal feljebb, mint a megelőzők voltak; szinte beleszédül az emberi elme, ha csak végiggondol az új, csodás dolgok seregén, miket a tudomány, müvészet, ipar, kereskedés, s az élet más terén az állam, az egyén és a társadalom e korban alkotott s önkénytelenül is a zsoltárírónak szava száll ajkunkra: *Micsoda óh Uram! az ember... noha valamennyire kisebbé teremtetted az angyaloknál, mindazáltal dicsőséggel .. megékesítetted!* (Zsolt. VIII. 5—7.) De ki tagadhatná, hogy a század végén a gyors emelkedést hanyatlás váltja fel; mintha kifáradt voln' alkotásaiban, emelkedni nem bir, hánem esik vissza minden téren, sőt sok tekintetben még a meglevőt sem képes megtartani, mint a rossz örökös, kinek kezén elmegy, semmivé foszlik szét az apai vagyon.

Hisz még nem oly rég volt, amikor szent eszmék, embert boldogító s az isteni képhez méltó igazságok, elvek dobogtatták az emberek szívét s az ezekért vívott küzdelmek hevében szeretet, kitartás, hűség és áldozni mindent kész buzgóság vezetett a siker kikötője felé .. Ma kiki magának áll és munkálkodik; érdek a rugója, múló földi érdek, legtöbb esetben, az ember tetteinek, mely nem tekint másra, csak önhasznát nézi, sőt keresztül gázol kegyetlenül azon, aki útjában áll. És e vészes irány, rég átcsapott oda, s naponként terjed ott, hol addig a tiszta, földi salaktól ment eszmék, igazságok, elvek világa volt, egyházi, vallásos, hitbeli életünk egész mezejére; nem ég már a fáklya azon tiszta fénynyel, mely egykor a világ világossága volt, néha csak egy kicsiny körre is alig vet valami halvány fényt.

Ki tagadhatná el, ki ne vallaná meg szomorú lélekkel, hogy a hanyatlásnak árnya kisért itt is? Avagy nem látjuk-é, hogy rég feledve van igen sokak előtt *a minden bölcsesség igazi kezdete, az Urnak félelme?* Nem látjuk-é, hogy az ősök nagy példája, egyháziassága, vallásukhoz való hű ragaszkodása, hitökért nemcsak a muló földi jókat, hanem életet is áldozó szerelme sokakat nem hevít, nem lelkesít már?! Nem látjuk-é, hogy ha nem hitetlenség is, de a fásult közöny, mely *sem hév, sem hideg*, miként kerűli el az Urnak templomát, nem érzi szükségét Isten áldásának, amikor magának élettársat választ, — vagy miként tépi le egyháza kebléről előre gyermekét, miként szakítja el az édes anyától, aki őt nevelte, s bízza más, tán sokszor mostoha kezekre, vagy miként zúdúl fel s cserél hitet, vallást nagy könnyelműséggel, ha őt örök jókkal tápláló egyháza tőle, habár csekély áldozatot kér is?! S nem látjuk-é végre, hogy az ezek miatt meggyengült falakon betör az *ellenség s szélylyel jár közöttünk, mint ordító oroszlán, keresve, akit elnyeljen.* (I. Pét. V. 8.) — hogy jönnek gyakorta, itt, ott, és mindenütt a hamis próféták, kikről Jézus szólott s vagy vak hit jármába, nehéz igájába verik a lelkeket, vagy mint Péter mondja: *behoznak veszedelmes tévelygéseket, az Urat is megtagadván!* (II. Pét. II. 1) Bizony, sokan esnek ezek hálójába, sok lélek nyugalma, hite, boldogsága lett már így áldozat!!..

Talán sötét a kép!.. Ám nem én rajzolom, de maga az élet!.. Óh hát nem méltó-é meghallanunk a szót, követni az intést: *vessetek igazságot magatoknak,... mert ideje immár, megkeresnetek az Urat!*

III.

Óh de hol kezdjük el? miképp vigyük véghez a jó, a szent munkát, meggyengült erővel?.. ha arra gondolunk, hogy a romlás elé, gyarlóságunk miatt gátat nem vethetnénk, aggódva kérdezzük,

lesz-é elég erőnk, elég tehetségünk nemcsak megtartani, ami még a miénk, hanem a romokat is megépíteni?!...

Ker. Társaim! meg vagyon az írva: *akik az Úrban bíznak, azoknak erejök megújúl; szárnyukkal magasságra repűlnek, mint a saskeselyűk; futnak és nem fáradnak el, járnak és nem lankadnak meg!* (Esa. XL. 31.) Isten, kinek velünk kötött szövetsége soha fel nem bomol, íme most is mondja vígasztaló szóval: *kegyelem mértékét aratjátok, s igazság esőjét ád az Úr ti nektek!...* kegyelem mértékét, mely a gyengeséget hegyeket mozdító erővé emeli, melynek birtokában így szól Pál apostol: *Isten kegyelme által vagyok, ami vagyok és ez nem volt én hozzám hiábavaló, hanem többet munkálódtam, mint mindnyájan azok, de nem én, hanem az Isten kegyelme, mely én velem vagyon!...* *s igazság esőjét*, mely a vetett magot kikelti a földből s gyümölcscsé érleli, előtte kedvessé, embert megáldóvá....

Csakhogy nézzetek szét a megújult tavasz szinében pompázó és annyi reménynyel teljes határokon! Isten kegyelmének, áldó jóságának bizonyságai azok, de fáradságotok s hű munkátok után; ahol nem vetettek, hol nem munkálkodtak, nem mutat ott áldást Isten kegyelme sem. S ebből értsétek meg, hogy a mi egyházi, vallásos s erkölcsi életünk mezején nem a tétlenségre száll Isten kegyelme s nem a heverőnek adatik igazság jótékony esője. Egyenként mindnyájunk feladata itt is, hogy mi munkálkodjunk s munkánk eredményét bízzuk az Istenre, aki megadja azt.

Ezt a nemes munkát kezdd el tenmagadon; tenszíved parlagon heverő földjébe, szánts új, mély ugarat az örök igazság magvai számára; kezdj új, szent életet, melynek elve legyen: *élek többé nem én, hanem a Krisztus él én bennem, és amely életet most élek e testben, az Isten fiához való hit által élem azt!* (Gal. II. 20.) Ha családdal áldott meg Isten jósága, melyre gondot viselj, melyért

küzdj és fáradj, e gondot, e munkát ne merítsd ki abban, hogy egyedül testi szükséges javakkal boldogíthasd őket, melyek mind elmulnak, sőt mindenek felett, mint egykor Mária, *a jobb részt válasszad*, ezt szerezd meg nekik; a zsenge gyermekkor fogékony idején Krisztushoz vidd őket, ő benne neveld fel s oly kincset adsz nekik, amely el nem veszhet!... Ha elöljáró vagy egyházban, községben, ha törvény s bizalom oly polcra állított, honnan világolni, sokakat vezetni nemes hivatásod: Krisztusban járj elől, mindig és mindenütt csak *igazságot vess* szóval és példával, *vigyázz a lelkekért*, (Sid. XIII. 17.) el nem felejtvén, hogy *számadó* vagy, kinek felelni kell egykor a rád bizottakért!... És bárminő sorsba, bármily állapotba helyezett az Isten hű gondviselése, vessünk igazságot mindenkor s mindenütt jó igyekezettel; azt az igazságot, mely Krisztusban szállott a mennyből a földre; azon bizalommal, azon reménységgel végezzük e vetést, hogy Isten *igazság esőjét* ád arra s azt cselekszi velünk, hogy a *kegyelemnek mértékét arassuk!* Így megépül a rom ember munkájával, Isten kegyelmével; a hitélet immár hervadó virága megújul és nyilik, a közönyt erős hit, az önzést szeretet, a csüggedést erő, kitartás váltja fel, valóvá lesz a szó, az írásnak szava: *Az Urnak dicsőségével bételik a föld, miképen a vizek a tengernek mélységét beborítják s az Istennek békessége erősségül lészen a ti sziveteknek a Jézus Krisztusban!* (Hab. II. 14.; Fil. IV. 7.)

* * *

Ker. Társaim! Bár csekély erővel, de szívem szerinti igaz buzgósággal igyekeztem szólni e napon hozzátok. Vetettem én is most, tisztem szerint, Isten örök igéjének, igazságnak magvát, jó reménység alatt, hogy teremni fog az igazság gyümölcsét, *némely hatvan annyit, némely meg*

száz annyit. Ámde jól tudom, hogy enyém csak a munka… áldást egyedül az Isten adhat arra! Hozzá esedezem azért buzgó szívvel, hogy valósítsa meg, töltse be rajtatok, amit igért vala a próféta által: *amiképen leszáll az eső az égből és oda vissza nem tér, hanem azt míveli, hogy a föld teremjen és a magvetőnek magot adjon, és kenyeret az éhezőnek: úgy lészen az én beszédem is… nem tér én hozzám üresen, hanem megcselekszi amit akarok és szerencsés lészen azoknál, kikhez küldöttem azt!* Óh legyen szerencsés az Urnak ígéje ti nálatok! Ámen.

Utóimádság.

Isten! kit Atyánknak ismerünk és vallunk a Jézus Krisztusban! Tied szívünk minden hálás dobbanása, hogy ígéd világát adtad ma is nekünk s azzal megtanítál igazságot vetni, kegyelmet aratni!

Jézus, Isten fia! kiben van egyedül a mi idvességünk, dicséretet zengünk a Te nagy nevednek s áldva emlegetjük végtelen szerelmed, melyből földre szállva igazságunk lettél, hitben, tudományban és egész életed dicső példájában!…

Szent lélek Ur Isten! aki velünk maradsz világ végeztéig, téged is magasztal lelkünk hő imája, hogy szerzed a hitet s azzal igazságra, életre vezérelsz!…

Áldott Szentháromság, egy és örök Isten! fogadd el hálánkat és vedd kedvesen azt, melylyel tiszta szívből áldozunk Tenéked s halld meg hittel teljes könyörgésünk szavát, add meg kegyelmesen, amit tőled kérünk!…

Íme, mint a tavasz áldó melegétől újult határokon új ugarat szántánk s magot vetének belé jó reménység alatt; úgy akarjuk mélyen felszántani szívünk termékeny földjét is, hogy a Krisztusban nyert igazság magvait hintegessük abba, mert tudjuk, érezzük, hogy ideje immár az Urat keresni, megtérni ő hozzá s ösvényein járni. Óh adj, mert egyedül csak Tőled jöhet az, igazság esőjét e mi vetésünkre s cselekedje a te végtelen jóságod, hogy ha időnk eljő, kegyelem mértékét arathassuk abból!

Im, fogadást teszünk szent Felséged előtt, hogy *nem restülünk meg a jó igyekezetben*, csak Te légy mellettünk, csak áldásod szálljon munkálkodásunkra, akkor felvirágzik anyaszentegyházunk s egész hitéletünk régi szép díszében s minket boldogító égi erejében!

Mi Urunk, Istenünk! halld meg, ha könyörgünk a Te országodnak egy kicsiny részéért, e mi egyházmegyénk s ebben helyeztetett gyülekezetinkért! Légy oltalmazójok a kisértő ellen; tagjaik szívébe add az ősök hitét, áldozatkészségét, hogy legyen mindegyik ezek által erős és a tőled igért jókkal boldogítsa híveit a földön s majd a mennyekben is!

Te adtad, Te tartsd meg, mindenható Isten! földi hazánkat is. Nagyszívű királyát, igazgatására hivatott fiait s ez egész nemzetet fedezd bé tovább is mindenkor tapasztalt s hálával fogadott gondviseléseddel; áldd meg a hazának határit bőséggel s az idők folyamán sok nehéz próbának alávetett népét megelégedéssel!

Áldj meg közelebbről mindnyájunkat, akik most itt összegyültünk, hogy építsük egymást s

a Te országodat! Egyesíts az igaz testvéri szeretet kötelékeivel, hogy egyek legyünk ma, egyek mindenkoron a Jézus Krisztusban!

Áldd meg óh jó Isten! bejövetelünket, kimenetelünket kegyelmedből! Ámen.

Kaba, 1899.

Szele György,
bakonszegi ev. ref. lelkész.

8.

A föld savai.

Lelkészértekezlet alkalmával.

Alapige: Máté V. 13.

Az evangyéliomok egész sorozatát örökítették meg Jézus ama sajátszerű nyilatkozatainak, melyeknek különös voltán csak azért nem akadunk fel, mert megszoktuk azokat. Ezek közűl való az is, melyet most felolvastam. Képzeljétek csak, mit gondolt volna a mai világ bölcse, ha azokat a tanítványokat látja, kikhez ezt Jézus intézte? A föld savai! Ők!? Azok a minden miveltség nélkűl szűkölködő galileabeliek, kiknek elméje képtelen volt foglyosabb kérdés megértésére; ezek a szűk látkörű vámszedők és halászok, kik egy idegen nyelvet is rosszul beszéltek; ezek az emberek, kiknek buzgalmuk a legcsekélyebb akadálylyal szemben is oly gyakran megcsappant és tulajdon Mesterük keresztje előtt, oly szégyenletes gyávasággá változott — ők a föld savai!?

Pedig mégis találó kifejezés ez! — akarva, nem akarva, kénytelenek vagyunk ma ezt elismerni. Csak egy pillantást kell vetnünk a világ térképére. Hol van erkölcsi élet, haladás, szabadság és a jövő reménye? Ott, hova ezeknek a galileabelieknek szava elhatott; ott, hol az a nemzetek elméjébe és szívébe behatolt. Igen, a mivelt világ legtöbbet köszönhet ennek a maroknyi embernek; ezek a mi mestereink; mi az ő örökségükből élünk. Hitünkbe és erkölcseinkbe oly

erőt kölcsönöztek, hogy annak súlyát mindnyájan érezzük magunkon. Míg az ó-világ mindinkább romlása és feloszlása felé sietett, úgy hogy miveltsége tetőpontján csak hulla volt, mely elemeire bomolva, porba hullott: addig a ker. társadalomban életnedv rejlik, mely XIX század multán is, minden irányban árasztja győzelmes erejét. Eme galileabeliek hite annyira át- meg átjárta a mivelt népek életét, hogy e kettő egymástól többé el nem választható. Ott van törvényeinkben; ez változtatja, tökéletesíti azokat; ott van erkölcseinkben; ez óvja azokat az újkori pogányság szélsőségei között; ott van családi életünkben, a szülék és gyermekek gyöngéd viszonyában; ott van legtisztább örömeinkben, hogy az önzés el ne hervassza azokat; ott van a szegények és szerencsétlenek iránt mindig ébren levő részvétben; ott a bűn és igazságtalansággal szemben föllázadó lelkiismeret nemes méltatlankodásában; ott a szenvedők vigasztalásában; ott az élet és halhatatlan remény igéiben, miket halottaink sírkövére írunk; ott van mindenütt, és a Mester igazat mondott, midőn a tanítványokhoz fordulva, így kiáltott fel: *„Ti vagytok a földnek savai!“*

Idvezítőnknek ezen nyilatkozatát szándékozom most, veletek együtt, fejtegetni. Egyszerű, de találó képe ez azon hatásnak, melyet Krisztus követőinek, a világra gyakorolniok kell.

I. *Milyen természetű ezen hatás?*

II. *Mi módon kell azt gyakorolnunk?*

E két kérdésre feleljünk meg Isten segedelmével.

I.

Az emberekre való hatás kétféle természetű lehet; *külső*, amennyiben anyagi vagy erkölcsi kényszer; *belső*, amennyiben meggyőzés által történik az. Hogy Jézus melyiket választotta a kettő közűl: mindnyájan tudjuk. Ő, ki egyetemes uralomra törekedett, soha egy szót sem ejtett ki, mely

azt árúlta volna el, hogy az erőszakra akart támaszkodni. Jós tekintetével előre látta a jövőt; megjövendőlte az ellenszenvet, a megvettetést, gyűlöletet, az űldözéseket, melyeket evangyélioma támasztani fog; de ugyanakkor azt is megmondotta, hogy a földre hozott igazság, mintegy mustármag, nagy fává fog növekedni, melynek árnyékában nemzetek találnak menedéket. Tizenkét emberre bizta ez igazságot s lelkével megihletve, e szavakkal küldötte ki őket a világ meghódítására: „*Ti vagytok a földnek savai!*" Igy alapíttatott meg az egyház s három század mulva, igy honosult meg az evangyéliom az ismert világ minden pontján.

S ezzel szemben, hogy járt el az igazság letéteményese, a hivatalos egyház? Az is egyetemes uralomra törekedett, de megfeledkezett mesterének ama parancsáról, hogy az igazság által hassa át a világot. Azt a külső uralmat követelte, melyet Jézus, megkísértése alkalmával, visszaútasított. Megnyerte. De hogy mily fondorlatok, míly erőszak, míly űldözések árán: arról szomorúan emlékezik a történelem. S nem értem, hogy lehet felekezet, mely tagadja, hogy maga az egyház valaha elnyomta volna a lelkeket, s e tekintetben a világi hatalomra hárítja a felelősséget. Hisz ez okoskodás mögött célzatos kétértelműség lappang! Részemről a hóhérkézre juttató egyházi hatalom és maga a hóhér között csak annyi különbséget látok, a mennyi van a gondolkodó fő és a sujtoló kéz között, és kevésbé gyülöletes előttem a gyilkoló kéz, mint a fő, mely a gyilkosságot megrendeli. Mondjuk ki az igazat! Az egyház, hogy egyetemes isteni uralmat hozzon létre: erőszakkal akart uralkodni. Igy akarta idvezíteni a lelkeket. Igy szólt a világhoz: „Én vagyok a te anyád: nekem engedelmeskedjél!"; de teremtett olyan rémuralmat, melyben kezeit saját megtévedt gyermekeinek vérében mosta meg. Igy hitte uralmát biztositani

a nemzetek felett. S vajjon ez eljárást lehet-e a sikerrel menteni? sőt magát a sikert elérte-e az egyház? Volt idő, midőn azt hitték, hogy az eretnekség elfojtásával beállott halotti csöndben, a földig görnyedő nép között sikerült megteremteni a *katholikus egységet;* de arra nem figyelmeztek, hogy az első keresztyénséget annyira jellemző hittérítői lelkes mozgalom ez időtől kezdve egyszerre megszünt; hogy a középkor végén a ker. egyház egymás után látta kialudni a szellemi világosság ősi tűzhelyeit Karthágóban, Alexandriában, Jeruzsálemben, Antiochiában, Efézusban, Konstantinápolyban, Athénben; hogy területének egyharmadát, még a reformáció előtt elvesztette; arra nem figyelnek eléggé, hogy a jelenkori hitetlenség és társadalmi rend ellen való gyűlölség ép azon népfajok között pusztít leginkább, melyek legrégebben tűrik ezen mesterkélt egység igáját. Ime, ezt nyerte az egyház az által, hogy erőszakkal akart uralkodni a világ felett, a helyett, hogy azt lelkével hatotta volna át.

Hadd állítsak elétek egy másik ellentétes képet. Harmadfélszáz évvel ezelőtt, egy kis csoport vallási üldözött kötött ki Amerika partjain, hogy egy földzugot keressenek, hol békében imádhassák a biblia istenét. Itt a magányban, távol minden rokonnéptől, emelték a világon az első menhelyet az emberi járom alól felszabadúlt lelkiismeret számára. Lassanként megszaporodtak. Ebben az új társadalomban nem volt százados multú papuralmi tekintély, sem pallos által védett oltár, sem a papság számára biztositott főhatalom; semmi más, csak a ker. hit, mely saját erejével cselekszik; semmi más, csak a föld sava, mely erőteljes ízével áthatja a lelkiismeretet; és ma az a nemzedék, melyet maguk után hagytak: szabad, hatalmas, boldog, jótékony, mindenekfelett mélyen vallásos; hogy egy nagy katholikus szónok szavaival éljek: „a XIX. században legszebben ragyogott a nap az északamerikai szabad államok felett“.

E két ellentétes kép is, — ha már Jézus és az apostolok példái oly messze esnek tőlünk — elégséges annak igazolására, hogy csak a lélekből lélekbe ható hit, az igazi ker. élet, az egyedűli hatékony eszköz a földön Isten országának megalapítására. Nekünk protestánsoknak különben eddig sem állottak rendelkezésünkre kiváltságok, előjogok. Irigykedve nézzük-e azért ott a tuloldalon valójában már leáldozott, de még mindig visszakövetelt és mesterségesen élesztgetett világuralmat? Épen most, a sokat panaszolt változott egyházi viszonyok között, ingadozzék-e hitünk azért, hogy egyházunk létföltétele ugyanaz, melyen azt Jézus és az apostolok megalapították; hogy t. i. a helyett, hogy mint valami politikai intézmény nehezkednék a világra, saját kebelében, belőlről kell annak hatnia, mint a föld savának!? Nem, Af.! magasabbra emeljük szemeinket és a helyett, hogy a világtól követelnénk külső hatalmat, tekintélyt: egyházunk fejénél, Jézusnál keressük annak a láthatatlan és *szellemi* erőnek titkát, melylyel egyedűl lehet és kell meggyőzni a világot.

Tudjuk tehát, milyen természetű az a hatás, melyet a Krisztus követőinek a világra gyakorolniok kell. Ez a hatás *szellemi*, s mindjárt hozzátehetem, hogy: *egyéni*, oly értelemben, hogy minden hívőnek gyakorolnia kell azt. Mert nem az egyházról mondotta Jézus, hogy az a föld sava volna; nem is a kijelentett igazságról, hanem a keresztyénekről. Tudnunk kell tehát, hogy semmiféle intézmény, rendszer, még a biblia sem képes azt a hivatást betölteni, melyre minket Istennek tetszett elhívni. „*Ti vagytok a földnek savai!*" Tetszett Istennek, hogy a fiában megtestesült igazság bizonyos mértékben minden keresztyénben megtestesüljön, hogy az életté képződjék és igy szívből-szivbe jutván, megtérítse a világot. A keresztyénség az lesz, a mik ti lesztek. A! Hasztalan akarnánk azt egyháziak és világiak egymásra

hárítani; senkinek sincs joga azt rólunk levenni, és nincs jogunk azt másról átvállalni; az evangyéliom szelleme tiltakoznék ily felfogás ellen, mert itt van helye az apostol eme mondásának: „*kiki a maga terhét viselje*". Bármit cselekedjetek azért, a föld savainak kell lennetek, és az igazság jövője e világon mindnyájotoktól függ.

II.

Miként kell gyakorolnunk ezt a hatást? Erre a kérdésre adjunk még feleletet.

Hogy másokra szellemileg hassunk, két eszköz áll rendelkezésünkre; u. m.: az *írott* vagy *mondott szó*, és az *élet*. Van-e valami hatalmasabb, mint az emberi szó? *Az ige!* e néven nevezi János evangyélista magát az Isten fiát. Tehát beszédünk mindenkor annyira telítve legyen az evangyéliom savával, hogy egy-egy erénynek váljon szülőanyjává. Tudom, hogy ti is így gondolkoztok, s ez becsvágyatok. Protestáns egyházunk eleitől fogva felismerte az igehirdetés roppant fontosságát, midőn azt istenitiszteletünk központjává tette. Igen, ha azt a beszédet, mely szószékeinkből elhangzik, valóban az evangyéliom sava járta át; ha az megérinti és megdöbbenti a lelkiisméreteket; nyugtalanságba hozza és megindítja a szíveket; ha az a láthatatlan világ valóságait szemeink előtt láthatókká, mintegy jelenvalókká teszi: az igazán ama kétélű fegyver, melyről az írás szól. Igen, lenne bár az csiszolatlan és művészet nélkül való, érdes és kevésbé sikerült: de ha meggyőződött szívből származik: a hit által reá ruházott hatalom erejével képes átalakítani a világot.

De épen e ponton nem szabad felednünk, hogy itt egy nagy veszélylyel állunk szemközt, melyre maga az Idvezítő hívja fel figyelmünket, midőn eme kérdést teszi fel: „*Mivé lesz a só, ha megízetlenül?*" — Minden kornak megvan a saját ízlése, megvannak uralkodó eszméi; aki ezekhez nem alkalmazkodik: elmaradott, s nem lehet köz-

kedvelt ember. Nos tehát, az íge hirdető is, aki szószékre lép, a helyett, hogy Istenre nézne, ki őt odaküldötte, csak hallgatóira gondoljon; a mennyei üzenet helyett, melynek szóvivőjéül állíttatott, korszerű eszméket tolmácsoljon; a helyett, hogy a lelkiismereteket felrázza, csak azok megnyugtatására törekedjék; s mindezt csak azért, hogy hallgatói dícséretét kiérdemelje s népszerű szónok hírében álljon? Óh af! hát nem látjátok át, hogy ilyen módon megízetlenül a só, mely többé semmire se jó. Népszerű! De hát Pál apostol népszerű volt-e, midőn beszéde fölzaklatta a bűnösöket, és megbotránkoztatta a bölcseket? De hát Idvezítőnk népszerű volt-e, midőn a sokaság zúgolódva távozott mellőle? Nem, af., és Isten őrízzen bennünket az olcsó népszerűségtől. Egészen másnemű az az elismerés, ami a jó prédikációnak méltó dícsérete lehet; s ez az, melyet egy koronás fő mondott egy alkalommal egy papra, midőn ez, az udvari prédikátorok alacsony hízelgéséhez szokott király előtt, tartózkodás nélkül hírdette az evangyéliomot; a király ugyanis így szólt: *„Midőn a többieket hallgatom, meg vagyok elégedve beszédeikkel; most hogy ezt hallottam: nem vagyok megelégedve — magammal!“* Vajha ilyen hatása lehetne a mi beszédünknek is!

Óh, az igazság szolgálatába ilyen módon oda állított beszéd, legyen az szószékből, vagy azon kivűl az életben mondva, mily hatalom és mennyire valóban a föld sava! Láttassék az bármilyennek, tünjék bár fel olyannak, mint a földre hullott hiábavaló mag: ki tudja, mi válhatik a hit, igazság, szeretet egyetlen ígéjéből!? Nem mutatja-e a történelem minden lapja a talán olykor titokban kiejtett egyetlen szónak rendkivüli hatását arra a szívre, melybe eljutott és ott új életnek lett csirájává? Az egyptomi sírokban, egy háromezer éves hullának kezében, gabona szemeket találtak. Elvetették azokat és csodálatos, kikelvén, gazdag kalászokat hoztak. Igen a sív

száz annyit. Ámde jól tudom, hogy enyém csak a munka... áldást egyedül az Isten adhat arra! Hozzá esedezem azért buzgó szívvel, hogy valósítsa meg, töltse be rajtatok, amit igért vala a prófóta által: *amiképen leszáll az eső az égből és oda vissza nem tér, hanem azt míveli, hogy a föld teremjen és a magvetőnek magot adjon, és kenyeret az éhezőnek: úgy lészen az én beszédem is... nem tér én hozzám üresen, hanem megcselekszi amit akarok és szerencsés lészen azoknál, kikhez küldöttem azt!* Oh legyen szerencsés az Urnak igéje ti nálatok! Ámen.

Utóimádság.

Isten! kit Atyánknak ismerünk és vallunk a Jézus Krisztusban! Tied szívünk minden hálás dobbanása, hogy igéd világát adtad ma is nekünk s azzal megtanítál igazságot vetni, kegyelmet aratni!

Jézus, Isten fia! kiben van egyedül a mi idvességünk, dicséretet zengünk a Te nagy nevednek s áldva emlegetjük végtelen szerelmed, melyből földre szállva igazságunk lettél, hitben, tudományban és egész életed dicső példájában!...

Szent lélek Ur Isten! aki velünk maradsz világ végeztéig, téged is magasztal lelkünk hő imája, hogy szerzed a hitet s azzal igazságra, életre vezérelsz!...

Áldott Szentháromság, egy és örök Isten! fogadd el hálánkat és vedd kedvesen azt, melylyel tiszta szívből áldozunk Tenéked s halld meg hittel teljes könyörgésünk szavát, add meg kegyelmesen, amit tőled kérünk!...

Íme, mint a tavasz áldó melegétől újult határokon új ugarat szántánk s magot vetének belé jó reménység alatt; úgy akarjuk mélyen felszántani szívünk termékeny földjét is, hogy a Krisztusban nyert igazság magvait hintegessük abba, mert tudjuk, érezzük, hogy ideje immár az Urat keresni, megtérni ő hozzá s ösvényein járni. Óh adj, mert egyedül csak Tőled jöhet az, igazság esőjét e mi vetésünkre s cselekedje a te végtelen jóságod, hogy ha időnk eljő, kegyelem mértékét arathassuk abból!

Im, fogadást teszünk szent Felséged előtt, hogy *nem restülünk meg a jó igyekezetben*, csak Te légy mellettünk, csak áldásod szálljon munkálkodásunkra, akkor felvirágzik anyaszentegyházunk s egész hitéletünk régi szép díszében s minket boldogító égi erejében!

Mi Urunk, Istenünk! halld meg, ha könyörgünk a Te országodnak egy kicsiny részéért, e mi egyházmegyénk s ebben helyeztetett gyülekezetinkért! Légy oltalmazójok a kisértő ellen; tagjaik szívébe add az ősök hitét, áldozatkészségét, hogy legyen mindegyik ezek által erős és a tőled igért jókkal boldogítsa híveit a földön s majd a mennyekben is!

Te adtad, Te tartsd meg, mindenható Isten! földi hazánkat is. Nagyszívű királyát, igazgatására hivatott fiait s ez egész nemzetet fedezd bé tovább is mindenkor tapasztalt s hálával fogadott gondviseléseddel; áldd meg a hazának határit bőséggel s az idők folyamán sok nehéz próbának alávetett népét megelégedéssel!

Áldj meg közelebbről mindnyájunkat, akik most itt összegyültünk, hogy építsük egymást s

száz annyit. Ámde jól tudom, hogy enyém csak a munka... áldást egyedül az Isten adhat arra! Hozzá esedezem azért buzgó szívvel, hogy valósítsa meg, töltse be rajtatok, amit igért vala a próféta által: *amiképen leszáll az eső az égből és oda vissza nem tér, hanem azt míveli, hogy a föld teremjen és a magvetőnek magot adjon, és kenyeret az éhezőnek: úgy lészen az én beszédem is... nem tér én hozzám üresen. hanem megcselekszi amit akarok és szerencsés lészen azoknál, kikhez küldöttem azt!* Óh legyen szerencsés az Urnak igéje ti nálatok! Ámen.

Utóimádság.

Isten! kit Atyánknak ismerünk és vallunk a Jézus Krisztusban! Tied szívünk minden hálás dobbanása, hogy igéd világát adtad ma is nekünk s azzal megtanítál igazságot vetni, kegyelmet aratni!

Jézus, Isten fia! kiben van egyedül a mi idvességünk, dicséretet zengünk a Te nagy nevednek s áldva emlegetjük végtelen szerelmed, melyből földre szállva igazságunk lettél, hitben, tudományban és egész életed dicső példájában!...

Szent lélek Ur Isten! aki velünk maradsz világ végeztéig, téged is magasztal lelkünk hő imája, hogy szerzed a hitet s azzal igazságra, életre vezérelsz!...

Áldott Szentháromság, egy és örök Isten! fogadd el hálánkat és vedd kedvesen azt, melylyel tiszta szívből áldozunk Tenéked s halld meg hittel teljes könyörgésünk szavát, add meg kegyelmesen, amit tőled kérünk!...

Ime, mint a tavasz áldó melegétől újult határokon új ugarat szántánk s magot vetének belé jó reménység alatt; úgy akarjuk mélyen felszántani szíviink termékeny földjét is, hogy a Krisztusban nyert igazság magvait hintegessük abba, mert tudjuk, érezzük, hogy ideje immár az Urat keresni, megtérni ő hozzá s ösvényein járni. Óh adj, mert egyedül csak Tőled jöhet az, igazság esőjét e mi vetésünkre s cselekedje a te végtelen jóságod, hogy ha időnk eljő, kegyelem mértékét arathassuk abból!

Im, fogadást teszünk szent Felséged előtt, hogy *nem restülünk meg a jó igyekezetben*, csak Te légy mellettünk, csak áldásod szálljon munkálkodásunkra, akkor felvirágzik anyaszentegyházunk s egész hitéletünk régi szép díszében s minket boldogító égi erejében!

Mi Urunk, Istenünk! halld meg, ha könyörgünk a Te országodnak egy kicsiny részéért, e mi egyházmegyénk s ebben helyeztetett gyülekezetinkért! Légy oltalmazójok a kisértő ellen; tagjaik szívébe add az ősök hitét, áldozatkészségét, hogy legyen mindegyik ezek által erős és a tőled igért jókkal boldogítsa híveit a földön s majd a mennyekben is!

Te adtad, Te tartsd meg, mindenható Isten! földi hazánkat is. Nagyszívű királyát, igazgatására hivatott fiait s ez egész nemzetet fedezd bé tovább is mindenkor tapasztalt s hálával fogadott gondviseléseddel; áldd meg a hazának határit bőséggel s az idők folyamán sok nehéz próbának alávetett népét megelégedéssel!

Áldj meg közelebbről mindnyájunkat, akik most itt összegyültünk, hogy építsük egymást s

a Te országodat! Egyesíts az igaz testvéri szeretet kötelékeivel, hogy egyek legyünk ma, egyek mindenkoron a Jézus Krisztusban!

Áldd meg óh jó Isten! bejövetelünket, kimenetelünket kegyelmedből! Ámen.

Kaba, 1899.

Szele György,
bakonszegi ev. ref. lelkész.

8.

A föld savai.

Lelkészértekezlet alkalmával.

Alapige: Máté V. 13.

Az evangyéliomok egész sorozatát örökítették meg Jézus ama sajátszerű nyilatkozatainak, melyeknek különös voltán csak azért nem akadunk fel, mert megszoktuk azokat. Ezek közűl való az is, melyet most felolvastam. Képzeljétek csak, mit gondolt volna a mai világ bölcse, ha azokat a tanítványokat látja, kikhez ezt Jézus intézte? A föld savai! Ők!? Azok a minden miveltség nélkűl szűkölködő galileabeliek, kiknek elméje képtelen volt foglyosabb kérdés megértésére; ezek a szűk látkörű vámszedők és halászok, kik egy idegen nyelvet is rosszul beszéltek; ezek az emberek, kiknek buzgalmuk a legcsekélyebb akadálylyal szemben is oly gyakran megcsappant és tulajdon Mesterük keresztje előtt, oly szégyenletes gyávasággá változott — ők a föld savai!?

Pedig mégis találó kifejezés ez! -- akarva, nem akarva, kénytelenek vagyunk ma ezt elismerni. Csak egy pillantást kell vetnünk a világ térképére. Hol van erkölcsi élet, haladás, szabadság és a jövő reménye? Ott, hova ezeknek a galileabelieknek szava elhatott; ott, hol az a nemzetek elméjébe és szívébe behatolt. Igen, a mivelt világ legtöbbet köszönhet ennek a maroknyi embernek; ezek a mi mestereink; mi az ő örökségükből élünk. Hitünkbe és erkölcseinkbe oly

Isten; az ilyen játszva mutathat fel fényes eredményt. Ámde arról senki se tehet, hogy nem öt taletumot nyert sáfárkodásra; e szerint azt se szégyenelheti, ha nagy igyekezet mellett is csak közepes, vagy még ennél is gyengébb eredményt érhet el. Az azonban már az illetőktől függ, hogy a nyert egy talentum megkétszereződjék. — És bizony sokszor megtörtént már az ilyen egy talentumosokkal, hogy lassan indultak, de mindig szebben és szebben haladtak, utoljára pedig a társadalom legderekabb munkásai közzé küzdötték fel magukat.

Kedves gyermekek, fiatalabb és idősebb tanúlók! érzitek-e, hogy komoly napok ezek rátok nézve: a számadás napjai!? Boldogok vagytok, ha egész éven át eszetekben forgattátok, hogy azt az önfeláldozó szeretetet, amit szülőitek részéről napról-napra tapasztaltok, most még semmi egyébbel nem viszonozhatjátok, mint becsületes magaviselet és szorgalmas tanúlással. Azt mondtam önfeláldozó szeretetet. Valóban azt! Oh hányan vagytok, akiknek szülőitek, lakjanak bár itt helyben, vagy közel és távol a vidéken, a megfeszített munka és szigorú takarékosság mellett is legnagyobb nélkülözés között élnek. Akiknek sok pénz, nagyon sok pénz az a néhány forint is, amit tandíjra, könyvekre, író- és rajzszerekre, szegényes, de tisztességes ruhátokra múlhatlanúl ki kell szakítniok vékony keresményeikből, silány fizetésükből s amit ők szemmel láthatóan megsinylenek ruházatban, élelemben, lakásban. Ám de a kopott öltözetet, sovány kenyeret, szegényes lakást és minden fáradtságot és szükséget elfeledteti velük, ha jó híreteket hallják. Az élet gondjaitól borús arcuk kiderűl, szemükbe örömkönv tolúl, ha látják, hogy gyermekük növekedik a tudományban s az Isten és emberek előtt való kedvességben. Miként nektek sokszor igen kedves az egészen csekély értékű ajándék is, époly kedves nekik is egy-egy gondosan teleírt íráslap, egy-egy tetsze-

tős rajzlap, csinos írásfüzet vagy kézimunka, — amik mind-mind arról beszélnek, hogy szeretitek a rendet, a tisztaságot és erős bennetek a jóravaló igyekezet. Kedves nekik, ha hallják és bizonyítványban olvassák, hogy gyermekük Istentől nyert tehetségeit jó igyekezettel használja s az idővel, mint a pénzzel, takarékosan bánik; szerény, illedelmes, mérsékletes, dicséretesen ügyel az egészségére. Óh nem lehet kimondani, csak érezni lehet azt az örömöt, amit az ilyen bölcs fiú szerez a szülői szívnek. Nincs az az elviselhető áldozat, amit ilyen értesülésért kész szívvel meg ne hozna az.

De ne gondoljátok ám, hogy csak a szegénysorsú szülőknek jutott osztályrészűl ez az öröm, amit náluk még különösen is fokoz az a tudat, hogy fiuk ez úton magasabb életpályára jut, a melylyel nagyobb megtiszteltetés és könnyebb életmód jár együtt, mint az ő pályájukkal. Óh azt a jómódú szülőt, akinek csekély, vagy épen semmi erőmegfeszítésbe se kerűl, hogy előteremtse gyermeke részére a tandíjat, a könyvek árát, a ruházatot és élelmet; aki hát, úgy látszik, nem is hoz áldozatot gyermekéért: azt is teljes mértékben örvendezteti a bölcs fiú. Ugyan ki ne hallotta volna már, hogy derék, előkelő ember gyermekéhez ezt a biztatást és egyszersmind jókívánatot intézték: légy derekabb ember apádnál!? Hát azt hallotta-e valaki, hogy megneheztelt volna valaha e szavakért egy apa? Soha; nem, mert minden előretörő embernek, legyen szegény avagy gazdag, egyik legfőbb célja az, hogy gyermekét még jobb sorsba helyezze, mint amilyenben van ő maga; azt akarja, hogy az még értelmesebb, tudósabb, a világot jobban ismerő s abba még számottevőbb legyen, mint ő maga. Azt pedig nagyon jól tudja, hogy az másként el nem érhető, hanem csak úgy, ha a fiú annak idején nemcsak megőrzi, de folytonosan fejleszti is testi és lelki erőit; ha az arra rendelt időben megszerzi és folytonosan élesíti a mindennapi élet küzdelmeiben forgatandó fegy-

vereket. Ah mert mindennek meg van a rendelt ideje, meg az ültetésnek és a gyomlálásnak, meg a vetésnek és aratásnak. Meg van a maga ideje annak is, amikor minden egyes embernek meg kell szerezni mindazokat az ismereteket, amik nélkűl életpályáján nem boldogúlhat... És bölcs fiú minden olyan gyermek, ki okosan felhasználja az ismeretek, a kézi ügyességek elsajátítására rendelt időt. Az nem tesz különbséget, hogy elemi, ipari és kereskedelmi vagy polgári iskolába, vagy gymnasiumba és felső iskolába jár-e! Az ilyenek mind megörvendeztetik szülőiket. Ám de miként bölcs Salamon idejében voltak, úgy ma is vannak

2.

bolond fiúk, akik búsúlásra vannak atyjuknak és keserűségére szülőjöknek. Az ilyen bolond fiúk semmit se adnak gondos szülőik jóakaró intéseire. A szülők már gazdagok élettapasztalatokban; jól tudják, hogy az élet nagy versenyében csak az állhat meg, csak az nem tiportatik el, aki alkalmas úton-módon megedzette erejét, akit nem talál készűletlenül a küzdés. Tudják, hogy mi mindent kíván ma a világ attól, aki meg akarja állani a helyét. A napszámosok is tudják jól, hogy ma már mezőőr, hegyőr vagy hivatalszolga sem lehet az, aki olvasni, írni, számolni nem tud. Ezek közűl is azon vannak hát a meggondoltabbak, hogy gyermekeik az elemi iskolát jól elvégezzék. Az iparosok és kereskedők jól tudják, hogy nekik már nagyobb képzettségre van szükségük, mert különben csak tengődnek, de nem boldogúlnak az életben. E nagyobb képzettség megadására valók az iparos és kereskedelmi tanonc-iskolák. Akik meg a tudományos életpályát választják, azoknál pontosan megszabja a törvény, hogy a képzettségnek mekkora fokát kell elérniök.

Minden okos szülő tudja hát és számot is vethet azzal, hogy mit nevelhet gyermekéből. Az nem tesz semmit, akármelyik tisztességes élet-

›ályára neveli is; a fő az, hogy gyermeke igazán :épesítve legyen arra a munkára amivel kenyerét :eresni fogja. Egyiktől hát több és nehezebb elő-:észületet kivánnak, mint a másiktól. A fő az, ıogy az elébe kiszabottat teljesen elsajátítsa mind-·gyik. Aki csupán elemi iskolát végez, végezze ·l azt becsületesen; hasonlókép az is, aki gymna-›iumot vagy főiskolát végez. Szóval üsse meg a nértéket mindegyik; különben nem fog boldo-,ulni. Teher lesz rá nézve az élet, ő meg terhére esz másoknak, terhére az egész társadalomnak. A tapasztalatokban gazdag szülők és tanítók nindezt jól tudják már. Ezért óhajtják oly forrón, ıogy gyermekeik okosan használják fel az elő-:észület idejét. Nem vonják el őket az iskolától, nég ha nagy szükségük volna is rájuk otthon. Megszerzik a taneszközöket, a tandíjat, még ha ›rőfeszítésbe kerül is az. Jó tanácsaikkal, inté-;eikkel mindig ott vannak gyermekeik mellett. És mégis, mégis hányszor megtörténik, hogy kárba ·esz minden jóigyekezetük, minden áldozatuk. Tanácsaik olyanok, mint a falra hányt borsó; ›énzüket mintha csak sárba szórták volna; szív-›ől fakadt sóhajaik, mint a száraz szelek. Gyer-nekük sehogy se akarja megérteni, hogy az idő lrága kincs, ami ha egyszer elveszett, többé vissza ıem szerezhető. Drága kincs, a mivel igen taka-·ékosan kell bánni, hogy kárba ne menjen belőle ›emmi.

A bolond fiuk ezzel nem törődnek. Ha meg-elennek is az iskolában, csak testileg vannak ott. Nem figyelnek, sőt ostobaságra terelik társaik figyelmét is. Az iskolai időn kivűl pedig célta-lanul őgyelegnek, vagy a tunyaság párnáján az ördöggel cimborálnak. Igen az ördöggel; ez aztán tele beszéli a fejöket, mint a paradicsom kertben Éváét, hogy nem szükséges ám mindazt meg-tartani, amire Isten törvénye, az iskolai rendsza-bályok, szülőik és tanítóik intik őket. Megtömi a fejüket olyan kívánságokkal, a minek teljesítése

csak romlásukat idézheti elő. E kívánságok: a szivarozás, a kártya s az esteli mulatságok. Innen van aztán, hogy nem ritkán látunk szivart olyan apró gyermek szájában, akinek kopott, sőt rongyos a ruhája, sovány, vézna a teste. Innen van, hogy sok tanuló szüleinek szíve csakúgy sajog az évközi értesítők, szülői tudósítások és évvégi bizonyítványok láttára. Búsul az apa, mert örökre oda van az a pénz, mit fiára költött; kezdheti újra s ki tudja, lesz-e haszna? Kesereg az édes anya, mert le van forrázva mindaz a szép remény, amit szívének gyermekéhez fűzött. Keserűség árja borítja szemét, a miatt a hálátlanság miatt, mit tapasztalni kénytelen annál a fiúnál, akinek bölcsőjénél oly sokszor vírrasztott zúgolódás nélkül, s akiért azóta is nem egyszer tette nappallá az éjszakát; akiért nélkülözött, futott, fáradott, csakhogy ne hiányozzék semmi, amire előhaladása végett szüksége van; s végül akiért, akinek jövő boldogságáért annyit fohászkodott Istenéhez!

Im így okoz bút, bánatot, sok keserűséget a meggondolatlan könnyelmű gyermek, vagy amint az írás mondja: a bolond fiú az ő szüleinek.

* * *

Kedves gyermekek, fiatalabb és idősebb tanúlók! Kimondhatatlanul jól eshetik nektek most, a számadás napján, ha úgy érzitek, hogy bölcsen felhasználtátok az időt és alkalmat szívetek nemesítésére, elmétek élesítése és értelmetek öregbítésére s ha bizonyítványotokkal mindezt igazolni is tudjátok. Így azok közé az *eszes* fiúk közé tartoztok, kik szorgalmasan gyűjtenek nyárban, az az a munka idején. Azok közé a bölcs fiúk közé tartoztok, akiknek örvendez az édes atyjuk, édes anyjuk. Hiszem, hogy lelkiismeretetek megnyugtató szózata csak újabb és hatalmas serkentés lesz arra, hogy továbbra is az Isten akarata, jó szülőitek és tanítóitok okos tanácsai és intései szerint haladjatok a testi és lelki erők gyűjtésében.

Ámde ha a számadás rosszúl üt ki, búnak, bánatnak, keserűség napjai ezek rátok és szülőitekre nézve. Vajha termékeny lenne a bánat és keserűség szívetekben, hogy eszközölne magatokbaszállást, igaz megtérést, jóravaló nemes elhatározást! Ah mert tévedni emberi dolog. Csak emberi dolog történt hát veletek is, mint ama tékozló fiúval, mikor a könnyelműség és tétlenség útjára tévedtetek. Oh bár ismernétek fel teljes nagyságában megtévedésetek súlyát, hogy a rossz következményektől megriadva, idejében visszatérnétek az Isten és szülőitek iránt tartozó engedelmesség és a becsületes munka útjára. Így hasznos tagjai lehettek még a társadalomnak és öröme szülőiteknek.

De hogy mindnyájan, mindenkor azok lehessetek, ne ejtsétek ki elmétekből egy pillanatra se ezt az isteni intést: *a bölcs fiú örvendezteti az ő atyját, búsulásra vagyon az ő atyjának a bolond fiú és az ő szülőinek keserűségére!* Ámen.

Kis József,
pápai ev. ref. lelkész.

10.

Igazság, szabadság.

Beszéd márc. 15-én.

Alapige: Ján. VIII. r. 32. vers.

Minden, ami a földön van, szakadatlan hullámzásnak s változásnak van alávetve. Az anyaghalmaz észrevétlen formálódik, a parányok a bennök rejlő, vonzó, vagy eltaszító erőnél fogva tömörűlnek, vagy szétválnak, alkotnak, vagy rombolnak pihenés nélkül. Az élő alakok, a szerves testek sorsa is születés és halál, sőt hullámzik, változik maga a föld is küzdelmeink eme szintere. Rajta egyik réteg elfödi a másikat évek millióin át. A völgyek felemelkednek egész a hegyek hátáig s keblökbe rejtik az elmúlt idők emlékeit, az emberi kéznek és szellemnek alkotásait, a gúlákat és pyramisokat, melyeknek létezését is áthelyezi egy újabb ezredév a mesék világába.

Ennek a folytonos változásnak vannak alávetve a népek és nemzetek is. A létért való nagy küzdelem, ez az örök harc szakadatlan foly, úgy az egyesek, mint egész nemzetek életében. A hatalmas elnyomja a gyengét ebben a küzdelemben, ez a természet törvénye, de, hogy a hatalomnak mi adja meg a szilárd alapot, eme kérdésre a feleletet már az erkölcsi rend országában található fel. Úgy tetszik nekem, t. Gy.! mintha épen e kérdésre adna feleletet a szent könyvből felvett ige: *Keresni fogjátok az igazságot és az igazság szabadokká fog tenni benneteket.* Úgy van az t.

Gy.! Minden erőnek és hatalomnak, mely valaha a nemzetek életében nyilvánult és fog nyilvánulni még ezután is, a szabadság volt és lesz szilárd alapja; ez vívhatja ki és biztosíthatja egyedül a győzedelmet. E nélkűl a diadal csak látszólagos s a nép, mely a szerencse kedvező pillanataiban e nélkül emelkedett fel, győzelmében is sülyedni fog, mert a szolgaság a hatalmat egy pillanatig sem képes feltartani. Nézzétek a történelem lapjait, számtalan példát fogtok ott találni, hogy míg sokszor maroknyi nép, mely a szabadságért kelt harcra, mely reszketett a leveretése után rá várakozó szolgaságtól, ezer küzdelmek között is felbírta magát tartani, addig az egykor világot rengető hatalmak lassankint önmaguktól elpusztúltak, semmivé lettek, mert szabadságukban és győzelmi mámorukban a szolgaság bálványainak áldoztak. Hol van *Nagy Sándornak* királyi koronákat porba húllató vitéz nemzete? vagy hol van a hatalmas Caesároknak egykor az ösmert világot uraló dicső népe?!... Eltüntek, elenyésztek egymásután önmaguktól s a mi még emléküket fentartja, az sem más, mint a szabadság, mely hatalmuknak egykor alapja volt.

A szabadság éltet, elevenít, a szolgaság megöl, ez az örök igazság törvénye. És ez a törvény minden nemzetre áll, áll a mi nemzetünkre is. Ha végig nézünk ezredéves történetünkön, látni fogjuk most az emelkedést, majd a sülyedést és látni fogjuk azt is, hogy ahoz mindég a szabadság, ehez pedig mindig a szolgaság érzelmei fűződtek. Midőn három tenger környezé e hont és hatalmunktól messze földön remegtek, akkor a nemzeti öntudat éltető lelke a szabadság volt, melynek fénye ott villogott a fegyverek élén is. Azután jönnek a meghasonlások, melyekben kialudt a szabadság tüze és letünt a győzhetlenség varázsa. Már-már a sír szélén állottunk vesztett csaták után. De mint szűk medréből kiszabadúlt vízár ellenállhatlan erővel özönlik szét a sík me-

zőn, úgy a szabadság újolag fellobbant fénye is útat tört magának a honfi kebelbe és ragadott magával mindenkit hősi küzdelmekre, hősi küzdelmekről fényes győzelmekre.

A szabadság eme fellobbanó fényének emlékére szenteltünk ma ünnepet T. Gy.! Ama tündöklő fényes lap kápráztatja szemeinket, mely egy ily napon íllesztetett be nemzetünk történetének könyvébe.

Méltó lesz azért ünneplésünkhöz, ha az emlékezet fáklyáját meggyújtva, szent igénk vezérlete mellett annak a fejtegetését fogom előttetek megkísérteni, hogy

I. *mi volt az az igazság, melynek megösmerése szabadságra vezérelt?* és hogy

II. *miben nyílvánúlt a szabadság ama nagy napokban, melyekre ma emlékezünk?*

I.

Az igazság, mely a szabadság fényét fellobbantá, a felébredt nemzeti öntudatban nyílvánúlt. Midőn az annyi honfi vértől ázott földön kihullott a fegyver a szabadság bajnokainak a kezéből, midőn a szabadságnak ama nagy fejedelmi alakja is megnyúgodott már küzdelmei után távol e hon földjétől, túl tenger árján: jöttek a honfiúi keserv szomorú napjai. A nemzet tétlenül, csüggetegen nyúgodott. Még a próféták, a dalnokok is zárva tarták keblökben az isteni szikrát s ha olykor-olykor megzendült is lantjok húrja, az inkább altató zene, mint ébresztő harsona volt. Mármár a kétségbeesés bélyege sötétlett a nemzet homlokán, mely után nyomban következik a halál, nem a nagyszerű halál, melybe felemelt fővel, kigyúlt arccal s lángoló hévvel rohannak a hősök, tudva, hogy vérök nyomán felderűl a szabadság hajnala, hanem az alacsony, a gyáva halál, mely eltörli a nemzeteket végképen a föld színéről, mely megbélyegzi még sírjokban is, ráütvén em-

mikor felajánljuk neked ez új templomot: előbb magunkat szeretnénk áldozatul adni neked, amaz apostoli intés szerint: állítsátok a ti testeiteket Istennek tetsző szent és kegyes áldozatul; óh támogass hát bennünket lelked erejével, hogy sikeresen írtogathassuk szívünkből a bűnök mérges dudváit; cselekedjed, hogy azok a jó magvak, melyek igéd olvasgatása, szent beszéded hallgatása által szívünkbe hullanak, eredjenek meg és növekedjenek fel úgy, hogy végképen nyomják el a bűn csiráit. Ha velünk voltál e templom fölépítésében, óh légy velünk abban az üdvös munkában is, melynek az a végcélja, hogy mi egyenként mindnyájan fölépüljünk lelki házzá, amelyben lakozzál Te, teljes dicsőséggel!

Óh nézzenek e végből a Te szemeid e szentegyházra éjjel és nappal, hallgasd meg a Te szolgádnak és a Te népednek könyörgését, akik imádkoznak e helyen. Ha megtérést fogad néped és vallást tesz a Te nevedről és néked könyörög e házban: hallgasd meg a mennyekből és bocsásd meg vétkeit. Ha kisdedeket mutatnak be s ajánlanak kegyelmedbe, ha házassági szövetségre könyörögnek áldást: óh hallgasd meg a szívből fakadt könyörgést, áraszd rájok áldásodat; ha a halál angyala kegyetlen aratást végez s a súlyos csapás alatt mennyei vigasztalást esdekel a megsebzett szívekre a Te szolgád és a Te néped: óh hallgasd meg a könyörgést és csepegtess gyógyító balzsamot a sajgó keblekre. Ha talán elemi csapások sujtják népedet s a nyomorúság és szegénység hitetlenségre csábitgatnák, óh hallattasd e házban intő és vigasztaló szavadat, hogy akik az Urat félik, azoknak mindenek egyformán

dicsőség súgára ragyogjon a szolgaság árnyéka nélkül.

De nem csak szóltak „Magyarország nem vólt, hanem lesz“, nem csak szájjal hírdették, hanem, hogy csakugyan legyen: tettek és küzdöttek is. Oltárt emeltek a tudománynak, a közművelődésnek, hogy tudomány nélkül el ne veszszen a nép; kijelölték az utat, mely elvezet a szellemi s erkölcsi nagyság mellett az anyagi erő forrásaihoz is, hogy legyen erős a nemzet testben és lélekben, hogy megbirja a versenyt más nemzetekkel a lét harcában, hogy meg legyen joga az élethez, a jövendőhöz.

Ime t. gy.! így készíttetett elő a szabadság melegágya a szívekben, az igazság megösmerése, a nemzeti öntudat felébredése által.

II.

„*Keresni fogjátok az igazságot és az igazság szabadokká fog tenni benneteket*“, teljesűltek az Idvezitőnek eme szavai mi rajtunk is. Az igazság megösmerése meggyujtá a szabadság utáni vágyat, mely mint lángtenger tört elő a keblekből, ragadva magával mindenkit, kicsit, nagyot, szegényt, gazdagot, szolgát és hatalmast egyaránt.

Legelsőbben is a legnyügzött szellemről szakgatta le a bilincseket. Igen, t. gy.! ma … esztendeje, hogy ama lánglelkű költő lelkesítő dala: *Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk* felhangzott ezerek ajakán és amire a honfiúi kebel az elnyomatás oly hosszú időszakán keresztül még gondolni is csak titokban mert, létrehozta azt egy pillanat alatt a fellángolt lelkesedés, az igazság megösmerése. Szabad lett a gondolat, lelket adott annak a szó s mi eddig talán egy halk sóhajban enyészett el, most repűlve szabadon gyújtott és lelkesített. Mi eddig csak egyesek kebelét hevíté, a szólás szabadsága által közkincs lett s általánossá tevé a szabadság utáni vágyat, e felkiáltást: „Esküszünk, hogy rabok többé nem

leszünk." A hatalom elsápadva hajolt meg a nemzeti jogos kivánalom ily hatalmas nyilvánulása előtt s bár titokban az összetört bilincsek láncszemeit már is forrasztgatá, a közelgő viharnak egy kis időre való távoltartása végett, hogy ez alatt időt nyerjen erejének összeszedésére — engedé felnyitni börtönüket a szabad vélemény nyilvánítás martyrjainak, kik az örömtől reszketve, a szabadság ragyogó fényétől káprázva a túlvilág mosolygó honába képzelék magukat, látva a mosolygó arcokat, ama nagy idők ifjú hőseit, kik a szabadság diadalkocsiját maguk vonták diadalmámorukban.

De itt még nem volt, nem lehetett megállapodás; a szellem szabadságának önként jöttek következményei. Követelték a külső, az intézmények szabadságát is, amelyek közt forog az ember, amelyekhez kötve van élete. Hangoztatták, hogy e szabad hazában legyen szabad minden ember, követelték, hogy töröltessenek el a különféle társadalmi kasztok válaszfalai, melyeket eddig átlépni nem lehetett; melyek jogokat adtak az egyiknek kötelesség nélkül és kötelességet a másiknak jogok nélkül; melyek eljegyezték az egyiket már bölcsőjétől, születésénél fogva szolgának, a másikat úrnak, ki amannak életével és vérével rendelkezik. Igen! követelték, hogy omoljanak le a válaszfalak a szellem, a munka hatalma előtt s a születés aristokratiája helyett lépjen életbe a munka, a becsületes küzdelem aristokratiája. Legyen egyenlőség a törvény előtt; ne legyen külön mérték a szegény és gazdag, az úr és szolga számára, hanem a mi erény, magasztaltassék az egyikben, mint a másikban, ami pedig bűn, büntettessék meg egyiknél úgy, mint a másiknál. Aki fel akar emelkedni a porból, adják meg annak a módot és alkalmat a felemelkedésre, aki pedig a porig lealázta magát, ne tartsák azt mégis a magasba, hanem engedjék lehullani a porba. Követelték, hogy legyen szabad a föld is, melyen élünk,

halunk, melyből végre úgy is egyenlő osztályrészt kapunk. Bírásához legyen joga mindenkinek. Szünjék meg a jobbágyság, mely az egyik embert rabszolgájává teszi a másiknak; szóval legyen a szabadság általános, igazi szabadság.

Es t. Gy.! mivel e követeléseknek az igazság volt az alapja, meg is valósúltak mind, vagyis Idvezítőnk szavai szerint az igazság megösmerése megszűlé a szabadságot. Nem egyszerre ugyan és nem is küzdelem nélkül, de hiszen küzdelem nélkül nem jött létre semmi nagy; nagy eszmék és nagy gondolatok csakis a magvetők vérében ázott földben kelnek ki .. Ez is beteljesedett rajtunk. A sötétség harcra kelt a világosság ellen; a hatalom az ujonnan összekovácsolt bilincseket megcsördíté s jött, hogy újolag ránk rakja azokat. De a szabadság súgáritól környezett fők meghunnyázkodva, önként nem hajoltak többé meg, hanem ama szent esküvel ajkaikon: Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk s a legjogosabb önvédelem fegyvereivel kezükben harcra keltek jogaikért; feláldozták életüket, vérüket, miként feláldozták a dicső ősök s midőn szívök utolsót dobbant, ajakuk akkor is e szent nevet hangoztatá: szabadság!

Jöhetett már, nem ért semmit a külső erőszak. Az idegen zsoldosok vad csoportjai csak a fegyvereket csavarhatták ki a hősök kezéből, de nem semmisíthették meg az igazságot, melynek termő talaja lett a vérrel öntözött föld. Az a pillanatnyi önmegadás is, mi a hősi csatákban való kimerűlés után bekövetkezett, csak szükséges előkészítője lett egy boldogabb korszaknak. „A börtön, száműzetés, kínok a nemzet engesztelő áldozatává lettek, míg végre ebből a vérfördőből is megifjodva kelt ki“.

Igy nyilvánult a nemzet szabadság utáni vágya azokban a nagy napokban, melyekre ma emlékezünk; ez lett következménye az igazság megösmerésének, annak az igazságnak, hogy küzdeni

annyit tesz, mint élni, tespedni, szolgaságban heverni annyi, mint meghalni.

De nem akarok tovább türelmetekkel visszaélni, különben sem lehet célom, hogy e szent helyről ama nagy idők minden egyes mozzanatáról szóljak előttetek. Sietek hát végezni beszédemet.

* * *

T. Gy.! A keresztyén vallás, bár nincsen egyes nemzetekhez kötve, mindazonáltal az az intézmény, melynek kebelén ápoltatik az egyház, mely az idők folyamán hozzá nőtt mintegy a nemzetek testéhez, nem vonta meg támogatását soha a szabadság jogos harcaitól, nem vonta meg különösen a mi protestáns egyházunk. Öntudatosan teszi ezt, mert teljes hite és meggyőződése, hogy az emberiség, a társadalom mai alakúlása nemcsak a legszebb, hanem a legtermészetesebb is, mint ilyet ápolni s fentartani kell. Erre pedig egyedűli út és mód a szabadság. Öntudatosan teszi ezt, mert hirdeti, hogy *ahol van a szabadság, ott van az Úrnak lelke is*, mert nem hirdethet mást a társadalmaknak s nemzeteknek, mint amit hirdet az egyeseknek, mert a szabadság nemcsak az egyesek, nem is a társadalmak és nemzetek, hanem az egész emberiség szent ügye. Ez nemesíti az erkölcsöket, emeli az emberi méltóságot, terjeszti a földön Isten országát. Miért ne segítené hát elő a küzdelmeket, melyeket vele egy eszméért vívnak s melyek az evangyéliom szellemének szolgálnak. Ezért szóltam én is előttetek e szent helyről a polgári szabadságról, mely lényegileg egy a vallásszabadsággal.

T. gy.! Csalódik, ki azt hiszi, hogy ma már a szabadság napja teljes fényben ragyog felettünk; ki ama nagy eszméket: szabadság, egyenlőség, testvériség nemzeti életünkben teljesen megvalósulva látja; csak az alap van meg, de mig amaz eszméknek állandó lakhelyet épitünk, addig sok

küzdelmet kell még megvívnunk. De ki riadna vissza a küzdelmektől? Előre tehát lelkesedjünk a mult idők dicső példáján, haladjunk tovább a megkezdett uton, juttassuk minden téren diadalra az igasságot, hogy az viszont hozza létre a szabadságot.

Egyet pedig ne feledjetek! Ne feledjétek, hogy az örökigazság törvénye ma is az s az lesz a jövendőben is, ami a multban vólt. Ne feledjétek, hogy ha magasabb rendeltetésünkről elfelejtkezve, gyáván meghunyászkodunk s munkásság helyett tétlen nyugalomban fogunk tespedni, elveszünk minden bizonynyal, el fog bennünket seperni a legelső vihar a nemzetek sorából. De, ha a viharokkal bátran szembeszállunk s jogainkért készek leszünk feláldozni életünket is, akkor élni fogunk, ha mind e világ ellenünk támadna is; akkor Istennek ama szavait fogjuk a magasból hallani: *„A hely, melyen állasz, szent;* így jutalmazom a bátorságot, szabadság, dicsőség, jólét és boldogság a magyarnak.“ Ámen.

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész.

11.

Bűnbánatra és megtérésre serkentés.

— Bőjti. —

Alapige: Jób. XI. 15.

A vígalmak farsangi korszaka elmúlt. A magunkba szállás — *a lelki bőjt* — korszaka bekövetkezett. Talán a test múló örömei után járt szívet elfoglalta már az örömök hijában valóságának s tünékeny voltának komoly érzelme! Talán az értelem hatása alatt fogékonyabb lesz már a ti lelketek is az erkölcsi tanács bevételére! Azért választottam e bünbánati vasárnapon leckéűl a felolvasott szent ígéket: *„Mikor a bűnből felemeled a te fejedet, kétségkivűl erős leszesz és nem félsz!“* Vegyétek ezeket tanúságúl: reátok illik.

A megpróbáltatott Jób egyik barátja, Sófár erősítette e szavakkal csüggedő barátjának szívét. Úgy képzelte ő az emberiségen, eláradt bűnös romlottságot, mint egy iszapos mocsárt, melynek fertőjébe Jób is egészen alásűlyedt ugyannyira, hogy az már az ő — Isten képére teremtett — arcát is majdnem ellepte s csak egy lépés kellett volna még, hogy annak szennyes hullámai feje felett összecsapjanak, hogy végleg eltünjék az arcról az isteni hasonlat s a romlottság örvényébe sülyedjen Istennek legszebb temploma, az emberi kebel.

Így, így sülyedezik sokkal inkább a meg nem tért ember a bűnök hínárja közt: azért szólítalak én is titeket Sófárral: „emeljétek fel a bűnből fejeiteket“; küzdjetek vissza az ártatlanság partjai

felé, honnan elsodrott benneteket a bűn, a gyarlóság árja! E megtérés erőt ad lelketeknek s ott lesz a biztonság az ártatlanság biztos partjain és ösvényin, hol többé nem féltek, nem félhettek.

Oh mert lássátok: a bűn elveszi minden erőnket és félelemmel szorongatja, kétségbe ejti a meg nem térő szívet. Ellenben a bűnök elhagyása visszaadja elgyengűlt, kimerűlt szervezetünkbe az erőt, felvértezi lelkünket és eloszlatja minden aggodalmunkat, félelmünket.

*
* *

„*Akaratom vagyon a jóra*“, — ezt mondja gyarlósága érzetében sz. Pál apostol, — *de hogy azt véghezvigyem, nem tehetem: mert érzek az én tagjaimban más törvényt, mely az én elmém törvényével ellenkezik és rabúl ad engemet a bűn törvényének, mely az én tagjaimban vagyon*“. Tehát ott van, ott mindnyájunkban a *józan ész*, a *lelkiismeret törvénye*, mely megismerteti velünk az igazságot, és *szabadokká is tenne* bennünket, ha annak sugallatát követnők; de erőt vesz felette a *bűn törvénye*, a bennünk létező bűnös hajlam, mely *rabjává tesz bennünket a bűnök hatalmának*.

Nézzétek a józanságát veszített gyarló embert, mint veszti el szeme józan állapotában való fényét, mint akadoz nyelve, mint tántorognak lábai, mint esnek alá tehetetlenűl munkát biró karjai, mint tompúl el elméje, hogy nem tud többé segíteni magán s menekülni a vészből, még ha a ház gyúladt volna is ki felette! Mi verte le?... A tobzódás, a részegeskedés bűne...

Nézzétek a *tisztaságát* veszített bűnös embert? Mi űzi, mi nem hagyja rendes, ártatlan foglalkozásait végezni; mért keresi a sötét helyeket, a hívalkodó társaságokat?... Az érzéki vágyaknak bűnös szenvedélye, mely egyre a fajtalanság, a bujaság örvénye felé sodorja... És nézzétek áldozatát, kit vigyázatlansága a kéjenc hálójába sodort s hasztalan iparkodva menekülni annak ostromai

il, későn siratja, — talán mint egész életére
›rencsétlen, — elvesztett ártatlanságát, a szűzies-
g édenét! .. Lássátok — a magábaszállás egy
›nvedélymentes, egy tiszta percében, — mint
atja mindenik kedvelt bűnét, mely szűzies erejét
erte, melynek rabja lett, melyen többé győzni
m tud, minek rabságából menekülni többé
m képes s elvégre is becsületével, egészségével,
akran egész világi szerencséjével alásülyed a
rhozatba...

Nézzétek a *más javai után áhitozót*, a *tolvajt*, *ragadozót*, a ki még önszorgalmából tisztességesen
tudta tartani magát s övéit, ép erején kivül
isra nem szorúlt, most erőt vevén rajta a más
ajdonáért epedő bűnös vágy, többé nem tud a
iga erején megélni, nincs kedve, nem tud dol-
zni, hanem elragadtatva a földi javak bűnös
gya által, lop, ragadoz, csal és nincs bűnös
oságában nyugta sem éjjel, sem nappal: mert
jtja a bírtok-vágy bűnös szenvedélye.

Nézzétek az *irígyet*, a *bosszúvágyót*, *gyilkost*,
iket az indúlat elragadott, hogy szeretésre alko-
t érzékeny szívöket elnémítva, más jó hírneve,
csülete s élete ellen törjenek, nézzétek míly
omorúltak!.. Nem bírnak hallgatni Isten tör-
nyére, nem bírnak figyelni az okosság szavára;
eledik vad szenvedélyük mámorában úgy a
vény, mint a természet szavát és irígykedésük,
űlöletük lángjában elhamvad úgy a saját, mint
lozatuk boldogsága, jóléte, bosszúvágyuk előtt
ıcs sem vagyon, sem életbiztonság; mint elsza-
dúlt fenevadak pusztítják el embertestvéreiket.
Nemcsak lelkiismeretük nincs többé; de megh-
lt — mintegy lelkük is — és a Sátán foglalta
lakóhelyül testöket...

Nézzétek!... de minek idézzem fel a bűnök
gióit, minek ismertessem a Sátánná változott
nős emberek rettenetes birodalmát... Megdobbanó
vetek, megszólaló lelkiismeretetek sugja tinektek
y is Atyámfiai, hogy *rettenetes a bűnök hatalma!...*

A bűnök hatalmát nem csak egyesek veszte, hanem társadalmak s nemzetek végromlása siratja. A régi *Görögország* szabadságának végromlását elfajúlt, bűnbemerült fiainak aljassága okozta; a világbiró *Róma* hatalmának sírját előkelői és népének erkölcstelensége ásta meg. A bűn pusztította el *Zsodomát, Gomorát* s hányszor fűzte vakságra és szélesztté el a megromlott zsidó népet saját bűne, saját romlottsága?!.. És vajjon nem kell-e még most is siratni *saját magyar nemzetünk bűneit,* az ős visszavonást, a meg-megújúló pártviszályt, hogy egyéb bűneinket is ne említsem?!...

A bűn hatalma olyan mint a gátot tépett vízár. Míg kicsiny a szakadás, könnyen megfoghatod, de ha el nem zárod a kicsiny nyílást: veszve nagy vidék minden reménye; szennyes vízár rohan a termékeny mezők felett s nagy térségen a vészharangok kongása hirdeti, hogy virágzó helységek házai roskadnak össze s vagyon és élet veszélyben van.

Siess, siess felebarátom a gátra fel! Zárd el a nyílást míg nem késő! *Ne engedd, hogy a bűn hatalmat vegyen feletted! „Ha álnokság vagyon a te kezedben, messze távoztasd azt és ne hagyjad, hogy hajlékodban lakozzék a gonoszság“* — és téged fojtogasson. Akkor, *mikor a bűnből felemelted a te orcádat, kétségkivűl erős leszesz és nem félsz!“*

*
* *

Hova emelhetnők föl A! a mi orcáinkat máshoz, mint a seregek Urához, a mindenható Istenhez: hiszen senki más nem segíthet mirajtunk!... Bizonyára hív és igaz az Isten, ki megsegíti a benne bízókat. Bűnös voltunk érzete ne tartson vissza tőle bennünket; sőt annál inkább ragaszkodjunk ő hozzá, mint szabadúlásunk erős kősziklájához s annál könnyebb lesz nekünk elhagynunk a bűnt.

Az erős akaratot megsegíti az Isten a bűnök elhagyásában. A bűn elhagyása visszaadja kimerült, elgyengült szervezetünkbe az erőt.

Igen! A mámor eloszlik, az agy szabadon működik, visszatér a józan ítélő erő, egészségesen működik az emberi szervezet, kész lesz és képes lesz a munkára s a helyesen váltakozó munkálkodás és pihenés visszahozza és megőrzi az egészséget s az egészséges szervezeten nem vesz egy könnyen erőt a nemtelen indúlat, vad szenvedély, hogy rombadöntse az emberek földi jólétét s mennyei boldogságát egyiránt.

Emeld fel hát Istenhez a te orcádat s hagyd el a bűnt felebarátom; mert *a bűn elhagyása fölvértezi lelkedet!* Öltözködjél csak *az igazság mellvasába*, és csatold karodra a hitnek, — *az élő hitnek paizsát*, hogy ama gonosznak minden tüzes nyilait mególthassad. Lábaidat saruzd fel a *békesség evangyéliomának* készületével. Vedd föl az *idvességnek sisakját* és ama *lelki fegyvert*, mely az *Istennek beszéde.* (Eféz. VI: 14. 15. 16. 17.) Eképen felfegyverkezve, hasztalan kísért a *birás vágyának* kísértő ördöge: nem fogod a másét elorzani, elcsalni, megkárosítani. Hijában fog ellened törni az *élvezetek vágya:* nem fog az az ártatlanság megejtésére bírni; hűségtörésre késztetni a buja ösztön; a mámor nem bír veled, sem semmi más érzéki vágy. A *kígyót* fölismered és elpusztítod, mielőtt magát szívedbe belopva feldúlná boldogságod paradicsomát. Nem győz le a *dicsőség vágyának ördöge;* mert nem fog neked fájni, ha más jóléte, hatalma, jó hirneve öregbül; nem fogod ismerni az irígység s a gyülölet fulánkját, mely amidőn mások ellen tör, saját kebledet is megsebezi. Nem vesz uralmat feletted a *hatalom vágya sem*, tudván, úgy is múlandó minden hatalom és még a legerősebb sem biztosíthat egy maroknyi szeretetet és legkevésbé biztosíthatja az emberi boldogságot; mert ha biztosíthatná, a hatalmasok mind boldogok volnának, aminek

pedig ellene mond a tapasztalat... Igen! elhagyva a bűnt, vértezve leszesz minden kisértet ellen, midőn a *békesség útain* járnak lábaid s ama lelki fegyver, az *Istennek beszéde* leszen a te védelmed.

Szánd és bánd meg bűneidet! Azaz: *bánkódjál azon, hogy bűnbe merültél.* Bűnbánat nélkül megtérni nem lehet! *Hagyd el a bűnt és térj meg;* mert aki a bűnt nem útálja, el nem hagyja, az annak vakságából meg nem szabadul. Aztán *emeld fel Istenhez a te orcádat és kétségkivűl erős leszesz és nem félsz:* mert a *bűntől szabadulás tudata*, melyről a megtérés biztosít, *eloszlatja minden aggodalmadat és félelmedet!*

Bűnös vagy felebarátom, hasztalan tagadod! Bűnös vagy s a bűn vakságából szabadulni vagy nem tudsz, vagy nem akarsz. Talán még kellemes is először a rabság; de a mámor elszáll s lelkiismereted előbb-utóbb felébred, hogy törvényszéket üljön feletted. Bevádol önmaga előtt; elméd legrejtettebb gondolatát, szíved legtitkosabb vágyát, ajkad minden beszédét, lábaid minden járását és kezeid minden tettét Isten törvényéhez méri, mérlegeli.. Fedez, menteget s az enyhítő körülményeket javadra írja: de mind a mellett Isten nevében elítél és bárhova tekintesz, Isten igazságával találkozol és rettegve várod a percet, melyben lesújt reád az igazságos Isten büntetése. Térj meg; de *igazán térj meg* s a menny kéklő boltjain merengő szemed nem a bosszúálló rettenetes Jehovának haragtól villámló szemeivel találkozik, hanem az irgalom Istenének jóságos arcát, kegyelmes tekintetét fogod látni a fénylő nap aranysugáriban. Eloszlik minden félelmed; lelkiismereted viharja megcsendesül és szívedben egy mondhatlan boldogító érzés ezzel biztat: *„bízzál fiam, bízzál leányom, megbocsáttattak a te bűneid!“*

*
* *

Keresztyén Hívek! Epedve vágyunk mindannyian a boldogság után. Maga a bűn is a jónak

színében lopja be magát szívünkbe, hogy megrontsa annak tisztaságát, elrabolja üdvünket. A bűneiben megátalkodott ember ki van zárva a boldogságból, ki van zárva az üdvesség hazájából; annak sorsa kárhozat. Hagyjuk el tehát a bűnt míg nem késő; térjünk Istenhez és találunk nyugodalmat a mi lelkűnknek. Ne, óh ne halogassuk a megtérést: mert *„az ember élete a fűhöz hasonló, reggel virágzik és este elhervad s nem ismeri meg őt az ő helye!...“* A bűn árja gyorsan ragad s szegény felebarátom, ki a bűn örvényébe bukál, hogy végképen el ne merülj, *az első felbukkanásnál emeld Istenhez a te könyörgő orcádat, kétségkivül erős leszesz és nem félsz*, mert ő megszabadított tégedet. Ámen.

Porcsalma, 1888.

Kiss Áron,
ev. ref. püspök.

12.

A gyülekezeti közjóra irányúlt munka sikerének biztositéka.

Egyházlátogatáskor.

Alapige: I. Péter II. 5.

Szokva vagyunk ahoz Af., hogy az emberi munka értékét az elért eredmény szerint mérlegeljük. Ezen természetesnek látszó ítélkezés szerint méltán nagy dicsőség illeti az embert, különösen a mi időnkban, a lázas tevékenység ezen korszakában, mely kétségkivül, bámulatos eredményeket mutat fel. A tapasztalás azonban másfelől azt is kétségtelenül igazolja, hogy soha az erkölcsi és anyagi bukás annyi szerencsétlen áldozatot nem mutatott fel, mint épen ami időnkben, ugyancsak az emlitett lázas tevékenységből kifolyólag, mely űzi, sarkalja az embert, nagygyá, gazdaggá, hatalmassá lenni; — de már a kedvezőtlen eredmény elbirálásánál, a könnyen megvesztegethető emberi szív hajlandó egyet fordítani az igazságon és mentségeket keres; a mostoha időjárást, a nehéz megélhetési viszonyokat, sőt nem egyszer magát az isteni gondviselést okolván a balsiker miatt. Tehát, mig a jó eredménynél a siker összes dicsőségét magának követeli az ember: addig az ellenkezőnél készséggel kivonja magát a felelősség alól.

Pál apostol, a maga nagy szerénységében így nyilatkozik az emberi dicsőség méltatásánál:

„*sem aki plántál valami, sem aki öntöz. hanem Isten az, aki előmenetelt ad*“ (I. Kor. 3. 7.). Távol legyen tőlem, hogy az emberi munka értékét kisebbiteni akarjam; sőt ellenkezőleg azt nagyon is szükségesnek, kivánatosnak tartom; mert e nélkül Isten, sem nem igéri, sem nem adja a maga segedelmét; de egyszersmind azt is állitom, hogy mint mindennek, úgy a munkának is megvan a maga törvénye, melyet a jó eredmény kockáztatása nélkül nem szabad megszegni.

Ezen munkatörvény megállapítása és megtartása szükséges mindenek felett a közügyek elővitelére fordított törekvéseknél; közelebbről a mi ev. ref. gyülekezeti életünkben, ahol a jó eredménytől magának az Isten országának ügye van függővé téve. Szent leckénk alapján épen ezen munkatörvényről akarok előttetek elmélkedni, midőn felhívlak titeket Péter apostol tulajdon szavaival, hogy: *ti is, mint élőkövek építtessetek fel, hogy legyetek lelki ház, szent papság, a lelki áldozatoknak áldoztatásokra, melyek Istennek kedvesek a Jézus Krisztus által.*

S hogy ezen munkatörvény annál világosabban álljon előttünk: tűzzük ki magunk elé eme kérdést: *a közjóra irányúlt munka sikerét mi biztosítja a gyülekezet tagjai részéről?*

E kérdésre felelve, úgy találom, hogy a siker biztosítéka

I. *a munkás egyetértés,*

II. *a szives áldozatkészség.*

I.

Maga ez a szó: *egyház*, egy olyan házat jelent, melynek fundamentoma, *szegletköve* az Ur Jézus Krisztus; a házat alkotó kövek pedig a Jézus nevére megkeresztelt hivek egyeteme. A szerint, amint az idők folyamán szaporodik a Jézus követőinek száma: növekszik maga az épület is; úgy hogy a ker. egyház, mely kezdetben csak a 12

tanítványt számlálta alkotókövei közzé, — megszaporodva a pünkösti 3000 lelkekkel oly nagy épületté lőn a lefolyt XIX század alatt, hogy annak alkotókövei ma az egész világon található több százmillió ker. hivek sokasága. E sok milliók közzé tartozunk mi is Af., egy kis sziget a népek oceánjában. Ez a gyülekezet is a Krisztus egyháza, a mint Pál apostolnál olvassuk: *„miképen a test egy és annak sok tagjai vannak; az egy testnek minden tagjai noha sokak, mindazáltal csak egy test“* (I. Kor. 12. 12.), így méltán vehetjük magunkra Péter apostol lelkes felhivását alapigénkben: *ti is, mint élőkövek, építtessetek fel, hogy legyetek lelki házzá.*

Ez apostoli intelemből ismét két dolog következik; egyik nevezetesen az, hogy nekünk *élőköveknek* kell lennünk, azaz munkás keresztyéneknek; olyanoknak, kik az épitésben nemcsak holt anyag, hanem segítő munkások gyanánt szerepelnek.

Az a *lanyha keresztyénség*, mely az egyház testében napjainkban, mint valami ragályos betegség pusztit; *az a vallási közönyösség*, a hit és erkölcs dolgaival való nem törődés, határozottan azt mutatja, hogy az egyház épületében nem minden tag *élőkő;* nagyon szükséges a megízetlenedett só felfrissitése, a *holt kövek* megelevenítése, a gyülekezeti tagoknak tevékeny munkásokká tétele, mert a jutalom csak a hű munkásoknak igértetik; ellenben a tétlen közönyösöket a lélek mélyéig ható szemrehányás és fenyegetés követi: *„Tudom a te dolgaidat, t. i. hogy te sem hideg nem vagy sem hév; vajha hideg volnál, vagy hév; annakokáért, mivel lágymeleg vagy, sem hideg, sem meleg: kivetlek téged az én számból.“*. (Jel. 3. 15. 16.) A vallás szent dolgaival nem gondolók, csak bénult, holt tagjai az egyháznak, még a jó Isten áldásaira sem méltók, mert meg van írva, hogy *„Isten nem a holtaknak, hanem az élőknek Istene.“* (Máté 22. 32.).

Az apostoli intelemből foly továbbá, hogy nekünk, mint élőköveknek, *lelki házzá* kell épülnünk, vagyis, hogy a ház hasonlata mellett maradjunk: a gyülekezetnek olyan családhoz kell hasonlitania, melyet az egyetértés lelke kormányoz.

Af! tekíntsétek meg akár az egyháznak, akár az egyes országoknak, vagy közelebbről egyes családoknak a történetét, úgy fogjátok találni, hogy a hol valami nagyot, maradandót alkottak; vagy a hol a jólétnek áldásai terjesztenek erőt, fényt, megelégedést: ott mindenütt az összetartás, egyetértés lelkével munkálkodnak. Igen egyszerű és mindenki által felfogható igazság az, amit a bölcs predikátor az egyetértésben rejlő erő megvilágítására példaképen felhoz, hogy t. i. *a hármas kötél nem egyhamar szakad el* (Pred. 4. 12.). Tehát még az erő is erősebb lesz az egyesülés által. Két ember többet bír mint egy; hátha még egy sok tagból álló gyülekezet egy szívvel, egy lélekkel áll sorompóba: ott a kivánt eredmény nem maradhat el. — Óh ha az önhaszonlesés, a megsértett hiúság a szeretetlenség és visszavonás üszkét nem dobná a közlelkesültség lángjai közzé: egyházi és polgári közéletünk története nem volna oly gazdag az elszomorító emlékekben! De hát ezek is mind kiáltó bizonyságai ama fentebbi állitásunknak, hogy a *közjóra irányult munka sikerének egyik főbiztosítéka épen a munkás egyetértésben rejlik.*

II.

A munkás egyetértés egy maga azonban még nem biztosítja a teljes sikert; erre nézve segítségül kell jönnie a *szives áldozatkészségnek.* Nincs oly ügy, legyen az különben a legüdvösebb célra irányozva, amely bizonyos mérvű áldozathozatalt ne követelne. Az emberiséget boldogító intézmények, a szent eszmék, a dicső elvek megvalósítása egész sorozatát tüntetik fel ennek a szép

keresztyéni erénynek, kezdve a lemondáson, fel egész az önfeláldozásig.

Nézzük magát a keresztyén vallást. Ime ez a tisztán isteni eredetű intézmény, mely távol minden földi salaktól, egyedül a lélek legmagasabb rendeltetésének, a tökéletességnek, az Istenhez való hasonlatosságnak, a síron innen és síron túl való boldogságnak megszerzője: mindjárt bölcsőkorában a legnagyobb áldozattal, alapítójának kereszthalálával kezdődik. Az a kereszt, melyen isteni megváltónk elvérzett, ma is a kötelességek mezején teljesítendő áldozatokra emlékeztet. *„Ha valaki akar engemet követni, tagadja meg magát. és minden napon vegye fel az ő keresztjét és kövessen engemet.“* (Luk. 9. 23.)

És valóban Af., az egyház történetének lapjain a legdicsőbb hithősök, martirok és gályarabok nevei, mind az idők végéig hirdetni fogják, hogy a Jézus szellemében folytatott élet sokszor a legmagasabb fokú áldozattal jár ugyan, de egyszersmind azt is bizonyítják, hogy a közjó előmozdítására hozott áldozat, — bár a világ keresztet rakjon is érte vállainkra, az öntudatnak oly édes boldogságával ajándékozz meg, hogy a ker. hivő Pál apostol ama szavaival megy szemközt a reá váró megpróbáltatásoknak: *„Semmit nem gondolok, az én életem is nekem nem drága, csak elvégezhessem örömmel az én futásomat, melyet vettem az Úr Jézus Krisztustól, hogy bizonyságot tegyek az Isten kegyelmének evangyéliomáról.“* (Csel. 20. 24.). És Af., ha a nemzeti jólét, a szabadság, tudomány, igazság vértanúiról olvastok, vagy a közjótékonyság oltárára hozott nagyszerű áldozatokat ámulva szemlélitek: jusson eszetekbe, hogy a jézusi szellem immáron az élet minden rétegét, az emberiség minden osztályát meghódította; és a nagy eredményeket tulajdonítsátok az emberiség jobbik felében nyilvánuló *áldozatkészségnek*, mely a *második főbiztosítéka a közjóra irányúlt munkásság sikerének.*

Hogy miként gyakoroljuk ezt az áldozatkészséget: arra nézve ismét az apostoltól vesszük a következő utasítást: *legyetek szent papság a lelki áldozatoknak áldoztatásokra.* Ha megfogadtuk az alapíge előző részének azt a felhivását, hogy mint *élőkövek* építtessünk fel *lelki házzá,* úgy nem lesz nehéz teljesíteni e másodikat; mert keblünk tiszta templomában, szívünk oltárán, mint megannyi *szent papság,* önként hozzuk meg áldozatunkat, mint maga, ami legfőbb papunk, az Ur Jézus Krisztus. Az ilyen *lélek szerint való áldozat,* az apostol szerint is, kedves lesz Isten előtt; a mint hogy a kényszerítéssel, talán hatósági beavatkozással kierőszakolt adomány ellenkezik az áldozat fogalmával, ép úgy nem is lehet Isten előtt kedves. Ide vonatkozólag mondja a nagy apostol is: *„Kiki amint elgondolta szívében, úgy cselekedjék; nem szomorúságból vagy kényszerítésből, mert a jókedvű adakozót szereti az Isten“.* (II. Kor. 9. 7.)

* * *

K. h.! Ne feledjük a mondottakat! Akár egyházi, akár polgári életünkben lebegjenek folyton szemeink előtt szent leckénk szavai, hogy munkás, egyetértő és szives áldozatkész tagjai lehessünk annak a társadalomnak, mely előmenetelét, virágzását tőlünk várja. — Ha mint *élőkövek* építtetünk fel *lelki házzá* és leszünk mindnyájan *szent papság:* úgy beteljesedik rajtunk az apostol igérete, hogy *áldozatunk kedves lesz Isten előtt;* sőt egyetértő, munkás és áldozatkész életünket megjutalmazza azzal, hogy boldogok leszünk magunk; boldog lesz hazánk, erős egyházunk és *azon a pokol kapui sem vesznek diadalt.* Ámen.

Szalóczy Pál,
tisza-valki ev. ref. lelkész

13.

Lépésről-lépésre.

Rabok előtt.

Alapige: Példb. IV. 14. 15.

Kicsoda ne tudná azt közületek, szerencsétlen testvéreim, hogy a vadászok tőrt szoktak vetni, vagy vermet ásnak s így az üldözött állatot könynyebben kerítik hatalmukba. Azt is tudhatjátok, hogy ha e tőrt el nem rejtik, a vermet galyakkal, levelekkel be nem fedik, az állatok kikerülik a veszedelmes csapdát. Vannak oly óvatos vadak, melyek a tőrbe, vagy veremhez közel elhelyezett csalétekhez hozzá nem nyúlnának, inkább éhezzenek, hogysem életüket kockáztassák.

Lássátok! az emberek ellen is így veti ki tőrét a gonosz kísértő. Ígéretekkel fedezi be a vermet, rózsákkal hinti meg az útat, csábító mosolylyal, hízelgő szavakkal csalogatja az embert, hogy menjen az ő útjára. S akit elszédítenie sikerül, azt először csakugyan kellemes ösvényen vezeti. Csakhogy ez nem soká tart ám, mert kevés idő múlva éreznie kell, hogy az út göröngyösebb. Vissza akarna térni, de nem lehet, mert a sátán erősen fogja kezét s viszi magával beljebb-beljebb, lépésről-lépésre a veszedelembe. A ki a gonoszság útján az első lépéstől nem riad vissza: annak nem lehet megállapodni azon az úton, sőt mindig gyorsabban rohan, mint a hegyről legördített kő. Még évezredek előtt figyelmeztette a bölcs e ve-

szélyre az embereket, így tanácsolván: a hitetlenek útjokon ne járj, se a gonosztevőknek ösvényén. Találkoztak olyanok, akik hallgattak rá, de olyanok is, akik bedugván füleiket, csak a mosolygó kisértőt követték. Az intő hang ma is kiált, mint hajdan, de maiglan is számosan találkoznak, kik a bölcs tanácsra nem figyelve haladnak a bűn útján, sokszor nem is sejtve, hogy mily veszélybe rohannak. Ti is azok közé tartoztok, kiket óva intettek nemcsak szüleitek, nemcsak Jézus vallása, de a naponkint felmerűlő szomorú példák is, hogy vonjátok el magatokat a veszedelemre vezető ösvénytől.

Nem hallgattatok a tanácsra, s íme most viselnetek kell a szomorú következményeket, mert ki mit vet, azt aratja. Aki rossz magot vet, tiszta búzát nem arathat. Azonban még nincs elzárva előttetek a megjobbulásnak útja, ha t. i. a tékozló fiú példáját követve, a bűnbánat könyjeit hullatva tértek vissza a megbántott atyához, így szólván: vétkeztem te ellened és az ég ellen. Jöjjetek azért, *mutassuk fel ama veszélyeket, melyek a gyarló embert a hitetlenség és gonoszság útján kisérik, hogy aztán arról visszatérvén, haladhassatok a javulásnak igazságra vezérlő ösvényén.*

1.

Olthatatlan tűzzel égnek minden emberi szívben a kívánságok s ha azokat a hit és józan okosság nem mérsékli, gyorsan harapóznak el s a kicsiny szikrától nemsokára lángba borúl egész erkölcsi világunk. Kívánság és indúlat nélkűl embert nem is képzelhetünk. Velünk születik ez, mint a tűzzel a meleg, mint a virággal az illat. De csak addig vagyunk igazi emberek, míg indúlataink kitöréseit fékezni, mérsékelni tudjuk. A melyik pillanatban azokon uralkodni nem tudunk, hasonlatosak vagyunk az oktalan állatokhoz, melyeket nem az okosság vezérel, de az indúlat hajt.

vagy inkább hasonlatosak a medréből kitörő folyamhoz, mely útjában mindent elsöpör.

Pedig a legtöbb baj épen abból ered, hogy az ember az okosság s hit tanácsaira nem hallgat s a testi kívánságok rabjává aljasúl. *A kívánság szűli a bűnt, a bűn nemzi a halált.* Oly találóan rajzolja ezt első szüleink eseténél a szent író. Az első asszony megkívánta a tiltott fának gyümölcsét. Leszakította azt s férjével megosztá, megosztá vele egyúttal a bűnt és halált is. Elrejtőztek az Isten színe elől, de az Úr feltalálta őket. Ott kellett hagyniok az édenkertjét; a kívánság utolsó következménye a halál lett. E történetet sokan mesének képzelték, holott mai napiglan is ezerszer ismétlődik.

Rettentő példákra útalhatunk, melyek mind azt bizonyítják, hogy az őrizetlen, fékevesztett kívánságok az embert akkint ragadják a kárhozat örvénye felé, mint a kormányosát vesztett csolnakot ragadja a gyors folyam a szírtekhez közelebb s ezekhez csapódván, darabokra törik. Ösmertem egy úri családnak nagyreményű gyermekét. Kitűnő volt és minden tekintetben szép jövőt jósoltak neki tanárai, de nem tudott uralkodni egy rossz kívánságán. Szeretett dőzsölni vidám társaságban. Mikor figyelmeztették, hogy térjen jobb útra, azt válaszolta, hogy ő ártatlan mulatozásával nem árt senkinek sem, mert elvégzi szorgalmasan teendőit. Azt meg kell adni, hogy jó hivatalnok vált belőle. Egyszer boros fővel kártyázni ült le s jelentékeny összeget vesztett; adósságot vett föl, azt törleszteni nem tudta. Hozzá nyult a hivatalos pénzhez s el akart szökni. Üldözték s nyomára akadtak. A helyett, hogy egyszerre megadta volna magát, az egyik rendőrt lelőtte. Az ártatlan mulatozás fokról-fokra így fejlődött gyilkosság iszonyatos bűnévé. Eszeágában sem volt, hogy vérrel szennyezze be lelkét és kezét, de amint vakon rohant a lejtőn lefelé, ahoz ké-

veszti el erejét s lesz a jó mulató cimborából
ɀbűnösebb gonosztévő.

Soroljak elő még más példákat annak iga-
ɜára, hogy jelentéktelennek látszó kicsinység
növekszik lassan-lassan idvességet elzáró
ɪi kővé. Egy szép s épen ezért elbizakodott
ɣt nőűl vesz egy jómódú gazda. Az ifjú nőnek
z egyszerű kívánsága volt csak, hogy szebb
ban járjon, mint a vele egyrangúak. A jó férj
deig teljesíti neje kívánságát, de végre belátta,
ʳ így a szép selyem ruha, a folytonos cifrál-
ɩs fölemészti vagyonát, s megtagadta a botor
nság teljesítését. Kitört a villongás, melyből
bb gyűlölködés lett s aztán válásra került
ɪr. Aki a fényes életmódot megszokta, ne-
n tud arról lemondani. Így volt e nő is. Hogy
n járhasson, beszennyezte lelkét s fosztogatta
at, kik hálójába kerültek. Végre egy nyilvá-
házba került s ott egy gazdag urat gyilkolt
. A kívánság szűlte a bűnt, a bűn pedig nem-
a halált.

II.

Szomorú adatok erősítik azt ker. testv., hogy
ɪn sohasem szokott egymagában járni, mindig
annak kísérő társa s lépésről-lépésre szapo-
.ak. A harag, a bosszúállás az emberi szívben
ɩelő bűn, melyet ha idejekorán ki nem írtunk,
ˌatos következményeket vonhat maga után.
ɩ egy ember találkozik, kit a harag, a bosszú-
ɪ indúlata elragadván, a nélkül, hogy arra
csak gondolt volna is, embertársa életét oltja ki.
Továbbá a pénznek szerelme nemcsak gonddal
ezi át az embert, hanem gyakran oly tettekre
ɔnzi, melyektől máskülönben borzadálylyal
últ volna el. — Nehány nyomorúlt forint
t hány testvér emelte föl kezét testvér ellen,
ʳ aztán Kain bélyegét hordja homlokán. Hány
tlan gyermek keserítette meg ősz atyja életét,
ʳ házastárs nyugalmát dúlta az már fel. A bűn-

esetek közül a legnagyobb rész azt tanúsítja, hogy a vagyonszomj vérengző vadállati szenvedélylyé fajúl, mit kielégíteni nem lehet, mert az írás szerint: *„aki szereti a pénzt, nem telik be pénzzel, aki szereti a jószágot, nem elégszik meg a jövedelemmel“* s képes elkövetni a legnagyobb bűnt, hogy telhetetlen kívánságának egyidőre eleget tegyen.

Ugyanazért ismételve kell kiáltanunk: *„a hitetleneknek útjokon ne járj!“* De mintha ajkaitokról hallanám: késő már reánk nézve e figyelmeztetés, mert nemcsak hogy jártunk azon az úton, de eljutottunk annak csaknem a végéhez, eljutottunk oda, hol az igazságszolgáltatás sújtoló keze nehezedett reánk. Kimondatott fölöttünk az ítélet s azon változtatni többé nem lehet.

Valóban! az ítéleten változtatni nem lehet, a bűn következményeit el kell hordoznotok, aki szelet vetett, vihart kell aratnia; de mindemellett is az igazság útja nincs elzárva előttetek, ha elhatározzátok magatokban, hogy levetkezik a bűnnek cselekedeteit s az istentelenségnek étkét ezentúl nem eszitek. Kedves ízű volt az, mikor megkóstoltátok, de most a szomorú valóság tanítson meg, hogy az mily fanyar, mily keserű, csaknem halált szerző méreg, mely ellen csak egyetlen egy orvosságot találhatunk.

Az orvos, ki e gyógyszert nyújtja nektek, maga is bűnösök közé számláltatott, holott igaz és ártatlan volt. Átérzi fájdalmatokat, szánakozik rajtatok, ha látja, hogy szívetekben a javúlás iránti vágy ébredt föl. Ne, óh ne késedelmezzetek azért. Bánjátok meg, hogy eddig az ő hívogató szavára nem hallgattatok. Gondoljatok vissza ártatlan gyermekkorotokra s annak bájos képei merüljenek fel most lelkeitek előtt. Az ősi ház, a jó apa és anya, a család tagjai mind-mind láthatók képzeletben innen is. Hosszú út van az ősi háztól idáig, s óh! mennyi gyászos esemény attól eme határpontig, ahol állatok. Útközben látjátok itt is, ott is állani a kísértés ördögét. Akkor mosolygott, hittetek

ábításának, most már látjátok, hogy az a csábís a bűn verméhez szédített benneteket.

Lépésről-lépésre sülyedtetek, most lépésről-lépésre térjetek vissza az Úrhoz. Ott van ő melttetek s nem hágy el, ha hozzá könyörögtök. egyelmét nyújtja az utolsó órában is. Talán még em ütött az éjfél rettenetes órája. Vigyázzatok, ogy az éjféli óra megkondúlása előtt hallhassák biztató szavát: „Bízzál fiam! bízzál leányom, te bűneid megbocsáttattak teneked. Ámen.

Könyves Tóth Kálmán,
debreczeni ev. ref. lelkész.

14.

Ki mint vet, úgy arat.

Szűk aratáskor.

Alapige: II. Kor. IX: 6.

A felolvasott ígék hallására tudom, hogy legelőször is odafordul mindenkinek figyelme és tekintete, hol most az anyatermészet osztogatja áldásait, — azon mezőre, hol az élet anyagi szükségeiért fáradozó kezek aratják a hónapokkal ezelőtt elhintett magvak érett kalászait.

Azonban csalódnánk és messze haladnánk az apostol szavainak értelmétől K. H.! ha azokat csak a testi munkálkodásról és annak jutalmáról szólóknak tartanánk; szükség, hogy amaz apostoli ígék hallására egy másik mezőre is forduljon figyelmünk s tekintetünk, t. i. a szellemi és erkölcsi munkásság mezejére s azon jutalomra, melyet e mezőről a szellemi és erkölcsi élet hű munkásai, kitartó bajnokai várhatnak.

Midőn a földmívelők múlt őszszel magot vetettek az arcízzadással felszántott barázdákba, miként minden évben, úgy akkor is azon édes reményben tevék ezt, hogy munkáiknak bőséges jutalmát veendik. Hányszor indul az ember a szellemi és erkölcsi munkásság mezejére is azon hitben, hogy már e földön szerencsés, megelégedett s boldog leend, mily sokszor törekszik az erény meg a tudomány sok küzdelmekkel megrakott pályáján előre azon édes reményben, hogy munkásságát érdemlett jutalom s méltó elismerés

koszoruzza?! És vajjon beteljesedik-é mindenkor a szívnek íly nemű vágya és reménye? Vajjon az élet megadja-é mindenkor szintugy az anyaföld keblén fáradozó földmívesnek, mint a szellemi és erkölcsi élet hű munkásának az illendő s érdemlett jutalmat? Szóval: a hű munkásság, a kitartó szorgalom világi jutalmát tekintve igaz-é, bármelyik téren is az apostolnak amaz állítása, hogy *„aki szűken vet, szűken arat, és aki bőven vet, bőven is arat?“*

Nem K. H.! Nem akarom én az apostol állítását az élet minden viszonyaiban, körülményeiben kétségtelenül és kivétel nélkül igaznak hírdetni, nem lehet célom sem a természet ölén híven fáradozó szántóvetőt, sem az erény mezején fáradatlanul küzdő bajnokot a földi jutalomnak csalhatatlan reményével édesgetni, amazt a földbe vetett magvak mindig gazdagon jutalmazó kalászaival, emezt érdemeinek mindig elismerésével, méltánylásával biztatni, buzdítani, s általában a munkás keresztyéni életnek, a kötelesség hű teljesítésének földi jutalmat, világi boldogságot tüzni ki egyedüli céljául, hiszen ha ezt tenném, az élet, a tapasztalás most is sok részben megcáfolná állításomat s az íly földi alapra épített, földi célokra irányzott munkásság reményeink nem teljesülésének, vágyaink meghiusulásának esetében alapostól el fogna bomlani.

Igyekszem inkább e tekintetben a természetet s az életet úgy mutatni fel, amint áll; igyekszem *az apostol állítását*

I. *a természet.*

II. *az erkölcsi élet mezején* a tapasztalásból megvizsgálni s ha itt csakugyan nem érnénk célt, ha az életben nem találnók fel mindenkor a tetteknek érdemlett jutalmát: akkor igyekszem azt a vallás világánál keresni *egy más boldogabb hazában.*

I.

Ami tehát a tárgynak első részét illeti: ha a *természetet* kérdezzük meg az apostol állításának igazsága felől, első tekintetre úgy tetszik, mintha kedvező feleletet nyernénk, úgy tetszik mintha a természet maga ismételné, igazolná amaz apostoli szózatot: *„aki szűken vet, szűken is arat, aki bőven vet, bőven is arat.“*

Mig a míveletlen föld, a hanyag kezektől ápolt természet csak gazt, csak hitvány kórót terem tétlen gazdája számára: addig a gondosan, fáradatlanul mívelt mező, a munkás kezek szorgalommal szántott barázdái gazdagon rengő kalászokkal, bő aratás édes reményével jutalmazzák a rajtok fáradott munkást, s mig amaz arcán aggodalommal a jövő iránt tekint hitvány munkája csekély jutalmára, emez örömtelt kebellel tekint fáradalmai után a természet gazdag áldásira, félelem, aggódás nélkül néz a jövő elébe. Úgy tetszik, mintha mindkettőnek, amannak az aggodalomban, ennek az örömérzésben maga a természet sugná e szavakat: *„aki szűken vet, szűken is arat, aki bőven vet, bőven is arat“*.

Hiszen hogy is lehetne ez másképen?! Hogy lehetne az, hogy a természet hűtlen, könyörtelen lenne azokhoz, kik hozzá munkás kezekkel folyamodnak; hogy tagadhatná meg áldását azoktól, kik arra leginkább érdemesek, kik sem erőt, sem magot nem sajnáltak mívelésére, kik a földet fáradalmas munka verítékes csöppjeivel öntözék?! Hogy lehetne az, hogy a természet egyformán osztogatná áldásait, a henyének szintúgy, mint a szorgalommal munkálkodónak, — avagy ha csapásokat hoz, épen úgy éreztetné azokat a föld szorgalmas gyermekeivel, mint a munkátlanságban veszteglővel?

Oh bizony első tekintetre, az életnek talán gyakori eseteit védve az ész kivánatával is megegyezőleg, a természetben bebizonyultnak látszik

.postol állítása, hogy *„aki szűken vet, szűken rat, aki bőven vet, bőven is arat“.*

Ámde nem jönnek-e olykor mégis ellenkező ›serű tapasztalás nehéz órái? Nem jönnek-e ›ások, rendkivüli esetek megingatni a terméɔen az apostol állításának igazságát? Nem é el gyakorta a nyári napnak hosszantartó ő heve, mely kiszárasztja, elégeti szintúgy a galmasnak gondosan ápolt, mint a henyének zul tenyésztett gyér növényeit, amikor aztán gszorgalmasabb szántóvető is aggodalmában rásnak ama kesergő szavait veszi ajakára: *hozzád kiáltok Uram! Mert az aszálynak tüze emésztette a pusztabeli füvet és a hévség elte a mezőnek minden élőfáit?“* (Jóel. I: 19.) y nem jönnek-e gyakran szélvészek szárnyain ›rhes fellegek, hogy lesöpörjék, elpusztítsák a ők gazdagságát, amikor aztán aki leghívebben ıkálkodott is, szomorúvá lesz s ezt mondja :ás prófétával: *„Hiába munkálkodtam, hiába ›ttem el az én erőmet?* (Ésaiás XLIX: 4.) S nyi elsorolhatlan csapásokat, pusztító elemeket rejt még ezeken kivűl a természet a maga ›lében, melyek oly sokszor s oly keserűen ık eredménytelenné az emberi szorgalom tö'éseit, mintegy hallható szóval intézvén hozı a próféta amaz intését: *„Szégyenüljetek meg tó emberek .. mert elveszett a mező gabonák aratása!“*

Nem nyújt tehát az anyagi természet egész ›sságot az apostol állításának igazsága felől, ıem mondja, hogy ő mindenkor az érdem, a ıkásság mértéke szerint osztogatja áldásait; mondja, hogy az ő kebléről csak az arat :en, aki szüken vetett, sőt inkább arról tesz nyságot, hogy a hű munkálkodást sem szokta lenkor e földön érdemlett jútalom követni. égis mi az, ami a megcsalatkozott szántóvetőt ›t visszaviszi a föld kebelére, mi biztatja őt, / ne csüggedjen, hogy kettős erővel folytassa,

újra kezdje fáradalmas munkáját?... A remény, egy jobb jövőnek, egy gazdagabb aratásnak édes reménye! Igen! ez élteti őt, ez emeli fel, ha csapások megsemmisíték legszebb vágyait, meghiúsiták törekvéseit; egy boldogabb év utáni vágyódás ád neki erőt a munkára s ő ismét megy munkálni fáradatlanul, ismét törekszik elérni munkája bérét, óhajtása tárgyait.

II.

De lépjünk át már K. h.! a *szellemi* és az ezzel oly szoros összeköttetésben álló *erkölcsi munkásság mezejére*, s ha a természet nem mutatta mindenben kivétel nélkül igaznak az apostol állítását, lássuk: hát vajjon e téren igaznak nyilvánul-e az egészen; lássuk: hogy a szellemi és erkölcsi munkásságot követi-e mindenkor s illő arányban földi jutalom, hogy az erény és tudomány mezején elhintett magvak hoznak-e az életben s megtermik-e mindenkor az érdemlett földi jók kalászait?

Közbizalom, szeretet és elismerés környezi sokszor a tudomány, a szellemi művelődés mezején fáradozót; tisztelet, szeretet és hálakoszorúja övedzi néha az erény pályáján nemes célokért küzdő bajnoknak homlokát, amannak a szellemi kincsek mellé földi jókat is ád az élet; — emennek érdemkoszorúja mellé a világi boldogság gazdag kalászát is feltűzi néha a szerencse. Első tekintetre hát itt is, miként a természetben úgylátszik, mintha kedvező s az apostol állítását igazoló feleletet nyernénk; úgylátszik, mintha az élet és tapasztalás itt is e szózatot hírdetné: „*aki szüken vet, szüken is arat, aki bőven vet, bőven is arat*“. Ámde nem mutat-é fel az élet gyakran ellenkező példákat is? Nem jőnek-e esetek gyakran, melyek merőben megcáfolják az apostol állításának igazságát? Nem igaz-é, hogy a tudomány mezeje gyakran csak földi szegénység keserű gyümölcsét, az erény pályája sokszor csak tövi-

seket, hálátlanság és rágalom töviseit terem a rajta küzdőknek, mig azok, kik talán keveset vagy épen semmit sem vetettek ama mezőkre, megelégedetten, bántatlanúl éldelik le igen sokszor éltök napjait?! Nem úgy van-é, hogy a tudomány vagy erény mezején fáradozó munkás gyakran hasonló a kincskutató bányászhoz, ki mig nehéz munkájával ezereket boldogit: önmaga sokszor alig tudja tengetni nyomorúlt életét?! Ha a jelenkorból nem mutatok is fel példákat ezen állítás igazolására, elég ha feltárjuk magunk előtt a történetek évkönyveit s megújitjuk lelkünkben a hajdankorból ama nemes szellemi és erkölcsi célokért küzdő bajnokok emlékezetét s közülök annyiaknak földi szenvedéseit! — Ott áll előttünk Jézus szellemi nagyságában, isteni dicsőségében, — ott áll a legtisztább erényesség mennyei súgarától körülvéve, mint küzd, mint törekszik az Isten fia magas, mennyei cél felé; mint egyengeti az erény útját a tudatlanság és vadság éjjelében tévedező népek előtt, mint törekszik milliókat, az egész emberi nemzetet boldogitani!... s mi lesz jutalma?... szenvedés, üldöztetés s elvégre is halál. — Ott állanak az Úr lelke által ihletett apostolok, ott ama későbbi hitbajnokok is a tudomány és erény mezején s vajjon nem voltak-e ők is szegények, üldözöttek és elhagyatottak e földön, termett-é, hozott-é az élet számukra érdemeikhez, erényeikhez mért jutalmakat? Oh bizony valamint ő rólok, úgy rajtok kivűl sok erényesekről, sok nemes keblű emberbarátok és hazafiakról el lehetett és el lehet ma is mondani azt, mit az írás az ó-testamentom némely kegyes embereiről ekképen mond: *„kikre nem vólt méltó e világ: pusztában bujdostanak, hegyeken, barlangokban és földnek hasadékaiban.“* (Zsid. XI. 38.)

S mi volt mégis az, mi e sok szenvedés, küzdés között erősekké, lankadatlanokká tette őket nemes pályájukon, mi késztette őket töre-

kedni fáradatlanul magasztos céljok felé? Nemes, erényes tetteinek boldogító érzete, egy jobb jövőnek tántoríthatlan hite s nehéz küzdelmeiknek mennyei, minden földinél dicsőbb jutalmának édes reménye. — Igen! az ő szemeik előtt nem földi, hanem lelki és mennyei jutalom lebegett, ők nem ez életbe, hanem ama jobb hazába igyekeztek kincset gyűjteni.

* * *

Ma is abban kell tehát a hű munkásságnak bizonyos és állandó jutalmát keresni, miben azt az apostotok hitték és keresték, *a jó lelkiismeretben s egy boldogabb élet biztos reményében.* — Ezen lelki és mennyei jutalomról mondja már az apostol, hogy az soha meg nem csal, — erre, egyedül csak erre czéloz, midőn így szól a sz. leckében: *„Aki szüken vet, szüken is arat és aki bőven vet, bőven is arat.“*

Ugy van! Minden igaz munkásság, ha egyebet nem, de megtermi már e földön is a tiszta öntudat boldogító érzetét. A tudat, hogy rendeltetésünknek, kötelességünknek hiven megfeleltünk, hogy nem hasztalanul folytak le ránk nézve e földi élet napjai: már ez maga minden világi kincsnél édesebb jutalma keblünknek, oly jutalom, mely már e földön megismerteti velünk az örökélet boldogságát és amely még nagyobb s dicsőbb lesz ama más hazában, noha azt lelkünk a vallás igérete szerint önmagával átviszi.

Igen! — ott, hova nem hatnak e földi élet szenvedései, hol a lélek boldogságát nem zavarja anyagi szükség érzete: ott, túl a síron mutatja fel szent vallásunk a hont, hol elveendi mindenki annak jutalmát, mit ez életben cselekedett, jót, avagy gonoszt; ott mutatja fel előttünk amaz aratást, melyet nem tehet semmivé a természet, nem a földi élet romboló szele, hol igaznak, kétségtelenül igaznak fog bizonyulni az apostol

állítása: *„aki szüken vet, szüken is arat, aki bőven vet, bőven is arat“*.

Örök nyugalom édes boldogsága várakozik ott az anyatermészet ölén a csapások között is Istenbe vetett hittel, fáradatlanul munkálkodó szántóvetőre, zavartalan örömök mennyei élvezetét, örök boldogság hervadatlan koszorúját nyerendenek ott a szellemi és erkölcsi élet mezején fáradatlanul küzdő bajnokok s az írás szavai szerint: *„kik itt könnyhullatással vetettek, ott örömmel aratnak!“*

E hittel keblünkben teljesítsük hiven mindenkor kötelességeinket K. h.! e hittel munkálkodjunk szintugy a természet, mint az erkölcsi élet mezején! Ne rettentsenek el bennünket az életnek szomorú tapasztalatai, ne ama szellem- és erényhősöknek felmutatott szomorú példái, de sőt azok adják meg lelkünknek az erőt az életnek ránk is bekövetkezhető viszontagságaival az erény útján hiven megküzdeni, Igy, ha e hitet tesszük földi munkásságunk alapjává: ha reményeinket, vágyainkat nemcsak e földi élet rövid napjaihoz, de egyszersmind a hit világa által előttünk föltárt mennyei élethez fűzzük: igy soha sem fogunk teljesen csalódni reményeinkben, vágyainkban, mert ha szinte itt ez életben szenvedéseknek leszünk is kitétetve, tudjuk, hogy azok csak próbáltatások ránk nézve, tudjuk, hogy csak azokon keresztül lehet jutni oda, hol örök élet boldogsága várakozik reánk az egekbe. Amen.

Segesváry József,
kántor-jánosii ev. ref. lelkész s esperes.

15.

A konkoly és a tiszta búza.

Aratás utáni.

Alapige: Máté XII: 24—30; 36—43.

Vessetek sarlót a gabonába, mert megére a gabona, hangzék hozzátok Joel próféta felhívása az elmúlt napokban s ti *látván a tartományokat, hogy immár megértek az aratásra*, nem késedelmeztetek, hanem serényen munkához fogtatok s Isten segedelmével már jórészben be is végeztétek az aratást, mely a földmívelő élet egyik legnehezebb, de egyúttal legáldásosabb része, mert ennek eredményétől függ egy esztendei földi életünk, jólétünk, boldogságunk.

Az Ur megáldott ismét bennünket ez év termésével, mert bár többször keltett aggodalmat keblünkben a kedvezőtlen időjárás, bár a tavaszi szárazság, majd az elmúlt hetekben a hosszas esőzés, olykor fenyegető jégfelhőkkel, melyek határunk egyes részein érzékeny károkat is okoztak, elborítá homlokunkat, mégis általánosságban nem az elégedetlenség, nem a panasz, hanem a hála és dicséret érzete az, mely ajkainkon szavakban buzog elő.

Még azonban a munka nagyobb része hátra van: a learatott gabona betakarása s ez még sok izzadságcseppet fog gyöngyöztetni homlokaitokon, sokszor fogja kimeríteni erőtöket, addig még sokszor fog benneteket a kora hajnal s késő est is munkában találni: jertek, hívlak titeket, pihenjetek

meg most kissé a szent hajlékban s míg a test pihen, hadd irányozzam lelketeket a földi aratásról ama mennyei aratásra, mely nem egy év munkájának, hanem az egész földi élet működésének lesz végső mozzanata.

E célból választám elmélkedésem tárgyául a *konkolyról és tiszta búzáról* szóló szép példázatot, melynek kidomboruló főbb vonásait szándékozom most előttetek megvilágítani.

I.

Hasonlatos a mennyeknek országa az emberhez, ki az ő földébe jó magot vetett és mikor az emberek aludnának, eljöve az ő ellensége és vete konkolyt a gabona közé és elméne.

Nem így tesz-é ma is minden okos gazda, aki azt akarja, hogy vetése, majdan aratandó búzája tiszta legyen, nem igyekszik-é mindenki jó magot vetni, megtisztítva azt minden egyéb fűtől, konkolytól? S mégis mit látunk? Mikor a gabona kikelt, sok gyom és haszontalan növény ékteleníti s rontja az ő tiszta vetését. Ez a föld természete kh., hogy a konkolyt, a gyomot magától teremje s ez által mintegy jelképét mutassa fel az erkölcsi világnak.

Fölfejtve már a példázat érintett részét: a mező a világ, melyben növények az emberek; aki a jó magot veti, az embernek fia a Krisztus az, a jó mag az Isten országának fiai, a konkoly pedig ama gonosznak fiai.

E világ hát az, ahol a vetés az örökkévalóság számára történik, közelebbről pedig a keresztyén egyház, melybe a Krisztus veti a jó magot, t. i. az Isten országának fiait. A világot s az emberiséget azonban már nem úgy kell tekinteni, mint amilyen állapotban az Isten kezéből kijött, mert mint tudjuk, az ember az ördög kísértésének következtében megromlott, elesett, a bűn hatalmába került s szolgája lett a bűnnek. Ennek a bűn által megromlott, gonoszszá lett emberi nem-

zetnek újra vissza kellett térni Istenhez s e célból küldé el Isten egyszülött fiát. Akinek szívét Istennek eme végtelen szerelme s a Krisztusban való hit átalakította: az Istentől született. Azok, akik a Krisztusban való hitre s ezáltal egy új életre eljutottak, alkotják az Isten országát, melynek rendeltetése az egész emberi nemzetet magába fogadni, újjá szülni, hogy újra mindenki Istené legyen. Az Isten országának fiai tehát azok, akiket a Krisztusban való hit újjá szűlt az életre, kiket Jakab szerint maga *Isten szűlt az igazságnak beszéde által, kik újjonnan születtettek nem rothadandó magból, hanem rothadás nélkűl való magból, az élő és örökké megmaradandó Istennek beszéde által.* Ezek az Isten igéjének jóságát, igazságát s életét bírják magukban.

De az emberiség a Krisztus működése mellett sem maradt ment a gonosz befolyásától. Az ellenség, mikor az emberek alusznak, vagyis nem éberek, nem vigyázók, eljön és elhinti az ő rossz magvát, hogy a bűnök folyton tovább tenyészszenek s sokakat a gonosz fiaivá tegyenek. Ez ellenség az ördög, kit a szentírás mindenütt úgy tüntet fel, mint szerzője, oka, minden bűnnek s rossznak e világon. Ez ördög nem egyéb, mint megszemélyesítése a rossz, a bűn elvének, mely nem Isten akaratából jött ugyan létre, de amelyet Isten meg sem akadályozott, midőn az embert szabadakarattal ruházta fel, megadta neki a lehetőséget, hogy azzal rosszra is élhessen. Ha a rossz lehetőségét ő meg nem engedte volna, akkor az embert rabszolgának kellendett teremtenie, ki akarat elhatározásában folyton az elé szabott pályát tartozandott futni, amikor erkölcsisége ép úgy nem lett volna, mint nincs a csillagoknak. E rosszra irányuló akaratból nőnek elő a gonosz fiai, kik a jókkal, az Isten fiaival együtt, egymás mellett, egy világban élnek, mint a hogy a konkoly ott nő, ott tenyészik a búza mellett és között. Az Úr tanítványai közt is akadt egy Judás;

az első hívek közt is, kik egyértelemben valának. találkozott Anániás és Zafira; már Pál beszél hamis tanítókról s úgy van ez ma is, hogy a kegyessel a bűnbemerült, az istenfélővel az istentelen, az erényessel a jellemtelen, az igazzal a hazug, a becsületessel a céda, a jóval a rossz együtt nő, együtt él s együtt hal is meg. Jól van-é ez így s miért van ez így, megfelel erre a példázat második része.

II.

És mikor felnevekedett volna a gabona és gyümölcsöt termett volna, akkor megtetszék a konkoly is. A gazdának szolgái pedig elő állván, mondának néki: „Akarod-é, hogy elmenjünk és összeszedjük a konkolyt? Ő pedig mondá: nem, mert netalán összeszedvén a konkolyt, azzal együtt a gabonát is kiszaggatjátok.“

Tehát a további együtt nevekedésben s együtt megérésben a gazda részéről a búza iránti kimélet és gondosság nyilatkozik. Ily bölcs célja van Istennek is abban, hogy e világon a jók és gonoszok együtt, egymás mellett éljenek. Okai a következők:

Először is *nem akarja emberre bízni az ítéletet* olyan dologban, aminőben bíró csak Isten lehet. Az ember ugyanis csak a külsőt látja s csak a külsőből ítélhet s mint tudjuk, nincs csalfább a külszinnél. Hány látszólag tisztességes külső élet alatt lappang a titkos bűnök undok halmaza s hány szegény publikánus kebel dobog igaz bűnbánatot? De ha jobban látna is az ember, mint ahogy lát, akkor is mennyi kárt tenne a gonosz fiainak kiszaggatni akarásával; mert mint a konkoly gyökerei összefonódnak a búzáéival, úgy fonják itt össze a viszonyok a jót, a kevésbé jók és gonoszok életét. A hazai, polgári, társadalmi, családi s más mindenesetre tisztes s mélyre ható viszonyok oly erős kapcsokat hoznak létre közöttünk itt alant, hogy a jó is sokszor nagyon érzékenyen szenvedne, vagy ki is szakíttatnék, ha a

gonoszt mindenáron ki akarnók írtani e földről. Melyik szüle tudná bitófára juttatni gyermekét, ha még oly bűnös életet folytat is az, s melyik gyermek gyújtaná meg a máglyát szülei alatt, ha azok bűnei az égre kiáltanának is?

De meg ha az emberre volna bízva az ítélet, míly mohóság, míly türelmetlenség fogná el azokat, kik magukat szenteknek tartják s könyörtelenűl dobják másokra a kárhoztatás kövét? Nézzetek csak vissza a keresztyén egyház középszázadaira, egy i betű elég volt arra, hogy a más meggyőződéséért vérpadra hurcolják. Hány ártatlanúl megölt protestáns ősünk vére omlott ki, mert a hatalmas katholikus egyház Isten jogkörébe törvén, magának bitorlá a lelkek feletti ítéletet. Vagy nézzétek ma, a szégyenünkre itt is feltünt nazarénusokat, hallotok-é azoktól egyebet, minthogy szentbeszédeik mellett bennünket, kik hitünkhöz hívek maradtunk, gúnyolnak, gyaláznak, templomunkat ördög házának, magunkat ördög fiainak stb. neveznek s talán ha módjukban volna, kiírtanának. Ki bízta rájuk az ítéletet? *Kicsoda vagy, hogy más szolgáját kárhoztatod?* mondja Pál apostol. És ebben az is benne van, hogy aki maga is bűnös, az másoknak lelkét meg nem ítélheti, már pedig János szerint, *aki azt mondja, hogy bűn nincsen ő benne, önmagát csalja meg és igazság ő benne nincsen.*

Másik oka annak, hogy e földön a jók és a gonoszok vegyítve éljenek, *Isten bölcsesége.* E világot ugyanis úgy rendezte be, hogy a fentmaradás és tökéletesedés, a hatás és ellenhatás által legyen biztosítva s az ellentétek munkálják az élet harmoniáját. A fény megvakítna, ha árnyék nem gyöngítené hatását, az örök tavasz merő unalom lenne, ha hervasztó ősz nem óhajtatná az új tenyészetet, az édes megundorítana, ha soha nem ismernénk keserűt, a boldogság, a jólét, a dicsőség elvesztené ingerét, ha csapás, nyomor, gyalázat nem volna e földön. Csupa jóság sem

lakhatik itt alant, mert Isten nem angyalokat teremtett bennünk, hanem embereket, kik a fény és árny, anyag és szellem összetételei vagyunk s bár a rosszat nem önmaga teremtette is, de bölcsen felhasználja háztartásában s miként a zúgó vihar megtisztítja a szennyes levegőt s felüdíti az alélt világot, úgy ő a rosszból is az emberiség előhaladását s boldogságát munkálja folytonosan. *Az emberek gondoltak gonoszt* — mondja az írás, — *de Isten gondolta azt jóra fordítani*, mert a költő szavaival

amit az ördög „rontni vágyik,
Szép és nemesnek új csirája lesz". (Madách.)

Harmadik oka pedig e földön létező viszonyoknak s annak, hogy a gonoszok hadd legyenek együtt s éljenek tovább az igazakkal, *Isten végtelen könyörülése s hosszú tűrése*. A konkolyból sohasem lesz búza, de a bűnös emberből még lehet megtért keresztyén. Hitetlenek, hazugok, tolvajok s más vétkek fiai még megtérhetnek s tagjai lehetnek az Isten országának. Erre vár az Ő nagy türelme s ez nem fárad el a világ végéig. Ha ránk volna bízva az ítélet, mi türelmetlenségünkben sok olyan bűnös életet kitépnénk, melyből később istenfélő élet fejlődik. Bölcs vagy te Uram, hogy nem bíztad ránk az ítéletet, de megtartád azt te magadnak, ki egyedűl látod a szíveket és veséket és megfizetsz kinek-kinek az ő cselekedetei szerint.

III.

A példázat harmadik és utolsó része adja meg a végkifejlődést, ahol így szól a gazda szolgáihoz: *engedjétek, hogy mindkettő nevekedjék együtt az aratásig és az aratás idején meghagyom az aratóknak: szedjétek össze először a konkolyt és kössétek azt kévékbe, hogy megégettessék; a gabnát pedig takarjátok az én csűrömbe!* Tehát együtt marad a konkoly a búzával az aratásig, akkor

történik a szétválasztás, mikor a konkoly kiirtása már semmi kárt nem tesz a búzában s míg a konkoly tűzre vettetik, a búzát betakarítják a csűrbe. *Az aratás Af. e világ vége, az aratók pedig az angyalok, miképen azért a konkolyt egybegyűjtik és megégetik, aképen lészen e világnak végén. Az embernek fia elbocsátja az ő angyalait, kik összeszednek az ő országából minden botránkozásokat és azokat, kik cselekedtek hamisságot és vetik azokat az égő kemencébe, ott lészen sírás és fogcsikorgatás, akkor az igazak fénylenek, mint a nap, az ő Atyjoknak országában,* fejté meg Jézus a példázatot.

Tehát egész a világ végéig együtt maradnak s együtt élnek a jók a gonoszokkal, mert mindkettőnek érésre van szüksége. Az igazakban is még sok a hiány, a fogyatkozás, harcolniok kell a testtel s gyakorolni magukat az isteni dolgokban, a gonoszokból is egyesek még megtérhetnek, mert az élet rájok nézve hasonló valami mentőintézethez, melyben előttük a szabadúlás módja és alkalma.

De ez együttélés nem tart örökké; a világ végén külön választatnak a jók a gonoszoktól s míg ez utóbbiak az égő kemencébe, vagyis az örök gyötrelemre s kárhozatra vettetnek, hol lészen sírás és fogcsikorgatás, azaz soha meg nem szűnő kín és fájdalom, addig az igazok fénylenek, mint a nap az ő Atyjuknak országában, ragyogni fognak az Isten dicsőségében, mint a csillagok a nap fényében. S az ítéletet maga Isten hajtja végre a Krisztus által, ki maga az igazság napja s így igazság lészen ítélete is.

*
* *

Most már értitek Af., miért van együtt e világon a jó és a gonosz, hogy tudniillik ebben Isten bölcsesége s könyörűlő várakozása nyilvánul s hogy ez másfelől saját korlátoltságunkra figyelmeztet bennünket.

Óh ne ítéljetek hát könyörtelenűl, mikor az ítéletet Isten magának tartotta fenn; ne kárhoztassatok kímélet nélkül, kik nem láthattok a szívekbe; ne dobjatok követ a szerencsétlenekre, kik magatok is fogyatkozásokkal vagytok teljesek s tűrjétek el a bűnöst, akit Isten is eltűr az ítéletig. Inkább magatokra fordítsátok teljes figyelmeteket. Van a mi szívünkben, a mi lelkünkben elég konkoly, azt írtogassuk szünet nélkűl, hogy el ne fojtsák bennünk a nemes érzemények gyönge csiráit!

Oh legyünk mindnyájan jó magvak; az Isten országának fiai, kik az ő dicsőségére s lelkünk üdvösségére növekedjünk, hogy majd ama nagy aratáskor tiszta buzákként betakaríttassunk a mi Istenünk mennyei csűrébe. Ámen.

Kiss Ferencz,
püspökladányi ev. ref. lelkész.

16.

Mit igyunk?

Új-borra, szűktermészkor.

Alapige: II. Móz. XV. 24.

K. Gy.! Útazásuk közben elfáradván Izrael bújdosó gyermekei, megszomjuhoztak; harmadnapja már, mióta ivóvíz nem érinté ajkaikat. Vezérök, Mózes ellen zúgolódva, kérdezték ekkor: *„mit igyunk?"* Nem is csodálkozhatunk e fölött, hiszen a három napig tartó szomjuság csakugyan kimeríthette erejöket, megnehezítette vándorlásukat. Örvendeztek azért, mikor valahára egy Mára nevű helyre jutottak el s látták ott csörgedezni a Mára vizeit. Örömüket azonban fájdalmas csalódás váltotta föl, mert azt a vizet a keserűség miatt nem ihatták. Bosszankodásuknak eme pár szóban adtak élénk kifejezést: *„mit igyunk?"*

Jelen állapotunk s a vándor izraeliták szomorú sorsa között nincsen-é feltűnő hasonlatosság? hiszen a nyomorúság kietlen pusztáján nem három nap, de évek óta vándorol szegény nemzetünk! Egyszer-másszor oly forrás mellé telepedtünk le, melyről azt hittük, hogy majd csak eloltja szomjúságunkat; nem egyszer örültünk oly reményeknek, melyek nemsokára álomkép gyanánt enyésztek el. Keserű volt a forrás vize s nem ihatván azt, mi is eképen zugolódtunk: *„mit igyunk?"*

Bánat, csalódás, keserűség forrásának zavaros habjai hullámzanak körültünk szerteszét s nincs itten Mózesünk, ki megmutatná azt a fát, melyet

a vízbe vethetnénk, hogy aztán megédesítse azt. Sőt ez évben még a szívvídámító italt, a bút oszlató szőlőnedvet is visszavonta tőlünk az Úr, úgy hogy méltán kiálthat panaszkodva a nagy sokaság: *„mit igyunk?“* Ámós próféta látása megvalósult, mert látjuk beteljesedve az Úr ítéletét: *„minden szőlőidben jajgatás lészen, mikor te közötted által megyek“.*

Olvasván a vándorok történetét, látjuk, hogy rajtok megkönyörült a jóságos Jehova, mert mutata az Úr egy fát Mózesnek s mihelyt azt a nép vezére bedobta a vízbe, az mindjárt megédesedett. Boldog hajdankor! midőn Isten szent emberének ily csodatévő hatalom jutott osztályrészökül, miért nem újulsz meg közöttünk az idővel? Mint sietnénk ama bölcsekhez és kegyesekhez, hogy csak egyetlen forgácsot adjanak ama fából, mely megédesíthetné a nyomorúság keserű vizét s ha panaszkodunk ama kánai násznagygyal: *nincsen bor!* hol, óh hol az isteni mester, ki a vizet borrá változtassa át?!

Régi világ csodás korszakát miért sóhajtsuk vissza? Ám ha körültekintünk, fölleljük. Kérdésünkre mindjárt két oldalról jő a válasz. Egyfelől a világ mutatja meg azt a fát, melyet a vízbe kell vetnünk, hogy legyen édes, mint a must, más oldalról pedig az írás Idvezítőnk keresztjéhez útasít, onnan e szent asztalhoz s megmondja nekünk, hogy *mit igyunk!* Hallgassuk meg azért ez órában úgy *a világnak*, mint *Idvezítőnknek ajánlatát* s vajha ajándékaik közül ki tudnók választani azt az édesítő italt, mely megenyhíti keserűségeinket!

I.

Zsibongva járnak-kelnek e világ széles országútain azok, akik a földi lét legfőbb célja gyanánt a testi gyönyört tekintik. Ajkaikról minden percben csak ez hangzik: *„mit igyunk?“* Reájok illik most, amit Mózes könyvéből olvasunk: *„szőlőket*

ültetsz és azokat míveled, de bort nem iszol és nem szedsz, mert megemészti azt a féreg.

Ember! ne búsulj e miatt — így csábítja őket magához a világ, — hiszen ha nálunk nem termett is az idén, teremhet másutt elég, azért tehát *jertek el, vegyünk bort, részegedjünk meg borral, holnap is úgy lakjunk mint ma, vagy sokkal jobban.*

Hát azért éljünk-e itt e világban, hogy hiábavaló bánkódás korán véssen homlokunkra redőt?! A bor édesítse meg az élet keserűségeit, hiszen már a példabeszéd böles írója tanácsolja: *adjatok bort a keseredett szívű embernek.* Hallgassátok az Énekek-Énekének dalát: *„igyatok barátaim! részegedjetek meg szerelmeseim!* Nevetséges töprengés az a holnapra való gondolás, — folytatja tovább — a világ sötét köddel borítja a jelent, komorrá teszi a kedélyt. Gyönyört, örömöt a szőlő nedve nyújt, ezt kínálja szívesen a világ. Becsület, jellem, mely a bor közt igen könnyen alámerül, nem ád oly édes mámort, mint a telt pohár. Csak bor, és mindíg csak bor édesíti meg a keserűség vizét; a szőlőtőke fája az, melyet ha abba vetsz, édessé válik maga az élet is. Balgatag az, ki ezért föl nem áldozza mindenét! Igyatok! élvezzétek a jelen rövid perceit, elérkezik a bús jövő s annak nyomában a halál, ha nem hívjátok is.

Gázolnának bár térdig a szőlőtőke borában, vannak olyanok, kik ezzel meg nem elégedvén, másnemű bort kívánnak italul. Töprenkedve, boszszúsan kérdik: „mit, óh mit igyunk, hogy eloltassuk a bosszú tüzét, mely kebelünkben ég“. Kiürítettük már csordúltig a rágalom tüzes borát, seprűjét ellenségünkre öntöttük, de szomjunk mégis égető, háborgó természetünk nyugtot nem talál!

Édes mosolylyal közelít ezekhez is a kísértő: „ha a szőlőtőke bora nem elég erős, szívjátok, mint szomjas nadály a vért! Élődjetek a más becsületén, nem valami nehéz ezt lerontani. Csalárd

nyelveknek hitelt adnak az újságkívánó emberek, s szinte örűlnek, ha a legkisebb hibát nagyító üvegen keresztűl szemlélhetik!“ A kísértő bátorítja az íly szomjazókat, hogy ne légyenek igazságszeretők, mert az igazságnak hajdan erős paizsa ma már a világ ítélete szerint nagyon is elkopott, keresztűl van az likgatva; nem tud megvédeni, ha az igazság s ősi hit mellett merészeltek síkra szállani. Az őszinteségre pedig a tettetés adta föl száz színű köpenyét, hogy eltakarjon mindent, ami nemes, oly tükröt ád kezedbe, mely mindent torzítva mutat.

Javasolja aztán, hogy hibádat be ne ösmerd, beösmerése szégyenedre válik, hozz föl mentő okot, találsz amennyi kell. Kezedbe adja varázsitalát s ha ezt ízleled, azt képzeled rögtön, hogy ellenségedet jogosan gyűlölöd, ő sértett meg, méltán törsz ellene. Elhiteti azzal, aki hitvesét hűtlenül elhagyá, hogy őt vádolni nincs joga senkinek, mert hiszen élettársának gonosz indulata üldözte el; az, aki kötelességének híven meg nem felel, felhozhatja, hogy buzgóságát gátolja ezer meg ezer akadály! Hívatkozzál erre, vagy amarra, csak el ne ösmerd, hogy hibás lehetsz, megszégyenít s kinevet a világ!

Emésztő betegség járma alatt sorvadó szenvedők szintén jajgatva kiáltják: *„mit igyunk?“* ah! mennyi gyógyszert fogyasztottunk már el s még sem enyhűlnek fájdalmaink, hol, óh hol van az a csodás erejű fa, melyet kínjaink lángtengerébe vethetnénk, hogy elaludnának keserveink, égető kínjaink fel-fel csapdosó hullámai? Roskadt aggastyán szintén kiterjeszti reszkető karjait, esedezve oly ital után, mely fölvillanyozná az elbágyadt erőt! Bizony! itt s ily esetekben rendkivül tudatlan orvos a világ, gyógyszertárában nincs enyhítő szer, az elröpült ifjúságot, az elszállott életerőt nem adja vissza többé semmiféle bor.

Menjünk tovább! nézzétek a lelki szenvedőt, ez is így kiállt többed magával: *mit igyunk*, hogy szívünk vérző sebei begyógyuljanak s felépűljön megint békességünknek összedűlt temploma? Ha bú és bánat férge dúl lelkeden, elő a borral! — biztat a világ. Menjetek, menjetek oda, hol az unalmat pénzért űzik el, hol a lelkiismeretet borba fojtják s a szenvedés hallgatni fog, hallgatni némán, mint a sír. A borba merűlt szív pedig olyanná lesz, mint az árvízborította táj, felyülről síma minden, mosolygó kék, megaranyozzák a csöndesen ringó húllámgyűrűket a nap sugárai; a felületes szemlélő nem is sejtheti, de mi tudjuk, hogy ott alant a földszínén, hogy ott alant a szív mélyén minő pusztúlás dúl.

Ígér és ád is a világ bora gyönyört, de az csak rövid percekig tart. A keserűség íme még keserűbb leend, mihelyt teljesülve látják a bölcsnek intő szózatát: *„ne nézzed a bort, mikor a pohárban pezseg, végezetre mint a mérges kígyó megcsíp.“* Mit, óh mit igyunk tehát, hogy a keserűségnek csordúltig telt pohara megédesítve legyen? Hallgassatok, figyeljetek! az embernek fia égi hangon hív magához minket, leültet asztalához mindenkit, reá mutat keresztjére, ama szenvedések fájára s azután tölt az ő borából s kérdésünkre kegyesen válaszol.

II.

„Térjetek meg, jöjjetek hozzám mindnyájan, igyatok az én boromból, hogy az én lelkemet örököljétek, hogy örök életet vehessetek ingyen, kegyelemből!“ mondja az *Idvezítő*, mert az úri sz. vacsora, az ő áldott emlékezetének megújítása, mely ösztönöz bennünket tetteinek követésére s ugyanakkor bátorító erőt kölcsönöz nekünk, ha az élet küzdelmes viszontagságai között már-már kimerülve földre roskadunk.

Földi indúlatok szélvészeitől hánytvetett ember! 'edj tetterőre, jöjj ide s igyál abból a borból, lyet testvéred nyújt, megtanúlhatod tőle mindjárt *nértékletesség*, türelem erényeit, a józan élet e főszabályait. Nem követeli ő tőlünk, hogy egen zárkózzunk el mindentől, ami örömöt ád, n parancsolja, hogy szobádba vonulva, nap-;szant térdepelj. Hiszen Kánában ő is megje-t, örülvén az örvendezőkkel. Látjuk Bethániá-ı Lázár vendégszerető hajlékában, midőn isteni nkája után pihenni ide tért; ott űl a farizeus talánál, csodáljuk amaz utolsó vacsorán, melynek lékezetére ma is megterítettük asztalát.

Ösvényein bárhova kísérjük őt, mindenütt és ıdenhol átragyog méltósága, homálytalan fény-;ára, amely övezé tiszta homlokát s vajjon ltók lennénk-e mi ő hozzá, eme magasztos pél-ıyképünkhöz, lehetnénk-e igaz keresztyének, indulataink által elragadtatva, eldobnók ma-ıktól az emberi méltóság ama koronáját, me-t vére húllatásával ő szerzett nekünk? Méltók nénk-e hozzá, ha összetörnők szívünkben a nt léleknek templomát, melynek építőmestere ezítő Urunk, mely dicsőbb Salamon fényes ıplománál?

Lelke templomát töri össze azon ember, kinek zseás próféta szavai szerint a *bor és must el-zi eszét.* Úgy van K. gy., a tulságosan élvezett elrabolja az embertől legdrágább kincsét: an értelmét! Hiszen ha Éla meg nem részeg-ᶄ, nem öli meg őt Zsizsera, ha Benhadád a tól álomba nem merűl, Akháb serege nem veri t az ő táborát. Nem fejtegetem én orvostanilag, ;y a mértéktelen borital mennyire megrongálja ɜst szervezetét, maga után vonván a lélek nemes etségeinek lassankénti fogyatkozását. Elég, ha ıutatok ama szerencsétlenekre, kik mint ijesztő ak állanak előttünk.

Hadd hallgassak arról is, hogy a mértéktelen ivó a családi boldogság gyilkosa, amennyiben

az ilyen szerencsétlennek házában elébb-utóbb fellobban a versengés pusztító lángja s ez nemcsak a ház tetejét, nemcsak a vagyont, de magát a szív belsejét is, a nyúgalmat, erényt hamuvá égeti, hiszen Pál apostol szerint a *borban bujálkodás vagyon.*

Okadatoljam-é kétségbevonhatlan példákkal, hogy a mértéktelen borivó a társadalomnak terhére van s az Úr Esaiás prófétánál, mint nagy szégyent és rettenetes büntetést bocsátja a részegséget Izráel népére, így szólván: *íme én betöltöm a papokat, a prófétákat és Jéruzsálemnek lakóit részegséggel*, s e miatt aztán az ítéletnek ostorát bocsátja ki ellenök. Bizony, nem is szükséges bővebben indokolnunk, hogy az ilyen ember, nem tud, még ha akarna sem tud munkálkodni s megfelelni a reábízott kötelességeknek. Zokon ne vegyétek tőlem e beszédet, azt ne mondjátok, hogy e dorgáló ígék nem valók ide ez asztalhoz, hol bűnbocsánat hirdettetik. Vegyétek figyelembe kötelességeinket s az Úrnak hozzánk intézett eme parancsát: *embernek fia, őrállóul rendeltelek én téged Izráel házában!* Aztán meg vígasztal engem az is, hogy köztetek nincsenek olyanok, kik maguk ellen zúdítanák föl az Úr haragját, mindamellett mégis el kellett mondanom ezeket, hogy Jézus ígéi szerint, ezután is *mególtalmazzátok magatokat, hogy valamiben meg ne nehezedjenek a ti szíveitek, dobzódásnak, részegségnek miatta.*

Álljon mindenkor mellettünk Jézus, a tiszta, nemes élet emez isteni példányképe, hogy őt látván, felösmerjük a csábító világ ígéretének káros hatását, hogy ő véle ebédelvén, a mi mesterünkhöz hasonlókká legyünk. Igy sem kerülhetjük ugyan ki a szenvedést és bántalmat, mint nem kerülhette ki ő sem, mert felőle is hírdették ellenségei: *„imhol a dobzódó és részeges ember!“* rágalmazták, *hogy az Istent szidalmazta*, de minden rágalom éle megtört nemes jelleme gyémánt paizsán, melyet nekünk örökségül hagyott. Nem lehetünk mi

oly tiszták, de ő tisztává tehet; mi bűnösök vagyunk, de ő a bűn keserűségét eltörli s megédesíti a bűnbánatot a bocsánat áldó igéivel. Öldököljük meg azért az ó embert a testnek jó cselekedeteivel s ezeket vivén keresztjéhez, esedezzünk lelkének kegyelmeért, az örök életnek meg nem fogyatkozó édes boráért. Ámen.

Könyves Tóth Kálmán,
debreczeni ev. ref. lelkész.

17.

Az iskola szellemi bölcső.

Beszéd és ima iskola felszenteléskor. —

Tisztelt Közönség!

Örömnek és dicsekedésnek érzése hozott minket össze e falak között, hogy midőn hálát adunk Istennek nevelésügyünk elhagyatott mezején tett előhaladásunk eme valóban pompás jeléért, az iskoláért: egyszersmind bebizonyítsuk azt is, hogy a tudományt a mulandó földi javaknál többre becsüljük és azt tartjuk valódi nyereségnek, lelkünk táplálékának, ha az ismereteknek, a tudományoknak bűvölő fénykörébe emelkedhetünk. Nagyszerű, fontos és tanulságos tehát e szerint a mi mostani együttlétünk, mely szelleménél, belső tartalmánál fogva községünkben ünneppé avatja e napot.. Amit oly régen nélkülöznünk kellett tehetetlenségünk következtében, de amire oly régen vágyik lelkünk, amire oly epedve tekintettek lelki szemeink a multból: közoktatásügyi kormányunk jóvoltából, gondoskodásából ime felépült a gyermekeink korszerű nevelése céljából alkotott népiskola, mely immár csak arra vár, hogy magasztos rendeltetésének átadassék. Megnyílik hát nemsokára a tudományok tárházának e diszes csarnoka, hogy gyermekeinket buzgó tanítók által kiképezze, lelkületüket az ártatlanság korszakában irányítsa és a nevelésügynek mindenkor világító tornya legyen. — Vajha,

amily örömmel vártuk az épület befejezését és megnyitását, oly drága kincsnek tartanók ezt társadalmi életünkben. — Amily forrón buzog a szeretet szívünkben gyermekeink iránt: oly meleg érdeklődéssel látnók ezeket növekedni, erősödni a szellemi munkásság terén! Amily boldog érzéssel tekintenek a szülők szerelmük megtestesülésének, gyermekeiknek lágyan rengő bölcsőjére: úgy tekintene a hazának minden polgára az *iskolára*, mint amely szintén nem más, mint *bölcső*, *szellemi bölcsője*

I. *Isten országa tagjainak és*

II. *a haza polgárainak.*

Erről elmélkedjünk t. közönség ez ünnepi órában!

I.

A bálványozásra hajlott, tudatlanságba sülyedt és saját erkölcsi veszedelmére törő Izrael előtt így szól a végromlás rémeivel fenyegető Hozseás: *„elvész az én népem, mivel hogy tudomány nélkül való.“* És e szörnyű bukás jövendőlésének szavait nem ok nélkül vette ajkára a szigorú erkölcsű próféta, mert ahol a tudománynak értéke nincs, ahol a föld porában járó köznapi elmék vezérkednek, — ott a lelkekre sötétségnek köde űl; ahol az eszmék világa elhomályosúl, ahol nem tudnak különbséget tenni jó és rossz között: ott felüti magát a sötétség országa, melyben babonának bilincsei nehezednek a szívekre, elmékre. És ami áll nemzetekre, áll egyesekre nézve is, mert minden rossznak szülőanyja a tudatlanság, mely különösen erkölcsi tekintetben kárhozatos nyomokat hagy maga után, a mellett, hogy Isten országa terjedésének egyenes és nyilt ellensége. Tekints az ártatlanúl kiontott vérre, mely az egekre kiált bosszúért; a rosszúl nevelt gyermekek hálátlanságára, midőn az elfajúlt sarjadékok méltatlankodnak a kegyelem-kenyérre szorúlt, elaggott

szülőkkel; hallgasd meg az Isten képét magáról levetkőzött, állattá aljasult embert, midőn undorító szavakkal káromolja az eget; nézd az egymást gyülölő házastársakat, — vagy vess egy futó pillantást az erkölcsi romlottság bűzhödt tanyájára, a börtönökre, ahol a fenevaddá lett emberi torzkép vezekel az elkövetett bűnökhöz méltán soha ki nem mérhető gyötrelmek között — és ha ezeket megfigyeled: meglátod visszataszító képeit a tudatlanság következményeinek.

Nem ily helyeken, nem ily társadalomban reng az Isten országa tagjainak bölcsője, hol az iskolák működésének értéke ismeretlen s a szülők sem akarják tudni gyermekeik neveltetését illető kötelességeiket.

Legyen azonban hála Isten gondviselő jóságának e siralmas példákkal csak ritkán találkozunk, a vallástalan élet és elfajultság eme káros tünetei ritkán érintik tapasztalatainkat. — Lelki örömmel és keresztyéni megnyugvással látjuk ellenben a tudományok hatását az öntudatosan folytatott munkás életben.

Egy római költő azt mondja: *„a tisztességes tudományok hű tanulása szelidíti és nem engedi elvadulni az erkölcsöket!“* Valóban, a tudományokkal karöltve jár a műveltség, szelidség, jóság, az erkölcsi vonatkozások kedvelése, isten- és emberszeretet. És amely társadalomnak ezen erények az iránytűi: ott *„mindenek ékesen és szép rendben“* folynak és mily fölemelő ennek a látása!

Nézd meg az iskolákat, a keresztyéni élet eme veteményes kertjeit, hol a gyermekek, mint *„növekedő plánták,“* a tanítói gondos kezek által idomíttatva fejlődnek és erősödnek. Midőn a költő szavaival ily felhivást hall a zsengekorú gyermek: *„kis kacsóid összetéve szépen, imádkozzál kedves gyermekem“;* majd midőn az Istenről, mint mennyei atyáról alkotott fogalom szélesebben terjed ki gyökérszálaival az ártatlan szív talajá-

ban, hogy egészen meghódítsa azt; midőn a gyermek megismeri az Istent, annak hozzánk való jóságát, szeretetét, bölcseségét és mindenható voltát, ki előtt a bűnök nincsenek elrejtve, de ki irgalmas és kegyelmes a bűnbánókhoz; midőn érzi a gyermek, hogy mind Istent, mind embertársait tisztelnie, szeretnie kell, mert *„e két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták írása!“*: midőn tudja, hogy az Isten Fiában üdvözítőt, megváltót talált a világ: nemde, nem szép haladás-e ez, az erény és erkölcsiség mezején?! nem boldogító tapasztalat-é Isten országának terjedésében? Az ilyen növendékekből válnak békességben élő, egymást igazán szerető házastársak, a gonoszságnak ellenségei, az erkölcsi szépség rózsaszálai, erényes Józsefek és Eszterek, a paráznaságnak gyülölői, a szűzies szeméremnek ápolói, a békesség tüzének élesztői, a bűnöknek öldöklői, Istennek és Krisztusnak igaz imádói, a tudományoknak kedvelői, jó rokonok, szomszédok és barátok.

Vajha ilyen tagokkal ékeskednék minden társadalom, vajha ekként nyilatkoznék meg az iskolának, nevelő hatása, hogy az iskola minden keresztyénre nézve szellemi bölcső lenne Isten földi országában! Mert örök igazságnak ad kifejezést a bölcs, midőn így szól: *„Krisztusban vannak a bölcseségnek és ismeretnek teljes kincsei elrejtve!“*

II.

De nemcsak Isten országa tagjainak szellemi bölcsője az iskola, hanem a *haza polgárainak* is, amennyiben nemcsak keresztyéneket, hanem hazafiakat is nevel.

Hogy *„régi dicsőségünk“* új fényben ragyogjon, hogy az ősök által vérrel szerzett hazánk virágzó és boldog legyen, hogy ennek törvényei tiszteletben tartassanak és ősi alkotmányunk bástyája századok fergetegeinek tüzpróbáját is megrendülés

nélkül kiállhassa és mint a pálma, saját terheinek viseléséből nyerjen erőt: jellemszilárd, erős meggyőződésű és bátor férfiakra és honleányokra van szüksége, kik a hon javáról soha meg nem feledkeznek, de vér- és pénzáldozatokra is készek; kiknek nemcsak szavaiban, de tetteiben is lelkes kifejezésre talál a honszeretet s a nemzet nagyságának eszméje; kik azt hangoztatják a költővel: *„a haza minden előtt!“* Ezek adják biztosítékát az állam hatalmának, függetlenségének és szabadságának, melyek nélkül az állami élet fejlődése el nem képzelhető. Ugyde az ilyen polgárokat nevelni kell, mert nevelés nélkül az állam eszméjének, a társadalom egységre törekvő munkásságának megértésére sem lesznek képesek.

És itt eszembe jut a régi, fényes Görögországnak valóban megkapó nevelési módszere, melynek következtében igaz honpolgárokat, lelkes hősöket és valódi tudósokat adott közéletének és azokban nagyszerű példákat a világtörténetnek.

Még meg sem született a haza leendő fia, midőn az anyák előtt tettekkel ragyogó hősök képeit mutogatták, remekírók halhatatlan műveit olvasták. És midőn a gyermek világra jött, harci fegyverek voltak a vánkosok, melyekre fektették. Alig hogy fejlődött a gyermek, a haza nyelvén s nagy férfiak nevének kiejtésén tanították megszólalni. Majd mikor már növekedett, erejét próbálgatva játszadozott társaival együtt a porondon, miközben a haza dicsőségét zengő dalokat énekeltek, kétségen kivül azért, hogy a hazaszeretet szent tüze erőt vegyen a fogékony síven s az élettel egybeforrva, fundamentomúl szolgáljon magasztos terveknek, nemes tetteknek. Az ifjak voltak kiválogatva arra, hogy összhangzatos énekekben zengjenek hálát a hon öröméért isteneiknek.

Ennek a nevelésnek tulajdoníthatjuk azt, hogy Görögország története oly férfiak neveivel tündököl, kiknek emléke örökké él s kik e szerint

hatatlanokká lettek a hazaszeretet, polgári eréek és szépművészetek terén.

Az ilyen nevelés szűli a jó hazafiakat s az yák nemes példája mellett a lelkes honleáokat!

A magyar nemzet vitézségéről, nemes modoól volt ismeretes mindenkor. Erre volt nevelve. — fájdalom! — voltak idők a zajló századoki, midőn nemzeti dicsőségünket nehéz borúlat arta; midőn a muzsák elhallgattak, mély csend én a szent berkeken; midőn a rabigának lánca igözte a síró nemzetet és a szabad szó, az ősök idöklő példáira való hivatkozás, ezek erényeik követése halál büntetéssel sújtatott és a neveügye merőben a szülők jó akaratától függött; lőn a felekezeti súrlódások harcokká élesedtek olgárháború vérébe fulladtak a legnemesebb ekvések és így a nevelő-intézetek ormairól is ipetett a tudományok lobogója. Óh az elnyotásnak ama sötét korszaka keserű emlékeket z föl lelkünkben!...

De Istené legyen a hála, ki időről-időre idoskodott megváltókról, kik a jobb jövő reméeivel vigasztalva csüggedező nemzetünket, megtatták mindenkor a haladás és fejlődés útját. már nem kísértenek bennünket ilyen rémképek, zánk, nemzetünk önállóan intézi háztartásának yeit; a szabadság édes levegője dagasztja kebket, és elértük azt, hogy *„annyi bal szerencse t s oly sok viszály után, él nemzet e hazán!“*

Nem lehet ugyan szemet hunynunk ama tudat tt, hogy néhol az iskolai nevelés jellege a magyar nzet törekvéseivel ellenkező vonásokban domboik ki a mellett, hogy a szegénység is számtalanr von korlátot a tanügy fejlesztése elé; ezért is, de illam jól felfogott érdekének parancsából is kezet ma már az állam az egyházzal a tudományok jesztése s általában az iskolai ügyek fejlesztéek munkájában; sőt hol az egyház nem tehet get az emberképzés körül a kor szükségletének

és követelményeinek, (mint itt községünkben is) maga veszi át a szent ügyet, annak terheivel együtt; és meghagyván az egyháznak a vallás-erkölcsi élet művelésének kötelességét, egyedűl törekszik virágzásra juttatni állami életünk létalapját a tanügyet, amaz igazságtól vezéreltetvén, hogy

„Minden országnak támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész:
Róma ledől s rabigába görbed!"

És épen azért ma már nem elég, mint nem régen is, csak az alapvető ismeretek megszerzése, a bibliai történeti képek és igazságok megismerése, hanem szélesítnünk kell a növendékek ismeretét a nyelv, alkotmány és nemzeti történet szempontjából is.

Milyen szép jelenet pl. az, mikor nagy őseinkről, Bethlen Gáborról, vagy Rákóczyról, majd a haza bölcséről Deák Ferenczről, hazánk újjá alkotójáról, a poraiban is áldott nagy Kossuthról, vagy Széchényiről lelkesedéssel szól a gyermek ajka. Ez a lelkesedés tápláló tüze lesz a hazaszeretetnek és a gyermek együtt érez a gyász és dicsőség hullámain hányatott nemzettel.

Így forgolódván a szülők az otthon családi szentélyében, a tanítók az iskola szent oltára körül, hiszem, hogy beköszönt hozzánk

„. . . . . egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százezrek ajakán."

Mivel pedig az iskolákban a vallás-erkölcsi irányelvek, a müveltségnek hamisítatlan sarkkövei, a hősiesség és honszerelem magasztos példái, a tettekben nyilatkozó áldozatkészség erényei taníttatnak: az iskolát méltán tekinthetjük a haza polgárai szellemi bölcsőjének is.

Ilyen gondolatokat táplálva, így nevelve és neveltetve leszünk méltó utódai a honalkotó hő-

…nek; így teljesítve kötelességünket, bízhatunk a …mzet jövőjében. Fogadjuk meg a költő tanácsát: …ass, alkoss s gyarapíts, s a haza fényre derül!“ … ha az isteni akarat gonosz napokat hozna is …ink, ha nemzeti zászlónkat nem várt viharok …ggatnák is meg, szívesen siessen mindenki a …delem munkaterére. Ahogy a költő mondja:

. . . . . ha ember kell a gátra,
Tompa gyáván ne maradjon senki hátra!“

Ti szülők és tanítók, ti vezérei az egyháznak … hazának a nevelés mezején, a vallásosság, …iveltség, az erő és nagyság biztos eszközének, … iskolának szeretete által siessetek megvalósí…ni a legnagyobb magyar ama profécziáját: „Magyar…szág nem volt, hanem lesz!“ És hogy ebben …en segítsen, jertek imákozzunk:

Minden bölcsességnek egyedüli, örök kútfeje, …erető Atyánk a Jézus Krisztusban! Kicsinysé…nk tudatában mély alázattal borúlunk le Előtted … helyen és imádunk Téged mindazon jókért, …elyekre egy élet folyama alatt méltóztatsz minket, …r mi gyakran vagyunk méltatlanok Hozzád s …lemetlenek kifogyhatatlan bőségű áldásaidra.

Te hoztál Uram életre a semmiségből, a Te …zeid vezérlenek minket életpályánkon. Te hor…zod rajtunk az idők járását, a Te intésedre …gzi pályafutását a nap, s hinti szét ragyogó …nysugarát a földön, hogy azoknak nyomán te…észet kelljen, s „legyen világosság!“ Tőled ve…ünk Atyánk minden földi jót, melyben szemeink …önyörködnek, és erőt és áldást, melyek testi …tünk fentartására szükségesek. Óh Isten! jó…ltod nélkül csak egy pillanatig sem élhetnénk!

Hogyan tiszteljünk, hogyan zengjük dicsére…let méltóképen, Atyánk! a testnek, a termé…etnek velünk közlött örömeiért?

Óh, de a Te atyai jóságod nemcsak testünket illeti, gazdagon árasztod azt lelki életünkre is. melyet nemesíteni kegyelmed eszközeivel soha meg nem szűnsz. „*Tudatlanságban jöttünk e világra. Jézus vezérlett minden igazságra*“ és szent Fiad evangyélioma lett lelkünk szövétneke, üdvösségünk eszköze, benned vetett hitünk kősziklája, ismereteink ki nem apadó forrása!

Végy tőlünk hálát Istenünk! lelkünkre is kiterjesztett gondoskodásodért és lelkünknek ama nemes érzéséért, melylyel Téged megismerni, az élet célját s az ember méltóságát világosan átérteni teljes erőnkből törekszünk. Saját képedre teremtéd ugyan az embert s Tőled alászállott szikra bennünk a lélek, de ha Te nem segítenél, Uram, a valódi müveltség eszközeinek felkeresésében, olyanok lennénk, mint a pogányok, kik csak az általad teremtett természeti világot ismerik, de Téged s a szent Fiad által hirdetett evangyéliom boldogító erejét nem!

Gondviselésedet áldjuk a nevelő intézetekért, az azokban munkálkodó erőkért, oh Urunk! melyek nelkül kopár és kietlen volna az élet, meddő és gyümölcstelen a munka, sötétségnek országa a társadalom. Az iskolák a Te szent országod veteményes kertjei, mert senkisem születik igaznak, jónak, hanem az iskola fejleszti Neked tetszővé. Itt nyer világosságot a mindenre hajló gyermeki lélek, itt nyer táplálékot a tudományszomjas vágy s a kebelben rejtőző szellemi erők ennek falai között vesznek életet, hogy a sötétség gyászos borújából kibontakozva, az ösztön és indulatok bilincseit széttépve — szabadok legyenek.

Íme Atyánk! mi egy új iskola falai közt *sereglettünk* most össze, hogy szent segedelmeddel

ɔgnyissuk ennek csarnokát és rendeltetésének ɩdva, örömmel tekintsünk nevelésügyünk bolgabb jövőjére. Oh, mily nehezen vártuk e napot, gy újúlt erőben, alkalmasabb,eszközökkel, jobb ⁊őre késztető reménynyel tekinthessünk itt a ek tejének, a tudományoknak vígan csörgedező ·rására. Fogadd ez örömért Atyánk! meg nem ìnő hálánkat, szent neved dícsérete zengjen ɯzetségről-nemzetségre !

Engedd meg óh Isten! hogy hálánk rebegése ɔllett könyöröghessünk is hozzád, minden ál- sok kútfejéhez, mert *„ha te meg nem tartasz am Isten! hiába vigyáznak a mi szemeink!“* Ádd lásodat az épület köveire, hogy évszázadoknak gó viharjai közt is megálljon ez időtlen-időkig, ndenkor hirdetve a te dicsőséged mellett a lományoknak hatalmát, a szellemi világosság nolhatatlan erejét. És ha valamikor enyészet zakája borúlna is ez épületre: az ebben hirdet igazságok, az ebben tanított tudományok ɩye hassa át az egymásután következő nemzekek lelkét, örök időkre.

Áldd meg Atyánk! a tanítókat bölcsességgel, ·elemnek lelkével, hogy a rájok bizottakban ségesen sáfárkodván, legyenek igazságodnak ɔszólói, a nemzet virágainak gondos ápolói; gy szorgalmuknak, lelkiismeretes munkájuknak ümölcsei láttassanak meg egy jobb jövőnek tben-lélekben erős és kifejlett nemzedékén.

Könyörgünk Uram családi életünk kedves ⅼogaiért, gyermekeinkért is, akiknek jóléte, előɔnetele, a szülői szívnek boldogsága. Adj lelkbe jóraképességet, elméjükbe világosságot, gy a tanítók atyai tanácsait, intéseit, engedel-

mességgel fogadván, botlás nélkül járjanak a vallás és erkölcs útain, melyek a te szent örökségedbe vezetnek. Virassz felettük Atyánk szent lelkeddel, hogy annak ereje tegye őket értelmes honpolgárokká, anyaszentegyházad élő tagjaivá s túl e földön az ég angyalaivá.

Ihlesd meg óh Isten! a szülőket is: olts szívökbe vágyat minden szép és jó, szeretetet a lélek nemesítő intézetek, az iskolák iránt: hadd lássák és érezzék egyenként és mindnyájan, hogy a föld öröme és gazdagsága nem nyujt tartós boldogságot, hanem az itt szerzett lelki kincsek azok, *„melyeket a rozsda és a moly meg nem emészt..., a lopók ki nem ásnak és el nem lopnak."*

Mi Urunk, Istenünk! még csak arra kérünk, növeld anyaszentegyházadat hithű tagokkal, a te szentségedet, tökéletességedet megközeliteni törekvő keresztyén polgárokkal, hogy *„kik e földön élnek s tégedet dicsérnek:"* egy szívvel és lélekkel hirdessék amaz örök igazságot: *„minden bölcsességnek kezdete a te szent nevednek félelme!"*

Ámen.

Nagy Károly,
makói ev. ref. lelkész.

18.

Árvák karácsonya.

— Árvaházban. —

Mennyivel boldogabbak vagytok ti nálunknál kedves gyermekek! Tudjátok-e miért? Ti hozzátok már eljött a Krisztus, de mihozzánk még nem. A ti szívetekben már kigyúlt a karácsony éjszakájának csillaga, a miénkben még nem.... Nem jól mondtam az imént... Mégis mi vagyunk a boldogabbak, mert mi hozzánk ugyan még nem jött el a *gyermek Jézus*, a ti kicsiny pártfogótok, de az *ember Krisztus*, aki tűzzel és szent lélekkel keresztel, az már betért a mi házunkba is, a mi szívünkbe is, még hamarább mint ti hozzátok. Ha be nem tért volna, most ti sem volnátok itt. Ha a mi szívünkben ki nem gyúlt volna már előbb a karácsonyi csillag, akkor ezen a karácsony fán sem lobogna ma ez a sok parányi gyertyafény. Ha ezekben a könyörűlő asszonyi szívekben fel nem ragyog a megváltó krisztusi szeretet, bizony a ti szemetek sem ragyog ez estén az ártatlan örömnek s az édes várakozásnak boldog fellángolásától.

Ti vagytok ma a boldogok, de mi vagyunk a boldogabbak. A ti szemetekben ott űl a várakozás, a mi szemünkben ott űl a köny. És ott űl a hála, az imádat, a Jézus Krisztus iránt és az ő mennyei Atyja, a mi jó Istenünk iránt, aki arra méltatott minket, hogy nem nekünk kell kérni

mástól, hanem mi tehetünk jól másokkal, veletek édes gyermekeim.

Jót tenni másokkal. Ez a legnagyobb boldogság embernek e földön. Ez a legméltóbb készület a Krisztus megérkezéséhez.

Nemcsak én mondom ezt. Mondja ezt más is. Az is, aki Krisztus ítélete szerint legnagyobb volt a próféták között.

1900 esztendővel történt ezelőtt, de azért már a ti gyermeki elmétek is tud róla valamit, hogy mikor Krisztus Urunkat, a ti legjobb testvéreteket, a szegények és árvák isteni pártfogóját legelőször várták az emberek a földre: előbb Keresztelő Jánost küldte el az Isten, hogy az emberek szívében a Krisztus számára szállást készítene.

Ez a Keresztelő János szigorú ember volt. Öltözete teve szőr köntös. Eledele sáska, fagyökér s erdei méz. Ágya a pázsitos mező s takarója a csillagos ég. Magának nem kért az Istentől semmit e világ javaiból. A legnagyobb nélkülözések közt élt s a legmegelégedettebb ember volt. Senki sem volt nála szegényebb vagyonban, de senkisem volt nála gazdagabb lélekben. És tudjátok mit mondott? Hogy mivel lehet legméltóbb szállást készíteni szívünkben az érkező Megváltó elfogadására? Mikor a sok sóvárgó lélek odagyülekezett hozzá a pusztába és tanácsot kért tőle, hogy mondd meg nekünk mester, te Isten embere, mit cselekedjünk, hogy az Isten országának tagjai lehessünk? Mit cselekedjünk, hogy a messiásunkat méltóan fogadhassuk? akkor ezt mondotta: a kinek két köntöse van, adja az egyiket annak, akinek egy sincsen; s akinek eledele vagyon, ossza meg azokkal, kiknek nincs mit enni. Aki ezt cselekszi, ahoz az Idvezítő bizony be fog térni.

Ó ti könyörülő női szívek, kik úgy várjátok a Krisztust, ti megértettétek az ő hű követét. Kik enni adtok az éhezőnek, ruhát a ruhátlannak: bizony áldását veszitek ezen a világon is, de a másikon is. Titeket fog állítani az ő jobbja felől,

majd mikor ítéletet tészen s rajtatok fogja megvalósítani az evangyéliom üdvösséges ígéretét: *jertek atyámnak áldottai, bírjátok ez országot, mely nektek készíttetett e világ fundamentomának felvettetése előtt; mert éheztem és ennem adtatok, szomjúhoztam és innom adtatok, mezítelen voltam és felruháztatok engemet... Mert amit cselekedtetek egygyel az én kicsinyeim közzül: én velem magammal cselekedtétek azt.*

Óh, jól tenni másokkal, ez a legnagyobb boldogság a földön. Ez a legméltóbb készület a Krisztus megérkezéséhez, ez a legnagyobb érdem az Isten országába való befogadtatáshoz, a legfelségesebb jogcím az örök üdvösség megnyeréséhez is.

Ez... és az imádság. A lélek mélységeiből, a tiszta, és könyörűlő szívekből fakadó imádság. Jertek hát és imádkozzunk:

Én Uram és én Istenem! Én Krisztusom és én Idvességem! Nézd, itt vannak a te kicsinyeid: óh nézz le reájok s itt vannak a nagyok a te könyörülő lelkednek bizonyság tevői: óh áldd meg őket Istenem.

Óh áldd meg őket Istenem! És minden könnycseppért, melyet letörölnek; minden szomorú arcért, melyet mosolygásra derítnek; minden pillantásért, melyet megédesítenek; fonj édes örömből szívökre koszorút; lelkökben zenditsd meg a békesség énekét s a jólét üdvösségével és boldogságával súgározd be az ő tüzhelyöket.

S kelettől nyugatig, ahol egy árva van, ahol egy szegény van: óh küldj oda egy angyalt, küldj szerető szíveket, hogy

Sehol a messzi széles föld határán,
Szív egy se légyen elhagyatva árván
Karácsony éjszakáján.

Ahol a lelkekből a szeretetnek csak szikrája kilobban: ott légy, ott áldj te is .. óh, ott is vagy, áldasz is... ami szívünket is e pillanatban valami csodálatos fényességgel veszed körül én idvezítő Istenem, te szent, te megáldó örök szeretet! Ámen.

Czinke István,
rimaszombati ev. ref. lelkész.

19.

Mire irányult az én szeretetem ti közöttetek?

Búcsúbeszéd.

Alapige: János XIII. 34.

Atyámfiai az Úrban! rendkivűli az alkalom, midőn itt most utólszor emelem föl szavamat, rendkivűli az érzés is, mely szívemet elfoglalja; mert búcsút kell vennem tőletek; az idő int, a nap közelget, életem ösvénye más tájra vezet.

Megválni az ösmerős arcoktól, kik között sok jó testvérem volt nekem, megválni e tiszteletreméltó helytől, hol az élővizek forrásából üdítő italt igyekeztem nyújtani nektek — mért tagadnám, nem könnyű lelkemnek. Ha durva kezekkel, erőszakosan téptem volna át a szeretet kötelékét, mely szívemet hozzátok fűzte, talán könnyebb volna mennem, óh de akkor eddig is miért voltam itt? s várhatnék-e áldást működésemre az új munkatéren, ha életemmel megcsúfoltam volna a szeretet fejedelmét, Krisztust?

Nyugodt a lelkiismeretem, hogy nem csúfoltam meg s mostani nehéz helyzetemben ez a tudat ád nekem erőt, hogy lelki békével menjek innen, s ne rettegjek a jövendőtől sem; mert az isteni kegyelem rég azon szeretetre irányította szívemet, mely Pál apostol szerint: *nem irígykedik, nem cselekszik álnokul, nem fuvalkodik fel, nem cselekszik éktelenül, nem keresi csak ő maga hasznát,*

nem gerjed hamar haragra, nem gondol gonoszt, nem örűl a hamisságnak, örűl pedig az igazságnak, mindeneket elfedez, mindeneket hiszen, mindeneket reményl, mindeneket eltűr. (I. Kor. XIII. 4, 5, 6, 7.)

Igyekeztem e szeretet szellemében élni közöttetek s azon szép hivatás tudatában, melyre elhívattam, az indúlatok szertelenségétől óvakodni törekedtem, amennyire gyarló erőm engedte, szem előtt tartottam folyvást az apostoli intést: *mindenestől fogva te magadat például adjad a jó cselekedetekben.* (Tit. II. 7.)

Hogy a reám bizottakban hogy forgolódtam, azt ti tudhatjátok; azt tartom amit Pál apostol, hogy dicsekedni nem illik, *mert nem az a kedves, aki magát dicséri, hanem az, akit az Úr dicsér.* (II. Kor. X. 10.)

De ha nyolc évi működésemre visszatekintek, némi jogot tarthatok ahoz és ez nem dicsekedés, hogy az a szeretet volt lábaimnak szövétneke, melynek János apostol e szavakban ád kifejezést: *ne szeressétek egymást szóval, hanem cselekedettel és valósággal.* (I. Ján. III. 18.) Fogadjátok azért jó szívvel búcsú intésemet, mely meggyőződésem szerint legméltóbb befejezése itteni életemnek s legtöbb áldást hozhat reátok: *„Úgy szeressétek egymást, mint én szerettelek titeket“.*

Isten segedelmével azon kérdést akarom ez igék nyomán megvilágítani előttetek: *mire irányult az én szeretetem ti közöttetek?* Főkép e háromra:

I. *Igyekeztem terjeszteni a lelki világosságot.*

II. *Ápolni a békességet.*

III. *Enyhíteni a szenvedést.*

I.

Igyekeztem terjeszteni a lelkivilágosságot: ez a szeretet első munkája, melynek, lelkipásztori elköteleztetésemhez híven, óhajtottam megfelelni közöttetek.

Lelki világosság! nem olyan homályos szólam-é ez, melynek semmi mélyebb jelentősége nincsen? vagy nem azon túlzó szabadelvűség köpenyege-é ez, melylyel az élet vásári piacán hitetlenségüket takargatják az emberek?

Sem egyik, sem másik, hanem a lelkivilágosság a Krisztusban megnyilatkozott isteni kegyelembe vetett hitnek azon újjászűlő ereje, mely az erkölcsi tisztaság azon magaslatára emeli a gyarló embert, hol a szív a jó lelkiismeret áldásos békességét, mint az örökidvesség előízét élvezi.

Ezt a lelkivilágosságot törekedtem én terjeszteni közöttetek s úgy gondolom, hogy ez által a szeretet valóban áldásos munkáját végeztem; de hogy eredménynyel-e, vagy eredmény nélkül, azt nem kutatom. Isten akaratának titkába nem avatkozom; elég nekem az a tudat, hogy Ő erőssége volt lelkemnek törekvésemben s midőn támogató kegyelmét nem vonta meg tőlem, a munka áldásának reménységétől sem fosztott meg; mert, habár elhagylak is benneteket, azon reménységgel távozom innét el, hogy az általam hintett mag, bár csak parányi, mint a mustármag, de ha szándékosan el nem tapodják, ápolás mellett növekedést veszen s olyan terebélyes fává lesz, mely üdítő árnya alá fogadja ezt az egész gyülekezetet.

Azon sokféle lelki táplálék között, melyet ma úton-útfélen kínálgatnak, találhattok tetszetősebbet, ingerlőbbet, de tapasztalni fogjátok, hogy rövid élvezetök nyomán undor fakad, míg a Krisztusban megnyilatkozott isteni szeretetbe elmélyedés; a léleknek állandó gyönyörűséget s az életbajok legyőzésében hatalmas erőt nyújt. Megóvja ez a szívet attól, hogy akár a kevély elbizakodottság, akár a sötét kétség erőt vegyen rajta s nem engedi, hogy martalékává legyen az irígységnek vagy a gyülöletnek; abban az áldott egyensúlyban tartja ez a szívet, melynél a mérleg két serpenyőjében ez a két súly van: imádkozzál és dolgozzál.

Az isteni kegyelembe vetett hit s e hit által táplált munkakedv az a lelki világosság, melyet e gyülekezet közkincsévé óhajtottam tenni, ez irányban nyilvánult első sorban az én szeretetem hozzátok, ezzel a szeretettel szeressétek ti is egymást, ezt a lelki világosságot ápoljátok egymás kebelében s meglássátok, hatalmasan fogja ez megdicsőíteni magát közöttetek.

II.

Igyekeztem ápolni a békességet. A békesség ápolása nem épen legkönnyebb feladata a lelkipásztornak. Nézzük meg csak magának Jézusnak a nyilatkozatait. Azt mondja ő: *„minden ország, amely maga ellen meghasonlik, elpusztúl: és amely ház magával ellenkezik, elromol,* (Luk. XI. 17.) s ezzel szemben találunk tőle ilyen nyilatkozatot: *ne gondoljátok, hogy azért jöttem volna, hogy békességet bocsássak e földre: nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem fegyvert* (Máté X. 34.): s volt eset rá, midőn tanítványainak így szólott: *jaj néktek, mikor minden emberek jót mondanak felőletek.* (Máté VI. 26.)

Egész mélységében értenie kell a lelkipásztornak Jézus gondolkozását a békesség ápolása tekintetében; nem arra kell törekedni ezen szempontból, hogy az igaz istenfélelemnek, a szeretet evangyéliumának nyerjen minél több szívet. Ha bele dobja magát az emberek tetszése szerinti élet árjába, tagadhatatlan hamar eljuthat a népszerűség kikötőjébe, mely igen gyakran az evangyélium igazságaira való megalkuvás, de így hívatása ellenére cselekszik; az ő magasztos hivatása épen abban áll, hogy az élet tengerén Isten országa érdekében tudjon, ha kell az ellenséges áramlatokkal szembe is szállani, tudjon a jó diadaláért, melyben áll az igaz békesség, állhatatosan küzdeni.

Szeme elől ne tévessze azonban soha, hogy nekie nem sebeket kell osztani, nem a szégyen

yegét kell embertársai homlokára sütni, hanem szeretetleneket a megbocsátó szeretet erejével ógyítani; szeme előtt kell tartani Pál apostol ését: *Senkinek gonosz helyébe gonoszt ne fizessek. Minden emberek előtt a tisztességes dolgokról idot viseljetek. Ha lehetséges, amennyire ti tőle- lehet, minden emberekkel békességben éljetek.* ómа XII. 17—18.)

Ily módon igyekeztem én ápolni a békességet negfelelni a szeretet magasztos kötelességének; cel a szeretettel szeressétek ti is egymást s megsátok, a kegyelem Istenének áldása megsokalik gyülekezeti éltetek felett.

Intsétek, feddjétek bár egymást, azt mindig eretettel cselekedjétek, haragot s annyival inkább űlöletet soha ne tápláljatok, mert a harag rossz ácsadó *s valaki gyűlöli az ő attyafiát, gyilkos az.* Ján III. 15.)

III.

Igyekeztem enyhiteni a szenvedést. A szeretet irányban gyakorlása legkedvesebb tárgya volt kipásztori törekvésemnek, ha e téren nem tehet- annyit, mint a mennyit talán tennem kellett na, nyugodt a lelkem, hogy az egyátalában n akaratomon mult.

Óh hiszen ha éltem folyására visszatekintek, olyan pontra találok abban, mely nehéz próval fogékonynyá tette szívemet a szenvedők nti igaz atyafiúi részvétre, elég korán megultam komolyabb oldaláról is ösmerni az életet negtanultam becsülni a bátorító szót, mely a kasztó küzdelemben fölemel.

Közöttetek épen nem tekintettem zsákmányk, ami anyagi jót egyesült erővel nekem nyujtatok, hanem olyan tartozásnak, melyért a asztalás kelyhével igyekeztem enyhiteni, amir arra csak szükség volt, szenvedéstek emésztő lalmát. Örömeitekben irigység nélkül részt

tudtam venni s fájdalmatok számára volt mindég egy szívből fakadó könnyem, érettetek sokszor kellett megerősítenem magamat, hogy Isten igéjét vigasztalólag hírdessem; ti talán dolgoztatok értem kezeitekkel, én dolgoztam értetek szívemmel, nem azt néztem, hogy ki mennyit nyújt nekem, hanem hogy én annyit nyújtsak mindenkinek az ige vigasztaló erejéből, amennyit csak a kegyelem Istene engedett nyujtanom.

Voltam több nagy szenvedő beteg ágyánál s fölemeltem szavamat kedveseitek koporsója felett, nem fogadott szolgaként, hanem érező szívvel tettem mindenha ezt; nyugodt a lelkem, hogy szenvedésteket enyhíteni törekvő szeretettel hírdettem közöttetek Krisztust az életnek ama dicső fejedelmét, ki tétetett nekünk az Atyától igazságunkká, szentségünkké, váltságunkká.

És ezzel nem a tiszteletet kerestem, hanem sokkal inkább lelkipásztori hivatásomat óhajtottam betölteni s az evangyéliom hathatós erejéről tanúbizonyságot tenni. E törekvésemben az apostol eme szavai lebegtek előttem: „*Áldott az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, az irgalmasságoknak Atyja és minden vigasztalásnak Istene: hogy minket vigasztal minden háborúságunkban: hogy mi is vigasztalhassunk minden nyomorúságba esetteket azzal a vigasztalással, melylyel minket Isten vigasztal.* (II. Kor. I. 3. 4.).

A lelki világosság terjesztése, a békesség keresése, a szenvedők vigasztalása: ezekben igyekeztem a szeretet munkáját teljesíteni, lelkipásztori hivatásomat betölteni közöttetek. Tudom, erőtlen szolgája voltam az Urnak; de a ti javatoknak munkálásában hű testvér és barát.

Milyen szép megválás ez Atyámfiai! melylyel mi megválunk egymástól; nincs szívünkben neheztelés, mert kölcsönösen tudjuk, hogy az emberi sorsot az isteni bölcs gondviselés intézi. Mindenek felett nem szabad felednetek, hogy anyaszentegyházunk nem kizárólag egy gyülekezet, hanem

ı gyülekezetei számára neveli a lelkipász-
; s célja érdekében különbözőképen rendel-
velük.
demes egyháztanács s tanítótestület! első
is tőletek veszek búcsút, kiknek támoga-
állhattam meg azokban, melyekre az én
ól a Jézus Krisztustól, megbizatást nyertem;
nekem nem köszönhettek is semmit, úgy
, rossz emléket nem hagyok közöttetek, mert
üttes és békességes munkálkodás kapcsát
rősíteni kivántam s fenhéjázó elbizakodott-
összetörni távolról sem törekedtem. Mun-
ásomban Krisztus példáját igyekeztem szem-
artani s az egyház boldogulása, iskoláink
se szívemen feküdt, együttes törekvésünk
t, hogy ne egyesek szeszélye, hanem az
k alkotott testület tanácskozásban megnyi-
) bölcsessége igazgassa az egyház ügyeit
yermekek olyanok legyenek e gyüleke-
mint a zöldelő olajfa, Isten nagy nevé-
csőségére. Ez legyen ennek utána is irány-
: s meglássátok, e gyülekezetben mindenek
és szép renddel fognak folyni. A kegye-
tene szentelje meg szíveteket, hogy a Krisz-
yházának érdekét, minden más érdeknek
egyétek.
)zségi érdemes elöljárók, kiknek részéről
ıha a legnagyobb jóindulattal találkoztam
ngemet hivatásom betöltésében szintén segí-
;yekeztetek, fogadjátok az én Uramnak a
Krisztusnak nevében áldás kívánásomat.
ti atyámfiai, kicsinyek és nagyok, ifjak és
! ha nem látjátok is már ennek utána az
ámat, nem halljátok szavamat, ne feledjétek
›tetet, melylyel én szerettelek mindnyájoto-
z a szeretet buzdítson az emlékezet által
ıogy szeressétek egymást, terjesszétek egy-
)zött a lelki világosságot, ápoljátok a békes-
vígasztaljátok a szenvedőket, hogy így az
ız igaz atyafiúi szeretetben áldottak legyetek.

A minden áldások Istene az ő áldásainak bőségét árassza e gyülekezetre, árassza e községnek minden rendű-rangú lakosaira, hogy akik itt élnek, az ő dicsőségére éljenek és akik itt halnak, az ő idvességének örömére jussanak az Ur Jézus Krisztus által. Ámen.

Illyés Endre,
balmaz-ujvárosi ev. ref. lelkész.

E) KERESZTELÉSI BESZÉDEK ÉS IMÁK.

1.[1]

Isten hozott hozzánk fájdalom gyümölcse, újszülött kisded. Fájdalmak között jöttél e világra s majd fájdalmak között távozol abból. Mert a születés és a halál ikertestvérek.

Jöttöddel egy nagy igazságra, egy örök törvényre tanítasz minket, arra, hogy e fájdalomból boldogság fakad. Születésből és halálból egyformán.

Milyen lehet az anya szülőfájdalma, midőn belőle olyan boldogság fakad, mint az anyai szeretet. Milyen lehet az anya boldogsága, midőn olyan fájdalomból fakad, mint a szülő fájdalom.

Ha felnőssz kis fiam, ne feledd ezt az anyai boldogságot őrizni, amely ilyen fájdalom gyümölcse.

Isteni és emberi törvény szerint atyádnak is tartozol valamivel. Atyád kívánsága ez. Ne feledd, hogy e fájdalomból boldogság fakad. Ezért a kereszt az üdvösség jelvénye.

„Ki szomorú nem volt, az mind pogány,
Ő rendelé ezt így a Golgothán."

A legnagyobb boldogságot pedig e két szó adja: *Isten* és *Haza*. E kettőért mindig kész légy keresztet viselni. Engedelmes fia légy e két szent drága személynek mind halálig, egész a keresztnek haláláig, így szólván: *„Ne úgy legyen, a mint én akarom, hanem a mint ti."* Istennek és a Hazának jegyezlek el a szeplőtlenség jegyével a vizzel.

Csánki Benjámin,
tiszafüredi ev. ref. lelkész.

[1] Saját gyermekének keresztelésekor.

2.

„Elmenvén tanitsatok minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának és a Fiúnak és a Szent Léleknek nevébe." így hangzik a parancsolat, melyet Urunk Jézus Krisztus adott az ő tanítványainak. Ennek a parancsolatnak az értelmében kereszteltetnek meg a kis gyermekek ma is, mikor tisztavizet öntünk fejökre, jelképéül annak, hogy valamiképen a víz lemossa a testnek szennyét, azonképen a Krisztus tudománya, az evangyéliom hatalma, ha igazán hiszünk abban, megtisztítja a lelket a föld hozzá tapadt salakjától: a bűntől. És vajjon ki ne óhajtaná, hogy olyan tiszta legyen kis gyermekének szive mindvégig az élet útain, mint aminő tiszta az most minden földi szennytől, midőn csak nem rég hangzott fel benne az élet első dobbanása.

Ha nézi az édes anya a bölcsőjében csendesen nyugovónak angyali arcát, melyre mosolyt derít a pihentető álom és az öntudatlan ébredés és ha földfeletti örömében az édes anyának osztozni jön az édes atya is és élvezni a földi mennyországot szívök mosolygó angyala felett amint egymás kebelére borúlnak; ha ilyenkor ajkukra száll egy halk sohaj s boldogságuk tengeréből pilláikra szökik egy könny: könny és sohaj egy-egy fohász, mely esdve száll az Úr zsámolyához: Isten, te égi jó Atya! légy őrizője ez ártatlan szívnek s távolítsd el tőle a földi lét kisérteteit!

Ezt óhajtják a szülői szívek és ezt akarja a vallás is, mely midőn a keresztvízzel eljegyzi

nagának a kisdedet, óltalma, őrízője és vigaszalója lesz, hiven kisérvén lépteit a bölcsőtől a koporsóig.

Midőn még az öntudat szunnyad a gyermek kebelében, ő már ott van oltalmával, melyet védőleg terjeszt ki felette és megszenteli a szülők édes reménységét. A gyermekkor játéka és az ifjúkor álmai felett is ő őrködik; ha a küzdelmek árja fejünk fölé csap, akkor is ő ment meg a kétségektől s ha végre végóránk üt, fáradt szemeinket a vallásnak égi angyala zárja le, megvigasztalván örök élet után sóvárgó lelkünket ama határontúli szebb élet reményével.

K. szülők! Ti már tudjátok, tapasztalásból tudjátok, hogy miként szenteli meg éltünk minden viszonyát a vallás, mely örömben és fájdalomban egyaránt Istenhez vezérli lelkünket. Tudjátok, hogy a szívnek boldogságát, mint a lélek üdvét, egyedül a ker. vallás által hírdetett hitnek a hatalma szerezheti és tarthatja meg számunkra. Ezért akarjátok most kis gyermeketeket oltalma alá helyezni.

Én is azért, mint a vallás egyik igénytelen szolgája, kész örömmel teljesítem óhajtástokat; felveszem eme kisdedet a szent keresztség által a keresztyének társaságába. Mielőtt azonban ezt tennéni jertek *imádkozzunk* érte:

Édes Atyánk a Jézus Krisztus által! Gyermeki bizalommal emeljük tekintetünket e pillanatban hozzád a magasba és szólani akarunk Te veled, jó Istenünkkel. Neked Atyánk gondod van roppant világaid mindenik porszemére, minket pedig ezenfelül szeretettel ölelsz magadhoz, mint földi édes atya gyermekeit. E boldogító közelség bátorit bennünket most is, hogy felmutassuk előtted eme kisdedet, virágát az itt dobogó szívvel álló szülők szerelmének, bimbóját a jövendőhöz kötött szép reményeiknek.

Óh, tekints le reája szeretettel! Távoztasd messze tőle a vészek és viharok angyalát, hogy oltalmazó szárnyaid alatt felnövekedvén, beteljesülhessenek a hozzá fűzött s benne élő vágyak és remények.

Hisszük Atyánk, hogy meghallgatod imádságunkat; hisszük, hogy szerető édes atyja lész e kisdednek is, kit ime neked ajánlottunk! Óh legyen nekünk a mi hitünk szerint! Ámen.

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész.

3.

Az ev. ref. egyházba áttért müvelt zsidó család megkeresztelésekor.[1]

A mi segedelmünk legyen az Urtól, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság egy örök Isten. Ámen.

Ez ünnepélyes pillanatban teljes örömmel üdvözlöm az elhatározásnak ama szilárdságát, mely titeket e nevezetes fordulópontra, sőt egy új irány kiinduló pontjára állított. E nevezetes forduló pontnál méltó joggal vehetem ajkamra az írásnak amaz örökérvényű szavait: *„Megösmeritek az igazságot, és az igazság szabadokká teszen titeket.“* Úgy van. Csak az igazság megösmerése és hű követése tehet szabadokká a szó valódi értelmében. A legfőbb igazság pedig ez, hogy *az isten csupa szeretet.* A szeretet Istenéről való *igazság* szabadokká, boldogokká, a mennyország gyermekeivé teszen. Ez igazságot az *evangyéliom* tanítja, az Atyának szeretetét és kegyelmét földrehozó Krisztusról szóló, Szentlélek által szerzett könyv, a pünkösti erők lehellete — írásba és emberi szavakba öntve, — hogy mondhatatlan hatalmával szabadokká tegye mindazokat, kik lelkileg vonzó körébe jutottak, amiképen ennek tanúi valának a háromezer lelkek amaz első napon, azóta több ezrek minden napon és most a ti lelketek *a mai napon.* Az Isten — szeretet. *Úgy szerette a*

[1] Elmondatott Vinkovcén, 1900. Augusztus 25-én, Meczner M. és családja megkeresztelése alkalmával.

világot, hogy az ő fiát adta, hogy minden, valaki ő benne hiszen, el ne vesszen, hanem örök életet vegyen. (Ján. III. 16.) Im ez igazság megösmerése hogy ne tenne szabadokká és boldogokká?

Ez igazság ereje tölté be egykor Saulus lelkét, mikor ő a túlbuzgó farizeus, Gamaliel iskolájának merev tanítványa, a mózesi hagyományok szigorú követője, az új eszmeáramlat nagy ellensége — új fényerőtől érintve, lelkében megvilágosíttatva, az igazság merész bajnoka, a szeretet elvének hű tolmácsa és hatalmas hirdetője lőn, vakbuzgó ellenségből világos elméjű, lángnyelvű apostol, ki amaz új életelvtől áthatott, új irányba hajtatott szívével így szólhatott: *„élek többé nem én, hanem él én bennem a Krisztus!“*

Az a fölvilágosultság, az a szélesebb, magasabb és tisztább látkörben mozgó gondolkodás, mely titeket is fölemelt a hagyományok korlátain — hasonlatossá teszi a ti elhatározó lépéseteket, az egykori Saulusnak, a későbbi nagy hatású apostolnak lelki állapotához és a Krisztusban nyert megvilágosíttatásához.

A törvény vallásában, a mózesi rendeletek tiszteletében és szolgálatában születtetek és neveltettetek ti is, miképen ő, ki a Szentlélek-Isten kegyelméből megértette, hogy a törvény nekünk a Krisztusra vezérlő mesterünk volt, mert a *törvénynek vége — a Krisztus*, a prófétáknak betetőzése az *evangyéliom* és az ebben megnyilt üdvintézmény: *a szeretet vallása.*

A szabaddá tevő igazságot így ösmerte fel *egykor* a nagy apostol, így most a ti lelketek.

Ámde... az igazság fölismerése és követése között még roppant űr vagyon. És e roppant űr, emberi természetünk, társadalmi állásunk sokféle árnyaival van benépesítve. Habozó lelkünk fölsóhajt: *Követnélek Uram... de*... előttünk a Krisztus, mennénk is hozzá örömest, de... valami elzárja az útat. Azt mondjuk, hogy az emberek, hogy a világ... Nem, csak az emberi árnyékok, csak a

világ láncain csüggő szívünk káprázatai. Az emberekben soha sincs erő útját szegni az igazságnak, sőt nincs is bátorság megragadni a nagy elhatározású lelkek szárnyait. Az emberek csak az ingadozót riasztják vissza, csak a füstölgő gyertyabelet olthatják meg, de nem a csipkebokor lángját... nem a pünkösti nyelvek tüzét, nem a Szentlélektől nyert elhatározás erejét. Az emberek jobban sietnek megbámulni a fenkölt elhatározást, az akarat erejét és annak igazságában gyökerező merészségét, semhogy urai lehetnének egy szónak, ami cáfoló erejű. És mégsem juthatunk mindjárt az Úrhoz... Látjuk őt, de közöttünk az emberek világa, az árnyaknak zsibongó, hullámzó sokasága. Amint mondani szoktuk: száz meg száz kérdés állja útunkat.

A múlt, melyben gyermek és ifjú éveink emlékei élnek, a nevelés, a megszokás hatalma, íme mind oly gyökérszálak, melyekből lelki életünk táplálkozik, sőt naponkint új erőt merít. Jól érzi szívem és a ti szívetek, hogy ezek erkölcsi életünknek mind oly mélyre menő gyökérszálai, hogy életünk fáját azoktól egy mozdítással elszakítani és új talajba ültetni nem lehet.

Csak a vihar teheti ezt, midőn Isten szól a viharban; midőn a Szentlélek zúgó szélnek zendülésével veri szívünk együgyű nyugalmát, midőn megragad, a meggyőződés fényerejével megvilágosít és fölemel egy új lelki élet magaslatára, melyről meglátjuk az Urat, akit követni kell.

A hagyományok láncain csüggő, az emberektől rettegő, félénk tanítványokat is, a vakbuzgóság útain rohanó Saulust is így ragadta ki a Szentlélek mennyei viharja, így ragadta ki a múltnak talajából, az ó-embert átfonó, földhöz bilincselő kötelékek hatalmából és vitte át őket az igazság *megösmerésének világosságára*, a Krisztusban való szabadság tiszta levegőjébe, mely éltet és üdvezít időben és örökkévalóságban.

Nektek is ekképen segített az Úr. — Adott erőt fölvenni a harcot önszívetek ellen és minden ellen, mit a megszokás és a múlt hatalma lelketekben megszentelt, adot erőt fölvenni a küzdelmet az emberek ítélete ellen, és adott bátorságot, merészséget a meggyőződés, lelkesedés sas-szárnyára kelni és belémerülni a viharba, és adott kegyelmet átszelni a sötét felhőket, megláthatni az igazság áttörő világosságát és szabaddá lett lelketekben boldog megújhodást érezve, a zsoltáríró édes fohászkodását magasztosult érzéssel rebeghetni: *megújhodtatsz engem, miként a sast!* (Zsolt. CIII. 5.)

Noha jól esik mindezt hinnem, sőt súgárzó arcotokról olvasnom: mindazonáltal meg kell emlékeznem az én Uramnak, a Krisztusnak nagy intelméről: *Valaki engemet bé nem vall az emberek előtt, én sem vallandom bé az én mennyei atyám előtt.* Noha nem kételkedem a hitnek és meggyődésnek mértéke felől, mely ti bennetek vagyon: mindazáltal hívatalos kötelességem szerint kérdezlek titeket: vajjon készek vagytok-e itt nyilvánosan is vallást tenni a ti hitetekről, mely vagyon az *Atyaistenben*, a *Fiúistenben* és a *Szentlélekistenben*, a teljes *Szentháromság egy Istenben?* Ha készek vagytok: feleljétek érthető szóval, hogy: *igen.* Ezekután előtökbe adom a ker. egyházban bévett egységes *hitcikkelyt*, az apostoli hitformát. „Hiszek egy Istenben“ stb.

Mondjátok azért, hiszitek-é, valljátok-é mindazt, mit a keresztyén anyaszentegyház főbb igazságainak eme foglalatjában *most* meghallottatok?

Ha hiszitek, mondjátok érthető szóval, hogy: *hiszszük* és *valljuk.*

Végül ígéritek-é, hogy ti a ker. vallást az evangyéliom szerint reformált egyház meggyőződése és tanítása szerint akarjátok vallani és követni? Ha igen: feleljétek: *igérjük.*

Imé megemlékezem az én Uramnak a Krisztusnak parancsolatjáról, ki az ő szolgáit arra in-

tette, hogy mindeneket *tanítsanak* és azután *megkereszteljék meg* azokat, akik hisznek. Mint az Ur Krisztus lelki tanítóinak egyike, íme az én erőtlenségemhez képest tanítottalak titeket az egyetlen Mesternek, a Krisztusnak tudományában. Ti pedig hittetek és ígértétek, hogy a Krisztusban való hitben megmaradtok, sőt abban növekedni is kívántok. Jertek azért, hogy titeket meg is kereszteljelek, amiképen az Urtól rendeltetett.

(Keresztelés.)

Immár titeket az evangyéliom szerint reformált keresztyén egyház tagjaiul nyílvánítalak, testvéri kézadással fogadlak és bevezetlek az ev. ref. egyház tagjait megíllető jogok és kötelességek gyakorlatába, mikor titeket e jogok és kötelességek gyakorlására jogosoknak és kötelezetteknek nyílvánítalak. Hogy a szabadságban megálljatok, a hitben és szeretetben növekedjetek, arra nézve Isten kegyelmét kérem, kihez könyörögjünk mindnyájan ilyenképen:

Világosságnak Ura, a benned bízóknak és téged keresőknek kegyelmes Atyja a Krisztusban. Áldott légy kegyelmedért, hogy a Te szent Fiadat adtad, hogy mindeneket hívogasson a te országodba és megkeresse valami elveszett vala. Áldott légy, hogy minden népnek megmutattad, most a Te gyermekeidnek is megábrázoltad a Krisztust, kiben higyjenek, kit megösmerjenek a Szentlélek által. Íme a Te gyermekeid hálaadással jönnek Te hozzád, ki adtad nekik a Szentlelket, hogy általa Úrnak nevezhessék a Krisztust! És áldanak Téged a Krisztusért, kiben Atyánkká lettél nekünk és minden megtérőknek.

Uram, ki az embereknek szívét formáltad és rendeltél némelyeket időknek előtte némelyeket hitre és üdvösségre, némelyeket hitetlenségre és

kárhozatra: áldott légy, hogy ezeket is a hitnek és üdvösségnek ösvényére hívtad, áldott légy hogy őket igazságnak és világosságnak tisztességes edényeivé formáltad és nem vetetted őket éktelenség edényeül tisztátalanságra. Te hallottad az ő vallástételüket, Te látod hitüket, melyet szívökbe adtál, minekelőtte formáltad volna az ő szívöket, Te ösmered erőtlenségeiket. Azért Uram Te vezéreld ezután is lépéseiket, a Te erőddel erősítsd meg ingadozó lábaikat, hogy bölcs szívvel járjanak a Te útaidban! Segéld őket, hogy amit fogadtak megtarthassák, hogy a hitben növekedést vegyenek a Szentlélek által! Add, hogy a világosság ő bennök sötétséggé ne változzék. Te légy mennyei atyjuk, a Szentlélek tanítójuk és a Krisztus nyereségük, mindnyájunknak nyereségünk, életünkben és halálunkban! Ámen.

Mi Atyánk.

Az Úrnak, aki hívott minket, legyen dícséret, dicsőség és hálaadás. Ámen.

Vásárhelyi Zsigmond,
az új bánoveczei ref. missió lelkipásztora.

4.

Felnőtt zsidó leány megkeresztelésekor.

Segedelmünk jöjjön az Úrtól stb.

Azért jelentél most meg itt előttünk édes leányom! hogy saját elhatározásod folytán, mely a mindeneket bölcsen igazgató Isten akarata, eddigi vallásodról áttérj a Krisztust követők társaságába, a keresztyén anyaszentegyházba; — az én tisztem pedig irányodban az, hogy (miután már heteken keresztül kellő oktatásban részesítettelek) mint e vallásnak szolgája, a szent keresztség által átvegyelek s felavassalak téged a Krisztus országába, követvén magának Megváltónknak ama parancsát, melyet hajdan adott az apostoloknak, ezt mondván: *„tanítványokká tegyetek minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának és a Fiúnak és a Szentléleknek nevébe!“*

Midőn te — édes leányom! — a Krisztus követők társaságába belépsz, ezáltal — mint azt már veled megértettem — nem tagadod meg lényegében eddigi vallásodat, a Mózes vallását, hanem áttérsz egy tökéletesebb vallásra. Hiszen maga a Krisztus, a mi Megváltónk nyilván kimondotta, hogy nem azért jött ő, *hogy Mózest és a prófétákat eltörölje, hanem hogy azoknak tudományát teljesebbé, tökéletesebbé tegye.*

A Mózes vallása csak annyit kíván az embertől, amennyit a törvény, a szigorú kötelesség parancsol, — a Krisztus vallása pedig ennél többet, — mert nagylelkűséget, nemesszívűséget, könyörűletességet és általános emberbaráti szeretetet

4.

dó leány megkeresztelésekor.

ünk jöjjön az Úrtól stb.
entél most meg itt előttünk édes
gy saját elhatározásod folytán, mely
bölesen igazgató Isten akarata, eddigi
ttérj a Krisztust követők társaságába,
anyaszentegyházba; az én tisztem
lban az, hogy miután már heteken
lő oktatásban részesítettelek, mint e
olgája, a szent keresztség által átve-
vassalak téged a Krisztus országába,
gának Megváltónknak ama parancsát,
n adott az apostoloknak, ezt mond-
*nyokká tegyetek minden népeket, meg-
őket az Atyának és a Fiúnak és a
nevébe!"*
édes leányom! a Krisztus kö-
gába belépsz, ezáltal mint azt már
ettem nem tagadod meg lényegé-
vallásodat, a Mózes vallását, hanem
ökéletesebb vallásra. Hiszen maga a
ni Megváltónk nyilván kimondotta,
ért jött ő, *hogy Mózest és a prófétá-
hanem hogy azoknak tudományát tel-
etesebbé tegye.*
vallása csak annyit kíván az em-
nyit törvény, a szigorú kötelesség
vallása pedig ennél többet
nemesszívűséget, könyö...
emberbaráti szeretetet

kíván az ő követőitől. Mózes szerint az Isten egy haragos, bosszúálló felség, kitől félnünk és rettegnünk kell; Krisztus szerint pedig kegyelmes atyánk, kinek mi mindnyájan gyermekei s így egymással testvérek vagyunk s mint testvérek, egymást szeretni tartozunk. Ezért mondá a Megváltó: *„Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és minden erődből: ez az első nagy parancsolat; a második hasonló ehez: Szeresd felebarátodat, mint magadat“.*

Nem kell hát neked édes leányom semmi erőszakot tenned lelked ismeretén, midőn az Istenről való ó-testamentomi hiányos fogalmakat az új-szövetségi egyháznak, a Krisztus egyházának, tisztább és világosabb fogalmaival cseréled fel s azon egyházba térsz át, mely azt tanítja, hogy a jóságos Isten *„nem akarja a bűnös embernek vesztét, hanem inkább annak megtérését és életét“.*

Ami pedig a kötelességeket illeti, amiket a Krisztus vallása elébünk szab, ezek sem ellenkeznek azon kötelességekkel, miket a Mózes vallása a tizparancsolatban tőlünk megkíván, hanem csak különböznek abban, hogy a Krisztus vallása sokkal többet kíván mitőlünk. Mózes mondotta: *„ne ölj!“* a Krisztus pedig azt mondja, hogy *„valaki az ő felebarátját gyűlöli: már szívében gyilkosa lett annak“.* Mózes mondotta: „szeresd felebarátodat és gyűlöljed ellenségedet“, Krisztus pedig azt mondja: *„ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, micsoda kedvességtek lészen ezért Istennél? hiszen a bűnösök is ugyanazont cselekszik; én azért ezt mondom tinéktek: szeressétek még ellenségeiteket is, áldjátok azokat, akik titeket átkoznak, imádkozzatok azokért, akik titeket űldöznek és háborgatnak!“* Sőt még azt is mondja, hogy: *„jól tegyünk azokkal, akik minket gyűlölnek“ s legyünk, — igyekezzünk — hasonlatosak lenni a mi mennyei Atyánkhoz, „ki az ő napját felhozza mind a jókra, mind a gonoszokra és esőt ád mind az igazaknak, mind a hamisaknak földére“.*

Az erkölcsi tökélyesbülés ~~tehát~~ az a cél, melyet Krisztus a mi életünk céljául kitűzött; ezen cél felé kell törekednünk egész életünkben, hogy ő benne és ő általa lelkünk üdvösségét megnyerhessük, feltalálhassuk. Ezért mondja ő, hogy *„nem minden, aki csak imádkozik, mondván: Uram, Uram! megyen bé Isten országába, hanem aki cselekszi is az én mennyei Atyámnak akaratát!“*

Ezen lelki és erkölcsi tökélyesbülésre kötelezed tehát el magadat, — ~~édes leányom~~! — midőn most a Krisztus egyházába áttérsz; ezen vallásba, a kegyelem és üdv vallásába avatlak én fel téged, hogy légy ezután hű követője a Krisztusnak, légy hű követője azon tudománynak, mely az embert minden szépre és jóra: a boldogságban is alázatosságra, a szenvedések között pedig béketűrésre s Isten akaratán való megnyugvásra tanítja.

Mielőtt azonban felavatnálak ~~édes leányom~~, adj számot és tégy vallomást a te hitedről!

(Itt a felavatandó mondja az apostoli hitformát.)

Az evangyéliom mondja, hogy *„aki hiszen és megkeresztelkedik: idvezül.“* Miután tehát a te hitedről vallást tettél: jer és részesülj a szent keresztségben!

(Itt megtörténik a felavatás.)

És most mi, kik ezen ünnepélyes megtérésnek szemtanúi vagyunk, jertek emeljük fel szíveinket az egek Urához és könyörögjünk ezen megtért s a Krisztusban atyákfiává lett társunkért ekképen:

~~Jehova~~! minden testnek és léleknek Istene, ki az egész emberi nemzetséget egy vérből teremtetted, áldunk és dicsérünk téged azon nagy kegyelmességedért, melyet ezen megtért társunkkal közlöttél; áldunk, hogy megmutattad neki a Te szent fiad, az Úr Jézus Krisztus tudományának igazságát és világosságát és az ő országába kegyelmesen általhoztad!

Kérünk Téged jó Istenünk, kegyelmes Atyánk! hogy közöld vele ezután is a Te kegyelmedet, hogy a hitet, melyről most vallást tett Te előtted, megtartsa mindvégig; add neki szentlelkedet, hogy *sem élet, sem halál el ne szakaszthassa a te szerelmedtől, mely vagyon a Jézus Krisztusban!*

Védelmezd őt jó Atyánk ez élet viszontagságos útain, hogy benned vetett hite meg ne tántorodjék; védelmezd a vétkes kísértések ellen, hogy a tiszta erkölcs és erény útjáról le ne téríttessék, hanem hű maradjon megváltó Krisztusához s annak tudományát és nyomdokait kövesse mindenkor!

Álld meg az ő ifjú életét jó Atyánk lelki és testi áldásokkal, hogy kemény próbáltatásoknak ne legyen kitéve ez életben; ha pedig olykorszenvedések is jönnek reá, tanítsd őt szent akaratodon megnyúgodni s Tőled várni béketűréssel a szabadítást!

Adj jó Atyánk a mi szívűnkbe is állandó testvéri szeretetet ő iránta, hogy őt, mint társunkat soha el ne hagyjuk, sőt mindenkor, jó és balsorsában készséggel vegyünk részt; bajaiban oktassuk, segítsük, vígasztaljuk, jólétén, boldogságán örvendezzünk.

Isten! mi Istenünk! hallgasd meg kérésünket, a Te szent fiadnak az Úr Jézus Krisztusnak érdemeért Ámen.

Mi Atyánk, ki vagy stb.

Mindezeknekutána áldjon meg téged édes leányom, — immár a Krisztusban szeretett testvérünk, — áldjon meg téged az Úr minden lelki áldásaival; erősítsen téged a hitben, melyről most

vallást tettél, szent lelkének kegyelmével; adjon neked a jó Isten, mig e földön leszesz, megelégedést és békességet, adjon majd egykor lelkednek örök üdvösséget az egekben, szent fiáért a Jézusért. Ámen.

Segesváry József,
kántorjánosii ev. ref. lelkész, esperes.

F) KONFIRMÁCIÓI BESZÉDEK ÉS IMÁK.

1.

Jöjjön áldás . . . stb.

Kedves gyermekeim! Az Istennek szent lelke töltse be mennyei ajándékkal a ti szíveteket, midőn legelőször járúltatok szent asztalához, hogy igaz hitetekről itt vallást tegyetek s magatokat a legjobb édesatya szolgálatára lekötelezzétek, ígérvén itt e gyülekezet és Isten szent színe előtt, hogy lesztek neki mindhalálig engedelmes gyermekei.

Lelkem édes örömmel gerjedezik e pillanatban, hálát adván a nagy Istennek, ki örökkévaló gondviselésével őrködik anyaszentegyháza felett s hívei nyáját minden évben új tagokkal szaporítja.

De elfog egyúttal az aggodalom is a jövőért — értetek s úgy összeszorúl szívem, ha rágondolok e sivár lelkű korra, melyben élni fogtok; ha rágondolok, hogy a szent tűz a szívekből, a régi lelkesedés a lelkekből hogy kialudott. A vértanúk végtelen sora vonúl el előttem, kik meghaltak hitért és hazáért; kik megvetettek dicsőséget, hatalmat, gazdagságot és életet az igazságért s kikről annyit beszéltem előttetek. Egy *Husz,* aki élhetett volna nyugodtan és boldogúl, de aki ment inkább elevenen a tűzhalálba, mert jobban szerette az igazságot az életnél. Egy *Luther,* aki lehetett volna gazdag és hatalmas és aki lett üldözött és szegény, mert inkább akart Istennek engedni, mint

embereknek, mert többre becsülte lelke meggyőződését a gazdagságnál. S egy *Rákóczy*, aki élhetett volna fejedelmi fényben, hatalomban és aki lett bújdosó és elhagyatott, mert nagyon szerette a hazáját.

Óh mi nem értjük ezeket az embereket, meg nem foghatjuk e dicsőknek önfeláldozását, mert mi már nem tudunk lelkesülni, csak a pénzért, nincs semmi szent előttünk, csak a haszon s az adott szó szentségét csak addig őrízzük meg, mig többet nem ígérnek érte.

Ti, Krisztus nyájának fiatal serege, ifjú testvéreim! vigyázzatok! A tanácsokat, miket néktek adtam, el ne felejtsétek, sőt e megható pillanatban véssétek azt még mélyebben szívetekbe: „Őrízd meg emberi méltóságodat s ne tégy soha olyat, ami miatt pirúlnod kellene. Légy hű és igaz. Légy hű lelkedhez, hű a te meggyőződésedhez mindhalálig!“ Ezt tanítottam.

Mert az Isten ezt az egy drága ajándékot adta nektek, mely két életre szól: a síron innenire és a síron túlira; mely összeköti nektek az eget a földdel; mely által rokonságba léptek magával az Istenséggel s mely egyedűl tesz méltókká benneteket arra, hogy „ember“-nek neveztessetek.

E drága, e megbecsülhetetlen ajándék a lélek, mely az egeket szeretné berepűlni; mely kutatja még az Istenség mélységeit is; mely mennyei tökéletesség után sóvárog.

Ezt a halhatatlan lelket magatokban ti megbecsűljétek s annak igaz meggyőződését soha semmi haszonért, soha senki kedvéért árúba ne bocsássátok!

Mert ha azt tennétek valaha, jegyezzétek meg jól magatoknak, ha ti ezt a halhatatlan lelket, Istennek ezen egyetlen adományát, mely benneteket az oktalan állattól megkülönböztet: így meggyaláznátok s annak becsületes meggyőződéseit — saját tiltakozása ellenére is — vásárra vinnétek:

akkor mi különbség lenne köztetek és Istennek lelketlen teremtményei között?

Tán az, hogy nektek érző szívetek van?

Óh, szíve van a madárnak is! S a fülemile addig búsúl elvesztett társa után, míg megszakad a szíve s én nem ismerek édes anyát, ki gyöngédebben s gondosabban tudná ápolni kicsinyeit, mint a fecske.

Óh, szíve a madárnak is van! De lelke és meggyőződése — az nincs, csak az Istennek és a halhatatlanságra teremtett embernek.

Azért még egyszer mondom, ezt a halhatatlan lelket ti magatokban megbecsűljétek, emberi méltóságtokat megőrízzétek, az igazság ösvényén meg ne tántorodjatok s megtartsátok a parancsolatot, melyre benneteket tanítottalak!

Rosszra én titeket úgyis nem tanítottalak, a jónál egyébre nem serkentettelek s nap nap után csak azt kötém szívetekre, amivel az őskeresztyéneket óvta a nagy apostol a csüggedéstől: *„Légy hű mind halálig és neked adom az életnek koronáját.“*

Most sem kérek tőletek egyebet — midőn az élet nagy harcának megharcolására elindítlak benneteket, — csakhogy legyetek hívek mindhalálig azokhoz az isteni igazságokhoz, melyeket a mindenható segedelmével meggyőződéssé érleltem a ti lelketekben.

Legyetek hívek az Istenhez!

Legyetek hívek a Krisztus evangyéliomához!

Legyetek hívek e mi ref. anyaszentegyházunkhoz, melynek hitét és szabadságát őseink vérrel védelmezték!

Legyetek hívek e szent hajlékhoz s az Isten háza iránti buzgó szerelem emésszé folyvást a ti kebleteket!

És végűl még egyet kérek tőletek. Míg ebben a gyülekezetben megtart engem a gondviselés: legyetek mindig bizodalommal én hozzám; az

nekem nagy örömömre fog szolgálni. Mert higyjétek el, hogy soha se lesz nektek ebben az életben jobb emberetek, jobb barátotok, jobb tanácsadótok. Sorsotokat e naptól fogva én résztvevő figyelemmel kisérem s ami titeket bánt, az nekem is fáj, ami nektek öröm, nekem is az. Óh, jöjjetek azért bizodalommal én hozzám, ha majd az élet súlyos terheinek viselésében megfárad lelketek, testetek: én a Krisztus nevének és szent evangyéliomának áldott forrásánál megenyhítlek, felüdítlek benneteket.

Most pedig jertek — mielőtt e gyülekezet kebelébe fogadna benneteket — mutassátok meg, hogy ti arra méltók vagytok, mutassátok be szent vallásunkban való előmeneteleteket s azután tegyetek ünnepélyes vallást a ti hitetekről s szent fogadást e mi anyaszentegyházunkhoz való hűséges ragaszkodástokról... Előbb azonban hívjátok segítségül Istennek szent lelkét, énekelvén (ezt: *Jövel szent lélek Úristen!*)..

(Vizsga, hitvallás és fogadástétel s kézadás.)

Íme beavattunk titeket, kedves gyermekek, az ev. ref. egyház nagykorú tagjai közé s ennek megbizonyítására felhatalmazunk titeket szent vallásunk másik sákramentomának, az úrvacsorának vételére, hogy így a mi testvéri közösségünk tiveletek megpecsételtessék.

És most imádkozni fogunk érettetek. Kérni fogjuk Istent, az édes jó Atyát, hogy szent fogadásotok beteljesítéséhez adjon nektek erőt, kegyelmet és segedelmet; hogy tartson meg titeket mindvégig az igaz hitben s az ő áldott igéjét tegye foganatossá és gyümölcsözővé a ti lelketekben.

Jertek K.! cselekedjük ezt. S szívünk megteljesedvén édes örömmel, anyaszentegyházunknak ez ifjú polgárait ajánljuk be a nagy Isten oltalmába s gondviselő kegyelmébe.

Buzgó imádsággal borúlunk elődbe, híveidnek őríző pásztora! Óh hallgasd meg néped könyörgését, midőn felemeli hozzád összetett kezeit a te szentséges templomodban a te ifjú seregedért!

Uram, örökre áldott légy a te kegyelmes cselekedeteidért: a segítségért, melyet eddig megmutattál; az örömért, melylyel nekünk e napot szentté tetted s a reménységért, melylyel a jövendőre megbiztattál — Uram örökre áldott légy!

Új tagokkal szaporítád ma is véren megváltott anyaszentegyházadat. Az oltárt, melyen apáink szívök lángjával áldozának néked, új áldozók állották ma körül; s az örökkévaló evangyéliom fehér lobogója alatt örök hűségi esküvel megesküdött néked ez a kicsiny sereg.

Óh minden erőnek és szentségnek kiapadhatatlan kútfeje, világosságnak hatalmas Istene! ne vond meg tőlök, a szent fogadás beteljesítésében, lelkednek kegyelmét. Az útat, melyen járniok kell, ragyogja be a te dicsőséged; a megfáradt lábat acélozza meg a te égi erőd s a hozzád vágyó szívet szentelje meg a te szent szerelmed.

Ruházd fel hittel és reménységgel őket; ruházd fel a szeretet és ártatlanság fehér köntösével, hogy készek legyenek mindhalálig vallást tenni rólad s hogy lehessenek méltó polgárai a te országodnak, az Isten országának.

És ha majd jó és balszerencse között elfáradva, de hitökben meg nem törve — eljutottak éltök alkonyára; amaz utolsó nagy harcot ha megharcolván, hívek maradtak hozzád mindhalálig: óh add meg nekik akkor az élet koronáját Istenem! Ámen.

(Áldás.)

Legyetek állhatatosak és tartsátok meg a néktek adatott tudományt, melyre taníttattatok. A mi Urunk Jézus Krisztus pedig és az Isten a mi Atyánk, aki szeretett minket és adott örök vigasztalást és jó reménységet kegyelméből: vigasztalja meg a ti szíveteket és erősítsen meg titeket minden beszédben és jó cselekedetben. Ámen.

Czinke István,
rimaszombati ev. ref. lelkész.

2.

Az alkalmi egyházi beszéd textusa Móz. XXXII. 28. 29. v.

Az Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság egy Isten nevében üdvözöllek titeket kedves gyermekek, akik itt állotok gyülekezetünk színe előtt, hogy bizonyságot tegyetek a vallásról, amelyben születtetek és fölneveltettetek.

Nem kétlem, hogy mindnyájan érzitek: menynyire jelentőségteljes percek ezek, amelyek most elsuhannak fejetek felett. Szinte lehetetlen, hogy szívetek hangosabban ne dobogna e pillanatban. Bármerre tekintsetek közöttünk: mindenütt mosolygó szemekkel találkoztok, melyekből az igaz és őszinte szeretet sugárzik felétek és ez ünnepélyesen megható csendben ajkainkról értetek száll ima a menny felé.

És nem ok nélkül; mert ti vagytok a mi dicsekedésünk tárgyai, ti vagytok azok a drága gyöngyszemek, amelyekre annyi büszkeséggel mutogatunk. Oly sok szép remény, annyi édes vágy fűződik hozzátok, hogy azokat egykönnyen kibeszélni is alig lehet. Nemcsak szüleitek, de mindnyájan sokat, nagyon sokat várunk tőletek és jól esik hinni, hogy ti majdan megvalósítani fogjátok mindazt, mi a jövőre nézve örömmel tölti el szívünket. Adja Isten, hogy örömünk ne szégyenüljön meg, s hitünkben ne csalatkozzunk soha!

Úgy tetszik nekem, mintha e pillanatban hasonlítanátok azon vándorhoz, aki útazása közben

eljutott a mélységes óceán partjához. A beláthatatlan, végtelen messzeségben mindenütt a tengernek kéklő tükre terül el előtte, de amelyre okvetlenül reá kell lépnie, ha kitűzött célját elérni akarja. A habok lágyan símulnak egymás kebelére: ámde ezért a vihart még sem szabad figyelmen kivül hagynia és gondolni kell a mély vizek nyugodt felszíne alatt örvénylő forgatagokra; mert a derült ég oly hirtelen, s váratlanul borúl be.

Kedves gyermekek! Az a megnevezhetetlen Isten, akivel Jákób oly erősen küzdött: célt tűzött ki minden teremtménye elé és ti is e felé futva, mindinkább fejlődő értelemmel lassankint megismeritek azt a rejtelmes, örökösen hullámzó óceánt, amelynek neve: világ és amelynek ingó habjain hánykolódik az emberi élet. — Ma még boldogak vagytok, mert kicsiny sajkátok a szülei karok között biztos kikötőben lévén: nem érzitek a vihart, mely átzúgásában mély barázdákat szokott szántani annak kebelén. De ne feledjétek, hogy a játszi gyermekévek gyorsan eltünnek és a növekvő vágyakkal, szenvedélyekkel mindegyre lazulni, engedni, sőt végre egészen elszakadni fognak az erős horgonyok és egy nem várt fuvalomra ott találjátok magatokat a nyílt tengernek kellő közepén, tajtékzó hullámokon, vészteljes felhőkkel borított ég alatt. Fenyegető örvény itt is... a halál arcát mutató forgatag amott is .. vész és pusztulás sírja mindenütt. Ki véd, ki bátorít benneteket, hogy kétségbe ne essetek? Mi ad erőt, hogy öntudatos lélekkel vagy kikerüljétek a végzetes helyeket, vagy pedig megküzdjetek az útatokban feltornyosodott akadályokkal?

Lássátok, mielőtt a hajós a megbízhatatlan hullámokra lépne, az esélyekre gondolva, a vészben és viharban tájékozó, mentő eszközeit biztosítani nem késik. Ami a hajósnak a delejtű és mentő kötél: az volt az emberiségre nézve kezdettől fogva mind e mai napig, az isteni bölcs gondviselés folytán a hit. Az a hit, amely nem

külsőségekben, holt és merev betűkben, hanem a szívnek bensőségteljes érzelmeiben áll. Mindjárt a teremtés pillanatában így nyomta ezt be ama láthatatlan az emberi szívbe, így — mint hallottátok — a Jákób lelkébe is. Az évszázadok hosszú folyama alatt azonban, a bölcselkedő emberi ész ezt a kibeszélhetetlen érzelmet a különböző hitvallások szavaiba szorította. De ez még nem volt baj, mert ez által csak a keret lett mindig szebb és szebb; a lényeg maradt változatlanul ugyanaz. Ma azonban gyakorta másként áll a dolog. Az önhitt büszke ember nemcsak a díszes kereteket tördeli, rombolja, hanem magát ezt a legszentebb és egyedül boldogító érzelmet is kigyomlálni igyekszik a szívéből. Ördögi munka! Oh ha csak pillanatra is komolyabb figyelemre méltatnák a mindennapi életet, ha gondolkoznának korunknak szomorú, megdöbbentő jelenségein: letennék kezökből romboló eszközeiket. Hit nélkül olyan a szív, mint egy háborgó vulkán, mely maga körül minden virúlást és életet kiöl; olyan az ember, mint egy kihűlt csillag, amely cél nélkül bolyong a végtelenség messze térein.

Kedves gyermekek! Hisszük, hogy ti szívetekben hitet vittetek már az iskolába is és ezt most megerősítve viszitek tovább a mindennapi életbe. Ha így van: valóban boldogok vagytok, s előbb vagy később érezni fogjátok, hogy mily drága kincs ilyen erős várat bírni, a hova az élet viharai elől bátorsággal menekülhetünk. Oh sok törött szív nyert már pihenést a hitnek kebelén, sok lázban égő homlok nyert enyhűletet jótékony keze simítása alatt, sok égető köny száradt fel melegétől és sok haldokló remény kelt új életre, ha ez a bűvös szivárvány ragyogta át borús életegét. Azért kérve kérlek benneteket, ne engedjétek ezt a szent tüzet szívetekből soha kialudni; élesztgessétek, ápoljátok ezt! Őszinte és igaz szeretettel öleljétek magatokhoz a hit melegágyát, az anyaszentegyházat és legyetek hűséges, áldozatkész

gyemekei ennek a mi, annyi könynyel és vérrel megpecsételt ev. ref. egyházunknak, hogy élteteknek legvégső alkonyán is fölemelt fővel vehessétek a nagy apostolnak, Pálnak szavait ajkatokra: *„a pályát megfutottam, a hitet megtartottam, s végezetre pedig eltétetett, nekem az élet koronája.“*

Most pedig jertek: imádkozzunk...

Sulyok István,
nagyváradi ev. ref. lelkész.

3.

Áttérőhöz intézett hiterősitő beszéd.

Keresztyén gyülekezet! Testvéreim az Úrban!

Néhány percig kérem még figyelmeteket, felhiva mindnyájatokat, hogy legyetek tanúi azon már ritkaságánál fogva is ünnepélyes cselekménynek, melyet ezennel végrehajtandók vagyunk, midőn ezen előttünk álló ifjú atyánkfia, ki eddig az ideig a testvér római katholikus egyház kötelékében volt, most itt az Úrnak szent házában, Isten és e gyülekezet szine előtt kinyilatkoztatni kivánja: hogy vonzatva a mi evangyéliom szerint reformált vallásunk ősi, apostoli egyszerűségétől s meg lévén győződve annak hamisitatlan, igaz és üdvözítő volta felől, komoly és elhatározott szándéka ez evangyéliomi reformált anyaszentegyház kebelébe s közelebbről e mi gyülekezetünk tagjai közé felvétetni, — igéretet téve egyszersmind arra is, hogy ennekutána e mi ref. egyházunknak szive teljességéből egyik hű és buzgó tagja lenni igyekezik. Mely hitvallás és igéret kinyilatkoztatása után viszont én is, mint e gyülekezetnek pásztora, kész szívvel fogadom és veszem fel ez ifjú atyánkfiát gyülekezetünk kebelébe és mindannyian buzgó lélekkel ajánljuk ez új hitrokonunkat jó Istenünk jóvoltába.

Légy azért szives örömmel köszöntve általam, szeretett testvérem az Úrban! életednek e nevezetes fordulópontján, midőn érett megfontolás után, senkitől e lépésre nem kényszeritve, egyedül szíved hajlamát, lelked meggyőződését követve,

kivánsz belépni a tiszta evangyéliomi alapon álló református anyaszentegyház kebelébe. Mindnyájan örömöt érezünk azon, ha találkoznak egyesek, akik egyszerű bár, de a Krisztus és az apostolok tanításain alapuló egyházunknak hitelveit a magokévá téve, velünk közösségre lépni, velünk egy hiten, egy akolban lenni, egy templomba járni, velünk együtt buzgólkodni s egy szeretetben és reményben élni kivánkoznak. De azért senkit az ő hitétől, egyházától erőnek erejével eltériteni vagy világi előnyök igérgetésével hozzánk csábitani nem elvünk, sem szokásunk s nem is volt és nem is leszen soha. Mert a mi anyaszentegyházunk zászlóján ama történeti nevezetességű, magasztos protestáns jelszó ragyog: *lelkiismereti szabadság!* Azaz: kövesse kiki szabadon a vallás dolgában is s legfőképen ebben az ő meggyőződését; mert nem tanácsos az embernek lelkiismerete ellen cselekedni!...... Csak annyit kötünk ki, hogy arról a fundamentomról, mely egyszer vettetett, le ne térjen. Mert nincsen senkiben másban üdvösség, mint az Úr Jézus Krisztusban s csakis az ő benne s az ő hamisítatlan tudományában való őszinte *hit* az, mely boldogít a síron innen és üdvözít a síron túl. Hogy pedig melyik legyen az az igaz, hamisítatlan és idvezítő tudomány, amelyet egyedül követnünk kell, honnan tudnók ezt máshonnan, mint a református keresztyénnek legdrágább könyvéből, a *bibliából*, mely egyetlen hiteles okmánya a Jézus Krisztus és az apostolok életének és tudományának s egyetlen tiszta forrása a hitnek s földi és mennyei boldogságunknak.

Mindezekről azonban nem szükség most előtted, édes atyámfia, bővebben szólanom e helyen, alkalmam lévén már előzetesen közelebbről megismertetni téged mindazon hitelveinkkel és nézeteinkkel, melyek bennünket reformátusokat a valláserkölcsi és egyházi élet terén vezérelnek és lelkesítenek. Csak arra kérlek és figyelmeztetlek

azért, hogy igyekezzél ennekutána is szent vallásunk főbb igazságait mindinkább megismerni, e végből Isten ígéjét szorgalmasan hallgatni és tanulni, Isten házát minden alkalommal búzgón látogatni, szent vallásunknak egyszerűségében is felséges sákramentomával, az úrvacsorájával mennél gyakrabban élni s Istent, a mi jó atyánkat, nem külsőségekben, hanem lélekben és igazságban imádni, félni és tisztelni; egész életedben pedig igyekezzél református keresztyénhez illő munkás, józan és evangyéliomi buzgóságtól áthatott életet élni. Az Úr adjon neked mind erre erőt és kegyelmet!

Most tehát mindenekelőtt felhívlak, nyilatkoztasd ki itt a gyülekezet színe előtt is, hogy elhatározott szándékod ennek kebelébe felvétetni. Vagyis azt kérdem tőled:

1. *Kész vagy-é* ami evangyéliom szerint reformált egyházunk hitvallását elfogadni, és azt meggyőződésed szerint követni? Felelet: *Igen.*

2. *Igéred-e*, hogy e mi reformált egyházunknak teljes erőd szerint hű és buzgó tagja lenni igyekezél, és ebben mindvégig állhatatosan megmaradni kivánsz? Felelet: *Igen.*

A nagykegyelmű szent Úristen erősítsen meg téged hitedben és igéretedben. Az Úr kegyelme és áldása legyen te veled, hogy amit fogadtál, azt meg is tarthasd és ekképen evangyéliomi reformált egyházunknak mindvégig hű és buzgó tagja lehess. Én is már téged a reformált egyház s közelebb e mi gyülekezetünk tagjai közzé a gyülekezet nevében ezennel felveszlek s mint ilyennek szabadságot adok az úri szent vacsorában való részesülésre és a téged megillető jogok gyakorlására. Te pedig légy hív mind halálig, hogy megadassék neked az élet koronája. Ámen.

És most *nyújtsd jobbodat* nekem, ünnepélyes igéreted és fogadásod megpecsétlésére... S e kéz-

fogással egyszersmind fogadd az egész gyülekezetnek, mint mától fogva új hitrokonidnak, szives köszöntését. Isten hozott téged közibénk! s tegyen boldoggá mindvégig közöttünk! És fogadd egyszersmind e rád nézve nevezetes nap emlékéül ezt a kis *bibliát*, az új-szövetség könyvét, mely azt az örökkévaló evangyéliomot foglalja magában, melyet mi eredeti tisztaságában vallunk s mely Istennek ereje minden hivőnek üdvösségére. Olvasgasd ezt buzgón s kövesd tanításait hiven, hogy boldog lehess mind itt a földön, mind majd az örökkévalóságban!

Most pedig jertek, kik itt jelen vagytok, ajánljuk ez új hitrokonunkat a jó Istennek jóvoltába, ekképen könyörögvén:

Ima. Mi Atyánk.

*

* *

És most, szeretett testvérem és mától fogva hivem és kedves hitrokonunk! és te is óh Istennek népe, keresztyén gyülekezet! áldjon meg téged, áldjon meg titeket az Úr és őrizzen meg! világosítsa meg az Úr az ő orcáját stb. (Áronì áldás.)

Lévay Lajos,

sárkeresztúri ev. ref. lelkész.

G) ÚRVACSORAI BESZÉDEK ÉS IMÁK.

1.

Templomavatáskor.

N.-Ecsed, 1900. jun. 17.

Keresztyén gyülekezet!

A hála-ének és esdő fohász, mely ez ünnepélyes alkalommal e szent hajlékban ajkainkról Isten színe elé szállott s a szent igék, melyek titokzatos hatalommal át meg át járják egész valónkat, mindez szószerint bizonyossággá, igazsággá magasztosúl az Úr szent vacsorájánál, a szeretet vendégségénél. Igen; mert a megszegett kenyér és a pohárba töltött bor, amelyben most részesülünk, az Úr Jézus érettünk halálra adott szent testének és ártatlan vérének ábrázoló jegyei, a láthatatlan üdvjavaknak látható zálogai, amelyek jelképezik azt a tényt, hogy valamint szánkkal élvezzük e szent jegyeket, úgy lelkiképen igaz hitben Krisztussal, az Isten országa egyedűli örök fejével egyesülünk s mint az Ő tagjai, a szeretet kapcsai által elválhatatlanúl egygyé leszünk. Minderről kezességet és biztosítékot nyerünk itt, az Úr Jézus váltság-halálára emlékeztető, hitvallástételi alkalmúl szolgáló s a keresztyén testvériség tudatát és áldását hirdető eme szent vendégségben. Ennek az igazságnak igazolása végett vette az Úr azon az éjszakán, melyen elárúltaték, a kenyeret és hálákat adván megszegte, s adta tanít-

ványainak ezt mondván: „*vegyétek, egyétek; ez az én testem, mely ti érettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre! Hasonlatosképen a vacsora után vette a poharat, hálát adott és mondá: Igyatok ebből mindnyájan: e pohár az új-szövetség az én vérem által, mely érettetek és sokakért kiontatik a bűnöknek bocsánatára; ezt cselekedjétek valahányszor isszátok az én emlékezetemre*". Azaz, valahányszor e kenyérből esztek és e pohárból isztok, mindannyiszor emlékezzetek meg és legyetek meggyőződve irántatok való szeretetemről, aki érettetek saját testemet a keresztfen halálra adom s vérem hullásával bűneiteket eltörlöm és éhező s szomjúhozó lelkeiteket oly bizonyosan táplálom az örök életre, mint a miként ti e szent jegyeket látjátok s szájatokkal eszitek és isszátok.

E szerint az úrvacsora nem pusztán külső és hatástalan szertartás, de nem is az Úr valóságos testének evése és vérének ivása, se nem az ő test és vér szerint való jelenlétének titokzatos előidézése, sőt inkább olyan lelki cselekmény, melyben az Úr először is meggyőz bennünket afelől, miszerint mi a Szentlélek működése következtében kétségtelenűl részesei leszünk Idvezítő Krisztusunk valóságos testének és vérének, azaz oly bizonyosan egyesülünk hit által Ő vele, mint a milyen bizonyosan ezeket a szent jegyeket az Ő emlékezetére esszük és isszuk; továbbá kezességet nyújt nekünk arról, hogy kimondhatatlan szenvedéseit és mindhalálig tökéletes engedelmességét a mennyei Atya olybá veszi, mintha csak mi magunk szenvedtünk s tettünk volna eleget bűneinkért. Ezzel a kijelentésével egyszersmind irányítja hitünket és reménységünket az Ő egyszeri, tökéletes áldozatára, mint ideig s örökké tartó boldogságunk egyedűli alapjára, azt adván tudtunkra, hogy nélküle halál és kárhozat martalékai, de Vele és Általa a menny örök idvességének részesei leszünk. Amiképen pedig sok egyes gabona szemből őrölték a lisztet, melyből ez az úrvacsorai kenyér

lett és sok egyes szőlőszemből sajtolták a bort, melyet itt ízlelünk: azonképen kell nekünk is, mint Krisztus igaz híveinek egy testté lennünk a testvéri szeretetben, az élő reménységben, az evangyélioini ígék megvalósításában nemcsak szóval, beszéddel, hanem akarattal, cselekedettel is.

Ám hogy ilyen erős hittel, ilyen szent elhatározással, ilyen megújult szívvel és lélekkel járúlhassunk Urunk szent asztalához, okvetlenűl szükséges a magunk megvizsgálása és a töredelmes bűnbánat; mert valaki eéndi e kenyeret és iándja e pohárt méltatlanúl, vétkezik az Úr teste és vére ellen. Próbálja meg tehát ki-ki önmagát, vajjon őszintén bánkódik-é bűnei miatt, vágyva óhajt-é meghalni a bünre nézve, kész-e esedezve könyörögni ekképen: *„Teremts új szívet és új lelket én Istenem én bennem és Szentlelkeddel tégy engem örök Fiad tulajdonává!"* aztán kérdezze is meg ki-ki önmagát, vajjon él-e lelkében az Isten iránt tartozó gyermeki hálaérzet, bizik-é tökéletesen Krisztusban? úgy szereti-é ezután felebarátját, mint önmagát és szíve szerint hajlandó s kész-e arra, hogy ezentúl mindenha Isten dicsőségére éljen? Akiknek szívében ily érzelmek fakadnak és ajkaik ily szent fogadásra őszintén készek: azokat Isten bizonyára kegyelmébe veszi és szent Fiának asztalánál méltó vendégeiűl fogja tekinteni.

Jertek azért, kik éhezitek a mennyei kenyeret és szomjuhozzátok az örök élet vizét, könyörögjünk Isten trónja előtt ekképen:

Örök, mindenható Isten, édes jó Atyánk az Úr Jézus Krisztusban! Töredelmes szívvel állunk szent színed előtt, hogy őszintén vallást tegyünk bűneinkről és esedezzünk atyai kegyelmedért, irgalmasságodért.

Óh mert mi szent akaratod ellen titokban és nyilvánosan számtalan sok bűnt cselekedtünk, embertársaink iránt való kötelességeinkről hűte-

lenűl gyakran megfeledkeztünk, boldogságunkat, örömünket Rajtad kivűl, a világi veszendő javakban kerestük és e miatt a Te sújtoló ítéletedre s a kárhozatra méltókká lettünk. Szánjuk, bánjuk vétkeinket, szégyeneljük törvényed ellen elkövetett álnokságunkat, remegve féliünk igazságod szavától s a mélységes örvényből kiáltunk Hozzád bocsánatért, vigasztalásért, atyai szeretetért. Fordítsd felénk annak okáért újból szent orcádat, világosítsd meg szemeinket, légy irántunk irgalmas, kegyelmes! A Te örök szent Fiad váltság érdeméért ne tulajdonítsd nekünk a mi esetinket, sőt inkább fogadj atyai szerelmedbe, hogy megújuljunk s éljünk a Te dicsőségedre!

Közelebbről e szent vacsorában tápláljad és vidámítsad a mi szívűnket, lelkünket a Te Fiad drágalátos testének és vérének jegyeivel, hogy bensőleg, hit által egyesüljünk Idvezítőnkkel és legyünk az Ő tulajdonává, járjunk nyomdokain, éljünk Ő benne és Ő éljen mi bennünk s Általa egykoron örök országodban szinről-szinre imádhassunk kegyelmedből! Ámen.

Jólehet istenfélő hívek, én a ti hitetekben, vallástételetekben, könyörgésetek őszinte voltában nem kételkedem, mindazáltal, hogy az nyilvánvaló legyen, anyaszentegyházunk rendtartása szerint 3 kérdést intézek hozzátok, melyekre ki-ki meggyőződése szerint feleljen meg.

Azt kérdem azért először: Hiszitek-é, hogy Isten titeket az első emberben szentségben és igazságban teremtett volt, de a bűn következtében halálba és kárhozatba estetek? *(Én hiszem és vallom.)*

Másodszor: Hiszitek-é, hogy Isten az idő teljességében szent Fiát ti érettetek testben e világra bocsátotta és az Ő egyszeri, tökéletes áldozatával a bűnt és halált úgy megrontotta, hogy azok

többé kárhozatotokra nem lehetnek? *(Én hiszem és vallom.)*

Harmadszor: Hiszitek-é, hogy e halandó élet után feltámaszt Isten titeket a porból és béviszen az örök boldogságba? *(Én hiszem és vallom.)*

Én is mindezt hiszem és vallom és mint az én Uramnak, Jézus Krisztusnak szolgája, ezen ti hitetek és vallástételetek alapján hirdetem nektek bűneitek bocsánatát, amelyet megád az Úr ingyen való kegyelméből tinéktek és minden Ő benne igazán hivőknek.

Akik immár ti magatokat az Úrnak szent asztalához íly méltóképen elkészítettétek, járúljatok a mennyei kenyérnek és az örök élet vizének elvételére ide, illendő alázatossággal és szép rendben.

(Úrvacsora osztás.)

(Úrvacsora osztás után.)

Íme Isten irgalmasságából részt vettünk Idvezítő Urunk emlékezetére az ő szent vacsorájában, részt vettünk amiképen rendelte, nevezetesen Benne vetett hittel, bűnbánattal, idvességünk reménységével és a szeretet királyi törvényének betöltésére kötelező komoly fogadással. Vajha a Szentlélek segedelmével szünetlenűl tapasztalnók a boldogító hit áldását, éreznők a lelki és erkölcsi megújulás vigasztaló, felemelő, tökéletesbítő erejét! Vajha bizvást, vidám lelkűlettel, tiszta szívvel várnók a mi Urunk megjelenését és fő-fő örömünket abban találnók, hogy Isten akaratát most és mindenha híven teljesítsük! Annakokáért jertek s hálákat adván mennyei jó Atyánk áldó kegyelméért, imádkozzunk ekképen:

Áldjuk, magasztaljuk, dicsőítjük nagy nevedet Istenünk, Atyánk, ki szerető gonddal, hű vigyázással őrködöl felettünk s testi, lelki áldásaidban folyvást részesítesz bennünket. Hálát mondunk főképen azért a véghetetlen irgalmas-

ágodért, melylyel minket szent Fiadban gyermeceiddé fogadtál, örök országod polgáraiúl elhívtál és az idvesség elnyerése felől biztosítottál.

Most is e szent vendégségben megvigasztaltad, átorítottad, megnyugtattad Hozzád vágyódó türelmes szívünket; magadhoz vonzottad, felemeled boldogítottad lelkünket, megszentelted akaraunkat. Óh segélj kérünk Szentlelkeddel, hogy soha el ne feledkezzünk ennyi jótéteményeidről, sőt inkább mennyei hivatásunkhoz képest járjunk a Te igaz félelmedben, Megváltó Jézusunk nyomlokain, a tökéletesbűlés útján el a végcélig, az gért örökség elnyeréséig.

Azért is bizodalommal könyörgünk Hozzád, hogy szent Fiad idvezítő tudományának világosságát árasszad szét ez imádásodra szentelt hajlékból messze, szerte, távoli tájakra is, mindenüvé! Lelked vígasztaló, újjászűlő ereje láttassék meg minden hívő életén e gyülekezet közepett; hogy így a szívekben éledező hit, az íge buzgó hirdetése és a sákramentomok hű kiszolgáltatása által, időről-időre gyarapodjék s a mennyország kapui soha bé ne zárúljanak, de mindenkor állandóan nyitva legyenek azok előtt, akik Te Hozzád igazán megtérnek bűneikből és Nevedet imádják teljes szívökből, lelkökből.

Óh bocsáss el mindnyájunkat szent Fiad asztalától megújulva s hallgasd meg imádságunkat irgalmasságodból Krisztus Urunk váltság-érdeméért. Ámen!

Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy...

*

* *

(A gyülekezet megáldása.)

Áldjon meg titeket az Úr és őrizzen meg titeket! Világosítsa meg az Úr az Ő orcáját rajtatok és könyörüljön rajtatok! Fordítsa az Úr az Ő orcáját ti reátok és adjon békességet ti nektek... az Úr Jézus Krisztusért! Ámen.

Dr. Erdős József,
debreceni ev. ref. theol. tanár.

2.

Új kenyéri alkalomra.

Testvéreim az Úrban s a Jézus Krisztusban!

Ahogy megálltam e szent asztal felett, hogy óljak hozzátok egy lelkemből fakadt szót; hogy dó imádságra hivjalak föl az áldásért, amit ten adott: a bibliabeli Boázt látták meg lelki emeim, amint ott jár-kél gazdag gabona földin s szíve-lelke megteljesedvén hálával és gyöyörüséggel, így köszönti, így szólítja meg az ő atóit: *„Az Úr legyen veletek.“*

„Megáldjon téged az Úr!“ rebegik vissza Boázık az aratók.

Ez a köszöntés jő most az én nyelvemre is; zel üdvözöllek én is tégedet Istennek népe az atási hála e szent emlékünnepén: *„Az Úr legyen eletek! Megáldjon téged az Úr!“*

Az Úr legyen veletek és soha ne hagyjon el nneteket!

Ne féljetek, nem is hagy el, csak ti ne távoztok el ő tőle, csak ti ne szakadjatok el hitetnül ami Istenünktől!

„Mindenkoron áldom
Az Urat míg engem éltet
És az ő szent dicséretét
Szájamban hordozom.“

Óh ha valljuk és cselekesszük is ezt a bujsó királylyal; ha mi áldjuk szívünk szerint az tent, az Isten is megáldja népét s megőrzi annak

reménységét minden időben az aratásra. Aki folyvást az Úr útaiban jár, azzal az Isten is folyvást vele van. Vele van munkái között, vele a legnagyobb megpróbáltatások idején, vele a halál sötét völgyében is.

Én ezt bizonyosan tudom. Tudom épen annak a tökéletes jóságú Idvezítőnek példájából, kinek mélységes hitét és Istenben való bizodalmát e megterített szentasztal hirdeti.

És azt is tudom, hogy ti sem fogjátok elhagyni az Urat, ha csak szívetek végkép megromolva nincsen. Mert, hogy ne hagyjátok el, arra nektek igen jó vezéretek van: maga az a szent természet, melynek kebelén éltek és munkálkodtok. Az a kenyér, melynek első zsengéje e megterített asztalra tétetett, az a föld, mely ezt a kenyeret termette s az a csillagos ég, amely reá áldást harmatozott: nem engedik meg azt, hogy a szántóvető ember az Istent elfelejtse.

Óh azokban a napokban, mikor az aratásra való gabona megérett, éreztem én is azt a csodálatos gerjedelmet, melylyel a nagy természet a kebelén élő ember lelkét megragadja. Kimentem én is, mint Boáz, a mezőre, a kenyértermő földre; kimentem egy hasadó hajnalon, mikor még sötétség ült a völgyek fenekén, de fent a hegyeken már a reggeli szürkület derengett. Megálltam az aranykalászokkal ékes gabona földeken és néma áhitattal csodáltam az álmából ébredő természet szépségeit. Körültem, ameddig csak a szem ellátott, fel volt ékesítve a határ búzakeresztekkel, e drága oltárokkal, melyek mintha meghajoltak volna az Úr előtt, mondván: *„Méltó vagy Uram, hogy végy tőlünk tisztességet, dicsőséget és háladást!“*

Óh milyen templom volt ez! Úgy tetszett nekem, mintha ég és föld mély áhitatba lettek volna merülve s ameddig csak tekintetem elhatott, mindenütt az erős Istennek jóságát és dicsőségét láttam tündökölni. Láttam, hogy az Úr ott

volt velünk. Ott volt az egész esztendőben. A vetéstől mind az aratásig az ő jósága őrködött felettünk, az ő hatalmas karja védelmezett meg bennünket.

Láttam ezt és leborúltam. Lelkem megteljesedett mélységes hálával, buzgó áhitattal, húrjait egy láthatatlan kéz érintette meg s mint a hárfa úgy hangozott.

És ami szívemben, mint a hárfa zsongott; és ami lelkemben, mint az ég, mosolygott: óh, imádság volt az, a legtisztább, a legigazabb imádság, mely valaha lélek mélységein fakadt. De én szólni nem tudtam; annak az alázatnak és imádatnak, mi lelkemben támadt, szavakat találni nem birtam, csak szivem és ajkam remegett s megindúlásomban könyű csordult az orcámra. Óh lett volna-e szívem, ha meg nem indult volna? Óh, van-e nektek is szívetek, ha a világ legdicsőségesebb templomában, az ezer meg ezer csodájú természetben, hálára nem indúl s imádsággal meg nem teljesedik? ha járván a zengő kalászok között vagy sarlótokat megindítván az aratásra: ki nem csordúl a ti könyetek is az Isten jóságának s a magatok méltatlanságának elgondolására?

A harmat nem ragyoghat jobban a nap súgarától, mint a hogy kellene ragyogni a ti lelketeknek és hiteteknek a teremtő nagyságának és jóságának örök fényességétől.

Jer hát ide, munkád gyümölcsén örvendező gyülekezet e megterített szent asztalhoz és míg megindulástól remegő kezeim bemutatják az új kenyér zsengéjét az örökkévalónak — áldását kérve reá — borúlj le te is és imádkozzál. Ha elmulasztottad volna hálát adni az égnek, amikor arattál, cselekedd meg azt most, mikor az új kenyér zsengéjéből részesülsz, hogy veled legyen az Úr és megáldjon tégedet. Hassa át szívedet e pillanatban a gondviselő Isten kibeszélhetlen jósága s a megfeszített Idvezítőnek halálig erős

hite és hűsége. Vetkezz le ez órában minden bűnös indúlatot, minden kevélységet és kishitűséget s ne hozz ide magaddal mást, mint az emberi kebel két legszentebb érzelmét: a hálát és szeretetet. Jer és ne félj! Ha tétováz is rebegése nyelvednek, könyjeid tanúi lesznek tiszteletednek.

Czinke István,
rimaszombati ev. ref. lelkész.

3.

Templomújítási ünnepen.

Ker. Testvéreim! Igen szép szokása az református keresztyén egyházunknak, hogy amikor külsőképen valami újítást végez az egyház testén, annak sikere miatt való hálaérzetében ünnepet ül és ezen az ünnepen az Úr Jézus halálára emlékeztető úrvacsoráját is kiosztja a híveknek. Mert mivel lehetne méltóbban ünnepelni Krisztus igaz követőinek az ő egyháza ünnepén, mint ama szeretet vendégségével, mely az ő halálának emlékére szereztetett? — *„Valahol ketten vagy hárman összegyülekeztek az én nevemben, ott leszek én is ti veletek."* — Óh légy jelen itt is, édes Idvezítőnk! A te jelenléted nélkül hiú fényelgés, üres időtöltés minden ünneplésünk.

Ker. Testvéreim! Én érzem, hogy Ő itt van velünk. Hallom bánatos, szelíd, nagy szeretete miatt csodálatos, bűvös hangját: *„Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely érettetek megtöretik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre! E pohár uj szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre. Mert valamennyiszer eénditek a kenyeret és iándjátok e pohárt, az Úrnak halálát hirdessétek, amig eljövend..."* Eljövend... eljövend... Óh jöjj el hozzánk, óh légy itt velünk, édes Jézusunk! Nézd! dermesztő szeretetlenség, pusztító gyűlölet emésztenek minket!... A te megváltottaid, a te követőid nem ismerik egymást; pogány kevélységgel beszélnek egymásról. Íme, dicső Mester! akik a te nevedre ke-

resztelkedtek, mint nehéz fegyverzetű, ellenséges tábor állanak szemben, éles szablyát suhogtatva, mérges nyilat lövöldözve egymás felé ..

Ker. Testvéreim! Mi dobjuk el a gyülölet fegyvereit! Zabolázzuk meg szívünket; szoktassuk a béketűrés, megbocsátás — ha kell — a szenvedés érzéseihez! Hiszen csak mesterünket követjük, ha így cselekszünk. Nem azért szenvedett, nem azért halt ő meg, hogy halálának érdeméből, mint egy éléstárból lakmározzék gond és felelősség nélkül a méltatlan, az orcátlan ember ezredéveken át, hanem hogy példa legyen az istenfiúságra szabadalmat szerző hűség, türelem és szeretetben. Követői vagyunk?... Hát kövessük őt! .. Ne hasonlítsunk azokhoz, kik csúfolták, arcul verték, ostorozták s megfeszítették. Álljunk szembe gyarlóságainkkal, ne takargassuk vétkeinket! Kenetteljes, hazug beszédekkel s képmutató ábrázatokkal ne igyekezzünk megcsalni embertársainkat, magunkat s Istenünket! .. Őszinte bánattal küzeledjünk e szent asztalhoz, amely minket keresztyéni voltunkra figyelmeztet, hogy amint megnyittatott ez a hajlék, úgy a mi épűletünk is ujjá születvén, az légyen, amire rendeltetett, t. i.: a Szentléleknek temploma. Előbb pedig borúljunk le a mi hosszú tűrő, irgalmas Atyánk előtt és imádkozzunk ekképen:

Mély alázattal közeledünk Idvezítőnk megtöretett testének és kiomló vérének jegyeihez kegyelmes Atyánk! Érezzük méltatlan voltunkat az Ő nagy szeretetére és a Te határtalan kegyelmedre. Nem úgy közelítünk ide, mint a kevély farizeus, hanem alázatos lélekkel, mint a gyarlóságait beismerő publikánus. Nagy a mi szívünk fájdalma, irgalmas Atyánk! mert engedetlenek vagyunk Hozzád és hűtelenek Mesterünkhöz. Az Ő tanításaiból, az Ő példájából ismerjük a jót, de nem cselekesszük. Rabul ejt bennünket a föld és ennek örömei után futkosunk; elmellőzvén az

igazi javakat, elveszítjük idvességünket. Ne bánj velünk, Uram! szigorú igazságaid szerint! Hiszen Te tudod legjobban, hogy él szívünkbe a jó szeretete, de nem azokat cselekesszük, amiket szeretünk, hanem amiket nem akarunk.

Íme vallást teszünk előtted, hogy ismerjük gyarlóságainkat s elhagyni kívánjuk azokat. A Te mindenható erőd erősítse meg lelkünket, hogy állhatatosak legyünk a jóban, kerüljük a vétket mely bánatot szűl és nyomorúságba dönt; szeressük az erényt, mely megvídámítja és boldoggá teszi szívünket. Jézus megtöretett testének és kiomló vérének jegyeivel teremts új életet mi bennünk, hogy mint annyiszor már, — most is — méltatlan vendégek ne legyünk az Ő asztalánál! Bocsásd meg vétkeinket jó Atyánk és könyörülj rajunk! Ámen.

Ker. Testvéreim! Abban a hitben, hogy őszinte bánattal könyörögtetek velem bocsánatért: kérem az én Atyámat és a ti Atyátokat, legyen rajtatok az ő kegyelme. Most már járúlhatnánk is a szent asztalhoz, előbb azonban még egyházunk ősi szokásához híven, hitünk fő igazságai felől három kérdést intézek hozzátok, melyekre mindenki jó lelkiismerettel feleljen meg:

1. Hiszitek-é, hogy a mi *édes Atyánk* az *Örökkévaló Isten* abban gyönyörködik, ha iránta gyermeki bizalommal s engedelmességgel viseltetünk és ezáltal boldogok vagyunk? *(Én hiszem és vallom.)*

2. Hiszitek-é, hogy *Jézus Krisztus* az emberiség megváltója s csak az ő tanításainak és példájának követése által lehetünk tökéletesek és boldogok? *(Én hiszem és vallom.)*

3. Hiszitek-é, hogy a földi lét az életnek csak parányi része, s itt a tökéletességet el nem érhetjük,

hanem a földön túl örök életre s örök tökéletesedésre vagyunk teremtve? *(Én hiszem és vallom.)*

Ezek után én, mint az Úr gyarló szolgája, — tudván, hogy Ő irgalmas és igaz, — hirdetem néktek, hogy amily őszinte bánattal könyörögtetek hozzá, amily igaz volt vallástételetek: úgy nyertek tőle bűnbocsánatot és idvességet. A kegyelmes Isten árassza ki reátok az ő szent lelkét, hogy szent fia asztalának mindnyájan méltó vendégei lehessetek... Újolag hívogatlak benneteket a végtelen szerelmű Idvezítő szavaival: *„Jöjjetek ide mindnyájan, kik meg vagytok fáradva és meg vagytok terheltetve."* Járuljatok ide alázatos szívvel és bűnbánó lélekkel!

(Ima a kenyér kiosztása előtt.)

Szeretetnek Istene, édes Atyánk! Most, amidőn bűnbocsánatod felől újolag megbiztattál, remegő szívvel nyújtjuk ki kezünket Jézus testének jegye után. Nem tudjuk: igaz volt-e bűnbánatunk. Te, ki a szív és lélek titkait ismered, tudod, mennyi gyarlóság maradt bennünk. Esdve kérünk azért: légy irgalmas hozzánk s könyörülj rajtunk! E megtört kenyér titkos erejével teremts bennünk tiszta szívet, hogy Jézusunkhoz hasonlók lehessünk, és az idvességet, amelyet úgy éhezünk, elnyerhessük. Ámen.

(Ima a bor kiosztása előtt.)

Áldott Istenünk! A reménységnek édes sugara támadt szívünkben. Jézusunk megtöretett testének jegye, az imént elvett kenyér, immár hathatósan működik lelkünkben. Tudjuk: a Te kegyelmed cselekszi e nagy jót velünk. Bizalommal emeljük azért fel e pohárt, mint kegyelmed másik zálogát. Jézusunk nevében könyörgünk neked: legyen ennek minden cseppjében élet és üdv, ami után szomjúság epeszti keblünket. Légy kegyelmes hozzánk és könyörülj rajtunk! Ámen.

(Az Urvacsora kiosztása után.)

Ker. Testvéreim! *„Valamennyiszer eénditek e ıyeret és iándjátok e pohárt, az Úrnak halálát 'dessétek, miglen eljövend."* Az Idvezítő ezt ;yta meg tanítványainak az utolsó vacsorakor. e eleget tettünk ezen testvéri óhajtásnak. Amig tük a kenyeret és ittuk a pohárt: az ő halálát 'dettük imánk, beszédünk, éneklésünkben és gattuk töredelmes szívünkben. Hirdetjük is ndig, amig eljövend. Oh boldog idő, dicső kor z az, mikor álnokság nem lesz a szívekben, r törvény lesz csak: a szeretet. Nyomorúság, nvedés, harag és irígység eltünnek a földről. és szolga nem lesz közöttünk, egy úr lesz ık: Isten. A bűnök és szenvedélyek helyét ndes áhítat és benső béke foglalják el... Kékedtek talán és gyarlóságunk érzetében nem zitek?... Íme ő mondja, Jézus, kinek szájában ıokság nem találtatott. *„Akkor megtetszik az ber fiának jele az égen és a földnek minden nzetségei sírnak és meglátják az embernek fiát jnni az égnek felhőiben nagy hatalommal és sőséggel."* Azt mondjátok: végtelen soká lesz ... *„Miként a villámlás kijő napkeletről és megszik napnyugatra is, úgy lészen az ember fiának ivetele is."* Ám ez nagy részben mi tőlünk gg. Álljunk meg csak a fogadásban; neveljük ık a jövő nemzedéket Isten és emberszeretetben; mutassunk csak előttök rossz példát: meglássátok *„el nem múlik e mostani egy nemzet, mign mindezek meglésznek."* Nekem hitem van. bízom az ember jó ösztönében, dicső rendelésében, Jézus ígéreteiben, isteni küldetésében, ndenek felett pedig az isteni kegyelemben... tek még egyszer imádkozzunk:

Óh soha meg nem unnánk mi zörgetni kegyeld ajtaján, irgalmas Atyánk! Minden imádság, ly szívünkből száll fel Te hozzád, egy-egy és nekünk a tökéletességhez s Te feléd. Alá-

zatos szívvel könyörgünk ismét, teremts új életet, új szívet bennünk: Jézusunkéhoz hasonlót! Érezzük, jó Atyánk: már óhajtása is boldog érzést támaszt keblünkben, a Te országodról csak emlékezni is oly édesen esik szívünknek. Az a néhány pillanat, mikor önmagunkról megfeledkezve, neked s Jézusunknak adjuk át magunkat, a világi gyönyörök közt soha nem érzett üdvöt terem lelkünkben. Óh jöjjön el a Te országod: a szeretet, béke, világosság és szabadság országa jöjjön el Atyánk dicsőséggel! Ámen.

Szikszay András,
ibrányi evang. reform. lelkész.

4.

Új templomban, az újbori urvacsoraosztásra és az urasztalához először járuló növendékekre tekintettel.

Nehány perccel elébb a vidám öröm hangjait verték vissza ez újonnan megépült templom falai és a lélek édes boldogságban ringott el azon gondolaton: *nagyobb leszen ennek a második háznak dicsősége, hogynem az elsőé vala.* A jogos örömnek utolsó akkordjai jóformán még el sem enyésztek és ime: ez először megterített urasztalra tekintve, valami kimagyarázhatatlan fájó érzelem, sötétború ereszkedik hirtelen reánk, mint őszi köd szokott a hervatag mezőre. Mert ez a megtöretett kenyér s ez a pohárba kitöltött bor az emlékezet szárnyain ama golgotai nagy eseményeknek megrázó jeleneteire, a kínos szenvedésre és halálra vezet vissza bennünket, melyeket az hordozott el testében érettünk, akinek *álnokság nem találtatott szájában* és aki *megrontatott a mi bűneinkért.*

Megrendült kebellel nemde azt kérditek: miért kellett *e napon, melyet az Úr rendelt, hogy örvendezzünk és vigadjunk ezen,* — Jákób oszlopának árnyékában a gyásznak, a halálnak komor ravatalát is felállítani; miért behozni ide, a lakadalmas házba ezt a koporsót, hogy pillanatra legalább elnémuljon az öröm a vigadozók ajkain s keserv tépje meg a szívet, amely csordultig van ünnepélyes s vidám érzelemmel?!

De ne bántson ez titeket; sőt inkább higyjétek el: így van ez jól s így kell lenni ennek! Az itt ábrázolt koporsó és halál nemcsak irányát szabja meg mai magasztos örömünknek, de a legdiszesebb koronát teszi föl, hogy valóban igaz és keresztyéni lehessen.

Ti az ősi erőből, az egyház és vallás iránt érzett forró szeretetből szép és diszes hajlékot építettetek annak a véghetetlen nagy Istennek, aki nem lakozik kézzel csinált templomokban és akit az egek egei sem foghatnak be. Ti szívesen és örömmel hoztátok ide szegénységeteknek filléreit, a vállvetett munka és szorgalomnak drága kincseit. Büszkék vagytok — és pedig méltán — hogy ez alkotmányban minden követ saját erőtök illesztgetett egybe.

Ah de micsoda becse lenne rátok nézve a legdrágább kövekből faragott és e világ minden kincseivel fölékesített templomnak is, ha nem tudnátok, hogy abban feltalálhatjátok az örök kegyelemnek láthatatlan Urát, a minden áldásoknak kiapadhatatlan forrását? Mit használna e szemet kápráztató fényben és pompában elrebegett imádság; mit a bűnroncsolta szívnek őszinte és igaz vágya a megjobbulás és megszentelődés után, hogy ha nem éreznétek itt lehajolni hozzátok ezt a megbocsátó. végtelen irgalmat, amely gyöngéden fölemeli és egy szerető atyának keblére helyezi a porhazának elbukott gyermekét?

E szomorú emlékjegyek azonban értékes zálogok, hogy a bűneinkkel megbántott Isten kiengesztelődve, jóságosan hozzánk tért és az egy igaz halála által, a kiben bétölt a prófécia: *kivégeztetik a Messiás, de a halál semmit nem árt neki*, — az elvesztett édent minden örömével visszaadta és a bezárult menny kapuit előttünk ujra felnyitá, hogy egykor magába fogadja e földnek üdvösség után sovárgó vándorát. Nóé galambja ez, szájában a zöldelő olajággal, megjelenvén az emberi életnek a bűn és gyarlóság,

a szenvedés és halál által beárnyazott látóhatárain s a megfáradott és megsebzett szíveknek csöndes megpihenést és nyugalmat mutatván a válságnak, üdvnek magaslatán.

Sietve jöjjetek hát, kik a bűntudat súlya alatt roskadoztok; hajtsátok ide lázban égő fejeteket, hogy könnyebbűlést és gyógyúlást találjatok! És ha megérezte lelketek, hogy eme láthatatlan orvos áldott kezének érintésére a menny békéje és nyugalma kebletekbe szállt: vigyázzatok, hogy az ne szálljon el többé! Isten fiaihoz és leányaihoz illően ártatlanságban, tisztaságban éljünk, mert nekünk szól a nagy apostol, Pál: *avagy nem tudjátok-é, hogy ti az Isten templomai vagytok és az Isten lelke lakozik ti bennetek? Ha valaki az Isten templomát megszeplősíti, elveszti az Istent, mert az Istennek temploma szent, amely ti vagytok.*

Véssétek e szavakat különösen szívetekbe most, midőn ez ünnepélyes alkalommal a szőlőtőke áldásáért is hálákat adni akarunk. Áldva legyen Isten, *aki borral vidámítja az ember szívét*, elűzvén e reá sűrű fellegként boruló gyötrő gondokat. De vigyázzatok, hogy amit Isten áldásként nyújt: a bűn forrásává ne váljék kezetekben, testi és lelki romlást, kárhozatot ne hozzon reátok. Óh mert sok jólétnek és boldogságnak lett már halálharangja a borral hullámzó pohár csengése; sok drága kincset: erényt és becsületet taposott porba a mámoros fő. Halljátok meg azért az intést: *meg ne részegedjetek a bornak miatta, melyben bujálkodás vagyon, hanem inkább teljesedjetek be szentlélekkel és mint nappal, ékesen járjatok, nem dobzódásokban és részegségekben, mert valakik ilyen dolgokat cselekesznek, az Isten országának örököseivé nem lehetnek!*

Ti pedig, akik ez új hajlékban először foglaltok helyet az öntudatos keresztyének között: ne feledjétek soha, hogy magatokat az Urnak szent és kedves áldozatul kell szentelnetek, hogy mint *élőkövek* felépűlhessetek és *lelki ház* legyetek,

melyben *az Istennek lelke lakozik.* Ne feledjétek, hogy mint a gyermek Jézusnak, úgy nektek is folyton bölcseségben, Isten és emberek előtt való kedvességben kell növekednetek és kebletekben a hitet, reményt és szeretetet mindvégig megőríznetek, mert csak így lehettek anyaszentegyházunknak buzgó és jó cselekedetekkel ékeskedő tagjai s egy jól folytatott élet után pedig ama szebb hazának örökösei.

(Imádság.)

Sulyok István,
nagyváradi ev. ref. lelkész.

H) ESKETÉSI BESZÉDEK ÉS IMÁK.

1.

Szeretett ifjú pár!

Az Isten házában, az Úr oltára előtt állotok, ıogy szíveteknek igaz szerelem szőtte frigyét zent esküvel pecsételjétek s e szövetségetekre elünk együtt áldást kérjetek Attól, akitől száll lá minden jó adomány és tökéletes ajándék. S ztán az Ő áldásával fejeteken s a jó szülők, kedes testvérek búcsú-csókjaival ajkaitokon s mindyájunk üdvkívánataitól kísérve, elindultok életályátok amaz új ösvényén, mely illatos rózsákkal ehintve, a házasélet gyönyörű paradicsomkertjébe ezet.. Boldogok ti, kik feltalálva egymásban zívetek felét, a viszonzott szerelem mindennél desebb boldogságát s dúsan megrakodva a virúló fjúság s az életszerencse minden adományával, legszebb remények közt köszönthetitek e napot, melyen egymásnak egy egész életre hűséget sküsztök és a legszerencsésebb kilátások között éphettek ki abba az új világba, amelytől egy gész élet üdve és boldogsága függ!

Boldogok vagytok, igen! s ezért nem adhattok lég hálát a jó Istennek, ki annyira szeretett titeet, hogy ifjú korotok legszebb álmát ily hamar s ily teljes mértékben valósúlni engedte.

De mi sors vár rátok vajjon a jövendőben? /ajjon boldogok lesztek-é ezentúl is mindig, házasltetek minden napjaiban? .. Ez az a kérdés, a nelyre ti határtalan örömötök mámorában nem is ondoltok talán, de amely kérdésre azok a jó lelkek,

kiknek óvó, védő szárnyai alól a mai nappal kirepültök, annál aggódóbb, de egyszersmind reménykedő szívvel keresik, találgatják a feleletet.

Ám jövendőnk titkát jótékony Isten-kéz takarta el vágyó szemünk elől. Mi azt a sűrű fátyolt egy pillanatra is fel nem lebbenthetjük. Mi csak kérhetünk, mi csak imádkozhatunk: add Uram, Isten! hogy e szép és boldog ifjú pár a jövendőben is mindig ily boldog legyen!... Ez a buzgó imádság lebeg, különösen ma és ez órában azoknak a jó szülőknek ajkán, kik téged, *kedves vőlegény!* gyermekkorod óta annyi odaadó szeretettel, oly féltő gonddal óva még a fúvó széltől is mind a mai napig szülei gondviselésök szárnyai alatt takargattak, s most, hogy meg kell válniok tőled, szemök fényétől, összekulcsolt kezekkel s könyes szemekkel tekintenek fel az égre: jó Isten, add, hogy kedves jó fiunk mindvégig boldog legyen!... S mit tehetnének egyebet, s többet te éretted is, *kedves menyasszony!* azok a drága jó szülék, kik téged, mint virúló családfájok többi kedves virágait, gyöngéd szívök egész melegével, őrködő gondjuk egész odaadásával ápoltak és dajkálgattak s mindent megtettek éretted s jövendő boldogságod érdekében... S most, hogy elbocsátanak ölelő karjaik közül s abból a nyájas családi fészekből, hol többi galambjaikkal összeölelkezve eddig oly boldog valál: most immár ők sem tehetnek mást, mint hogy mindennapi imádságokba foglalva téged, esdekelve könyörögnek: jó Istenünk! tedd boldoggá, tedd szerencséssé forrón szeretett (e második) gyermekünket (is), annak a kedves ifjúnak karján, kire, a te bölcs rendelésed szerint, jó reménységgel bizzuk őt, szülei szívünknek ez egyik drága kincsét!

Kísérjen azért titeket szeretett ifjú pár! az előttetek megnyílt ismeretlen ösvényen, jó szüleitek örömkönyje s buzgó imádsága mellett a kifogyhatatlan kegyelmű Istennek áldása, aki eddig is szerető kézzel igazgatta életútatokat,

egymáshoz vezérelve, a szeretet rózsa-láncával fűzte össze szíveteket s rátok, éltetek e legszebb napját felderítette. De ne feledjétek, hogy aki annyira szeret titeket: *Istent*, a ti legjobb atyátokat, nektek is viszont *szeretnetek* kell. Szeretnetek és félnetek, mert ő a szerzője boldogságotoknak s ő minden jónak kútfeje: — az erő, egészség, békesség, megelégedés áldása, mind-mind az ő kezében van.

Ám azért jövendő boldogságtok hajlékát az ő segítségével mégis csak nektek kell felépítenetek. Vigyázzatok azért, hogy milyen fundamentomra s milyen anyagból építetek... Ha azt hiszitek, hogy az ifjúság szépsége, szerencsés társadalmi állás, kedvező anyagi helyzet, talán kincs, gazdagság, hírnév és dicsőség, hogy ezek a földi élet s épen a páros élet boldogságának legbiztosabb fundamentomai: nos hát akkor — bizony mondom — csalódni fogtok! Ilyen bizonytalan, ingatag alapra hát ne építsetek! Hanem építsetek olyan fundamentomra, mely erős, mint a halál, kemény mint a koporsó, melyet eső és árvíz meg nem mozdít... építsetek a *szeretet* fundamentomára. Szeressétek egymást, azzal a szeretettel, mely minden kincsnél drágább és tartósabb, mert az apostol szavai szerint *soha el nem fogy*. Szeressétek egymást azzal a szeretettel, melynek egy paránya édesebb a föld minden javainál és dicsőségénél; azzal a szeretettel, melyről régen megmondták és nagy igazán, hogy az mindent pótol, ám azt ki nem pótolhatja semmi.

De ha csak önmagatokat szeretitek, kívánhattok-e másoktól szeretetet, igaz becsülést, avagy csak hideg tiszteletet is? Pedig ne feledjétek, nektek — társadalmi állásotoknál fogva — erre is súlyt kell helyeznetek. Szeressétek hát azokat is, akikkel életútatokon talán naponként, vagy ottan-ottan találkozni fogtok. Mentől boldogabbak lesztek, annál melegebben kell hogy dobogjon nemesen érző szívetek azok iránt, akik boldogtalanok,

vagy akik tőletek várják bajaikban a segítést, a tanácsot, a vígaszt sorssújtotta helyzetökben.

És ha netalán magatoknak is szükségetek lenne majd egy segítő kézre, egy vígasztaló igére, — mert hiszen kicsoda volna ment a sors különféle próbáitól? — ne feledjétek akkor, hogy a mi legjobb, legszeretőbb barátunk és lelki orvosunk a Krisztus, mindig mellettünk áll s ha mi letörölni igyekeztünk a mások könyjeit, letörli ő is a mieinket; s ha minden nemes törekvésünk mellett is fájó sebet ütne szívünkön az élet és világ: Ő nála mindenkor kész a gyógyító balzsam és a bátorító szó: bizzatok, ne féljetek! a ti szomorúságtok nemsokára örömre fordúl!

Csak ezeket akartam szívetekre kötni, kedves ifjú pár, szeretteim az Úrban! Mert szívem teljességéből kívánom nektek, jó szüleitekkel, kedves testvéreitekkel s minden jóakaróitokkal együtt, hogy amilyen szép éltetek ez örömnapja, oly zavartalanúl, a legteljesebb megelégedésben és boldogságban folyjanak pároséltetek további napjai és esztendei!

Lévay Lajos,
sárkeresztúri ev. ref. lelkész.

2.

Ker. Testvéreim! Miután az ország törvényei szerint, mint e haza polgárai kinyílvánítottátok, hogy egymással házassági szövetségre akartok lépni, itt állotok Isten szolgája előtt, hogy szövetségeteket megkösse, megáldja a vallás.

Ti tehát egymás házastársai akartok lenni.

Hatalmas erő az emberi akarat. Bámulatos eredményeket képes felmutatni. És mégis a többek közt, épen a házassági szövetség jó kimenetelére nézve, magában véve gyenge hatalom, csekély akarat. Hogy a házassági szövetség jó szövetség legyen: ahoz a saját akaratunkon kivül még egy végtelenül hatalmasabb erő, szentebb akarat szükséges: Isten akarata. Azért mondja a szent könyv: *„megnyeri a jót, aki talál feleséget és vett jó akaratot az Urtól.“* Mert a házassági szövetséget Isten szerzette, Ő szerzette azon természeti és erkölcsi törvényeket, amelyeknek teljesítése, vagy megsértése boldoggá vagy boldogtalanná teszi a házassági szövetséget. Azért, ha a házastársak boldogak akarnak lenni, akaratukat e felsőbb, végtelenül erősebb akarathoz, Isten akaratához kell szabniok, amint az Ő szent Fia tanított meg bennünket erre, ama szavakban: *„Atyánk! legyen meg a Te akaratod!“*

Isten akarata tehát bizonyos kötelességeket ró a házasfelekre. *„Vigyázatok és imádkozzatok“*, azért ti is szeretett testvéreim, hogy ezen házastársi kötelességeket, szüntelen szem előtt tartsátok és meg ne szegjétek!

Ilyen Isten akaratából folyó kötelesség, ilyen természeti és erkölcsi törvény a leendő hitestársak

közt a: *szeretet*. Fejtegessem-é nektek ennek mivoltát? Nem fejtegetem, mert ez az első kötelesség olyan, hogy azt magyarázgatni nem, csak érezni lehet. A tudomány egész tudományszakokat szentelt már az emberi lélek titkainak kikutatására, de az érzelmeknek s kivált a férfi és nő közt égő szeretetnek mélységeibe még nem bírt alátekinteni. Mert e titok végszálait maga Isten tartja kezében. Azért mondja az apostol: *„felette nagy titok ez!“* (Ef. 32.) Azért mondja igazán a példabeszéd, hogy „a házasságok az égben köttetnek.“ A férfi és nő szerelme olyan, mint az egészség. Könnyű és édes érezni, ha van, de magyarázni s meghatározni nehéz s csupán az ellenkezőnek, a betegségnek jeleiből lehet. Jaj azoknak, akiknek már magyarázatra van szükségük! Ti azért szeretett testvéreim, ne tudakoljátok, csak érezzétek mélyen és őrízzétek a betegségtől e szent, ez édes érzést és hálákat adni meg ne szünjetek Istennek, amiért e titkot szívetekbe ülteté! Ez az első kötelességetek. Azért *„új parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeressétek.“* (Jn. 13. 34.)

Isten akarata továbbá, hogy az *ember társas életet éljen*. Isten akarata, hogy az emberiség nagy társaságában az Ő szent Fia: Krisztus egy különös, egy szent, egy örök társaságot alapítson: *az Isten országát*, hogy e szent társaság az emberiséget az örökkévalóság számára nevelje, a természeti társas élet formáit megnemesítse. A természeti társasélet alapformája a család lévén: azért a családot alkotó férjnek és feleségnek vannak különös nemes kötelességeik is, amelyeknek teljesítése által a családnak, a hazának, az emberiségnek tesznek szolgálatot, amely kötelességeket Isten országa s a ker. vallás nemcsak meg nem szünteti, sőt tisztázza, szentesíti, midőn megtanítja a házastársakat, hogy ők Istenhez tartoznak, — lélekben Istenhez hasonlítanak s ezért minden teremtménynél magasabb erkölcsi méltóságra hivatalosak t. i., hogy *„Isten fiaivá lennének“* s töké-

letességre, tisztaságra törekedvén a család, a haza, az emberiség haladását, boldogságát, méltóságát gyarapítanák.

Mint egyenlőképen Isten fiainak, egyenlőképen törvényük és kötelességük: hogy egyik a másiktól teljességgel nem független; mindegyiknek egyenlőképen szüksége van a másikra, amint Pál apostol mondja: *„sem a férfiú nem lehet asszony nélkül, sem asszony férfiú nélkül.“* (I. Kor. XI. 11.) És a nőt, ezen őt megillető polcra a rabszolgaság állapotából Jézus emelte fel. Jézus vallása tisztázta és szentesíté azon erkölcsi törvényt, hogy a férfi nem zsarnoka a nőnek, hanem feje, (I. Kor. 11. 3.) mert csak egy férfi védő felelősége alatt biztos a nő tisztessége és amelyik nő e viszonyt rabságnak tekinti és a férfiak szabadságára vágyik: az a természetet, a szemérmetességet tagadta meg.

A nő világa az otthon, a házi tűzhely. Ennek fényét nyájassá, kedvessé, vonzóvá, tisztává, aranyossá tenni; a léttel küzdő férfinak sokszor komor homlokát, sokszor egyetlen találó, szívbe röppenő szóval felderíteni; a megelégedésnek, békességnek, boldogságnak őrangyala lenni; a férfi verejtékét s annak gyümölcsét megbecsülni, serénységgel gyarapítni: ez a nő tiszte. Az ilyen nő *„a férfiú dicsősége.“* (I. Kor. 11. 7.) *„Ennek ára sokkal felülhaladja a karbunkulusokat, bízik ahoz az ő férjének lelke és annak marhája el nem fogy.“* (Péld. XXXI. 10. 11.)

A férj kötelessége azon *„hatalomból“* (I. Kor. 11. 10,) folyik, amelylyel a nő felett bír. A férj ne feledje, hogy hatalmát a nő felett Istentől vette s azt Isten akarata szerint tartozik használni, azzal Istennek tartozik számolni, amint azt Szent Fia által nekünk kijelentette. El ne felejtsétek azért az apostol intését: *„akarom, hogy tudjátok, hogy a Krisztus minden férfiúnak feje; az asszonynak pedig feje a férfiú, a Krisztusnak pedig feje az Isten.“* (I. Kor. 11. 3.) Azért a krisztusi szeretet

hassa át a férfi hatalmának minden megnyilatkozását. A férfi szerető hatalmával védje és tartsa fenn a nőt, az otthont; a szeretet acélozza meg eszét, karját, szívét e küzdelemben. Ekképen a nő boldogságában a saját boldogságát, a nőben saját magát szereti a férfi. Legyen a férfinak mintaképe a Krisztus, mint az apostol mondja: *„férfiak szeressétek a ti feleségeiteket, miképen a Krisztus is szerette az anyaszentegyházat és önmagát adta azért. Aki szereti az ő feleségét, magát szereti.“* (Ef. V. 25. 28.)

Így nemesül a férfi és nő szerelme hitvesi szeretetté, boldogsággá, a férfi áldozatkész hatalma és a nőnek férjét *„becsülettel tisztelő“* (Ef. V. 33.) szemérmetessége által.

Csánki Benjámin,
tiszafüredi ev. ref, lelkész.

3.

Mester Anna unokatestvérem esketésekor.

Örűlni és búcsúzni jöttünk ide. Boldogság szívünkben és omló könyek szemeinkben; a derűlt, napsúgaras égből hulló esőcseppek és a szivárvány, ott az égboltozat másik tájékán, ime az ilyen pillanatok azok emberi életünkben, amelyekről azt mondja szentkönyvünk, hogy *„a nevetésbe is belefájúl az ember szíve“*. Hogy meg nem szakad édes terhe, alig megmagyarázható, de mégis természetes ellentétei alatt, annak oka egyszerűen az, mert annak a szivárványnak szinpompájában ott ragyog a reménységnek, emberi életünk és küzdelmünk ez örök hitegető, de egyszersmind felemelő és erőt adó angyalának biztató színe is.

Itt családomban, a szívemhez oly közel eső rokon lelkek által átölelve, állván meg, mint az Úrnak szolgája, én és testvéreim, köztünk a szerető édes anya, a csendesen, a természet rendes törvényei szerint pusztúló törzsnek még megmaradt ágai, akiknek hátunk mögé már bizonyára csak mindíg hamvadó, mindíg sötétlő árnyékot vethetnek a hanyatló napnak súgárai, óh mi borúlhatunk le, kezeinket ég felé emelve, legteljesebb hálával a gondviselés előtt, hogy a reménységnek lelkét nekünk adá s óh talán mi érezhetjük legmélyebben annak szükségét, hogy örömünkben és búcsunkban a szép és boldogító reménység édes számításai hozhatják meg a megnyugtató kiengesztelődést.

Igen, a boldogító reménység édes kiengesztelődése. Mert e pillanatban e házban, ez alkalommal, a természetnek az a képe újul meg lelkemben, midőn azt a sok változatos, most derült, majd borús napokat látva, néha a vihar által is megtépett, de a szeretet által épített és mindig a szeretet lelkével takargatott fészek mindig üresebbé válik, mindig szükebb körre szorítkozik s az édes anya, aki annak éltető lelke volt, egyrészről a boldog célhoz jutás s a mult sokféle emlékeinek gazdag örömeivel, de másrészről a magára maradt egyedűliség nehéz megszokásával látja szeretteit szárnyra kelni, új életet alkotni; kiki szíve hatalma alatt állva, annak természetes örömét és boldogságát keresve.. övéit megtartani s tőlük mégis búcsúzni, érezzük boldogságukért, szerencséjükért, megelégedésükért, — mégis remegni és imádkozni — igazán olyan öröm és boldogság, *amelybe belefájúl az ember szíve* s amely fájdalomnak megszenteltek könyjei s amely fájdalmat csak a boldog reménység nem enged keserűvé változni.

Keresztyén jegyesek! Kedves testvéreim! Lelketeknek az a nemes érzése, amely szíveteket együvé hozta, bizonyára elég erős hatalom arra, hogy együvé fűzött életeteket vezesse, méltán óhajtott boldogságotokat megalapítsa. De ezek a könyek, amelyeket most szemeinkből láttok hullani, és az édes anyának és szeretteiteknek áldása, amely életútatokban kísér: szenteljék meg, tegyék zavartalanná boldogságotokat Isten áldásával.

Ámen.

Mitrovics Gyula,
debreczeni ev. ref. lelkész.

4.

##Háznál.

Isten, szeretetnek szent Istene! eme helyre, mely e pillanatban az igaz érzelmek által megszentelve templommá avattatott, nézz alá áldó tekinteteddel s örök szereteted fényéből küldj egy sugárt az előttünk álló s egymást igazán szerető ifjú házasok szívébe! Ámen.

Keresztyén Jegyesek!

Úgy állotok itt, mint egy szülőföldjéről távozó vándor az idegen ország határkövénél. Miként annak szíve, úgy a tietek is reszket; reszket a fájdalomtól és az örömtől, mik egymásután felváltva ostromolják. Fájdalmatok az emlékezetben, örömötök a reménységben van.

Midőn távozóban vagytok ti is a szülői hajlékból, szeretteitek köréből, gyermek és ifjúkori ábrándok, édes örömeitek tanyájáról: felmerül lelketekben a múlt, melynek előttetek minden kedves részletét, újra elővarázsolja az emlékezet. És ez emlékezés közben átrezdül szíveteken a fájdalom s a búcsú pillanatában szemeitekben megjelen a bánat könyüje.

Majd a reménység száll elötökbe s annak az új idegen hazának, melynek most határán állotok, hova távozni akartok, tündéri színekkel rajzolja le tájékait, az öröm és boldogság virágaival hinti be útjait. És ti látva ezeket, szívetek ismét megremeg, most már az öröm és boldogság édes érzelmei alatt, szemeitekben újra könyek gyülekeznek, melyek most már a boldogság könyjei.

Milyen drága kincs is a reménység e pillanatokban ti nektek ker. jegyesek! (házasok) Hangjaira szívetek magasan feldobog, mesés tájékainak látására arcotok az öröm pirjában ég. Óh, ha felettetek mindig ilyen tiszta, derűlt ég ragyogna!... De nem! nem óhajtom én ezt ti néktek. Miként a föld puszta és sivár lenne, ha felette örök fényben égne a nap, akként a ti szívetek is folyton az öröm sugáraiban füródve kiégne és puszta, sivár lenne. Hadd jöjjenek hát és hadd borítsák el olykor-olykor szíveteket a szenvedések és fájdalmak fellegei, hogy az aláhulló könyek jótékony cseppjei, — miként a mezőnek a beborúlt ég zápora — adjanak új elevenséget, új fogékonyságot szíveteknek az örömök befogadására és élvezésére.

De még, ha nem óhajtanám, tudom úgy is, hivatlanul is elő fognak jönni a ti jövendőtökben is a megpróbáltatások; a földi életben ezeket senki el nem kerülheti. De ti ne féljetek ezektől. Én hiszem, tudom, hogy könyelműen, előkészületlen nem indultatok neki ennek az országnak. Minden csapás és szenvedés ellen visztek kebletekben utra egy talizmánt, melynek csodatevő hatására le fognak símúlni körűlöttetek a vészek és viharok csapkodó hullámai. E csodatevő talizmán: Istenbe vetett törhetlen hitetek s szíveteknek egymás iránt lobogó szerelme.

Csak ezt a talizmánt ne hagyjátok el soha, csak ez ne hagyjon el benneteket soha!...

Jöhetnek így a megpróbáltatások; ellenetek fordulhatnak azok, kik most baráti szeretettel ölelnek; elhagyhatnak szeretteitek, kiknek körében eddig boldogan éltetek; kijátszhat, megcsalhat benneteket az élet: mindez mit sem fog nektek árthatni, mert a szeretet hatalma győzni fog azokon, mert a szeretet erősebb a halálnál is s győzedelmes, mint a zászlós tábor. Nem, óh nem lesz nektek nehéz az élet küzdelme ker. jegyesek. csak szeressétek egymást és ami fő, csak higy-

jetek Istenben. Ennek a hitnek vezérfénye nem fog engedni titeket letérni emberi nemes rendeltetéstek utjairól, vagy ha egy pillanatra megtántorodva letérnétek is arról, ennek a hitnek égi angyala ismét Istenhez fog vezérelni, ki megáldja és megszenteli élteteket.

Óh most is, e pillanatban is, midőn esküvésre nyilnak ajkaitok, jertek, kérjétek az ő segedelmét és áldását; imádkozzatok:

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész.

5.

Rokon lelkész esketéskor.

Szentelje meg az Úr a buzgó szívek áldozatát e helyen, hol a lélek oltárt emelt az ő szent nevének; áldja meg a szerelemnek idvezítő szövetségét, mely az ő jóvoltából nyeri sírig tartó erejét! Zengjen fel keblünkben az erős hitnek és bizalomnak csengő szózata, hogy az igazi boldogság édes reményében fogjon itt kezet a szívből fakadó hű szeretet. Ámen.

Keresztyén jegyesek!

„Kegyelem néktek és békesség az Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól,“ (I. Kor. I. 3.) Pál apostolnak eme szavaival üdvözöllek titeket szívem teljességéből ez ünnepélyes pillanatban. Óh mert két szerető szív egyesülésének látása mindenkor örömmel tölti el keblemet. És az öröm fokozódik most keblemben, szívemnek érzése lángolóbb lesz szent kötelességem végzése közben, mert tudom, hogy az Isten, kinek áldásaival sáfárkodni óhajtok, — a rokoni érzés boldogító láncával kapcsolta és kapcsolandja össze szívűnket és ez órának emléke kétszeresen édes leend reám nézve mindenkor.

De ti felettetek sem enyészhetik el t. jegyes pár! nyomtalanul ez az emlék s még a — talán viharokkal bővölködő — élet végén is vissza fogtok pillantani a boldog szerelemnek eme most pirkadó szüzies hajnalára, mely az emberi szemek

ıtt elfedett jövendő titkos homályából a földi vösség virágaival integet felétek. A boldog- ;nak bájos szivárványképe ez, mely bár több e szinből áll, de minden szinárnyalat fenséges rűre enged következtetnünk.

Különösen emlékezetes leend ez óra te előtted, zteletes férfiú, ki a szíved felől álló boldog ának vagy szerető vőlegénye; mert hiszen te, egy vagy az anyaszentegyház őrállói közül, en ezen egyházban, ezen dicső hajlékban kezdted meg szent szolgálatodat Krisztus örök ;inek lelkes hirdetésével; és most ama kiemeldő lelkületről tanúskodó lépésedet ugyancsak Urnak e szent házában követi egy nem csekélyebb fontosságú lépés, midőn szakítva az ifjú r könnyen tévedhető magánosságával, fölveszed házasságnak édes igáját s szíved választottával yütt állottál ide Isten oltárához, hogy a szívetek tötte szent frigy Isten áldásának kíséretében erjen sírigtartó befejezést. Nem csekélyebb jelenségű, mondom, eme lépés sem, mert hiszen bölcs lamon mondja: *„megnyeri a jót, aki talál feleget és vett jó akaratot az Úrtól.“* (Péld. XVIII. 22.)

De keresztyén jegyesek! én ez alkalommal mcsak mint szerető rokon állok itt előttetek, gy az oly sok ajakról elröppent üdvözlések és kívánságok sorához hasonlót csatoljak, hanem y állok itt, mint Istennek szolgája, hogy buzgó ívből származó könyörgés közben megáldjam zassági szövetségteket az Isten nevében és gyek törvény szerinti megerősítője. És most kalmat vehetnék arra, hogy házassági szertarunk kívánalma szerint elősoroljam a boldog zasság kellékeit, figyelmeztesselek eme legfonabb lépés következményeire, veszélyeire. Elondhatnám, hogy valamint az ó-szövetségben lított Bábel tornya sem épült fel, úgy boldog zasság sem képzelhető egyetértés nélkül, mert g az akaratnak különböző úton-módon való rényesítése visszavonást szűl és megingatja az

egymás iránti bizalom alapját: az egyetértés szellemét úgy kell néznünk, mint a hajnal szülte harmat gyöngyöt, melynek jótékony hatása bizton mutatkozik a házas életben s ennek fejlődő virágain. Elmondhatnám, hogy a józan élet, becsületes munkásság, a türelem és engedékenység erénye, mind egy-egy lépcső a boldog házasság fellegvárához, és akik nem kellő megfontolással, nem a szív tulajdonságainak teljes ismeretével és a jó cselekedetekből származó tiszta öntudat kincseivel szállottak a házasélet sokszor háborogva hullámzó tengerére: elvesztvén a vezérlő iránytűt, a boldogtalanság, a kétségbeesés örvényében lelték halálukat. De ezen dolgok bővebben leendő tárgyalásának kötelessége alól felment engem egyfelől ama körülmény, hogy te, t. férfiú, mindezeket tudván, sok házastársnak adtad már tanácsúl, másfelől felment müveltségetek és társadalmi állásotok, mert ti nemes lélekkel emelkedtetek felül a mindennapiság szűk látkörén, a szükkeblűség korlátain s jól tudom, hogy ti nem pusztán a testi, hanem főleg a szellemi élvekért ragaszkodtok az élethez, ennek gyönyöreihez és így egymáshoz is.

Én nem akarok visszaélni türelmetekkel, de azt a szerencsét, mely szerint kérésetekre megjelenhettem köztetek, engedjétek viszonozni az által, hogy e nap emlékére *három szál virágot* nyújtsak ti nektek megőrzés végett.

Első szál virág lesz a *hit*, vagyis a léleknek amaz érzése, mely szerint a lélek, — a földi szemekkel nem látható világban — a testi érzékek határán kivül eső eszmékkel azonosítja magát, azokban élve, azokkal táplálkozva mintegy. Ahonnan jól mondja Pál apostol a zsidókhoz irott levelében: *„A hit oly dolgoknak valósága, melyeket remélünk és amely dolgok nem láttatnak: azoknak bizonyos mutatója.“* (Zsid. XI. 1—3.) Nincs olyan mozzanata

az életnek, melyben szükségünk ne volna a hitnek erejére. Oh mert hányszor zavarja meg számításunkat a kegyetlen sors? Hányszor ütnek sebet szívünken az emberi irígység ádáz tőrei? Hányszor kell siratnunk elvesztett kedveseinket, midőn a boldog jövő küszöbén állottunk? hányszor látunk gyászolókat könyezni, kikre a bánat sötét éjjele borult s csak a kedvest rejtő sírdomb közelében találják fel életük világát? És midőn ily jelenségek vesznek körül bennünket, midőn az életviszonyok kedvezőtlen s mostoha voltát ilyen alakokban látjuk magunk körül, nem volna-e szükségünk a hitre, mely a csüggedőt bátorítja, az elesettet felemeli, a sírókat megvígasztalja, sőt a halálban is életet teremt, mint Krisztus mondja János evangyéliomában: *„aki bennem hiszen, ha meghal is él!“* (Ján. XI. 25.) Éljen hát ti bennetek is t. jegyespár! ez a hit, mely *„mint a Sion hegye megáll és nem ingadozik.“* Hirdesd t. atyámfia! mint *Krisztustól vetted e szolgálatot,* — hirdesd tovább is a hitnek megtartó erejét, mely által még a tévelygőket is Istenhez vezérled; de ne feledjétek a költő szavait sem:

„A kebelnek drága kincs a hit,
Tűrni és remélni megtanít!“

Második szál virág a *reménység*, vagyis a kebelnek azon szent érzése, mely ha életerős, megbirkózik a zúgó viharokkal, kiállja a szélvészek tomboló zaját, sőt a halál sötétségében is mennyei fényre tekint, hiszen a példabeszédes bölcs is mondja: *„az igaznak halála idején is reménysége vagyon!“* (Péld. XIV. 32.) Reménység táplál munkánk kezdetén, reménység táplál pályánk folytatásában, reménység csillámlik a haldokló révedező szemében is. Az a reménység, melyet én ajánlok a ti figyelmetekbe, ne egyenesen emberi dolgokhoz, ne a testi világhoz kötött legyen és ne olyan, mely mindeneket vár és óhajt, hanem legyen Istenbe vetett reménység, melyről úgy nyilatkozik

Pál apostol, hogy *„az meg nem szégyenít.“* (Róm. V. 5.) Ez a reménység az, mely betelt ti rajtatok a mai napon, ez az, mely az egyesülés édes örömét szerezte meg tinektek a házasságban.

Tudom én azt t. jegyesek, hogy mióta egymást megláttátok és szívetekben az egymásért rajongó vonzalom első szikráját felfedeztétek, sokszor szóltatok így Jób pátriárkával: *„vajha az én reménységem megadná az Isten!“* (Jób VI. 8.) és látjátok, a biztató reménység, mert az Isten mindenhatóságához köttetett, teljesedésbe ment s eljött a gyönyörteljes pillanat, mely testben-lélekben egyesít titeket. Így vezéreljen jövőben is a reménység; így a hívatalos életfény és árnyképei közt, és így a családi élet titkos szentélyében, hogy mindenkor kész szívvel tegyetek vallást a zsoltáríró eme szavaiban foglalt igazságról. *„Boldog ember az, ki az Úrban vetette reménységét.“* (Zsolt. CXLVI. 5.)

Harmadik virágszál a *szeretet*, melyet bátran nevezhetünk a világ mozgató erejének, mit Isten támaszt életre a szívekben. Fásúlt ember az, ki a szeretetnek üdvözítő hatásáról bizonyságot nem tehetne, úgy hogy munkálkodásunkat, szavainkat a szeretet érzetének kell áthatnia, ha földi életre lett elköteleztetésünknek híven akarunk megfelelni. Igenis:

Szerelemmel szép az élet
E nélkűl a szív — halott,
Boldog kinek kebelébe
Ennek fénye elhatott.

Boldog az, ki hordozhatja
Ennek vérező sebét,
Mert a pokol kinja mellett
Nyújtja a menny édenét.

Ámde sírhat a múltaknak
Bemohosúlt romjain,
Aki nem tud lelkesedni
A szerelem hangjain.

Vagy akinek hideg szívét
Érintette nyom nélkűl, —
Arra egy kopár vadonban
Mély sötétség nehezűl.

Nem hoz arra feltámadást
Izzó napnak fénye sem,
Jobb ha búcsú-hangokat zeng
És elnyugszik csendesen.

Szeretett jegyesek! azt hiszem, a most elhangzott szavak eléggé kifejezik azt, hogy, míly boldogság viszont-szerelem tüzében égni. És valamint Jákób Ráchellel a forrásnál, úgy ti is a szerelem érzései között találkoztatok és hervadást nem ismerve virúl az kebletekben, mint az ifjú szív virágos kertének feslő rózsabimbója. Órízzétek meg hát ezt is magatokban; ne érintse ennek tisztaságát a földiekhez ragaszkodó anyagi érdekek szenyje, a titkos mellék célok pora, mert ennek épsége a boldogság verőfényét, — hanyatlása, homálya pedig a boldogság borongó éjjelét jelenti, — szóval a szeretet legyen szívetekben, mint az Énekek-Éneke festi: *„erős mint a halál, kemény mint a koporsó“*. (Ének. VIII. 6.)

T. jegyesek! hogy ti a legnemesebb tulajdonságokkal felövezve indúltok a házas élet tengerére, — azt elhiszem; hogy meg is fogjátok azokat őrízni, azt sem kétlem. Így aztán, ha meglátogatnak is a közös szenvedések, bátran kiálljátok azokat. Ha a természettől gyöngének alkotott nő a családi élet változatos próbái közt erejét csüggedni érzi: támaszúl szolgál az erőtől duzzadó férfiúi váll s a kedély hamvasztó tüzét vigasztalás lángjával éleszti. És ha a férfiú homlokára terhes, de gyönyörűséges igája hordozása közben gondok felhője borúl: a gyöngéd nő szerető hangjai elűzik azokat; ha a férfi terhes munkában verejtékez: a szelíd nő lágyan símogató kezei letörlik az alágördűlő cseppeket és így nyer kifejezést a valódi szerelem a szavakkal vissza nem adható boldogságban.

És most, miután ezeket szívem melegével óhajtottam veletek közölni, — felhívlak titeket, hogy az egymás közt fogadott szent szövetséget nyílvános esküvel is erősítsétek meg.

(Eskü.)

Íme tehát két szerető szívnek sírigtartó frigye, — mint lágyan zengő hárfának dallamai az akkordokban, — Isten előtt esküben lőn kifejezve, meg-

pecsételve. És hogy szívből származó jó kívánságaink közvetlenebb hatással lengjenek az egekbe, emelkedjünk fel a minden áldások kútfejéhez s mondjunk imát Isten előtt ekképen:

Örökkévaló nagy Isten, akit mindenütt keres, de csak csodaműveidben találhat fel a végeslátású emberi elme. Mindenható kezeidnek művét ismerjük fel természetünkben is mi, kiket úgy elhalmoztál égi adományokkal, hogy azokért nem rebeghetünk elég hálát köszönetűl. Nemcsak elménkben gyújtottál vezércsillagként világító szövétneket, de lángoló érzést öntöttél szívünkbe is, hogy a rokon szívvel összeolvadjon, míg az élet útján, mint sok próbák és nehéz harcok mezején, átmegyünk. Te vezérelted össze a kebel rokon sugalmával, a szívek összedobogó szerelmével ezen ifjú párt is a szeretet nagy törvénye által, mely csodás világodban alkot és fenntart mindeneket.

Lángoltasd óh embereknek atyja, mindinkább és elveszthetetlenűl azt a szent érzelmet, mely keblöket ez órában dobogtatja. Olvaszd össze őket ennek lángjával, mint erős tűzzel, hogy egy szívvé és lélekké forrjon két szív és lélek. Küldd hozzájok állandó lakóúl a hűség, béke és megelégedés áldó angyalát, hogy a hitet, reményt és szeretetet lankadatlanúl ápolja kebelökben..

Szeretetnek atyja! engedd, hogy ne oldja szét végzeted korán azt a szent kötést, mely itt a hű szíveket összetartja; engedd, hogy akik forró karokkal ölelik egymást a páros élet hajnalán, egymás keblén élvezzék a te szolgálatodra szentelt szép pályájuk jutalmát annak késő alkonyán is és egymás karjain lépjenek elődbe a hűség örökzöld koszorújáért az enyészet pihentető álmain túl a viszontlátás nagy ünnepén is.

És most már szeretett ifjú házaspár! hadd zárjam be egyszerű beszédemet a nagy apostolnak Pálnak a korinthusiakhoz intézett emez áldó szavaival: *„Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme, az Istennek szerelme és a Szentlélek veletek való közöltetése legyen tiveletek“* (Kor. II. XIII. 13.), hogy így a házasélet legyen rátok nézve az emberi boldogságnak és örömnek folyton derengő hajnala. Ámen.

Nagy Károly,
makói ev. ref. lelkész.

6.

Z. Gy. lelkész és K. T. k. a. egybekelése alkalmával.

Szeretett Jegyesek! Ha vannak az életben rejtelmes pillanatok, amelyeknek bekövetkezése előtt visszafojtott lélekzettel áll meg az ember: úgy bizonyára ilyen, amikor két, egymást szerető szív ahoz a természetes forduló ponthoz érkezik, hol a házassági szövetség által az eddig külön mezőn futott életpálya egy közös mederben egyesűl.

Mielőtt életsorsotok hullámai egymásba olvadnának s mielőtt elröpülne fejetek fölött az a pillanat, amely jövendőtök történetében az első határkövet fogja alkotni: álljatok meg velem egy nehány percre. Csak addig, míg pár vonással megrajzolom és röviden fogok rámutatni, hogy miképen lesz ez a ti benső szövetségtek Pál apostol szavai szerint: *valóban tiszteletes.*

Távol áll tőlem, mintha e tekintetben oktatni avagy nektek erre nézve utasításokat adni akarnék. A házasságnak magas erkölcsi hordereje tisztán áll előtted szeretett barátom és tiszttársam; hiszen velem együtt legjobb tehetséged szerint arra törekszel, hogy az mások szemében is azon a fenséges piedesztálon legyen, amely azt jogosan megilleti.

De beszédemben inkább a barát aggódó lelke szólal meg, akire nézve a közelmúlt emlékei után nem lehet közönbös, nem lehet érdektelen a

jövendő fátyolával letakart ama kérdés: vajjon az élet valóra váltja-é édes reményeiteket, amelyek egyformán dobbantják meg szíveteket?

Szeretett barátom! Tégedet az élet, ez a nagy iskola idáig sokra tanított meg. Alkalmad volt közvetlenül is megtapasztalni a bibliai bölcs szavainak nagy igazságát: *nem a bölcseké a kenyér, nem az erőseké a diadal és nem a gyorsaké a futás*. A mindennapi életnek keserű visszássága ez, amelyben lelke rugékonyságát csak az nem veszíti el, ki az életeseményeк intézésében az isteni kéznek emberi észszel ki nem fürkészhető beavatkozását hiszi és ismeri föl.

Te habozás nélkül követted e kéz intését, midőn egy kicsiny gyülekezet pásztorává hívott s nemesebb lélekkel azt láttad csupán, hogy a munkatér egyaránt magasztos, akár kiemelkedő magas hegyormokon, akár elrejtett, szerény völgyben folyik. Sőt úgy vagy meggyőződve, hogy ez a nő, akit révpartot ért sajkádba beemelsz, gazdag kárpótlás lesz mindazért, mit az élet az anyagiakban nyújtani nem fog.

Ámde ne feledd, hogy jöhetnek napok, előbb mint gondolnád, — mikor az élet terhes, a létért és családért való küzdelem erős próba és kisértés alá vesznek; mikor a fekete gond sötét árnyat vet homlokodra s kebled nyugalma ingadozni fog és a békesség oltárát szívedben szétrombolással fenyegeti az ébredő vihar. Ha azt feleled erre, hogy hited és szereteted elég erős ahoz, hogy szédülés nélkül megállhass e mélységek fölött: úgy Isten nevében öleld szívedhez menyasszonyodat, mert e két hatalom bűvös erejével családi életed jó és balsorsban példányszerű leend.

És te ifjú nő, aki e pillanattal kiléptél immár szüleidnek egyszerű és csöndes köréből, gondolkoztál-é a reád várakozó hivatásról s arról, hogy benned az emberek, a világ nem annyira a nőt, mint inkább a papnét tekintik és nem közönséges mértékkel mérnek.

Nézd, leendő otthonod a távol ködéből szerény körvonalakban bontakozik ki előtted. Nincsen és nem lesz ott külső fény, pompa és anyagi jólét. Elkészülve kell lenned, hogy egy prot. lelkész neje dolgozni, vágyait mérsékelni, sőt sokszor még jogos óhajairól is lemondani kénytelen; nem férjéért, hanem közös eszményképök: a családi boldogságért.

Óh ha minderre azt mondod: férjed hivséges szerelme erőt kölcsönöz neked, hogy hozzá méltó lélekkel, magasabb eszményi gondolkozással léphess és járj női kötelességed és hivatásod bűvös körében: úgy kövesd nyugodtan és a jövő iránt teljes bizodalommal vőlegényednek hívó szavát; a te jó és nemes szíved szelid völgyöléhez hasonlóvá fogja változtatni azt a kicsiny lelkészlakot, a melynek nem lesznek ugyan büszke fenyvesei, de lesznek ábrándos virágai, amelyeknek kelyhéből megelégedés és boldogság illata árad szét és önkénytelenül is tiszteletet ébreszt azon egyszerű emberek szivében, akik bennetek e tekintetben is a követendő példát keresik.

(Imádság.)

Sulyok István,
nagyváradi ev. ref. lelkész.

7.

Osztrák honosságú róm. kath. menyasszony esketésekor.

A harmatnak a hullás, a rózsának pompa, fény a csillagnak, a napnak melegség: az ember szívének pedig törvénye a szeretet, mely a szentírás szerint a hitnél és reménységnél is nagyobb. Jaj aki e törvényt megszegi, üdv és áldás, aki megtartja azt! A szeretetnek mélységében, magasságában, határában megmérhetetlen fajtája a szerelem: életnek iránya, lángelmék ösztöne, világrázó tettek rugója, élet és halál. Teremtő és romboló hatalmát ezernyi ezer esztendők áldásos alkotásában, pusztító viharaiban jegyezte fel az élő és írásos történelem. Amennyi köny és sóhajtás fakadt, amennyi mosoly és derű kelt ezen a világon, annak nagyobb része ebből a forrásból eredt.

Minek beszélném annak hatalmát tovább előttetek keresztyén hitvesek, kik úgy is minden tulajdonaival egyetemben szívetekben hordozzátok azt? Ha kél a hajnal, ha halad a napnak az ő folyása, ha száll az este, gondolataitokon, érzelmeiteken ez az uralkodó király. Íme elhoztátok azt én elém, hogy a szeretet nagy Istenének nevében, az ő tanúbizonyságúl hívása mellett, mint méltatlan, de hivatalos szolgája, megáldanám. Bizonyságot tettetek róla, hogy kellő mértékén becsülitek szíveteknek ezen szent indúlatát, mikor nem elégedtetek meg csupán a szerződés formájába foglalni azt, hanem eljöttetek hozzávenni azt

az erősséget, mely soha meg nem omol, mert Isten nevén nyugszik: a vallás erejét.

Vajha az angyalok nyelvén tudnék szólani, tanítást adni a szövetségről, melyet az Úr szerzett közöttetek a testnek és léleknek egymásért vágyódó indúlatával, elhatározással minden áldozatra, amit ember emberért tehet! Vajha általam kivánt fokán tudna egyességben megjelenni ajkamon az erő, amelyet a keresztyénnek szeretete, az Isten szolgájának hűséges hite a tanácsoló készséges tanácsa, az áldó áldása, a haza szerelme egyetemben összead, hogy lenne nektek minden szó zsinórmérték, soha el nem aludó vezérfény, alap és törvény élteteknek jövendő szakában!

Tanúljátok meg, hogy a szövetség, melyet kötöttetek, Isten törvénye szerint való, az ember boldogságára Isten által szereztetett, legerősebb a földön köthető összes frigyek között; olyan csodálatos, hogy az evangyéliom sem talál reá más meghatározást, mint azt, hogy „nagy titok“; olyan szent, hogy az Idvezítőnek az anyaszentegyházhoz való viszonyával vettetik egybe.

Isten által szereztetését láthatjátok abból az útból, amelyen ehez eljutottatok; mert bizony nem ember munkája az, mikor két szív, mint a vonzódással érzékeny vas, vonja egymást szüntelen, mint az álomjáró, átmegy bukás nélkül szédületes mélységek, akadályok, nemzet és vallásbeli különbözőségek felett, leküzdi az ellenkezést, melyet pedig fél a gyermeki szeretet: mind ez azért, hogy az a két szív egymáson dobogja a szerelemnek evangyéliomát. Csodálatos, mert hiszen magatok sem tudjátok miből származik az. Kérdezzétek meg a madártól, miért dalol, a virágtól, hogy a nap csókjára miért nyilik; kérdezzétek meg a hittől, hogy miért hiszen, a szívtől, hogy miért szeret!?... „Nagy titok“ ez keresztyén hitvesek; biztos felelet reá nem jöhet. Szent ez a szövetség, mert szerzője Isten, okmánya a szeretet, törvénye az áldozat, jutalma a boldogság,

tulajdonságai béke, bizodalom, öröm, tisztaság és nyugodalom.

Ezek szerint legyen az állandó köztetek! Te keresztyén férj, ki küzdelemre vagy teremtve, légy vezető, kinek lábai nem tévednek, oszlop, mely el nem hajol, paizs, mely biztosan befedez, kenyérkereső kar, melyet a szeretet és becsület vezet; légy papja, patriarchája családodnak, hogy kezed alatt, szemed előtt, szavaidnak nyomán és cselekedeteid által újjá támadjon hajlékodban a szent hajdan kor, mikor még a családfő Istennek képviselője volt övéi közt; légy gyámola, oltalmazója, gondviselője nődnek, ki éretted olyan sok szent köteléket elszakasztott; légy kitartó a becsület munkájában, állandó a szerelemben és hívséges a hitben halálodig.

Te ifjú feleség, tán csak sejted, hogy mi szól ajkaimról, tán annak csak szellemét ízleli tiszta lelked; majd csak később tudod meg teljesen, mit szólott hozzád az Úrnak szolgája. Előtted most még.idegen ez a beszéd, idegen a szertartás eme módja, mely szerint tisztem végezem, majd meg fogod érteni milyen zengő, milyen dallamos ennek a hazának a nyelve, hogyan lehet ezen a szerelmet, örömöt, bánatot, imádságot szólani; majd megtudod, hogy ez a forma egyszerű, tiszta és magasztos és hogy az általam hirdetett íge evangyéliom szerint való. — Szíved indúlatának nagysága le tudta győzni a ragaszkodást, mely multadhoz annyi sok szállal kötöz; eljöttél egyháztól, szülőktől, hazától, hogy ragaszkodnál a te uradhoz felettébb mindeneknél. Hazát, nemzetet hagytál el; de meglásd, nem veszítettél; majd ha megtudod, hogy mitől emelkedik a magyar földön itt-ott egy-egy halom, miért ottan-ottan olyan kövér zöld a vetés és fű elevenje; majd ha megtudod, hogy miért sír ez a nemzet még vigadásában is; elébb csodálni, aztán szeretni fogod ezt a hazát. Szerte e világ népeinél nagyság, hatalom, vagyon, műveltség, tudomány vagy a hit jelenti a hazát;

a magyarnak pedig a haza szenvedés, mégis imádja azt. Gyöngéd női lelkedhez, ha másnem is, ez bizonyára meg fogja találni az új haza szeretetének útát.

Itt nem fogsz szenvedni, mint a későn átültetett virág, mert itt a szerető szív, nemes lélek számára alkalmasabb a föld és levegő, mint bárhol másutt a világon. Légy itt otthonos s ha megáldatol az Úrtól, ennek a hazának szerelmét plántáld tovább! Légy hűséges segítő társa a te uradnak; legyen igaz osztályod örömében, bánatában; mosolyogd le szemeiről a könyeket, homlokáról a verejtéket; találd fel benne a kárpótlás teljes mértékét mindazért, amitől érette elszakasztatál!

Legyen a ti indúlatotok egymás iránt állandó béke, bizodalom, hűség, szerelem, megbocsátás; szeressétek egymást, mint Krisztus szerette az anyaszentegyházat, hogy önmagát adta azért!

Dr. Baltazár Dezső,
h.-szoboszlói ev. ref. lelkész.

8.

Templomavatáskor.

Keresztyén Házaspár! Atyámfiai az Úr Jézus Krisztusban!

Megkötöttétek már magatok közt a szív édes szövetségét még akkor, amikor társul választátok egymást az életre; sőt e szövetségnek külső formája is létre jött köztetek, hazánk kötelező törvényei szerint; csak egy van még hátra, a legszükségesebb, a mindennél drágább, az Isten nevének segélyül hívása s ezzel kapcsolatban a vallás áldása, mely nélkül emberi mű nem sikerülhet, jólét és boldogság nem lehet e földön.

Ezért jöttetek most az Úr oltárához, ide, hol e napon először zendült meg Isten dicsérete a hívek ajkain, először szállott fel a buzgó imádság Ahoz, aki mindent megadhat s végtelen jósága meg is ád azoknak, akik tőle kérik.

Ti vagytok az elsők, akik ez oltárnál kezet kézbe téve esküsztök az Isten szent és nagy nevére, hogy a házastársi kötelességeket betöltitek híven egymás irányában... Óh ne feledjétek soha ezt a napot, melyen állottatok az Úr színe előtt! ennek szent emléke vezérelje folyvást lelketek szándékát, kezetek munkáját, mert csak a jó szándék s ezzel összekötött buzgó igyekezet nyerhet kellő sikert s áldást Istentől.

Ez a szent alkalom, mely most ide gyüjté a hívek seregét, ez a hajlék, melynek megszenteléséhez a ti elmondandó eskütök is járul, elibetek tárja mit cselekedjetek, hogy elérhessétek és megtarthassátok a boldogságot, melyet óhajtatok.

Uj ez Isten háza, egyszerű tisztaság ennek ékessége, de szilárdan épült, hogy sokáig álljon s igaz boldogságát itt találja fel a késő nemzedék is;... új a szövetség is, melyet kötöttetek: óh ékesítse azt a lelki tisztaság, hogy *mértékletesek, házatokban ülők, jók és egymás iránt engedelmeskedők* (Tit. II. 4.) legyetek s hogy álljon a ti szövetségtek éltetek fogytáig s adjon számotokra igaz boldogságot!

Isten dicsősége lakozik e helyen, e falak egyedül az ő dicséretét hallják s visszhangozzák: óh láttassék meg majd szövetségteken is az ő dicsősége, vallásos buzgóság lakjék szívetekben s szívből szóló szájjal dicsérjétek Istent a gyülekezetben, hogy ebből tünjék ki, hogy Isten fiai vagytok és szivetek a bennetek lakó *Szentlélek temploma*.

Szeretet egyesít itt nagyot és kicsinyt, gazdagot és szegényt; a szeretet tegyen egygyé titeket is egész éltetekben; nem az a múló láng, mely lobban s kialszik, hanem az, mely a nagy Pál apostol szerint *hosszútűrő, kegyes, nem fuvalkodik fel, nem cselekszik gonoszt, de mindeneket hisz, mindeneket remél s mindeneket eltűr.* (I. Kor. XIII. 4—7.)

Öröme növekszik az örvendezőnek, ha érte Istennek e helyen hálát ad, — bánata enyhül meg a szomorkodónak, ha e falak között elsírja panaszát: közöljétek ti is, ha örömetek lesz, egyik a másikkal s ne titkoljátok el, hogyha lelketeken bánat homálya űl, mert nagy igazság az, s majd a tapasztalás megtanítand rá, hogy a megosztott öröm nagyobb és édesebb, — a megosztott bánat könnyebb és türhetőbb!

Szent e hely, a hova az emberi viszály és a torzsalkodás be nem hatolhatnak. egygyé lesz itt a szív, egygyé az akarat a szép s jó munkában, az Isten nevének magasztalásában. Óh ne szennyezze be a ti szövetségtek boldog hajlékát sem civódás, versengés, hanem keressétek a jó békes-

séget és kövessétek azt; egyetértés lelke vezessen titeket ama jó munkában, melylyel munkáljátok egymás boldogságát, ez ad nektek erőt az akadályokkal való küzdelemben, *mert a hármas kötél* — miként a bölcs mondja — *nem hamar szakad el!* (Pred. IV. 12.)

Nem folytatom tovább..... hanem útasítlak Isten beszédére, az örök írásra, tudakozzátok azt! És ne hagyjátok el a gyülekezetet, sőt látogassátok az Úrnak templomát, e megszentelt házat, buzgón, valahányszor arra alkalmatok vagyon: itt megtanuljátok, mi szolgál e földön boldogságotokra és mi lesz lelketek mennyei üdvére?! — És ha ezt tudjátok s hiven megtartjátok: jöhet az életnek bármilyen vihara, jöhet bármily nagy szenvedés; lelketek nyugalmát meg nem zavarhatja s e fundamentomon áll és meg nem rendül boldogságotoknak Istentől megáldott, sziklán épült vára.

(Itt jön az eskü.)

Légyen meghallgatva s megáldva Istentől a ti fogadástok, melyet most tettetek; végtelen kegyelme adjon nektek erőt, hogy megtartsátok azt s el ne kövessétek soha a hitszegés rettenetes bűnét!! De mert az emberi erő és akarat gyarló önmagában s egyedül az Isten adhat arra áldást: jer, Istennek népe! emeljük szívünket s kezünket a jónak örök kútfejéhez s tőle kérjünk áldást eme házaspárra, könyörögvén ekkép:

Szeretet Istene, földi gyermekidnek gondviselő Atyja! Szent igéd hírdeti, hogy *jót nyer az, aki talál feleséget* s hogy *jobban van dolga kettőnek, mint egynek!* (Péld. XVIII. 22.; Pred. IV. 9, 10.) A te akaratod szavának engedett ez a házaspár is, mely e Felségednek épített szent házban, ez új oltár előtt először esküdött hüséget egymásnak a te nevedre tett nagy s szent esküvéssel. Óh Atyánk, Istenünk! égi hajlékodból

tekínts le reájok, halld meg fogadásukat s áldásodat küldd le a benned bízókra! Tartsd meg s növeld bennök azt a szeretetet, mely szövetségöknek legszentebb alapja, — hadd virágozzék ki ebből a békesség, hűség, egyetértés nemes, szép virága s ezek ékesítsék és illatozzák be életöknek kertjét, melytől a romboló szélvészt és zivatart tartsd távol, óh Uram!

Gazdag tárházadból áldd meg őket földi szükséges javakkal, de mindenek felett lelki áldásiddal, melyek nem vesznek el... Áldd meg a családi élet örömeivel s gondviseléseddel, mint paizszsal, védjed csapás, keserűség és fájdalom ellen; vagy ha bölcsességed jónak látja őket bánattal sújtani, hitöket szenvedés tüzében megpróbálni: jóságod enyhitse lelkük nehéz terhét, és ne kisértsd feljebb, mint elhordozhatják.

És ha majd a halál, a kérlelhetetlen, elszakítja köztük a szeretet láncát: te kösd össze, Uram! ismét te magadnál s egy rövid elválás után egyesítsed őket mindörökké, a feltámadásnak ama dicső napján, szent Fiadért. Ámen.

Szele György,
bakonszegi ev. ref. lelkész.

9.

Ág. ev. magyar ifjú s róm. kath. lengyel hajadon esketésekor.

Ker. Gyülekezet!

Egy ifjú pár áll előttünk, kik közül az egyik, a férj: ág. evang. hitvallású, a nő pedig római katholikus; a férj a hősi magyar-, a nő a lovagias lengyel nemzet szülötte; az ifjú egyik szomszédos községnek, a nő egy távoli, általunk még névről sem hallott vidéknek a gyermeke; egyben egyek: hogy t. i. idegenek előttünk mind a ketten.

És a gondviselés csudálatos intézkedése folytán hozzánk jöttek el, hogy életük legfontosabb mozzanatát, a házassági szövetséget itt kössék meg, azt itt áldassák meg, a mi hitfelekezetünk szertartása szerint; hogy köztünk telepedjenek le s mint lakos társaink, búban és örömben velünk osztozkodjanak, hogy mi is őket testvéreinkül tekintvén, abban a szeretetben részesítsük, melylyel itt öreg és apró egymást gyámolítani és keblére ölelni mintegy szent kötelességnek tartja.

Hozzátok fordulok elsőben is szeretett híveim és lakos társaim! A bizalom a szeretet édes testvére; mivel pedig a szeretet soha meg nem csalatkozik: ne csalódjanak meg ők sem abban a bizalomban, amelylyel hozzánk fordultak. E végből a bizalomért bizalommal adózzatok s fogadjátok el őket azzal a szeretettel, melyet vártak tőletek akkor, midőn a nagy világban épen titeket

választottak ki arra, hogy közzétek jövén, testvérekül ajánlkozzanak.

Jól tudom, t. házaspár! hogy híveim és lakostársaim érzelmeit tolmácsolom akkor, amidőn így szólok hozzátok: legyetek tőlünk üdvözölve itthon! A hely mellé, melyet Isten jóvoltából s a hozzátok tartozók erejéből szereztetek itt, oda előlegezzük jóindúlatunkat s majd később, ha a társadalmi érintkezés közelebb hoz bennünket egymáshoz s méltóknak találnak titeket szeretetünkre: szívünket is. Egyben jelezhetem előttetek, hogy e szent ház, mint az Úrnak hajléka, nyitva áll előttetek mindenkoron s valamennyiszer lelketek szükségét érzi annak, hogy az Urat keresse s vele találkozzék, jöjjetek csak teljes bizalommal ide, mert mi jól tudjuk azt, hogy *„nincsen közöttünk sem zsidó, sem pogány, mert mi valamennyien egyek vagyunk a Jézus Krisztusban; egy atyának gyermekei, egy örökségnek osztályosai, üdvözűlendők mindannyian;“* és hogy *„az Isten nem személyválogató, hanem minden nemzetségben kedves neki, akár kicsoda, aki őtet féli és igazságot cselekszik.“* (Ap. Csel. X. 34—35.)

Te, édes leányom! ki hazádat elhagyva, hazát kerestél és találtál itt; édes szülőidtől örök búcsút véve, meleg érzésű szülőkre leltél itt; a gyermekkor játékait és társaidat hegyes hazádban hagyva, itt, az Isten áldotta rónán boldogságot nyertél érettük kárpótlásul, — áldd és imádd tovább is az Istent, ki rólad ily bőségesen gondoskodott.

Már eddig is tapasztalhattad, hogy a magyar nemzet, melynek gyermeke akarsz lenni, nem volt hozzád mostoha atya; hogy ez a nép, mely közé jöttél, megáldatott az Istentől mindazon tulajdonsággal, mely az életrevalósághoz szükséges; hogy ez a nép, bár ezer esztendő óta hullatja vérét és verítékét erre a földre, mely neki kenyerét adja, szívesen megosztja rögét, falatját azzal, ki testvérül ajánlkozik és kész küzdelmeiben osztozkodni. Becsüld meg és szeresd továbbra is e népet,

melyhez hasonlót, a nagy világot bejárva, nem találhatnál; s légy megyőződve, hogy amily mértékben tapasztalja a becsűlést, százszorosan adja vissza s a hazád dicsőséges múltján merengő lelkednek, a Koscziuszkók és Ponyatovskyakért, ama névtelen félistenekkel nyujt kárpótlást, kik hősök voltak, mint azok, vért hullattak hazájukért, mint azok, s tetteiket szárnyára szedő dal ép oly meleg érzést fakaszt, ép úgy dobogásba hozza a szívet, mint volt hazád félisteneié.

A hit, a vallás, mely most Isten áldását kéri jövődre, ép úgy testvére a te hitednek, mint a nemzet testvére a tiednek. Mind a két népnek egy volt az álma, a törekvése, a küzdelme: a szent szabadság, a két hitnek egy a végcélja: az üdvösség Istenben, a Jézus Krisztus által. A kettő közt mégis az a különbség, mely a két nemzet álma között van, hogy a te néped a szabadságért való tusában elvérzett, összeroskadt és zsarnokok önkényének lett megalázott szolgája, új hazád ellenben, a kivívott szabadság erőteljes levegőjében új ezer év elé indul: a te hited is korhadt lépcsőkön akar az üdvösség hajlékába bejutni, zsarnoki békó vettetik a lelkiismeretre s a lélek a ceremóniák tömkelegében eltéved, mig itt nálunk a hitbeli szabadság levegője derengvén, egyenes úton, saját felelősségére halad a lélek Isten és az üdvösség felé. Majd tapasztalni fogod, hogy ez a mi hitünk senkit sem bánt, mindenkit szeret; miként a gyertya nem azért gyujtatik meg, hogy a véka alá rejtessék, úgy az evangyéliom égi fénye itt nálunk egyformán szórja mindenkire sugárait, hogy az üdvösség felé vezető ösvényt senki el ne tévessze. Járj csak tovább is e szent házba s igaz keresztyéni örömet fogunk érezni, ha itt lelked szükségeit kielégítheted.

Te is ifjú barátom! kire az a nehéz feladat várakozik, hogy hitveseddel ne csak elfelejtesd régi hazáját, hanem hogy ő idővel olyanná legyen, mintha e honnak édes gyermekéül szü-

letett volna, úgy életeddel, magadviseletével, szereteteddel, mint vallásos hiteddel ragyogj hitvesed előtt! De példás életeddel méltán sorakozzál az itteni lakos társaid mellé is, hogy ők is az igazat, a helyeset benned megbecsülve és tisztelve, legyen új otthonod számodra a boldogság Kanaánja!

Babay Kálmán,
moha-keresztesi ev. ref. lelkész.

10.

Más községben lakó felek esketésekor.

Ker. Házaspár!

Mint tudjátok a házasságot Isten szerzette, aidőn a legelső ember felett elhangoztatta emez géket: *„nem jó az embernek egyedül lenni, szerzek eki segítőt“* s megalkotta Évát a nőt, hogy az *szüntelenűl előtte legyen.“*

A második ige, mely a szerzett házasság után legelső pár frigyét körvonalazta, így szólt: *gyümölcsözzetek, töltsétek be a földet.“* És az mberek, Isten rendelése szerint, ez időtől fogva aindíg megtalálták segítő társukat s betöltötték z isteni akaratot annyira, hogy a föld kereksége mberi lényektől benépesült.

Az a legelső házasságkötés ma már sok ezerzer ismétlődik csak egy-egy év leforgása alatt s; és épen abból, hogy az emberek elszaporodása olytán is megtalálja minden teremtett férfiú segítő ársát, látszik meg, hogy isteni kéz intézi a házaságkötéseket ma is. Míg a paradicsom-kertben sak egy férfi és egy nő volt, könnyü lett a férfiúnak megtalálnia az Istentől számára rendeltetett ársat; de ma már, amikor az emberiség száma zer milliókra megy, a rengeteg sokaság közül ajmi nehéz ráakadni a számára rendeltetett társra.

Noha az ember úrrá teremtetett e földön s lméjével lassankint legyőzi az elébe álló gátakat, zt az egy akadályt legyőzni képtelen lenne,

ha munkájában segítségére nem menne maga az Alkotó.

Nem üres szó az, ker. Testvéreim! hogy a házasságok az égben köttetnek, az ezer esztendők tapasztalása e hitet tudássá tette már. Igen sok esetben a fejlődő ifjú előtt mintegy újjal jelöli ki az égi kéz ezt a társat; beilleszti a szív titkos redőibe azt az idegszálat, melynek első megrezdülése szűli a bizalmat, tovább az érdeklődést, utóbb a szerelmet, amely lobbot vet akkorra, a midőn az ifjú odáig fejlődött már, hogy — mint a kis madár, a tavaszi szellő által hajtott pihét felveszi, -- ő is rakosgassa fészkét, hogy belé, az Istentől számára kijelölt társat, mint segítőjét, bevihesse.

Hányszor történik meg az is, hogy midőn a kevélykedő emberek, az isteni intézkedés ellenére, a rang és mód tekintetében, egymás közé válaszfalakat emelnek, ez az isteni örök intézkedés, nem tekintve az emberi alkotásokra, keresztül tör ezen korlátokon is, hogy feltaláltassa a kutató ifjúval, vagy nővel a számára alkotott társat. Fejedelmek szállanak le gyakran trónjaikról, koronák dobatnak el sokszor, szülői ellentállás- és haragnak, nem ritkán balga átoknak teszi ki magát a gyenge gyermek, hogy az isteni végzés megvalósuljon, mert a földi erőnél hatalmasabb vezeti őket.

És hányszor történik az emberek életében, hogy — mint a megélhetés eszközére mondják: nem tudni, hová dobta el Isten kenyerének botját — messze vidékek, falvak, vármegyék, országok határai feküsznek az egymás számára alkotott lények között. És az isteni gondviselés összehozza őket, hogy az égi végzés bennük megvalósuljon. Az ifjú maga sem tudja, hogyan van az, hogy valami titkos, legyőzhetetlen erő nem hagyja otthonában nyugtát; űzi, vonja messze vidékekre s mikor odáig elért, ameddig az a láthatatlan erő vezette, egyszer csak megáll, egy lépést sem tesz tovább; elébe kerül a társ, szíve megdobban: ez

az! és őt meglátva, tudja azt, hogy csak azzal térhet otthonába vissza, ha azt akarja, hogy az édes izgatottság lelkét ne gyötörje többé. Hasonlóképen a nő is el-elálmodik otthonában, ismeretlen vágyak fogják meg gondolatát; lelkének egén még ködben derengő képek jelennek meg, melyekbe úgy beleéli magát, hogy egyszer csak azt veszi észre, hogy a szülő föld idegen kezd lenni előtte; azok a szálak, melyek szívét az ismert otthonhoz kötötték, lassan-lassan elszakadoznak s mind jobban-jobban kapaszkodnak bele abba az ismeretlenbe, amelyről még mit sem tud, de amelyért már is reszket, vágyik, eped. És midőn a köd eloszlik, a titkos sejtelem valóvá lesz, megjelenik előtte egy, a testi szemekkel ugyan még soha nem látott, de a lélek által annál inkább várt ifjú: az utolsó szál is elszakadt mely szívét otthonához kapcsolta s megy, rendeltetését követve, az ismeretlen után ismeretlen vidékre, hogy sorsában megvalósuljon az isteni rendelés.

Vagy jelöl ki az égi kéz bizonyos összejöveteleket, melyeken nagy vidékek egymást addig soha nem látott alakjai találkoznak s a szívekbe itt rakja bele az összekapcsolódás csiráját a nélkül, hogy azok azt akarták, vagy keresték volna; az első látás szűli a többit, utoljára összehozza az egymás számára teremtett lényeket.

Ker. Házaspár! Igy valósúlt meg a ti sorsotokban is az isteni rendelés; így vezetett téged ker. ifjú! messze vidékekről ide, hitvesed mellé az égi kéz, így mutatta fel néked egy véletlen összejövetel alkalmával társadat, ki kész érted az ismert helyet, a szülői hajlékot, apát, anyát, testvért, rokonokat, jó barátokat, gyermekkorának társait, ismerőseit elhagyni, hogy ragaszkodván hozzád, jó és balsorsban társad legyen; a te házad az övé, a te néped az ő népe lehessen. Az apostolként nehéz az ösztön ellen rugódozni; így találtad te is. Sőt az égi végzés elől kitérni nem is szándékoztál. Jól tetted; amit az Isten szerzett,

emberek azt fel nem bonthatják; az vezette a te lábaidat, az oltotta szívedbe a vonzalmat, a szerelmet s ő lesz az is, aki a te életedet neked rendelt házastársadban boldogsággal áldja meg.

Utolsó ez a nap, édes leányom! melyet régi otthonodban, itt közöttünk töltesz; sorsod alakulása messze vidékre visz tőlünk már a legközelebb felderűlő napon. Válponton állassz te most; ami még életedből itt közöttünk hátra van, azt a búcsúzás tölti be. E megható időhatáron ott áll a te lelked, mikor bölcs Salamon szerint: *„nevetés közben is fáj az embernek a szíve“*. (Péld. XIV. 13.) Egy végső tekintet a falura, melyben azok laknak, kiket ismersz, szeretsz: utolsó ölelés a szülők, testvérek számára; egy meleg kézszorítás, egy intés barátnőid, ismerőseidhez, s aztán — indulsz. És bár újjong szíved, hogy a szeretett ifjúval, örökös társaddal mehetsz, mégis fájdalom markol lelkedbe, hogy szemedbe köny szökik, hogy szívedet úgy megnyomja valami kínos-édes fájdalom, amelynek ellent nem állhatva, zokogva roskadsz le s ajkad nem tud mást tagolni: Istenem! én édes Istenem!

Úgy édes leányom! belőled csak az a köny már a mienk, a mosoly, mely azt felszárítja, férjedé. Az a köny azt bizonyítja, hogy szeretttél te minket; de az a mosoly meg arról tanúskodik, hogy férjedet nálunk is jobban szereted. Igy legyen mindig! Gondolj ránk, kiket elhagysz, mindenkor szeretettel; de férjedre, kit követsz, szerelemmel tekints s ez a szerelem el fogja oszlatni lelkedről azt a kis borút is, melyet a szerető szív érez.

Maradj te csak oda mindig, ahová most mégysz, mert akkor lennének boldogtalanok — veled együtt — szerető övéid, ha visszatérnél onnét. Megtagadja magát a szív, mikor neked ezt kivánja; de a szeretet soha nem önző, az tiszta mint az égi harmat, szeplőtelen, mint a fa ágára ráhullott hópehely.

Tudva azt, hogy sorsodat az isteni kéz intézte, szívedben a nemes szerelemmel, csakhamar ismerős, majd kedves lesz neked új otthonod; tapasztalni fogod, mely szerint nem lidércfény, de égi súgár volt az, melynek útmutatását követted, nem csáb-hang, de isteni szózat volt az, melynek hívását elfogadtad.

Babay Kálmán,
moha-keresztesi ev. ref. lelkész.

11.

25 éves házassági évforduló alkalmával.

Tisztelt Házaspár!

Úgy állotok itt életetek emez ünnepélyes pillanatában, mint egy vándor, ki célkereső bujdosásai közt egy kedves helyhez ért, hol fáradalmait kipihenheti s új erőt meríthet a további küzdelemhez.

Valóban t. Házaspár! vándorok vagyunk mindnyájan e földi életben. Szemeink előtt, a messze távolban lebeg a cél: a boldogság s mi elérni óhajtva azt, mint a vándor, most helyes, majd tévesztett útakon, folyton előre törünk.

A pálya, melyen haladnunk nehéz és fárasztó, rajta rózsák ritkán nyilnak, töviseivel azonban annál gyakrabban vérzi szívünket; emellett a célhoz sem vezet mindig el. E türelmes pályán oly jól esik tehát, ha olykor-olykor egy kedves oázist találunk, melynek enyhe árnyában pihenve úgy tetszik, mintha célhoz értünk volna, mintha bírnánk szívünkben életünk legfőbb kincsét, a boldogságot.

T. Házaspár! E drága kincset akartátok birtokotokba venni ti is, midőn 25 évvel ezelőtt egybekötvén szíveteket a szeretet, az Úr oltára előtt házassági szövetségre léptetek. Azóta küzdöttetek s haladtatok ti is a cél felé s haladtok ma 25 év mulva is s csakis egy percre állottatok meg. Megállapodtatok pedig, miként hiszem azért, hogy egyfelől visszaemlékezzetek az elmúlt időkre és hogy az abban titeket ért minden örömért, sőt

még a fájdalmakért is, melyek által szívetek tisztult, hálákat adjatok Istennek, másrészről, hogy a múltak tapasztalatai alapján kijelöljétek az irányt, melyben éltetek hátralevő napjaiban haladnotok kell és hogy e napokra is kikérjétek Istennek áldását.

Egy régi bölcs ember mondotta: „Senki sem boldog halála előtt.“ A tapasztalat minket is arra tanít, hogy teljes zavartalan boldogság e földön nincs. Ez általános tapasztalat alól a ti életetek sem képez kivételt K. pár! A ti napotok sem ragyogott mindig felettetek s olykor-olykor sötét fellegek is úsztak egeteken. De az átélt szenvedések mellett ért titeket sok öröm és boldogság is. A szeretet fénye, mely 25 évvel ezelőtt reátok veté sugarát, ma is betölti szíveteket, házatokat, úgy, hogy egyetértés s béke honol családi tűzhelyetek körül. Emellett is sok jóval megáldott benneteket az Úr. Adott erőt, egészséget, törekvéseitekre sikert s végre, hogy célja is legyen küzdelmeiteknek: megáldá életeteket szerető jó gyermekekkel, kik im itt állanak körülöttetek, áldást kérve éltetekre.

Óh ennyi áldásért méltó tőletek is, hogy éltetek e komoly pillanatában hálára buzduljon szívetek s áldjátok az Urat, kitől szállt reátok eddig minden jó adomány.

De ilyen fontos pillanatokban nem elég pusztán a múltakra visszagondolni, nézni kell a jövendőre is, melynek rejtélyei zárva vannak előttetek s a hálaadó imához hozzá kell kapcsolni a segélykérő fohászt is.

Ti már, T. Házaspár! tudjátok, hogy egyedül a szeretet az, mely a családi élet folyamát megszenteli, ismételjétek hát el magatokban a szent eskü szavait, melyet 25 évvel ezelőtt nyilván tettetek, hogy ez legyen továbbra is vezéretek; hogy ez fűzzön benneteket össze jó és balsorsban a jövendőben is. Ha ez fog összefűzni titeket, úgy nem fog elmaradni ezentul sem Istennek áldása,

mely eddig is nyilvánvaló volt élteteken. Hogy ne is maradjon, jertek emeljétek fel szíveteket Istenhez s imádkozzatok:

Felséges Isten, szerető Atyánk! Gyermeki alázatos szívvel állunk e pilanatban előtted, hogy a hitvesi hűségi esküt, mit ifjú korunkban tevénk oltárod előtt, most életünk delén ismét megújítsuk. Te tudod jó Atyánk, mennyiben teljesítők eddig egymás iránt s irántad való kötelességeinket, mert Te belátsz szívünk mélyébe. Nem dicsekszünk azért, csak azt kérjük: amiket jól tevénk, add reájok helybenhagyásodat, hibáinkat pedig takargasd el irgalmaddal. Mindazokért pedig, miket velünk cselekedtél, fogadd szívünk mély háláját!

Légy jó Atyánk! vezérünk a jövőben is! Ne távozzék el tőlünk jó kedved, hogy együtt élve a szeretetben, megláthassuk még azoknak is, kiket nekünk adtál, — gyermekeinknek a felvirágozását! Légy, ó légy nekünk jó Atyánk ezután is, miként eddig valál minden, mindenekben! Ámen.

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész.

12.

Aranylakadalom alkalmával.

Elfogódott szívvel üdvözöllek titeket boldog r, tiszteletes pár. Mert én hiszem, tudom, hogy int ötven évvel ezelőtt ilyenkor: úgy most is ldogságtól repes szívetek. De a két boldogság ilönbözik egymástól.

Az akkori leírhatatlan, elmondhatatlan. A ai a leírt, elmondott, átélt boldogság.

Amaz csupa édes talány. Ez meg a megfej-s, a boldog megoldás.

Amaz a felejthetetlen boldogság, amire gon-lva az agg vőlegény és menyasszony, ma azt mondja, amit akkor: *„Imé szép vagy én itkám. Két szép szemed szerelmes két galamb,"* n. Én. 4, 1.). Emez a felbonthatatlan boldogság, lely hiven betölté az Úrnak azon akaratát: *„Az iber elhagyja atyját és anyját és ragaszkodik testársához. Azért többé nem kettő, hanem egy. nit azért Isten egybe szerkesztett, az ember el válassza."* (Mt. 19, 6.). Ti egyek lettetek, egyek gytok ma is. Azért ez a mai boldogság a tisz-bb, ez a nemesebb, ez a szentebb boldogság. ert ezt nemcsak érzelem alkotja, hanem ebbe Úr betöltött akarata, az Úr helybenhagyása, Úr kétségtelen tetszése, az Úrtól adott lelki kesség is vegyül; az a békesség, amit a világ m adhat. Azért *„tiszteletes e házasság,"* (Zsid. , 4.) ti pedig kedveltjei, választottai vagytok az rnak, aki erre a tiszteletes, erre a boldog békes-gre vezérelt, segített titeket.

Mert Isten segítsége volt veletek. Nem ember, nem orvos, nem gyógyszer, hanem Isten őrzé meg élteteket. Ha vészben, viharban le nem törtetek: az, aki erőt adott: Isten vala. Ha kétségek, kisértetek között vivódtatok: az aki, megoldást, szabadúlást adott: Isten vala. Ha az emberi nemzet gyarlóságai ti nektek is osztottak sebeket, az, aki bekötözé: Isten vala. Ha saját gyarlóságaitok magvából tövisek keltek útatokon: az, aki a tövis helyébe myrtust nevelt: (És. 55, 13.) Isten vala. Ha nem teljesíté minden óhajtásotokat az Úr: azt is a ti javatokra cselekedte Ő az áldás, béke, boldogság, gyönyörűség teljessége, Ő az örök szeretet. „*Az Ő angyalinak parancsolt felőletek, hogy őrizzenek meg titeket minden útaitokban: kezekben hordoztak titeket.*“ (Zsolt. 91. 11. 12.). Hegyeknél, kősziklánál rendűletlenebb menedékhelyetek, hajlékotok Ő vala. Óh Uram! egyedül Tégedet illet mindezért a hála, dicsőség és magasztalás. Uram! teljék be ma e hajlék a Te dicsőségeddel és a Te nevedben való örömmel! „*Uram! Te nékünk hajlékunk voltál minden időben. Mielőtt a hegyek születtek és született a föld és öröktől fogva örökké Te vagy erős Isten.*“ (Zsolt. 90, 1. 2.) Uram! figyelmeztess minket törékeny voltunkra, hogy idején keressük a Te kezedet, a valódi bölcseséget: a Te félelmedet, a Te kegyelmed segitségét. „*Taníts meg minket, hogy tudhassuk meg napjainknak számát, hogy járhassunk bölcs szívvel.*“ (Zsolt. 90, 12.) Légy ezen Előtted álló házaspárnak, e Te gyermekeidnek tovább is gondviselő édes Atyja itt e földön és amott az örökkévalóságban! Ámen.

1901 ápril 21.

Csánki Benjámin,
tiszafüredi ev. ref. lelkész.

I) GYÁSZBESZÉDEK ÉS IMÁK.

1.

Szilágyi Dezső koporsójánál.

1901. Augusztus 2.

Ismét sírásra fakadt egy egész ország. Ismét egy koporsó, melyre egy egész nemzet ráborúl; koporsó, mely eszünkbe juttatja azt a sor verset, melyből atyáink a költő Zrinyi haláláról értesültek: *Alta ruit cedrus, silvae trepidate minores.* Lehullott a magas cedrus, reszkessetek erdők gyengébb csemetéi!

Igen! korábbi könyjeink csak fájdalmunkban folytak, de ma ezekbe a könyekbe valami megmagyarázhatatlan rettegés is vegyül, mert a jognak és igazságnak egy tántoríthatatlan bajnoka esett el s úgy érezzük, mintha egészen védtelenül maradtunk volna; mintha egy abszolut bölcsesség lámpafénye aludt volna ki, mely miatt sűrű sötétség borúlt volna ránk.

Félénken vonúl meg a nemzet nagy siralmában a gyászolók között az egyház; a fényes koszorúk közzé reszkető kézzel rejti kicsiny immorteljét, bátor és bölcs őrállóját az írás szavaival tisztelvén meg: *az igaznak emlékezete áldott.*

E gyásznak síratójául hivattam el. De miképen kelhetnék én versenyre egy egész világgal, a főváros értelmi és költői világával, hogy halk zokogásomat az ő elégiájokba merjem ele-

gyíteni; hogy a mit művészi kezek ez életről tegnap és ma rögtönözve megalkottak, én azt kiszínezni megkiséreljem; vagy még magasabbra emelkedve, tanúlmány nélkül elébe vágjak a történetírásnak és egy rövid perc alatt néhány szóba összefoglalni próbáljam e csodás talentum negyven éves munkásságának dicsőséges küzdelmeit és még dicsőségesebb győzedelmeit!? De ti magatok sem várjátok ezt tőlem, annyival inkább is, mert ti mindezeket, sokkal inkább mint én, tudjátok és érzitek; és az utána támadt ürességből — ne adja ezt az Isten! — még inkább megfogja érezni a jövő, a közeli vagy későbbi jövő. Nem fogok hozzá: helyzetemnél fogva, — bármennyire össze van is forrva alántos szolgálatommal hazám szeretete, s népem jobbjai iránti tiszteletem, — helyzetemnél fogva nem is léphetnék arra a térre, melyen az életnek hervadatlan koszorúi nyiltak. Megmaradok az evangyéliom korlátain belől; e korlátok között

szabad folyást engedni könyjeinknek: ezt megengedi az evangyéliom:

vigasztalást keresni, azt az egyetlen egyet, melynél többet nem tudok, de az angyalok sem tudnak: ezt parancsolja az evangyéliom;

végre koszorúba fonni annak emlékét, ki életének egész munkásságát nekünk szentelte: ezt a célunkat megszenteli az evangyéliom.

*
* *

Szabad folyást engedni könyjeinknek: ezt megengedi az evangyéliom. A könyek emberi természetünkre tartoznak s bennök a mi fájdalmaink nyernek önkéntelen és megható megnyilatkozást, jogosult megnyilatkozást minden emberi szemben, attól a szegény anyától kezdve, aki kezeit tördelve borúl egy üres bölcsőre, addig a véghetetlen jóságig, aki sír a Lázár sírboltja előtt és sír a hegyen, melyről veszendő népe, veszendő

fővárosát megpillantja. De az ilyen fájdalom ritkán van keserűség nélkül, panasz nélkül, sokszor Isten ellen való pártütés nélkül. Nincs igazam, gyermekeiteket gyászoló anyák? Nincs igazam, enyészet örvénye felé sodródó nemzetek? Tehát a keserűség, sőt panasz, sőt Istennek vád alá való helyezése megengedhető-é a könyek szabad folyásával együtt? És midőn az Örökkévaló a próféta szavai szerint: *„elvészi Jeruzsálemtől a támaszt, a bátorítót, s hatalmast, a jövendő dolgok meglátóját, a tanácsos elmét, az ékesen szólót.“* szabad akkor a veszteségét sirató Jeruzsálemnek kérdőre vonni az Örökkévalót: „Én Uram Istenem! Annyian vannak-e közöttünk a hivek, a bölcsek, az igazán ítélők, hogy egygyel több vagy kevesebb te előtted számba sem jön?“ Szabad ezt megkérdezni? Igen, szabad, hisz ezt a fiú kérdi atyjától, és nem a rabszolga az ő urától. Isten megfelel e kérdésre és én Isten ügyét oltalmazom, midőn az Ő nevében felelek. Kik voltak azok, akiket sirattok és mit cselekedtek Ők? Azok az emberek, kiknek neve egykor *Mózes*, máskor *Szent Pál*, máskor *Szent Augusztinus*, máskor *Luther* volt? kik voltak? kérdezzétek Szent Pált, azt fogja mondani: Istennek választott edényei. Mit cselekedtek? Semmit, azt mondja Szent Pál, mert nem én cselekedtem, hanem az isteni kegyelem cselekedett én általam. Azt hinnénk, hogy egy ilyen vallomás által az ember értéke alászáll, holott minő magas méltóságra emelkedik egy ember, aki azt mondja magáról: az Isten cselekedett én általam, az Isten bölcsessége szólott, az Isten igazsága ítélt, az Isten szeretete munkálkodott, én általam. Én csak eszköz voltam az Ő gondviselő kezeiben és ha hűséges és alkalmas eszköz voltam is, az sem az én érdemem, hanem a mennyei kegyelemé, aki engem eszközül választott. Atyámfiai! ha szabad folyást engedünk könyjeinknek: engedjünk szabad emelkedést hitünknek is, mely ebben a gondolatban megvigasztalódik.

Ebben a gondolatban keresem a *vigasztalást*, hogy ami bölcsesség, igazság, szentség az ember életében nyilatkozik, az az Isten része az emberben s mint Isten része nem semmisül meg a halálban, sőt, kifejlődésre jut, sőt ott jut igazi kifejlődésre. Épen azért azt a nemét a halhatatlansági elméletnek, mely nem bír felülemelkedni a föld felett, mely megelégszik azzal, hogy cselekedeteink maradandóságára vagy az emberek emlékezetére alapítja követeléseit, hagyom azoknak, akiket ez kielégít: nekem az az örök fejlődésbeli halhatatlanság kell, mely Krisztusban nyilatkozott. Ez egy követelése szívemnek, ősi jogom, atyáimtól reám maradott örökség, melynek megőrzése megszépíti földi életemet, megmagyarázza annak létjogát s vigasztaló erőbe öltöztet veszteségeim fölött való csüggedéseimben. Minden éplelkű ember a jövőért munkálkodik, de micsoda jövő az, mely a holnappal véget ér; és mit érne akár tüzre adni testünket ezért a mi szegény fajunkért és országunkért, ha nem hinnénk, hogy ama másik világból is szemlélhetjük fejlődését, örülhetünk nevelkedésén, imádkozhatunk boldogságáért? Akkor nem értem, mire való ez arasznyi élet, akkor minden bölcsőre jóelőre ráírhatjuk ama vigasztalan szavakat, melyekkel Szent Pál a korabeli pogányok állapotát jellemezte: *„Isten nélkül. reménység nélkül,“* De nyissátok ki előttem az örökkévalóságot, akkor mindent kezdhetek: munkálkodhatom, vethetek oly földbe, mely holnap átfagyhat, mert hiszek a tavaszban, hiszek az ujjászületésben. Csak akkor, ha magamat halhatatlannak érzem, csak akkor szerethetem igazán hazámat, nemzetemet, csak akkor szolgálhatom hűséggel egyházamat s ebben Isten ügyét, mert csak akkor hihetek mindkettőnek jövőjében.

Ő hitt mindkettőben!

Hitt nemzete jövőjében; cselekedetei, egész dicsőséges pályája bizonyítják; különben miért

szólt volna annyi erővel, miért munkált volna annyi kitartással, hit nélkül? Miért tékozolta volna bölcsessége kincseit, ha azt nem mondhatta a Prófétával: *„az én itéletem az Úrnál vagyon.“*

Hitt az Örökkévaló szent ígéreteiben; hitte, hogy az egyház, melynek őrállója volt, megfelel az Örökkévaló tanácsainak; ez a szent és nemes egyház, melynek könyjei most a nemzet könyjeivel együtt, — ah folyt-e valaha ez a két köny két külön mederben!? — most is együtt patakzanak koporsóján.

Most nagy lelke megtért a lelkeknek ama fényes országába, hol nincs több törvény egynél, a szeretet törvénye; nincs több törvényhozó egynél, az örök bölcsesség; nincs több biró egynél, az örök igazság; nincs több uralkodó egynél, a véghetlen könyörűlet.

Hitt. Az Ő szájának vallásával bizonyította ezt. Emlékezzetek vallástételére, melyet ő *Horváth Boldizsár* emléke fölött nyilvánított és amelyet most befejezőleg Ő reá alkalmazok:

„Az Úr magához hívta Őt! Itt lenn nem látjuk többé, de Ő még sem vált meg tőlünk; tud rólunk! Valamint a végtelen térben elhintett égi testek fénye a mérhetetlen távolból eljut a mi földünkhöz: úgy az ő szeretete, mely halhatatlan lelkével egybe olvadt, megtalálja az útat azokhoz, akikhez úgy ragaszkodott: hazájához, nemzetéhez“.

Ez volt az ő vallástétele. „És most — ezzel fejezte be akkor, fejezzük be mi is most ezzel, — és most kisérjük el földi maradványait a sírig, hol csendes legyen nyugodalma.“

Baksay Sándor,

kunszentmiklósi ev. ref. lelkész s esperes.

2.

Tüdős József temetésén.

1899. március hó 18.

Ha élünk, az Úrnak élünk; ha halunk az Úrnak halunk meg. Annakokáért akár élünk, akár halunk, az Úréi vagyunk. Ámen. (Róm. 14. 8.)

Keresztyén halotti gyülekezet!

Arcunkon a meghatottság komoly kifejezésével, szívünkben a tisztelet és elismerés érzelmeivel, s lelkünkben a boldog örök élet hitével álljuk körül e koszorúkkal borított koporsót, melyben egy gyöngéden s híven szerető, áldott jó férjnek, nemes lelkű igazi édes testvérnek, önzetlenűl, fáradhatatlanúl buzgó, tiszta szívű rokonnak, hű barátnak, szeplőtelen sáfárkodású lelkiismeretes tisztviselőnek s emelkedett gondolkozású keresztyén emberbarátnak, immár boldog emlékezetű Tüdős József városi számvevő atyánkfiának porrá válandó testi részei nyugosznak.

Ne kérdezze senki, honnan e mély megilletődés, e szokatlanúl benső részvét, e fájdalmas méla búsongás, mely itt e helyütt most megnyilatkozik. Hiszen e néma, sötét ravatal, minden zokogásnál meggyőzőbben tesz bizonyságot affelől, hogy az elhunyt derék férfiú, úgy feddhetetlen magánéletében, mint családi boldog otthonában, úgy egyházunk iránt való ragaszkodásában, mint városunk s társadalmunk közszolgálatában, mindig

és mindenütt példaadólag tündökölt s bár zajtalanúl, szerényen, de szüntelenűl gyümölcsözően hatott, áldást terjesztett, hivatást töltött bé abban a körben s azon a téren, a hová őt Urunk állítá.

Mint hívő keresztyén ember, 73 évre terjedő tisztes életkora minden percenetében, az Isten kegyelmes gondviselésének nyilvánulását szemlélte s 28 esztendei házassági szent frigyének egész folyamára a mennyei Atya iránt táplált hálával s boldog megelégedéssel tekintett mindig vissza. Viszont mint tisztviselő minden reggel derült lélekkel vetette kezét a munkára s minden este nyugodt, tiszta öntudattal hajtotta le fejét csendes pihenőre.

Világnézletében, gondolkozásában, tetteiben, jellemében egyaránt az ősi nemes puritán református polgárok ma már fájdalom egyre ritkúló hű képmását ismertük, becsültük, aki erőihez s a rábizottakhoz képest akart is, tudott is nemesen élni szíve szeretteinek, szülővárosának, egyházának, hazájának s a köznek javára.

Annál őszintébb, annál leverőbb, annál indokoltabb tehát a részvét, a bánat, a veszteség, — melyet a mélyen sebzett özvegy nővel egyen-egyen megosztunk, — mennél méltóbb volt iránta érzett becsülésünk s az a köztisztelet, melylyel mindnyájunk részéről dicsekedhetett.

Ám ne zavarjuk a minden hivalkodástól ment derék férfiú nyugalmát erényei és érdemei felsorolásával, se ne epesszük szívünket szertelen érzelmek felidézésével, sőt inkább keresztyénekhez illően szálljunk fel lélekben az örökkévaló bölcs Isten szent színe elé és *imádkozzunk* ekképen:

Örök Isten, kegyelmes Atyánk az Úr Jézus Krisztusban! A Te létedben nincs kezdet és vég, sem múlt és jövendő. Aki voltál, ugyanaz vagy és leszesz mindörökké. Mi felőlünk ellenben bölcs végezésed szerint azt rendelted, hogy földi vándorlásunk ideje után porsátorunk összeomoljon s

igazi hazánkba Hozzád térjünk és elszakaszthatatlanúl Nálad, Veled maradjunk.

Áldva magasztaljuk szent nevedet rólunk való atyai hű gondoskodásodért s mindennemű testi, lelki, földi s mennyei javaidért. Áldva dicsőítünk közelebbről azért a szeretetért, melylyel ez elhunyt hívő keresztyén társunkat bölcsejétől a koporsóig oltalmaztad, vezérelted és hitünk szerint immár az örök élet boldogságában részeltetted.

Örömében, bánatában, küzdelmeiben, sikereiben, felkeltében, lefektében, munkájában s pihenése közben, egészségében, betegségében, életében s a halál órájában egyaránt, Rajtad kivül nem volt soha biztonságosabb menedéke, erősebb reménysége, vígasztalóbb bizodalma, akihez utolsó halk sóhaját is intézte, amikor már nyelve csak ezt — de ezt még birta rebegni: „Kegyelmes Isten!"

Könyörgünk Hozzád édes jó Atyánk! e Te jó és hív szolgádat, aki itt alant hűségesen sáfárkodott a reá bízott talentomokkal, méltasd sokra ezután örök országodban!

Árasszad vígasztaló, oktató, erősítő Szentlelkednek kegyelmét a fekete gyász aggódásai és a vérző szív fájdalmai közepett Hozzád kiáltó özvegy hitvestárs szívére, lelkére gyógyító balzsamúl. Légy hűséges pártfogója, gyámola, kalauza, megtartó mindenható Istene, szerető édes Atyja, akije valál mindeddiglen.

A megnyugovásnak és örök életnek hitével hassad át a bánatos nőtestvér és hű rokonok lelkét, hogy bízvást tekintsenek Reád, kinek házában sok hajlékok vannak, ahol elköltözött szeretteiket viszontlátandják egykoron, irgalmasságodból!

Minket is mindnyájunkat segélj Szentlelked által, hogy földi pályafutásunk folyamán mindenekben és mindenha híveknek találtassunk, dicsőségedet hírdessük és e múló lét után örök országodba Hozzád jussunk, ami Urunk Jézus Krisztus érdeméért. Ámen.

Mi Atyánk! ki a mennyekben vagy stb.

* * *

Istenben boldogúlt jó barátunk! Te ama nemes harcot megharcoltad, futásodat elvégezted, a hitet megtartottad.

Az Úr áldja meg földi lakhelyedből való kimenésedet és mennyei örökségedbe való bémenésedet! Odahaza találkozunk! Ámen.

Dr. Erdős József,
debreczeni ev. ref. theol. tanár.

3.

Gyimóthy János egyházközségi algondnok felett.

„*Reggel megmutatja az Úr, ki legyen szent és kit vett magának: mert a kit magának választott, magához veszi azt.*“ (IV. Móz. XVI. 5.) Ha tegnapelőtt olvastátok volna, gyászoló család, vagy olvastuk volna mi, gyásztisztességtevő gyülekezet, a szent könyv e szavait: bizonyára senki másra nem tudtunk volna gondolni, mint olyanra, akin már másnap reggel beteljesedik Mózesnek e jövendőlése a mi körünkben, be a tekintetben is, hogy elköltözve e világból, megtér a választott az ő Urához, Istenéhez! Most fájdalommal, megtört szívvel látjuk, hogy egyházunk érdemes algondnokán, a kegyes Gyimóthy Jánoson, szinte csudálatos módon teljesedtek be ezek az igék. Tegnap reggel, mikor az Úr elűzte az éj homályát, újult erővel serkent fel álmából és szokása szerint végezte teendőit. Reggelizés után imádságos könyvet vett a kezébe, hogy hálát adjon az Istennek, ki a reggellel napját im visszaadta s jóságát ez újabb jellel iránta megmutatta. És e nemes, e szent foglalatossága közben kivette e világból, *magához vette az Úr*, mivelhogy *magának választotta.*

Magának választotta az Isten már életében, hogy hasznos szolgálatot végezzen az Ő neve dicsőségére, magának és embertársainak lelki, testi javára. E koporsóban nyugvó társunk élete igen szép példája és bizonysága annak, hogy a

közhasznú munkálkodás nincs kötve se a magasrangú, előkelő születéshez, a vég nélkül való nemzetségekhez, se a nagy földi jóléthez, a gazdagsághoz, hanem, hogy az Isten kövekből is támaszthat fiakat Ábrahámnak. Szép példája és bizonysága annak, amit a protestáns keresztyén világ vall és hirdet Péter apostol (I lev. II:9.) után, hogy *„választott nemzetség, királyi papság, szent nép vagyunk“*, tehát hogy mindnyájan hirdetjük és hírdetnünk is kell mindnyájunknak szóval és cselekedetekkel *„annak hatalmas dolgait, aki minket a sötétségből az ő csodálatos világosságára hivott“*.

Gyimóthy János tudta, hogy drága kincs a hit; és pedig nem csak a szegénynek, kit tűrni és remélni megtanít, hanem azoknak is, akik a jó módban élnek e világban, mert a világ kísértései és csábításai között ezeket is a hit őrzi meg az eleséstől, a romlástól és ez hevíti keblüket áldozatkész munkásságra mindazért, a mi szép, jó és igaz. Rajta is volt, hogy szelíd beszédével és példaadásával *a hitre hozzon* mindeneket, akiknek érintkezésük volt vele.

Buzgó volt az Isten háza látogatásában és pedig nemcsak azért, mert mint a vének tanácsa egyik tagjának, mint egyházközségünk algondnokának, különösen is kötelessége volt egyrészről a jó példaadás, másrészről a felvigyázás arra, hogy mindenek ékesen és szép renddel történjenek, hanem azért is, mert bár tudta, hogy az Isten kézzel csinált templomokban nem lakik, hogy otthon, magános szobájában is társaloghat vele, olvashatja szent beszédét, imádsággal és énekkel magasztalhatja nagy nevét: mégis mélyen érezte, hogy

Ha templomban megjelenek,
Ahol összesereglenek,
Felséges neved imádói:
Velök együtt fohászkodva,

Úgy tetszik, mintha vígadva
Ott volnék, hol a menny lakói,
A te királyi székednek
Előtte letelepednek.

Igen, ott hol a *24 vén leborúl és imádja az örökkön-örökké élőt* és az ő koronáikat leteszik a

szék előtt mondván: *„méltó vagy Uram, hogy végy dicsőséget, tisztességet és erőt, mert te teremtettél mindeneket és a te akaratodért vannak.“* (Jel. 4: 10. 11.) Vallotta nyilván és énekelte szívből:

Jobb egy nap a te házadban,
Hogynem ezer nap egyébütt
Az Isten tornáca előtt.
Kapunálló lennék inkábblan,
Hogynem mint sok időt élnék
Házukban a hitetleneknek.

Ma, amikor oly sokakat elfoglalt a világ lelke s egyiket a vagyon után, a másikat hírnév, dicsőség után, a harmadikat a testi élvezetek után hajtja megszűnés nélkül: e boldogúltnak volt elég lelki ereje ellentállani a gonosznak és tántoríthatatlanul haladni a keskeny úton, mely az Istenhez vezet. Nem tartozott azok közé, akik mikor az óra, vagy a harangok templomba, úrvacsorára hívogatnak, azt felelik: *„Szántó földet vettem, ki kell mennem, hogy azt meglássam; öt igás barmot vettem, elmegyek, hogy azokat megpróbáljam; feleséget hoztam és azért nem mehetek;“* (Luk. 14: 18.) vagy egészítsük ki ezeket a régi mentségeket egy újabbal, amit oly sokszor kell hallanunk: „fáradtam, izzadtam egész héten át, megérdemlem hát, hogy kimulassam magamat“ — nem mehetek templomba... Azok közzé tartozott ő, akik megértették és szüntelen elméjökben forgatták Jézusnak emez intését: *„megoltalmazzátok magatokat, hogy valamikor meg ne nehezedjenek a ti szívetek dobzódásnak, részegségnek és e világi szorgalmatosságoknak miatta és nagy hirtelen rátok jöjjön az a nap!“* (Luk. 21: 34.)

Nem csak vasárnap, de hétköznap is tudott ő időt szakítani a templomban való megjelenésre és az egyház veteményes kertjének, elemi iskoláinak meglátogatására.

Jakab apostolnál (I. 27.) azt olvassuk ker. hívek, hogy *„a tiszta és Isten előtt szeplő nélkül való isteni szolgálat ebben áll: meglátogatni az*

özvegyeket és árvákat az ő nyomorúságaikban és szeplő nélkül megtartani magát e világtól.“ A boldogult, mint a szegények gondnoka, e kötelességét is hűséggel teljesítette .. Számtalanszor kísérte el, félbe hagyva a maga dolgát, a súlyos betegekhez és haldoklókhoz lelkipásztorát, vivén a szent jegyeket. Mert akarta, tehát jutott neki ideje arra, hogy a nyomorultakkal, árvákkal, özvegyekkel, betegekkel jól tegyen, semmit abból nem várván. Nem kis dolog ez gy. gyül., hanem elismerésre méltó érdem ilyen korban, mint a mienk, amikor a nagy többség minden lépésnél csak azt kérdi: lesz-e hasznom, és mi hasznom lesz belőle? Olyan korban, amelyben a nagy többség azt hiszi, hogy mindjárt tönkre menne, boldogtalanná lenne, megrontaná a gyermekeit, ha a közjóért, vagy egyes nyomorultak fölsegélésére el kellene töltenie ingyen egy-két órát! Pedig higyjétek el:

Nem vesz az el, mit megvonánk magunktól,
Sőt kamatostól térül vissza még;
Hálakönyjet nyujt a föld jutalmul
S Istenáldást a kegyelmes ég.

A boldogultnak gyülekezete és hitsorsosai érdekében kifejtett munkássága mellett dicsérettel kell megemlítenem még azt is, hogy a város ügyei iránt való jóakarata és érdeklődéséért polgártársai bizalma a városi képviselő-testületbe is beválasztotta.

Íme mindezeknél fogva mondottam gy. gyül., hogy elválasztotta őt az Isten magának közhasznú munkára.

Mint választottához, meg is mutatta hozzá Isten az ő jóvoltát. Nem adott neki nagy gazdagságot, de szegénységet se; táplálta hozzá illő eledellel. Szívébe oltotta a megelégedést azzal, amije van. És főleg ez a helyzetével való megelégedés tette őt hasznossá és sokaknak élő példájává. Ez emelte föl *Pál* apostol mellé, aki még a nehéz és kétségbeejtő viszonyok közt is azt mondta: *„én megtanultam, hogy azokkal, amelyekben vagyok, meg kell elégednem. Tudok szű-*

kölködni is, tudok bővölködni is mindenütt és mindenekben.“

Megáldotta az Isten szép családi élettel. A csapást, mit első felesége elvesztésével rámért, a második házasságban kipótolta. Megáldotta öt szép, egészséges gyermekkel, akiket szorgalmas, gondos életpárjával tisztességesen fölnevelt és nagyobb részben már szárnyakra is bocsátott. Élte utolsó pillanatáig megáldotta jó egészséggel. Teljes épségben megtartotta erejét mindvégig. Pedig hogy mily nagy áldása ez Istennek, mutatja az, hogy az egészség kívánása volt a rendes köszöntése Jézusnak és az apostolnak is s ez az igaz magyar köszöntés ma is. Kiesi hiján megérte a zsoltárban említett legmagasabb életkort, a 80 esztendőt. Megnyerte hát a szép és ékes koronát, a vénséget. S az a mód is, ahogyan magához vette az Úr, bármilyen megdöbbentő is különben, ismét csak az Istennek hozzá való jóságáról tanúskodik. Nem kellett megismernie a nyavalyák, a kínos gyötrelmek reménytelen nyoszolyáját s rémes éjszakáit. Az Isten emberei módjára költözött el. Avagy nem olvastátok-e Énókról: *„és mivelhogy Énók szüntelen Istennel járt vala, nem találtaték sehol, mert az Isten felragadá őtet.“* (I. Móz. V: 24.) És ama nagy lánglelkű próféta: Illés nem úgy ragadtatott-e el hirtelen Elizeustól? (2. Kir. 2: 11.) Valóban ezt a boldogultat is, aki életének utolsó pillanatában is az Istennel járt, az Istennel társalkodott imádkozva, mintegy elragadta családja köréből és felragadta magához az Isten. Fia, ki látta, csak annyit mondhatott neki, mint egykoron Elizeus Illésnek: „édes atyám, édes atyám!“

Aztán a keresztyénségnek egyik főünnepén, az Úr Jézus földről távozásának, mennybemenetelének ünnepén, áldozócsütörtökön válik meg végleg övéitől.

Kell-e ennél több bizonyság arra, hogy az Istennek választottja volt ő?

Azért hát ti. hátramaradt kedvesei, meg ne nyissátok szátokat zúgolódásra. Ha a jót elvettétek Isten kezéből, a rosszat miért ne szenvednétek el?! Sőt adjatok hálát Istennek a kegyelemért, mit bőmértékben kiárasztott kedves halottatokra úgy életében, mint halálában... A boldogult nevét pedig késő utódok előtt is tegyétek tiszteltté nemes példájának hűséges követésével!

Kis József,
pápai ev. ref. lelkész.

4.

Lelkésztárs kis gyermeke felett.

A fájdalom húrjai rezdűltek meg szívünkben a gyászének dallama nyomán, mely e kicsiny koporsó fölött hangzott el. Néma borongás ül arcainkon s könyázott szemekkel tekintünk az élet vihara által oly korán összetört virágra, ha látjuk, hogy mily hasonló egymáshoz a bölcső és a koporsó! A kettő közötti különbség csak az, hogy amazt a szülei szeretet melege áradozza körül, — ez pedig téli zordonságba vész. A kis gyermek örök álomra szenderűlt, ringó bölcsője megállott és mi meghatva nézzük az enyészet romboló munkáját.

Óh, de miért is pillantja meg a gyermek az élet napját, ha oly gyorsan nyugvóra tér?! Mért kell nyilnia a virágnak, ha oly hamar elhervad?! - Mért kell feltünnie az égbolton a csillagnak, - ha pályája oly gyorsan véget ér? Ne kérdezzük, ne kérdezzük gyászoló keresztyének! mert választ a kérdésekre, csak az égető könyek csillogásában találunk.

Mint a levegő végtelen birodalmában számtalanszor zavarognak a különböző irányból jövő viharok: úgy zavarják meg életünk folyását is gyakorta a különféle csapások és keserűségek, melyek állandó nyomot hagynak szívünkben. Nyugtalanságunkban egyedül az a vígaszunk, hogy azokat mennyei Atyánk mérte reánk szent tetszéséből. Csilapítsuk hát hánykódó szívünket, némuljon el ajkainkon a panasznak zúgolódó

hangja, mert *Istennek útai nem emberek útai,* — s ki tudja, hogy fájdalmaink ürömserlegéből mikor és miképen fakaszt vigasztaló cseppeket?!

Jól tudom én azt, hogy soká heged be a szív sebe, ha a szülő a házas élet édes gyümölcsétől fosztatik meg, mert a fájdalom érzése, emberi gyarló természetünk következménye. Hiszen a madár is megsiratja magzatának vesztét, a virág is megérzi, ha kisded bimbaját erőszak töri le, az élőfából is könyek fakadnak, ha ágait lemetszük, szóval mint a költő mondja:

„Nem a virágnak fáj
Ha válik az ágtól,
Ezen marad a seb,
Érte is *ez* gyászol." (Tóth K.)

de mennyivel inkább vérzik a szülei szív, melynek szerelme Isten dicsőségének ereje, — ha gyermekének elvesztésében reménycsillagát látja aláfutni?!

De valamint a tenger hánykódó hullámai is elsimúlnak egyszer: úgy enyhül meg keblünkben is a fájdalom és a gyötrelmek vergődését a megnyugvás enyhe váltja fel. Váltsa is fel az isteni gondviselésbe vetett bizodalom által, mely elestünkből is felemel, erőtlenségünkben is megtart!

Gyászoló szülők! ti vagytok arra hivatva, állásotok tiszteletreméltó volta és szentsége által, hogy a kesergőknek vigaszt nyújtsatok, a szenvedők bajain, igazi részvéttel könnyítsetek. Ti esnétek-e azért kétségbe most, midőn házaséletetek gyümölcsének egyikét leszakítá az élet szélvésze? Ti lennétek-e vigasztalanok a reménybimbó elhervadása fölött? Távol legyen tőletek, tudván azt, hogy ahol rózsa nyílik: tövis is terem. A távozó kisdedre gondolás, mint az emlékezet fénylő szivárványa, űzze el kebletek borúját, hogy mindenkor gyermeki megnyugvással csókolhassátok az Urnak sújtoló vesszejét, így szólván a veszteség gyötrelmei között: *„az Úr adta, az Úr el is vette, legyen áldott szent neve érette!"* Mert

nemcsak egy áldása van az Istennek s ti is láttok még köröttetek a családban gyermekeket, kik szerelmeteknek élő zálogai. Fordítsátok hát ezekre szülei gondotokat, hogy ezeknek lelki-testi erősödésében, növekedésében találjatok gazdag kárpótlást, szemben a most ért veszteséggel.

És mi mindnyájan ker. résztvevők! ha az Úrnak kezei olykor-olykor megnehezednek is rajtunk s a szenvedések árvízei elborítással fenyegetnek is: soha kétségbe ne essünk! A hit legyen világító tornyunk, melynek alapját valamint el nem mossák a nyaldosó habok: úgy bevilágít előttünk az élethatár enyhadó kikötőjébe és ami lábaink *„mint a Sion hegye megállnak s nem ingadoznak!“* Még ha kisdedeink kora elhunyta miatt kellene is keseregnünk: vigasztaljon bennünket ama tudat, hogy azokkal gazdagabb lesz az angyalok kara s hogy hamarabb elérték azt, mire mindnyájan vágyunk: a mennyei boldogságot.

Most pedig szívünket Istenhez emelve, imádkozzunk e koporsó felett ekképen:

Sorsunk felett egyedül rendelkező nagy Felség! bölcs és jó Atyánk! *„A te idődnek kezdete nem volt, vége sem lesz, mi pedig csak maiak és tegnapiak vagyunk és a mi életünknek határ vettetett.“* Alázattal ismerjük el hatalmadat e kicsiny koporsó felett is, melyben az élet kertének egy szelid virága, egy ártatlan kisded alussza örök álmát.

Óh Atyánk! kicsoda fedezhetné fel hatalmadnak titkát és szent céljaidnak kicsoda mehetne végére, midőn a jövendőknek látását elzártad szemeink elől? És míg te fölötte állsz minden változásnak: mi *„olyanok vagyunk a te kezedben, mint a sár a fazekas kezében,“* — számtalan botlások közt vergődünk az arasznyi lét korlátai között.

Nem tagadjuk Atyánk! — sokszor derűlnek reánk szép napok; az örömnek boldogító érzésével töltöd be szívünket; a remény szivárványszínét vonod arcunkra és adsz érdemünk fölötti megelégedést, boldogságot családi és társadalmi életünkben. Óh ha ez örömök soha el nem távoznának! Óh ha a remény színét soha be nem borítná a gondoknak sötét fellege! — Óh ha a megelégedés és boldogság állandó lakói volnának lelkünknek! De könyek között kell megvallanunk, hogy tűnő ábránd s csak lidércfény csalogat bennünket és gyakorta keserű a mi ébredésünk.

Most szerelembe forr szívünk s boldogságban dobban össze, midőn szerelmünket gyümölcsözteted gyermekeinkben, kiket megengedsz látnunk *„asztalunk körül, rendben mint olajvesszőt, kikben szívünk örül.“* — majd felejteted velünk a kiállott szenvedéseket, könnyüvé téve az aggodalmakat is: de midőn gyermekeinkben megtestesűlve látnók képmásunkat s gyönyörűségünket, — midőn azt hisszük, hogy *a mi örömünknek vége nem lészen:* elfordítod tőlünk jó kedvedet, hogy *megismerjük*, hogy *„te vagy az Úr mennyen és földön s mindenek Te néked engednek.“* Meglátogatsz Atyánk! bennünket csapásokkal, melyek alatt zúgolódva görnyedünk és elveszed tőlünk szemünknek fényét, gyermekeinket, hogy a halál angyalának pusztítása által megtörd kevélységünket s *„mindenestől fogva megemésztetünk!“*

Ily csapással látogattad meg Uram! e koporsó felett könyező szülőket is, kiknek kezébe előbb az öröm serlegét adtad, midőn kettős gyermekük született s erőddel támogattad őket, hogy azok

körül híven végezzék szülei tisztöket. De ime, mint midőn a tiszta égből villám sújt le, elküldéd házukhoz az enyészet romboló fejedelmét, a halált, hogy érezve annak kiméletlen sújtolását, zokogva borúljanak az ártatlan áldozat hűlt porai fölé. Bizony Atyánk! meglátogattad őket *a te haragodnak napján!*

Uram! ki jó és édes vagy, *s ki mi reánk vigyázni soha meg nem szünsz.* — tekínts alá egeidből a bánkódó szülőkre; önts szívök fájdalmára Gileádnak balzsamcseppjéből, hogy bölcs végzéseden megnyugodva, emlegessék a szenvedések közt is atyai nevedet; hogy a gyötrelmek tűzében Phönikszként megujhodva, bizalommal tekintsenek reád és a sírok felett is életet hírdető krisztusi ígék által lássanak megnyílatkozott egeket. Hadd higyjék és a kesergőknek hadd hírdethessék hasonló csapások között Megváltónk ama szavait: *„ne tiltsátok meg tőlem a kisdedeket, mert ilyeneké a mennyeknek országa!“*

Hadd legyenek közöttünk Uram! prófétákká az elhalt kisdedek és tanítsanak meg mindnyájunkat ártatlan élet folytatására, hogy ha röviddé teszed is életünket, találjunk megnyugvást fáradalmaink után azon hitben, mely bennünket örökéletre vezet s a viszonttalálkozás reményével tölti el szívünket. Ámen.

Mi Atyánk! stb.

Nagy Károly,
makói ev. ref. lelkész.

5.

Varga Ferencz műépitész s bankigazgató felett.

— Debreczen, 1901. aug. 2. —

Előfohász.

Úr Jézus Krisztus! Te légy nékünk mind életünkben, mind halálunkban egyedüli nyereségünk és fővígasztalásunk! Ámen.

Gyászoló Gyülekezet!

Elvégeztetett tehát, véget ért a kínos gyötrelem, mely egy nemes lélek porhüvelyét hosszas tusakodás után ízenként szétmarcangolta s az enyészet ölébe döntötte.

Nem jött váratlanul a halál. Hónapok óta remegett már tőle a szerető család s hónapok óta aggódtunk miatta mindnyájan, akik e nemes erényekben oly gazdag felebarátunk életét úgy szerettük volna még hosszú, boldog évekkel megtoldani.

És mégis! mikor most bekövetkezett a kérlelhetetlen végzet, a fájdalom tengere borítá el a közvetlenül sújtott gyászoló családot s a legőszintébb gyász, a legmélyebb részvét érzete hatotta át e nagy és nemes város egész társadalmát.

Úgy van, egész társadalmát! Mert e gyászos koporsóban nyugovó néhai testvérünk azok közűl a — fájdalom — napjainkban hova-tovább mind ritkábbá váló igazi keresztyén jellemek közűl való volt, akinek életéből, cselekedeteiből és beszédéből mindig és mindenütt áldás sugárzik ki.

Aki ő vele csak egyszer is érintkezett, az egész életére megőrzi nemes egyéniségének boldogító hatását.

És az ő vele való érintkezés nem is volt nehéz. Nem zárkózott el büszkén és hidegen, mint a legtöbben teszik, akiket a jó Isten kegyelme földi javakkal is megáld. Háza az igaz barátság, testvéries érintkezés boldogító tűzhelye volt s nagyon sokan vagyunk, akik életünk fogytáig hálás szeretettel őrízzük emlékezetét azoknak a szellemileg elevenítő édes óráknak, amelyeket vele együtt töltöttünk el.

De nem csak házában volt ilyen. Künn az életben, az életnek nagy küzdőterén is. Egész életét nemes és nemesítő munkában töltötte. Városunk sok díszes épülete hirdeti az ő kiváló építészeti szakképzettségét, alapos tudását, gyakorlati érzékét, a szépet, jót és hasznost nemes harmoniában öntő szellemét. És nem is *csak kőből* épített. Épített a szónak *szellemi, bibliai értelmében is*. Részt vett e nemes város kulturális alkotásaiban s szavával, jó tanácsaival s még többször lelkes munkájával s áldozatra kész voltával nem egy közhasznú intézményünk létrejövetelét tette lehetővé. Munkaszeretete olyan nagy volt, hogy mikor már előrehaladott kora nyúgalmasabb életet parancsolt reá, ő pihenésül egy más természetű, de nem kisebb terhű munkakört választott s egy virágzó pénzintézet buzgó vezetésében fejlesztette ki embertársai boldogítására irányuló törekvéseit.

Ilyen ember elhunyta sokáig pótolhatatlan vesztesége egész társadalmunknak, nem csuda hát, hogy a legőszintébb részvét s a legigazibb fájdalom hatotta át e nagy és nemes város lakosságának minden rétegét.

És ha ez így van -- pedig valósággal így van! — hát akkor, hogy ne volna nagy, igaz és mély a *gyászoló család fájdalma*, hogy ne volna megmérhetetlen az ő veszteségük! Hisz boldogúlt testvérünknek minden nagy erénye között legeslegnagyobb az ő családfői szeretete volt. A közügy

több-kevesebb idő után újra megtalálja a maga hívatott munkásait, a társadalom nagy egészében az egyesek kidőltével keletkező rés kisebb-nagyobb rázkódások után betelik, elsímul: de az önfeláldozó, szeretetben égő családfőt nem pótolja soha senki és semmi.

Ki adja vissza az özvegység gyászos fátyolára jutott *hű feleségnek* az első szerelem gyöngédségét holta napjáig megőrzött hű férjét, szelíd élettársát, a gondos, munkás családfőt?

Ki pótolhatja ki a *szerető gyermekeknek*, a zsenge unokáknak a páratlan édes jó atyát és nagyatyát, aki egész életükben önfeláldozó hűséggel, semmi áldozatot nem sajnáló szeretettel gondoskodott úgy testi életük jólétéről, mint lelküknek örökké tartó kincsekkel, a műveltség drága javaival való gazdag ellátásáról?

És a *szerető vő*, akinek szívén még be sem hegedt a seb, amit alig néhány hónapja ütött rajta szűlő anyjának gyászos kimulása s akit az Úr épen ezekben a keserű napokban áldott meg a legdrágább apai kincscsel, a férfi utóddal, nevének örökösével, s kinek szívében a gyöngéd feleség sorsa miatt való bizonytalanság, remegő kétség, hosszú idő óta dúlt és viaskodott: hová legyen most bánatában, mikor az édes apának minden szeretetével érte is égő nemes szív lángja végleg kihalt, örökre hamvába dőlt!?

Hát a *szerető rokonok* ragaszkodó köre, akik az ő személyiségében találták meg összetartozandóságuk leggyöngédebb és legerősebb kapcsát, kiben és ki által forrjanak újra össze az atyafiúi szeretet szép szövetségére?!

Bizony, a gyászoló család fájdalma nagy, igaz és mély; az ő veszteségük megmérhetetlen és e földön kipótolhatatlan.

De bármily jogosult is az ő gyászuk, bármily méltán ontják is könyjeik özönét szeretetüknek drága tárgyáért: Isten ellen vétenének, ha zúgolódnának az ő felséges végzése ellen s gyermeki

megnyugvással nem hajolnának meg az Úr akarata előtt. Hiszen e földön olyan kevés embernek jut az övékéhez hasonló teljes boldogság! Hiszen elköltözött szerelmesük olyan hosszú ideig élt az ő boldogításukra, hogy alig egy-két lépés választotta már el az emberi élet végső mesgyéjéül Istentől kijelölt hetven esztendőtől! Hiszen e földi életnek minden körülmények közt halál a vége s ez a halál egyúttal a szenvedésektől való örök megszabadulásnak is bizonyos záloga! Hiszen az elválás, amely most oly fájdalmasan esik szívüknek, nem örökre, csak a viszontlátásra szól, a viszontlátásra abban a boldog örökkévalóságban, hová az üdvözült lélek már felszárnyalt és a hová hitünk szerint Isten kegyelméből, Jézusunk érdemeiért mi is bizonyosan eljutunk egykoron, ha pályánkat megfutottuk s viadalunkat győzedelmesen megvívtuk.

Ez a bizonyos reménység adjon erőt, vigasztalást nektek, mély bánatba merült szerelmesei az elköltözöttnek. Ez adjon erőt és vigasztalást mindnyájunknak, akik szívünk szeretetével, igaz tisztelettel és elismeréssel környeztük elhunyt testvérünket, s akiknek a tőle való elválás olyan igen nagy fájdalmat okoz.

És hogy ezt az erőt és vigasztalást meg is találjuk, emeljük fel a mi szívünket az életnek és halálnak Urához, könyörögvén Hozzá ekképen:

Életnek és halálnak szabados Ura, nagy Isten! A fájdalom szívszaggató érzésével emeljük fel lelkünket Te hozzád e gyászos koporsó mellől, amely egy sok érdemű polgárnak, hű férjnek, szerető atyának s nagy atyának, gyöngéd rokonnak, önzetlen jó barátnak, igaz keresztyén embernek kihült porrészeit zárja magába. Igen, a koporsó mellől is Tehozzád emeljük ami lelkünket, mert tudjuk, hogy minden, ami történik, a

Te végzésedből vagyon és a Te akaratod nélkül, egyetlen hajunkszála sem eshetik le a mi fejünkről, és azt is tudjuk, hogy amit Te cselekszel Uram, az jól van téve.

Ne vedd azért szent végzésed ellen való zúgolódásnak, hogy most könyjeink záporával öntözzük ezt a gyászos koporsót és siralmas panaszainkkal ostromoljuk egeid boltjait. Fájdalmaink kitörésének nem birunk ugyan parancsolni, de azért szívünk mélyén ott van a hála és köszönet tiszta érzete, amelylyel az elmúlt életért Felségednek tartozunk.

Hálát rebegünk neked, hogy ezt a Te fiadat, akit most magadhoz szólítottál, az esztendőknek sokaságával megajándékozni méltóztattál és az ő napjait áldásaidnak bőségével betöltötted. Adtál neki nemes érzést, minden szépért, jóért lelkesedő szívet. Lelkét magadhoz vonzád és szent dolgaid szeretetére megtanítád. Adtál neki lélekemelő munkakört, megtisztelő életpályát s megáldottad sikerrel buzgó lelkiismeretes munkásságát.

Megadtad neki a legnagyobb földi boldogságot, a gyöngéd, szerető, müvelt, lelkével az ő lelke irányát követni képes hű feleséget. És megáldottad családi életét jóravaló, keresztyéni erényekkel ékeskedő, a lélek kincseiért mindenek felett áhítozó kedves gyermekekkel és ezt a boldogságát teljessé tetted az által, hogy megérhette úgy fiának önálló pályára lépését, mint leányának gyöngéd, szerető férj oldalán a boldog házas élet biztos révpartján való kikötését, sőt öreg napjainak már jelentkező szenvedéseit enyhítetted, borongó perceit megaranyoztad édes kis unokájának angyali mosolygásával.

Adtál neki nagyérdemű, széles körre terjedő rokonságot, akik hív ragaszkodással vonzódtak hozzá utolsó lehelletéig s emlékét saját elmúlásukig kegyelettel őrzik meg szívökben. És körülvetted őt az élet egyik legritkább, legbecsesebb kincsével: igazi jó barátok örömre gerjesztő bizalmas körével.

Mindezért a temérdek áldásért fájó szívünk teljességéből mondunk tenéked hálát, mennybéli felséges Isten, szerető édes Atyánk!

De midőn hálánknak erőtlen hangon kifejezést adni megkísértjük, egyszersmind újabb kegyelmedért is esedezünk. Te hozzád folyamodunk erőnek, segedelemnek és vígasztalásnak lelkéért, mert Te vagy az, aki ha megsebesítesz, meggyógyítani is egyedül vagy képes bennünket, mikor már e világ dolgaiban nem lelünk gyógyító írt sajgó sebeinkre.

Vigasztaló kegyelmedet kérjük első sorban a *gyászos özvegységre jutott hű feleség*, gyöngéd élettárs számára. Övé a legnagyobb veszteség, az ő fájdalma a legmélyebb, az ő szíve a legsebzettebb. Igen, mert az ő kettőjük élete, szíve, lelke, a hosszú, boldog házas élet folyama alatt úgy összenőtt, úgy egybeforrt, mint a fiatal korában összefont két élő fáé, amelyek közül ha az egyiknek élete megszűnik, a másik is sorvadásnak indúl. Nyújtsd ki feléje kegyelmednek arany vesszejét, nyugtasd meg háborgó szívét; mutass neki a megvalósításra méltó — mert boldogságot árasztó — életcélokat, szerető gyermekeinek, unokáinak boldogítását és a keresztyén jótékonyság munkáinak az eddigi irány szerint való tovább folytatását.

Vígasztald meg a *gyászba borúlt fiút,* a család további fentartóját, aki eddig ifjúi életében is már derék atyja méltó fiának mutatta magát. Buzdítsd őt, hogy egész életében üdvözűlt atyja nyomdokain járjon, saját munkakörében híven sáfárkodjék és egyházunknak, társadalmunknak, szeretett hazánknak ő is világító fáklyája legyen.

Kettős mértékben kérjük az erőnek és vigasztalásnak Szent lelkét a *megtört szívű hű leányra,* aki jelen sem lehet szerető édes atyja koporsójánál, mert a Te végéremehetetlen tanácsod szerint ép akkor vesztette el a legjobb édes atyát, amikor gyermekének adott saját élete kockáztatásával életet. Nyújtsd ki feléje hatalmas jobb kezedet fájdalmainak háborgó tengerén s visszaadva erejét, tedd alkalmassá ráváró szép, de súlyos kötelességeinek teljesítésére.

Vígasztalásodba ajánljuk *keservő vejét,* ki gyermeke után szerető, hű gyermeke lett, aki e puritán református család nemes szellemi légkörében, ahová lelkének világosságot és igazságot szomjúhozó vágyódásai s szívének tiszta lángú vonzódása hozták, édes otthont és hasonlíthatlan boldogságot talált, de akit a te bölcsességed ez évben már második szülőjétől foszt meg. Az ő példájában is ámúlva látjuk Uram! hogy akiket szeretsz, meglátogatod azokat és megostorozod, akiket fiaiddá fogadsz. Uram! legyen meg a Te akaratod!

Atyai szeretetedbe ajánljuk a veszteségük nagyságáról még mit sem sejtő *kis unokákat,* akik közül az elsőszülött zsenge életének minden órájában élvezte a becéző nagyatya gyöngéd szeretetét, de a másik, a várva-várt férfiúi sarj már csak az elröppenő lélek áldásait fogadhatta.

Vigasztald *gyászba borult rokonait*, kesergő jóbarátait, megszomorodott munkástársait annak belátásával, hogy mi csak „bujdosunk e földi téreken“ és nincsen nekünk itten maradandó városunk s hogy létünk nagyobb, nemesebb szakasza túl a síron, a tökéletesség birodalmában kezdődik.

Minket pedig mindnyájunkat, akik harcunkat még meg nem harcoltuk és pályánkat meg nem futottuk, segíts Szent Lelked erejével, hogy a hitben és szeretetben mi is erősen megálljunk, hogy majd egykor rajtunk is teljesedjék egyszülött fiadnak mondása: *„Atyám, én azt akarom, hogy ahol én vagyok, azok is velem légyenek, akiket nekem adtál, hogy lássák a dicsőséget amelyet nekem adtál.“* Cselekedjed azért, jó Istenünk Atyánk, hogy mi félelmedben éljünk, kegyelmedben haljunk meg és erőd által feltámadjunk az örök életre, a mi Urunk Jézus Krisztus érdeméért. Ámen.

Búcsú.

Elbocsátunk immár kihűlt porsátora az idvezült léleknek, elbocsátunk utolsó útadra az örök nyúgalom ölébe. Ami porból vétetett, hadd térjen vissza a porba! Áldásunk kísér végső pihenésed helyére. Sokat fáradtál, megérdemled a pihenést. Legyen nyúgalmad csöndes, legyen síri álmod zavartalan! Lelked pedig, amely hitünk bizonyossága szerint ott szárnyal az Örökkévaló dicső trónusa körül, leljen irgalmat és kegyelmet az igaz bíró szemei előtt! Ámen.

Dr. Nagy Zsigmond,
fölszentelt ev. ref. lelkész s debreczeni ev. ref. főiskolai tanár.

6.

Kis gyermekeket hagyott özv. asszony felett.

A halál benyitott egy özvegy asszonyhoz és el akarta vinni.

Hét gyermek kezdett el neki rimánkodni (mert ennyi gyermeke volt):

— Ne vidd el az édes anyánkat! Ne vidd el az édes anyánkat!

És nem vitte el. Nem tudta elvinni. Elment a jó Istenhez és azt mondta:

— Édes Uram Isten, hogy vigyem én el azt a szegény asszonyt, akihez te küldtél, mikor annak hét gyermeke van, ha elviszem, hét árvája lesz s azok úgy meg sírtak, úgy meg rimánkodtak, hogy még az én szívem is megesett rajtok.

Az Úr Isten pedig azt felelte:

— Szállj alá a tenger vizébe és hozz ki belőle egy követ!

És kihozott egy kemény, kerek követ. Olyat, mint egy kenyér. Akkor az Úr azt mondta neki: „harapd ketté!" S mikor ketté harapta, ugyan mit talált benne? Egy parányi kis férget.

És az Úr így szólt: „Úgy-e most látod, hogy én tudok erről a parányi féregről is, ami a tenger fenekén volt és gondolok rája; és te azt hiszed, hogy arra a hét árvára nekem nem lesz gondom? Eredj! Hozd el az anyjokat!

És elvitte? El. Itt van beszögezve ebbe a koporsóba s itt sír körülötte mind a 7 árvája, itt zokog az égre nem is a halálnak, magának Istennek: „Édes Uram Isten! ne vidd el, ne vidd el! Hagyd itt az anyánkat, az édes anyánkat!"

Az Úr Isten pedig azt feleli nekik, (nem halljátok? Én hallom, világosan hallom) ezt mondja:

„Ne sírjatok! Visszaadom az anyátokat. Most csak temessétek el, most csak sirassátok el, hadd pihenjen, hadd aludjék! De majd ha este lesz, akkor én őtet fel fogom kelteni és elküldöm hozzátok, hogy virasszon ágyatok felett, amíg ti alusztok.“

És ezután így lesz mindég.

Ha jól lesz dolgotok: akkor ő nyugodni fog: ha veszedelem fenyeget: akkor ő őrködni fog.

Mikor az emberek bántani fognak: eljön és szerez nektek pártfogókat.

Mikor éhezni fogtok: eljön és támaszt nektek könyörűlő, jó szíveket.

Mikor gyászba borúl az ég felettetek és sötét lesz útatok, mintha fekete fátyollal betakarták volna: két csillag fog mindig leragyogni rátok s az az édes anyátok két őrködő szeme lesz.

Óh ha igaz az Isten, igaz az is, hogy a ti édes anyátok él most is, csak elaludott. Óh ha a Krisztusban Isten kedve tölt be, örök igéjében Isten lelke szólott, égnek, földnek, amit kétezer év hirdet, hogy az Isten atya, az Isten *szeretet:* akkor ne féljetek! A szeretet mélyebb a tenger mélységénél, érccebb az érckoporsónál, olthatatlanabb a leglángolóbb tűznél, diadalmasabb a halál angyalánál — s örök, mint az idő.

Ez az örökké élő szeretet fog leragyogni rátok, kicsi bogárkákra; ez fog viaskodni értetek az élet angyalánál, ez fog megnyugodni, mint az áldás, mint a harmat, árva fejeteken.

Ez az örökké élő szeretet számlálgatja most is hulló könyjeiteket, hulló könyetekben forró imádságotokat. Mert szívetek csöndes zokogása imádság, mely csöndes hullámzásában is, mint a tenger, mint sok vizek zúgása zúgja fel az égre az évezredeken át zengő éneket: *„Te benned biztunk eleitől fogva“... jövel hát, ne hagyj el!*

S ő tud mindent, ő hall mindent... imádkozzunk!

Czinke István,
rimaszombati ev. ref. lelkész.

7.

Füley Gusztáv felett.

Nagy-Bányán, 1900. május 9.

Bizony életnek és halálnak szabados Ura az Isten, szomorú halotti gyülekezet! Megdöbbentő, szívet-lelket megrázó bizonyságát látjuk e nagy igazságnak e gyász alkalommal. Kell-é, szükséges-é föltárnom előttetek az alkalom szomorú voltát; föltárjam-é egy mélységesen levert, elárvahodott család szívsebét? Oh nem, ugy-e bár mindez felesleges; hiszen a tragédia, melynek utolsó jelenetére most egybegyültünk, hetek óta ébren tartja e város egész társadalmának meleg részvétét. Hetek óta ott lebegett mindegyikőnk ajakán a megindúlástól remegő kérdés: hogy van? lehet-é remény? S ha a reménynyel biztató tudósításra mintegy önkénytelenül is hálaadó fohász szakadt fel keblünkből: ép oly ösztönszerűleg hajtók meg fejünket s némultunk el, ha a felelet megtépte reménységünknek amúgy is hervatag koszorúját. És a hírek — fájdalom, — mindig leverőbbek lettek; az aggodalom komolyságát igazolta a szomorú következmény, mígnem elvégeztetett minden.

És bár a hidegen gondolkozó emberi ész előtt csak egy mindennapi, megszokott történet nyert befejezést; bár a közönyös néző csak azt mondja: egy ember ismét megfizette a természet adóját, mely születése pillanatában reá vettetett; bár tudjuk, hogy kivétel nélkül mindnyájan elmegyünk — ha óránk üt — a minden élők közös útján s habár a mostani szomorú eset nem is jött reánk

nézve váratlanúl s így mintegy beletörődhettünk a változtathatlanba: mégis, óh mégis mondjátok, nem éreztek-é különösebb megindúlást az isteni gondviselés ama kifürkészhetetlen végzésén, mely míg egy kezével áldást és életet ad, a másikkal enyészetet terjeszt és búbánatba merít? Nem fogja-é el mindnyájunk szívét különösebb meghatottság a tudatra, hogy ím e házban, amely napon egy új élet köszönt be, ugyanakkor halotti szemfedőt szőnek: s míg amaz ártatlan kisded gondtalanúl, öntudatlanúl fekszik az édes anya kebelén: koporsót visznek ki a házból, mely életadóját rejti magában, kit ő e földön soha meg nem ismer? Oh, mondjátok, mit éreztek az édes anya iránt, ki akkor szakíttatik el élete felétől, boldogságától, mindenétől: midőn anyai reménységének beteljesűlése szívét kimondhatatlan, édes örömmel tölti el? ..

Elég. Ne szóljatok! Tudom, hogy elszorúlt szívetek meg van telve csordúltig a részvét, a fájdalom szent érzelmével. És ez a részvét drága kincs e támaszát vesztett családnak. Gyógyító balzsam a mérhetetlen csapás által ejtett eleven sebre, melyet ugyan csak hosszú idő s az isteni gondviselés kegyelme képes béhegeszteni.

Óh kérlek titeket Atyámfiai, hogy amily őszinte szívetekben a részvét, legyen oly hű az emlékezet, melylyel kedves halottunk emlékét megőrzitek. Egy jó ember nyugszik előttünk; egyháza hű tagját, buzgó tanácsosát, e nemes város társadalma egyik érdemes polgárát, a közügy egy fáradhatatlan bajnokát veszítette el benne. De míg az egyház elveszített tagjai helyett nyer újakat; míg a társadalomban, a közügy terén a kidőlt munkás helye üresen nem marad: ki tölti bé az űrt, ki pótolja a veszteséget, mely egy kisded családi fészekben támadott a boldogúlt elköltözésével? Valamint azt a kis patakot, mely a szívet hajtja, ha egyszer elapad, ki nem pótolhatja óceánja vérnek: úgy a rajongásig szeretett férjet, a minden

áldozatra kész családapát sem pótolja az özvegynek és az árváknak semmi emberi segítség.

Ha hát itt szomorú szívvel és tehetetlenül állunk is körültetek gyászoló szívek, fogadjátok igaz, osztozó részvétünket: te boldogtalan özvegy, ti szerető gyermekek, bánatos atyafiak s jertek, vigasztalan bánatotok közepett, keressetek enyhülést Annál, akihez, ha valaki hívő lélekkel, élő hittel és törhetetlen bizodalommal járult, soha vigasztalanul tőle nem távozott. Jertek imádkozzunk!

Soltész Elemér,
nagybányai ev. ref. lelkész.

31*

8.

Nagyszegi Gábor József sírja felett.

Felső-Bányán 1900.

Álljatok meg még egy kevés időre szomorú munkátokban és ti gyászolók, emeljétek föl még egyszer, utoljára könytől borított szemeteket a sötét hajlékra, mely porlakójával, drága terhével, mindjárt leszáll a sír mélyébe, hogy ott maradjon visszahozhatatlanul!

Ez hát az ember sorsa. Milliószor ismétlődő utolsó jelenet, mely minden újszülött csecsemőre ki van szabva. A lét karöltve lép föl a nem-léttel. Csak a szerep kimért ideje van elrejtve előttünk. Most rövid néhány perc, óra, nap vagy hét, majd hosszú sorozata az esztendőknek. A végső szó mindég ugyanaz: a halál szava..

Olyan természetes, olyan mindennapi történet. S mégis ez az, amiben a mindenekhez alkalmazkodni tudó ember megnyugodni nem fog soha. Minden ujon ásott sír fölött kérdőleg tekint fel s keblének keservei ez egy szóban törnek az égre: miért? Aztán lebocsátja fejét, megalázza magát, mert eszébe jut az isteni végzés: por vagy, porrá lész. Por lesz a ma született ártatlan, por lesz a megfehéredett aggastyán; por lesz az, aki még nem is eszmélt, por az is, kinek élte napjai családjáért, embertársaiért, a hazáért, egyházáért folytatott nemes munka és küzdelem tüzében emésztődtek fel. Az önző és az önzetlen kebel, a kevély és az alázatos szív, a kérkedő és a szerény,

a hitetlen és a hívő; a más érdemével fennen héjázó és a maga nagy érdemével visszahuzódó; az, akit minden ember megvetett és az, akit mindenki szeretett, becsült: egyformán porrá lesz.

De hát csakugyan egyformán porrá lesz? egyforma vég vár minden emberre? Igen: a *földben:* de nem: a *földön.* A földben jó és rossz porrá leszen; a földön, az emberek szívében, meghal a rossz és tovább él a jó. Amannak megátkozott emléke nyomtalanúl vész el; emennek áldott emlékét ihlettel említi a késő maradék nemzedékről-nemzedékre. Amannak szívünkben jeltelen sírját feledékenység moha lepi be, emennek emlékét felujítván a hálás utódok, elzarándokolnak a kegyelet virágaival borított emlékoszlophoz, hogy attól, aki az alatt porladozik, tanúljanak: élni önzetlenűl, kötelességet teljesíteni fáradhatatlanúl, tisztességet szerezni önerőn, kitüntetést nem keresni, hanem kiérdemelni; szeretni másokat és szerettetni másoktól; élni, áldást terjesztve és áldatva; meghalni, nyugodt lélekkel és megsíratva.

Óh ne mondjátok hát, hogy egyforma a halál e földön! Megadja az kinek-kinek, ami igaz; a mint megadja az örök Bíró a nagy itéletkor.

Testvéreim! Mindnyájan tudjátok, kinek a megásott sírja fölött állunk. Tudjátok és bizonyságot tesztek affelől, hogy ő a jók és igazak közűl való volt. Ne várjatok tőlem dícsbeszédet; mélyedjetek önnön kebletekbe s a boldogultról alkotott itélet leend az ő legméltóbb dicsbeszéde.

Az igaznak emlékezete áldott. S ha van gyógyító balzsam, mely a gyászba borúlt özvegy szívsebét behegessze, — ha van enyhítő ír, mely a bánatos szívű gyermekek, rokonok fájdalmát csillapítja: ez az a fölemelő tudat, hogy a kinek elhunytát kesergik, igaz ember vala, kihez így szól az Úr, midőn előtte számadásra megjelen: *jól vagyon, jó és hív szolgám!* E tudatban emeljétek föl fejeteket s mint jó keresztyének — bár

könytől nedves arccal s fájdalomtól remegő hangon — mondjatok hálát a Fő Gondviselőnek, hogy adta volt néktek ez igaz embert; adjunk hálát mindnyájan, hogy adta volt nekünk, e városnak, egyházunknak s édes magyar hazánknak.

Igen, tied a hála, Istenünk; itt a porok között is Téged áldunk. Magasztalunk minden egek felett, ha ránk kinyújtod áldó jobbodat s ha sújtoló vessződet ránk bocsátod: hozzád zeng akkor is buzgó imánk; Te vagy nekünk a kezdet és a vég; Tőled jövünk s hozzád megyünk e földről: benned bízunk, hiszünk s Te megvigasztalsz Atyánk, Te minden-mindenekben. Ámen.

Soltész Elemér,
nagybányai ev. ref. lelkész.

9.

Férj és feleség közös sírbatételekor.

A férj volt az 1868-ik évben elhunyt Erdélyi Sándor egykori kisújszállási ev. reform. lelkipásztor s egyházmegyei tanácsbíró és a feleség az 1900-ik évben Kenderesen elhunyt Mészáros Eszter.

Életnek és halálnak győzhetetlen fejedelme, áldott Úr Jézus Krisztus! te légy nekünk mind életünkben, mind halálunkban egyetlenegy nyereségünk és legfőbb vigasztalásunk. Ámen.

Gyásztisztességtevő gyülekezet! Két koporsó áll előttünk, amelyekben egykor egymást híven és igazán szeretett boldog házastársaknak hideg tetemei nyugosznak, akiknek földi boldogságuk, életökkel együtt, mint egy rövid álom, elrepűlt. Oh! a minden ember közös óhajtása tárgyának, a boldogságnak nem állandó lakhelye a föld!

Az egyik koporsó lakója egy korán özvegyi gyászba öltözött és azt hosszú éveken keresztűl bánatosan, de erős hittel viselt hű feleség és édes anya, ki jön az élők világából az enyészet bús birodalmába; a másik koporsó lakója egy évtizedekkel ezelőtt elhunyt s halálában nemcsak gyámoltalanúl maradt kedvesei, hanem sok ezerek által megsiratott földi pályatársunk, ki a halottak országából jön, hogy találkozzék szeretett élettársával és egyesüljenek poraival az ő porai. Szomorú találkozás! Ez az eset már magában is

megható és nem csodálom, ha mindnyájan, akik itt vagyunk, mély megindulással állunk e koporsók körül. De még nagyobb megindulás és meghatottság vesz erőt lelkünkön, midőn elgondoljuk azt, hogy az egyik koporsóban a mi gyülekezetünknek egykori köztiszteletben állott, méltán kedves emlékezetű lelkipásztora nyugoszik, olyan lelkipásztora, akit az isteni kegyelem mindazon kiváló tulajdonokkal megajándékozott, melyek őt a magyar református egyház és ezen gyülekezet egyik kiváló lelkipásztorává avatták.

Igen, egy a közönséges szinvonalon felülemelkedett lelkipásztor porai nyugosznak e koporsóban, ki birta nemcsak azon tulajdonokat, melyeket általában azoknak, kik a közügyek vezetésére, hívatottak, bírniok kell, milyenek: az éles ész, tudományos képzettség, ékes szólás, tiszta, egyenes jellem; hanem bírta azt is, ami az embert igazán az anyaszentegyház hű szolgájává avatja, birta az erős, rendűletlen hitet az Isten egyszülött fiában, a Jézus Krisztusban, *ki lett nekünk Istentől bölcsesség, igazság, szentség és váltság.* (I. Kor. I. 30.) Érezte, tudta, hogy ha az ember Őt nem bírja: akkor előtte ez a föld homályos, a sír egy borzadalmas sötét mélység, az ég bezárt titok; akkor az örökkévalóságból egy súgár sem ragyog reá. Érezte, tudta, hogy Krisztus nélkűl nincs váltság, nincs kötelék az ég és föld között, nincs a bűnöknek bocsánata, nincs a testnek feltámadása és nincs örökélet. Érezte, tudta, hogy aki a Krisztust eldobja magától, az a legjobbtól, legnemesebbtől fosztja meg magát; az hasonlatos ahoz, ki a legdrágább gyöngyöt megtalálta és gondatlanúl, könnyelműen a tenger mélységébe dobja. Érezte, tudta, hogy aki Krisztust bírja, az az igazán gazdag ember, koldus ruhában is király, szegény öltözetben is pap az Isten házában, szükségben és nyomorúságban minden időben vígasztalást talál, a világi szenvedések mélységében is ragyogó, nyugodt arculatú és teljes, hittel és reménynyel.

Ezért mondotta el Pál apostol: *én semmivel nem gondolok, az én életem is nekem nem drága, csak elvégezhessem örömmel az én futásomat és a szolgálatot, melyet vettem az Úr Jézustól, hogy bizonyságot tegyek az Isten kegyelmének evangyéliomáról.* (Csel. XX. 24.) Nem gondolt ő életével, — óh ha ezzel gondolt volna, nem emésztette volna meg azt oly korán, nehéz munkával és fáradsággal, az Istennek és az ő szent fiának, a Jézus Krisztusnak dicsőségére, református egyházunk felvirágoztatására, a lelkeknek az üdvösség útjára vezetésére, és talán nem hagyott volna oly korán gyászos özvegyet, neveletlen gyermekeket maga után. És íme az, aki csupa tűz, csupa lélek volt, most már egy marok por, épen úgy mint az, ki csak önérdekét kereste a világon! De ne álljunk azért komor lemondással, az enyészet fájó érzetével e koporsó felett; sőt töltse be magasztos gondolat lelkünket és felemelkedett érzés szívünket. Oh mert aki örök, igaz eszméknek élt, nem élt az hiába. Dicső az emberi élet, ha szent eszmék szolgálatában telik el! O az örök igazságokat, örök eszméket hirdette. Mily édes elgondolni az ő porai felett, hogy ha romlandó volt is, mint minden ember, de az ügy, melyet szolgált, örök, az nem veszett el vele a sírban, azok az eszmék és igazságok, melyeknek ő hirdetője volt, élnek, hatnak és munkálkodnak ma is áldásosan, az emberiség tökéletesedésére és üdvösségére. *Az ég és a föld elmúlnak, de az én beszédim semmiképen el nem múlnak.* (Máté XXIV. 35.) mondotta maga a megváltó Jézus Krisztus.

És hogy ezen eszméket, örök igazságokat teljes odaadással szolgálhatta, nagy érdeme volt abban az ő házastársának, az ő szeretett feleségének, ki itt ezen másik koporsóban nyugszik. Csak egy igazán valláscos, istenfélő, az apró de fontos házi dolgokat örömmel végező, az élet sötét borúját nyájassága vidám súgaraival elűző, a nehezet is könnyűvé tevő, hűségével és szeretetével boldo-

gító nemes lelkű feleség mellett élhet a lelkipásztor igazán, magasztos hivatásának. És íme a gondviselő jó Isten a mi lelkipásztorunkat ilyen példányszerű nővel áldotta meg.

Ne bántson az senkit, hogy a lelkipásztor működését nem jelölik olyan nyomok, mint a szobrászét, a tudósét, az államférfiét és hadvezérét; hogy a lelkipásztor működése titkos, láthatatlan, az emberi lélek elrejtett mélységében megy végbe, s ennélfogva, mikor egy becsületes, kötelesség útján járó embert, egy jó hazafit, buzgó egyháztagot, könyörületes szívű szeretetteljes emberbarátot látunk, legtöbbször nem jut eszünkbe, hogy azt a nemes irányt, azt a szent ösztönt, azt az éltető tüzet a lelkipásztor gyújtotta, ápolta, hogy az emberviláig ne legyen rideg téli pusztaság. Ne bántson az senkit, mert lát, tud az Isten, az igaz bíró mindeneket. Látta ezen hű szolgájának is fáradozását, látta a hűséges odaadást, melylyel szeretett neje nemes munkájában támogatta, látta és megadja azt a jutalmat, melyet ezen szavakban ígér: *légy hív mindhalálig és neked adom az életnek koronáját.* (Jelen. II. 10.)

Szeretett kedvesei eme boldogultaknak! Ne sírjatok! Ezek a magasztos gondolatok vigasztaljanak titeket és emelje fel lelketeket a múlandóság ezen gyászos honából abba a dicső hazába, hol a nemes harc után az üdvösség koronája várja az igazakat.

Jertek ti gyászoló felek, és jertek ti mindnyájan, kik egykori hű lelkipásztorotok és annak szeretett felesége sírja felett meghatott kebellel állatok, jertek imádkozzunk vigasztalásért és megnyugvásért, az örökkévaló igaz és szent Istenhez ekképen:

Örökkévaló igaz és szent Isten, szerető édes Atyánk az Úr Jézus Krisztusban! akinek életedben nincsenek napok és esztendők! Mi változandóság és múlandóság gyermekei e földön, végtelen

nagyságod előtt meghajolva, imádunk a múlandóság bús honában, e temetőben, eme megnyilt sír felett.

Imádunk jóságodért, kegyelmedért, hogy az emberiséget e földön boldogító, a mennyben üdvözítő igazságok hírdetésére időről-időre állítasz elő bölcs, buzgó és ékesen szóló lelkipásztorokat, és adsz azoknak támaszt, egy hű szerető nő szívében, a családi életben. Légy áldott, hogy a mi gyülekezetünket ez elhunytakkal megáldottad, kik életökkel és hitökkel sokakat a te szent Fiad követésére vezéreltek.

Őrízze a Te, kegyelmed az ő nyugvó porokat a feltámadás nagy reggeléig. Cselekedd, hogy a miként most poraik egyesűlnek az édes anyai föld kebelén: úgy egyesűljön dicsőült lelkök, az elválasztottak boldog országában. Cselekedd, hogy azoknak emlékezete áldott és tisztelt legyen a késő unokák előtt is, kik mint világító tüzoszlopok vezérelték atyáikat és anyáikat a földi bujdosás terein, a mennyei Kanahán felé. Küldd alá vígasztaló szent lelkedet a gyászoló felek szivének megnyugtatására.

Óh mindenható ura a teremtett világnak, Szentháromság egy igaz Isten! — te egyedül változhatatlan és örökkévaló! légy áldva, magasztalva általunk, örömben, fájdalomban, életben, halálban e földön és a halhatatlan lelkek boldog seregei által a mennyben örökkön-örökké. Ámen.

Mi Atyánk stb.

*
* *

Kedves halottak! Egyesűljenek immár és nyugodjanak békével a gyermeki tiszteletre méltó

kegyelet által egy sírba helyezendő poraitok a feltámadás nagy és dicső napjáig.

„A gyémánt a nappal magába szitt fénytől világol a nagy éjszakán.“ Gyémánt volt a ti szívetek is, mely annak világosságát szívta magába a földi élet napjaiban, *ki a világ világossága* (János XII. 46.). Repüljön tehát sírotok nagy éjszakájából, porló szívetekből ezer súgár, — a hit, a remény, a szeretet fényes súgara a késő nemzedékre! Ámen.

1900. junius 16.

Gulyás Lajos,
kisújszállási ev. ref. lelkész.

10.

Mit beszél a néma sírkő?

Garbóczy Sámuel ev. ref. énekvezér síremlékének leleplezésekor.

T. Gy.! A kegyelet emez egyszerű, de megható ünnepélyén elfogult szívvel állok meg e sírhalom előtt, mely alatt egyházunk Asafjának földi hamvai porladoznak. Úgy tetszik, mintha oly hosszú idő múlva megnyilni hallanám ismét énekes ajkait, mintha panaszosan mondaná: „miért háborgatjátok a holtak síri álmait?“

Nem, nem zavarjuk mi csendes álmodat! Eljöttünk, hogy leróјjuk irántad tartozásunkat. A kegyelet vezérlett ide, az a szent érzemény, mely a jelesek emlékét látható alakban is megőrízni igyekszik. Ez egyszerű sírkő legyen jelképe szeretetünknek, oszlopa tiszteletünknek, hogy arra tekintve, buzduljunk mi is kötelességeink hű teljesítésére.

Neked, a te emléked megőrzésére emelték e követ tisztelőid, s íme arról mégis mi tanulhatunk. Te többé nem énekelsz, de mi azt akarjuk, hogy ez a kő, mint Memnon szobra a sivatag pusztáin, keresztül zengjen hozzánk nemcsak a nap keltekor, de akkor is, ha napunk felhőben alkonyodik le. Élők emelik e követ halottajknak, hogy az a néma kő hirdessen nekik életet. Életet? kérditek talán megütközve, sőt talán halált jelez itt e komor birodalomban, hol búsabban zeng a madárdal is, hol fájdalomkönny rezeg virágok kelyhein. Miként hirdetne hát életet a rideg sírszobor?

Úgy s azáltal t. gy., hogy mintegy megtestesülve, alakot öltve ábrázolja a szívben élő szeretetet, azt a fenséges érzeményt, mely halált nem ösmer, melyet koporsóba elzárni nem lehet, de a test halála után is, mint mosolygó tündér lebeg a sírhantok fölött; virágokat ültet, odavezeti a gyászolókhoz két testvérét, a reményt és hitet. Az egyik enyhiti a sebet, a másik megnyitja az eget.

Cato, a római köztársaság eme halhatlan alakja, midőn említék előtte, hogy halála után emlékszobrot emelnek emlékezetére, eme szavakkal tiltotta azt meg: „ha megérdemlem, emlékszobor nélkül is megemlékezhetnek felőlem, ha pedig méltatlanul élek, elfeledtek, bár égigérő emlékszobrot emeltek is." Van e mondásban sok igazság, de én megvallom, a bölcsnek eme nézetét nem oszthatom, nem oszthatom keresztyén szempontból. Igaz, hogy a halottnak, ki csendesen nyugszik a földanya pihentető kebelén, ily külső jelvényre szüksége nincs, de az élőknek szívszükségük az, hogy minél ékesebben diszítsék föl azt az alvóhelyet, hol kedvesök pihen. A szeretet nevezte el a sírok hazáját sírkertnek; ez emel sírkövet a kedves hamvai fölött, hogy a szív mélyében gyászoló szeretet jelképes ábrázolatban ott lakozzék éjjel és nappal elhunyt kedvese társaságában; hogy a szerető szívre nehezedő bánat súlyát láthatólag fejezze ki a nehéz kőszobor s reménye láthatólag csillogjon ez aranybetűk fényében.

*
* *

Azonban a sírkő nem mindig a gyászoló szív fájdalmának s reményének látható jelképe, olykor-olykor kimagaslik az úgy is, mint a *tisztelet emlékoszlopa*, melyet az érdemesnek a hálás utókor, emel. Az őskor kegyeletes hagyománya e szokás mikor még a nagyok hőstetteit fehér lapokon kicsiny betűk nem hirdethették, sziklákra, kövekre vésték fel a világtörténelem eseményeit. A mai

kor tudósai folyvást tanulmányozzák a kövekre vésett rejtélyes betűket, s e történelmi okmányok rendkivűli becscsel bírnak, eloszlatván a múltak ködös homályát, világosságot derítenek rég elenyészett nemzedékek életviszonyaira.

Maiglan is egy-egy jelesünk sírköve az elhunyt érdemeinek tartós okmánya gyanánt tekinthető. S hogy ez emlékoszlopot kiérdemelje, nem szükség, hogy csatákat vívott, vagy tudománya fényével beragyogta légyen e földtekét. Méltó ez oszlopra az, ki hivatása kiszabott körében híven, lelkiösmeretesen teljesíti kötelességeit.

A bölcs gondviselés úgy rendezte be, hogy légyenek felhőket bontó sziklákon százados fenyők, legyenek csöndes völgy ölében gyöngéd virágok, azokkal vihar űz csatát, ezekkel szellő játszadozik. Szükséges, hogy légyen tenger, épen úgy, mint csergedező kicsiny patak. A sziklának adott királyul merész sast, kicsiny bokornak zengő csalogányt. Ki vitathatná el egyiknek vagy másiknak érdemét és hasznát?

Igy van ez a mi világunkban is. Három század szül egy-egy óriás lángelmét, ki gondolataival távol századokra néz, bámúlva csodáljuk emlékszobrukat, s azt nézve lever bennünket kicsinységünknek érzete, – de ha látunk előttünk olyat, ki kisebb körben bár, mint példánykép tündökölt százak előtt, tisztelettel hajlunk meg előtte s követésére könnyebben buzdulunk. S ha tőlünk eltávozván, sírjába tér pihenni, érdemeit, példáját nyerhetjük örökségül. Mennyivel drágább örökséget hagyhat egy jó ember szegénysége mellett is, mint a milliónak ura. A jó ember élete, példája századokról századokra szóló s ezrek által örökölhető örökség. Sírköve mellett nemcsak a szeretet siránkozik, melléje áll a tisztelet is s midőn felmutatja az idvezűltnek itt hagyott érdemkoszorúit, szeliden törli le a sírók könyjeit.

* * *

Ilyen tiszteletoszlop ez egyszerű sírkő is. A név, mely rajta tündököl, nincs körülfonva dicsőség babéraival, melyeken sokszor vércsöppek sötétlenek. A nevet a hír nem vette szárnyaira, de annál ösmertebb, annál tiszteltebb az egyháznak kebelében. Elmondhatjuk, hogy ő egészen a mienk volt, egész életét ez egyháznak szentelte s alig volt család, melyhez őt lelki rokonság ne kapcsolta volna. Azt hiszem, hogy ha sírköve, emlékoszlopa nyilvános téren állana, száz meg száz ember idézné föl naponkint áldott emlékezetét a jó öregnek, ki éneke varázsos hatalmával oly édesen enyhíté a fájdalom égő sebeit.

Az ős Rómában a sírok s emlékkövek a nagyobb forgalmú útak mellett voltak elhelyezve, hogy az útazók meg-megállapodván a sírkövek előtt, elhunyt jeleseik hőstetteit olvasva, azok példáján lelkesülni tanúljanak. Ezért volt s olvasható maiglan is sok római sírköven e mondat: „Vándor! megállj!“ Oh! hányan megállanának a te sírköved előtt is, nem ugyan, hogy vitézi tettekre lángoljanak, de azért, hogy nemesen megfutott életpályád ösvényein tanúljanak járni, mert a te sírkövedre nemcsak az van felírva: „memento mori!“ emlékezzél a halálra, de azt olvashatjuk arról: „éljünk úgy hívatásunknak mint te éltél, ha azt óhajtjuk, hogy majd a mi sírunkhoz is elvándoroljon a szeretet, karöltve a tisztelettel s közösen emeljenek emlékoszlopot az élők tanúságára.“

Hadd pótoljam ki én gyönge szavakban e sírkő hiányzó felíratát, vagyis inkább hadd olvassam le arról a titkos jelekkel írt betűket, nemesen egyszerű élted jellemzését. Családod csaknem félszázadon keresztül ezrekre menő szent gyülekezet volt, melynek minden tagja úgy leste ajkad énekét, mint kicsiny gyermek anyja ringató dalát. Hallottátok, hogy Orfeusz pengetvén hárfája húrjait, elaltatta az alvilág őreit s annak királyát bájos énekével annyira megindítá, hogy Eüridicét.

Orfeusz kedvesét vissza adá ez életnek. Regének tartja ezt a művelt világ; holott az ének hatalma most is oly csodás. Oh! hányan lehetnek köztetek, kik hallgatván Garbóczynk énekét, enyhülni érezték lelkük aggasztó kinjait? Éneke szárnyain hány kételkedő emelkedett föl a hit magaslatára? Hányan lehetnek, kik hallván elzengeni a halottak bús hazájában eme vigasztaló énekét: „nincs már szívem félelmére, nézni sírom fenekére“, — oszlani érezték a félelmet, s elhitték, hogy Eüridicejöket visszaadja a kegyelem istene? Szájának varázshangjára, ajkainak zengő dallamára eltünt a halál rettenetes árnya s a bánat könyjein keresztül vigasztaló remény sugára tört meg szeliden.

Vagy hallani kellett őt az Urnak házában. Most mint felhő menydörgött harsogó hangja, szíveket rázva meg, majd enyelgő szellővé símult, mely szelíden ringatott el. Most bérci zuhatag volt, ömölve bősz zajjal, majd völgy ölében csöndesen folydogáló kis patak, gyöngén harmatozva rezgő fűszálon. Hangjában erő, gyöngédség, mélység és magasság, gyermeki egyszerűség, királyi méltóság. Ha van valaki, ki hívatását mesterileg be töltötte, Garbóczyt az első sorban említhetjük, mert nemcsak ajkával, de egyúttal lelkéből énekelt, szíve bensőleg átérezte ajka dallamát. Az, ki ily szépen, megragadólag tudott énekelni, oly szépen, oly példányszerűleg tudott élni is. Élete Istennek szentelt dicsőítő zsoltárhoz hasonlitható, melynek minden hangjegye nemes jelleméről tesz bizonyságot.

Hadd legyen zsoltárrá eme sírkő is, melyet a szeretet s tisztelet emelt idvezültünk emlékezetére, hadd zengje ez időről időre, hogy áldott leend köztünk emlékezeted! Ámen.

Könyves Tóth Kálmán,
debreczeni ev. ref. lelkész.

11.

Tabajdi Lajos volt szatmári ref. lelkész sírkövének felállításakor.

Tisztelt Gyülekezet!

Kijöttünk, itt vagyunk a temetőben; ide hívott bennünket ez alkalommal a kegyelet, melylyel társadalmunk egyik itt nyugovó jelesének kedves emlékét felújítani akarjuk.

Azt mondják t. gy.! és akik mondják, azoknak igazuk is van, hogy a sír lassankint a feledés homályát borítja az emberi életre; az aranyos síríratokat belepi az idők moha, a gránit oszlopokat ledöntik s porrá emésztik a rohanó századok és utóvégre mi sem leend, ami a lezajlott pálya emlékét hirdesse bármily fényes, bármily ragyogó volt is az.

Ugy van ez t. gy.! de csak arra az emberi életre vonatkozva van így, mely csupán a külső látszatokban akarta betölteni hivatását. Ám arra az emberi életre, mely a szép, jó s igaz oltárain, magukért emez isteni eszmék szeretetéért áldozott; mely a maga folyásával az igazi haladás és tökéletesedés eszméit, ha csak egy lépéssel is előbbre vinni törekedett: arra az életre nem borúlhat rá a feledés fátyola; annak emléke, ha a gránit oszlopok romba dőlnek is, fentmarad a szívekben, fentmarad és élni fog a szép, jó s igaz eszméinek szeretetében.

Az a pálya t. gy.! melyet a mostani kegyeletünk tárgyát képező férfiú néhai *Tabajdi Lajos*

megfutott — az utóbbiak közzé tartozott... Kora ifjúságában a munka zászlója alá esküdött s hű maradt ahoz élete utolsó percéig. Munkálkodott pedig, miként ez az emlék is hírdeti, minden nemes, jó és igaz ügyért, miknek szeretete lelkéhez volt nőve; tisztátalan, alacsony érzelmek szívéhez nem férkőztek soha.

Óh talán ez a mindig magasan lángoló buzgalom, mely a folytonos, szakadatlan küzdelemben örök lázban tartá nemes keblét, — talán ez volt annak is oka, hogy ez a munkás élet olyan korán s váratlanul szállott enyészetre!..

Elevenítsük meg t. gy.! e nemes élet emlékét e pillanatokban s az egyes vonásokból próbáljuk összeállítani a megfutott pálya képét.

Mint *embernek jellemvonása volt* a folyton ízzó munka szenvedélye közben *igazi szerénység*. Szerénység a szó nemes értelmében, mely mellett megtartá önbecsülését s emberi méltóságának érzetét is. Szerénysége mellett igazaiért, meggyőződéseért sohasem félt síkra szállani és azokat akkor sem hagyta cserbe, ha a vélemények harcában közre játszott a szenvedély, talán az önzés és irígység is, melyek sebet ütöttek szívén. Ilyen nemtelen fegyverekkel azonban ő sohasem harcolt s ha ezek villogását meglátta, volt ereje félrevonúlni s várni bizonyos megérlelődését s megtisztúlását az eszméknek. — Embertársaival szemben egy indúlat: a szeretet volt vezére. Az irígység és önzés, mely a mások haladásának útját állja, hogy önmaga feljebb léphessen a földi jólét lépcsőjén, vagy a rágalom, mely a mások becsűletén igyekszik foltot ejteni a maga nagyobb tisztességeért, ő előtte ösmeretlen volt. Aki tanácsért jó szívéhez fordúlt: nem távozott tanácstalan; aki fájdalmát előtte öntötte ki: nem ment el vígasztalan. Segített mindenütt, hol segedelemre szükség volt; emelt, hol sülyedést látott. És ha ennyi szeretetért, jó indúlatért szeretetlenséget tapasztalt mégis; ha a jó, mit cselekedett, gono-

szúl fizettetett vissza: akkor sem veszité el soha az élethez való bizalmát és szeretetét. Sohasem vette ajakára a háborgó próféta szavait: *meggyülöltem az életet, mert gonosznak láttam mindent a nap alatt;* ott lebegett előtte folyton mestere a Jézus, az örök eszmény, kinek egész élete szeretetet hírdet, kinek példájából csak egy súgárkát, habár halványan is, megvalósítani volt életének feladata.

Eme vonások jellemzik őt, *mint protestáns papot is.* Szerény volt és alázatos, mert nem prófétának, csupán szolgának tartotta magát, jól tudván, hogy majdan számolni kell neki is az ő Urának és Istenének, ki elbocsátotta őt őrködni a lelkek felett... Most már ott áll az itélőszék előtt s hangzik felé az örök bírói szó: Ember számolj! Hű voltál-e a reád bizottakban? Predikáltad-e az ígét alkalmas és alkalmatlan időben? Adtad-e az igazságnak eledelét és italát az éhező és szomjúhozó lelkeknek? Buzdítottad-e az igazat, megdorgáltad-e a gonoszt és a bűneiből megtérőhöz voltál-e segedelemmel? Ha t. gy.! a gyarló emberi itélet megállhat amaz örök itélet előtt, akkor ő hitünk szerint nyugodtan feleli: Egyet sem akartam elveszíteni azok közül, kiket reám biztál, mert hírdettem nekik a te beszédedet, melylyel megelégítettem az éhező és szomjúhozó lelkeket; intettem szeliden a tévelygőt, megdorgáltam szeretettel a bűneibe elmerültet. Itélj meg engem Uram a te igazságod szerint!

Valóban t. gy.! a szelidség, a vallásos hit és a mindeneket reménylő szeretet Krisztus igazi szolgájává avatták fel őt.

Multak napok, hetek, hónapok mióta reá borúlt a sírhalom, de a sebek, melyeket a halál angyala kedveseinek a szívén ütött, még nyiltan kiáltanak ma is. Óh e sebek nem is fognak behegedni, míg dobogni fog a szív búban itt hagyott hű élettársa s kedves gyermekeinek a kebelében. Ez az utána maradt fájdalom, ez a jajongó

siralom, ez jellemezze előttünk őt, *mint családapát.* A szeretet fájó emlékét csak az hagyhatja maga után, aki maga is nagyon szeretett életében... Ő nagyon szeretett, — azért vírraszt sírja felett a szeretet angyala, mely összefűzi a holtat az élőkkel, addig is mígnem hitünk látássá változik s előttünk elszállt kedveseinket ama boldogabb hazában ismét ölelendjük.

De nem rajzolom tovább T. Gy! az elköltözött életét, jellemét. Ha hiányos, — tudom magam is, hogy az — egészítsétek ki azt magatok. Mindnyájan ismertétek s őt, hogy olyannak ösmertétek, mint aminőnek rajzolni megpróbáltam, mutatja im ez oszlop, melyet az igaz érdemei iránt nyilvánúló közkegyelet állított sírhalmára.

Míg mi élünk, emlékét szívünkbe fogjuk őrízni, de ha mi is egyenként elhullunk s enyészetre szállunk, akkor ez az oszlop fogja hirdetni az utókornak, hogy ki nyugszik itt; ez fogja a késő unokákat is az ő példáján buzdítva tanítani a jó, igaz és nemes ügyek szeretetetre.

Téged pedig nemes barátunk nem háborgatunk tovább; aludd háborítlanul megkezdett síri álmodat! A viszontlátásig Isten veled!

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész.

12.

Síri beszéd.

Hőke Kálmán sírja fölött, kit egy tanúlótársa az iskolai év elején, a beíratkozások alatt, hazulról hozott revolverrel játék közben véletlenül agyonlőtt.

Gyásztisztességtevő Gyülekezet! Íme megérkeztünk, itt vagyunk a temetőben. Aki nem akarja hinni, aki lehetetlennek tartja, hogy Hőke Kálmán meghalt: ám tekintsen e tátongó sírra! Óh pedig hányan, de hányan vannak ilyenek! Hányan vannak, akik szeretnék a legutolsó két napnak városunkat könyekre fakasztó történetét inkább kínos, gyötrő álomnak tartani, mint valóságnak! Így vagyunk egytől-egyig! A kész sír azonban meggyőz bennünket; a sötét koporsó világosan beszél. Így aztán tudva, amit hinni se akartunk, keserűen kérdezzük: óh hát ilyen bizonytalan az ember élete; hát íly közel van nyugvó ágyunkhoz a sír párnája; hát még csak nem is sejthetjük ma, hogy mit hoz ránk a holnap? A felelet itt van a sötét koporsóban, a tátongó sírban.

Még tegnapelőtt délután a legszebb reményekkel ment az apa fiával a főgimnáziumba, hogy beírattassa a VI-dik osztály tanúlói sorába. Újult erővel, szép reményekkel, vidáman nézett elébe az új tanévnek az ifjú; színarany ifjúi örömmel fogadta a vidékről beözönlő társait, és — pár óra múlva villámgyorsan terjedt el a városban a rémítő hír, hogy a főgimnáziumnak egy kedves tanúlója

volt — nincs! Halálba vitte egyik társának nem rosszakaratú, de gondatlan, könnyelmű játéka.

Ki volt már tanúja oly természeti jelenségnek, mikor nyári napon a verőfényt vészes, fekete felhőkkel jövő ijesztő homály, inkább sötétség, a rekkenő hőséget hideg, dühöngő szél váltja fel s végűl az éltető napsugarak helyett gyilkos jégszemek esnek a földre? Oh csodálatos dolgokat látott az ilyen bizonyára, de még se foghatja föl ennek a halálesetnek borzasztóságát! Ott legalább valamivel előbb lehetett sejteni a kitörni készülő szerencsétlenséget, de itt nem volt egy mákszemnyi jele se. Ez igazán villámcsapás volt tiszta égből; semmi által nem jelzett teljes napfogyatkozás fényes délben!

Épen ezért mélyen megrendített mindnyájunkat; titeket pedig *némán* kesergő szülők, alig-alig hogy agyon nem sújtott. Igaz ugyan, hogy maradtak még, kik vér véretekből, csont csontotokból, ah de a fájdalom első pillanataiban csak veszteségünk tárgyára tudunk gondolni s ah vajjon nem 12 fia volt-e Jákóbnak s mégis mikor egy elveszett közűlök, nem jajdúlt-e fel: *sírva megyek az én fiam után a koporsóba!?* Fájdalmatok, mint a haláltusa az utolsó pillanatban, oly erős és éles most, midőn a sír szélén állva, betekintetek az üregbe, mely drága fiatokra vár. Érzem, hogy ily fájdalommal szemben a gyarló emberi szó, bármily szives is, bármíly teljes legyen is részvéttel, mit se ér. Vigasztalás végett annak szavával fordúlok hát hozzátok kesergő szülők, aki maga a feltámadás és az élet; aki így vigasztalta tanítványait: *„a testet megölhetik, de a lelket nem. Én élek és ti is éltek.“* Oh vegyetek vigasztalást Idvezítő Urunk e szavaiból, elhivén, hogy csak a por az, ami visszatér a földbe, a lélek megtér ahoz, aki adta volt azt, az nem semmisül meg; meg-megjelenik majd köztetek az elköltözött drága lélek, szelid, nyájas mosolyával, kedves őszinteségével megmegörvendeztet még benneteket. Ebben a boldogító

hitben adjátok vissza a földnek, ami a földé, szíves istenhozzáddal. Drága emlékét meg őrízzétek híven!

Ti is kedves testvérei, kik hulló könyek közt szemlélitek, hogy annak a kedves családfának, melynek ti is szép reményű hajtásai vagytok, letörött egyik dísze; kik a vérző seb sajogását is teljes mértékben érzitek: vígasztalódjatok, kedves testvéreteket nem vesztettétek el örökre; találkozni fogtok vele még újra, majd az örökkévalóságban. Megkevesbedtetek: tartsatok össze s minden módon iparkodjatok kipótolni az űrt, mit a távozó hagy családotokban! Akit pedig most szívszaggató fájdalmak közt testvéri áldásokkal bocsáttok el: őrízzétek emlékezetetekben mindvégig híven!

És te jó, ősz nagybátya (Hőke Lajos történetíró), ki az élet tanítómesterét a történetet oly gyakran s oly örömmel szólaltattad meg kis öcséid körében: ki azt hivéd, hogy sietned kell a bölcs tanácsok, a történeti igazságok közlésével, mert üthet végórád; aki most kedves öcséd sírja szélén állva, keserű fájdalommal sóhajtod: *bárcsak én haltam volna meg helyetted édes fiam!* végy vígasztalást te is a halhatatlanság hitéből. Emberileg szólva, neked lehet legtöbb reményed ahoz, hogy vele mihamarább találkozni fogsz a boldogok hazájában!

Kedves halott, nekünk tanáraidnak is kimondhatatlanúl fáj elköltözésed. Nekünk lelki gyermekünk voltál. Mi egyengettük előtted a tudományok ösvényét. Az általunk ápolt, öntözött veteményes kertben egy voltál azok közül, kik a legszebb reményekre jogosítanak. De már letört a halál hideg szele. Letört észrevétlen, hírtelen. Óh ha csak sejtettük volna is a közelgő vészt: úgy tettünk volna bizonyára, mint a jó pásztor; elhagytuk volna a kilencvenkilencet és siettünk volna megmentésére az egynek. Ámde mint lopó az éjszakán: úgy jött el hozzánk a halál; s mint aki gonoszt mível, oly gyorsan végezte munkáját. Nemes jóakaratunk tehetetlenségre lőn kárhoz-

tatva egyszerre. Ma már csak emléked a miénk, de ezt őrízni fogjuk híven; a viszontlátás édes reményében szíves istenhozzáddal búcsúzunk tőled.

Jöjj te is szerencsétlen barátja az elköltözöttnek, hozd el s tedd le sírjára a szívedet mardosó bánatnak jeléűl az engesztelés koszorúját!

Jöjjetek ti is mindnyájan, nemes tanúló ifjúság! s öntözzétek könyjeitekkel e hantokat, mik egy igazán nemes ifjú hamvait fogják takarni. De egyúttal okuljatok is e szomorú példán. Nem csak hogy az írott törvényeket, de a puszta jó tanácsokat is fogadjátok és tartsátok meg a saját jólétetek s a másoké végett!

Gyásztisztességtevő egész gyülekezet! Az emberi élet bizonytalanságának e megrendítő példája, mely oly széles körű, igaz részvétet költött, legyen soha el nem felejtett intő jel mindnyájunkra nézve, hogy úgy intézzük lépteinket, hogy minden percben készen legyünk tiszta lelkiismerettel megállani amaz örök bíró előtt. E kedves halottól pedig azzal a szíves áldással vegyünk búcsút, hogy teste találjon csendes nyugodalmat a földben, lelke pedig örök boldogságot az egekben. Ámen.

Kis József,
pápai ev. ref. lelkész.

13.

Siri beszéd.

— Gróf Kornizs Zsigmondné felett 1898-ban. —

Hadd állítsunk még meg egy percre a véghatárnál idvezűlt halottunk! Hadd emlegessük még a te áldott szívednek elfogyhatatlan szeretetét, melynek beszélő tanúi: a szegények és árvák, kikisérve nyugvóhelyedre, itt zokognak gyászos sírod szélén. Te, egykor a jótékony nőegylet szeretett vezetője, halálodig tiszteletbeli elnöke, meg nem szűnő, páratlan buzgósággal áldoztál az emberszeretet oltárán.

Könyeinken keresztül nézzük most a te földről való elköltözésedet s velünk együtt bánkódik rideg sírod felett lefordított fáklyával a jótékonyság géniusza, mert nemes szíved, amelyben annyi jóság, annyi szeretet lakozott, megszünt dobogni. Az élet bírálata a halál. A te halálod, valahová szomorú híre eljutott, mindenütt igaz fájdalmat okozott, jeléül az általános tiszteletnek és szeretetnek, mely magasztos érzésben és gondolkozásban gazdag, nemes lényedet övezte. Sok jóknak a siralmára hunytál el, de legközelebbi hozzátartozóidon kivül senki sem veszített benned többet, mint a humanismus szent ügye. A te művelt, gyöngéd lelked, szerető szived meghallotta a szenvedők sóhajtásait, a sorsüldözöttek panaszát, az árvák nyögését, s ott voltál mindenütt, ahol legnagyobb a veszély, mint Istentől küldött égi segítség. Fényes neved zászlója volt az ember-

szeretetnek, amelyet városunkban híven követték mindazok, akik a szegények és árvák gondját szívökön viselik s meghallják Urunk Jézus Krisztus szavát: *„amit cselekedtetek egygyel az én kicsiny atyámfiai közül, én magammal cselekedtétek azt.* “(Mát. XXV. 40.)

Im a szeretetnek emez isteni mestere elhívott közűlünk téged, aki a szeretetben kifogyhatatlan voltál. *„Jer én áldottam* — úgymond — *és bírjad az országot, amely megkészíttetett néked a világ fundamentomának fölvettetése előtt.“* (Mát. XXV. 34.)

Igen! szomorú gyülekezet! ami nagy halottunk nem mindenestől veszett el. Tiszta lelke e földi romlandó hazából átlengett a halhatatlanságba; szelíd emléke élni fog közöttünk, föntartja nevét és az ő áldásos életét. Ahogy a költő mondja:

„Azért ő él még, ha innen kimúlt is,
Mint a míg élt, szintúgy most sem pihen,
A jótékonyság halhatatlanul is
Munkál, mikép halandó létiben.“

És mi mégis könyeket hullatunk, mert nem látjuk többé jóságos arcát, azt a szerető, meleg tekintetet, mely szemeiből kisugárzott; nem halljuk többé szelíd szavát, amelylyel mindenkit megnyert, meghódított; nem érezzük többé fenkölt szellemének közvetlen hatását; nem látjuk áldásos cselekedeteit. Mindezt vele együtt elnyeli ez a tátongó, kegyetlen sírgödör, ami nekünk bánat és fájdalom tanyája, de neki már a béke és nyúgalom csendes kikötője.

Pihenj, pihenj itt békén idvezűlt halottunk!

Egy régi magyar várban (Krasznahorka) ez a szép felírás olvasható: „Reges pyramidum Aegypti conditores absorpsit oblivio. Justorum gloriam grata servat memoria.“ A pyramisokat építő aegyptomi királyokat elnyelte a feledés. Az igazaknak dicsőségét őrzi a hálás emlékezet. Te, elköltözött nemes lélek

„Igaz valál, emléked áldott,
Haló földed szent éltedért."

Példás életed emléke megmarad közöttünk ebben a te második földi hazádban, ahol annyi tisztelet és szeretet vett körül s ahol néma sírod feldomborul.

Isten veled!

S. Szabó József.

III.

A LELKI GONDOZÁS (CURA PASTORALIS) KÖRÉBE TARTOZÓ DOLGOZATOK.

1.

Lelkészi szolgálatom

a szatmári halálra ítélt testvérgyilkos Pap Béla mellett.

1900. év május hó 23-tól fogva, a mikor t. i. a szatmári esküdtszéki itélet alapján a szatmári kir. törvényszék kimondotta *Pap Bélára* s társára *Zsoldicsra* a halálos itéletet: magam is folytonos izgatottságban voltam. — Az elkövetett bűn oly nagy lévén, percig sem kételkedtem, hogy az itélet helybenhagyatik, amikor is reám vár a rettenetes, utolsó útra elkészítése a boldogtalan testvérgyilkosnak. Így azóta én is készítgettem s erősítgettem magamat nehéz feladatom teljesítésére.

Az elitéltet, míg ily szomorú hirre nem vergődött, nem ösmertem látásból sem s így természetes, hogy kiváncsi lettem reá; kiváncsiságomat, mint fogházi lelkésznek alkalmam is lett volna kielégiteni, azonban csodálatos! mikor bent voltam erkölcsi oktatás végett, valami megmagyarázhatlan benső szorongás mindég visszatartott még attól is, hogy cellájába a kémlő kis ablakon betekintsek. — Ó maga soha sem kivánta a lelki vígasztalást; sőt mikor a hozzá hivatalosan bejáratosak: ügyvédje, a fogház felügyelő erre figyelmeztetni próbálták, fitymáló gőggel beszélt mindannyiszor a vallás dolgairól s papról, lelki vígasztalásról hallani sem akart. Ily körülmények között magamat reá erőltetni nem akartam, vártam, hogy törjön meg s ő kivánja megjelenésemet, amikor természetesen kötelességszerűen is láto-

gatást tettem volna nála. Erre a lelki töredelemre azonban hiába vártam.

Ily előzmények után érkezett meg a kegyelmi kérvényre a legfelsőbb válasz, mely bűntársát *Zsoldicsot* megmentette a kötéltől s életfogytiglan tartó fegyházzal sujtotta, őt, *Pap Bélát azonban hóhér kézre engedte át.*

Eme királyi döntés november 21-én reggeli 7 órakor hirdettetett ki a bűnösök előtt, én pedig 9 óra tájt kaptam meg az ügyészi átiratot, melyben felszólitottak, hogy a törvény útasítása értelmében a halálra itéltnél teljesítsem lelkészi kötelességemet.

E pillanat volt az, melyben leginkább éreztem feladatom súlyát. Szerettem volna részletesen megállapitani szerepemet s bár előzőleg is sokat tünődtem e tárgyban, olvasgatva lyturgikus könyveinket s lapozgatva a bibliát; mégis, most az utolsó pillanatban — talán a megdöbbenés miatt — egészen terv nélkül s határozatlanul állottam.

A fontolgatásokra azonban most már időm nem volt. Sietnem kellett az ügyészhez s onnan a siralomházba.

A kir. ügyész tudva, hogy nem rég estem át egy nagy betegségen, felhatalmazott arra, hogy ha az elitélt netalán az egész utolsó éjszakájának tartamára óhajtaná a lelkész jelenlétét, magam helyett káplánomat küldjem be egy bizonyos időre. Erre azonban én pillanatig sem gondoltam; kötelességem alól kibujni egy pillanatra sem jutott eszembe; hittem, hogy az én Istenem, ki ezt a feladatot reám mérte, annak végrehajtásához erőt is fog nekem adni. Hitemben nem is csalatkoztam; legyen áldott érette szent neve!

Az ügyésznél való jelentkezésem után a fogházfelügyelőhöz mentem, kinek társaságában most már beléptem a halálra itélthez.

Isten nevében köszöntém őt, aztán előadtam, hogy ki vagyok s miért jöttem hozzá. Meghajlással fogadta üdvözletemet, szomorú cellájában

üléssel kinált meg. Ő maga is leült, aztán szép, férfias arcát lehajtva, mélyen bentülő nagy sötét szemeit félig lehunyva, pár pillanatig szótlan maradt. Arcizmai meg-megrándultak, úgy éreztem: küzdött önmagával, bensejével, ébredezni kezdő lelkiismeretével. — E közben a fogházfelügyelő eltávozott s mi együtt maradánk a siralomházban őrt álló két fegyveres vitéz felügyelete alatt.

Végre megszólalt. Körülbelül ezeket mondotta:

— Nem bánom tiszteletes úr, ha bejön is hozzám, *nem ugyan lelki vigasztalás végett, mert arra nekem szükségem nincs, tisztában vagyok én lelkemmel, testemmel,* hanem rokonaim s a világ végett, ne mondják, hogy oly rossz voltam és megátalkodott, hogy utolsó óráimban még a papot is visszaútasítottam.

Mikor a tettetett, a cynismusig tettetett nyugalom hangján elmondott e kijelentést hallottam ez embertől, egy pillanatra megborzadtam a bűnös megátalkodottság ily magas fokától; de talán ez a hatás edzette meg épen idegeimet, elannyira, hogy a következő percben egészen nyugodtnak éreztem magamat s megszabadulva minden külső hatástól, egyedül szent hivatásom lebegett lelkem előtt.

— Ne szóljon így — feleltem neki nyugodtan, testi részeivel talán tisztában lehet már, de lelkével, Istenével!...... Oh! ne mondjon ilyet! Szálljon inkább önmagába, ösmerje be iszonyatos vétkét, melyet elkövetett, melyre ha e földön nem volt kegyelem, kérje Istent, hogy irgalma végtelen nagy tengeréből hullassa rá a megbocsátásnak harmatát.

Szavaimra felállt s kihívó daccal válaszolt:

— Ne predikáljon nekem tiszteletes úr! Látja mindez frázis! Nekem sem nem vígasztalás, sem nem ijeszgetés a tulvilág, mert abban nem hiszek. Bűnömért már itt e földön eléggé bűnhödtem.. holnap ilyenkor hála Istennek! vége lesz mindennek, vége mindörökre.

— Talán nem mindennek s nem örökre! szóltam közbe. Hiszen Istennek nevét emlité, létét tehát elösmeri; és ha elösmeri, úgy tudnia kell azt is, „hogy a földi itéletre az ő itélete következik; a földön csak testével számol le, de lelkét majd Isten veszi számadásra“.

— „Az az Isten, akit én hiszek, az nem von számadásra senkit. Mi köze annak egy ily hitvány porszemhez, mint én vagyok s mint mi vagyunk egyes emberek, az egész nagy mindenség, az egész világegyetem fenntartása s kormányzata az ő isteni gondja, e mellett mi számba sem vehető semmik vagyunk Ő előtte“.

— Dehogy, dehogy! — szakitám félbe okoskodását. Téves fogalommal bír Istenről, pedig hiszen azt tanulta róla, hogy tudta s akarata nélkül semmi sem történik, nem hull alá fejünk egyetlen hajszála sem. Hogyan gondolja hát, hogy ennek az Istennek ne volna gondja lelkünkre, amely hitünk szerint isteni lényének egy parányi része mi bennünk?

Szavaimra hallgatásba merült, majd nehányszor fel s alá járva cellájában, aztán megállva előttem, ezeket mondá:

— Gondolkozni fogok azok felett, melyeket elmondott. Ezekkel a dolgokkal soha életemben nem foglalkoztam, idő kell tehát, míg rendbe szedem gondolataimat. Ha nem lesz terhére, estve 7 órakor szivesen veszem látogatását, addig a földiekkel óhajtok leszámolni.

Oly egykedvű úri nyugalommal tette e kijelentést, hogy szinte önkéntelenűl állottam fel én is, készülve a távozásra, mintegy nagy úri szalonból, hol fogadtatásom immár véget ért.

— Elhozom Önnek — szóltam távozóban — az isteni kiengesztelődés jelképeit, az Úr Jézus testének és vérének jegyeit s ha kivánja, majd kiszolgáltatom a szent vacsorát,

Be sem végeztem még egészen szavaimat, midőn tiltakozólag emelé fel kezét.

— „Nem kivánom azt — felelé — azt sem tudom mire való, egyszer éltem vele csupán életemben. Ne kényszerítsenek olyanokra utolsó óráimban, a mihez kedvem nincs!“

— Kényszerítésről szó sincs, válaszoltam neki, Hit dolgában mi kényszert nem alkalmazunk, a lélek szabadságát nem korlátozzuk, de mert maga mondá imént, hogy azt sem tudja, mire való az urvacsorája, nekem reményem van, hogy miután annak jelentőségét megmagyarázandom, lelke nyugalma s üdve érdekében önmaga fogja azt kivánni.

— Nem bánom hát, a hogy tetszik — szólott hideg nyugalommal — s az estveli viszontlátásig elváltunk egymástól.

Az elitélttől kijőve, magamba elmélyedve s eme csodálatos ember erkölcsi világát, jellemét birálgatva haladtam a törvényszéki épület folyosóján, a mikor is a véletlen összehozott a törvényszéki elnökkel, ki még szinte a reggeli itélet kihirdetés izgalmai alatt állott. — Kérdéseire elmondtam látogatásom benyomásait, mire ő egy ujabb borzasztó epizódot beszélt el nekem a fogoly jellemzésére.

— „Látja — szólt ő — én, bár iszonyú a bűn, mit Pap Béla elkövetett, az utolsó pillanatokig mindég nagyon szántam a szerencsétlent s ha tőlem függ, megmentem a hóhér kötelétől. Most azonban talán én sem kegyelmezném neki. Neveléseért — folytatá — s lelküületének, jellemének ilyen durva idomúlásáért folyton csak az atyját okozta, ki hozzá gyermekségétől szeretetlen, kegyetlen, sőt embertelen volt. Lehet, van ebben némi igaza, a tények azonban nem igazolják állítását. Hiszen úri nevelésben részesité, nyilvános iskolákban taníttatá s ezekben — ha a szülői házban nem is — alkalma volt, mint a többi gyermekeknek a vallás s erkölcs igéit magába, lelkébe szívni. Az ő szíve már ekkor sem volt a jóra fogékony! Aztán pályája végeztével atyja

— talán vagyoni állásán felül — saját költségén huszár önkéntesnek adta, reá költött 8—10 ezer forintot. Nos! Mindezek nem bizonyítanak annyira az atya szívtelensége mellett. Képzelje csak mégis, mi történt most az ítélet kihírdetése után. Magához kérette ügyvédjét, kinek utolsó kivánságát ekként adta elő: *fényképeztessenek le az akasztófán s e fényképet küldjék el apámnak örök emlékül.*" Borzasztó gondolat!... Természetesen erre engedélyt az ügyész nem adhatott s midőn erről ügyvédje tudósítá, bosszusan kiáltá: „*adják át hát neki legalább azt a kötelet, melylyel a hóhér kivégez!*"

Ha eddig néha-néha azt gondoltam e bűnös ember felől, hogy csupán egy könnyüvérű jellem van előttem, ki a pillanat hatása alatt épen úgy képes a legszebb s legnemesebb, mint épen a leggonoszabb tettet végrehajtani — bár eme véleményemnek már eddig is ellene mondott ama csak nem éveken át szívós kitartással szőtt testvér gyilkolási szándék — most ez elbeszélés után nem lehetett többé kétségem afelől, hogy romlottsága lelke mélyéből fakad; ez lelkének alaptulajdona, melyet bárminő nevelés is csak szelidíthetett, de végkép ki nem írthatott volna...

Haza érvén, magános szobámba vonúltam s próbáltam készülni az estveli látogatáshoz.

Mikor pedig elérkezett az, szent könyvünkkel felfegyverkezve, az egyházfi társaságában — ki az urvacsoráját hozta — megindultam szomorú útamra. Pont hét órakor léptem be hozzá s azzal fogadott, hogy várt már reám. Míg az egyházfi egy ott levő kis asztalon felterített az urvacsorájához, addig közönyös dolgokról óhajtottam vele szólani. — Azt kérdém: mivel tölté a délutánt? Erőltetett s bántó mosolylyal ajakán válaszolt:

— Látogatókat fogadtam; az újságírók voltak nálam. Tudja ilyenkor kíváncsi a világ: hogyan töltöm utolsó napomat? Hát hadd tudják meg hogyan! Emléksorokat is kaptak tőlem, képzelem, míly kíváncsian fogják holnap olvasgatni, mikor

már nem leszek, talán akadnak majd olyanok is, akik megsiratnak?...

— Bizonyára sokan lesznek ilyenek, — mondám neki — hiszen az emberi természet egyik alaptulajdona a részvét, melylyel megsiratjuk szerencsétlen embertársaink sorsát. Ez a részvét meg fog nyilatkozni ön felett is s holnap országszerte sok imádság fog Istenhez emelkedni lelke üdve s nyúgalmáért.

Hogy most reá néztem, mit eddig még soh' sem tapasztaltam, könnyek rezdültek meg szempillái alatt; aztán jobb kezét a homlokára téve mélyen felsóhajtott:

— Szegény, szegény jó anyám! Ő tudom, hogy megsirat... és óh! szegény kicsi fiam! Csak még legalább egyszer láthatnám!

Szavai s a könnyek mélyen meghatottak s meghatottságomban hallgattam hosszasan, hogy könnyei hadd húlljanak, enyhítsék lelkének fájdalmait. Van hát mégis, gondolám magamban, e megkeményedett kebelnek is egy könnyen sebezhető oldala; van név, melynek hallattára könynyekbe tör a fásultság s e név jó anyjának s kicsiny gyermekének neve. Óh! hogy e nevek nem jutottak eszébe akkor is, mikor a testvérgyilkosság rettenetes gondolata megfogamzott agyában!... ha eszébe jutottak volna, akkor talán most, férfi korának hajnalán nem kellene kínos reménytelenség közt percről-percre közelebb jutni az iszonyatos véghez.

Most felveté fejét s megrázkódott, mintha szabadulni akart volna e gyöngéd érzelmek hatásától. Csakugyan kezével lemondólag intve megszólalt:

— De hagyjuk ezeket!.. Most már vége, örökre vége mindennek!.. Ha úgy tetszik tiszteletes úr, vegyük fel a délelőtti vita folyamát, hátha meggyőz annyira, hogy talán felveszem az Úr vacsoráját is. Vitatkozni különben is mindig szerettem s egykönnyen igazságomból nem szoktam engedni.

A szavaiból kiérző gúny bántott ugyan, de azért egészen nyúgodtan válaszoltam neki:

— Bár én azt tartom, hogy e pillanatokat önnek nem vitatkozásra, hanem a lehető lelki nyúgalom és béke megszerzésére kellene felhasználnia, mindazonáltal, ha már úgy kívánja, nem zárkózom el az elől: ám folytassa, adja elő kérdéseit, én majd válaszolni fogok.

— Délelőtt Istennél hagytuk félbe beszédünket, itt folytassuk tehát. Mondja meg én nekem, milyen az az Isten, akiben ön is hisz, hol található fel s miben nyilatkozik?

Kérdésére könnyen meg tudtam volna adni a választ, de valami benső érzés visszatartott még most ettől... Kitérőleg válaszoltam tehát neki:

— Ön úri ember, nagy világfi volt. Bizonyosan tett sportszerű kirándulásokat talán valami nagy, magas hegy csúcsára is?

— Természetesen, — volt a válasz — de hát miért kérdi ezt, s mit tartozik ez a kérdés ide?

— Csak a hasonlat kedvéért hoztam fel — válaszoltam neki, — mert látja, annak a magas hegynek nem a csúcsára lépett ön először, lassan haladva érte el azt; miért kezdi hát a vitát mostan fenn a csúcson, a végtelen magaslaton, Isten lényének kutatásával?

— Mert egyedül őt nem ismerem — hangzott a válasz — s bizonyára ön sem ismeri, mert nem látta soha!

— Igaza van! látni sohasem láttam, mert hiszen az Isten lélek s láthatatlan, de ha nem láthattam, keblemben jelenlétét annál többször éreztem már életemben. Mikor valami jót cselekedtem, annak elvégzése után hallám megcsendülni lelkiismeretem szavát: ezt jól tevéd, — ez a szó Istennek szava volt. Ő akkor ott volt szívemben, boldogsággal, édes nyúgalommal tölté be azt; és mikor emberi gyarlóságból hibát, bűnt követtem el, akkor is megjelent ő nekem. Lelkiismeretem szava, mely tettemre kárhoztatást mondott, ismét

az ő isteni szava volt .. és ön nem hallotta volna soha e szót; nem érezte Istent közelében!? Lehetetlennek tartom ezt. Én az ön életét messziről sem ismerem, de gondolkozzék csak önmaga múltja felett! Nem volt abban sohasem egyetlen alkalom sem, mikor ezt a benső szót szintén hallotta, mely cselekedeteit most helyben hagyta, majd kárhoztatta a szerint, amint jót, vagy roszszat hajtott végre!...

— Nem mondom, hogy ezt az érzést soha sem tapasztaltam, de hisz ez az érzés még nem maga az Isten; nem az, akit én keresek!

— Én nem is mondom, hogy ez az érzés maga az Isten, csak azt, hogy ez az érzés lelkiismeretünkből fakad s az a szó, mit hallani vélünk, lelkiismeretünk szava ítélete; minthogy pedig lelkünk Istennek egy parányi része mi bennünk, azért mondám azt is, hogy kebelünknek olykor-olykor megcsendűlő szava: Isten szava; nem láthatjuk azt, ki láthatatlan, de érezzük, éreznünk kell jelenlétét.

Úgy látszott, mintha szavaim gondolkodóba ejtették volna, majd felállt, néhányszor végig lépte a szobát, aztán megállva előttem, ezeket mondá:

— Ön az előbb arról tett említést, hogy egyszer máskor ön is követett el bűnt, hát ha még a papok is vétkeznek, akkor nincs is ember, aki egészen jó volna?

— Kétségkivül nincs. A tökéletes jóság egyedül Istennek s az ő szent fiának, az Úr Jézus Krisztusnak a tulajdona; mi emberek mindnyájan gyarlók vagyunk, kisebb nagyobb mértékben mindnyájan bűnösök.

— Ha mindnyájan bűnösök vagyunk, úgy — szólt közbe — ugy-e mindannyian büntetést is fogunk kapni?

— Hitünk azt mondja, hogy Isten számon kéri lelkeinket, ami jót cselekedtünk, azért megjutalmaz, amikben hibáztunk, azért megbüntet. Ezt kívánja igazsága; de ne feledje, hogy ez igazságát

enyhíti végtelen irgalma, mely szerint, ha elkövetett vétkeinket igazán megbánjuk: atyai jósággal megengedi bűneinket.

— De ha így van, miért tanítják hát mégis, hogy az Isten megbünteti az atyáknak a vétkeit még a fiakban is, harmad és negyedíziglen?

— Téved — válaszolám neki. — Ezt mi nem tanítjuk. Bosszúálló csak a régi zsidók Istene volt; nekünk a keresztyéneknek az Istenünk: szerető édes atya, ki nem örül a bűnös vesztén; így kell hinnünk, mert így ismertette őt meg mi nekünk az ő fia, az Úr Jézus Krisztus!...

Elhallgattam, vártam újabb ellenvetését, ő azonban szótlan maradt. Folytattam tehát én:

— Most már látja feljutánk a csúcsra. Most már tudja milyen az Isten, akit mi imádunk, tudja miben nyilatkozik s hol található fel; van-e hát még kétsége ő benne?

— Nincsen, tiszteletes úr, — felelt nyugodt önmegtagadással: — ezt az Istent én is hiszem!

— Ha hiszi, borúljon hát le előtte; fürössze meg lelkét a bűnbánat könnyeiben, bánja meg elkövetett vétkét s kérje reá ennek a szerető édes atyának irgalmát, kegyelmét!

Az elítélt arcán ismét meghatottság volt látható, s úgy gondolám, hogy közel van újolag a pillanat, melyben előtörnek a könnyek, a bűnbánat jelei, midőn nyílt a börtön ajtó s új látogató jött: volt védő ügyvédje. Ez a látogatás épen most roszkor jött. Tudtam, hogy a bűnbánatra elkészített lelkiállapotából, az ügyvéd egészen más irányú társalgása következtében ki fog zökkenni a bűnös, a mi csakugyan be is következett.

Minden átmenet nélkül mosolyt erőltetett ajkára, gyarló hiúságból talán, hogy gyengének rajtam kívül senki más ne lássa. Látva ez átváltozást, kedvetlenül hallgattam társalgásukat, midőn az elítélt egy nyilatkozata ismét megragadta figyelmemet: Ezt mondotta:

— De hát miért is állok én a bitó előtt, hát olyan nagy vétket követtem el?.!.

Egy pillanatra azt hittem, hogy az esze hagyta el a boldogtalant, hiszen különben lehetetlen, hogy ne tudná elkövetett bűne iszonyatosságát. Nyugodt tekintete azonban nem mutatá lelkének zavarát s így nyilatkozatát alacsony erkölcsi érzetének kellett tulajdonítanom. Szánakvó pillantásokat váltánk az ügyvéddel, aztán fölkelve, magukra hagyám őket, hogy ha van még valami közleni valója védőjével, tanú nélkül tehesse aztmeg.

A fogház folyosóján járkálva elgondolkoztam e sajátságos lelkület felett s most már hittem felőle azt is, amit bebörtönöztetése után meggyilkoltatott öcsesére s az e bűnből reá háramló büntetésre vonatkozással állítólag mondott: „Sajnálom a szerencsétlent — így adta a hír szájába, — most már 4—5 évig itt kell nyomorognom; ennél többet hiszem, csak nem szab érette a törvény reám?“ Ezek a nyilatkozatok valóban a mellett tesznek bizonyságot, hogy ennek az embernek, vagy végtelen csekély s képzetlen erkölcsi érzete volt, vagy agyrendszeréből hiányzott valami.

Az ügyvéd távoztával ismét elfoglaltam helyemet s félbeszakított beszédünk fonalát akartam felvenni, ő azonban megelőzött s nagy meglepetésemre a következőket mondotta:

— Amiket az előbb tiszteletes úr Istenről mondott, azokat én hajlandó volnék mind hinni, elhinni, ha azok a nagy tudósok bölcsek, kik a világról, Istenről oly sokat gondolkoztak s annyit írtak, kételyeket nem támasztanának bennem.

Előbbeni magába szállása után eme szavai valóban megleptek, mert váratlanul jöttek.

— Névszerint nevezze meg azokat a tudósokat, kikre hívatkozik, mert lehet, hogy e ponton is téved.

— Hát például: Darwin, Voltaire, Cunier, Büchner. Flammarion — veté oda nekem — ösmeri ön mindezeket?

A könnyelmű felületességgel hozzám intézett kérdés *Tompa „Haldokló“*-ját juttatta eszembe; az állott előttem, csak finomabb formában. Azok után, melyeket eddig múltja felől hallottam, nem hihettem, hogy e tudósokat műveiből ismerné; a csak látszatoknak élő hiú világfiról nem tudtam feltenni, hogy figyelmét az emberi elme eszmélkedéseinek a mélyére irányította volna valaha Tüntet — gondolám — csupán e nagy nevekkel, mint tüntetett négy lovas hintójával, melyben egy szög sem volt igaz tulajdona. Feltevésem igazsága felől meg is akartam győződni, kérdést intéztem hát ismét hozzá:

— Hát ezeknek a nagy tudósoknak, mely műveikből gondolná bebizonyíthatónak nekem, hogy ők, vagy közülök csak egy is megtagadták volna azt az Istent, kivel előbb megkísérlém megismertetni önt?

Kérdésemre szintén kérdéssel válaszolt:

— Ösmeri ön mindazokat? — szólott merően reám tekintve!

Magam fölé kerülni nem engedhetém, abban a biztos tudatban tehát, hogy valótlant nem állítok, nyugodt hangon válaszolám neki:

— Úgy, miként Ön, bizonyára; kézdezzen hát s én felelek:

Láthatólag zavarba jött most s szemeit lesütve, hallgatásba merült ... Megszántam és segíteni óhajtva, azt kérdezém:

— Flammarionnak például melyik művére emlékszik?

Tovább is hallgatott. Folytatám hát kérdéseimet:

— Talán a „Népszerű csillagászattanát ismeri?

— Igen, azt is — válaszolá mohón.

— Hát a „Világvégé“-t?

— Azt is, — felelt s közben félve tekintett fel, miként egy rosz diák.

Zavarából s feleleteiből most már biztos voltam ama feltevésemben, hogy e tudósoknak pusztán

nevöket ösmeri; könnyen elhagyhattam volna hát e thémát, melylyel magát ily kellemetlen helyzetbe sodorta, a feltétlen bizonyosság kedvéért azonban még egy pillanatra mellette maradtam.

— Hát a „Fellegtelen égbolt" című újabb művét is ösmeri? — adám végre neki a cselvető kérdést.

— Igen, igen! — felelt erre is egyszerre gondolkodás nélkül.

Az utolsó órában is léháskodó magaviselete most már csak szánalmat keltett bennem s mire egy pillanatig gondoltam is, nem tudtam, nem akartam megtenni; a siralomház reménytelenségei között vergődőnek kinjait, nem vitt reá lelkem, hogy a megszégyenítéssel is tetézzem. Csak magamba gondolám hát: szerencsétlen prózoló. Flammarion ilyen cimű munkát nem írt soha, üres feszelgésed által csapdát állítottál, melynek zára magad felett csapódott be.

— Hagyjuk e tért — szólék most — nem a meddő vitatkozás, a kétely keresés az, a mi az ön lelkének némi vígaszt nyujthat. Hagyjuk a bölcseket, különben is jegyezze meg, hogy ők is, emberek lévén, tévedhettek. Ne ő reájuk hát, hanem bensejének, lelkének szavára hallgasson e pillanatokban s utolsó óráit használja fel lelki töredelemre, bűnbánatra, így remélhet irgalmat, bocsánatot, az örök bíró Isten ítélő széke előtt.

Sokáig kellett még vele küzdenem ezután is, de a megkeményedett szív végre is meglágyult. Nagy segítségemre volt nehéz munkámban a szent könyv is, melyből felolvasám neki a Krisztus megfeszíttetésének történetét, hogy hadd hallja meg az Idvezítő biztató szavait, melyet a mellette függő s bűneit megbánó bűnöshöz intézett. Egy közbeszólására a váltságtanát magyarázgattam most, melynek elhangzása után hirtelen felállott s e szavakat mondá:

— Most már tiszteletes úr, kérem az Úr vacsoráját!

Hálát adtam Istennek, hogy e megátalkodottat ide sikerült vezetnem. Sietve kötém hát fel palástomat, hogy teljesítsem kívánságát. Midőn azonban szent foglalkozásomhoz hozzá kezdettem volna, megemlékezve reggeli tiltakozására, ezeket mondám neki:

— Látja, amitől félt, nem következett be; én nem kényszerítém az Úrvacsora felvételére, hanem kívánságára fogom azt csak kiszolgáltatni, de figyelmeztetem, hogy csak abban az esetben, ha bűneiről nyilván vallást tesz s azoknak bocsánatáért imádkozni fog. Hajlandó-e nyilvános bűnvallomásra?

— Közelget az utolsó óra, nem ellenezhetem többé — szólt, mire megkezdettem a komoly szertartást s kiszolgáltattam neki az Úri szent vacsorát.

Sokáig szótlan maradt ezután, látható meghatottság vett rajta erőt, majd reám emelve szemeit e szavakat rebegte felém:

— Köszönöm tiszteletes úr tanítását, vígasztalását! Most már nem tartóztatom. Tudom odahaza várják szerettei, siessen hozzájuk, nekem most már mindegy, azt a pár órát még, mi hátra van, majd csak lejárkálom. Reggel jöjjön majd el s kísérjen el utolsó útamra!

Sűrűn omlottak alá könyjei, miközben e szavakat mondá, melyeket látva, a meghatottság rajtam is erőt vett, vele sírtam én is.

— Pár órai nyugvás — szólék végre — nekem jót fog tenni s ha önre nem lesz nehéz az egyedüllét — eltávozom, azonban, ha úgy kívánja, beszélgetés végett — miután az ügyész úr megengedte, beküldöm Önhöz káplánomat.

Könytől ázott szemeit dacosan emelé most reám s csaknem durván mondá:

— Semmiféle káplánt én hozzám ne küldjön, nincs szükségem reá, különben is szóba sem állanék vele!

Nos, ismét ott vagyunk — gondolám magamban — hol már sokat valánk s csodálkozva néz-

tem a szerencsétlent, kinek lelkülete olyan, mint a márciusi égbolt, egyik pillanatban derült, a másikban fellegtől borított.

— Ahogy Ön kívánja — nyugtatám meg s jó éj kivánással eltávozám tőle.

* * *

A kivégzés reggelén ½ 6 órakor léptem a börtönbe ismét, hol a foglyot nagyon kimerűltnek találtam. Az utolsó — s mint tőle később megtudám — teljesen felvirrasztott éjszaka izgalma nagyon meglátszott rajta. Kérdésemre: hogyan tölté az éjszakát? szomorúan felelé: iszonyatos gondolatok között. Majd neki indult s szilaj gyorsasággal fel s alá, két kezét szíve tájára szorítva, mintha fészkéből kitépni óhajtotta volna azt a nyugtalan kis húsdarabot.

— Oh! hogy iszonyatos fájdalmában nem hasad meg e szív! Vagy egy gutaütés miért nem jön, hogy legalább megmentene a gyalázatos haláltól?! Szólott s aztán zokogás közt rogyott le egy székre.

Nem volt alkalman ezután, hogy vigasztaljam, az orvosok, ügyvédje s a fogházfelügyelő egymást felváltva jöttek s mentek, mint a bekövetkező aktus szomorú tanúi s arra bátoríták mindannyian: miként eddig az volt, legyen most is erős, mutassa magát férfinak!

Végre elérkezett az utolsó perc... Belépett a fogház-felügyelő s komoly, hivatalos hangon reá szólott: készüljön, mehetünk! Ha akarja, — mondá még neki — miután az ügyész úr engedélyezte, zubbonya helyett a saját rokkját veheti fel.

Azt hittem, e felszólításra összeroskad! De nem, sőt az utolsó szavakra, mintha arca egy kissé felvidult volna s gyermekes mohósággal veté le a durva vásznat, hogy felöltse a maga úri kabátját Még most is a hiúság dolgozott benne.

Megindultunk.. A felügyelő a bal, én a jobb oldalán haladva kísértük ki a bámúló közönség

sorfala közt a kivégzés helyére.. Ő pedig szilárdan haladt közöttünk, a nézők közül senki sem látta gyengének.

Megkezdődött az ítélet-felolvasás, mely alatt az elítélt érthetően izgatott volt. Izgatottságában utólszor szólt hozzám: Mi fog következni még ezután?!

Nem mondhattam neki, hogy mi, kitérőleg válaszolék tehát: Imádkozzék!..

Ekközben az ítélet-felolvasás véget ért s az ügyész az elítéltet átadá a hóhérnak. Én pedig még egy búcsú pillantást vetve a szerencsétlenre, elfordúltam s a bámúlók között útat szorítva magamnak, elsiettem e szomorú helyről, hálákat adva Istennek, hogy súlyos kötelességem teljesítésére erőt adott s kérve, hogy a jövendőben mentsen meg kegyelme a gonosztól.

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész.

2.

Egy szabadon bocsátott fegyenc lelki gondozása.

A lelkész lelkipásztori gondozásának mindenekre ki kell terjeszkednie. Valamint a nap rá veti a maga melegítő súgarait úgy a hegyek csúcsaira, lentebb álló ormaira, mint a völgyek ölén elhagyatottan rejtőző kődarabokra, épen úgy a lelkipásztor szíve melegének súgarait érezniök kell a magasan, a középütt és a mélyen állóknak is. A fényes palota, az egyszerű ház és a kicsiny kunyhó belsejéből egyformán gyönge szív, bűnös érzelem, fájó gondolatok dobogása hallatszik felénk s nálunk meg kell lenni az ahhoz való érzéknek, hogy azt a dobogást meghalljuk. Gyülekezetünk összes tagjai alkotnak egy testet s annak az egész testnek mi legyünk a szíve, melyen átfut a testnek minden vérparánya. Olyanok legyünk mi lelkészek, mint az orvos, ki ráteszi fülét a beteg testre s hallgatózva kikutatja a fájó részt: legyen szemünk, fülünk nyitva, lelkünk ébren, szívünk kitárva, hogy meglássuk a csüggetegséget, meghalljuk a fájó sóhajt, vigyázzunk az idők jeleire s mindig legyen orvosság kezünkben, jó szó ajkainkon... mert mi lelkipásztorok vagyunk, nekünk lelkipásztoroknak kell lennünk.

A lelkipásztor szíve álljon mindig nyitva, úgy a világosság súgarainak, mint a lelki, szellemi és erkölcsi nyomorúság sötétségének befogadására is. A jót jobbá, a szépet szebbé, a ragyogót még ragyogóbbá tenni épen annyira Istennek tetsző,

lelkipásztort megillető munka, mint a rossznak javítása, a rútnak megszépítése s a sötétnek megvilágítása.

Fölségesen szép, megragadó vonásokban végbetetlenűl gazdag munkatér tárúl föl a lelkipásztor előtt, ha ő a fegyházak, a börtönök, a fogházak boldogtalan lakói, a társadalom szerencsétlen elesettjei körében foglalatoskodik. A foglyok társadalmának szelleme, gondolkozása, érzülete valami föltétlenűl egészen más, mint a szabad embereké. Az a tudat, hogy az ő világuk csak egy kis cella szűk falai közé szorítkozik; az az epesztő vágy, mely lelkök gondolatait szüntelen a várva-várt szabadság első órájának megérkezése felé hajtja; az emésztő gond otthon hagyott szeretteik miatt, kik ő rólok — s az fáj a foglyoknak, hogy épen ő miattok — még nagyobb nyomorúságban gyötrődhetnek; ajtaik előtt a börtönőrök egyhangú kopogása, kulcsaik csörgése, minden, minden, ami az ő szűk világukban, keblök bensejében véghez megy; a lelkiösmeret mardosása; a honnan, hol és hova? felől való szívtépő aggodalom; a fogházi lelkipásztor által hirdetett, bűnbánatra hívó isteníge: bizony mondom, minden, minden olyannyira átjárja a foglyok bensejét, érzületét és gondolkozását, annyira átszövi, átalakítja őket, hogy a fogoly egészen más ember, mint aki azelőtt volt, s ha szabad állapotában talán kitért Isten ígéjének hatása elől, epedve várja, mint fogoly, a vasárnap megérkezését, az íge prédikáltatását. Merem állítani, — aki nem hiszi, nézzen utána, — merem állítani, hogy a foglyok templomi gyülekezete sokkal, de sokkal figyelmesebb, mint átlag a szabad embereké.

A fogolyra semmivel sem lehet élénkebben, nagyobb erővel hatni, mintha őt elhagyott viszonyai közé vezetjük gondolataiban vissza s főleg ha családján kivül volt ismerőseit, barátait, otthonát, szülőhelyét juttatjuk eszébe. Hogy fogadja majd őt a régi kör, szeretettel-é vagy megvetéssel?

ez az ő mindennapi s minél inkább közeledik kiszabadúlásának órája, annál nagyobb lelki viaskodást előidéző gondja. Sok foglyot láttunk már, ki ha ez a gondolat erőt vett rajta, valóságos félelemmel nézett kiszabadúlásának, vagyis inkább otthonába leendő érkezésének órája elé.

És ebben igen sok esetben igaza is van, mert a társadalom nagyon kegyetlen, nagyon szigorú erkölcsbíró. Istenem, mennyire itten laknék az ég a földön, ha mindenki annyit követelne meg maga magától és annyit is teljesítene, amennyinek a teljesítését másoktól megköveteli! Beh jó volna akkor ez az emberiség!

* * *

Híre megy a faluban, hogy N., kit annak idején bizonyos vétségeért több évi fegyházra ítéltek el, immár kiállotta büntetését s a napokban haza érkezik. Mindenki erről beszél: az illetőt jól ismerik a községi és egyházi elöljárók és saját rokonsága is. Amazok a lelkipásztort keresik föl ez ügyben, a rokonokat pedig a pap maga keresi föl; neki, az evangyéliom szolgájának köze van ehez a dologhoz, -- nem sajnálja hát a fáradságot, hogy beszélgetésbe eredjen a tárgyról, s útat nyisson az emberbaráti, az igazi keresztyén atyafiúi szeretet érzelme fölébredésének a megtérő tékozlott fiú számára.

Halljuk meg a nagy esemény fölötti beszélgetést! Lássunk meg egy Isten szíve szerinti lelkipásztort!

Községi bíró. Hallotta-é tiszteletes úr, hogy a napokban haza érkezik az illavai fegyházból N., kit községünkből tiz év előtt emberölés bűntényc miatt szállítottak oda?

Lelkész. Hallottam s alig várom már, hogy megláthassam a szegény boldogtalan embert, ki pillanatnyi fölhevűlésében elkövetett büntettéért ugyan erősen meglakolt a földi igazságszolgáltatás kezétől.

Egyházi gondnok. No bizony jobb lenne, ha soha vissza nem kerűlne falunkba az az elvetemedett gonosz, kire itten mindenki csak megvetéssel fog tekinteni s ki köztünk való időzésével csak megbotránkozást fog minden becsűletes ember lelkében költeni.

Lelkész. Vigyázzon gondok úr, mert nem jól beszél, szavait nem a Krisztus tudományának lelkéből merítette s amit mondott, az nem való egy keresztyén ember szájába.

K. b. Hogyan, hát tiszteletes úr védi azt a gonosz embert, ki vért ontott s kit ezért szigorúan büntetett is a törvény? Védelmezni tetszik a bűnt?

L. Hogyan védelmezném én, a lelkész a bűnt! Nagyon méltatlan szolgája volnék én akkor az Urnak. De igenis védelmembe veszem a nyomorúltat, ki megszenvedett immár elkövetett bűneért s kinek ha megbocsátott immár a földi igazságszolgáltatás, mert ha meg nem bocsátott volna, nem is eresztené szabadon: akkor bizonyára megbocsátott neki az a jó Isten is, kit mi keresztyének bűnbocsátó nagy kegyelméért imádunk legbuzgóbb hálaadásunkkal.

E. g. Hiszen ez igaz, és szép is a mi lelki atyánktól, hogy így gondolkozik, de mégis csak nagy baj az, hogy egy ilyen ember fog lakni falunkban, méltó megbotránkozására minden igaz léleknek.

K. b. És in úgy tanúltam a bibliából, hogy „*jaj az embernek, aki által a botránkozás lészen.*“

L. Nem jól idéz a bibliából bíró uram! Mert Krisztus Urunk ezt mondá Máté evangyélista szerint: *jaj e világnak a botránkozások miatt. Mert szükség, hogy legyenek a botránkozások; de jaj az embernek, aki által a botránkozás lészen.* Igenis, bíró és gondnok urak, jaj mi nekünk szegény embereknek, hogy annyi bűnt, Isten parancsolatainak oly sokszoros áthágását látjuk magunk előtt, de hát ha Isten egyszer már úgy teremtett minket, hogy égbe vágyakozó lelkünket mind

újra és újra porba rántja le ez a gyarló test; ha Megváltónknak ama szavait, amelyek szerint „szükség, hogy legyenek a botránkozások“, másként nem lehet és nem is szabad értenünk, mint hogy a látott bűn szítja föl bennünk a jót, a nemeset, az erény diadalra juttatásáért lelkünkben lángoló szent tüzet, buzgó lelkesedést: ugyan miért ne bocsátanánk mi meg annak a szegény embernek, kinek bűnös tettén a maga idejében már egyszer méltán és szívünk mélyéből megbotránkoztunk, aki a jajt már ki is állotta, mert hát nehéz bűneért nehéz büntetésben részesült? Jézus csak egyszer kiált jajt a botránkoztatóra, Jézus, az igazság királya. Miért akarnánk mi jobbak lenni nála? De meg gondnok úr azt mondja, hogy ez a haza térendő ember méltán megbotránkozására lesz a faluban minden igaz léleknek. Hát elfelejtette volna gondnok úr, amit tőlem annyi sok prédikácóimból hallott a templomban, hogy nincsen közöttünk, szegény földi teremtmények között, csak egy igaz is; csak nem régen prédikáltam erről a szentirati mondásról, melyet a szeretet nagy apostola, János hagyott reánk: *„ha azt mondjuk, hogy nincsen bűn mi bennünk, magunkat csaljuk meg és igazság mi bennünk nincsen“*; Krisztus Urunk pedig ugyan hatalmas szóval hírdeté: *„ne ítélj, hogy ne ítéltessél!“* Hála Istennek, legtöbbünknek talán nincsenek világ előtt kiáltó bűneink, de ki meri közülünk magáról mondani, hogy ő tiszta, ártatlan és igaz?!

E. g. Minket, elismerem, meggyőzött a tiszteletes úr, hogy helytelenűl gondolkoztunk e kérdésről, de mit tetszik tenni a falu egész népével, mikor mindenki úgy beszél, ahogy mi is beszéltünk eddig s mit tetszik tenni főképen N.-nek rokonságával, mely szégyenkezve és félelemmel várja elesett tagjának visszaérkezését?

L. Mit teszek a falu egész népével? Azt, hogy ezennel fölkérem biró és gondnok uraimékat, segítsenek nekem emberbaráti, keresztyén szellemű

munkámban s velem együtt, — hiszen azért állanak a község népének élén, — igyekezzenek a helyesebb gondolkozás magvait szórni szét e tárgyban a nép között. Én magam legközelebbi vasárnapon a könyörületlen szívű szolgáról való példázatot fogom a templomban megmagyarázni, amely szerint megbüntettetik az, ki, míg Isten könyörűletes és írgalmas ő hozzá, ő meg könyörületlen és rideg embertársai iránt. Meg fogják az én híveim érteni, hogy mire céloz az az egyházi beszéd s tudni fogják, hogy én az idők jeleit vizsgálva s népünk szíve érzelmének hullámverését figyelve, a helyes megfontolás medrébe akarom visszavinni a szertecsapongó habokat. Ami pedig N.-nek rokonságát illeti, azt személyesen fogom ez ügyben felkeresni.

*
* *

N. rokonsága több családból áll, kik között a vezérszerepet N.-nek testvérbátyja, egy jómódú s tisztességes gazdálkodó ember viszi. Nevezzük N. N.-nek. Ennek házába nyit be a lelkipásztor.

L. Adjon az Isten jó napot N. N. uramnak. Errefelé járván, benéztem pár percre becsületes házába.

N. N. Isten hozta kedves tiszteletes urat. Nagyba veszem, hogy nem veti meg szegénységünket s megtiszteli látogatásával házikómat. Úgyis nagy szükségünk van most vigasztalásra, mikor olyan nagy szégyen várakozik reánk, olyan nagy bánat fenyeget bennünket.

L. Tudom, hogy miről van szó N. N. uram! De én egyáltalában nem azért jöttem, hogy vigasztaljam bánatában, mert hála Istennek, igaz bánata nincsen; sem nem azért látogattam meg, hogy szégyene ellen erősítsem, mert hiszen csak álszégyen az, ami úgy látszik, erőt vett rajta és háza népén.

N. N. Hogyan, édes tiszteletes uram, hát nem szégyen az, ha valakinek fegyházból kiszabadúlt öcscse van, nem bánat az, ha ez az ember, ki édes testvérünk, itt a mi körünkben szándékozik letelepedni? Én részemről soha az ő bűnét neki meg nem bocsátom.

L. Dehogy is nem bocsátja meg jó N. N. uram! Ugyan mondja meg, hogy meddig akar hát ezzel az úgy tartott családi szégyennel mintegy hivalkodni?! Ha a bűnös büntetése kiállásával megengeszteli Istent és a világi igazságszolgáltatást, kinek van ebben a kérdésben köze a bűnt elkövetett embernek ártatlan rokonához vagy rokonaihoz!? Mindenki magának áll, vagy magának esik Isten erkölcsi világában. Ha napfogyatkozás van, csak a nap, ha holdfogyatkozás van, csak a hold sötétülnek el, de a körülöttük levő égi testek változatlan ragyogásukban fénylenek. Nem mondom én azt, hogy nem érdekli N. N. uramat testvéröcscsének elkövetett bűne, de azt igenis mondom, hogy nagy gyöngeség bárkitől is magára vagy rokonságukra hárítani akarni csak egy parányit is a felelősségből. Gyönge emberek balvéleményével meg okos ember ne törődjék soha. Fogadja N. N. uram öcscsét, ha az a napokban haza jő, igaz, testvéri szeretettel.

N. N. Hogyan kívánhatja ezt én tőlem a tiszteletes úr?! Hogyan öleljek én keblemre egy embert, kinek embervér száradt a kezére?

L. Felelek a kérdésekre, és pedig úgy, hogy eszébe juttatom N. N. uramnak a megváltó Jézusnak egy példázatát, mely nagyon jól illik a fenforgó esetre. Templomba járó, bibliás ember N. N. uram, ismeri tehát a tékozló fiúról szóló példázatot. Nem mondom azt el, csak arra hívom fel a figyelmét, hogy a jelen esetben az a szegény hazatérő fegyenc a példázatnak tékozló fia; mert ő is eltékozolta neve becsületét, tisztességét, eltékozolt rövid földi életéből hosszú tiz esztendőt; az az atya, ki megbocsát a példázatban az elkö-

vetett tékozlását megbánt, kesergő töredelemmel megtért fiúnak, az a bűnt megbocsátó nagy Isten és a kielégített földi igazságszolgáltatás. Ugyan tessék megmondani, miért akarná N. N. uram a példázatban szereplő ama rideg lelkű testvérnek a szerepét átvenni, aki nem tud, nem akar a haza tért öcscsének megbocsátani? Ítélet alá megyen az, kinek szívében nem tud a megbocsátás magasztos érzelme erőt venni. Mit mond mindezekhez N. N. uram!?

N. N. Azt, hogy jól tud bánni a mi kedves lelki atyánk Isten igéjével. Tanít azzal teljes gondolkozásra, fölemel, bátorít és vígasztal. Őszintén megvallom, úgy vagyok, mint mikor a sötét felhők eloszlanak fejünk fölött az égről, mint mikor, ha korábban féltettük a közelgő vihartól mezeink termését, szőlőink áldását, mostan kivídúl körülöttünk minden s Isten áldó arca súgárzik le reánk. Megnyugtatott, kibékített tiszteletes uram, s én meg családunkat fogom megnyugtatni és kibékíteni. Mi csak megleszünk már azzal a szegény emberrel, de hogy fogadja majd a falu népe?

L. Ezt csak tessék reám bízni: megtettem én már erre nézve a szükséges lépéseket s a még hátralévő rövid idő alatt is egyengetni fogom a haza térő szegény tékozlott fiú előtt kellő fogadtatása ösvényeit. Meg akarom mutatni nekie, hogy nem mese az evangyéliom által hírdetett szeretet, és hogy Krisztus lelke él még az emberek lelkében. Különben mihelyt haza érkezik az öcscse, küldje el hozzám.

N. N. Meg is áldja, áldja is meg a jó Isten tiszteletes uramat ezért az igaz jóságáért.

*
* *

Pár nappal ezen beszélgetések után, félő gondolatokba merűlve, haza érkezik a szabadon bocsátott fegyenc s ki azt hivé, hogy reá mindenki megvetéssel néz, bizalmas, bátorító arcokat lát maga felé ragyogni. Otthont talál újra régi ottho-

ban s édes boldogsággal szívja Istennek régóta lkülözött drága szabad levegőjét. A lelkész, kit tyja biztatására fölkeres, szíves lelkipásztori eretettel fogadja; jövőjére jó tanácsokkal látja el; ınkára, becsületes szorgalomra, Isten házának resésére, az Úr útainak félelemben való kövesére, hitre, reményre, a nemes, a jó, az igaz eretetére ösztönzi.

Visszaad tehát egy lelket önmagának, a csalnak, a társadalomnak, a nagy Istennek.

Ha nem beszélt és nem fáradozott volna, bizoára elvész az az egy lélek.

Már pedig a mennyben nagy öröm van egy egtért bűnös lelke fölött!

Vajjon mondja-é azt én nekem valaki, hogy ın érdemes egy ilyen esettel foglalkozni?!

Aki azt mondaná, nem lakik abban Istennek entlelke s csak zsoldos az, de nem hű sáfár az szőllőjében.

Csiky Lajos,
theol. akad. tanár,
a debreczeni kir. törvényszék fogházának
ev. ref. lelkésze.

3.

Beteg ágya mellett úrvacsora osztáskor.

„Óh Isten, ki a törődött szívet meg nem útálod, sőt a bánatból ejtődött könyeket megszámlálod!“... szálljon le ránk a Te vígasztaló és erősítő szent lelked és hintsen gyógyító balzsamot a beteg testre, a beteg lélekre! Ámen.

*
* *

Szenvedő testvérem! Szívem szerint jöttem beteg ágyadhoz ama szent jegyekkel, melyek az idvezítő szenvedéséről és haláláról, — de egyúttal feltámadásáról is beszélnek.

A gyarló ember erejében, egészségében könynyen és hamar elfeledkezik az ő mulandó voltáról, holott Krisztusunk figyelmeztetése folyvást lelkünkbe csendűl: *vigyázzatok és imádkozzatok, mert nem tudjátok sem napját, sem óráját, melyben megkérik lelketeket!* S miként ama tékozló fiút a gyötrő éhség vezette vissza az apai házhoz, úgy minket is a betegség és nyomorúság ébreszt fel sokszor, hogy az odafelvalókat is keressük. Óh mert ilyenkor érezzük igazán, hogy *elmúlik a világ és minden gyönyörűsége, de aki Isten akaratát cselekszi, megmarad mindörökké.*

A testi betegség Isten üzenete az örökkévaló hajlékokból: *rendeld el a te házadat, mert meghalsz és többé nem élsz!*

Neked is üzent az Úr, szenvedő testvér. Csak figyelmeztet talán!... Csak próbálja hitedet, tűrésedet, mint Jóbét!... Óh mert az Úrnak hatalma van a sír széléről is visszahozni a beteget!

Vagy talán az örökkévalóság mesgyéjén állasz s

„Előtted nagy... hosszú út áll,
És menni kell...
Hová az élet minden úta visz
S a bujdosó megérkezik hamar!“

Talán úgy végezte az élet és halál Ura, hogy most fizesd le a bűnnek zsoldját s mintha megásott sírod előtt állanál, hova tér a por, melyből vétetett.

Bárınint legyen szenvedő testvérem, a Krisztus halálának szent jegyei bátorítólag szólanak hozzád, mint egykor tanítványait biztatá: *bizzatok! én meggyőztem a világot!*

Bízzál te is a kegyelem Istenében, *ki úgy szerette tévelygő gyermekeit, hogy szent Fiát adá érettök, hogy minden, valaki hiszen Ő benne, el ne vesszen, hanem örökéletet vegyen.* A Krisztus teste is megtöretett a szenvedések és kínoktól, a Krisztus teste is sírba tétetett; de az ő szenvedése nekünk gyógyúlásunk, az ő halála nekünk örökélet!

Ezeket vedd szívedre, hogy igaz hittel magadhoz vevén az idvességnek, a váltságnak drága jegyeit, nyerj erőt a testi, lelki bajok között s nyugodt szívvel mondhasd el Jézusunkkal: *Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem e keserű pohár: de azért ne úgy legyen, a mint én akarom, hanem a mint te akarod!*

Most pedig imádkozzál velem a bűnbocsátó Istenhez:

A siralmas mélységből kiáltunk hozzád Uram! erőért, reménységért. Oh tisztítsd meg a bűnös szívet, hogy a Te szent Fiad halálának szent jegyei erősítsenek, vígasztaljanak e próbáltatások között! Tudjuk óh Uram, hogy Te megdorgálod, akiket szeretsz és akik Téged szeretnek, azoknak mindenek egyaránt javokra vannak! Azért nem fogyatkozik el a mi reménységünk és erős hittel várjuk a szabadúlást!

Hozzád térek, végy be kérlek
Atyám! és haragodban
Meg ne büntess, légy kegyelmes
Hozzám te szent Fiadban!
Ha sújtolgatsz, kereszttel látsz
Igaz ítéletedből!
Bár itt büntess, csak ott kedvezz
Ne vesszek el örökűl!

Óh édes Jézusom, a te lelked legyen itt s tápláld az éhező lelket halálod szent jegyeivel az örökéletre! Ámen.

*
* *

Látod szenvedő testvérem, így gondoskodott Krisztusunk az övéiről a nyomorúságok között is, beteljesítvén ígéretét: *én veletek leszek a világ végezetéig!* Midőn szemünk homályosúlni kezd, érzékenységünk zsibbadoz, midőn senki sem segíthet, ő felénk nyújtja testvéri jobbját, hogy magához öleljen. Óh adjunk hálát e drága örökségért, mint Jézusunk is hálát adott, imádkozzunk:

Nagykegyelmű Isten, mennyei Atyánk! mint hajnali harmat a szomjú virágot, úgy erősíté beteg gyermekedet a kegyelem reménysége!

Hiszünk Uram Tebenned s buzgó hálát adunk, hogy nem hagyod a nyomorgó embert a kínok között megemésztetni, hanem felé nyújtod hatalmas kezedet s kimented a siralmas mélységből.

Óh hadd legyen hát meg a te szent akaratod! akár életre, akár halálra végezéd! Hiszen *ha a sírba vetem is ágyamat, ott is jelen vagy!*

Te adtad e hitet édes Jézusunk. A te megtört tested és kiomló véred drága jegyei az új élet tavaszának édes fuvallatát hozták szívemhez. Hála, örök hála érte, itt e földön és túl a síron is! Ámen.

Andrásy Kálmán,
búji ev. ref. lelkész.

IV.

IMÁDSÁGOK.

A) ALKALMIAK.

1.

Presbyter választáskor.

I. Előkönyörgés.

Világosságnak Atyja! bölcs és jó Isten! Egybegyültünk szent házadban, hogy lelki épületet vegyünk szent színed előtt s áldunk téged, ki rólunk bölcsen gondoskodván, ez épületes órát is adtad nekünk; áldunk, hogy Te, ki tiszta világosságban lakozol, bennünk is lelki fényt gyújtogatsz; ígéddel oktatván, hogy mint kelljen kellő világosságban járnunk.

Oh Isten, ki minket képedre teremtettél s azt akarod, hogy ez isteni hasonlóság rajtunk megdicsőüljön, segíts minket erőtleneket, hogy szent fiad nyomdokait megközelithessük s ama felséges célodnak megfelelhessünk. — Ne hagyj minket tévelyegni, vakoskodó emberek után a sötétben veszélybe botlani.

Nyújtsd kegyelmedet, hogy ahoz, kit vezérűl adtál, szent Fiadhoz, hivek lehessünk és az Ő útmutatása után egykor hozzád eljuthassunk.

Áldd meg e szent végre közelebb is köztünk hírdetendő szent ígédet. Ámen.

Mi Atyánk stb.

II. Utókönyörgés.

Felséges Isten! hálaadó szívvel borúlunk le ismét előtted, ki minket isteni jóvoltodból élettel és okos lélekkel megajándékozván, naponkénti áldásaid újabb-újabb jeleire méltattál. Atyai jóságodat háláljuk most, midőn álmunkból a reggellel felébredtünk, mert Te nekünk csendes éji nyugvást engedtél; atyai szeretetedet magasztaljuk most, midőn szent templomodban egybegyültünk: mert Te örökkévaló, minket véges és erőtelen teremtményeidet szent színed eleibe, minket bűnös gyermekeidet atyai kegyelmed tapasztalására, igéd hallására szent egyházadba összehívtál s e szent munkában kegyelmeddel velünk valál.

Óh tökéletes szentségű mennyei Atyánk! fájdalom járja által a mi szívünket valahányszor a Te felséges szeretetednek ily sok bizonyságát érezteted velünk; mert minket gyarlóság és vétkek súlya nyom, veszendő javak s magunk bűnös szerelme és nemtelen indúlatok ragadnak el a Te szent szerelmedtől; feljebb becsüljük sokszor ideigtartó áldásidat, mint örökkévaló lelki kegyelmedet s amazokat vétkes útakon is halászva, feláldozzuk örök életünk boldogságát. Megismerjük és megvalljuk előtted óh Atyánk a mi háládatlanságunkat s bizakodva isteni jóságodba, mely véghetetlen, mint Te magad vagy, felemeljük kérésünk esdeklő szavát további kegyelmed megnyerésére is.

Te vagy a lelki és testi minden áldások kútfeje jó Atyánk: részesíts azért azokban irgalmadból minket is, s a mennyivel nemesebbé tetted lelkünket testünknél, töltsd ki annyival nagyobb mértékben kegyelmed bőség-szaruját a mi lel-

künkre. Tartsd fenn és virágoztasd mi közöttünk a Te anyaszentegyházadat; virágoztasd egyházi gyülekezetünket; hírdettesd mi közöttünk buzgóan Megváltónk szent igéit; áldd meg iskoláinkat megsegítő szent lelked kegyelmével, buzgó és lelkes tanítókkal; áldd meg e szent gyülekezet előljáróit, tanácsosait egyetértéssel. hivő lélekkel és jóra irányzott szent igyekezettel, hogy jóra világoló szövétnekül lehessenek hiveid előtt; áldd meg gyülekezetünk minden tagját vallás- és tudomány iránt való buzgósággal, szelidséggel és tiszta szeretettel, hogy a béke és boldogság kettős pajzsa alatt dicsőíthessük a Te nagyságodat. — Küldd el végre megszentelő és világosító szent lelkedet jelenleg közinkbe, hogy elkezdendő egyházi tanácskozásink s előljáró választásunk történhessenek a Te nagy nevednek dicsőségére. Áldd meg ujolag választandó presbitereinket az igazság és buzgóság lelkével.

Áldd meg édes hazánkat is jó Istenünk; vezéreld felséges királyunkat; tedd bölcsekké kormányzóinkat; erősítsd polgártársainkat; hintsd be áldással határinkat s kedvező időjárással is védelmezd a természeti csapásoktól.

Áldd meg és őrizd meg a hozzád folyamodó szükölködőket, inségeseket, özvegyeket, árvákat és betegeket. Vedd fel mindezeket gondviselésed karjaira, hogy a szabadulásért és áldásért velünk együtt hálát adhassanak Neked könyörülő Istenünknek. Ámen.

Porcsalma.

Kiss Áron,
ev. ref. püspök.

2.

Templom- s toronyszenteléskor.

N.-Ecsed, 1900. junius 17.

Örök és végetlen Isten, szerető Atyánk a mennyben! Összegyültünk e szent hajlékba, hogy szívünket hozzád emeljük a magasságba, hol tökéletességben lakozol és igazságban tartasz itéletet.

A Te lakásod a nagy mindenség, melyet teremtettél, éltetsz és fentartasz, minket pedig e földhöz köt a test: de lelkednek nemes szikrája a mi lelkünk Téged keres és Veled egyesülni vágyik, mint az igaz boldogság egyedüli forrásával.

És hogy ne vonja el lelkünket semmi Te tőled: építették porgyermekid e szent hajlékot s raktak vala elébe tornyot, hogy annak csillaga mutassa az eget, hol trónolsz a csillagvilágok felett, zengő harangjai serkentsék őket neved imádására, igédnek hallgatására gyülni szent templomodba...

Seregeknek Ura! Erős bástyák, tömör falak, várerődök emelkedtek itt hajdan a tó vizéből s ide menekültek őseink a vész idején. E vár őrizte egykor a magyar szent koronát is, e vár volt nem egyszer tanúja nemzeti és vallásszabadságunk érdekében tartott tanácskozásoknak, kiindulási pontja a szent harcoknak s a harcok után nyert diadalnak.

Óh de minden múlandó e földön... leomlottak a bástyák, betőtt az árok s a tó, mely e népnek fővédelme volt,... mintegy elfutott...

Templom épült a vár helyén nagy neved dicsőségére, hol a csatakiáltás helyett a béke és szeretet evangyélioma szól s a harsonák és az ágyúdörgés helyett dicsőségedet zengő harangok hírdetik: „Jöjjetek, imádjuk az Urat! Nagy az Úr, ki fényes házát építette a számtalan egeknek felette.“

Óh de másképen volt megírva végzeted nagy könyvében... A torony, melyet évekkel ezelőtt a buzgó nép épített: összeomlott...

Uram! Te nem kimélted meg egykor a szent város — Jeruzsálem — tornyait sem: mi sem zúgolódunk, sőt nem is panaszkodunk ellened Mindenható felség; hiszen e szentegyház tornyának összeomlásával csak azt akartad nekünk példázni, kézzel foghatólag bebizonyítani: hogy *„a legerősebb torony az Úrnak neve, ahoz folyamodik az igaz és megtartatik!“*

Uram! Mindenható Felség! A legerősebb toronyhoz, a Te nevedhez folyamodunk tehát; benned bizunk igaz szívvel és azon erős hittel, hogy Te megérted, meghallod és meg is hallgatod néped esdeklő könyörgését!

Halld meg hát és vedd kegyesen tőlünk szerető mennyei Atyánk, midőn imádva kérünk: vedd kedvesen e neved dicsőségére, lelkünk épületére épített templomot; e tornyot, mely égbe vágyó lelkünket egyenesen Te hozzád vezérli!

Te magad lakozzál e házban Felséges Isten és szálljon meg e tornyon a Te dicsőséged, mint egykor a Horeb hegyén. Szerető Atyát találjon itt mindenki, aki belép ez imádság házának küszöbén. Ne távozzék el innen senki vigasztalás és reménység nélkül. Tanuljon meg itt a kemény

szívű megbocsátani és feledni; a hütelen hüséget, a hitetlen hitet, a gyámoltalan gyámolt találjon itt és leljen védelmet az, kit minden elhagyott!

Téged dicsérjenek itt még a csecsszopók is; a gyermekek Hozsannát zengjenek szent Fiadnak és ne legyen senki, aki Jézust megtagadja vagy elárulja! Lelked hathatós szellője, élesztője legyen itt hitünknek. Zsenge ifjak, deli szüzek legyenek itt oly ékesek szívben-lélekben, mint a jeruzsálemi templom ékességére kifaragott kövek s oszlopok. Munkabíró férfiak, erőteljes anyák kérjenek és találjanak itt segedelmet, erőt, kitartást a munkára és áldást a munka után. A vénség ékes koronájával megékesített öregek lássák meg itt idvezítésed örömét, mint egykor Simeon; tisztes matrónák mondjanak itt hálát mindennap, mint Anna próféta asszony a megváltás áldásiért.

Tisztán csergedezzen itt mindenha szent igéd forrása, mint soha meg nem szűnő kútfő és az élet vizéhez jőjjenek a hívek áhitozva, mint a gímek a szép hives patakra.

A szent keresztség vizében sűrűen fürödjenek itt édes magyar nemzetünk kisdedei nemzedékről-nemzedékre és az úri szent vacsorában lélekben vacsoráljanak Jézusunkkal serdültek, ifjak, az élet delén állók és öregek és legyenek örök pecsétek és zálogok a szent sákramentomok a népednek adott bűnbocsánatról és örök életről....

Szent e ház s legyenek szentek, kik e házban megjelennek!

Te pedig maradjál áldásban örök és végtelen Felség, örök szeretet, szent Fiaddal és Szent lelkeddel, mint népednek, a magyar nemzetnek,

mely a Kárpátoktól az Adriáig telepedett, védő és megáldó Istene, örökké áldandó Szentháromság! Amen.

Kiss Áron,
ev. ref. püspök.

3.

Templom-szenteléskor.

Debreczen, 1900.

Hatalmas és felséges Isten, szerető édes Atyánk! Óh ezen a nagy, ezen a roppant világon, *csak* ez a kicsi hely: *szent templomod* az, ahol megnyugszik szívünk; ahol boldogságot találunk; ahol legközelebb állunk az éghez, ahonnan eredetünket vettük; ahol tisztán, igazán érezzük emberi mivoltunkat s bármíly kicsinyek, bármíly semmik vagyunk is, a Te nagyságodhoz képest, mégis mint édes gyermekek borúlhatunk szerető, kegyelmes, Atyai kebeledre.

Mily felségessé, milyen gazdaggá alkotta hatalmas kezed és nagy és végtelen bölcseséged odakint a nagy világot és idebent ezt a kicsi emberszívet!! A felettünk elterűlő égboltozatot, *nappal* tiszta égszinkékjével, ragyogó, életet tápláló napsúgaraival; a sötét, félemletes éjszakában pedig tenger csillagaival, nagyságod és dicsőséged örök tanújául állítod elénkbe. A lábaink alatt levő földet, gyarló porsátorunk eme rengő bölcsőjét, tápláló édes anyánkat, egykor sorban, egymás után megpihentető sírunkat, felékesíted virágokkal, megáldod a munka árán, lengő kalászokkal! Mindenütt beszórvák életútaink azzal, ami a gyarló

embernek *kell* és *kívánatos* és mégis, és mégis elégedetlenűl térünk meg a rengeteg kincs közül és szívünk mégis a Te isteni kezed által bele oltott epedéssel és Hozzád vezető nyugtalankodással keres egy helyet, ahol kipihenhesse magát, ahol elfelejthesse sokszoros, mindennap lelkére szakadt csalódásait... keresi a viharok után biztató szivárványt, ott az égboltozaton s óh milyen szerencse, hogy a Te atyai szeretetedből és kegyelmedből megtalálja azt az égen is és megtalálja a Te lakozó szent sátorodnak, ennek az egyszerű templomnak mennyezetén is.

Ünnepet szentelni, örülni és hálát adni seregeltünk most itt egybe, amiért így gondoskodol földi vándorlásunk ideje alatt, magasabb életünkről, lelkünk nyugodalmáról és idvességéről s emlékeztető jeleket állítasz a buzgó szíveknek, lelked erejével való megérintése által, életútainkra s a miért ez egyszerű gyülekezet tagjainak szívében is megtartottad és tápláltad azt a lelki erőt, azt az ég felé vágyó törekvését, amely ma így kél az ének szárnyain ajkaira: *„Örűl mi szívünk, mikor ezt halljuk: a templomba mégyünk“* s amely ma azt a hálaadó imádságot fakasztja szívében: *„Mely igen szerelmetesek a Te hajlékaid, óh seregeknek Ura!... Jobb nékem egy nap a Te pitvarodban, hogy nem másutt ezer nap!“*

Áldott légy Atyánk! a kegyelemért, amiért megsegítetted a te kicsiny népedet, hogy felépíthette a te hajlékodat; felépíthette a buzgó, a téged szerető szívnek áldozatkészségével, téged egyaránt szerető szívének nemes versenyével; a gazdagnak bőkezűbb adakozásából és a szegény özvegy asszonynak bibliai fillléreiből...

Hiszen te semmi nélkül sem szűkölködöl. Tiéd ez a roppant világ rengeteg kincseivel és nekünk nincs semmink, amit nem tőled vettünk volna; ami nem a tied volna, s így az áldozatra sem neked, óh bizony nem neked, csak ennek a gyarló szegény emberszívnek van szüksége, hogy kimutassa irántad háláját; hogy odaadó szeretettel megcsókolgassa ezerszer áldó atyai kezedet; azért téríted vissza ezerszeres mértékben az embernek a te oltárodra tett áldozatát s újabb áldásokkal felelsz hálaadó imádságára.

Óh, fogadd azért Atyánk, most is kegyelemmel a te népednek hálaadását és térítsd vissza arra annak lelki áldásait. Térítsd vissza az által, hogy ez a neked és a te tiszteletedre épített szent hajlék elérje a maga nagy célját és hivatását, amelyért falai emeltettek.

Legyen itt szent és megáldott minden, ami a te tiszteletedre emlékeztet .. Legyenek itt a kövek és homokszemek, amelyekből e templom falai emeltettek és az az érzelem, amely itt téged keres, feléd eped és azok a cselekedetek, amelyek a megszentelt falak között, véghezvitetnek, legyen a te tiszteletedre rendelt oltár körül imádásodnak jelei, a gyarló emberi nyelv lélekkel magyarázandó kifejezései.

Óh jó Atyánk! Mikor a te néped *örűl* e szent helyen azon, hogy kívánsága szerint, jól folynak dolgai; hogy verejtékes munkája meghozza kívánt jutalmát, sőt talán többet is adsz kegyelmedből, mint amennyit érdemel; mikor megzendűl ajkain az ének: „Ha örömmel gerjedezem és rebegni igyekezem: te tőled mennyi áldást veszek! Feltekintvén rád Atyámra, könyű csordúl az orcámra“, — hallgasd meg... óh akkor a hálaadó szív feléd szálló énekét és imád-

ságát s felelj rá kegyelmesen, hogy a szívek áldozati füstje szálljon vissza a földre s újítsa meg a háladatos szíveket, „*mint a plánta, mikor arra harmatcseppet szűlsz hajnalra*“.

Aztán, amikor roskadozunk a te atyai jobbító kezed látogatásai alatt; amikor nem úgy folynak dolgaink, amint önző, akaratos emberi szívünk óhajtaná; amikor bekövetkeznek azok a napok, amikor ezt kell mondanunk: „*nem szeretem ezeket*“: amikor a szenvedő *Jób* barátainak zúgolódása és a te benned megingott hit vonz szent templomod falai közé s megint megzendűl a kesergő ajkakon az ének: „Ha szívemet bánat járja, szemem keserűség árja“...... óh hallgasd meg kegyesen a vergődő szíveknek ezt a hozzád való menekűlését és jajkiáltását is, hadd mondhassák el a szabadítás örömével: „*Akkor is édes újulásom; mert minden könyüvel, jajjal, könnyebbül sorsom egy bajjal!*“

Aztán, mikor felterítve áll itt ez a szent asztal, rajta a szent jegyekkel, szívünkben a sötét, véres kereszt emlékezetével; azzal a tudattal, hogy az emberi bűn juttatta Istennek fiát a keresztre s ezek alatt szívünkben megtörve, töredelmes szívvel imádkozunk: „*Isten! légy irgalmas nekem, szegény bűnösnek*“...... óh emelj fel mindnyájunkat a szégyen és bünbánat porából s mondjad nekünk is a te végtelen szeretetedből: „*Ember! megbocsáttattak a te bűneid! Eredj el és többé ne vétkezzél!*“

És hogy ha a szívek összedobbannak a szeretet ellenállhatlan hatalmának érintésére s megtalált boldogságuk édes súlya alatt azok is ide állanak oltárod elé s te tőled kérik szent frigyük megáldását, mert tudják, hogy még a szeretet is

átokká válhatik, ha a te Szent lelked nem vezérli azt... óh kösd össze te, Atyánk, aki egyedül köthetsz és oldhatsz, az egymást szerető szíveket; ne vezessenek innen útai senkit sem a csalódás siralom-völgyébe.

Aztán, amikor otthon, kedveseink sóhajtanak a betegség nyilainak fájdalmai alatt, és mi szerető szívünk tehetetlenségével nézzük a halálnak házunkba közeledő sötét szárnyait s te hozzád kiáltunk a szabadításért, *„az életre vagy halálra“ :* óh hallgasd meg a fájdalmas és gyászoló szívek kétségbeesett imádságát s taníts meg szent hitünk ez igazságára: *„Halottaink az Úrhoz mennek és ő nála maradnak“*...

Igen, Atyánk, öröm és szenvedés, élet és halál; emberi életünk minden viszonya, itt, e szent helyen legyen megáldva s azoknak szívünket oly sokszor bántó, nyugtalanító ellenmondásai és visszásságai kiegyenlítve.

E végből érintsd meg mindenkinek szívét, hogy megértse e szent helynek becsét és lelke javára, idvességére éljen annak áldásaival.

Áldd meg első sorban e gyülekezet elöljáróságát kitartó buzgósággal. Legyenek ők hitben, buzgóságban, szeretetben, egész életük által példányképei a népnek, amelynek vezetésére hivattak. Legyenek áldottak kicsinyek és nagyok egyaránt. Vezesd úgy szívüket, hogy megérdemeljék atyai helybenhagyásodat: *„Ez a nép az, amelyet én magamnak választottam!“*

De áldd meg Atyánk e helységnek elöljáróságát, minden rendű és rangú, vallású lakosait. Áldd meg Atyánk a szeretet, a békesség, az egymást megértő és megbecsülő lélek erejével, hogy

így e helységben „a szeretet és békeség egymást csókolva ölelgessék.“

Szeretetlenség, irígység, gyülölködés, elfogúltság és türelmetlenség soha se válassza szét itt a szíveket... Hiszen mindnyájan egy atyának vagyunk gyermekei. *„Egy hit, egy keresztség, egy megváltás köt* — mondja az apostol — *mindnyájunkat az Istenhez, a mi Atyánkhoz“* s nincs más kötelesség és más erény, hanem ha ez a *három: „szeresd az Istent, szeresd a közös magyar hazát és tiszteld a királyt“*.

Ennek a *három* erénynek ápolója legyen. Atyánk, ez a szent ház az idők végéig, a te megáldó kegyelmedből. Ámen.

Mitrovics Gyula,
debreczeni ev. ref. lelkész.

4.

Reformáció emlékünnepén. [1]

Debreczen, 1900. október 31.

Édes Atyánk, jó Istenünk, lelki és testi életünk szerető gondviselője és megtartója!... Minden reggel megkönnyebbűlt szívvel, örömmel és hálával jövünk fel e szent házba, hogy imádjuk itt a Te nagyságodat és kifogyhatatlan szeretetedet...

Megkönnyebbűlt szívvel azért jövünk, mert amikor így, különösen az ősznek a haldoklást kiábrázoló idejében, még a verőfényes nap súgarai mellett is, *meghosszabbodnak az árnyékok;* az este

[1] Október 31-ike hétköznapra, bűnbánati hétre esett. Innen a végén a vonatkoztatás. M. Gy.

óráiban pedig, amikor édes, pihentető álomra akarjuk lehajtani fejünket, a zajtalan, de rohamosan leszálló fekete setétség, mintegy a halál szárnyainak hidegsége érinti szívünket, megfélemlünk s hálát remegve tesszük össze kezünket, így imádkozván és imádságunkban azt kérdezvén tehetetlenségünk érzetében: ki lesz őriző pásztorunk az éjszakának vészei és veszedelmei között és ki derít fényt a sok hosszú, emberi erővel nem óvható órák után, hogy ismét új nap virradjon ránk s tovább örüljünk az életnek?

De Te Atyánk, mintha hatalmas, a mi életünket szeretettel vezető karodnak erejével, az éjszakának minden, a mi fejünk felett, tudtunk nélkül előhaladó órájában leszeldelnéd és tehetetlenné tennéd a halál szárnyait, távol tartod tőlünk annak pusztító, megsemmisítő hatalmát s újra meg újra felhozod a reggel fényét az éjszaka sötétsége után s *napjainkhoz napokat adván,* megtartod gyarló, óh beh sokszor háládatlan emberi életünket.

Óh hát egy ilyen nagy és szép emlékekkel összekötött nap reggelén, mint ez a mai; óh hát az emberiség és az emberszív és üdvösségünk történetében többszörösen beálló éjszaka sötétsége után, a te hatalmadból felderített nap világosságának, több századok emlékének ünnepi reggelén, hol vegyünk elég magasztaló szót ajkainkra, bölcseségedért és hol vegyünk elég hálát, gyarló emberi szívünk kincsei közül?!

Hol vegyünk elég magasztaló szót és hálaáldozatot a reformáció e több százados évfordulójának ünnepi reggelén? Hol azért a lelkivilágosságért, amely sok századok sötétsége után derült ránk a te kegyelmedből; hol akkor, amikor testi,

földi életünk ideje alatt virágokat, rengő kalászokat, mindennapi kenyeret tenyésztő napod éltető világosságáért is oly hálátlan és hideg sokszor ez a gyarló emberi szív!?...

Te Atyánk, csupa szeretetből, nagy és dicső célokat látván bölcseségednek világokat kormányzó fénye mellett, megosztottad isteni lényednek drága kincseit ezzel a gyarló, kicsiny emberi szívvel. Saját képedre teremtetted őt, szent könyvünk tanítása szerint, hogy annak birtokában legyen végtelen bölcseségednek és kifogyhatatlan atyai szeretetednek hirdetője és hálás megtapasztalója. Megáldottad őt mindennel, ami felmagasztalja, égbe emeli a port; meg azzal, ami boldogítja az ember szívét s nagygyá teheti törekvéseiben, életcéljainak elérésében.

Megáldottad őt az *értelem világosságával*, hogy lássa az erény és bűn útait; lássa amannak áldásait, ennek pusztító átkait; lássa az eget, ahova az vezet és az égető tüzet, amelyben ez megemészt. Megáldottad őt az *akarat szabadságával*, hogy okosan, emberi méltóságához illendő módon válassza meg életének útait és cselekvésének eszközeit... És amikor először elesett emberi nemünk a *„kígyó csábítására“* és a föld porával már érülközött emberi szív gyarlósága miatt s hosszú éji sötétség, a megpróbáltatások századának bolyongása következett reá, Te prófétákat küldöttél ő hozzájok kifáradhatatlan kegyelmességedből és szeretetedből, hogy megújítsa égi tűzzel és fénynyel hálátlanságuk ellenére és amikor az emberiség megátkozta makacsságával a Te prófétáidat s ő bennük megcsúfolta a Te könyörülő atyai kezed segítségét, új, nagyobb, ezt a világot fényével elárasztó napot

gyújtottál az emberiség sorsának ege felett. Elküldötted megváltására, Hozzád való vezetésére, *egyetlen szülöttedet, szent fiadat.* Mi, irgalomnak atyja és Istene! mi a szintén gyarló utónemzedék, írtózattal állunk meg az emberi hálátlanság előtt, amely a mi megváltónkat a keresztre juttatta s a sötétség előtt, amelynek éjszakája, már szíve utolsó dobbanásánál, *reánk szakadt...*

Óh, hogy ha nem szerető, könyörülő, édes atya volnál Atyánk lényedben, hanem haragos, boszúálló Isten, amilyennek formált hitében az emberszív, saját romlott érzelmei és szenvedélyei alakjára, aki megbünteted az atyáknak álnokságát a fiakban, harmad és negyed íziglen, óh akkor már régen levetted volna kezedet az emberiség sorsának vezetéséről s hagytad volna menni kárhozatának és romlásának saját maga által választott útjain. Dehát te nem ember vagy, hogy a szeretetben megfogyatkozzál; nem ember vagy, hogy az irgalom és könyörületesség nagyobb nem volna nálad, mint az igazság és bosszúállás; azért újabb világosságot támasztottál a Golgota keresztje felett támadt éjszakából; *„új eget és új földet“* szent fiad vére árán, annak termékenyítő cseppjei erejéből. És amikor ezt a világosságot is kioltogatta az eltévedt emberi ész sötétsége és az emberi szív uralomra vágyó kevélysége, akkor még egyszer parancsoltál lelki életünk és üdvösségünk napjának, hogy örökre, emberi kezek által többé el nem mozdítható módon álljon meg az emberiség fejlődésének *Gileadja* felett; űzze vissza és temesse el a setétség csábító ördögeit s bár vér és tenger könyű között, de adtál nekünk embereket, akik a te szent nevedre, az örök isteni világosságra és sza-

badságra, a te szent fiadra, a mi Megváltónkra esküdve, örök hűséggel, el tudták és el tudják ma is mondani: *„Itt állok. Nem cselekedhetem másképen. Isten, légy segítségűl nekem!“*

Az emberiség történetének és szívünknek és üdvösségünknek a te kezed által előhozott ezt a hajnalhasadását az éj sötétsége felett, és új reggelét a lelki halál után, jöttünk ide megünnepelni és meghálálni.

Oda borulunk, Atyánk, lelkünkben először azoknak messzi eső sírhantjára, akiket küldöttél és akiknek adtál elég erőt, hogy meggyújtsák nekünk a lelki világosságnak és szabadságnak ezt a világosságát! Aztán azoknak a hithősöknek előbb meggyötört, aztán máglyákra hurcolt testök szétszórt poraikra, akik elég bátrak voltak nekünk a máglyák lángjai közt is hirdetni, hogy *„a testet megölhetik; de a lelket sohasem“*.

Csak a számunkra, a te kegyelmedből és tanítói bölcseségedből felmutatott példák *nagysága* és isteni ereje az, ami megállítja e percben szívünknek gyors ütéseit s hatása alatt e bűnbánati héthez úgy illő meggondolással kérdezzük magunktól: ha megérdemeltük-e azokat és hogy ha követhetjük-e azokat?!

Ámde te *kegyelmedből* és nem érdemtől adtad nekünk őket. Azért boldogan hisszük, hogy nekünk, a késő nemzedéknek is adsz, szent lelked erejéből erőt, hogy nyomdokaikba lépjünk s folyvást felvilágosítod azokat, akik talán közöttünk a szentlélek erejét és meggyújtott világosságát akarják *oltogatni.* Ámen.

Mitrovics Gyula,
debreczeni ev. ref. lelkész.

5.

Imádság, reformáció emléknapján.

— 1900. Október 31. —

Dicséretedet zengeni, hálánkat elrebegni jöttünk szined elé e reggeli órában örök Isten! mennyei jó Atyánk! Ide hoztuk hálával megtelt szívünket, hogy kiöntsük lábaid zsámolya elé buzgó érzéseinket, melyek e nap emlékére fölbuzognak szívünkből!

Mikép fejezzük ki, micsoda szavakba öltöztessük érzéseinket e napon, mely anyaszentegyházunknak egyik dicső napjára emlékeztet bennünket! Első szó ajkunkon a Te neved legyen óh Isten! első dobbanása szívünknek a Te dicsőítésed legyen ez órában.

Nagy Isten, jó Atyánk! e mai napon annyi sok ezer templomban száll fel hozzád gyermekeid imája, szárnyakat öltve annyi millió lélek vágyik ma hozzád fölrepűlni. Oh ezek között vedd kedvesen e mi fenszárnyaló lelkünk hálafohászait is a te véghetetlen kegyelmedből az Úr Jézusért!

Örök Isten! Te a világosság kiapadhatatlan forrása vagy. Te szóltál a teremtés kezdetén, hogy: légyen világosság! és lett világosság a nagy mindenségben. Meggyújtád a fénylő napokat, holdakat, csillagokat a nagy világürben, hogy tündökölve hírdessék a Te erődet, hatalmadat. — Midőn az első embert megteremtéd, felgyújtottad az értelem világosságát az ő agyában, hogy mint a Te lelkednek részese, viselje a Te képedet és

hasonlatosságodat. — Majd az idők teljességében felgyújtád a hitnek világosságát szent Fiad evangyéliomában, hogy ismerje meg az emberiség önmagát, rendeltetését, ismerjen meg Téged, mint a bölcsességnek, hatalomnak, jóságnak kútfejét, mint szerető mennyei Atyját!

Így gondoskodtál Te óh mi Istenünk! földi gyermekeidről, hogy mig e földi élet homályos utjain járnak, a természeti, értelmi és hitbeli világosság derítsen fényt földi pályájukra.

És ime az ember, mintha kerülni akarná a világosságot, a sötétség cselekedeteit viszi véghez. Elvonja az értelmi világosságot, a felvilágosodás, műveltség szövétnekét a föld népétől, sötétséget borít millió lelkekre, hogy a tudatlan nép fölött nehányan uralkodhassanak. — Megoltja a hit világosságát, az evangyéliom fénylő szövétnekét: bilincsre veti a könyvek-könyvét, a bibliát, hogy a sötétség fejedelmei uralkodhassanak a szolgaságra vetett lelkeken.

Hanem Te óh Isten! kibocsátád ismét lelkednek világosságát. Mint az első Pünköst napján a tüzes nyelvek megvilágosíták az apostolok lelkét, úgy, egy ilyen napon, mint fénylő villámlás hasítá ketté a sötétség fellegét az evangyéliomi igazság suhintó vesszeje a Te választott szolgád kezében. S mint midőn a nap feljön a hosszú éjszaka után s fölébrednek a mélyen alvó emberek s még a betegek is megkönnyebbűlve sóhajtanak föl, — úgy kelt föl új életre a nehéz-beteg emberiség egy ily napon.

Te cselekedted ezt óh Isten! ki a világosság örök forássa vagy! ki az embert nem a sötétség cselekedeteire, hanem az értelmi és hitbeli vilá-

sságra, nem szolgaságra, hanem lelki szabadgra teremtetted.

Te cselekedted azt óh Isten! hogy az evan-éliom fényes napja áttörje egy ily napon a .ki sötétség fellegeit, világosságot derítsen a tétben ülő népek fölött. A Te munkád volt az, gy az evangyéliom fénye és jótékony melege életre pezsdítse az emberiség lelkében szúny-'adó erőket; hogy felvilágosodást, műveltséget, abadságot, jólétet fakasszon földi gyermekeid ámára. — A Te munkád volt az, hogy ez a egtisztított tudomány az üldözések viharos századaiban el nem enyészhetett, hanem vezető szelne lett az összes emberiségnek.

Óh hála, örök hála legyen neked mindezekért gy Isten! hála legyen neked, hogy minket kiztál az evangyéliom világosságára, visszaadtad ki szabadságunkat, melylyel minket a Krisztus egszabadított. Megismertetted velünk az igazgot, és az igazság szabadságra vezérlett bennket!

Atyánk, jó Istenünk! tartsd meg kérünk köttünk tisztán az evangyéliomot; lobogtasd előtnk az igének fáklyáját, hogy annak világánál hassunk, tégedet, mint kivánod, lélekben és izságban imádhassunk. Tartsd meg közöttünk felebaráti szeretetet, Krisztus urunk e szent ökségét. Ne engedd, hogy emberi találmányokl elegyítsük az Úr Jézus tiszta tudományát, — engedd, hogy azt a tudatlanság elsötétitse, gy hatalmasság meggyőzze közöttünk, sőt tedd t erőssé, hatalmassá, hogy az győzze meg a ágot.

Alázatosan könyörgünk neked jó Atyánk! hogy terjeszd és szélesbítsd napról-napra az anyaszentegyház határait, hogy a pogány népek is Téged ismerjenek és féljenek. Áldd meg azoknak munkáját, kik a pogányok között terjesztik az evangyéliomot, áldd meg azokat is, kik mi közöttünk hírdetik és tanítják a Te igaz ismeretedet! Könyörgünk jó Atyánk! ez alkalommal is a mi földi hazánkért, óh áldd meg ennek halmait, völgyeit. Tedd boldoggá, szabaddá ennek népét, terjeszd itt az igaz hitet, szeretetet, isteni félelmet és a jó erkölcsöket. Áldd meg a koronás királyt hosszú élettel, népei szeretetével!

Könyörgünk neked jó Atyánk! közelebb e mi városunkért, ennek virágzásáért, békességeért és boldogságáért! Vedd szerető gondjaid alá ennek elöljáróit, kicsinyeit, nagyjait, árváit, özvegyeit, vigasztald szenvedőit, gyógyítsad betegeit! Hadd örüljön a Te néped a Te megtartásodnak s hadd zengje a Te dicséretedet mind az egész földön. Ámen.

Biki Károly,
szatmári ev. ref. lelkész, esperes.

6.

Reformáció ünnepén.

Egyházi beszéd előtt.

Igédnek áldott forrását szomjúhozza szívünk, tekintetünk a Te isteni világosságod felé fordul e hervadó és borongó földről, ó minden élet és áldás kútfeje, szabadításunknak erős kősziklája!

Hálára nyílik ma ajkunk a napért, amelyen újra átrepült angyalod az égen, kezében az örökkévaló evangyéliommal; a napért, amelyen ismét szabadulást hirdettél a te népednek; amelyen ismét kitöltöttél a Te lelkedből a reformátorokra, hogy hirdetnék a Te igazságodat minden ágazatnak, népnek, nyelvnek és nemzetségnek.

Hálára nyílik ma ajakunk azért a csuda történetért, hogy majdnem 4 évszázaddal ezelőtt újra aláhangzott a magasságból a Krisztus biztató ígérete: *az ég és a föld elmúlnak, de az én beszédim semmiképen el nem múlnak.*

Légy áldott a csuda cselekedetért, isteni erődnek és gondviselésednek ez újabb kijelentéseért.

Légy áldott ama nagy időkért, amikor megsokasodtak e földön a Te oltáraid, *az igaz Isten oltárai.*

Óh, ha ma különböző oltárokról száll is hozzád imádságunk: add, hogy az érzés egy legyen, mely a különböző oltárok körül egybegyüjt: a szivnek hozzád való gyermeki vonzódása; a békének, a belső csöndességnek édes áhítása; a hitnek és vallásosságnak ama szeretetfakasztó, lelket nyúgasztaló érzése, mely erősebb mint a halál s tisztább mint a mélységekből fakadó források.

Óh, ha különböző templomokban imádunk is Téged, csak igazán imádjunk; csak a vallásos gyűlölködés lelkét ne bocsásd be a mi kapunkon. Ó, ha ködbe öltözik is körűlöttünk a föld s fejünk felett az ég: csak a Te evangyéliomodnak világossága ragyogjon lelkünkre; csak anyaszentegyházad egét ne fedje borúlat; csak a tévelygésnek, a hamis tudománynak, a lelki sötétségnek köde rá ne ereszkedjék ismét a világra.

Ó mi édes vígasztalónk, légy kegyes megoltalmazónk! Hitünknek csudatevő erejét add vissza; régi buzgóságunkat hallottaiból támaszd fel; szent házad égő szerelmével hidegülő szívünket még egyszer melegítsd be; s őrízz meg legnagyobb ellenségünktől: az elcsüggedéstől, a reménytelenségtől.

Jöjj és tölts ki reánk abból a lélekből, melynek erejével apostolaidat, reformátoraidat meggazdagítottad s felbátorítottad. Jöjj és oldozd le a bilincseket rólunk: a földnek szerelmét, az életnek gondjait, a világi érdek sok ezer szálait, melyek fogva tartják szívünket, lelkünket s nem engedik meg azt, hogy szívünk egész odaadásával feléd fordulhasson.

Ó hozd el még egyszer e világra az idők teljességét! Ó hajtsd meg még egyszer egeidet és szállj alá népedhez! Ó könyörülj, könyörülj! ó szánd meg még egyszer az embert, akit teremtettél és küldj több világosságot e földre Istenem! Ámen.

Czinke István,
rimaszombati ev. ref. lelkész.

7.

A dobosi ref. templom 100 éves emlékünnepén.

Őrök Isten! ki előtt az évszázadok és évezredek mint röpke fény s tova lebbenő árnyék ébrednek léthajnalára s merűlnek az elmúlás habárjába, Te öröktől fogva vagy s örökké megmaradsz, mi pedig porok és hamvak vagyunk a

születés és elmúlás, mint fény és árny rövid életünkben karöltve jár; az örömnek hajnalpírja s a bánatnak gyászos sírja közel szomszéd, mintegy rokon.

Hova mennénk, hol találnánk rajtad kivül édes Atyánk! reményünknek biztos várat, midőn egyedül Te vagy Istenünk, kiben nyúgalmat találhat a mi lelkünk!?

Hozzád jövünk azért most is menny és föld hatalmas Ura! lelkünk Téged keres, színed előtt leborúlva.

A virágkelyheken rezgő harmat csepp; a cikázó villám, mennydörgés, ragyogó napsugár, csillagtalan sötét éjszaka, parányi porszem s a nagy mindenség, mind, mind hatalmad erejét hirdeti nekünk örök felség, kinek légyen szavad világot alkota s mindent romba dönthet ismét végzeted.

Míly semmik, parányok vagyunk mi, erődhöz mérve Istenünk! Mégis míly nagygyá tesz, felemel a tudat, hogy Téged szerető Atyánknak nevezhetünk s ha buzgóságunk égi lángja hozzád száll, könyörgésünk nálad meghallgatásra talál, mert Te Atyánk vagy s mi a Te gyermekeid; földről mennybe emel minket a szilárd hit.

Hittel könyörgünk hozzád jó Atyánk! esdve kérünk, hallgasd meg erőtlen ajkunk rebegését, midőn, im „leborúlva tisztelettel előtted, lelkesedve, felbuzdulva, dicsőítjünk nagy neved“, kinek „egy porszemben bölcsességed, egy csepp vizben dicsőséged, egyiránt kitetsző nagy, mindenikben jelen vagy!“

A néma kövekből alkotott eme templomod falai közül, melyen immár átvonult száz év zivatara, s ragyogott ugyanannyi időn át a boldogság tün-

döklő napjának fénysugara, hozzád imádkoznak az élőkövek; anyaszentegyházad egybesereglett eme tagjai, hálát adva jóságodért, szeretetedért, melyet oly sokszor megbizonyítottál a letünt évszázad folyamán a Te néped életében, erőd, hatalmad dicsőülvén meg mindenkor, égen és földön.

Légy áldva Istenünk, hogy a hála ez örömünnepét megengedted érnünk minekünk! Légy áldva, hogy megőrízted az elmúlástól eme templomot, melyben egy század óta zeng az ének, hangzik az imádság, hirdettetik örök törvényed, terjeszt világosságot az evangyéliom; s nekünk alkalmat adtál mindezért, szívünkben öröm érzettel, ajkunkon a hála szavaival, imádni téged Istenünk!

Örök Isten! szent a Te neved, végetlen magasságban tündöklik felettünk a Te szentséged, honnan reánk jóságod harmata húll alá, s szereteted napja beragyogja a nagy mindenséget.

„Szent buzgósággal jöttünk be nagy Isten! szentséges házadba; lelki örömmel telünk be; arcra borúlván hajlékodba. Szent ez a hely, szent itt minden, szentelj meg Úr Isten bennünket, hogy keresztyéni hív szívvel tehessük meg tiszteletünket.“

De midőn a múltért hálát mondunk nagy nevednek, Téged kérünk szent Istenünk, hogy ezután is maradj velünk, Te légy a mi segítségünk. „Szenteld meg Úr Isten buzgó igyekezetünket, hogy hozzád illendőn tehessük tiszteletünket, töltsd be szent lelkeddel szívünket, szenteld meg gyülekezetünket. Adjad, hogy szent neved buzgó szívvel dícsérhessük, tökéletességeid inkább, inkább ismerhessük, szent akaratodat tehessük. Halld meg

Atyánk! mikor életet és egészséget kérük s ezek mellé lelki testi békességet; adj földünkön termékenységet; ne bocsáss reánk ellenséget, végy el tőlünk minden inséget!“

Áldd meg óh áldások Ura Istene szentségednek e hajlékát, e kézzel csinált templomot továbbra is, hogy miként a letünt évszázadon át, úgy a jövő századokban is legyen ez a buzgó lelkek gyülekezés helye mindenkoron, honnan a buzgóság égi lángja lobogjon fel állandóan; hirdettesd itt a lelki éhséget és szomjuságot megelégítő örök igédet, melyben a megfáradt lélek pihenést, a fájdalomtól sajgó szív enyhűletet talál.

„Álld meg Úr Isten! a Te népedet, kik Téged szeretnek!“

„Tartsd meg — kérünk — békességben felséges Isten! a szent gyülekezetet igaz hitben, Te tiszteletedben.“

Tartsd meg hazánkat s tedd ezt a boldogság állandó házává!

Tedd erőssé anyaszentegyházadat, hogy azon soha diadalmat ne vehessenek még a pokol kapui sem. S „prédikáltasd szent igédet, felséges Isten! Ne hagyd szomjúhozni a mi lelkünket; áldd meg életünket!“

Álld meg az uralkodót s alattvalókat; a nagyokat, kicsinyeket; gazdagokat, szegényeket. Add óh Atyánk! hogy légyen békesség s a szívekben állandó szeretet!

„Hozzád áldás forrása! bízva esedeztünk, Jézus közbenjárása kezes is érettünk. Tiéd a föld és az ég, országolsz mindenen; tiéd erő s dicsőség, mindörökké. Ámen!“

Dombi Lajos,
gyulai ev. ref. lelkész.

8.

Március 15-én.

Nagy Isten, gondviselő édes Atyánk! Elmúlt az éj s új nap virradt reánk. Első gondolatunk hozzád száll, imádságunkban Téged keresünk fel, mert: „Te benned biztunk eleitől fogva Uram! téged tartottunk hajlékunknak.“ Téged illet szívünk hálája, hogy minket a múlt éjjel is minden veszélytől megoltalmaztál s életünket megtartva, ez új napra eljuttattál. Te légy nekünk ma is „őríző pásztorunk“, akkor „semmiben meg nem fogyatkozunk.“

Minden évben széttörik a fagy bilincse, midőn a tél helyet enged a kikeletnek; évenként megújúl a bokrokban a madár dal, a fák ágaira a zöldelő lomb s az előbb kopár mezők ölén virágszőnyeg terűl el; a komor, zord kép nyomában vidám, pezsgő élet ébred!...

Nekünk is volt egykor tavaszunk! Ez új életre ébredésnek emléke megújúl lelkünkben évenként...

Mély álom, hosszantartó tespedés előzte meg az ébredést; sötét éj ködpáráinak kellett elszállni, míg tiszta lőn a láthatár; önzés bilincsei rozsdát fogtak, széthulltak a szabadság szellőjének érintésére, miként Péter láncai az angyali szóra; — az eszmék, melyek a reménység szivárványának színpompáját képezék, égből alászállva lakozának mi közöttünk; szívek ezreinek epedő vágya jutott megvalósulásra; óhajtás, kétség és aggodalom egymást váltogató érzelme boldogság tengerében

egyesült öröm árját szülte; fent és alant tündöklő kép, elragadó látvány nyert életet...

Álom volt-e, vagy valóság mindaz, mely egykor rezgésbe hozta a szívek húrjait? Boldogság tengere, vagy délibáb csalókajátéka terült-e el a szemek előtt?... Nem kérdezzük, nem keressük! Lelkünkbe háláérzet kél irántad, nagy mindenséget kormányzó Istenünk! ki koronként rendeltél prófétákat, útmutatókat a Te népednek; kinek gondviselésedből fakad élet s örömétől a szív éled!

E nemzeti ujra ébredésünk dicső emléknapján látják lelki szemeink a lánglelkű költőt, ki honszerelme égi ihletétől fogamzott lelkesítő szavakban szól a jobb jövő hajnalán örvendő sokaságnak; előttünk áll amaz áldott emlékű férfiú, kinek ékesszólása itt és távolban átjárta a sziveket a vesék megoszlásáig s lelkesültség tüzét éleszté lángra a keblek oltárán... Lelkünkben elragadtatással, hálával, tisztelettel emlékezünk róluk, hazaszeretetükről, küzdelmeikről s szent félelemmel telik szívünk el irántad örökkévaló Isten! ki, miként hajdan Izráel népének lángoszloppal jelezted az útirányt, úgy nekünk is útat mutatsz, segedelmet adsz, velünk voltál, vagy és maradsz!

Midőn ma meggyújtjuk az emlékezet fáklyáját a múlt idők terein; midőn érezzük lelkünkben a szabadság hajnalán ébredt örömöt; midőn zeng ajkunkról a költő szava:

„Hazám dicső nagy ősei,
Ti földet rázó viharok!
Ti egykoron a porba omlott
Európa homlokán tomboltatok!“

add értésünkre óh Istenünk! hogy csak úgy lehetünk méltók őseinkhez, ha szívünkben szeretettel, kötelességteljesítés tudatával s elhatározásával, lelkesedéssel megőrízni törekszünk a reánk maradt szent örökséget; ha keblünkben az isteni s emberi törvények iránti tisztelet él; ha testvér-testvér ellen nem kél harcra szívben vagy kézzel, sőt szeretet csatol össze bennünket; ha gyülölet, viszály emésztő rút férge nem rágódik keblünkben; ha különböző oltárok előtt „sok nyelven bár“ egyenlő buzgósággal imádunk Téged Istenünket, mindnyájunknak édes Atyját, egymás iránt testvéri — magyar hazánk iránt gyermeki — szeretettel, ragaszkodással viseltetünk; ha soha nem feledjük el: „Hazádnak rendületlenül légy híve óh magyar!“

Népeknek Istene, szeretettel teljes édes Atyánk! kegyelmed harmatát hintsd, óh hintsd mi reánk, hogy az emlékezet, hálának érzete szüljön keblünkben nemes elhatározást mindenkor, hogy anyaszentegyházunknak s magyar hazánknak hű fiai, dicső őseinknek méltó utódjai lehessünk mindannyian.

(Te légy velünk szent lelkeddel, támogass mindenható erőddel, úgy nem félünk, nem rettegünk, Te vagy a mi reménységünk)

Szenteld meg szívünket ez órában is, hogy a hálás visszaemlékezés óltárán lobogjon fel az igaz szeretet égi lángja s boldogság áradjon hazánkra s ennek minden hű fiára!

„Légy áldva kegyelmes Istenünk!“ Hallgasd meg imádságunkat, esdve kérünk, Jézusunkért! Ámen.

Dombi Lajos,
gyulai ev. ref. lelkész.

9.

Március 15-én.

Felséges Úr! Árpád népének Istene! Nézz alá csillagtrónusodról könyörgő szolgádra, könyörgő népedre. Szabadságunkat megköszönni jöttünk házadba e szent ünnepen; szabadságunkat, melyet egykor egy ilyen napon adtál meg nékünk nagykegyelmesen. Mint éjszakából a hajnal ha támad, vagy mint a nap felhők közül kitör: úgy támadt egykor hajnal e hazának, úgy gyúlt ki a szabadság napja — és lett örömmé a tengernyi bánat, rég elnyomott nép régi bánata.

Áldott légy áldó Isten, hogy adtad nékünk egykor azt a szép napot, melynek emléke is szép — emléknapja szép, drága ünnepünk. Tavasz volt akkor is, mint ma van. A természetnek fagybilincseit széttördelé mindenható kezed. Uram! tavaszt adtál e népnek is: egyenlőség, testvériség, szabadság szép tavaszát, széttördeléd tulajdon szent kezeddel jobbágyok láncát, rabok béklyóit s rabok helyett mi szabadok levénk.

Meg tudjuk-é köszönni néked irgalmas Isten! népek Istene! hozzánk való Te nagy kegyelmedet? Meg tudjuk-é méltóképen köszönni, hogy a szabadság és testvéri egység nagy kincseit, Uram, adtad nekünk? S tudunk-e élni drága kincseinkkel, miket jókedvedből nekünk megadtál? vagy tán azokkal épen visszaélünk? Van-e köztünk, ki rabságot akarna, vagy zsarnokúl elnyomná másikát? Van-e köztünk, kinek csak puszta szó, csak üres név, fogalom volna csak ez ige: test-

vériség? Van-e köztünk, ki meg merné tagadni, hogy egyenlő e nép minden fia? Van-e köztünk, aki lenézni tudná, megvetni gőggel vagy sárba tiporni azt, ki ember csakúgy, mint ember ő? Ne engedd, hogy legyen, Mindenható! Ne engedd, hogy legyen, mert vétek az; vétek e napnak szent emléke ellen s Te ellened, szabadság Istene! Akaratodból, édes Istenünk! azok a lángok hadd lobogjanak, melyek kigyultak félszáz év előtt; a honfiak szívét csak hadd hevítsék: szabadság, egyenlőség, testvériség — így nevezzük mi e szent lángokat.

És tudjuk-é mi úgy szeretni a hont, ahogy szerették azok a nagyok, kik ötven éve most, kiküzdötték, nem tűzzel-vérrel, de honszerelmük tüzével, honszeretettől dobbanó szívök, forró vérük hevével s a Te segedelmeddel jó Isten! mindazt, mi boldogíthat egy egész nemzetet?

Álomnak is szép volna, mit akkor előhozott Atyánk a Te kezed. Hogy ébredt föl, hogy állott talpra újjmutatásod szerint a magyar! S nem fegyverzajban, ágyúdörgésében küzdötte ki lelkének kincseit, csak szíve dobbant, csak szava riadt s esküdtek Úristen a Te nevedre, hogy nem rabok lesznek, de szabadok. Álomnak is szép, de Te jó Atyánk valóságban adtad meg azt e népnek. Legyen áldott a Te sorsintéző kezed, légy áldva magyaroknak Istene!

Úgy rendeléd, óh sorsnak Ura! hogy jöjjön ránk vész, mely szabadságunkat megostromolja. Alig virradt, legott borúlt az ég, ellenünk támadt az egész pokol; de általad, mennyországnak Ura, erősebbek voltunk a pokolnál, hatalma rajtunk, mert nem vett erőt. Óh, mintha minden porszem ellenséggé vált volna, úgy jött reánk a vész ezer-

felől; de Te Uram, seregeknek Ura, állottál a mi jobb kezünknél. Mi lett volna belőlünk, a magyarból mi lett volna, ha elhagytál volna jó Isten! minket s nem álltál volna jobb kezünk felől?!

Ámde ott voltál Uram! harcunkben; az elnyomásnak éjszakáját is Te derengetted nyájas csillagfénynyel, csalogányhanggal, költőknek dalával enyhítéd szívünket s aludni nem hagytad reménységünket.

S hívtál új hajnalt e nemzet egére és áldott Isten, néped Istene! azóta megyünk előre, nem úgy, mint a vándor halad, nem is úgy, mint hogy a folyam folyik, de mint madár száll, mint zendűlő hang hogy repűl, vagy amiként a fény tovább ragyog -- megyünk előre virúlásban, dicsőségben. Mindez a Te munkád, irgalmas Isten, ki meghallgattad a nemzet imáját s megáldottad mi árva nemzetünket.

Most rajtunk a sor, hogy Téged mi is áldjunk nagy Úristen. Te hív voltál hozzánk, rajtunk a sor, hogy hívek legyünk mi is; hogy hívek legyünk rendűletlenűl Hozzád, ki e hont tetted nagydicsővé itt, hol zúgnak habjai Tiszánk s Dunánknak s hívek e honhoz is, mely a Te kegyelmedből áll immár ezredéve.

Alig merünk átkot kimondani áldó Isten! a Te szent templomodban. Engedd kimondanunk s bűnünk' bocsásd meg! — midőn azt kérjük Tőled, ki vagy ítélő bíró odafenn, hogy villámos egedből sújts le ránk, ha Rólad egyszer elfelejtkezünk; ha volna szentebb nékünk szent nevednél; ha lennének idegen isteneink Te előtted, ki bennünket kihoztál a szolgaságnak házából, szabadságra.

Villámos egedből Uram Te sújts le minket, ha tudnánk e földön jobban szeretni bármit, mint ezt a drága, ezt a szent hazát. Adjad, hogy e szabad hazának földén Tied legyen minden szív egyaránt s a mennyei szentebb Hazánk után jöjjön legott e szép magyar haza. Híven szeressünk Téged és e hont; el ne hagyjunk Téged s e szép hazát. Dicsőségedet munkáljuk mindvégig, felejtve a földet s önérdekeinket — hazánknak éljünk s aztán önmagunknak: taníts meg erre édes Istenünk! Forrón szeressük szentséged hegyét, e templomot; hitünket, törvényidet halálig őrízzük meg mind híven; forrón szeressük e hazának halmát, hegyét, rónáját, vizeit, minden fűszálát, minden porszemét.

Áldást adj rá Atyánk, ki munkál dicsőségén, virúlásán hazánknak és fordítsd vissza tévedésiből, ki bajt hoz rá vagy ellenség gyanánt támadna föl hazánknak ellene. Óh fordítsd vissza, óh szégyenítsd meg!

És tedd e hont Isten, tedd még nagyobbá, hatalmasabbá, mint valaha volt; hogy híre szálljon az egész világon, hogy lássák fényét minden nemzetek. Határait bőséggel ékesítsd; tedd boldoggá, mint volt bármikor, e nemzetet, hisz' megbünhödte már e nép a múltat és meg a jövendőt.

Óh nézz alá Te csillagtrónusodról Felséges Isten! könyörgő szolgádra, könyörgő népedre! Árpád népének Istene, nézz reánk! S inkább bennünket, kik semmik vagyunk, hagyj el, felejts el Uram! vagy gyalázz meg, csak áldd meg Isten, áldd meg a hazát kegyelmedből szent Fiadért! Ámen.

Török Imre,
t. roffi ev. ref. lelkész.

10.

Március 15-én.

Hatalmas Felség! kegyelmes Istenünk! hálás szívvel jöttünk fel e reggelen szent templomodba, hogy imádjuk a Te csudálandó nagyságodat, melynek erejével a sötétség leplét felszaggatván földünkről, ismét reánk árasztottad éltető napod fényes sugárait s ezzel együtt feloldozván a pihentető álom kötelékeit, visszaadád szívünkbe az élet édes érzéseit: a szeretetet, mely veled égi Atyánkkal s földi kedveseinkkel összefűz s az emberi méltóság érzetét, melyet Te magad oltál keblünkbe, mely azt mondja nekünk, hogy e földnek egyen-egyen királyai vagyunk s egyedül bírjuk magunkon a Te isteni képedet.

Hatalmas Istenünk! nagyságodnak eme reánk árasztott kegyéért fogadd tőlünk hálateljes szívünk buzgó imádatát!

De Te Atyánk nemcsak életünk felett őrködöl kegyelemmel; nemcsak emelsz minket magadhoz, reánk ruházásával isteni hasonlatosságodnak, hanem össze is fűzöl bennünket embertársainkkal, a szeretet által. Társaságba állítál s egy-egy haza gyermekeivé tevél bennünket, melynek kebelén fakad számunkra most az öröm, majd a bánatnak forrása. Minket Atyánk magyar néped tagjaivá tevél; tápláló anyánkul ezt a földet rendeléd, melyet Kárpát bércei védenek s mosnak Duna s Tiszának habjai; óh e mai napon különösen azért száll feléd hálaadó imánk, hogy e szép hazát, ezt a tejjel, mézzel folyó földet megtartád egy ezred-

éven át számunkra s oly sok viszály s annyi balszerencse között sem engedéd megsemmisülni itt lakó népedet

Nagy vétkeink miatt pedig sokszor megérdemeltük volna azt. De Te Atyánk irgalmasan cselekedtél mindég velünk. Midőn megszállta e nép szívét a hiúság ördöge s magát bálványozó kevélységében öszedugott kezekkel nézte, hogy idegen népek csordái miként tevék siralomvölgygyé e szép haza földjét és mikor az ijesztő kietlenség láttára, szívéről felolvadt a kemény dac kérge, s szemeiből a megbánás könyje húllt alá: Te jó Atyánk fenyítő veszsződet félre téve, megbocsátó kegyelmedet árasztottad reá és számba véve a megbánás könyjeit, kihozád őt a sötétségből; körülötte a siralomvölgyét ismét paradicsommá, őt magát pedig nagygyá és hatalmassá tevéd. Ezekre a nagy és dicső napokra emlékezve szól a dalnok:

„Oh nagy volt hajdan a magyar,
Nagy volt hatalma s birtoka;
Magyar tenger vizében hunyt el:
Észak, kelet, dél hulló csillaga.

Ezután is Atyánk, midőn régi átka ismét megszállta a nemzetet és a hatalmasok egyet nem értése s századokon keresztül tartó viszálykodása, pártokra szaggatta az alantosokat elannyira, hogy az ádáz testvérharcban kialudt a szívekben még a nemzeti öntudat is és a népeket éltető s fentartó szabadság helyett egy rész nyakába vette már a szolgaság jármát is, melyet látva, még dalnokaink ajakán is, miként hajdan Jeremiás prófétáén, megfagyott a vígasztalás s azzal együtt síránkozák: Oh Sionnak beteg leánya, senki nem

gyógyít meg téged többé: Te Atyánk még akkor sem bántál el velünk érdemünk szerint. A kevés számú jókért és igazakért, megkegyelmeztél a nemzetnek; nemcsak, hanem a szabadságért küzdő hősöknek elhulló véréért ismét derűt támasztál borongó egére. Ekkor volt az Atyánk, midőn, mint varázsütésre, felébredt a magyar a szolgaság álmából; ekkor, midőn öntudatra kelve s megismerve önerejét, darabokra törte a szolgaság bilincseit, miket három századon át hordott magán, zsibbatag álmában.

Te ajándékoztál meg Atyánk e dicső korszakkal is. Te tevéd egy pillanat alatt bátorrá a félénket, hőssé a gyávát, ékesen szólóvá a szótalant, hogy együtt lángolva és küzdve, honunk puszta térein, a romokon felépíthessük a szabadság templomát. Te adtál varázshangokat dalnokaink ajakára, melyek előbb elbűvölték, azután lángra gyújták, tettekre lelkesíték a honfi kebleket és Te adtál erőt, acélt az izmokba, hogy a villogó kard képes legyen útat vágni a szabadság templomába. Óh légy áldott Atyánk, felettünk minden időben őrködő kegyelmes gondviselésedért; legyen szent nevednek örök hallelujah!

Légy áldva különösen most, midőn nemzeti életünk emez újjászületésének évfordúlójára ünnepet szentelünk. Ma minden magyar szív feléd dobban, minden kebel feléd sóhajt. Oh mert az az idő, mi e nagy idők óta felettünk lezajlott, nem feledteté el velünk a Te hatalmas dolgaidat, melyeket velünk akkor cselekedtél, sőt inkább a távolság megnövelé előttünk azoknak értékét, mely szerint az úr és szolga egyformán szabad, egyenlő és testvér lőn e haza földjén. És bár e dicső fel-

lángolást vérbe fojtá is egyidőre az emberi s nemzeti jogokat eltiporni kész szarnokság, de célját el nem érheté, mert a megösmert igazság által lelkesült honfiak többé nem tűrték karjaikon a bilincseket s a viszálynak elvégre is szent béke lett a vége, melyet 300 éves harc után bölcs királyunk kötött szabad nemzetével.

Hatalmas Istenünk, kegyelmes Atyánk! midőn sorsunk vezetésében tapasztalt csuda dolgaidért áldjuk jóságodat, egyszersmint újra áldásodat kérjük nemzeti életünk további folyamára is. — Nálad nélkül, miként egyes ember, úgy egy egész nemzet is csak olyan, mint egy rövid életű buborék, olyan csak, mint a fű s virág, mely megszárad és elhervad őszi szellő fuvalmára. Ne hagyj hát el, légy velünk továbbra is és áldd meg ezt a sokat küzdött és sokat szenvedett nemzetet; ezt az édes anyaföldet, melynek minden porszeme honfi vérrel van megöntözve. Ne, óh ne engedd, hogy ennek terén a honfiúi szívekben újra felújuljon a viszály, gyűlölet és nagyravágyás, sőt inkább cselekedjed, hogy az igazság, szeretet és békesség egymást csókolgassák itt s ezek vegyenek állandó lakást a szívekben. Tedd termékenynyé a földet, hogy az inség és szegénység jajkiáltásai helyett a jólét és megelégedés éneke hangozzék a nép ajakán!

Áldd meg Atyánk jóságos királyunkat is, ki képedet viseli e földön közöttünk. Dobogtasd még hosszú időn keresztül nemes szívét, melynek szeretete felénk is áradoz. Adj neki sok örömöt életének még hátra levő napjaira, hogy a múltak sebei begyógyulván, a koronája alatt levő népek szeretetében s hű ragaszkodásábn lehessen igazán boldog.

Álld meg Atyánk különösen ama nagy időknek még közöttünk járó élő emlékeit; azokat az agg honfiakat, kik ama nagy időkben kigyúlt arccal s lángoló szívvel szóltak s küzdtek édes hazánk szabadságáért. Lassan-lassan húllanak ők már s enyészetre szállanak, miként ősszel a dércsípte levél, de reájuk a földi lét vége igazán az öröklét kezdete, mert dicső emlékök élni fog e haza földjén, mig csak élni fog a magyar. Addig is Atyánk! adj nekik tisztességet közöttünk s az átélt hosszú idők által barázdált orcáikat becsűltesd általunk. Éltük hátralevő idejére pedig adj nekik békét s boldogságot, hogy a szükség s talán a nyomor panaszra ne nyissák ajkukat a nemzet ellen, melynek szabadságát vérök által biztosíták.

Végezetre áldj meg Atyánk! mindnyájunkat, kik e drága földön élünk. Tartsd meg számunkra ama nagy idők nagy vívmányait, különösen pedig a szabadságot, hogy szolgaságba sűlyedve, megbélyegző s szégyenteljes halál ne legyen végünk. Add, hogy kicsinyek és nagyok, urak és szegények, tudósok és tudatlanok Téged félve és tisztelve, egymással a szeretetben összeforrva, boldogságban élhessenek e hazában. Ámen.

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész.

11.

Október 6-ikán.

Felvírrasztottál bennünket e nap reggelére nagy Isten, jó Atyánk! kihoztál a sötét éjszakából a nappal világosságára, lelki és testi épségben,

egészségben s megengedted, hogy eljöhessünk szent házadba imádhozni. Óh legyen hála, legyen dicséret neked jó Istenünk, hogy íly kegyelmesen cselekedtél velünk bűnös gyermekeiddel. Legyen hála neked, hogy eltíltál tőlünk a sötét éjszakában minden szerencsétlenséget, veszedelmet, melyek ellen mi magunk nem védhettük volna magunkat. Óh nem múlasztjuk el megadni neked reggeli áldozatunkat.

Ide jöttünk hát szent templomodba, ide hoztuk szívünk hálàját s ím bemutatjuk azt előtted. Óh vedd kedvesen azt tőlünk, fogadd el, ha énekben és imádságban magasztaljuk a te nagy nevedet s hírdetjük jóságodat és dicsőségedet.

De óh jó Atyánk! e napon szokatlan érzésektől hullámzik a mi szívünk, amiket szintén ide hoztunk s kitárunk színed előtt ez órában. Egy sötét gyásznap fájó emléke újul ma meg szívünkben; a honfi bánat gyászruháját öltjük ma magunkra, midőn kegyelettel emlékezünk nemzeti hőseinkről, kik a hazáért szenvedtek martyr halált.

Nagy Isten, jó Atyánk! te adtad nekünk e szép hazát, melyet őseink egy ezredév előtt vérrel szereztek s annyi vész és vihar közt megtartottak. Te oltád szívünkbe jó Atyánk! e honnak forró szerelmét. Bizonyára a te rendelésed az, hogy ragaszkodjunk hő szerelemmel ahoz a földhöz, melynek rögeit őseink vére öntözte; melynek kebelén őseink csontjai porlanak, szeretteink sírhalmai domborúlnak; melynek kebelén mi is születtünk s majd egykor sírba szállunk.

Ennek a hazának örömét, bánatát jól esik kibeszélnünk előtted óh mi Istenünk! mert úgy érezzük, hogy örömünk nagyobb lesz, bánatunk

pedig kisebb, ha előtted kiöntjük azt. Most e napon fájó szívvel emlékezünk meg előtted ama sötét napról, mely gyászlapját fogja képezni nemzetünk történetének mindenha. Ama 13 hősnek martyr haláláról emlékezünk ma, kik egy íly napon gyalázat bitóján végezték életöket, csak azért, mert szerették e földet, e hazát, e nemzetet s védelmezték ennek jogait, igazságát és szabadságát.

Mint egykor idvezítő urunk a Golgota keresztjén, úgy szenvedték a szabadsághősök is a gyalázat halálát a szabadságért. S mint egykor megváltó Jézusunk halála napján elhomályosult a nap és sötétség borult a földre, úgy borult be hazánk dicsőségének napja s úgy váltá fel a szabadság hajnalát sűrű sötét éjszaka hazánk fölött ama gyásznapon. A fegyver ketté tört a hősök kezében s helyette bilincs sebezte véresre a hősök kezeit.

Ne tiltsd meg tőlünk óh nagy Isten, ha e napon szent házadban nemzeti gyászunkat emlegetjük; ha fel-feltörő honfiúi fájdalmunknak hangot adunk színed előtt. Óh mert ha az emberek előtt elrejtjük is, de Te előtted nem titkolhatjuk el nemzetünk e fájó sebét, mely beheggedve is fáj és nem gyógyulhat be soha. Nem vérzik már e seb, mert egy félszázad engesztelő keze kötözte be s királynői könyek hullottak arra gyógybalzsam gyanánt. Nem is akarjuk fölszakgatni többé, csak föl-fölújítjuk e gyásznap emlékét, hogy magasztos fájdalmunkból erőt merítsünk szeretni és szolgálni a hazát a Golgotáig.

Nem, óh nem panaszkodunk nagy Isten, jó Atyánk! hogy sok és nehéz próbára vetetted a mi nemzetünket! Hiszen Te támasztod a természeti

világban is a vihart, mert arra szüksége van a természetnek s te fakasztasz az átvonúlt vihar után ismét új és szebb tenyészetet. Te hoztad ki számunkra is ama viharból egy szebb kor virúlását; Te adtad kezébe e népnek a munka eszközét, hogy építse ez országot a vallás, a tudomány és munka által egy dicsőbb országgá, mely dicsően kezdje meg a második ezredévet.

Tudjuk óh Atyánk! hogy minden nemes eszmének közös sorsa az, hogy martyrok vérével kell megpecsételtetnie. Így pecsételte meg Urunk Jézus kiomlott vére az evangyéliomot; így pecsételték meg nemzeti hőseink is vérük ontásával hazánk szabadságát. S valamint az evangyéliom eszméi, igazságai meghódították a lelkeket, úgy a szabadság eszméi is mélyen gyökereznek e nemzet szívében és nem is enyésznek el azok többé, míg nemzet él e hazán.

Így támasztasz te óh nagy Isten! a martyrok halálából életet, így termékenyíted meg e haza földjét a hősök vérével, így lelkesíted e nemzetet a hazának szeretetére, szolgálatára. Megismerjük ebben a te jóságodat hozzánk, megismerjük, hogy Te hatalmas vagy a keserűségből is vígasztalást hozni ki számunkra.

Benned bízunk azért továbbra is jó Atyánk! a te szerető gondjaidba ajánljuk magunkat, hazánkat, nemzetünket. Láttass e haza népével a fölötte elviharzott évezred után egy szebb és boldogabb jövőt! Lelkesítsd e hon minden polgárát, hogy mindnyájan egygyek legyünk a haza szeretetében s ne legyen köztünk senki, aki alá ne rendelné a maga külön érdekeit a legfőbb törvénynek, a haza üdvének és boldogságának. Sőt ha kell,

életünk se legyen drága a haza jogaiért, szabadságáért.

Nyomd be e lelkesítő igazságot mélyen a hazafiak szívébe e mai napon jó Atyánk! így lesz e mai nap fájó emléke egy szebb jövő záloga, így lesz a hősök kiomlott vérének minden cseppje termékenyítő áldás e haza földére a te nagy kegyelmedből. Ámen.

Utóima.

Kiöntöttük előtted honfiúi fájdalmas érzésünket óh mi Istenünk, jó Atyánk! e gyászemlékű nap reggelén. Vedd kedvesen a mi imádságunkat, ne rejtsd el tőlünk orcádat! hallgasd meg könyörgésünket s lásd meg e nemzetnek sok szenvedéseit, hozz rá víg esztendőt; megbünhödte már e nép, a múltat s jövendőt! Ámen.

Biki Károly,
szatmári ev. ref. lelkész s esperes.

12.

Október 6-án.

Elmúlt az éj, új nap virradt reánk, megtartottad életünket Istenünk, jó Atyánk! Megjelentünk színed előtt, hogy hálánkat bemutassuk gondviselő őrködésedért s kérjük e napon is kegyelmedet, mert ha Te nem vigyáztál volna felettünk, midőn álom borúlt szemeinkre, ez élők földéről elragadhatott volna minket a reánk jöhető veszély, halál karjai közzé döntve bennünket. De Te nem engedted, hogy bármi csapás jöjjön reánk s ime kegyelmedből ismét egy napot adtál nap-

jainkhoz, hogy időnk s alkalmunk legyen lelkünk javáról gondoskodni, földi pályánkat akként futni, hogy majd midőn mennybe száll a halál szavára porrészünktől elválandó lelkünk, itélőszéked előtt megállhassunk s hangozzék mi nekünk helybenhagyó szózatod: *„Jól van, a kevesen hűnek találtattál, többre bizlak ezután.“*

Míg itt bolygunk az életnek útján, míg ragyog ránk égboltról a napsúgár: hányszor dúl a szívünkben bánatvihar s hull szemünkből a könyek zápora? Zavartalan öröm, állandó boldogság osztályrészünk itt nem lehet soha!...

De ha kegyelmed velünk van nagy Isten! szent Atyánk! bármi sorsban rendületlen megállhatunk, nem rettegünk, nem féljük a vihart, mert mindenható erőddel megteheted, hogy a kopár mező zöld mezt öltsön s még a tar galy is megújúl parancs-szavadra.

Te vagy Isten! a mi kősziklánk, hozzád viszen reménységünk s szívünk minden vágya, imádjuk szent felségedet s áldásodért esedezünk, mert tudjuk, hogy akik Te benned biznak, azok meg nem szégyenülnek.

Gyermeki bizalom vezet hozzád e napon is nagy Isten! midőn a visszaemlékezés fájó sebet üt szívünkön, mert ime ... esztendeje annak, hogy egy ily napon, — midőn már valósúltak a költő eme bánatos szavai: „Hunnia nyög letiporva, sírnak a bús magyarok“ — a bú-könyekhez ujabb könyek, vérző sebhez újabb sebek fakadtak, bánatfelhő lett gyászleple a korábban tiszta fénynyel ragyogott örömnapnak.

Az aradi tizenhárom vértanúnak életfáklyáját egy félszázaddal ezelőtt, egy ily napon oltotta ki

a bosszúállás tomboló vihara; lelkök mennybe szállt, csontjaikat föld röge takarja; sírjokra hálavirágait borítja a kegyelet s poraikra, nagy nevökre áldást esdünk égi Atyánk! te tőled.

A népjogért, szabadságért áldozták életöket, hazánk ezeréves történetének lapjaira arany betükkel felírva ragyog dicső nevök s a hálás utókor szívében él kitörölhetlenűl emlékezetök, mert jó Atyánk! úgy alkotád az emberi szívet, hogy a szeretet és hála legyen annak mindenkor díszlő virága s azok, kik eszmék harcában estek áldozatul, megnyerjék az elismerés pálmáját s hálakönyektől öntözött sírban aludják a halálnak csendes álmát. E jutalmat adtad Atyánk! nemzetünk e nagyjainak! Áldott legyen érette nagy neved!

Meghalt testök porából fakadjon áldás: lelkök dicső fénysúgara szálljon a szívekbe, kegyelmedből szent Istenünk! hogy a hazaszeretet lelkesítse, dobogtassa a szívünket; hogy miként ők éltek s haltak a hazáért, mi is és a késő nemzedékek, ápoljuk, dajkáljuk a hazaszeretet erényének nemes irányát; hogy szabadság szellője lengesse állandóan nemzetünk háromszínű lobogóját s minden lélek dicsérjen téged.

Atyánk! hazánkat, nemzetünket, áldjad, védjed! Törvényedet add szívünkbe, hogy útaidban járjunk szüntelen s közöttünk senki ne legyen a reábizottak teljesítésében hütelen; hogy legyünk valóban a Te gyermekeid, jóra vezéreljen, buzdítson a szeretet, reménység és a hit.

Mindenható Isten! „Az embereket Te meghagyod halni és ezt mondod az emberi nemzetnek: *légyetek porrá, kik porból lettetek*“, a jók, igazak porából teremts hozzád s hazánkhoz hű

keresztyéneket s honfiakat mindenkoron, hogy a jó erkölcsök tenyésszenek és virúljanak s már e földi élet a mennyország előcsarnoka legyen valóban, hol béke, egyetértés, szeretet érzelmei szenteljék meg a szíveket, mert e nélkül boldogság sem lehet.

(Madárdalban, szellő suttogásban nemzetünk vértanúinak dicső szelleme szálljon felénk, hogy hazaszeretet égi lángját lobogtassa állandóan szívünk oltárán.

Népeknek Istene! irgalmas Atyánk! millióknak ajkáról száll fel ma hozzád imádság, hogy mig poraikat hálakönyv öntözi, emlékezetök nemes tettre búzdító legyen ama nagyoknak, kik szívökben honszeretettel hazánkért haltak vértanú halált. Hallgasd meg nagy Isten! a hozzád felszálló fohászt, áldd meg hazánkat s nemzetünket, hogy szeretet, remény és hit éljenek szívünkben s hazánk földén mindenütt; bércek ormán, völgyek ölén boldogság virágai fakadjanak; hogy ne legyen elfeledve soha a mai nap, melynek emléke fájdalmas ugyan, de tanúlságteljes s a szenvedés Golgothájának felmutatásával honszeretetre, az idvesség érdekében hű küzdelemre, kitartásra búzdító, mert e napon örök dicsőség magaslatává lőn a bitó. Idvesség azoknak, akik rajta kilehelték a hazáért hős lelküket s kegyelem nekünk a mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.

Dombi Lajos,
gyulai ev. ref. lelkész.

13.

Egyházmegyei gyüléstartás napján, tavaszal, Tisza-Roffon.

Ég és föld Ura! Atyánk a Jézus Krisztusban! Mivel fizessünk Neked a reggel világosságáért, mely feltámadt fölöttünk?! Mert, bár az éjszakának fátyola hímezve van csillaggal, bár derengeti halvány holdvilág: homályos az, sötét mégis — s világosság nélkül nincs élet, nincs öröm. Azért áldunk mi Téged, jó Atyánk, hálás szívünkből; lelki áldozattal áldozunk előtted ez új reggelen, ez új reggelért.

Mivel fizesünk ég s földnek Ura, Atyánk a Jézusban! mivel fizessünk a tavaszért, melynek első napja e mai?! Mert bár lelkünket elragadja a csodálat, mindenható Isten! midőn a földet hópelyhekbe pólyálod télszakán s lelkünk örvendezve ad hálát akkor is, midőn fagyos télben, ám meleg hajlékban a föld lakosait élesztő örömökkel kinálod; midőn zúzmarából fonsz a kopár faágra csillogó fénynyel gyémánt koszorút: de tavasz nélkül nincs élet, nincs öröm. Azért áldunk mi Téged, jó Atyánk! hálás szívünkből, lelki áldozattal áldozunk előtted ez új tavasznak első reggelén, ez új tavasznak első reggeléért.

Ámde minden világosságnál fenségesebb, tisztább világosságot, minden tavasznál szebb, dicsőbb tavaszt hoztál Te jó Atyánk! e nagy világra tizenkilencz évszázzal ezelőtt, midőn a világnak adtad Te nagy jó kedvedből a Világ Világosságát; midőn az Izsai törzsökéből származott *Vesszőszál*,

az ő gyökereiből felnövekedett *Virágszál* tavaszt, örök tavaszt hirdetett az emberiségnek. Mert szép volt — s elgondoltára lelkünk fölhevül! Te adtad azt is Uram, Te hoztad elő! — midőn egykor a föld aranykorában az ég mind a földig leért, midőn — emberi gondolat szerint — Olympus hegyén az égiek lakának s a földi hős félistenné magasztosult; midőn az eget s földet össze a hét színű szivárványnál szebb híd kötötte... az üdvösséggel a boldog világot: de százszor holdogabb az ember s ezerszer is, mióta élő szövetség köti a földet a nagy Éghez, a gyönge kicsiny embert Uram! Tehozzád, hatalmas, bölcs, szent Istenhez, ki lettél a mi Atyánkká!

Szent Fiadért, Atyánk! a szövetség Fejedelméért, az egyetlen Közbenjáróért, akin kívül *nincsen senkiben másban üdvösség;* akin a Te Lelked megnyugodott, akiben Tenéked kedved telik; aki minékünk testvérünk, társunk vígasztalónk, legjobb barátunk; ki velünk marad világ végzetéig s ha alkonyul fölöttünk van közel — áldunk mi Téged, jó Atyánkat! Hozsánna Néked, Krisztus, fölkent Fejedelem, Istennek egyetlen Fia! ki jöttél hozzánk közénkvalónak, s adtad magad érettünk áldozatnak.

Mivel fizessünk Néked, Isten! a keresztyén vallás reggeléért, tavaszáért, melynek napja a Krisztus, a Világ ama Világossága; melynek hajnali szellője, tavaszi szellője a suhanó szárnyú Szentlélek-Isten; ébresztő hangja, zengő tavaszhangja a Te örök igéd?!

Áldunk mi Téged hálás szívünkből, lelki áldozattal áldozunk ezért, gyermekeid sorsáról, boldogságunkról, üdvösségünkről, még méltatlan-

ságunkban is, el nem felejtkező Irgalom, jó Istenünk!

És áldunk Téged, jó Atyánk! e templomért, melyet helyheztettél miközöttünk; melynek falai között Uristen! immár 143 esztendők óta tiéd a dícséret. Hangzik itt azóta a Te igaz igéd, alkalmatos és rossz időkben, száll az ének, száll az imádság Hozzád, óh könyörgést Meghallgató! Hány szív gyógyult meg, mennyi gyász eloszlott, hány sötétségben űlő lelt világosságot, nehézszívű könyebbűlést: nincs száma ennek, Uram! Te tudod. Azért áldunk mi Téged, a hitnek e templomáért s mig kő kövön lesz e falakból, itt meg nem szűnik szent dícséreted.

És most, Atyánk! esedezve könyörgünk, vigyázz e nap folyásában miránk; gyermekeidnek Te adj segedelmet, rájuk áldást, testi úgy, mint lelki munkáikban. Áldd meg e napon minden dolgainkat, minden lépésünket, minden áldásiddal, mind a két kezeddel.

Áldd meg a tavaszt, hogy késői fagyot ne hozzon a virúló fákra, rügyes bokrokra, feslő virágra. Tisza folyó tükre kéken hullámozzék az égboltozat lobogó kék selymétől; világoszöld szinben szegje be a fűzes az aláhömpölygő nagy folyót; a nap ragyogjon enyhén a Te áldott jóságodtól, Atyánk! a munkában forró földmívelőre. Adj Uram! óh adj enyhe szép tavaszt, idők forgását felettünk kormányozd kedvezőn!

S mint reggel az újúló élet, mint tavasszal az újúló mindenség fogékony, érző s munkára kél: segíts bennünket mindenható Isten, élet Ura, örökké nagy Teremtő! hogy fogékonyak, érzők, munkások legyünk mi is az élet mezején! Hisz'

nincs szebb tér, nincs kiesebb mező, áldottabb munka, melynek igaz! gyümölcse nem itt, de ott fent terem, — hogy mi Teérted, jó áldó Atyánkért, ki adsz reggelt, tavaszt, újúlást, üdűlést természetnek, embernek, nemzetségeknek s a világnak, mi is Érted, fáradjunk, tegyünk áldozzunk, ha kell! Érdemled ezt áldott jóságú Isten s érdemli a cél, amelyért futunk: az örök üdvösség e lét után. Segíts hát minket hitre, emelj reménységre, taníts szeretetre, hűségre templomod és Te dolgaid iránt, hogy legyen köztünk becsűlete szent sátorodnak s tisztessége Te dolgaidnak, terjedése, virúlása Te országodnak. — szentség, dicsőség, legyen tisztesség a szent Háromságnak!

Áldd meg Úristen! e népet, mely e helyen telepedett; áldd meg azokat, kik eljöttek közénk országodat épiteni, útaidat egyengetni. Áldd meg e házat, hol együtt vagyunk és házainkat, melyekben lakozást engedtél; minket is áldj meg, szeretteinket is, ellenségeinket is, ha volnának. Áldd meg minden gyermekedet, minden sorsban, állapotban levőket, egyházunkat, országodat — s országunkat, hazánkat. Láttasd meg dolgaidat mirajtunk, világosítsd meg orcádat mirajtunk és könyörűlj rajtunk a Jézus Krisztusért! Ámen.

Török Imre,
tisza-roffi ev. ref. lelkész.

B) HALOTTIAK.

1.

Orbán József, nyugalmazott sárospataki akadémiai tanár felett.

Debreczen, 1896. november hó 6.

Ehez a koporsóhoz *imádkozni*, nagy nevedet és hatalmadat, életünk vezetésében nyilvánuló bölcseségedet és végetlen *szeretetedet*, *dicsőíteni* jöttünk, jó Atyánk, életünknek és halálunknak szabados ura és Istene!

Sírnunk, vigasztalanúl könyeket hullatnunk, vagy épen megfélemlenünk az *ilyen koporsónál*, az örökélet *ilyen beszélő jeleinél* és bizonyságainál, nincs okunk és nem is szabad.

Ez a ravatal itt s az azon nyugvó nemes lélek porrészei, kihült szíve, egész élete; ez a gyászba öltözött szép család, annak könyektől megáztatott koszorúi s mellettük én, aki évek során át szolgáltam a te szentséges oltárodat; azzal a férfiúval, akit atyai szívének mélységes szerelme, mint az ó-szövetségi édes atyát, *ide vonzott meghalni az övéi kebelén* és eltemetkezni az ő gyermekeinek a te szentséges kezedtől mindenütt megáldott, földjébe, így esengvén: *valahova menendesz, én is oda megyek és valahol eltemetkezel, én is oda*

temetkezem: hogy így aztán az egymást szerető szívek a temetőben is összeborúljanak s egymáséi maradjanak; ezek, Atyánk, mind beszélő bizonyságai annak, hogy nem minden temetkezés egyforma s a halál és enyészet, nem minden koporsó felett űl egyformán diadalt; beszélő bizonyságai annak, hogy sokszor vergődő, kishitű emberszívünk erejének felemelésére, már itt, ez ideigóráig tartó emberi életben is vannak a mi erőtelen, tántorgó lábaink elé állított *jelei és bizonyságai az örökéletnek* s hogy sok ember testi elköltözése innen a porból, megválása szívünktől, megrázza ugyan lelkünket, épen úgy, mint mikor egy előttünk ismeretes csillag fut le magas egedről; de *életük egyúttal bölcseségre is tanít,* épenúgy, mint azoknak pályafutása ..

Igen, jóságos Istenünk, *„mi láttuk az ő csillagát"* és itt, ravatala felett, mi, akiket közelebb fűztél az ő szívének gazdag kincseihez, szellemének nagyságához; akik éreztük szeretetének melegét, lelkének alakitó, képző erejét, — hálás szívvel teszünk tanúbizonyságot nagyságáról azok előtt, akik a messzebb eső munkakör miatt *csak haldokló súgarait láthatták* s csak annyit tudhatnak róla, hogy ide jött meghalni; hogy egygyel több értékes kincs nyugodjék a *mi temetőnkben:* hogy egygyel több fejfa beszéljen a mi nagy, boldog otthonunk sírkertjében annak szellemi gazdagságáról, a soraiból kikerült nagy emberekről s egygyel több lelkesítő, hálás emlékezetre kötelező élet beszéljen szívünhhöz, tanulságul annak néma, megszentelt csendjében.

Leborúlunk, azért jó Atyánk, szentséges igazságod, örök ítélő bírói hatalmad és az erkölcsi

világrend azon vezetése előtt, amely szerint, — ha még egyszer úgy vonakodik is ez a kevély, az ítélettől félő emberi szív, — te mélyen lelkünkbe írtad s a világtörténet tanulságaival erősíted meg minden lépten-nyomon azt az igazságot, hogy közöttünk minden ember életének és értékének megvan a maga szigorú és csalhatlan erkölcsi mértéke, amelyet bizony nem magunk, nem is egyes emberek, jóakaróink, vagy ellenségeink állapítanak meg, ingadozó véleményük vagy rokonszenvük szerint; hanem amely a te általad vezetett erkölcsi igazságszolgáltatás örök rendjén nyugszik s ez a mérték az, hogy ki mennyit tesz a szeretet munkája általa, zon emberiségi körben, amelybe állítá őt a te isteni gondviselésed; *ki mennyit tesz a család, a haza, a köztársadalom és az egyház javára.*

Bizony, Atyánk! ez a férfiú, akinek koporsója felett állottunk meg, *igaz ember vala mind három irányban;* ha nem dicsekedett is vele sohasem. Atyai szeretetének örök emlékei azok a forró könyek, amelyek áldott lelkű, mélységes szeretetű nejének, a világon ennek a legjobb édes anyának, szerető gyermekeinek, unokáinak, rokonainak, egy előkelő nagy családnak szeméből, íme, előttünk hullanak ravatalára...

Oh hát kell-e, lehet-e ennél szebb jutalom egy becsületes élet bevégződésekor?... Kell-e ennél szebb, maradandóbb síremlék, akkor, amikor sok ember nem éri meg, sem annak a 63 évnek ékes koronáját, amelylyel e férfiú sírágyán pihen, sem azokat az igaz könyeket, melyek itt koporsójára hullanak, sem azt a hálás tiszteletet és kegyeletet, amely sírhantja felett virrasztani fog és fentartja övéi szívében jó emlékezetét!...

De hát azon áldozatokon kivűl, jó Atyánk, amelyek árán öleljük keblünkre szeretteinket, akik szívünkhöz közelebb esnek, megint — a te igaz ítéleted szerint, minden ember élete annyit ér, amennyit tudott és akart tenni egy szélesebb kör: *az egyház és ezzel összeköttetésben a társadalom javára* és pedig tudott és akart tenni önzetlen lelkének fellángolásával s szeretetének fukar számítása és divatos meghamisítása nélkül.

Óh Atyánk, mi ennek a férfiúnak ezen a téren is *„láttuk az ő csillagát“*.

Ma, a mi imádott magyar református egyházunk is gyászol velünk; mert ebben a kicsi, de a szeretet lelke által boldoggá tett udvaron, ősi jogainak, vérrel megpecsételt alkotmányának egyik rendíthetetlen, a tudomány erős fegyvereivel felkészűlt harcosát temetjük s könyjeink közé, szép magyar hazánk messze elterűlő vidékein, egy hoszú ifjú nemzedék vegyíti a gyász és hála könyjeit; mert ez a férfiú, akinek ravatala felett állunk, 30 éven át volt lelkes, fáradhatatlan, hivatott, ékes szóló tanára református közmiveltségünk egyik, több százados oltára körül, épen azon tudományág körében, amely *„az igazság fénye, az élet tanító mestere“* s amely leginkább van hivatva arra, hogy a társadalomnak becsületes, munkás, jellemes férfiakat, az egyházat és a te országodat s ezek mellett az imádott magyar hazát szerető tagokat neveljen... És ma ez a hálás nemzedék szállván ide lelkében, velem együtt kulcsolja össze kezeit s áldja szeretett tanárának emlékét, amiért feláldozó munkássága által számára a legdrágább kincset megszerezni segíté és szívébe a legszebb erényeket csepegteté.

Igen, ezért ismételjük jóságos Istenünk, hogy e koporsóhoz, sírás, félelem és zúgolódás helyett, *imádkozni, nagy nevedet és jóságodat dicsőíteni jöttünk,* amiért tanulságúl ilyen jellemeket, ilyen példákat, ilyen szíveket adsz kincseivel együtt övéinek is, nekünk mindnyájunknak is.

De, mert nagy nevedet áldani és imádkozni jöttünk e ravatalhoz, arra kérünk jóságos Istenünk, ne bocsáss el bennünket e ravataltól, a tanúlságok mellett, vigasztalás nélkül sem.

Jöjj el különösen kegyelmes vigaszoddal a veszteség fájdalmától megtört szívű özvegyhez és elégeld meg forró könyjeit. Szíve felét, 34 éven át szeretetének és boldogságának tárgyát, veszíti ő el e koporsóval: pótold ki azért szeretetedből a csapást, amelylyel hitét próbára tevéd.

Nyugtasd meg szívöket a jó édes atya, nagy apa koporsója felett méltán könyező gyermekeknek, unokáknak, rokonoknak, az egész családnak. Ihlesd meg, hogy megtartván az elköltözöttnek szép emlékezetét, a szerető szív, a gyermeki hála annál nagyobb melegével öleljék körül a gyászba borúlt édes anya, nagy anya szegény, kesergő lelkét s így egyenlítsd ki bölcseséged szerint e családban is a fájdalmat és megnyugvást, a gyászt és a vigasztalást, a könyeket és a te benned vetett hitet.

Igy ennek a temetésnek is megmarad ugyan a családban is, a mi résztvevő szívünkben is, emlékezete, de könyjeinken át a te rendeléseiden és a te végzéseden megnyugvó hitünk fénye fog visszasúgárzani s ha valakit, úgy ezt a férfiút adhatjuk át a sír békén pihentető hantjainak

keresztyén hitünk eme felemelő reményével: „*Megelevenednek a te halottaid!*“ Ámen.

Mitrovics Gyula,
debreczeni ev. ref. lelkész.

2.

Az apagyilkos Móricz József koporsójánál.

1898 január 30.[1]

Igazságnak és szentségnek, de egyszersmind irgalomnak és könyörületnek Istene vagy te Atyánk! Ha nem *ilyennek* tanítana szent hitünk, ha nem *ilyennek* látnánk életünknek útain, sorsunknak sokszor megrázó eseményei között minden lépten-nyomon, óh hát bizony sok ember elhullana, kárhozatra jutna közöttünk pusztán csak *igazságod ítélő széke előtt*. De te végrehajtod a te ítéletedet; végrehajtod sokféleképen, hogy megőrízd és feltartsad közöttünk az erkölcsi világrend törvényeit. Végrehajtod, mikor megérinted szivünket, sokszor látatlanul, sokszor észrevétlenűl, háborgó, rakoncátlanságnak indúló hullámain; végrehajtod megfeledkezett pillanataiban; végrehajtod életünkben, cselekedeteinknek, sokszor mardosó kigyókként csapdosó emlékezetében és végrehajtod a halálban is, — hanem aztán, könyörűleted és irgalmad következik és nincs a világon olyan koporsó, nincs a legbűnösebbé, nincs a szülegyilkosé sem, amely felett trónod alatt meg nem nyilnék végtelen, kifogyhatatlan atyai szeretetednek kiengesztelő kék ege

[1] Végrendelete szerint az illavai fegyházból hozták haza Debreczenbe. Temetése a vasúti pályaháznál volt. M. Gy.

s ez a szerető szózat ne hangzanék felénk: „*Békesség ti néktek!*“ Én vagyok az igazság Istene; de aztán, ha végrehajtom ítéletemet, azután csak a megbocsátás erénye következik, épen úgy, mint szivárvány a cikázó és lesujtó villámok után s minden koporsó és halott felett ott kell állania a szeretet angyalának; „*mert én az élőknek és nem a holtaknak vagyok Istene!*“

Mi, akik itt vagyunk; én, a te szolgád, akit te a te szereteted és könyörületed hírdetésére hivtál el, és mi mindnyájan, akik emberi társadalmunk egy megrázó, emberi szívünk törvényei szerint szintén megmagyarázhatatlan eseményének itt, e földi életben utolsó jelenete alkalmából jöttünk ide, meghalljuk a te *békességre* hivó szózatodat s őszinte részvétet, a te szereteted által parancsolt könyeket hoztunk e koporsóhoz; mert hiszen, emberi szívünk kevélysége és elbizakodottsága nélkül, egy koporsónak sem lehet közülünk oda, a temetőbe és sirba, örök életünk e megnyilt kapuiba jutnia, amelyet a te kegyelmed és irgalmasságod megáldott, az emberi engesztelhetlen gyülölet pedig megátkozott. A halálban és a halál által vége van mindennek; azután csak a tiszta, a végtelen szeretet örök élete következik. Azé a szeretető, amely mindeneket eltűr, mindeneket elfedez, mindeneket megbocsát. Erősebb, mint a halál, keményebb, mint a koporsó, sok vizek árjai is el nem olthatják azt.

Igen, Atyánk, csak őszinte szánalmunk és megbocsátó szeretetünk részvétkönyjei vannak e koporsó felett. De nincs közöttünk most, mikor egy halottal állunk szemben, „*aki követ vessen e koporsóra először*“. Ján. 8 : 7.

Óh, mert rettenetes, az önfeledt pillanatok irtóztató, elriasztó átkának képében hajtád végre a te ítéletedet ennek a koporsóban most már csendesen nyugvó férfinak először szíve, lelke, keserve, kinzó hánykolódásában, gyötrelmes visszaemlékezéseiben és önkinzásaiban; azután abban, hogy az emberi igazságszolgáltatás keze által, hosszú időre elzárván előtte szép világod éltető sugarait, a szeretet és megbecsülés környezetét, magára hagytad, magától is méltán megriadt lelkiismeretével, életét pusztitó űldözéseivel s arra a bűnbánatra, elkövetett, bizony szívünket méltán megrázó bűnének elégtételére vezette megjobbító kezed, hogy maga kérte, irgalmad trónja előtt leborulva: „*Temessetek el engemet az én Atyámnak földébe*“. És előbb már bűnbánó lelke ott fenn az égben, ma itt megfáradt teste a mi temetőnkben, oda borúl az édes atya porladozó szíve felé, hogy elmondja a bibliai bűnös, de bűnei sulya alatt meg is tért fiu imádságát: „*Atyám, vétkeztem te ellened és az ég ellen. És már nem vagyok méltó, hogy a te fiadnak neveztessem*“.

Óh hát ne tépje le közöttünk senki sem az önkezével megvérzett és kioltott apa szívéről a bűnbánó, apáinak földébe nyugodni kivánó fiut!... Ez a bűnbánatában hányatott és megtört szív, az önkezével kioltott apai szív felé borulva, az isteni és emberi igazságosság és szeretet szívünkhöz szóló, tanulságunkra szolgáló *kiengesztelődése*. Óh ne álljon oda a kiengesztelődés közé senkisem se szeretetlenségével, se ítéletével!

Két kéréssel adjuk át Atyánk e koporsót a sirnak. Az egyik ez:

Ne vigyen közülünk senkit sem szíve olyan megfeledkezésre, amelyre ilyen megrendítő bűnbánatnak kell következnie!...

A másik ez: Adj e hányatott és megtért lélek porsátorának csendes nyúgalmat atyáinak földében, a hova vágyakozott, a mi idvezítőnk megváltásának érdemeért. Ámen.

Mitrovics Gyula.
debreczeni ev. ref. lelkész.

3.

Boránd Györgyné felett.[1]

Debreczen, 1900. május 1.

Édes Atyánk, Irgalomnak Istene! Közönséges, mindennapi temetéseken is, olyanokan, amelyekben napról-napra, óráról-óra mutogatja a halál velünk szemben kérlelhetetlen hatalmát, elszorúl szívünk emberi mivoltunk tehetetlensége felett és életünk tünékeny, majdnem semmis volta miatt. Az ilyen temetésen pedig, amilyenre most összegyűltünk, kétségbeesik ez a kicsi, vergődő emberi szív. Óh beh sokszor kevélykedik pedig beléoltott és olyan ritkán megbecsűlt kincseddel; s mégis földre teríti a félelem... s meginog hitében s megváltónk imájának azt a kérését, amelyet naponkint sokszor csak lélek és érzés nélkül, sorsun-

[1] Boránd György szinházi volt díszítő mester, vigyázatlanságból feleségével és egy cselédjével, gázmérgezés miatt megfuladt. A férfi róm. kath., a nő ref. volt. Egyszerre temettettek a városi közkórház halottas házából. Előbb a kath. pap, majd én végeztem a szertartást. Ezekre vonatkoznak az imában előfordúló részletek.

M. Gy.

kat vezető kezednek figyelmeztető újjmutatásaidra mit sem adva ismétel .. ezt a kérést: „*Ne vígy minket a kisértetbe*“ csak ilyenkor, csak az ilyen temetéseknél tudja igazán elmondani.

Óh mert hát csakugyan félemletes, rettenetes, kisértetbe vivő most itt minden körültünk!

Odakint a természetben az élet, az erő és munka ujraébredése zsendűlni indúlt pázsitával. Zöld fű temetőkertjeinkben, virágfakadás a fák rügyeiben, mindenütt élet a halál felett, meleg verőfény a tél suhogó sötét szárnyának árnyéka helyén... Itt pedig, a hol temetünk, ahol a részvét könyjeit hullatjuk, mintha a meghaltak országába volnánk, minden olyan csendes, minden olyan félemletes; mindenütt és mindenben a halál képe, szívünket megborzogató hideg lehellete!!

Atyánk, a te irgalmad nagy tanúlsága számunkra, hogy egy derengős, enyhítő napsugár mégis áttör az irtóztató sötétség felett. Hogy mikor ott künn az életben talán szétválnak útaink, mikor együtt érezni nem tudunk; amikor elválasztanak egymástól szívünk dobbanásai; amikor könyelmű, részvétlen örömöt látunk a tépő fájdalom és gyász mellett egy és ugyanazon órában — óh hát *legalább imádkozni, atyai szeretetedben és hatalmadban hinni és bízni még együtt tudunk, legalább az ilyen temetéseknél.*

Igen, *együtt imádkozni* és te benned, mint mindnyájunk szerető atyjában, *együtt hinni* és remélni, legalább az ilyen alkalmakkor, amely felett most gyászolunk, legalább az emberi életnek sötétséggel borított útain.

Ime e helyen, körűltünk a betegek fájdalmas nyögései, szent énekünk eme panaszhangjai

hallszanak: „Könyhullatásom énnékem kenyerem éjjel-nappal“; lehet, hogy ez órában is, a haldoklók ez az imája száll égfelé: *„Atyám, a te kezeidbe teszem le lelkemet“*; ez a hely. a melynek kapui a temetőkertbe s aztán az égbe nyílnak; ez a kettős temetés, amidőn két, egymást hosszú időn át igazán, példányszerűen szerető szív egyszerre szűnik meg dobogni és egyszerre dől végzete a halál karjaiba, megrendít ugyan végzetszerű voltával, de hát megtanít téged együtt imádni s fájdalmas, de nagy tanúlságokat tár elénk, amelyeket ott künn az életben, óh be sokszor, oh be megrázó képekben társz elénk, még sem akarunk a világ zaja és szétszóródásai miatt meghallgatni és megérteni.

Oh hát értesd meg velünk, atyánk, e temetés alkalmával e nagy tanúlságokat, amikor lelkünk mint a vihartól meghajtott fa koronája, megalázódva és hálával fogadja az egeidből alá szálló harmatot.

Igen, nyisd meg lelkünk előtt még egyszer e két koporsó bezárt fedelét s taníts meg arra, hogy hatalmadat, szabados végzésedet tapasztalva, csakugyan imádkoznunk kell mindennap a zsoltáríróval: *„Jelentsd meg, uram, az én életem végét és hogy az én napjaimnak száma mennyi legyen: mert csak ideig-óráig való vagyok“* s ne feledjük el soha az apostol életbölcseségét: *„Mindennap meghalhatok!“*

De taníts meg e temetési alkalommal arra is, hogy rövidlátású emberi értelmünk belenyugodhatik legkeserűbbnek látszó végzésedbe is, épen úgy, mint e két koporsó felett; mert bármely megrendítő halálesettel állunk is itt szemben s

annak láttára bármennyire is megfélemlik szívünk, szörnyü látogatásod mellett. atyai szereteted enyhitő intézkedésének kell tekintenünk azt. hogy két egymást 39 éven szerető szív egyszerre dőlt a halál karjaiba s egy hosszú életen át egyesűlt lelkük egyszerre tér szent egeidbe s megszabadítod őket ezen a világon a legfájdalmasabb gyásztól és a szívet leginkább megtépő könyektől; attól, hogy az egyik házastárs a másikat kísérje ki a temetőbe s egyedül térjen vissza az életbe, amely azzal az ujonnan felhantolt sirral üressé, egyedülivé, vígasztalanná vált számára.

Igen, Atyánk, ilyen tanúlságokkal, ilyen keresztyéni hittel adjuk át neked e két koporsót, csak arra kérve még: ezzel a hittel enyhitsd meg az elköltözöttek itt maradt kedveseiknek fájdalmát. Ezzel gyermekeiket, az unokákat, a jó testvért, a közeli és távoli rokonokat, őszinte számos tisztelőit. Igy megnyugvással távozunk el a temetésről mindannyian szeretteink körébe, a mieink közé s hirdetjük azt, hogy te nagy és bölcs vagy az életben és halálban egyaránt. Ámen.

Mitrovics Gyula,
debreczeni ev. ref. lelkész.

4.

Kiválóan jeles ember felett.

Örökkévaló Isten! megalázódva hajtjuk meg fejünket e koporsónál a te hatalmad s a mi gyengeségünk érzetében. — A te hatalmad előhoz nagy népeket és birodalmakat, melyekről a véges elme

azt gondolja, hogy örökké megmaradnak és uralkodnak... s egyszer csak eltünnek a föld színéről, mintha soha nem léteztek volna. — A te hatalmad felruház egyeseket sok talentumokkal, kiknek bölcsessége, nemes lelke helyes irányt ád a sokaságnak s áldás támad minden lépésükön;... egyszer csak azt mondod életüknek: elég!.. s hiába minden könyhullatás, hiába minden könyörgés... lehullnak az élet fájáról, mint a sárguló falevél!...

Hiába esedeztünk ez elhunyt életének meghosszabbításáért is!... A te végzésednek, — hogy el kell mulnia, — be kellett teljesedni... és mi csüggedten, szomorúan állunk annak ravatala körűl, ki életét embertársai javára s a te dícsőségedre szentelte.... Immár megszünt minden!... elcsendesült minden!... arcán nem vonaglik a fájdalom!... ajakán nem hallatszik a jaj!... a halál lehelletének illetésére, megszünt a nemes szív dobogni.... Bölcs tanácsait nem hallandjuk többé; — a közjóban nem fáradozik többé; — szeretetével nem ölel meg többé!.. Istenem! mely gyenge teremtmény a halandó ember!..

Oh de e keservünkben sem nyilnak zugolódásra ajakaink, mert tudjuk, hogy mindeneket bölcsen rendelsz;... azt is, hogy mikor hozol be valakit az élők földébe;... azt is, hogy mikor szólítod el innét;... azért, ha fájdalommal is, ha könyes szemekkel is... de csendes szívvel mondjuk azt: *Legyen meg, Atyám, a te akaratod!...*

Kegyelmes Isten! hálát adunk néked az ő életéért, melyet nekünk vezérlő csillagul adtál s megtanultuk belőle, hogy miként lehet áldással sáfárkodni a nyert talentumokkal De hálát adunk haláláért is, mint a mely arra figyelmeztet min-

deneket, hogy mennyi tiszta köny, mely sok áldás, mely igaz részvét kiséri azok koporsóját, *kik hívséggel jártak éltökben!...*

Irgalmas Isten! könyörgünk az ő kedveseiért (házanépéért), kiknek szívére mély fájdalom nehezült az igen szeretettnek elvesztése miatt; — kiknek fájdalommal terhelt szíve küzködik, a te akaratodon való csendes megnyugvással.... Óh Uram! küldd el hozzájok a vigasztalás szelid angyalát, hadd mondja el nekik, hogy aki úgy élt, mint az ő kedvesük... az Te előtted is kedves; -- hogy a ki annyi áldást árasztott maga körül, aki annyira szívén viselte a közjót .: az nagyobb jutalmat nyer tenálad a mennyben, mint amennyit nyerhetett volna ezen a földön! Vigasztald őket azzal, hogy csak a por tér a föld porába, a lélek, ez égi szikra, mennybe száll. Vigasztald őket azzal, hogy nem halt meg ő, hanem él azokban a tettekben, tanácsokban, melyekkel a közjót munkálta s élni fog a ti kegyeletes szívetekben mindaddig, mígnem a mennyei hatalom néktek is azt mondja egykor: elég! ..

Szerető Atyánk! bal kezedben a keserűség pohara, jobb kezedben a vigasztalás kelyhe .. nyujtsd felénk immár a te jobbodat azzal a reménységgel, hogy a kidőlt oszlopot majd helyettesíted mással; -- a letünt csillag helyébe majd helyezel másikat, melynek ragyogása ismét felderítendi elborult egünket! ..

Vigasztalj meg Uram minden bánatos szívet a gyászban járókat, a betegeket, árvákat és özvegyeket... hogy gondot viselsz a mezők virágaira, az égnek madaraira is, mennyivel inkább a te gyermekeidre!...

Végre emlékeztess arra mindnyájunkat, hogy ember élete, — mint az árnyék — elmulik hirtelen s mivel senki nem tudja halála óráját, tartsuk magunkat készen mindenkor!.. Sáfárkodjunk híven a ránk bizott talentumokkal, hogy helybenhagyásodat megérdemeljük s hanyatló fejünket nyugodtan hajthassuk atyai karjaidba ezzel a fohászszal: *Légy ítélőm Uram, mert hivséggel jártam.* Ámen.

Hetesy Viktor,
ómoraviczai ev. ref. lelkész.

5.

Cserna Vincze kir. főügyész koporsójánál.*)

Debreczen, 1896. febr. 11.

Mennyei Atyánk! taníts minket imádkozni szívben, lélekben; — ha mégis szóra nyitjuk meg ajkainkat: legyen hozzád intézett beszédünk egyszerű, őszinte és igaz, amily egyszerű, őszinte és igaz vala hű szolgád, kinek gyászkoporsója körűl összegyűltünk. Fakassz fájdalmas szívünkbe megtisztult érzelmeket, mint aminő tiszták voltak a boldogult embertársunk gondolatai, érzelmei. Küldd közzénk vígasztaló Szentlelkedet, mely erősítse gyenge hitünket, növelje benned való bizodalmunkat, hogy legyen erőnk e koporsónál, mint amily erőssé tetted gyenge gyermekedet magával a halállal szemben. Ámen.

*
* *

*) Végakarata szerint kihűlt testét a közkórház halottas kamrájába vitték s onnan temették el koszorú nélküli egyszerű koporsóban.

Örökkévaló Isten! életben és halálban szerető Atyánk! Hozzád vezérelnek a földi élet gyászos jelenségei épen úgy, mint annak örömei. Erődet kérjük e gyászkoporsó mellől is, midőn lelkünk a fájdalom terhe alatt roskadoz.

Te vagy óh Uram! életünk adója s szent fiad által a halálban is megdicsőitője; szent karod őrködik felettünk bölcsőnktől a koporsóig. Vezérel örömről bánatra, nyúgalomról küzdelemre. Te adsz nemesen lángoló szívet és akaratot, hogy munkálkodjunk családunk boldogításán, amellett lelkesedjünk a közügyekért, kitartsunk ifju tűzzel minden szépért, jóért és nemesért koporsónk bezártáig.

Ily élettel igyekezett áldani Téged, jó Istenünk! azon férfiú, kit most lelkünk mélyéből siratunk. Siratjuk őt, mert kedves volt minekünk s — hisszük — kedves volt teneked is. Benned való hittel, vallásért, hazáért, erényért, igazságért szent hevülettel, emellett nemes egyszerűséggel futotta meg pályáját. És mert az egyszerűség és igazság embere volt teljes életében, az akart maradni a halálban is. Volt lelki ereje arra, hogy felülemelkedjék a köznapi felfogás szűk körén életének utolsó búcsúpillanataiban is. Amint érezte, hogy a földi igazság köréből, melynek hivatalos és hűséges sáfára volt, a te mennyei igazságod színe elé kell járúlnia: le akart vetkezni minden külsőséget és fényt és a múlandóság egyszerű, alázatos köntösében kívánt előtted megjelenni, — porsátorának sem engedve meg, hogy annak mielőbbi egyesűlése az édes anyafölddel, a porral, — melyből vétettünk és amelylyé kell lennünk — halasztást szenvedjen.

Jó Istenünk! Te, ki belátsz a szív mélységeibe, meg fogod ítélni, hogy nem az emberi vagy vallásos kegyelet iránt való fogékonyság hiánya, nem a szívnek rideg közönyössége, nem hiú különködés volt az, ami őt utolsó rendelkezéseiben vezette, hanem az egyszerűséghez és igazsághoz való azon hű ragaszkodás, mely magas hívatalos pályáján is életének főjellemvonása volt; amelyet a halál közeledtekor Te veled szemben legkevésbé mert megtagadni és melylyel — igaz vallásosságában — talán irgalmadra is akart hívatkozni. Igy ha mi nem halljuk is koporsója mellett a gyászének dallamait: Te bizonyára megérted, méltatod azon lelki hármoniát, melyet ő az ész, szív legszentebb érzelmeiben elődbe tár.

Fogadd hálánkat óh minden jók adója! e gyászos koporsónál. Te adtad őt, kit most siratunk, kegyelmedből nekünk, Te vetted el rövid, de fényes pályafutása után tőlünk. Jóvoltodból mondhattuk őt magunkénak a lelki tulajdonok mindama gazdagságával, melylyel ő közöttünk ékeskedék; Te adtad azt, hogy melegen és nemesen érző szívvel bírjon, hogy az emberi legszentebb érzések iránt annyira fogékony legyen. — Az ő lelke is fenn repűlt egykor az ifjúság lángoló eszményeiben; majd a családi szeretetnek oly sokat osztó, de azért soha meg nem fogyatkozó gazdagsága világította meg és tette boldoggá életét. És azt a koszorút, mely — a közszokástól eltérően — e koporsóról hiányzik, gazdagon pótolják azok a szív mélyén fakadó könyek, miket a szerető nő, gyermek, az unokákkal s rokonokkal együtt húllatott és fog húllatni a szeretett férj és apának emlékezetére.

Te tetted fogékonynyá őt az emberi örömök, a társadalmi élet ártatlan szórakozásai iránt is, ahol szintén nem tagadhatta meg magát szerénysége és nemes kedélye. Nagy nevedet áldjuk, Istenünk! ezen ajándékodért is.

Magas és díszes polcra emelte őt kötelességérzete, tehetsége, hű pontossága és a te kegyelmed Óh Uram! de a magas méltóság nem adott több díszt neki, mint a mennyit az ő kiváló egyénisége kölcsönzött annak. Kereste az igazságot – alapjelleménél fogva – mindenben és mindenütt, az emberekkel, a dolgokkal, önmagával szemben; és mint minden őszinte kereső, megtalálta azt. Épen azon körülmény, hogy az igazsággal mindig híven foglalkozott, tette őt szegénynyé és veled szemben Óh Uram! alázatossá.

Te akartad, hogy gyönge testben élje át az élet küzdelmeit. Nem adtál reá erős külső fegyverzetet, de annál hatalmasabb volt belső fegyverzete — a hit, tudomány, ész, szív legbolddogítóbb kincseinek összeségében. Kegyelmed cselekedete, hogy lelki nagysága a halál tudatában csak növekedett. Házát és dolgait — míg ideje volt — bölcsen elrendelé s az ó-kori szenttörténetekben példányul állított pátriárchai nyúgalommal tette meg előkészűleteit. Ki így készűlt a halálra, az reménynyel, bizalommal állhat meg Isten legfőbb bírói széke előtt.

Jó Istenünk! adj közelebb itt e koporsó fölött is erőt, vígasztalást azoknak, kiket mély fájdalomra hívtál. Adj vígasztalást mindnyájunknak, mert azon élet, mely ez egyszerű koporsó szűk falai közt, elhervadva fekszik, mindnyájunknak

oly drága volt. Mindnyájan örvendeztünk és dicsekedtünk ő benne, míg a miénk vala; mindnyájan aggódva könyörögtünk érette, midőn a betegség és halál szele által fenyegetve láttuk; és most koporsója felett zokogó övéinek könyjeivel mindnyájunk siralma vegyül.

Óh Isten! ki e hű férfiúban is csak a mulandóság köztörvényét hajtottad végre, de szeretteit vígasztalhatlanul sújtani nem kívántad: adj vígasztalást megkeseredett özvegyének, leányának, unokáinak, rokonainak; a szaggató fájdalmat édes vígasztalásoddal a szelíd emlékezet megnyugtató érzetévé változtasd át szívökben s e szelíd emlékezet hatása alatt a körükből megvált családfő jóságos lelkületét folyton közel érezzék magokhoz, és magasztalják érette nagy nevedet. Nekünk pedig támassz férfiakat, kik az ő helyét betöltsék s az erény és kötelesség pályáján előttünk járjanak.

Nyújts vígasztalást azoknak is, kik helyetted itt e földön az igazságszolgáltatás magasztos munkájában az elhunytnak osztályosai, segítő társai valának, kik, mint ilyenek, legilletékesebb mérlegelői és hordozói a veszteségnek, mely az ő halálában szent ügyedet érte; csepegtesd a vígasztalás balzsamát szívök sebére; az elhunyt idvezült szellemét lebegtesd felettök továbbra is nehéz munkájokban s rendelj nagyra hívatott választottaid élére ezutánra is kiváló vezetőket, hogy emberi munkájokban isteni céljaid mind teljesebb megvalósulást nyerjenek.

Uram! a Te hű szolgád megharcolta már nemcsak az élet sokféle viszályait, de megküzdötte a halál rettenetes harcát is; és bár úgy tet-

szik halandó szemeinknek, hogy meggyőzetett az utolsó harcban, de hitünk tartja, hogy diadalmat vett azon. Oh tedd diadalát teljessé az egekben: s míg mi itt emléke, érdemei megőrzésében adunk neki földi halhatatlanságot: mennyei örök életet adj neki Te magadnál, a Jézus által! Ámen.

Mi Atyánk!...

*
* *

Az, akiért hozzád imádkoztunk, jó Atyánk! a kötelesség hű bajnoka volt. Szíve mélyében átérezte, tetteiben megvalósította mindazt, mi e múlandó föld gyermekét Te hozzád emelheti. Aki földi kitüntetést nem keresett és szent törvényeidet is önmagáért kívánta betölteni: add meg annak legmagasabb kitüntetésedet, tedd homlokára az idvesség koronáját.

Istenünk, jó Atyánk! küldd le vígasztaló Szentlelkedet a fájdalomtól levert szívekbe!

Minket pedig oktass e nemes férfiú példájával is, hogy szeressük az életet s ne rettegjük a halált; így tieid lehessünk mind életünkben, mind halálunkban. Ámen.

Orosz István,
debreczeni ev. ref. tanítóképző-
intézeti tanár.

6.

K. H. lelkész felett.

Mindenható Isten! ég és földnek Ura! Imádjuk hatalmadat, leborúlva előtted.

A fénylő napsúgár, csillagok tábora; a lengő szél s tomboló zivatar; az alkony pír s a reggel

bibora; a zengő madár dal s az ég dördűlése; sárguló falevél s a fű zizzenése teremtő erődnek bizonysága Atyánk! s mindez arról szól, hogy te viselsz gondot reánk; tőled van az élet; te küldöd a halált, hogy sírba döntse le a test porsátorát; világokat alkot a te *„légyen“* szavad; s midőn te akarod, útunk félbeszakad, mert az ember addig e földnek lakója, míg örök végzésed nem dönti őt porba; de ha parancsod szól: kialszik az élet, szempillantás alatt a nap éjellé lesz; végsőt dobban a szív, a teremtés koronája előtt feltárúl a sötét sír..

Érezzük, mélyen érezzük Istenünk! hogy a te kezedben van a mi életünk; szívünk minden rezzenése, ajkunk minden lehelete bizonyságot teszen róla, hogy az emberi élet a fűhöz hasonló, mely hirtelen elhervad, miként a virág, melyet a szél letarol.

Oh, ha meggondoljuk erőtlen voltunkat, hogy széllebbenés is életfáklyát olthat: keresve-keresi az aggódó lélek az állandóságot, hol nem dúl enyészet.. Kivüled óh Atyánk! nincs más erősségünk, ha nem segít erőd, pusztúlunk, elveszünk, de ha te velünk vagy, úgy semmi nem árthat, a sír sötétén is a hit fénye áthat...

Hozzád jövünk most is élet s halál Ura! midőn lelkünkön űl mély gyászunk borúja; te oszlathatod el a bánat felleget, amely sötét árnyba rejté a lelkeket...

Koporsóban pihen igéd hírdetője, menny és földnek Ura! világ teremtője! a gyászbaborúlt nép vigaszért esd hozzád, midőn elszólítád nyájadnak pásztorát. Te nem hagysz magunkra jó Atyánk! Istenünk! meghallgatsz ha hozzád szívünkből

esdeklünk .. Bizalommal kérünk szeretet Istene! tekints kegyelemmel gyászoló népedre. A testvérre, rokonokra, barátokra, kiknek gyászban szívök: hulljon alá vigasztalásodnak mennyei harmata!

Reményünknek erős vára, mindenható Isten! Alig néhány nappal ezelőtt öröm érzete űlt szívünkben, midőn hálaünnepet szenteltünk évszázados szent hajlékodban. Midőn akkor egybegyeregleltünk, ott volt közöttünk e gyülekezet lelkipásztora, ki most koporsóban pihen, kinek ígehírdetését, hatalmas szónoklatát senki nem fogja hallani többé soha, óh de Atyánk! már akkor is ott lebegtette sötét árnyát körüle az enyészet angyala s mintha zendült volna ajkairól ama szó: „*Tudom, hogy az orcámat nem látja többé egy is mindnyájatok közül, kik között mentem, prédikálván az Istennek országát*“......

Íme Istenünk, Atyánk! most már szent színed előtt áll a halál álmára szenderűlt szolgád, ki 33 éven át hírdette e gyülekezetben a te törvényedet, ki mig ereje meg nem lankadt, méltán veheté ajkaira eme szavakat: „*Az én igám gyönyörűséges és az én terhem könnyű*“. Most, midőn ítéletedre vár, nyugodjék meg a te kegyelmed az ő lelkén, hogy idvességet nyerjen nálad az örök boldogság hajlékában, teste pedig pihenjen csendesen az anyaföld ölén, nyugodalmát ne zavarja semmi nesz, földi zaj......

Tudjuk óh Atyánk! hogy e föld nem örökös hazánk minekünk, mert mennyei polgárságra hivott el végzeted. Nem nyitjuk hát panaszra ajkainkat, midőn magadhoz szólítod felebarátainkat, mert habár „*édes a világ s jó a mi szemeinkkel néznünk a napot*“, de „*tudjuk, hogy ha e mi földi*

házunknak hajléka elbomol, épületünk lészen Istennél, nem kézzel csinált hajlék, hanem örökkévaló mennyben".

E reménység szivárványa ragyogja be lelkünk egét még akkor is, midőn bánatot bocsátasz reánk Istenünk! midőn szemünkben bú harmata, szívünkben keserűség árja űl.

Áldva légy nagy Isten! hogy még a bánat sötét éjszakájában is felgyújtod a hit tündöklő csillagát s feltárod teremtményeid előtt a szabadúlás révpartját, hogy azok, kik sötétben, gyászban űlnek, lássanak világosságot; azok, kik koporsókra hullatják könyjeiket, eszökbe vegyék, hogy a sír nem örök, a halál csak csendes álom, mert „*eljő az idő, midőn mindenek, kik a koporsóban vannak, meghallják az Isten fiának szavát s azok, kik jót cselekedtek, el jönnek az idvesség bírására*".

Atyánk, Istenünk! gyújtsd fel most is lelkünk egén a hitnek s reménységnek e fénylő csillagát, hadd oszolják a bánat fellege, hadd derengjen vigasz hajnalának pírja a gyász sötét éjjelére!

Az elköltözöttnek pihentesd meg porát, lelke előtt tárd fel az idvesség honát; s hogy ha felkeresi sírját dalos madár, ha a fülemile fejfájára rászáll; ha sírján virágot lenget a szél; ha itt minden bokor enyészetről beszél: zokogó szellőben, madár bús dalában a sírban nyugvónak emléke áldásban maradjon bevésve szívek táblájára. Adj Atyánk! balzsamot néped fájdalmára!

Hallgasd meg kérésünket mindenütt jelenvaló szent Istenünk! Szent fiad, az Úr Jézus nevében esedezünk. Ámen.

Dombi Lajos,
gyulai ev. ref. lelkész.

——————

7.

Szinész felett.

Isten! ki nagy vagy mindenekben, suttogó szellő s tomboló vihar, parányi porszem s csillagok tábora mind-mind hatalmad nagyságáról beszél. A tavasz virága, az ősz hervadt lombja egyiránt teremtő erőd záloga. Az embert is Te hívod lételre édes Atyánk! s akaratodból száll halál fuvalma reánk, élet és halál hatalmas ura. nagy Isten!

Nincs más kivüled, ki bekötözhetné a fájdalomtól vérző szívsebet, egyedül Te űzheted tova életegünkről a bánat sötét felhőit. Ha lelkünkön kétség borúja űl, reményt adó szereteted fénysugara vesz körül; ha életünk hajója szírtek közt halad; ha a tajtékzó habáradat örvény felé ragad: a benned vetett hit ragyogó csillaga megvilágítja az útat, melyen haladva révpartra juthatunk el. Fájdalmunknak sötét éjelében lágyan ringatsz kegyelmed ölében.

Hozzád jövünk azért szerető jó Atyánk! mert tudjuk jól, nincs más kiben bízhatnánk. Ha a sír, koporsó megdöbbent, megrettent, s vígaszt, enyhületet nem találunk itt lent, Te hozzád száll imánk, hozzád esedezünk, lelked erejével emelj fel Istenünk! Ha életegünkön ragyog kegyelmednek napja, bánatos lelkünket a reménység lakja; benned bízunk Isten! Te vagy erős várunk, habár kin tengerén hullámárban járunk, mert panaszos szavadra csendül a vihar, szívünk sebét Atyánk! gyógyítgatod írral.

Most is koporsónál állunk óh nagy Isten! most is vígaszt keres bús lelkünk a hitben, hogy a feltámadás új életre kelti egykor porainkat, hogy *„eljő az idő, midőn mindenek, kik a koporsóban vannak, meghallják az Isten fiának szavát."* hogy az egykoron a koporsóból fölkelt Jezus örökre meggyőzte a halált, rajtunk az enyészet diadalt nem vehet, látni fogunk majdan „új földet, új eget."

Nagynak és kicsinynek, gazdagnak, szegénynek jó Atyja vagy Istenünk! hogyha Te velünk vagy, semmi sem árthat mi nekünk, a bánat vizét is megédesítheted, vígaszt talál nálad, ki vígaszt keresett.

Nyúgalom honában, itt a temetőben, koporsónál állunk most is égi Atyánk! s rebegő ajkunkról hozzád száll fel imánk, hogy ama férfiúnak, kinek életnapja hosszas szenvedések után s mégis korán szállott át alkonyba, adj csendes pihenést sírjában, föld alatt, lelkét pedig az égben részeltesd örök idvességben.

Íme Atyánk! a halál karjai közé dőlt férfiú enyhet várt és remélt találhatni itt ez alföldi városban, hova őt, mint „nemzet napszámos"-át hívta végzete. Reménysége meg nem szégyenült. A fájdalom jajja örökre elnémúlt ajkain, bágyadt szempillái csendes álomra szenderültek. Habár nem nyílt számára mindig boldogság virága e földön, vár reá az égben zavartalan öröm, mert hisszük jó Atyánk! hogy ama hazában helyet adsz számára angyalok sorában.

A testvér, a rokon s pályatársak szívét vígasztald Istenünk! midőn bánatos érzéssel emelkednek hozzád, ama hittel oszlasd lelköknek borúját

hogy a válás nem örök, mert „nekünk előbb-utóbb meg kell jelennünk Istenünknek színe előtt".

Ha majd az új síron zöld fű, virág fakad; ha majd a fejfáját felkeresik a vándor madarak: madár dalban, lengő szélben övéihez küldd el innen Istenünk! a lent nyugvó szellemének amaz izenetét: „Óh mily jó itt lent pihenni, ide lent már nem fáj semmi!", hogy a szívekben a bánat helyét a megnyugvás, megvígasztalódás érzete váltsa fel.

Hallgasd meg óh Atyánk! imádságunkat szent fiad az Úr Jézus nevében kérünk. Ámen.

Dombi Lajos,
gyulai ev. ref. lelkész.

8.

Hegymegi Szondy Antal egyházi főgondnok és volt egyházmegyei tanácsbiró felett.

Nagy-Bánya 1901. Január 11.

a) **A háznál, a család jelenlétében.**

Életnek és halálnak Ura, Istene! hozzád imádkozunk e ravatal mellett, mielőtt kivinnénk e házból utolsó útjára, a Te választott emberednek összeomlott porsátorát. Hallgasd meg a mi szónkat és figyelmezzél a mi kiáltásunkra, mi Istenünk, mert mi Tenéked könyörgünk a Jézus Krisztus által. Tehát elvégeztetett! Mélységes bánattal s a kinos emlékek súlya alatt csaknem összeroskadva sóhajtjuk ezt, mindenható Isten! Bizony régóta elmondhatá a kesergő prófétával a Te leányod

— élő ember özvegye annyi éven át: — *Tekintsétek meg és lássátok meg, ha vagyon-é olyan bánat, mint az én bánatom?* és most végképen elmondhatják a családfőt vesztett családtagok: *árvák lettünk atya nélkül és a mi anyánk özvegyasszonynyá!*

Semmiségünk érzetében megalázzuk magunkat előtted óh Uram! a föld poráig és nem kérdezzük békétlenkedve: mért sújtolod oly igen e nemzetséget és mikor szűnik meg már rajtok haragod vesszeje? Uram, ki merne perbe szállani az élő erős Istennel? A nyomorúságok tüzében próbálod meg Te választottidat s bizony, akit szeret az Úr, azt dorgálja meg.

Főbölcsesség! Te általad mondta a bölcs király, hogy *jobb a szomorúság a nevetésnél, mert az orcának szomorúsága által jobbá lészen az embernek lelke:* tudjuk azt is, hogy *sok nyomorúságai vagynak az igaznak, de mindazokból megszabadítja őtet az Úr.* A te kiszenvedett hű szolgád is örömmel mondhatja már: *Térj meg én lelkem a te nyúgalmadba, mert az Úr jót tett veled.* Igen, bizonyára, neki mind életében, mind halálában, nyeresége a Krisztus!

Hitünk szent könyvének e magasztos gondolataival és a Te Szentlelked által emeld föl óh irgalmas Isten ezt a sok keserűséggel látogatott családot; vígasztalás balzsamával csepegtesd keblökbe a feltámadás, a viszonlátás égi hitét s szívök táblájára vésd be a Te Szent Fiad, a Jézus Krisztus örök példányképét, akit nem szántál érettünk, kárhozatos pornemzetségért kínos kereszthalálra adni. Ámen.

Indulj már utólsó útadra, idvezült lélek romlandó porhüvelye. A kegyelem Istene adjon a bánatos szíveknek erőt, végig járni a fájdalom e bús Golgotáját. Ámen.

b) a sirnál.

Hatalmas Isten, égi jó Atyánk! nyitott sír mellett állnak híveid, hogy szóljanak még egyszer s utoljára Te hozzád, élet és halál Urához s aztán hadd térjen békés pihenésre a Te hű embered porsátora, itt, a halottak csöndes országában, hol csillogó hó-szemfedő alatt örök életre vár a por s hamu.

Áldunk, magasztalunk, mi Istenünk az életért, mely íme véget ért e sírnál; áldjuk még haló porában is a férfiút, akit adtál minékünk. Te tudod óh Uram, hogy e család nem egymagában öltött méltó gyászt. Két testvéregyház, a Te szent Fiad, a Jézus Krisztus evangyéliumán épült két egyház osztozik gyászában. Nagy a mi veszteségünk óh Uram! mert erős oszlop dőlt ki egyházadból; hitben erős, testben serény vezér. Szívét a Te anyaszentegyházad mélységes, szent szerelme hevíté és e szeretet emésztő tüze kebléből még akkor sem aludott ki, midőn úgy látszott, hogy az élet lelkét már rég megkérted tőle, bölcs Atyánk!

Te tudod azt is óh Mindentudó, mi volt ő, mint e föld polgára is. Hiszen Te adtál égő honszerelmet az egykor lelkes honfi hő szívébe; Te buzdítád nemes tettekre őt, házáját és e nemes város társadalmát szolgáló, önzetlen, nemes tettekre.

Óh add Uram, mindenható nagy Isten! hogy a mi általános, méltó gyászunk enyhítse azoknak

fájó sebét, kiket közvetlenül ért a csapás. Töröld le az özvegynek könyejit; a gyermekek, unokák szívére csepegtesd a hit égi balzsamát, hogy akit itt síratnak, jobb hazában -- a Krisztus által — újra feltalálják.

Hitünk Istene, nemzetünknek Atyja! esdő ismában kérünk Tégedet, jóvoltodat láttasd meg ezután is a Te választott néped fiain. Adj a Te egyházadnak hiterős, lánglelkű, bölcs vezérlő férfiakat, mint a minő volt e megboldogult. És adj hazánknak, árva nemzetünknek és e városnak hív polgárokat; magasztos célért, a hon nagyságáért önzetlenül és rettenthetlenül küzdő, bátor, lelkes honfiakat. Hogy legyen nagygyá a Te szent egyházad, és boldoggá, virúlóvá e hon, s a késő nemzedék buzgó imában említse áldott neveit azoknak, kik *azt* nagygyá, *ezt* boldoggá tevék. Amen.

Immár térjen meg, ami por, a porba. Dicsőült lélek, áldott emléked szívünkbe zárva élni fog örökre. A sebhedt szívek bánatát enyhítse a minden vígasztalás Istene. Ámen.

Soltész Elemér,
nagybányai ev. ref. lelkész.

9.

Leányka felett pünköst hetében, ki utolsó volt.

Keresünk Téged Úr Isten! keresünk **sírva**; találjunk fel Téged s távozzunk el Tőled **megvígasztalva**! Ámen.

*
* *

Jó Atyánk, Istenünk! Az utolsó bimbót tesszük e családnál a könyfakasztó ravatalra, az őszi virágot. Mindig megérzi a kert virága hervadását, mindig nedv fakad a galyon egy-egy lombocska letörtén, ámde a tavasz egy-egy virág hervadását a többiek dúsabb virágzásával felejteti el, a májusi letört galyacska helyet új lomb nől az ágakon... Mikor az utolsó virág fonnyad le s az őszi lomb hasad alá a megsebzett fáról, itt a hiányt pótolni semmi sem tudja, mert az ősz után a tél ridege következik. Fáj, vérzik a szülői szív is egy-egy gyermekének elestén; de a korábbi gyermek emlékét betteregeti az idő a feledés fátyolával s a későbbiek pótolják annak hiányát. Az utolsó gyermek emléke él a szívbe halálig, a késő kor gyümölcsének leestét el-elsíratgatja a jó szülő, míg szeméből folydogálhat a fájdalom könypatakja.

Kínos nyavalya, terhes betegség előzte meg az elmúlást. Oh Atyánk! fájdalmat okoz a halál bekövetkezése, de ez a fájdalom semmi ahoz a gyötrelemhez képest, amit érez a szülői szív, mikor a fájdalmak ágyán fetrengeni, vonaglani látja szíve szerelmének zálogát. Oh de oda adnánk egészségünket ilyenkor e szeretett gyermek kínjainak megváltására, óh de levetnénk ruhánkat is, csak egy pillanatnyi enyhűlést szerezhetnénk azzal a kínosan szenvedőnek!

De hasztalan! s nekünk látnunk kell a halálos tusát, reszketnünk lehet csak a láztól vonagló mellett, de segítenünk nem. A Te bölcsességed eszközli azt, hogy e küzdelem láttára kimerüljön, belefásuljon a szív, hogy a bekövetkező halál rettenetes tusája hirtelen össze ne zúzza a szerencsétlen szülői szívet.

Oh Istenünk! esedezünk hozzád, parancsolj öldöklő angyalod-, a halálnak, hogy az ártatlan gyermekeket ne bántsa s azoknak megkimélésével a szülői szívet ne sanyargassa, ne zúzza.

Vagy ha a Te mindenható végzésed szerint kicsiny gyermekeknek is el kell távozniok, hogy angyalaid számát szaporitsák az égben: edzd meg a szegény, kiválasztott szülők keblét a nagy csapás elviselésére s a megnyugvás égi balzsamával kenegesd be sebzett szívöket.

Mostan is e minden eszközt megpróbált szegény szülőket vigasztald meg utolsó gyermekük koporsója mellett; mondd nekik, hogy az elválás nem sokáig tart, lepereg hamarosan az a 70—80 esztendő, mint az embernek engedtetett legtávolabbi határ s azután szinről-szinre fogják ismét láthatni a megsiratott és üdvösségre jutott angyali gyermeket.

A könyező testvérek szívfájdalmait is csak Te orvosolhatod meg, azért hozzád visszük azokat is.

De Te hozzád megyünk óh Atyánk mindannyian most különösen, midőn ama vigasztaló Szent Lélek érkezését a halál angyala előzte meg anyaszentegyházad e gyülekezetében. Ne küldd el ezt többé, elégeld meg bűnbánatul ez áldozatokat, szabadíts meg minket kegyelmes Istenünk! Ámen.

*
* *

Az elköltözött ártatlan angyalnak adj a sírban pihenést, lelkének pedig örök üdvösséget ott fenn az egekben. Ámen.

Babay Kálmán,
moha-keresztesi ev. ref. lelkész.

10.

Első szülött felett ősszel.

Hozzád száll fel imánk e változás és múlandóság hazájából óh változatlan Felség! örök Isten! midőn úgy a természet, mint a mi sorsunk is az elmúlást példázzák előttünk. És midőn ezek láttára bánat fogja el szívünket, Te légy annak vigasztalója és éltetője, a Jézusért kérünk. Ámen.

* * *

Teremtő Isten! Atyánk a Jézusban! elkietlenűl körűlöttünk a természet képe, letarolt a mezőség, rajta szemfedélként hosszú őszi fátyol, lábaink alatt megsárgúlt levelek, a föld pora helyén sár, mely az ég könyjéből alakult, mely lassan, de kevés megszakítással csaknem folytonosan húll a magasból: ősz ez óh Atyánk! hervadás, mely jelzi, hogy a természet haldokol s nem sokára téli álmára hanyatlik.

Koporsó fekszik előttünk, kisded koporsó, körűlötte bánatos arcok, a szülői jóságos szemekből patakzó könyek, mélabús temetési ének szívbe nyilaló hangja: mind, mind azt hirdetik, hogy enyészet van itt is egy család életében, szomorú gyászeset, a család egy tagját temetőbe takarítják. Se napfény, se virág nincs már a tereken, aszott fű, leveletlen kórók ég felé meredő szárai, lombjaiktól megtépett fáink nem is bánják, ha jő már az ősz s a tél, a pihenés és megnyugvás ideje; nincs dalos madár, mely megsiratná a pusztúlást; a természet bevégezte pályafutását az idénre, megérdemelt nyugágyra hanyatlik.

Amde itt élet volt a családban, fiatal, zsendülő élet; még jóformán el sem kezdett pályafutás, a család legifjabb sarja, első szerelmi záloga az egymást szerető szíveknek... Tavasznak kellene itt még nyitnia feslő bimbait; mit keres itt az ősz, a tél, az elmúlás és kétségbeesés?

Ne vedd tőlünk bűnül a keserű kifakadást, szerető Atyánk! mikor az ellentét oly szembeötlő. De bármennyire megnyugtató is ránk nézve a tudat, hogy a Te akaratodból történt ez s mind jó az, amit Te cselekszel: még is, midőn könyet fakaszt bölcs akaratod s látogatásod nyomán gyász támad, emberek vagyunk, érző szívvel ellátott emberek s fájdalmunkban sokszor nem tudjuk, hogy mit cselekeszünk.

Jelenjél meg nálunk Szent lelkeddel s annak vigasztalásával, hogy forduljon el tekintetünk a gyászról a megnyugtatóra. Te hírdettetted szent Fiad tudományában, hogy a kisdedeké a mennyeknek országa, mert akiket te szeretsz, ifjan veszed magadhoz.

Nem is nézzük azért Atyánk! a mi magunk érdekét, hanem tekintetünk ez ártatlan kisded lelkére esik, ki szennytelenűl térvén hozzád, biztosan megnyerte az ég örök üdvét és boldogságát.

E hitben nyugtasd meg a kesergő szülőket, e hitben vigasztald meg mindazokat, kik kisded gyermekeiket siratják. Kérünk óh jó Atyánk! fordítsd el rólunk búsulásodat; mégis mindazáltal ne úgy legyen amint mi akarjuk, hanem amint Te akarod jó Atyánk. Ámen.

*
* *

Útadra bocsátunk most már elnyúgodott kisded, amely út a temetőbe visz. Ide e hajlékba nem térsz vissza többé; de emléked itt marad. Pihenj csendesen, aludjál zavartalanúl a feltámadás nagy napjáig. Ámen.

Babay Kálmán,
mohakeresztesi ev. ref. lelkész.

11.

Kis gyermek felett.

Szívünk egyedüli reménye s vígasztalója, felséges Isten! Rajtad kivül nincsen sem égen, sem földön más, kire bizalommal tekinthetnénk; nincs senki, kit mérhetlen hatalma s bölcsessége mellett édes atyának szólithatna a gyarló földi halandó. Keblünk minden öröme, szívünk minden boldogsága Te tőled száll alá.

Mikor megáll kisdedének rengő bölcsője felett az édesanya és arcáról és szeméből sugárzik a kibeszélhetetlen boldogság: ott őrködnek a Te mindeneket látó szemeid álmai felett a kisdednek is, áldó lelked megszenteli az édes anyának azt a kibeszélhetetlen és megmérhetlen boldogságát. Mikor meggyújtod az értelemnek fáklyáját, a kis gyermek kebelében s elhangzik az első értelmes szó ajakán, melynek hallattára megdobog az édes atya szíve, szemeiből pedig a boldogság könyje pereg alá: Te látod akkor is a megindult szívet, megszámlálod a könyeket és megáldod, megszenteled az édesatya boldogságát is.

Óh nincs, nincs sem égen, sem földön senki más, kire bizalommal tekinthetnénk, kit mérhetlen hatalma s bölcsesége mellett édesatyának szólíthatnánk. Te vagy a mi szívünk egyedüli reménye s vígasztalója: Te áldod és Te szenteled meg a mi örömeinket.

De nemcsak az öröm és boldogság napjaiban, édes Atyánk vagy akkor is, ha fájdalom szorítja össze kebelünket. Ha jelen voltál a boldogság hajlékában és őrködtél a kisded álmai felett, mosolyt derítvén arcára az öntudatlan szendergőnek: ha meghallod a gyermek ajakáról elrebbent első értelmes szót, mely könyeket csalt a szülők szemeibe: jelen vagy akkor is, midőn a boldogság sugárait sötét felhő takarja el; mikor a mérhetlen boldogság mérhetlen fájdalommá, az öröm könyje a fájdalom könyjévé változik át. Jelen vagy, sőt Te küldöd a halál angyalát, hogy megfagyassza az ártatlan mosolyt; Te küldöd sötét követed, hogy lezárja a beszédes ajkakat .. Ekkor is jelen vagy és ekkor is Atyánk vagy Te, ki megszenteled örömeinket, megszenteled fájdalmainkat is és meg is enyhíted, hullatván rá édesatyai vígasztalásod harmatát.

Itt vagy Atyánk most is közöttünk. Itt vagy e gyászbaborúlt ház felett is és itt vagy a gyászbaborúlt szívekben is. Óh légy is jelen, mert nálad nélkül nagyon sötét ez a kis koporsó, melyben a szülői szívek egyik édes reménysége – szépen fejlődő kis leányuk nyugszik, lehervasztván őt az 5-ik nyár, a tél hideg vánkosára.

Óh mennyire megrendül az ember, ha ily nehéz próbára állítod őt s mi könnyen tévedhetne fájdalmában a kétség kemény sziklájához, ha Te

nem irányítanád révedező hajójának rudját! Szólj hát Atyánk hamar a bánatos szülőkhöz, szólj és értesd meg velök bölcs célodat, mely szerint e kedves gyermeknek most kellett lefizetnie a halál zsoldját.

Ne kisértsd felebb őket, mint elszenvedhetik, hogy megnyugodva változhatlan akaratodon s megtalálva a hit fényénél ama vigasztalást, mely a lélek örök életét hírdeti, mely elveszített kedveseink boldog viszontlátásával biztat amaz égi hazába, velünk együtt áldják és magasztalják a Te nagy jóságodat s örök bölcsességedet. Ámen.

Rácz István,
szatmári ev. ref. lelkész.

— — — —

12.

Kis gyermek felett májusban.

Isten! Atyánk! Hadd fogjuk meg szent kezeidet, mert úgy félünk, úgy remeg szívünk itt látva a halált, a hová nem hívták. Nekünk csak könyejink vannak és fájdalmunk, Te pedig a víga sztalás és bátorság örök kútfeje vagy. Jőjj hozzánk lépj ide, hogy ne féljünk, ne remegjen szívünk, hanem megbátorodva és megvígasztalva távozzunk el innét; a gyász után a megbékélés és megnyugvás maradjon itt, e gyászra hivatott családnál. Ámen.

*
* *

Koporsóba tették az ártatlan kis gyermeket jó Atyánk! elénekelték résztvevő jó szívek az angyalt, a szülői szívek reményét. Most itt vagyunk, hogy eltemessük őt, elvigyük innét, az ott honból

igazi otthonába, nem messze, csak a temetőig, alig pár száz lépésnyire, hogy az érette busongó szülők ráláthassanak virágos sírhalmára. Oly messzire mégis, hol élve soha, soha nem láthatják többé; szólni, nevetni soha nem hallhatják többé.

Leszakadt a szülői kebelről, mint a rózsaszirom leválik kelyhéről; most kellett elmennie, mikor a virág nyilik, mikor a napsúgár érlel, növel mindent. Miért van az Atyánk! hogy rózsalevél hullásakor minden teremtményeid közül a legapróbbak, a legártatlanabbak hullanak el?!

Úgy-e Atyánk! azért hozatsz sokszor hirtelen verőfényes nyári napra földet-szívet megreszkettető zivatart; azért búvik felhők mögé váratlanúl meleg mosolygású szép napod; azért ízleltetsz a boldogság óráiban sokszor nem is várt keserű cseppeket; azért küldöd gyász-követedet olykor-olykor a legártatlanabb gyermekeidhez, hogy megértesd, mely szerint e földön állandóság semmiben sincs, hogy itt csak egy megdönthetetlen hatalom van: a te akaratod; hogy semmiben el ne bízza magát e föld por-gyermeke, mert bánatot hozhat reá minden óra, orcát hervasztó könyeket fakaszthat itt minden szempillantás.

Megértjük szent szavadat a gyász-jelben; tudjuk, hogy Te akartad ezt így, Te jöttél el ide, hogy felrázz minket, a világ után szorgalmatoskodó gyermekeidet gondtalan életünkből, hogy eszünkbe juttasd az elmúlást, a hazatérést.

Csak ne ily bánatot támasztó volna a jel, csak ne ily szívet összeszorító volna a szó, a hang, az értelem! De ha így van is, meg kell nyugodnunk azon. Meg is nyugszunk; de erőtelenek vagyunk,

ne vedd rosz néven, ha hozzád folyamodunk erőért. Erőért a roskadozó anyának, bátorságért a megriasztott testvérkéknek, megnyugvásért a reményében megcsalatott apának, vígasztalásért a síró nagyszülőknek.

Isten! mindenható hatalom! szerető örök Jóság! add meg, amit kértünk, az erőt, a bátorságot, a megnyugvást, a vigasztalást s maradj továbbra is nekünk jó Atyánk, ki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a Te neved stb. Ámen.

*
* *

Kiöntöttük előtted keservünket, hozzád folyamodtunk segítségért; jó vagy Te és meghallgattad azokat; meg is adod, amit Tőled kértünk.

Egyet kérünk még, nem a magunk, — hanem a tőlünk eltávozó kisded számára: lelkének örök boldogságot Te nálad az egekben, testének pedig békés pihenést a temető csendes hantjai alatt. Ámen.

Babay Kálmán,
mohakeresztesi ev. ref. lelkész.

V.

KÜLÖNFÉLÉK.

Az élet mélyéről.

— Papi emlékeimből. —

1.

Beállít hozzám egy ember:

— Kérek egy prédikációt! De hosszút, szépet. Hat forintosat.

— Úgy hát kedves felesége, a *gazdasszony* halt meg, szegény?

— Hiszen, ha megnyugtatta volna a jó Isten .. Az apósom halt meg.

— Lesz *életírata?* Abból mindent megtudok és elprédikáljuk.

— A kántor úr írja két forintért. Dehát *„Humi“* ember vót szegény. Három esztendőt *űlt.*

— Lehetetlen! Egy folytában, magában?

— Dehogy! Velem együtt!

Az ilyen aufirolás után, balkézre majdnem csizmája orráig görbedve a vő, kikereste bugyelárisát.

— Itt van a hat forint; használja a tiszteletes úr egészséggel. Kezét csókolom.

Meg is teszi. Majd visszafordul.

— Tiszteletes úr! Meggondoltam a dolgomat!

— Hát ugyan mit?

— Ugy-e: tudja a tiszteletes uram, hogy minden embernek *„belül van a tarkája“*... No hát itt

van *még egy forint... Ne babrálja az apósom tarkáját*, mert kilök a *gazdasszony*.

Nézze, barátom! Itt van ez a forint. A gazdasszonynak küldöm, hogy először vegyen rajta korbácsot az ura hátára.

2.

Zimankós, késő délutáni órában temettem a Csapó-kertben. Azon a részen, a hol az országútfelé régen az egyik „*Lumen*“ volt.

Debreczenben a pap, meg a kántor a temetéskor kocsin megy és kocsin jön. De hát a szegény éneklő képezdészek 8—10 kilométert járnak meg gyalog ilyen alkalmakkor.

A nagy út miatt a *vezető funerátorral* most is elkéstek a jó fiuk.

A késő őszi este már arcunkhoz csapkodta deres köpenyegének szárnyait. Én, mint pap, a jó téli kabátban, meg a *kalucsniban*, türelemmel vártam a gyászéneket szállító diákok segédkezésére. Predikációmat is ellátom mondani, ha rám esteledik is; haza is kocsin megyek. De hát a szegény kántor, meg a szegény diákok!?

— Talán kezdenénk a temetést, — mondja fennhangon a kántor.

— Meg van azért fizetve, válaszol kikelt képpel, egy gyászoló asszony. Reggelig is itt kell lenni a tiszteletes kántor úrnak.

Megjöttek a diákok. Elhangzott setétben a predikáció is és a mikor vége volt, egy tisztes, öreg földmives ember hozzám jött; megfogta a palástomat s ezt mondta harsány hangon:

— Tiszteletes úr! Csókolom a kezét. Köszönöm, hogy el tetszett temetni a fiamat... ***Hamarabb kellett volna.***

Szegény öreg! sírva panaszolta később nekem, hogy ezért a köszönetéért a temetés óta mindíg üldözi a — *cselédség* s hozzá tette:

— Pedig, tessék elhinni, *megérdemelte.*

3.

Volt nekem egy kitünő tanítóm, a sok kitünő között. Sok dolgot eredeti methodussal tudott megmagyarázni a gyerekeknek, úgy, hogy bámulta az ember zseniálítását.

Mikor a kis lány, kifelé-befelé nyomorítva majszolta le a kis „*i*“ betűt, mintha csak a legkiválóbb fotografus lett volna a tanító, hű másolatban rakta ki, *paszuly szemekből* a gyerek palatáblájára az agyon nyomorított betüt s addig tologattatta vele kifelé-befelé a szemeket, míg egy egészen megenni való paszuly *i* betű kerekedett ki belőle.

Különösen sokat adott a gyerekek tisztaságára.

Mikor taneszközöket kért, rendesen beletette a lisztába: egy nehány darab — *fésű.*

Erre a tanítóra jött panaszra a szüle.

— Kérem: tessék kitenni annak a tanítónak a szürét!

— No nézzük, ugyan miért?

Egyre-begyre előre ülteti a lányomat.

— Bizonyosan oka van rá. Ugy-e jó tanuló a kis cseléd?

— Nem azért! .. *Sok van a fejében.*

— Na látja! Hát a mamának ezt ki kellene tisztitania.

— Kérem a tiszteletes uramat, *ne legyék szíves* gyalázkodni. Úri gyerekeken is végbemenődik az *ilyesmi.* A nagyságától kapta a lányom a ruhácskát.

Vissza is adom neki, csak egy kicsit rongyosabb legyék.

4.

Urvacsorát feladni voltam az *„Olajütőben“*. A város ezt a sas által megrugdosott részét *„Kis-Kassának“* gunyolják Debreczenben.

Egy szegényes, nyomorúságos putriban fetrengett a beteg; irtóztató látvány volt... Egy, valaha erős, marciális férfi, a bibliai bélpoklos, az ugynevezett elefantismus sebeivel. Azt hiszem: a rák-betegség undok sebeivel elborítva arcán s egész testén, amint kérdezősködésemre, megmutogatta nekem mint, *Lázár*, nyomorát.

Feladtam neki az urvacsorát, s mert ragaszkodott hozzám, mint paphoz, a szertartás végezte után leültem pár percre ágyához s vígasztalni igyekeztem nyomorában.

— Szent atyám! Igaz, hogy megbocsátja a jó Isten bűneinket?

— Igen! Úgy tanítja szent hitünk. Ha igazán megbánjuk azokat, megbocsátja véghetetlen atyai szeretetéből és kegyelméből a Jézus érdeméért.

— Hiszem, atyám; de hát — kezet reá.

Megborzadtam a szerencsétlen embertől, mert azt hittem, hogy előttem őrült meg kinjainak sulya alatt, de, mert könyeket láttam kicsordulni szemeiből, hát így szóltam hozzá:

— Úgy tanultam szent hitünkből, hogy megbocsátja nagy irgalmából, ingyen kegyelméből s bár az ilyen dologra nem szoktunk kezet adni, de hát újolag hirdetem ezt... Az Isten áldja meg s ne felejtse el azt, amit Jézus mondott: „Eredj el és többé ne vétkezzél“!

Mikor bucsuzásul oda nyujtottam kezemet, mintha a haláltól készített jéghideg, undok kovászba tettem volna!

Zokogva sírt utánam.

De harmadnapra — *felakasztotta magát* s mint felesége sírva panaszolta nekem, párnája alatt egy cédulán felírva ezt találta:

„Ezt a bűnömet előre megbántam!“

5.

Beteget voltam *„megáldoztatni“* husvét vasárnapján; a *„sorompón“* kivűl.

Azon a réven kellett mennem, mert az öregasszony vak és nem lát a templomba feljönni, de kivánja a *„szentségeket“*.

Elvégeztem dolgomat s mikor távozni akartam, megkérdezte az öreg asszony:

— Mivel tartozom?

— Semivel lelkem! Keresztyén felebaráti és szomorú papi kötelesség az ilyen.

— Köszönöm, tiszteletes uram; dehát akkor a *„fiákérost“* is tessék kifizetni.

— Igen, lelkem, szívesen. Telik a debreczeni papnak.

Mikor a lakásom elé visszavitt a *fiakéros*, oda adtam neki az egy forintot.

— Ötven *piz* jár csak, tiszteletes úr.

— Dehát nézze: a sorompón kivűl jártunk.

— Igen, *dehát az anyámat tetszett megáldoztatni.*

6.

Hármas szülöttet hoztak hozzám a paplakra keresztelni.

Megrendült a lelkem a nyomor földjéből kelt ilyen bőáldású gombatermés felett.

Kettő a pirinyók közzül egy hamarjában előkerített dunyhácskába volt bepakolva. A harmadiknak kékes szinű testecskéjén már rongyok is alig voltak.

Elvégezvén a keresztelést, három forint stólát kellett volna fizetniök. Dehát, nagy engedelem kérés mellett, egy koronát adhatott volna csak a bába.

Visszaadtam, megpótolván a magam részéről három forinttal.

Nézzék: vegyenek ezen a gyerekeknek ingecskét.

Sírva mentek el tőlem s rajtam is erőt vett a megindulás.

Néhány hét mulva favágóra volt szükségem. Meg is érkezett egy a „*Lóger*“ körűl tartózkodók közül.

— Mennyiért vágja fel, barátom, ezt a kis fát?

— Négy forintért, *uram!*

— Ejnye, hiszen maga a fa is csak hatot ér. Csak nem gondolja talán, hogy én bankóprésélő vagyok?

— Azt *ipenség* nem, mert azért *bedunkliznák*. De a tiszteletes urnak sok *píze* lehet, mikor három forintot adott az én három gyerekemnek, *hogy mind a három megéljék.*

Másnap gyötrelmes könyek közt jött hozzám egy szegény, félholt anya ..

— Tessék megbocsátani annak a gazembernek... Eltiszteességtelenkedett előttem, hogy „*jól kifigurázta a tiszteletes urat*“.

...Milyen nagy bölcsessége az isteni gondviselésnek, hogy a *szent lelket káromló* bitangok mellé

egyszerű, romlatlan női szíveket állít, hogy végképen el ne sülyedjenek.

7.

— Tiszteletes úr! A nevemre írtak be egy gyereket. A bába mondta.

— Hát hiszen, ha az a gyerek a magáé, csak nem tagadja ki?

— Mibül? A semibül? Tetszik tudni: úgy áll a dolog sorja, hogy az az asszony az öcsém felesége. Ez pedig Amérikába van s pénzzel jön haza, ha nem bolond, s abbul neki is juthat valami; s azért, hogy én a *„macsi tanyán“* néha nyulat lövök, ipenséggel nem következik, hogy az a macsi tanya az enyim legyen.

Ilyen okos, paraszt *egyházjogászokkal* is van sokszor dolgunk!

8.

Ugy ősz felé szörnyen meg szokta babrálni a gyerekeket a himlő. Néha hónapokon keresztül is be vannak zárva az iskolák.

Egy-két hónapi ilyen kényszervakáció után, elrendelte az „Egészségügyi bizottság“, hogy, bár az iskolák már megnyíttatnak, de a gyerekek reggel csak 9 órakor járjanak fel, mert megárthat nekik a tavaszi hónapok nyirkos, hideg levegője .. Addig üljenek otthon jó, egészséges melegben.

Bántott engemet ez az elméleti okoskodás és a levegőben járó humanizmus, amikor tudom, hogy gyermekeink legnagyobb része az iskolában kap aránylag legjobb levegőt és kifogástalan meleget.

Elindultam hát tanulmányozni az „otthoni levegőt, meg meleget“. El a *„Homokkertbe“*, mert mindig onnan jött a kényszervakáció.

— Hát ez itt mi? — kérdeztem a sok putri után, amikor már kezdte szorongatni mellemet a sok salétrom liszt.

— *Disztó* volna, tiszteletes uram. Szép kilenc morgó jószág van alatta.

— Csakhogy ez elrontja ám a szoba levegőjét.

— Dehát jó meleget csinálnak nekünk az istenadták; aztán *tavaszadtán* kizavarja ám őket a Jóska fiú, mert akkor csak kitetszik őtet húzni az iskolából?!

— Ugyan minemű sorrenden?

— Mert hát — *himlős lesz!*...

Nesze neked jó levegő, meg himlő!!

9.

Két siránkozó asszony jelent meg nálam s egy imás temetési kirendelést adott át nekem, amint ez már nálunk szokásban van.

Hullott a könnyü szemükből. Bár feltünt nekem, hogy azokkal néha össze is villantanak egymás közt.

Kérdezősködtem a meghalt nő élete után... Diktálták, hogy egy *önfeláldozó* nőről van szó, aki egy özvegy ember családját, gyermekeit ápolta már régi idő óta. Csak szép imát mondjak! S meg is honoráltak 20 koronával, ami Debreczenben is sok egy imádságért, a mióta elvitte a gazdag temetési stólát a „Kegyelet.“

Hát hiszen, ahol, mint Debreczenben is, mindenkit szépen, nagy gondolatokkal terhelt imával és beszédekkel kell temetni, kapva-kap az ember egy megfogható tárgyon... Egy önzetlen, tiszta lelkii ápoló nő; anya az árvák közt, az anya helyett! Bizony lehet róla irni imádságot.

Hát irtam én is. Elvégre a 20 koronáért is csak meg kell a papnak szolgálnia, különösen mikor az neki nem — *„dukál!“*

Oh beh rajtam veszett ez az imádság!!

Mikor *Széll* kántor barátommal megjelentünk a halottas háznál, nagy rendetlenséget találtunk. A koporsó fedele még akkor is ki volt *támasztva a kapufélfához*... Itt ez a szokás. A halott jelzés. Ezt még rossz emberek sem viszik el. Eladni sem lehet így felében. Félnek is tőle. Hideg ágy az igen a gonosz szíveknek.

Leültem a fekete, de milligyertya-cseppektől tarka posztóval beterített kis asztalhoz.

Feltünt nekem a temetési közönség nagyon *vegyes* volta. Egy pár suhogó selyem ruha, mellette szegényesen öltözött asszonyok. Ölükbe mindeniknek nem mindennap megmosott gyerek. Ehez a sok sugdosás.

Ekközben egy kékbeli, jól öltözött és még jobban táplált férfit hozott ki a koporsóhoz elhelyezett egyik székhez két asszony. Nyomorúlt mozdulataiból azonnal láttam, hogy szélütött a szegény.

A kétség fogta el papi bölcseségemet mindeme környezet láttára s megdöbbenve kérdeztem magamba: mi lesz most az én szép tárgyú és szorgalommal kidolgozott imádságommal?!

Az udvar kicsi volt. A gyászközönség, a résztvevők száma pedig rengeteg nagy; ezért történt meg, hogy egy öreg asszony, majdnem egy székre szorúlt velem a *„gyászasztal“*-hoz.

— Nézze, kedves asszonyom — szóltam hozzá, szorongattatásaim közt csendesen — ki ez a férfi, akit ide a koporsóhoz kihoztak?

— Csókolom a kezét, tiszteletes úr, hát nem tetszik tudni: ez az asszony, akit temetni tetszik, ezzel az emberrel élt, minthogy már régen elűzte a feleségét.

Nesze neked szép imádság! Be kellett hajtanom írásomat. Imádkoztam úgy, amint istenadta tudnom, hogy skandalumot ne csináljak.

Csak azóta is mindig várom, hogy mikor kérik vissza a felülfizetett stólát.

Mikor a temetés után megszólítottam *Széll* kántor barátomat, — aki mindent tud és hegyrőlvégre ismeri a „*kihordani való*“ embereket, — hogy miért nem figyelmeztetett engem az „*eset mivoltáról*“, lesújtó cinizmussal válaszolta, hogy „hiszen nem kérdezett a nagytiszteletű úr... Különben oda se neki! K. T. M. nagytiszteletű úr még nem így járt a „*vízi leánynyal*“, annak temetésén!

Ezért volna jó, ha a pap „*tarkájában*“ is ismerné, debreczeni kifejezés szerint, híveit!!

10.

Karácsony második napján, a késő esteli órákban, egy rozoga egy lovas kocsi állott meg lakásom előtt. Úgy hívják itt Debreczenben, hogy „*konstábler*“.

Beteghez hívtak „*áldoztatni*“, a Mórictelep-felé vezető „*Czigánysorra*“. Azonnal el is készültem; de az én jó feleségem, hogy az Isten áldja meg, féltő szeretettel kapacitált, hogy magamat nem bocsát, késő este van; meg a híres, régi „*Csicsogó*“ is arra felé van... Hadd jöjjön velem a fiam is. Az úgyis szeret járni-kelni; meg aztán edzett katona, most jött haza Boszniából. Hát engedtem az édes sze-

retet kapacitálásának; ámbár, mint volt tanár-pap, még a rossz emberektől sem félek. Pénzem, a gazemberek ez a csalogató lidérc ördöge, nincs; a bibliám meg nem kell a bitangoknak.

Persze, már a *„konfortábliba“* való beülésem egy koronába került; mert ennek tulajdonosa határozottan kijelentette, hogy ő csak *„papot visz“* s ilyen világvárosban a - *káplánért* külön fizetség dukál.

— Na, látod, -- szóltam a fiamhoz -- milyen hamar ranghoz jutottál. Nálunk, papoknál ez gyorsan megyen. Legalább is 12 éves tanúlás; azután *kongruás parokhia.*

Vagy félórai hányattatás után eljutottunk a szomorú házhoz.

Egy putriban ott állt egymás hátán vagy 20 ember; vegyest férfiak és asszonyok. Nekem, nagy tisztelettel útat csináltak a szobába; de a fiam már kint szorúlt az udvaron... Szegény, pedig mint pap fia, ő hozta velem a *„szentjegyeket“* egész meghatottsággal és ünnepélyes buzgósággal.

Odaléptem a beteg ágyához. Irtóztató látvány volt az, ami elém tárúlt.

Az ágynak alig pár maroknyi, ezeriziglen szétdúlt szalmáját egy rongyos, piros, meg egy kék női kötő borította be.

A beteg a fal felé volt fordúlva. Utolsó óráit élte. Környezete erőszakkal kifelé fordítgatta s én hasztalanúl kértem, hogy hagyják csendesen nyúgodni és meghalni s amikor így erőszakkal felém fordították, megüvegesedett szemeivel reám nézve, irtóztató hangon kérdezte tőlem:

— *Ki vagy??*

- - Vígasztalni jöttem hozzád nyomorúságodban. Papod vagyok. Tudsz imádkozni?

— Soha sem jártam iskolába és soha sem voltam a templomban. Csak a „*Miatyánkot*“ tudom.

Itt összetette kezét. Én fenhangon, ő alig hallhatólag mondta utánam az úri imát s mikor az „*Áment*“ mondta, lázasan ragadta meg palástomat:

— „Ezt add nekem; ezt hadd itt. Ezzel terítsetek ki!“

Mikor kiszabadítottam palástomat kezéből, már jéghideg halott volt.

Úrvacsoraosztásról, természetesen, szó sem lehetett; imádkoztam tehátúgy, amint istenadta tudnom, a jelenlévőkkel s mielőtt eltávoztam volna e szomorú helyről, részvéttel tudakozódtam a szegény halott kilétéről és viszonyairól.

— Leány volt ez úgy-e? Szegény, egészen fiatal!

— Nem az, tiszteletes úr, asszony; csak 16 éves.

— És melyik az ura?

— Az kérem, muzsikus. Most Józsán muzsikál valamelyik korcsmában s csak valamikor holnap jön haza.

Távozásomkor megkérdeztem a meghaltnak nevét is s amint meghallottam egy pár évvel az előtt lelkembe mélyedt emlék elevenűlt meg előttem.

Mihelyest hazaértem, utána néztem keresztelési naplómnak s ez a nő volt az, akinek 14 éves korában kereszteltem meg, mint eltévedt anyának egy gyermekét.

Szegény, gyári munkás volt!

Idő előtt felemésztette az ott működő gépek pusztító kohója.

Mitrovics Gyula
debreczeni ev. ref. lelkész.

SAJTÓHIBÁK.

3 lap 10 sor *ösvényébe*, olv. *örvényébe*,
11 „ 35 „ *gyönyörűségét.* olv. *gyönyörűségét?*
30 „ 31 „ *vigán!* olv. *vigan!*
33 „ 1 „ *boldogúlás* olv. *boldogúlásnak*
35 „ 35 „ *vért . .* olv. *vért? . .*
38 „ 21 „ *bámily* olv. *bármily*
48 „ 10 „ *menjen* olv. *menj*
60 „ 5 „ *gáth-chepher* olv. *gáth-chépherbeli*
60 „ 20 „ *ami* olv. *a mi*
63 „ 19 „ *Seht* olv. *Seth*
67 „ 22 „ *közöltetés.* olv. *közöltetés?*
84 „ 35 „ *bűn testének* olv. *a bűnös test*
104 „ 19 „ *nemzeteket.* olv. *nemzeteket?*
104 „ 35 „ *vérré. Mikor* olv. *vérré, mikor*
106 „ 4 „ *föl.* olv. *föl?*
106 „ 28 „ *közűl!?* olv. *közűl.*
128 „ 9, 10 „ *diadalt szent lelkesűlésre gyúladnak s az egység erejével szereznek* olv. *szent lelkesűlésre gyúladnak s diadalt az egység erejével szereznek.*
130 „ 8 „ *volt.* olv. *volt?*
158 „ 13 „ *egyszere* olv. *egyszerre*
165 „ 23 „ *történhetett* olv. *történt*
168 „ 1 „ *Péter,* olv. *Péter.*
170 „ 11 „ *Perényi Antal* olv. *Palóczy Antal*
172 „ 2 „ *kancellárá* olv. *kancellárrá*
180 „ 1 „ *járunk* olv. *jártunk.*
186 „ 24 „ *vessétek el a hitnék* olv. *,vessétek el a hitnek*
189 „ 33 „ *vettétek* olv. *vettetek*
189 „ 35 „ *amelylyel* olv. *amelyre*
196 „ 27 „ *által.* olv. *által?*
197 „ 1 „ *hiiben* olv. *hitben*
213 „ 12 „ *Isten?* olv. *Isten!*
221 „ 8 „ *,jellem ,jelszavai* olv. *,jellem: ,jelszavai*
229 „ 12 „ *elmélkodő* olv. *elmélkedő*
229 „ 17 „ *hegyek* olv. *hegyeken*
232 „ 36 „ *kerité* olv. *hevité*
239 „ 32 „ *ismerik* olv. *ismeritek*
236 „ 14 „ *adtuk,* olv. *adtuk?*

274	lap	3	sor	*taletumot* olv. *talentumot*
300	„	24	„	*ajándékozz* olv. *ajándékoz*
305	„	1	„	*veszti el erejét s lesz* olv. *veszté el erejét s lett*
305	„	6	„	*kövé.* olv. *kővé?*
306	„	39	„	*állatok* olv. *állotok*
314	„	2	„	*tetteinek* olv. *tetteiknek*
314	„	11	„	*apostotok* olv. *apostolok*
318	„	24	„	*mint szerzője* olv. *mint aki szerzője*
318	„	33	„	*akarat elhatározásában* olv. *akaratelhatározásában*
320	„	11	„	*más meggyőződéseért* olv. *más meggyőződésűt*
350	„	24	„	után olv. *hogy mindenkinek tetszését megnyerje, hanem*
356	„	16	„	*dobbanása.* olv. *dobbanása?*
363	„	35	„	*és rendeltél némelyeket időknek előtte* olv. *és rendeltél időknek előtte*
367	„	29	„	*atyákfiává* olv. *atyánkfiává*
388	„	19	„	*Urunk emlékezetére* olv. *Urunk halálának emlékezetére*
409	„	10	„	*esekély akarat* olv. *s esekély erő az akarat*
414	„	16	„	*érezzük* olv. *érettük,*
422	„	14	„	*életfény* olv. *élet fény*
432	„	2	„	*másnem* olv. *más nem*
433	„	30	„	*óhajtatok* olv. *óhajtotok*
463	„	19	„	*Nem vesz az el* olv. *Nem vész el*
520	„	27	„	*könnyneк* olv. *könnyek*
521	„	38	„	*Cunier* olv. *Cuvier*
523	„	16	„	*prózoló* olv. *pózoló.*
544	„	28	„	*betött* olv. *betölt*
555	„	37	„	*Gileádja* olv. *Gibeonja*
585	„	2	„	(cím) *tavaszal* olv. *tavaszszal*
591	„	14	„	*zon* olv. *azon*

Szives kérelem!

Kérem, hogy a „LEXIKON“ második kötetébe szánt dolgozatokat legkésőbb 1903. április elsőig sziveskedjenek a mélyen tisztelt régi és új munkatársak hozzám eljuttatni.

Debreczen, 1902. Január 20.

S. Szabó József,
a Debreczeni Lelkészi Tár
(Gyakorlati Evang. Reform. Papi Lexikon)
szerkesztője.

Acme
Bookbinding Co., Inc.
100 Cambridge St.

Andover-Harvard
3 2044 077 904 290

